

Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości (PARP) jest agencją rządową, podlegającą Ministrowi właściwemu ds. gospodarki. Powstała na mocy ustawy z 9 listopada 2000 roku. Zadaniem Agencji jest zarządzanie funduszami z budżetu państwa i Unii Europejskiej, przeznaczonymi na wspieranie przedsiębiorczości i innowacyjności oraz rozwój zasobów ludzkich.

Celem działania Agencji, która w 2010 r. obchodzi dziesięciolecie istnienia, jest realizacja programów rozwoju gospodarki wspierających działalność innowacyjną i badawczą małych i średnich przedsiębiorstw (MSP), rozwój regionalny, wzrost eksportu, rozwój zasobów ludzkich oraz wykorzystywanie nowych technologii.

W perspektywie finansowej obejmującej lata 2007–2013 Agencja jest odpowiedzialna za wdrażanie działań w ramach trzech programów operacyjnych: Innowacyjna Gospodarka, Kapitał Ludzki i Rozwój Polski Wschodniej.

Jednym z priorytetów Agencji jest promowanie postaw innowacyjnych oraz zachęcanie przedsiębiorców do stosowania nowoczesnych technologii w swoich firmach. W tym celu Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości prowadzi portal internetowy poświęcony tematyce innowacyjnej www.pi.gov.pl, a także corocznie organizuje konkurs Polski Produkt Przyszłości. Przedstawiciele MSP mogą w ramach Klubu Innowacyjnych Przedsiębiorstw uczestniczyć w cyklicznych spotkaniach. Celem portalu edukacyjnego Akademia PARP (www.akademiaparp.gov.pl) jest upowszechnienie wśród mikro, małych i średnich firm dostępu do wiedzy biznesowej w formie e-learningu. Za pośrednictwem strony internetowej web.gov.pl PARP wspiera rozwój e-biznesu. W Agencji działa ośrodek sieci Enterprise Europe Network, który oferuje przedsiębiorcom informacje z zakresu prawa Unii Europejskiej oraz zasad prowadzenia działalności gospodarczej na Wspólnym Rynku.

PARP jest inicjatorem utworzenia sieci regionalnych ośrodków wspierających MSP, tj. Krajowego Systemu Usług dla MSP, Krajowej Sieci Innowacji i Punktów Konsultacyjnych. Instytucje te świadczą nieodpłatnie lub wg preferencyjnych stawek usługi z zakresu informacji, doradztwa, szkoleń oraz usługi finansowe. Partnerami regionalnymi PARP we wdrażaniu wybranych działań są Regionalne Instytucje Finansujące (RIF).

2010
2010

Raport o stanie sektora MSP

Raport o stanie sektora
małych i średnich
przedsiębiorstw
w Polsce
w latach 2008–2009

**Raport o stanie sektora
małych i średnich
przedsiębiorstw w Polsce
w latach 2008–2009**

Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 2008–2009

Raport przygotowany pod kierunkiem Anety Wilmańskiej

© Copyright by Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2010

ISBN 978-83-7633-021-1

Wydanie I

Nakład 1500 egzemplarzy

Publikacja została wydana na papierze przyjaznym dla środowiska naturalnego (wyprodukowany w 100% z makulatury, wybielony w procesie PCF - Processed Chlorine Free).

Przygotowanie do druku, druk i oprawa:

Wydawnictwo Naukowe Instytutu Technologii Eksploatacji – PIB
26-600 Radom, ul. K. Pułaskiego 6/10, tel. centr. (048) 36 442 41, fax (048) 36 447 65
e-mail: instytut@itee.radom.pl <http://www.itee.radom.pl>

Spis treści

Wstęp.....	7
Część I. Sytuacja sektora małych i średnich przedsiębiorstw w latach 2008–2009	11
Rozdział 1. <i>Anna Tarnawa</i> Makroekonomiczna sytuacja Polski w 2009 r.	13
Rozdział 2. <i>Robert Zakrzewski</i> Udział małych i średnich przedsiębiorstw w wytwarzaniu PKB i wartości dodanej brutto	28
Rozdział 3. <i>Jacek Łapiński</i> Zarejestrowane i aktywne MSP w latach 2008–2009	31
Rozdział 4. <i>Jacek Łapiński</i> Liczba pracujących oraz przeciętne zatrudnienie i wynagrodzenia w sektorze MSP	39
Rozdział 5. <i>Jacek Łapiński</i> Przychody i sytuacja finansowa MSP	47
Rozdział 6. <i>Jacek Łapiński</i> Inwestycje i środki trwałe w sektorze MSP	57
Rozdział 7. <i>Zdzisław Wołodkiewicz-Donimirski</i> Małe i średnie przedsiębiorstwa w eksporcie Polski w latach 2008–2009	62
Rozdział 8. <i>Marzena Talar, Maja Wasilewska, Dorota Węclawska</i> Profile regionalne małych i średnich przedsiębiorstw	76
Część II. Znaczenie kapitału ludzkiego w rozwoju przedsiębiorczości	147
Rozdział 9. <i>Joanna Orłowska</i> Kompetencje kadr i zawody przyszłości w świetle badań foresight	149
Rozdział 10. <i>Beata Michorowska, Maja Dobrzyńska</i> Monitorowanie rynku pracy w Polsce jako narzędzie wsparcia polityki społecznej.....	162
Rozdział 11. <i>Dorota Węclawska, Paulina Zadura-Lichota</i> Wpływ edukacji na postawy przedsiębiorcze i przygotowanie młodych Polaków do prowadzenia działalności gospodarczej	173
Rozdział 12. <i>Robert Zakrzewski</i> Pozyskiwanie informacji strategicznej przez małe i średnie firmy w Polsce	189
Rozdział 13. <i>Maciej Szałaj</i> Doskonalenie kadry przedsiębiorstw jako kierunek działań finansowanych ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego	196
Załącznik 1. Podstawowe dane liczbowe dotyczące sektora MSP	219
Załącznik 2. Tabele statystyczne dla województw	235
Załącznik 3. Symbole sekcje PKD 2004 i 2007	285

Szanowni Państwo,

Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości obchodzi w tym roku dziesięciolecie swojego utworzenia. Przez ten okres Agencja skutecznie wspiera przedsiębiorców w realizacji nastawionych na poprawę innowacyjności i efektywności przedsięwzięć związanych z opracowywaniem i wdrażaniem nowych technologii, rozwojem zasobów ludzkich oraz rozwijaniem współpracy z zagranicą. O skali udzielonej przez nas pomocy świadczy fakt, że w tym okresie Agencja podpisała prawie 12 tysięcy umów o wsparcie na kwotę prawie 8 mld złotych, a ponad pół miliona pracowników wzięło udział w szkoleniach i studiach podyplomowych, dofinansowanych ze środków przyznanych przez PARP. Działania te, przynoszące w efekcie poprawę pozycji konkurencyjnej gospodarki, kierowane są głównie do małych i średnich firm.

Wsparcie dla MSP, na którym skupia się działalność Agencji, wynika z roli, jaką pełnią one w polskiej gospodarce. Sektor MSP to nie tylko najbardziej liczna grupa firm w Polsce, ale też istotny pracodawca, zatrudniający ponad 60% pracowników przedsiębiorstw w Polsce oraz generujący blisko połowę polskiego PKB. Sektor ten rozwinął się istotnie w ciągu ostatnich 10 lat. Liczba przedsiębiorstw sektora MSP wzrosła o prawie 100 tys., a liczba pracujących w małych i średnich firmach zwiększyła się o blisko 750 tys. osób. Znaczenie tego sektora dla rozwoju gospodarki i dobrobytu społecznego jest kluczowe, a tempo jego rozwoju wskazuje, że będzie tak również w przyszłości.

Znacząca rola MSP w krajowej gospodarce jest wynikiem stosunkowo wysoko rozwiniętej przedsiębiorczości polskiego społeczeństwa. Polacy są postrzegani jako naród przedsiębiorczych indywidualistów dumnych ze swoich firm i własnych osiągnięć. Ta skłonność do brania losu we własne ręce skutkuje tym, że w gospodarce funkcjonują w przeważającej większości firmy mikro zatrudniające średnio jednego pracownika. Przeciętnie są to mniejsze firmy niż w krajach UE i USA. Jednak wielkość przedsiębiorstwa nie musi być decydującym czynnikiem sukcesu. Jak wynika z obserwacji obecnych przemian w gospodarce światowej – na znaczeniu tracą tradycyjne źródła przewag konkurencyjnych na rzecz zupełnie nowych czynników konkurencyjności. Sukces gospodarczy w coraz większym stopniu osiągają niewielkie, młode, innowacyjne firmy, które potrafią elastycznie reagować na zmiany otoczenia zewnętrznego, konkurencji i specyficznych wymagań klientów. Firmy takie potrafią szybko się rozwijać. Jednak aby włączyć się w dynamiczny nurt rozwoju, trzeba postawić na kapitał ludzki ukierunkowany na innowacje. Wydaje się, że jak nigdy dotąd staje się on najcenniejszym czynnikiem rozwoju.

Od 2001 roku Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości wydaje coroczny raport na temat stanu sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce. Jego zadaniem jest dostarczanie rzetelnego i pogłębionego obrazu funkcjonowania sektora MSP w Polsce, który stanowiłby inspirację i wartościowy wkład w dyskusję na temat warunków funkcjonowania przedsiębiorstw. W bieżącej edycji postanowiliśmy skupić się na problematyce kapitału ludzkiego. Zachęcamy Państwa do kontaktu i dzielenia się z nami swoimi sugestiami, tak aby kolejne edycje raportu obejmowały najważniejsze dla Państwa zagadnienia oraz stanowiły inspirację do przemysłów szerokiego grona naszych czytelników.

Bożena Lublińska-Kasprzak
Prezes
Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości

Wstęp

Prezentujemy Państwu trzynastą edycję raportu na temat stanu sektora małych i średnich przedsiębiorstw, wydawnictwa zapoczątkowanego przez Polską Fundację Promocji i Rozwoju Małych i Średnich Przedsiębiorstw, którego publikacja jest kontynuowana od 2001 roku przez Polską Agencję Rozwoju Przedsiębiorczości. Podobnie jak w ubiegłych latach raport jest podzielony na dwie części – statystyczną oraz ekspercką.

W części pierwszej – statystycznej – zaprezentowane zostały podstawowe dane dotyczące sektora małych i średnich przedsiębiorstw oraz pogłębione analizy związane z kondycją poszczególnych grup firm i branż, w tym na tle populacji dużych przedsiębiorstw.

Zaprezentowane analizy zostały przygotowane w oparciu o zamówione przez PARP dane, przygotowane przez Główny Urząd Statystyczny. Ponadto w Raporcie wykorzystane zostały kolejne edycje opracowania GUS pt: *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych* oraz dane z bazy PONTINFO, również opartej na danych pozyskiwanych od GUS.

Lata 2008–2009, mimo wyraźnego spowolnienia gospodarczego na świecie, były korzystne dla polskiej gospodarki. W 2008 r. wzrosła liczba aktywnych przedsiębiorstw – we wszystkich grupach firm oraz branżach. Podobnie w 2009 r., w którym nastąpiło wyraźne ożywienie, jeśli chodzi o wzrost liczby nowo powstałych przedsiębiorstw. We wspomnianym okresie odnotowany został spadek liczby dużych firm, co może świadczyć o negatywnych symptomach kryzysu gospodarczego odczuwanych przez większe przedsiębiorstwa, o najbardziej rozwiniętych powiązaniach z gospodarkami państw Europy Zachodniej czy Stanów Zjednoczonych.

W 2008 r. nadal rósł popyt na pracę, co przyniosło efekty w postaci wzrostu liczby pracujących, zatrudnienia oraz poziomu wynagrodzeń w całym sektorze przedsiębiorstw. Warto podkreślić, że największy udział we wzroście liczby pracujących zanotowano w małych firmach (od 10 do 49 pracujących). Dostępne dane za 2009 r. pokazują niestety zdecydowane wyhamowanie tego trendu i spadek liczby pracujących w sektorze przedsiębiorstw. W 2008 r. przedsiębiorstwa odnotowały też korzystne wyniki finansowe – w zakresie przychodów ogółem, wyniku finansowego brutto oraz wartości głównych wskaźników ekonomicznych: rentowności, płynności finansowej oraz zadłużenia. Jednak te pozytywne efekty były widoczne przede wszystkim w grupie małych firm oraz mikroprzedsiębiorstw, średnie i duże firmy odnotowały lekkie pogorszenie sytuacji ekonomiczno-finansowej. Szczegółowe informacje dotyczące powyższych zagadnień zostały przedstawione w rozdziałach 2–6 Raportu.

Obszerłą część raportu zajmuje analiza sektora MSP w układzie wojewódzkim. Każdemu z regionów poświęcony jest osobny podrozdział prezentujący dane na temat struktury podmiotowej przedsiębiorstw, nakładów inwestycyjnych, wymiany handlowej oraz funkcjonowania przedsiębiorstw aktywnych. W podsumowaniu części dotyczącej profili regionalnych przedstawiony został wskaźnik syntetyczny obrazujący poziom przedsiębiorczości w poszczególnych województwach. Stworzony na jego podstawie ranking województw zmienia się w ostatnich latach w niewielkim stopniu. Od 2005 r. (od kiedy prowadzone są obliczenia wskaźnika syntetycznego) liderem pozostaje województwo mazowieckie. Drugie miejsce zajmuje województwo pomorskie, które w kolejnych latach systematycznie zwiększa wartość swojego wskaźnika (w 2005 r. było to 62%, a w 2008 – 72%). W górnej trójce rankingu niezmiennie pozostaje też Wielkopolska. Najniższe wartości wskaźnika obserwowane są od kilku lat w województwach: lubelskim oraz warmińsko-mazurskim, które wyraźnie ustępują pola innym regionom w przypadku wszystkich zmiennych, tworzących wskaźnik. Wyraźne spowolnienie gospodarki w 2009 r. może naruszyć ten w miarę trwały układ, choć może również nastąpić pogłębienie dystansu, jaki dzieli poszczególne województwa.

Samo zjawisko spowolnienia gospodarczego zostało już zasygnalizowane w zeszłorocznej edycji Raportu, choć przedstawione dane statystyczne nie obejmowały jeszcze tego okresu. W obecnej chwili eksperci i sami przedsiębiorcy mówią – albo o zakończeniu kryzysu gospodarczego, albo o chwilowym odbiciu, wskazując, że sytuacje zmian koniunkturalnych będą coraz częstsze. W efekcie czynnik negatywnych i nagłych zmian sytuacji gospodarczej należałoby wprowadzić do funkcjonowania przedsiębiorstw jako jedno z licznych ryzyk związanych z działalnością gospodarczą. Rzeczywistość – co naturalne – wyprzedza czasochłennie zbierane dane statystyczne, które prezentujemy w niniejszym raporcie. Przekazujemy Państwu najbardziej aktualne, dostępne dane, pochodzące z lat 2008–2009, które potwierdzają odczuwane osłabienie koniunktury, ale z których też nie widać jeszcze odbicia gospodarki, które miało miejsce w czwartym kwartale 2009 r.

Druga część Raportu zawiera opracowania stanowiące efekt wybranych działań PARP w obszarze rozwoju zasobów ludzkich. Problematyka ta zaczyna być coraz częściej analizowana w kontekście funkcjonowania społeczeństw oraz przedsiębiorstw. Do najważniejszych z nich należą: zmiany demograficzne, postępujące zanieczyszczenie środowiska, coraz większa aktywność mających istotne znaczenie na ekonomicznej mapie świata wschodzących gospodarek (m.in. Chiny, Indie, Brazylia). Właściwa odpowiedź na ww. wyzwania globalne wymaga działań na poziomie

państwa, społeczeństwa obywatelskiego oraz samych przedsiębiorstw. Obejmują one zwiększenie inwestowania w kapitał ludzki, wprowadzanie stosownych zmian w organizacji zarządzania i procesach produkcyjnych firm.

Świadomość tego, że sukces rynkowy w globalnej gospodarce będzie warunkowany, poza umiejętnościami pracowników i pracodawców, także odpowiednimi postawami oraz kompetencjami społecznymi nie jest powszechna w polskich przedsiębiorstwach. Natomiast, jak wskazują wyniki badań – polskich i międzynarodowych – równie ważne jak wiedza z obszaru właściwego danej firmie będą odpowiednie kompetencje społeczne takie, jak umiejętność współpracy w grupie, otwartość na zmiany, zdolność do szybkiej adaptacji do nowych warunków pracy. Oznacza to, iż system edukacji powinien, oprócz przekazywania wiedzy, oddziaływać na postawy młodych ludzi w zakresie przygotowania ich do przyszłej pracy, a w przypadku systemu kształcenia ustawicznego – na postawy pracowników i pracodawców.

Podstawową determinantą sukcesu w globalnej gospodarce będzie przedsiębiorczość, rozumiana nie tylko jako prowadzenie działalności gospodarczej, ale też jako samodzielne poszukiwanie sposobów rozwiązywania problemów oraz organizacji swojej pracy. Niezmiennie kluczowe znaczenie będzie miała innowacyjność (organizacyjna, produktowa, procesowa i marketingowa), dotycząca firm każdego rodzaju, w tym z sektora usług. Wykształcenie takiego współgrania przedsiębiorczości i innowacyjności wymagać będzie z jednej strony umiejętności ciągłego uczenia się, z drugiej wsparcia społecznego. W tej rzeczywistości niezbędne będzie wprowadzanie nowych, opartych na mechanizmach współpracy oraz wymiany informacji, sposobów zarządzania zasobami ludzkimi, które skutkować będą przekształcaniem się przedsiębiorstw w organizacje inteligentne, optymalnie wykorzystujące kapitał ludzki.

Biorąc pod uwagę wyzwania globalizującej się gospodarki, Agencja przygotowuje badania dotyczące niezbędnych umiejętności pracowników i przedsiębiorców na nowoczesnym rynku. Ich dopełnieniem są projekty diagnozujące obecny stan kapitału ludzkiego na rynku pracy, badające stopień zaawansowania zarządzania wiedzą w polskich przedsiębiorstwach oraz postaw wobec przedsiębiorczości i innowacyjności wśród różnych grup społecznych. Użytkowana wiedza jest wykorzystywana podczas kampanii informacyjnych i promocyjnych dotyczących postaw przedsiębiorczych i innowacyjnych oraz instrumentów wsparcia, w postaci szkoleń i doradztwa, w zakresie uzupełniania niezbędnych kompetencji.

Przedstawione w dalszej części Raportu artykuły oparte są na wynikach badań oraz wiedzy zbieranych przez PARP. Celem działania Agencji w obszarze badań jest z jednej strony pozyskiwanie danych niezbędnych do właściwego, opartego na danych i dowodach programowania polityki publicznej, z drugiej dostarczanie przedsiębiorcom oraz osobom planującym rozpoczęcie działalności gospodarczej informacji, które mogą być pomocne w jak najlepszym odpowiadaniu na wyzwania globalnego rynku oraz funkcjonowania w społeczeństwie informacyjnym. Celem drugiej części Raportu jest pogłębienie dyskusji nt. roli i kierunków rozwoju zasobów ludzkich – kluczowych z punktu widzenia przyszłej pozycji polskiej gospodarki w świecie.

Dane pozyskiwane przez PARP w czasie realizacji badań dobrze odzwierciedlają stan edukacji (w zakresie powiązanym z przedsiębiorczością i innowacyjnością), jak również zakres działań podejmowanych przez przedsiębiorców i pracowników na rzecz rozwoju własnych kompetencji.

Prezentując w obecnym Raporcie pięć analitycznych opracowań, które dotyczą problematyki kapitału ludzkiego, chcemy zwrócić uwagę czytelnika na kilka zagadnień, tj. kierunki rozwoju rynku pracy oraz zapotrzebowania na kompetencje, a także wpływ edukacji na potencjał kadr oraz rozwój przedsiębiorstw w oparciu o ludzi.

Pierwsze trzy opracowania obejmują zagadnienia związane z rynkiem pracy – analizę zmian, jakie zachodzą i będą na nim zachodzić oraz kompetencje, przydatne dla pracowników oraz samych przedsiębiorców. Zagadnienia prezentowane przez autorów są adresowane do dwóch grup odbiorców. Pierwszą są osoby indywidualne, które chcą poznać przewidywania odnośnie do konkretnych kompetencji, które zdaniem ekspertów należy brać pod uwagę przygotowując się do wejścia na rynek pracy lub poprawy własnej sytuacji na tym rynku. Kolejna grupa adresatów to instytucje – publiczne i pozarządowe, które bądź mają wpływ na dostosowanie rynku pracy do zmian gospodarczych oraz przedsiębiorstwa, które pozyskując pracowników – posiadają aktualną wiedzę na temat tego, jakich kompetencji brakuje na rynku.

Pierwszy rozdział w tej części zatytułowany *Kompetencje kadr i zawody przyszłości w świetle badań foresight* prezentuje opinie polskich i zagranicznych ekspertów dotyczące kierunków rozwoju kompetencji kadr i zawodów przyszłości. W rozdziale tym wykorzystano m.in. wyniki projektu PARP pt: *Foresight kadr nowoczesnej gospodarki*, w którym wspomniany temat analizowany był w odniesieniu do poszczególnych branż oraz ogólnie gospodarki. Perspektywą dla określenia kompetencji jest rok 2020.

Drugi rozdział – *Monitorowanie rynku pracy w Polsce jako narzędzie wsparcia polityki społecznej* – pokazuje bliższą przyszłość i zaangażowanie PARP w budowę systemu monitorowania sytuacji na rynku pracy. W tej części zaprezentowane zostały założenia projektu Agencji pt: *Bilans kapitału ludzkiego* i cel, jakiemu on służy. Rozdział przedstawia możliwości analizy kapitału ludzkiego pod względem określenia jego obecnych cech (postaw i kompetencji)

z punktu zapotrzebowania zgłaszanego przez uczestników rynku pracy oraz możliwości wykorzystania tej wiedzy pod kątem prowadzenia aktywnych polityk rynku pracy.

Trzeci rozdział – pt: *Wpływ edukacji na postawy przedsiębiorcze i przygotowanie młodych Polaków do prowadzenia działalności gospodarczej* – poświęcony jest tworzącym się kadrom gospodarki – uczącej się młodzieży na różnych szczeblach edukacyjnych. Autorki przedstawiają, w jaki sposób edukacja wpływa na postawy przedsiębiorcze i czy młodzi Polacy chcą podejmować wyzwania związane z własną działalnością gospodarczą. W rozdziale punkt wyjścia stanowią wyniki międzynarodowych badań z zakresu przedsiębiorczości oraz wstępne wyniki projektu prowadzonego przez PARP *Postawy przedsiębiorcze młodych Polaków*. W opracowaniu wskazane zostały te obszary procesu edukacji, które najsilniej wpływają na postawy przedsiębiorcze młodych osób oraz które mają znaczenie dla wyboru przez nich drogi zawodowej.

Kolejne dwa rozdziały dotyczą analiz z perspektywy przedsiębiorstw. Autorzy koncentrują się na problematyce pozyskiwania informacji i wiedzy przez przedsiębiorstwa, w zakresie informacji strategicznej, która decyduje o konkurencyjności firm oraz wpływie pozyskanych zasobów informacji na efektywność przedsiębiorstw. Każde z tych zagadnień w istotny sposób bazuje na roli kapitału ludzkiego w przebiegu procesów pozyskiwania, doboru i wykorzystywania informacji.

W rozdziale – pt: *Pozyskiwanie informacji strategicznej przez małe i średnie firmy w Polsce* – kwestia pozyskiwania i wykorzystania wiedzy została ujęta w formie empirycznych wyników badań PARP, przeprowadzonych w 2009 r. Autor omawiając znaczenie pozyskiwania informacji dla zarządzania strategicznego w przedsiębiorstwie wskazuje, że proces ten wymaga inwestycji w kapitał ludzki. Te inwestycje pozwolą na lepsze wykorzystanie informacji strategicznych i podniosą efektywność funkcjonowania firmy na rynku, w tym przygotowywanie się i skuteczniejsze reagowanie na zmiany.

Ostatni rozdział – zamykający raport, przedstawia dowody na skuteczność działań szkoleniowych podejmowanych przez przedsiębiorców. Opracowanie zostało przygotowane w oparciu o wyniki ewaluacji programów pomocowych, oferowanych przez PARP, w obszarze szkoleń dla przedsiębiorców w ramach dwóch programów operacyjnych – „Rozwój zasobów ludzkich 2004–2006” oraz „Kapitał Ludzki 2007–2013”. Autor pokazuje, między innymi, na ile i w jaki sposób poprawiła się kondycja firmy oraz potencjał pracowników w związku z podjęciem wysiłku na rzecz ich dodatkowego kształcenia.

Część I

**Sytuacja sektora małych i średnich
przedsiębiorstw w latach 2008–2009**

Rozdział 1

Anna Tarnawa

Makroekonomiczna sytuacja Polski w 2009 r.

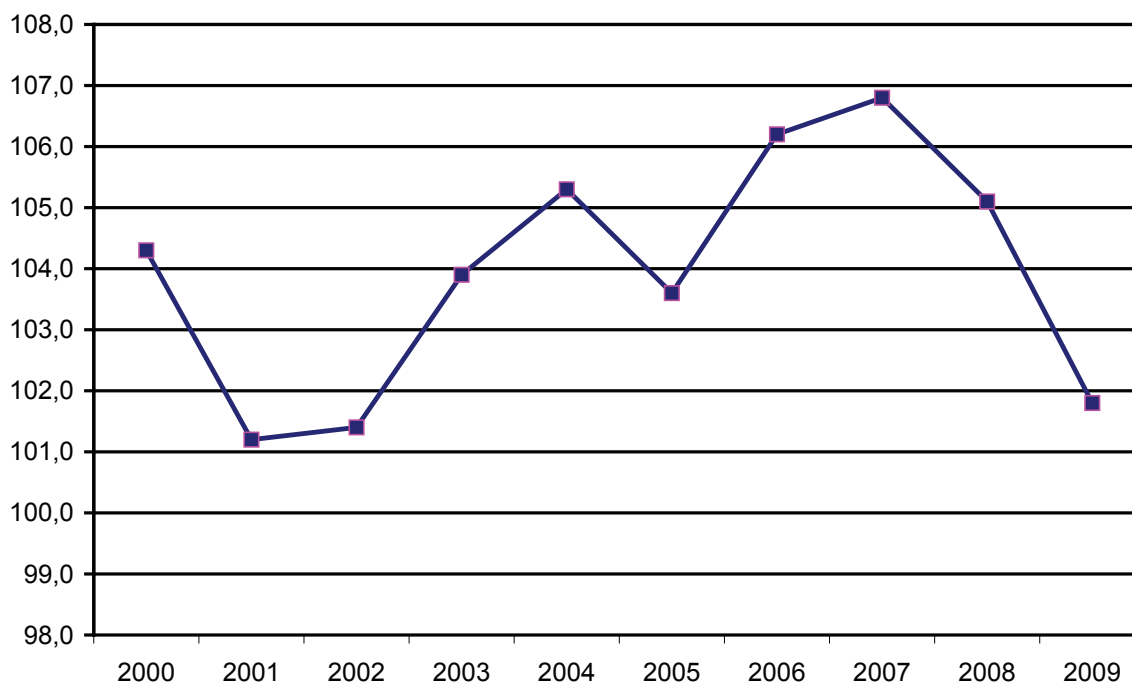
1.1. Wzrost gospodarczy

Rok 2009 to okres załamania koniunktury gospodarczej w USA i w strefie euro będący następstwem globalnego kryzysu finansowego. Również w Polsce w 2009 r. skutki kryzysu przełożyły się na spadek tempa wzrostu gospodarczego. Niemniej jako jedyny kraj w Europie odnotowaliśmy dodatni wzrost gospodarczy.

Wzrost produktu krajowego brutto (PKB) w Polsce w 2009 r. obniżył się do 1,8%, wobec znacznie wyższego tempa wzrostu gospodarczego w 2008 r., który wówczas wyniósł 5,1%. Głównym czynnikiem osłabienia tempa wzrostu gospodarczego w Polsce był spadek popytu krajowego – o 0,9% w skali roku – wobec dynamicznego wzrostu (o 5,5%) w 2008 r. Do spadku popytu wewnętrznego najbardziej przyczynił się efekt ograniczania zapasów ze strony przedsiębiorstw (ograniczenie PKB o 2,7%). Istotny negatywny wpływ na popyt wewnętrzny miał również spadek inwestycji, które zmniejszyły się o 0,3% wobec wzrostu o 8,2% w 2008 r. Efektem kryzysu było także pogorszenie się sytuacji na rynku pracy (przejawiające się we wzroście liczby bezrobotnych oraz spadku zatrudnienia w gospodarce) i obniżenie się dynamiki dochodów gospodarstw domowych, co z kolei przełożyło się na spowolnienie tempa wzrostu konsumpcji prywatnej do 2,3% wobec 5,9% w 2008 r.

Czynnikiem, który pozwolił na osiągnięcie dodatniego wzrostu PKB było gwałtowne ograniczenie deficytu w handlu zagranicznym – pozytywny wpływ salda obrotów z zagranicą na PKB wyniósł w 2009 r. 2,9%. Taki wynik był efektem silniejszego spowolnienia importu (spadek w ujęciu realnym wg Rachunków Narodowych o 13,6% wobec wzrostu o 8% w 2008 r.) niż eksportu (spadek o 7,9% wobec wzrostu o 7,1% w 2008 r.). Ten wyraźny spadek importu był wynikiem kilku czynników, m.in. wysokiego uzależnienia polskiego eksportu od importu, osłabienia popytu krajowego oraz deprecjacji kursu złotego.

Wykres 1.1. Dynamika wzrostu PKB w Polsce w latach 2000–2009 (w %)

Źródło: dane GUS, rok poprzedni = 100, ceny średnioroczne roku poprzedniego.

Na przestrzeni 2009 roku najsłabszy wynik, jeśli chodzi o dynamikę PKB, odnotowano w I kwartale, kiedy to wyniosła ona 0,7%. W kolejnych kwartałach wraz z poprawą koniunktury w gospodarce światowej nastąpiło stopniowe

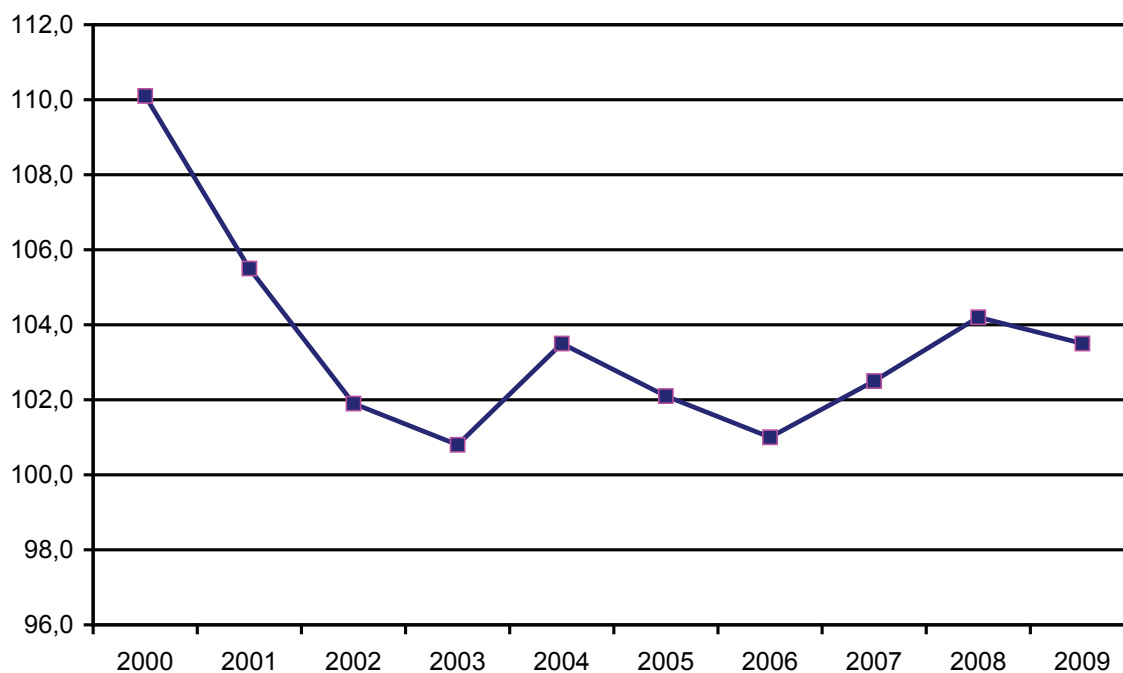
przyspieszenie wzrostu gospodarczego do odpowiednio: 1,1%, 1,8% oraz 3,3%. Nastąpiło to głównie na skutek wyhamowania procesu ograniczania zapasów (a następnie rozpoczęcia ich odbudowywania) przez przedsiębiorstwa oraz wzrostu eksportu.

W 2009 r. wartość dodana brutto w przemyśle spadła o 1% wobec wzrostu o 6,8% w 2008 r., głównie z powodu osłabienia popytu zagranicznego na polski eksport. Wartość dodana brutto w budownictwie wzrosła o 4,8% wobec 4,6% w 2008 r., głównie za sprawą kontynuacji projektów infrastrukturalnych współfinansowanych ze środków unijnych, jak i zamykania projektów w budownictwie mieszkaniowym rozpoczętych w okresie 2007–08. W sektorze usług rynkowych wartość dodana brutto wzrosła o 2,5% wobec 5,9% w 2008 r.

1.2. Inflacja

W 2009 roku inflacja mierzona średniorocznym wskaźnikiem cen dóbr i usług konsumpcyjnych spadła do 3,5% z 4,2% w 2008 roku. Analizując kształtowanie się wskaźnika inflacji w poszczególnych miesiącach, zauważalny jest jednorazowy spadek tego wskaźnika w styczniu 2009 r. do 2,8%, w pozostałym okresie wskaźnik ten utrzymywał się w przedziale 3,0%–4,0% (przy czym warto podkreślić, że przez większość tego okresu wskaźnik inflacji oscylował w okolicach 3,5%, tj. górnej granicy dopuszczalnych odchyień od celu inflacyjnego NBP).

Wykres 1.2. Inflacja w Polsce w latach 2000–2009 (w %)

Źródło: dane GUS; rok poprzedni = 100.

Utrzymywanie się krajowej inflacji na podwyższonym poziomie szczególnie w odniesieniu do odnotowanego w 2009 r. spadku inflacji w świecie (1,0% dla UE-27, – 0,4% Stany Zjednoczone, –1,4% Japonia¹) było rezultatem kilku czynników, tj.: znaczących podwyżek cen regulowanych (w tym cen energii elektrycznej, które wzrosły średniorocznie o 11,9%), wzrostu cen żywności (o 4,1%) oraz przekładającej się na wzrost cen towarów importowanych deprecjacji kursu złotego na początku roku. Czynnikiem, który wpłynął z kolei na ograniczenie wzrostu inflacji w skali roku był spadek cen paliw (o 6,9%), spowodowany spadkiem cen ropy naftowej na świecie (koniec 2008 r. i I połowa 2009 r.), będący efektem spowolnienia globalnego wzrostu gospodarczego.

¹ Źródło: Eurostat

1.3. Polityka pieniężna

Zgodnie z „Załoženiami polityki pieniężnej na rok 2009” celem polityki monetarnej było utrzymywanie inflacji na poziomie 2,5% z dopuszczalnym przedziałem wahań +/-1 punkt procentowy. Osłabienie wzrostu gospodarczego, w szczególności na początku roku oraz postępujące w 2009 r. dalsze rozluźnienie tej polityki w skali globalnej, skłoniło Radę Polityki Pieniężnej do kontynuacji rozpoczętego pod koniec 2008 roku cyklu obniżek stóp procentowych. W efekcie w I poł. 2009 r. RPP czterokrotnie obniżała stopy procentowe łącznie o 150 p. b. do poziomu 3,5% dla stopy referencyjnej NBP.

Jednocześnie NBP podejmował działania wspierające stabilność sektora bankowego w okresie kryzysu na międzynarodowych rynkach finansowych poprzez:

- dostarczanie płynności finansowej złotowej bankom poprzez transakcje repo na 3 i 6 miesięcy,
- dostarczanie płynności finansowej walutowej (we franku szwajcarskim) poprzez operacje typu swap walutowy,
- obniżenie stopy rezerwy obowiązkowej z 3,5% do 3%,
- wcześniejszy wykup tzw. obligacji płynnościowych NBP od banków komercyjnych.

1.4. Stan finansów publicznych

W roku 2009 deficyt sektora finansów publicznych² skokowo wzrósł do poziomu 7,1% PKB wobec 3,7% PKB w 2008 roku. Na taki wynik miało wpływ kilka czynników, m.in. spowolnienie wzrostu gospodarczego oraz obniżenie poziomu dochodów sektora instytucji rządowych i samorządowych (m.in. obniżenie składki rentowej w latach poprzednich, obniżenie skali podatkowej od 2009 r., zmiany w zasadach rozliczania VAT).

Tak wysoki poziom deficytu sektora finansów publicznych w 2009 r. oznacza drugie z rzędu przekroczenie wartości referencyjnej z Maastricht kryterium fiskalnego przystąpienia do strefy euro (3,0% PKB). Konsekwencją przekroczenia poziomu referencyjnego w 2008 r. było podjęcie przez Radę Ecofin (w lipcu 2009 r.) decyzji o istnieniu w Polsce nadmiernego deficytu i wydanie zaleceń, zgodnie z którymi Polska do 2012 r. powinna zredukować nadmierny deficyt w sposób wiarygodny i trwały. Jednocześnie dług sektora finansów publicznych wyniósł w 2009 r. 51% PKB, pozostając poniżej wartości referencyjnej kryterium z Maastricht (60% PKB).

Tabela 1.1. Deficyt i dług publiczny sektora instytucji rządowych i samorządowych w latach 2006–2009 wg ESA95, (mld zł)

Wyszczególnienie	2006	2007	2008	2009
Produkt Krajowy Brutto (PKB)	1 060,0	1 176,7	1 272,8	1 342,6
Deficyt sektora instytucji rządowych i samorządowych	38,5	22,1	46,9	95,7
% PKB	3,6	1,9	3,7	7,1
Dług sektora instytucji rządowych i samorządowych	506,0	529,4	600,8	684,4
% PKB	47,7	45,0	47,2	51,0

Źródło: GUS.

Znaczące osłabienie się dynamiki wzrostu gospodarczego (istotnie poniżej założeń w ustawie budżetowej), w tym w szczególności spadek popytu krajowego w 2009 r. negatywnie wpłynęły na realizację dochodów budżetowych, która następowała znacznie poniżej oczekiwań. Jednocześnie realizacja wydatków budżetowych następowała szybciej niż oczekiwano. W efekcie realizacja deficytu budżetu państwa w 2009 r. postępowala znacznie szybciej w porównaniu z pierwotnym harmonogramem. W obliczu pogarszających się warunków gospodarczych, widocznych już w danych makroekonomicznych i wykonaniu budżetu w 2009 r. konieczna była nowelizacja Ustawy Budżetowej i podwyższenie planowanego deficytu budżetu państwa o 9 mld zł do poziomu 27 mld zł, przy jednoczesnym wdrożeniu istotnych oszczędności w wydatkach budżetowych. Ostatecznie deficyt budżetu państwa w 2009 r. został wykonany na poziomie blisko 24 mld zł. Jednocześnie poziom długu publicznego wg metodologii krajowej SNA93 ukształtował się na poziomie 670 mld zł (49,9% PKB), tj. poniżej I progu ostrożnościowego dla poziomu długu publicznego z Ustawy o finansach publicznych (50%).

² Zgodnie z unijną metodologią ESA95.

Tabela 1.2. Budżet państwa w latach 2006–2009 (mld zł) wg SNA93

Wyszczególnienie	2006	2007	2008	2009
Dochody budżetu państwa ogółem	197,6	236,4	253,6	274,3
Wydatki budżetu państwa ogółem	222,7	252,3	277,9	298,2
Wynik (saldo) budżetu państwa	-25,1	-16,0	-24,3	-23,8

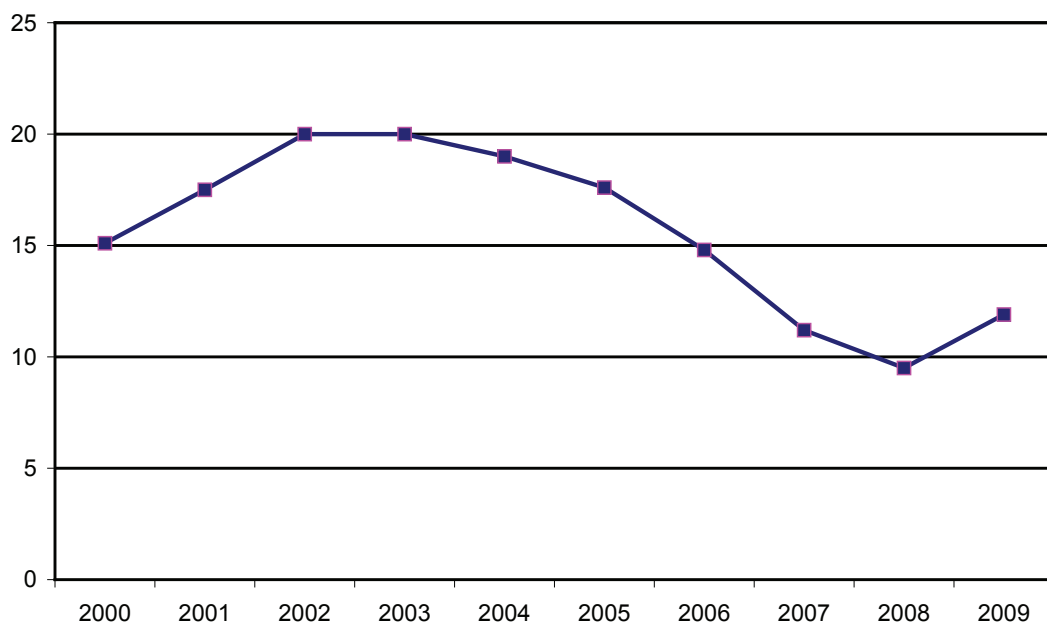
Źródło: GUS.

1.5. Rynek pracy

Oslabienie koniunktury gospodarczej w 2009 r. wpłynęło negatywnie na sytuację na rynku pracy. W 2009 r. stopa bezrobocia rejestrowanego wzrosła o 2,4 p.p. do 11,9% na koniec roku, co było efektem spadku popytu zagranicznego i krajowego, rozpoczęcia zwolnień grupowych i przestojów w działalności przedsiębiorstw, a także stopniowego ograniczania liczby ofert pracy.

W ciągu roku liczba bezrobotnych zwiększyła się o ok. 420 tys. osób do 1,9 mln, przy 3,1 mln osób nowo zarejestrowanych oraz 2,7 mln osób skreślonych z rejestrów bezrobotnych. W rezultacie liczba osób pozostających bez pracy wzrosła o ok. 420 tys. na koniec 2009 r. do 1,893 mln osób wobec 1,474 mln na koniec 2008 r.

Liczba osób bez prawa do zasiłku wzrosła w ciągu roku o ok. 310 tys. do 1,5 mln i ich udział wśród liczby bezrobotnych wyniósł w końcu 2009 r. 79,9%. W ciągu całego 2009 r. liczba długotrwale bezrobotnych zwiększyła się o ok. 20 tys. osób do 770 tys., jednak – wskutek szybszego tempa wzrostu liczby bezrobotnych ogółem – udział długotrwale bezrobotnych w zarejestrowanych ogółem obniżył się w ciągu 2009 r. o ok. 10 p.p. do 40,9%. W 2009 r. do urzędów pracy zgłoszono ok. 900 tys. ofert zatrudnienia, o ok. 20% mniej niż w 2008 r.

Wykres 1.3. Stopa bezrobocia w Polsce w latach 2000–2009 (w %, stan na koniec grudnia)

Źródło: GUS; bezrobocie rejestrowane.

W 2009 r. utrzymywało się znaczne terytorialne zróżnicowanie bezrobocia. Różnica w stopie bezrobocia pomiędzy regionem o najniższym wskaźniku (województwo mazowieckie 9,0%) a regionem o najwyższym wskaźniku (województwo warmińsko-mazurskie 20,2%) wyniosła 11,2 p.p.

W 2009 r. przeciętne zatrudnienie w sektorze przedsiębiorstw osiągnęło 5,3 mln osób, obniżając się w skali roku o 1,2%. Do spadku zatrudnienia w przedsiębiorstwach przyczyniło się przede wszystkim obniżenie liczby zatrudnio-

nych w przetwórstwie przemysłowym (o 6,7% w skali roku), jak również w obsłudze rynku nieruchomości (o 1,9%) oraz w wytwarzaniu i zaopatrywaniu w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę (o 0,4%). Natomiast zatrudnienie wzrosło w skali roku m.in. w sekcjach: *działalność profesjonalna, naukowa i techniczna* (o 10,3%), *zakwaterowanie i gastronomia* (o 6,7%) oraz *budownictwo* (o 5,3%).

1.6. Wynagrodzenia

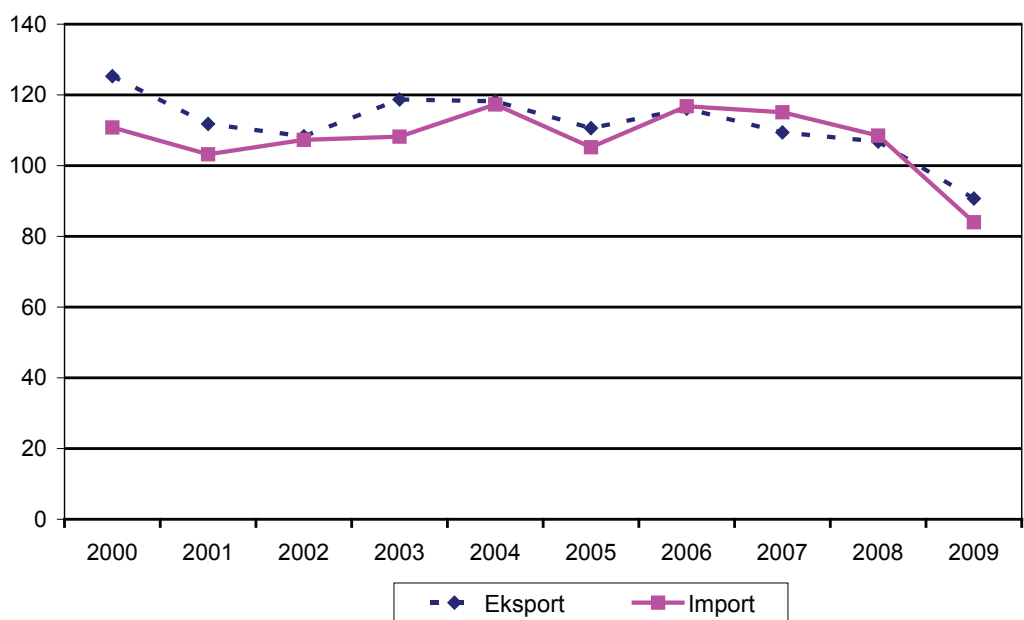
W 2009 r. przeciętne miesięczne wynagrodzenie w gospodarce narodowej wyniosło 3 103 zł, w sektorze przedsiębiorstw osiągnęło 3 325 zł. W ubiegłym roku nastąpiło znaczne wyhamowanie rocznego tempa wzrostu płac w gospodarce narodowej do 5,4% wobec 9,4% w 2008 r. (realnie do 2,1% z 5,9%). W sektorze przedsiębiorstw odnotowano jeszcze silniejsze obniżenie dynamiki tempa wzrostu wynagrodzeń do 4,4% w 2009 r. z 10,3% w 2008 r. (w kategoriach realnych do 1,1% z 6,1%). W przedsiębiorstwach najsilniejszy roczny wzrost wynagrodzeń nastąpił w sekcjach: *administrowanie i działalność wspierająca* (o 7,5%), *wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę* (o 7,1%), *dostawa wody, gospodarowanie ściekami i odpadami, rekultywacja* (o 6,2%), natomiast płace rosły najwolniej w skali roku w *zakwaterowaniu i gastronomii* (o 2,4%), w *transporcie i gospodarce magazynowej* (o 2,6%) oraz w *budownictwie* (2,8%). Utrzymało się znaczne zróżnicowanie poziomów wynagrodzeń w poszczególnych sekcjach – od 2 057 PLN w *administrowaniu i działalności wspierającej* do 5 942 PLN w *informacji i komunikacji*. Wynagrodzenia były też zróżnicowane terytorialnie, poziom najwyższy zanotowano w województwie mazowieckim (4 340 PLN), najniższy w województwie podkarpackim (2 822 PLN).

1.7. Handel zagraniczny

W 2009 r. nastąpiło silne spowolnienie dynamiki wzrostu eksportu i importu, przy czym najsilniejszy efekt odnotowano w II kwartale 2009 r. (realny spadek eksportu wg Rachunków Narodowych o 11,3% przy spadku importu o 18,6%). Dopiero w IV kw. 2009 r. wraz z ożywieniem gospodarki globalnej eksport odnotował wzrost (1,9%), przy utrzymującym się spadku importu (-3,1%).

W rezultacie silniejszego spadku importu niż eksportu nastąpił spadek deficytu w handlu zagranicznym ogółem do 8,7 mld EUR w 2009 r. z 25,7 mld EUR w 2008 r., z tym że w obrotach handlowych z krajami rozwiniętymi zamiast deficytu na poziomie 1,8 mld EUR odnotowanego w 2008 r., w 2009 r. wystąpiła nadwyżka w wysokości 10 mld EUR, w tym w relacjach z krajami Unii Europejskiej nadwyżka z poziomu 2,7 mld EUR w 2008 r. wzrosła do 11,9 mld EUR w 2009 r. W relacjach handlowych z pozostałymi grupami krajów: krajami rozwijającymi i krajami Europy Środkowo-Wschodniej i byłego ZSRR Polska odnotowała deficyty, niemniej w mniejszej skali niż w 2008 r.

Wykres 1.4. Dynamika handlu zagranicznego Polski w latach 2000–2009

Źródło: GUS.

W 2009 r. wśród największych partnerów handlowych Polski po stronie eksportu dominującą pozycję zwiększyli Niemcy do udziału na poziomie 26,1% eksportu ogółem, w następnej kolejności uplasowały się: Francja, Włochy, Wielka Brytania, Czechy. W zakresie importu dominującą pozycję miały także Niemcy (22,4% importu ogółem), a w następnej kolejności: Chiny, Rosja, Włochy i Francja.

1.8. Rynek finansowy

Upadek banku inwestycyjnego Lehman Brothers we wrześniu 2008 r. skutkując gwałtownym załamaniem sytuacji na globalnym rynku finansowym dotknął także Polskę. Efekty kryzysu finansowego uwidoczniły się m.in. w zamrożeniu funkcjonowania rynku międzybankowego, gwałtownych spadkach cen krajowych aktywów finansowych, m.in. akcji oraz osłabieniu kursu złotego oraz pogorszeniu sytuacji gospodarczej. W rezultacie spadku wzajemnego zaufania banków, dostępność do finansowania rynkowego zarówno krajowego, jak i zagranicznego istotnie spadła, co skutkowało wzrostem konkurencji wśród banków o stabilne źródła finansowania w postaci depozytów od podmiotów niefinansowych.

Ograniczenie dostępności do finansowania, jak i wzrost obaw banków o jakość portfela kredytowego w warunkach oczekiwanego pogłębienia osłabienia dynamiki wzrostu gospodarczego, spowodowało, że w ostatnich miesiącach 2008 r. i w 2009 r. doszło do ograniczenia dostępności kredytu dla podmiotów gospodarczych i gospodarstw domowych. Największe restrykcje w dostępie do kredytów dotyczyły kredytu denominowanego w walutach obcych. Jednocześnie w obliczu pogorszenia bieżącej sytuacji gospodarczej, jak i perspektyw wzrostu gospodarczego w warunkach ograniczenia skłonności do konsumpcji i inwestycji nastąpił spadek popytu na kredyty ze strony gospodarstw domowych i podmiotów korporacyjnych. W efekcie, w 2009 r. nastąpiło istotne osłabienie tempa wzrostu akcji kredytowej. W całym 2009 r. wzrost kredytów ogółem wyniósł jedynie ok. 9,5% wobec blisko 37% w 2008 r., z czego kredyty dla gospodarstw domowych wzrosły o blisko 12% wobec blisko 45% w 2008 r., a kredyty dla przedsiębiorstw spadły o 3,7% wobec blisko 30% wzrostu w 2008 r.

W 2009 r. koniunktura na Giełdzie Papierów Wartościowych w Warszawie (GPW) pozostawała pod wpływem poprawy nastrojów na giełdach zagranicznych (po załamaniu notowań akcji pod koniec 2008 r.) i oczekiwania na realizację scenariusza poprawy sytuacji gospodarczej w Polsce oraz poprawy kondycji finansowej spółek giełdowych. Skutkowało to silnym trendem wzrostowym notowań na rynku akcji zapoczątkowanym w lutym 2009 r. W całym 2009 r. podstawowy indeks WIG wzrósł o 47%, a indeks spółek o największej kapitalizacji WIG 20 o ok. 34%. Najsilniej wzrosły indeksy grupujące małe i średnie spółki (sWIG80 o 62%, mWIG40 o 55%). Na koniec 2009 roku WIG osiągnął poziom 39 986 pkt, a WIG Banki 5869 pkt, powracając do poziomów z września 2008 roku. Na rynku podstawowym GPW zadebiutowało w 2009 roku 13 spółek (wobec 33 w 2008 roku), w tym w IV kwartale odbyły się dwie duże emisje akcji: PKO Banku Polskiego SA i Polskiej Grupy Energetycznej SA. W 2009 roku kapitalizacja spółek notowanych na rynku podstawowym GPW wzrosła o 54% w porównaniu z 2008 r. do poziomu 716 mld PLN.

W pierwszych miesiącach 2009 r. w warunkach bardzo wysokiej zmienności notowań kursów walut na rynkach globalnych, będących efektem kryzysu na międzynarodowych rynkach finansowych nastąpiło silne osłabienie kursu złotego (od ponad 12% wobec euro do blisko 20% wobec dolara amerykańskiego w porównaniu z końcem 2008 r.). W efekcie na koniec marca 2009 r. kurs złotego wobec euro osiągnął poziom 4,70 PLN za euro, 3,54 PLN za dolara amerykańskiego i 3,10 PLN za franka szwajcarskiego. Stabilizacja sytuacji na rynkach międzynarodowych skutkująca stopniowym powrotem kapitału zagranicznego na krajowy rynek finansowy spowodowała stopniowe umocnienie wartości złotego na rynku począwszy od II kw. 2009 roku. W efekcie na koniec roku nasza waluta umocniła się względem poziomów notowanych na koniec 2008 roku: wobec euro o 1,5% do poziomu 4,10 PLN, wobec dolara amerykańskiego o 3,8% do 2,85 PLN i względem franka szwajcarskiego o 1,3%, do 2,76 PLN.

1.9. Sytuacja Polski na tle Unii Europejskiej

Rok 2009, w stosunku do 2008 r., przyniósł dalsze pogorszenie sytuacji gospodarczej we wszystkich krajach Unii Europejskiej. Tempo wzrostu gospodarczego w UE obniżyło się w 2009 r. do – 4,2%, podczas gdy w 2008 r. miało wciąż wartość dodatnią (0,7%), a w 2007 r. wynosiło prawie 3%. Gwałtowne pogorszenie koniunktury gospodarczej negatywnie wpłynęło na sytuację na europejskim rynku pracy, głównie z powodu spadku zapotrzebowania na pracę ze strony przedsiębiorców. W wyniku pogorszenia się oczekiwań przedsiębiorców co do popytu na ich towary i usługi oraz ograniczenia dostępu do finansowania ze strony sektora bankowego, znacząco spadły inwestycje sektora prywatnego. Jednocześnie gorsza koniunktura gospodarcza przekładająca się na spadek dochodów budżetowych oraz programy rządowe mające na celu pobudzenie popytu (np. w sektorze motoryzacji) spowodowały gwałtowne

ne pogorszenie się sytuacji finansów publicznych krajów UE – odnotowano wzrost deficytu finansów publicznych i w konsekwencji skokowy wzrost długu publicznego. W warunkach osłabienia koniunktury gospodarczej zmniejszyła się presja na wzrost cen, dzięki czemu zanotowano zdecydowanie niższą inflację w krajach UE, a nawet spadek cen w niektórych krajach. Polska gospodarka relatywnie łagodnie na tle innych krajów UE przeszła przez najtrudniejszy okres globalnego spowolnienia gospodarczego. Dzięki temu jego skutki dla polskiej gospodarki (dla rynku pracy czy też finansów publicznych) pozostały w ubiegłym roku ograniczone w porównaniu z innymi krajami UE.

Dane dotyczące dynamiki PKB zebrane w tabeli 1.3 wskazują na pogłębienie się negatywnych dla gospodarki skutków kryzysu finansowego w latach 2008 i 2009 we wszystkich krajach członkowskich UE. Szczególnie dotkliwe załamanie koniunktury odnotowano w państwach takich, jak Łotwa, Litwa i Estonia, gdzie w 2009 r. PKB zmniejszył się o ok. 15% w porównaniu z 2008 r.

Tabela 1.3. Dynamika PKB i PKB na mieszkańca w krajach Unii Europejskiej

Kraj	Dynamika PKB* (r/r)			PKB per capita wg PPS, EU (27) = 100	
	2007	2008	2009	2008	2009**
EU (27)	2,9	0,7	-4,2	100,0	100,0
Austria	3,5	2,0	-3,5	123	124
Belgia	2,9	1,0	-3,0	115	115
Bułgaria	6,2	6,0	-5,0	41	41
Cypr	5,1	3,6	-1,7	96	98
Czechy	6,1	2,5	-4,1	80	80
Dania	1,7	-0,9	-4,9	120	117
Estonia	7,2	-3,6	-14,1	67	62
Finlandia	4,9	1,2	-7,8	117	110
Francja	2,4	0,2	-2,6	108	107
Grecja	4,5	2,0	-2,0	94	95
Hiszpania	3,6	0,9	-3,6	103	103
Holandia	3,6	2,0	-4,0	134	130
Irlandia	6,0	-3,0	-7,1	135	131
Litwa	9,8	2,8	-14,8	62	53
Luksemburg	6,5	0,0	-3,4	276	268
Łotwa	10,0	-4,2	-18,0	57	49
Malta	3,8	1,7	-1,5	76	78
Niemcy	2,5	1,3	-4,9	116	116
Polska	6,8	5,0	1,7	56	61
Portugalia	2,4	0,0	-2,6	78	78
Rumunia	6,3	7,3	-7,1	:	45
Słowacja	10,6	6,2	-4,7	72	72
Słowenia	6,8	3,5	-7,8	91	86
Szwecja	3,3	-0,4	-5,1	122	120
Węgry	1,0	0,6	-6,3	64	63
Wielka Brytania	2,6	0,5	-4,9	116	117
Włochy	1,5	-1,3	-5,0	102	102

* dynamika realna produktu krajowego brutto wyrównanego sezonowo

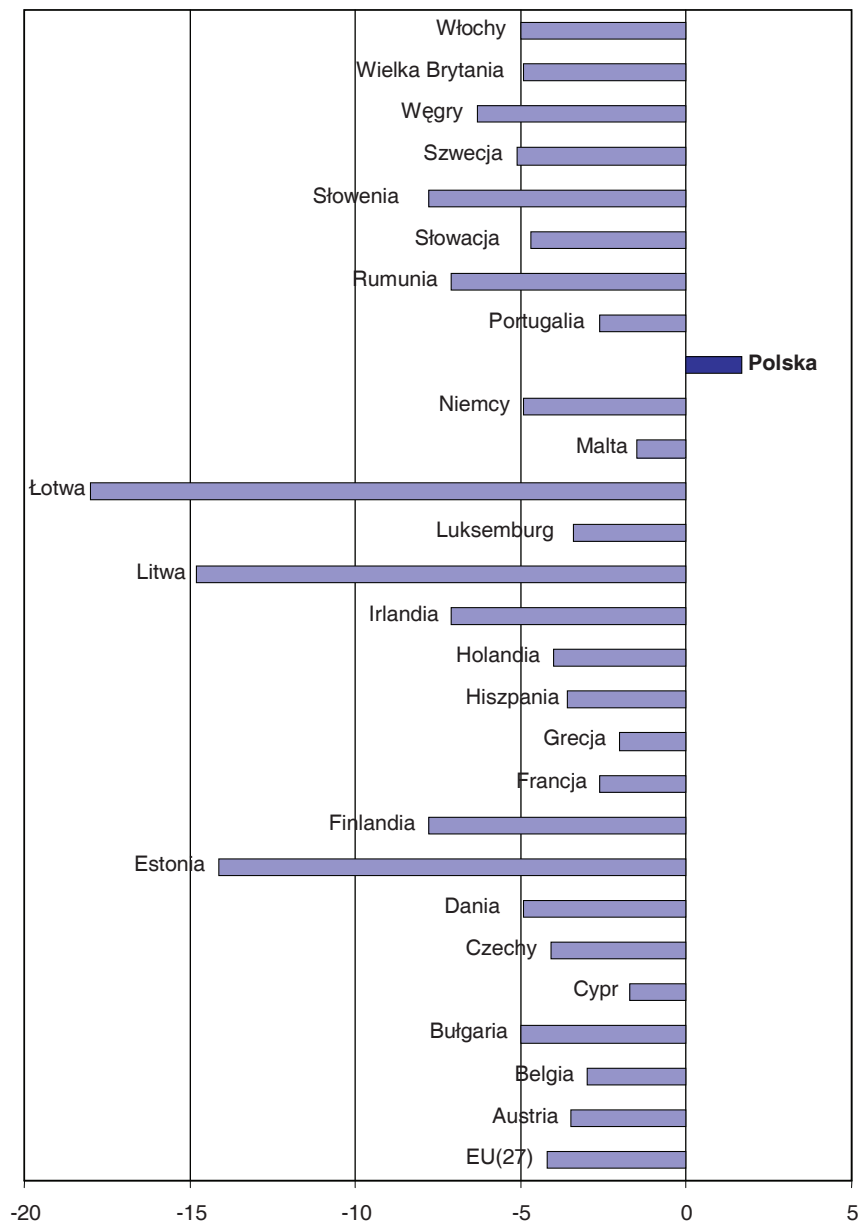
** wstępny szacunek dla 2009 r. – czerwiec 2010 r.

Źródło: Eurostat, PPS – Purchasing Power Standards.

Niekorzystna sytuacja gospodarcza w większości krajów Unii Europejskiej w ostatnich dwóch latach jest szczególnie widoczna w zestawieniu z rokiem 2007, kiedy to mieszkańcy starego kontynentu cieszyli się efektami szybkiego rozwoju gospodarczego. Rok 2009 zakończył się ujemnymi wartościami dynamiki PKB dla wszystkich krajów

unijnych poza Polską – nasza gospodarka jako jedyna w Europie osiągnęła dodatni wynik (wykres 1.5). Największe załamanie gospodarcze w 2009 r. dotknęło takie państwa, jak Łotwa (-18,0%), Litwa (-14,8%) i Estonia (-14,1%).

Wykres 1.5. Dynamika PKB w krajach UE w 2009 r. (w %)

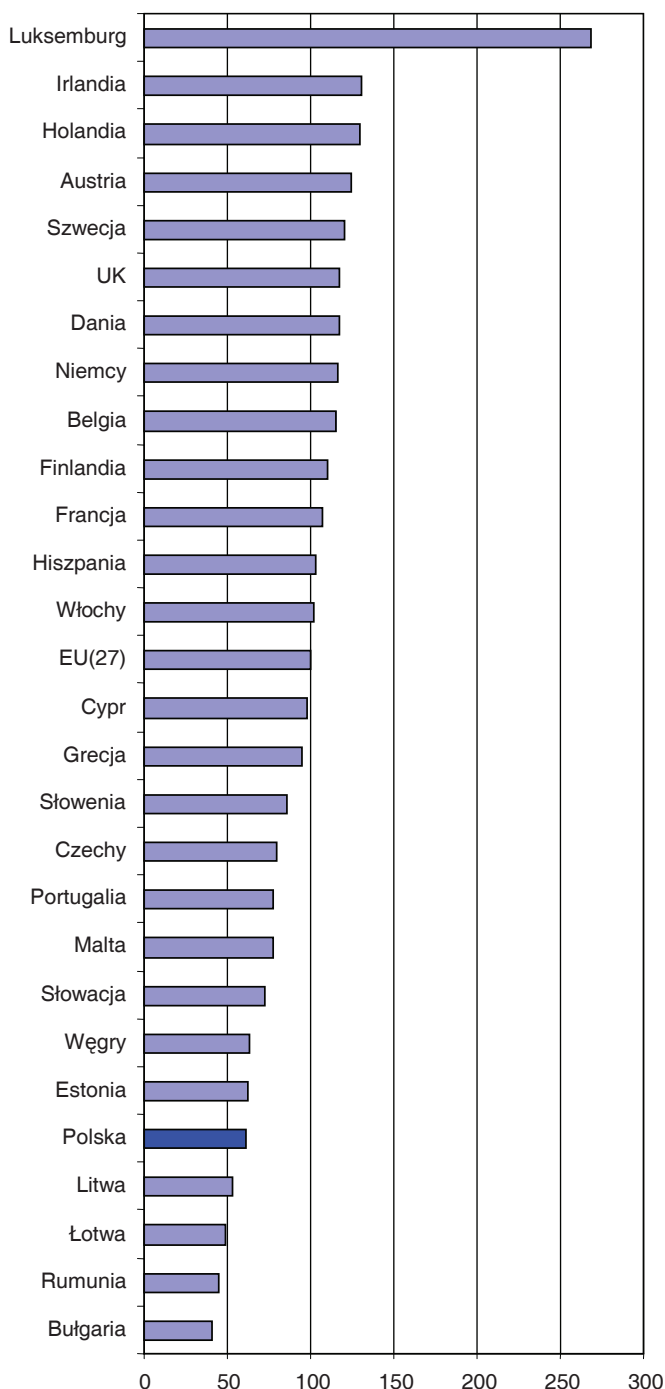
Źródło: Eurostat.

Dane dotyczące PKB per capita (wg parytetu siły nabywczej) za 2009 r. różniły się znacznie między poszczególnymi krajami członkowskimi – zaczynając od 41% średniej unijnej dla Bułgarii, a kończąc na 268% dla Luksemburga. Przy czym, mimo spowolnienia gospodarczego, wartość tego wskaźnika w 2009 r. w porównaniu z 2008 r. uległa niewielkim zmianom. Do krajów, dla których wartość PKB per capita w 2009 r. oscylowała blisko średniej unijnej, należą Finlandia, Francja, Hiszpania, Włochy, Cypr i Grecja. Nieco lepsze wyniki odnotowały kraje takie, jak Irlandia, Holandia, Austria, Szwecja, Dania, Wielka Brytania, Niemcy i Belgia.

Liderem roku 2009 r., podobnie jak w poprzednich latach, był Luksemburg, przekraczając unijną średnią ponaddwukrotnie.

Polska, podobnie jak w poprzednich latach, zajęła w 2009 r. jedno z końcowych miejsc (23.) w zestawieniu krajów wg wartości PKB per capita. Gorsze wyniki miały jedynie cztery państwa: Litwa (53%), Łotwa (49%), Rumunia (45%) i Bułgaria (41%). Z drugiej strony należy odnotować, że wskaźnik ten w Polsce zwiększył się w porównaniu z 2008 r. o 5 p.p. osiągając w ubiegłym roku wartość 61% średniej UE(27). Nie zmienia to jednak faktu, że pozostajemy jednym z najbiedniejszych krajów unijnych.

Wykres 1.6. PKB na mieszkańca w 2009 r., liczony wg PPS, EU27 = 100

Źródło: Eurostat, PPS – Purchasing Power Standards.

Niekorzystne oddziaływanie kryzysu finansowego we wszystkich państwach UE widoczne jest także w innych wskaźnikach makroekonomicznych, tj. wysokości zrealizowanych inwestycji, stopie bezrobocia, inflacji czy wskaźnikach fiskalnych (tabela 1.4). Dane Eurostatu za 2009 r. jednoznacznie wskazują na pogorszenie sytuacji w porównaniu z 2008 r. we wszystkich obszarach opisywanych przez ww. wskaźniki poza cenami. W 2009 r. odnotowano dla UE(27) spadek inwestycji sektora prywatnego o 2,1 p.p. z 18,4% PKB w 2008 r. do 16,3% PKB. Stopa bezrobocia wzrosła na koniec 2009 r. do 9,4% z 7,6% w 2008 r., tj. o prawie 20%. Inflacja w 2009 r. dla UE (27) wyniosła 1,0% wobec 3,7% w roku 2008. Deficyt sektora instytucji rządowych i samorządowych w relacji do PKB dla UE zwiększył się prawie trzykrotnie z – 2,3% w 2008 r. do – 6,8% w 2009 r. Dług publiczny dla UE wzrósł o ok. 20% – z 61,6% w 2008 r. do 73,6% w 2009 r.

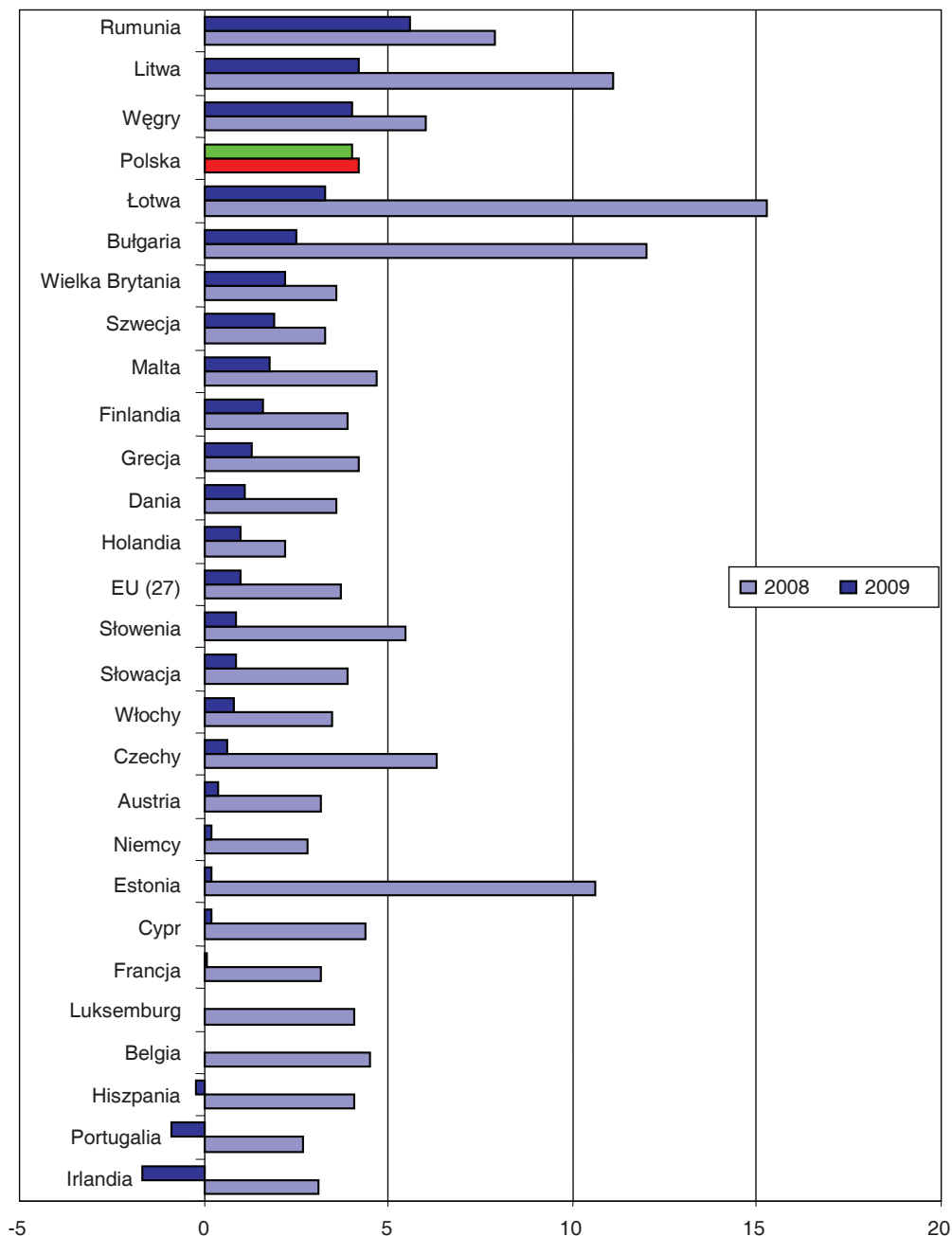
Tabela 1.4. Wybrane wskaźniki makroekonomiczne dla krajów członkowskich UE za 2008 i 2009 r.

Kraj	Inflacja (HICP) (%)		Bezrobocie (%) XII danego roku		Inwestycje re- alizowane przez sektor prywatny w relacji do PKB (%)		Deficyt-nadwyżka sektora instytucji rządowych i samorządowych w relacji do PKB (%)		Dług sektora instytucji rządowych i samorządowych w relacji do PKB (%)	
	2008	2009	2008	2009	2008	2009	2008	2009	2008	2009
EU (27)	3,7	1,0	7,6	9,4	18,4	16,3	-2,3	-6,8	61,6	73,6
Austria	3,2	0,4	4,2	4,8	20,8	19,7	-0,4	-3,4	62,6	66,5
Belgia	4,5	0,0	6,8	8,0	21,0	19,5	-1,2	-6,0	89,8	96,7
Bułgaria	12,0	2,5	5,3	8,3	27,7	19,9	1,8	-3,9	14,1	14,8
Cypr	4,4	0,2	4,2	6,1	20,4	16,3	0,9	-6,1	48,4	56,2
Czechy	6,3	0,6	4,6	7,4	19,0	17,1	-2,7	-5,9	30,0	35,4
Dania	3,6	1,1	4,1	7,1	19,0	16,6	3,4	-2,7	34,2	41,6
Estonia	10,6	0,2	8,4	15,6	24,0	17,0	-2,7	-1,7	4,6	7,2
Finlandia	3,9	1,6	6,7	8,8	19,1	17,0	4,2	-2,2	34,2	44,0
Francja	3,2	0,1	8,3	9,9	18,5	17,2	-3,3	-7,5	67,5	77,6
Grecja	4,2	1,3	7,8	10,2	16,6	13,9	-7,7	-13,6	99,2	115,1
Hiszpania	4,1	-0,2	14,3	19,0	25,0	20,0	-4,1	-11,2	39,7	53,2
Holandia	2,2	1,0	2,7	4,0	16,9	14,9	0,7	-5,3	58,2	60,9
Irlandia	3,1	-1,7	8,7	13,0	16,6	11,0	-7,3	-14,3	43,9	64,0
Litwa	11,1	4,2	9,7	15,9	20,2	13,1	-3,3	-8,9	15,6	29,3
Luksemburg	4,1	0,0	5,5	5,4	16,1	13,8	2,9	-0,7	13,7	14,5
Łotwa	15,3	3,3	11,4	20,4	24,5	17,5	-4,1	-9,0	19,5	36,1
Malta	4,7	1,8	6,0	7,1	14,1	12,0	-4,5	-3,8	63,7	69,1
Niemcy	2,8	0,2	7,2	7,4	17,5	16,2	0,0	-3,3	66,0	73,2
Polska	4,2	4,0	7,0	9,1	17,5	15,7	-3,7	-7,1	47,2	51,0
Portugalia	2,7	-0,9	8,0	10,2	20,0	17,1	-2,8	-9,4	66,3	76,8
Rumunia	7,9	5,6	5,8	7,6	26,4	20,2	-5,4	-8,3	13,3	23,7
Słowacja	3,9	0,9	9,2	14,2	23,0	21,3	-2,3	-6,8	27,7	35,7
Słowenia	5,5	0,9	4,1	6,3	24,6	19,1	-1,7	-5,5	22,6	35,9
Szwecja	3,3	1,9	7,0	9,0	16,8	14,3	2,5	-0,5	38,3	42,3
Węgry	6,0	4,0	8,4	10,6	18,0	17,3	-3,8	-4,0	72,9	78,3
Wielka Brytania	3,6	2,2	6,4	7,7	14,5	12,2	-4,9	-11,5	52,0	68,1
Włochy	3,5	0,8	6,9	8,4	18,5	16,5	-2,7	-5,3	106,1	115,8

Źródło: dane Eurostatu z czerwca 2010 r.

W wielu krajach członkowskich UE w 2009 r. nastąpił istotny spadek inflacji w porównaniu z poprzednim rokiem. Największe zmiany tego wskaźnika odnotowano w takich państwach, jak Estonia (0,2%, spadek o 10,4 p.p.), Łotwa (3,3%, o 12 p.p.) i Bułgaria (2,5%, o 9,5 p.p.). W Irlandii, Portugalii i Hiszpanii w ubiegłym roku obserwowano deflację (wskaźniki odpowiednio: - 1,7%, - 0,9%, - 0,2%). Najszybszy wzrost cen w 2009 r. odnotowano na Węgrzech (4,0%), Liwie (4,2%) i Rumunii (5,6%). W Polsce zmiana wskaźnika cen z 2009 r. w porównaniu z 2008 r. była nieznaczna (0,2 p.p.) i wyniosła 4% (wg Eurostatu).

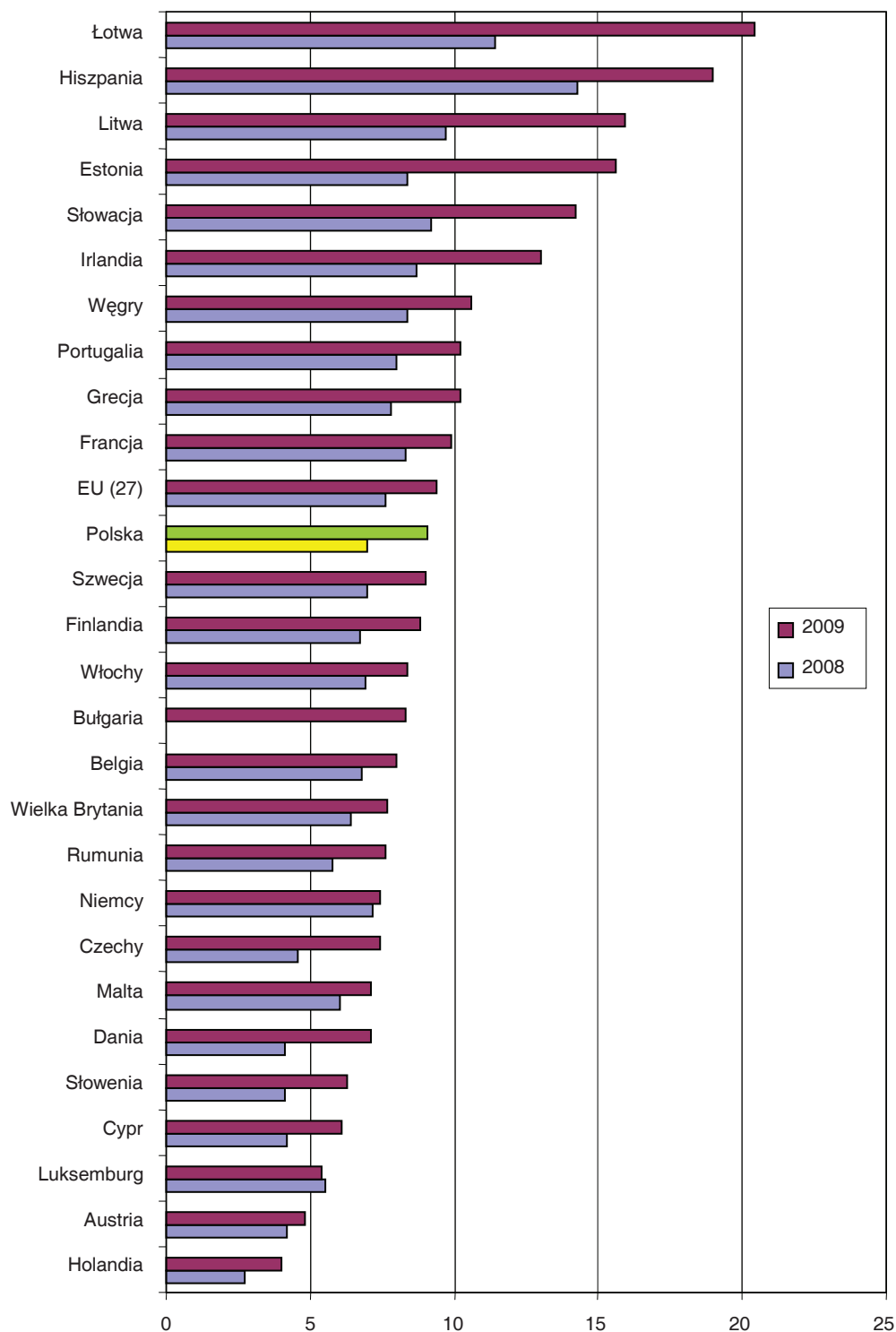
Wykres 1.7. Inflacja w krajach UE w latach 2008–2009 (w %)

Źródło: dane Eurostatu z czerwca 2010 r.

Stopa bezrobocia na koniec 2009 r. osiągnęła w krajach UE 9,4%. Największe problemy na rynku pracy utrzymywały się na Łotwie (20,4%), w Hiszpanii (19,0%), na Litwie (15,9%) oraz w Estonii (15,6%). W Polsce na koniec 2009 r. wskaźnik ten wynosił niewiele ponad 9%, co po raz kolejny umieściło nasz kraj w środkowej grupie krajów ze wskaźnikiem bezrobocia bliskim średniej unijnej. Najlepszą sytuacją na rynku pracy w 2009 r. cieszyły się takie kraje, jak Luksemburg (5,4%), Austria (4,8%) i Holandia (4,0%).

Wykres 1.8. Stopa bezrobocia w krajach UE w latach 2008–2009 (w %)

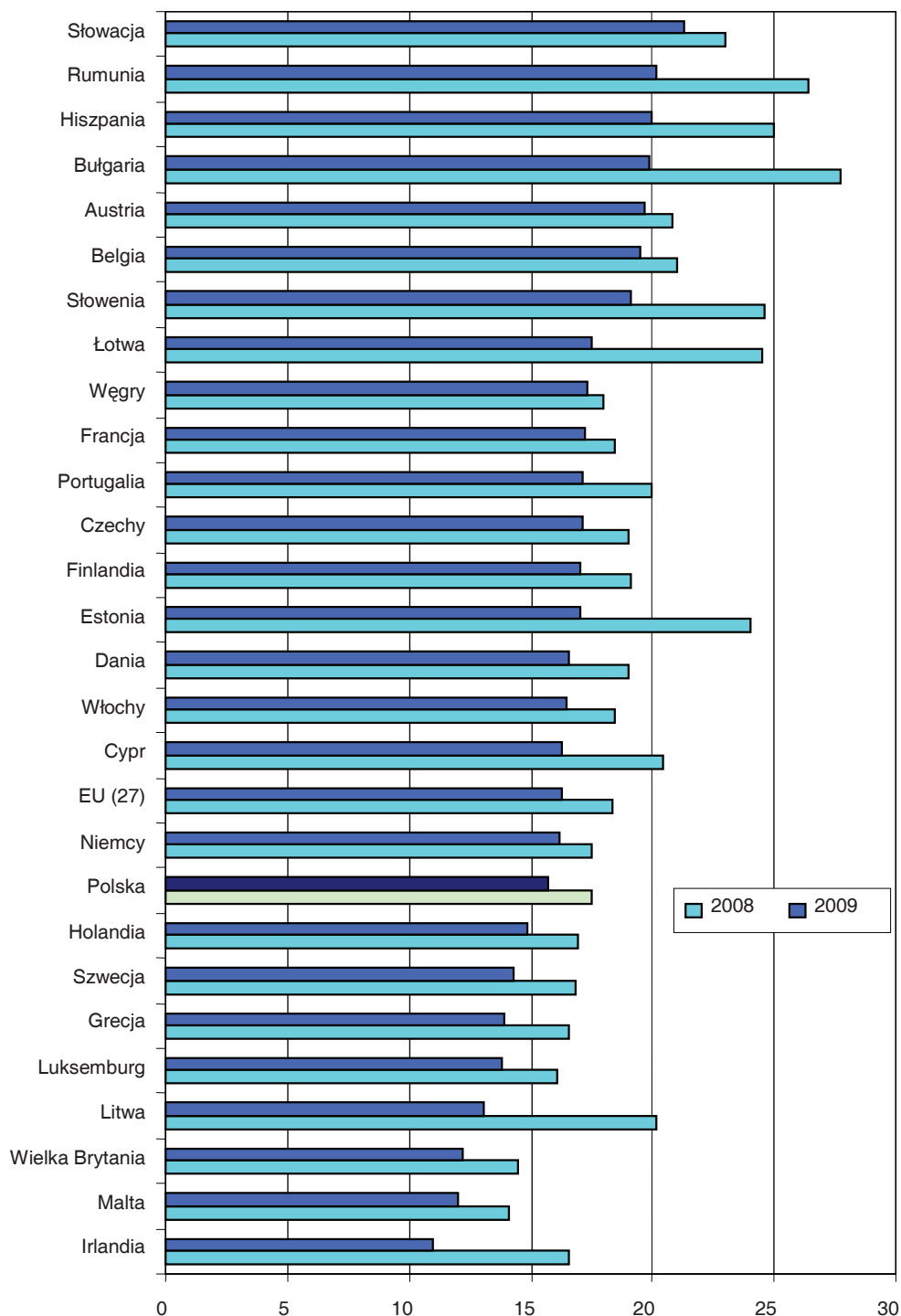

Źródło: dane Eurostatu z czerwca 2010 r.

Wartość inwestycji sektora prywatnego w relacji do PKB dla UE (27) wyniosła w 2009 r. 16,3% PKB. Był to wynik niższy o 2,1 p. p. w porównaniu z 2008 r., również dla poszczególnych państw członkowskich odnotowano wyraźny spadek inwestycji sektora prywatnego w 2009 r. Wyniki dla większości krajów członkowskich w tej kategorii oscylują wokół średniej unijnej. Wartość wskaźnika inwestycji w relacji do PKB dla Polski wyniosła 15,7%, co w porównaniu z poprzednim 2008 r. oznacza spadek o 1,8 p.p.

Liderami w tej kategorii w 2009 r. były: Słowacja (21,3%), Rumunia (20,2%), Hiszpania (20,0%) i Bułgaria (19,9%). Najmniej inwestycji zrealizowano w Wielkiej Brytanii (12,2%), na Malcie (12,0%) i w Irlandii (11,0%).

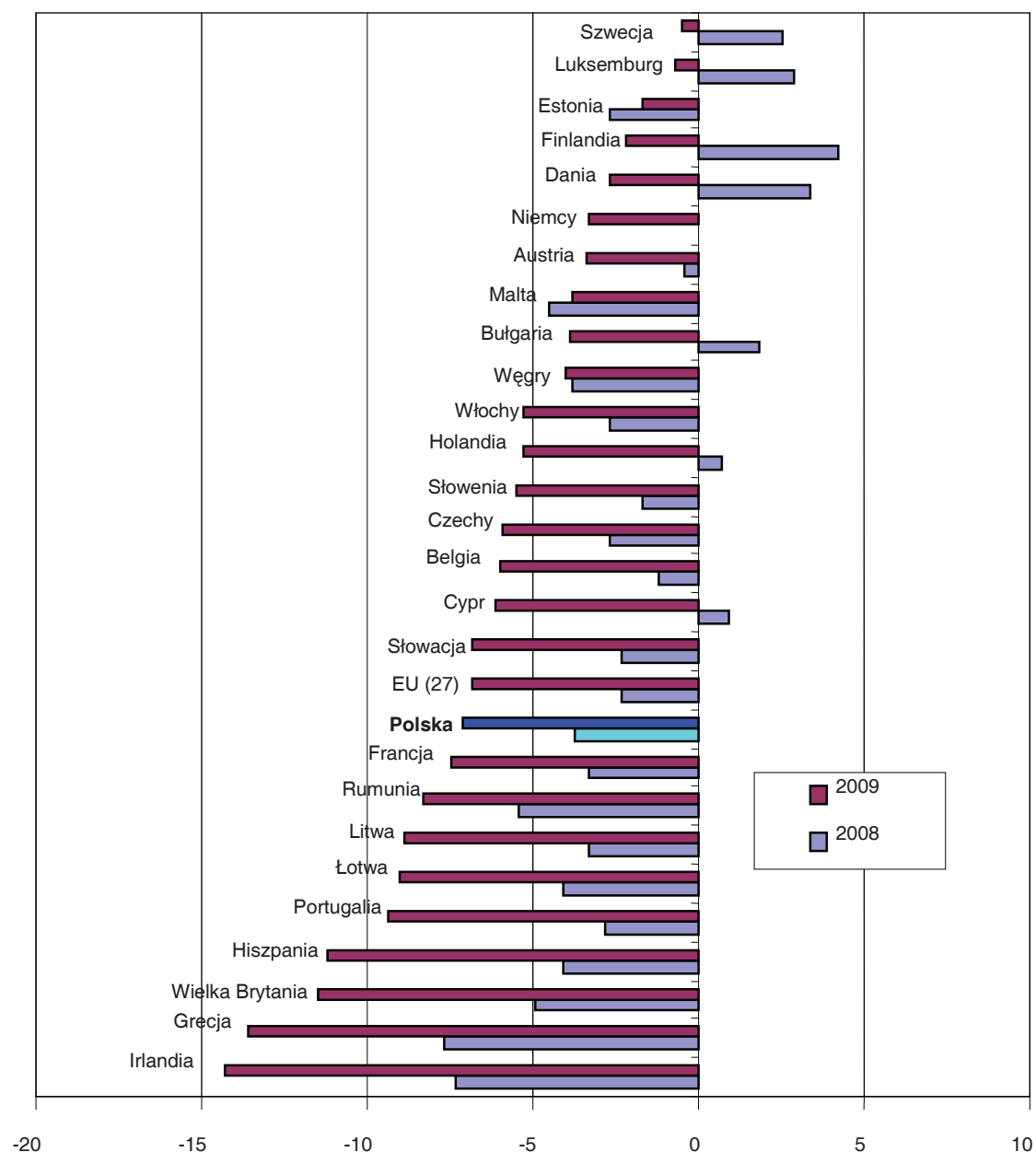
Wykres 1.9. Inwestycje sektora prywatnego w krajach UE w relacji do PKB w latach 2008–2009 (% PKB)

Źródło: dane Eurostatu z czerwca 2010 r.

Deficyt sektora publicznego średnio dla krajów UE wyniósł w 2009 r. – 6,8 PKB. Najniższe wartości w tej kategorii odnotowano w przypadku Szwecji (-0,5%), Luksemburga (- 0,7%), Estonii (-1,7%) i Finlandii (- 2,2%); najwyższe z kolei dla: Irlandii (-14,3%), Grecji (-13,6%), Wielkiej Brytanii (-11,5%) i Hiszpanii (-11,2%). Największa zmiana wskaźnika wyniku sektora publicznego w roku 2009 w porównaniu z 2008 r. miała miejsce w przypadku Irlandii i Cypru (każdy o 7 p.p.), Portugalii (o 6,6 p.p.) i Finlandii (o 6,4 p.p.), która w 2008 r. odnotowała największą wśród krajów UE nadwyżkę sektora publicznego.

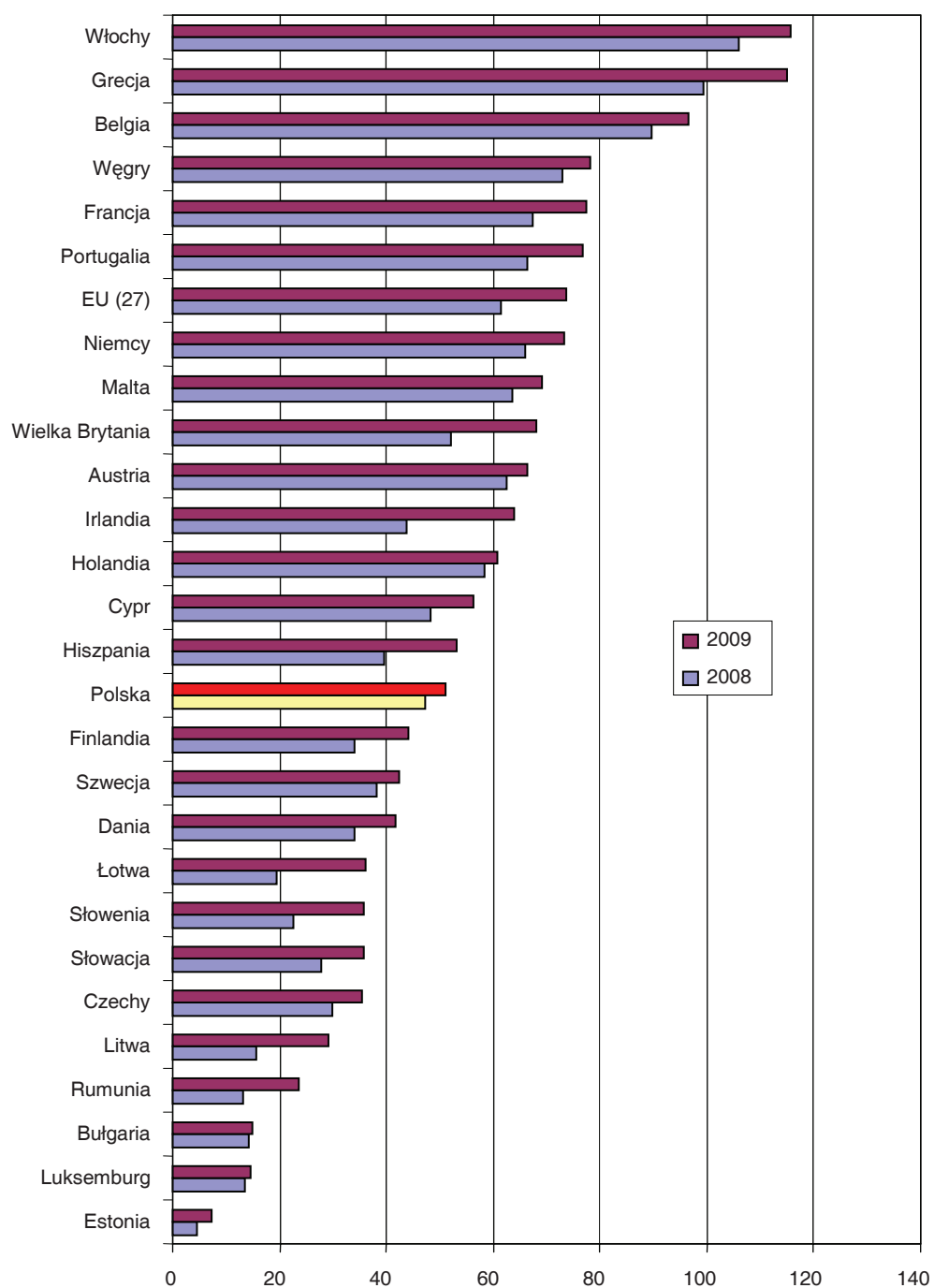
Wykres 1.10. Deficyt/nadwyżka sektora publicznego w krajach UE w latach 2008–2009 (% PKB)

Źródło: dane Eurostatu z czerwca 2010 r.

Dług sektora instytucji rządowych i samorządowych dla UE(27) wyniósł w 2009 r. 73,6% PKB. Zbliżony wynik w tej kategorii odnotowały Portugalia (76,8%) i Niemcy (73,2%). Dane przedstawione na wykresie 1.11 i w tabeli 1.4 pokazują szczególnie duże odchylenia w wartościach przyjmowanych przez wskaźnik długu. Najwyższe wartości w tej kategorii zaobserwowano w 2009 r. podobnie jak w poprzednim roku dla Włoch (115,8%) i Grecji (115,1%). Najniższe wartości wskaźnika długu publicznego odnotowano w Estonii (7,2%), Luksemburgu (14,5%) i Bułgarii (14,8%). Według Eurostatu Polska w 2009 r. miała dług publiczny w wysokości 51% PKB.

Wykres 1.11. Dług publiczny w krajach UE w latach 2008–2009 (% PKB)

Źródło: dane Eurostatu z czerwca 2010 r.

Rozdział 2

Robert Zakrzewski

Udział małych i średnich przedsiębiorstw w wytwarzaniu PKB i wartości dodanej brutto

2.1. Udział MSP w tworzeniu PKB

Wkład przedsiębiorstw sektora MSP w tworzenie produktu krajowego brutto (PKB)³ wyniósł w 2008 r. 46,9% (w tym przedsiębiorstwa mikro wytworzyły 29,8%, małe – 7,3%, zaś średnie – 9,8%). Analizując strukturę PKB wytwarzanego przez sektor przedsiębiorstw, wyraźnie rysuje się dominacja firm mikro; w 2008 roku wytwarzały one 42% PKB. Przedsiębiorstwa małe (bez mikro), średniej wielkości i duże wytwarzały odpowiednio: 10%, 14% i 34% PKB⁴.

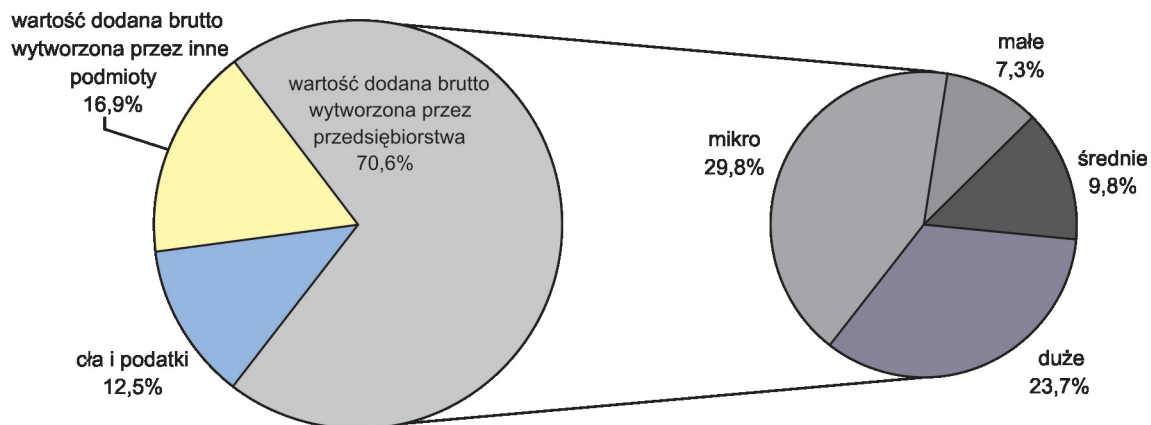
Pomiędzy rokiem 2007 a 2008 udział MSP w tworzeniu PKB praktycznie się nie zmienił (wahał o około 0,1 p.p.). W latach 2004–2008 zanotowano niewielki spadek udziału przedsiębiorstw najmniejszych (mikro), co miało wpływ na nieznaczny spadek udziału całego sektora MSP w tworzeniu PKB – zmiany udziału przedsiębiorstw poszczególnych wielkości ilustruje tabela 2.1. Udział poszczególnych kategorii przedsiębiorstw w tworzeniu PKB w 2008 roku przedstawia wykres 2.1.

Tabela 2.1 Udział MSP w tworzeniu PKB w latach 2004–2008 (%)

	2004	2005	2006	2007	2008
MSP ogółem	48,3	47,6	47,5	47,0	46,9
Mikro	30,9	31,4	30,9	30,2	29,8
Małe (bez mikro)	7,5	7,3	7,3	7,1	7,3
Średnie	9,9	8,8	9,3	9,7	9,8

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS przygotowanych na potrzeby niniejszej publikacji.

Wykres 2.1 Udział kategorii przedsiębiorstw w tworzeniu PKB w 2008 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS przygotowanych na potrzeby niniejszej publikacji.

Zmiany dotyczące wartości udziału sektora małych i średniej wielkości przedsiębiorstw w Polsce w tworzeniu PKB ilustruje tabela 2.2. Są to przede wszystkim przedsiębiorstwa sektora prywatnego. Wśród przedsiębiorstw średniej wielkości istotny wkład w PKB mają firmy działające w sekcji *Pośrednictwo finansowe* oraz sekcji *Działalność produkcyjna*. W pozostałych sekcjach dominują małe przedsiębiorstwa. W sektorze małych i średnich przedsiębiorstw około 63,5% PKB wytwarzają mikroprzedsiębiorstwa (o liczbie pracowników do 9 osób). W tej grupie firm największy wartościowo wkład w tworzenie PKB mają sekcje: *Handel i naprawy*, *Obsługa nieruchomości i firm* oraz *Budownictwo*.

³ Przyjmuje się relację wartości dodanej brutto wytworzonej przez MSP (bez sekcji A i B PKD) do ogólnej wartości PKB. PKB jest sumą wartości dodanej brutto powiększonej o podatki od produktów i pomniejszonej o dotacje do produktów.

⁴ W sektorze przedsiębiorstw w 2008 roku.

Tabela 2.2. Struktura PKB w latach 2007–2008

WYSZCZEGÓLNIENIE	2007	2008
	w mln zł	
PKB	1 176 737,0	1 275 432,0
w tym przedsiębiorstwa:	826 573,6	900 706,7
z tego: mikro – o liczbie pracujących 0–9 osób	355 582,8	380 272,3
małe – o liczbie pracujących 10–49 osób	83 297,1	92 778,0
średnie – o liczbie pracujących 50–249 osób	114 423,7	125 613,7
duże – o liczbie pracujących pow. 249 osób	273 270,0	302 042,7
PKB	100,0	100,0
w tym przedsiębiorstwa:	70,2	70,6
z tego: mikro – o liczbie pracujących 0–9 osób	30,2	29,8
małe – o liczbie pracujących 10–49 osób	7,1	7,3
średnie – o liczbie pracujących 50–249 osób	9,7	9,8
duże – o liczbie pracujących pow. 249 osób	23,2	23,7
Udział MSP w tworzeniu PKB	47,0	46,9

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS przygotowanych na potrzeby niniejszej publikacji.

Udział sekcji PKD sektora małych i średniej wielkości przedsiębiorstw w tworzeniu produktu krajowego brutto – przedstawiony w tabeli 2.3. – wskazuje na dominację przedsiębiorstw najmniejszych wśród prawie wszystkich sekcji PKD.

Tabela 2.3. Udział MSP w PKB w 2008 roku (w cenach bieżących w mln zł) wg sekcji gospodarki

	Ogółem PKB	MSP razem	Mikro (liczba pracowników 0–9 osób)	Małe (liczba pracowników 10–49 osób)	Średnie (liczba pracowników 50–249 osób)
PKB ogółem (bez sekcji A i B)	1 275 432,0	598 664,0	380 272,3	92 778,0	125 613,7
Górnictwo i kopalnictwo	26 806,0	2 380,9	391,3	465,1	1 524,5
Działalność produkcyjna	208 030,0	90 101,3	32 373,0	22 043,1	35 685,2
Zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz i wodę	36 199,0	4 125,0	368,4	1 071,6	2 685,0
Budownictwo	81 074,0	69 444,6	46 825,9	10 832,4	11 786,3
Handel i naprawy	201 936,0	174 139,3	129 401,7	23 426,4	21 311,2
Hotele i restauracje	13 595,0	10 427,9	7 106,3	2 205,6	1 116,0
Transport, składowanie i łączność	76 807,0	37 879,7	24 151,6	5 309,1	8 419,0
Pośrednictwo finansowe	58 522,0	30 336,6	3 179,0	4 803,5	22 354,1
Obsługa nieruchomości i firm	158 773,0	138 017,1	106 931,5	14 409,5	16 676,1
Edukacja	52 970,0	4 934,8	2 340,7	2 423,4	170,7
Ochrona zdrowia i opieka socjalna	42 902,0	14 394,4	10 380,6	2 573,0	1 440,8
Pozostała działalność usługowa komunalna, socjalna i indywidualna	44 625,0	16 388,0	10,727,9	3 215,3	2 444,8
Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników	6 094,0	6,094,4	0,0	0,0	0,00

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS przygotowanych na potrzeby niniejszej publikacji.

Przyjąwszy za 100% wartość dodaną brutto wytworzoną przez przedsiębiorstwa (bez sekcji A i B), udział MSP w tej wielkości wyniósł w 2008 roku 66,5% i był niższy o 0,5 p.p. w porównaniu z 2007 roku. Spowodowane to było spadkiem udziału MSP w wartości dodanej brutto, jaki wystąpił w następujących sekcjach gospodarki: *Handlu i naprawach* (z 87,8% w roku 2007 do 86,4% w roku 2008) oraz w *Obsłudze nieruchomości i firm* (z 91,3% do 90,2%). Jednocześnie nastąpił wzrost udziału MSP w sekcjach *Budownictwo* (z 85,7% do 86,7%), *Działalność produkcyjna* (z 42,3% do 43,3%) oraz *Transport, gospodarka magazynowa i łączność* (z 50,2% do 50,6%). Nie był on jednak w stanie zrekompensować spadku udziału MSP w tworzeniu PKB przez przedsiębiorstwa, duże firmy rozwijały się bardziej dynamicznie niż MSP.

Rozdział 3

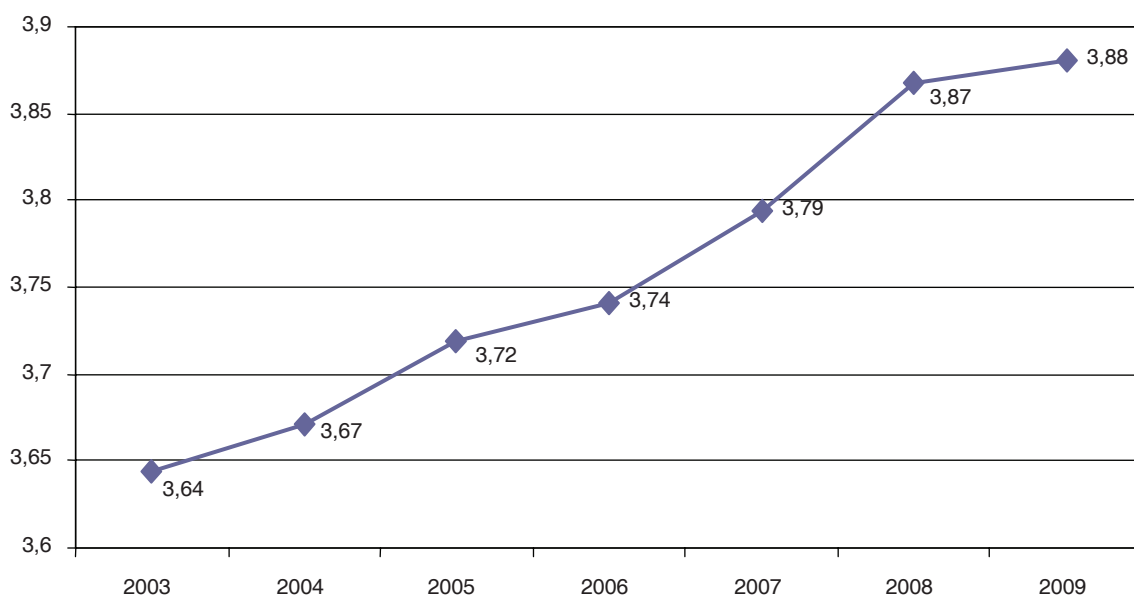
Jacek Łapiński

Zarejestrowane i aktywne MSP w latach 2008–2009

3.1. Liczba przedsiębiorstw zarejestrowanych w rejestrze REGON

W 2009 r. liczba przedsiębiorstw zarejestrowanych w rejestrze REGON wyniosła 3 880 237, co oznacza wzrost o 0,3% w porównaniu z 2008 r. Struktura przedsiębiorstw według poszczególnych grup wielkości przedstawiała się następująco: mikroprzedsiębiorstwa – 3.672.853 (94,7% wszystkich zarejestrowanych przedsiębiorstw), małe firmy – 170 182 (4,4%), średnie – 31 648 (0,8%) i duże – 5 554 (0,1%). Liczba MSP wyniosła 3 874 683, co stanowiło 99,9% liczby wszystkich przedsiębiorstw. Poniższy wykres przedstawia trend liczby przedsiębiorstw zarejestrowanych w REGON w latach 2003–2009.

Wykres 3.1. Liczba przedsiębiorstw zarejestrowanych w REGON w latach 2003–2009 w mln

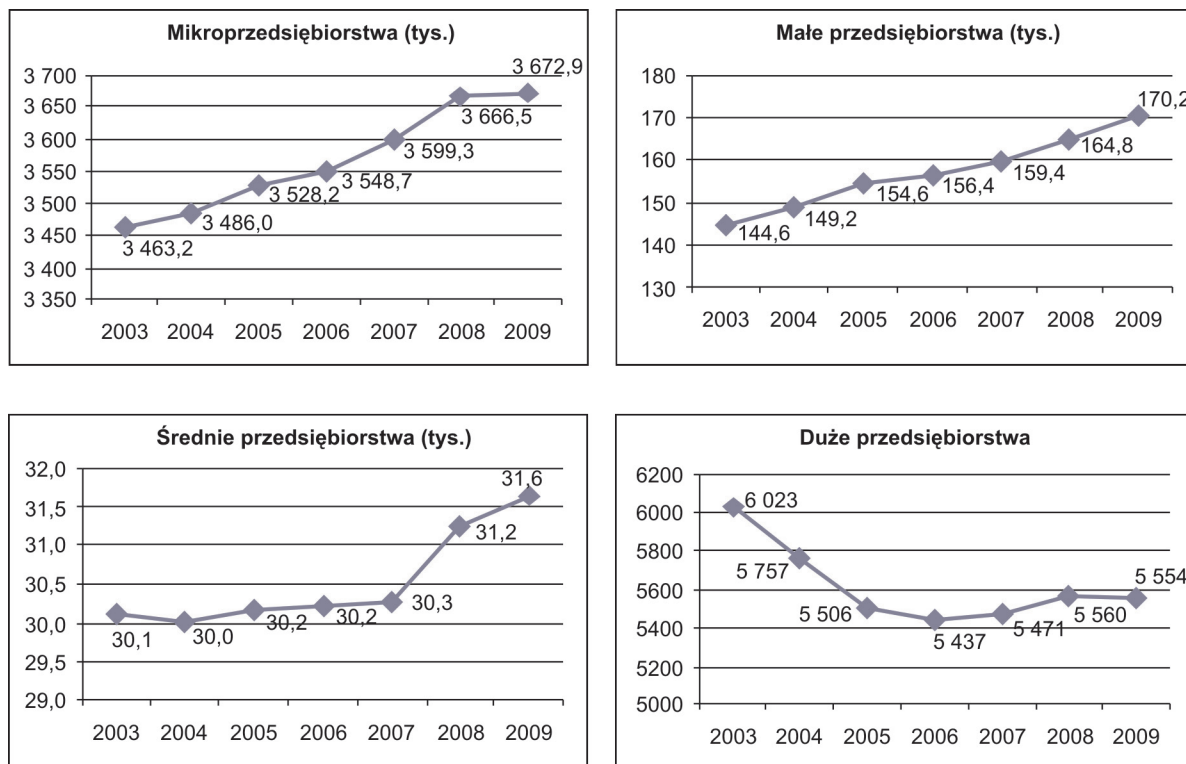

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS przygotowanych na potrzeby niniejszej publikacji

W roku 2008 liczba przedsiębiorstw wg REGON dość wyraźnie wzrosła (o 1,9% w porównaniu z 2007 r.). Był to najwyższy wzrost w latach 2003–2007, który znacząco przekroczył średnioroczny wzrost w tym okresie (1,0%). W 2009 r. natomiast wzrost liczby przedsiębiorstw zarejestrowanych wyraźnie wyhamował (do 0,3% w porównaniu z 2008 r.). Przyczyną tak niekorzystnego wyniku w 2009 r. było osłabienie się koniunktury w polskiej gospodarce w efekcie gwałtownego pogorszenia się sytuacji gospodarczej w Stanach Zjednoczonych i w państwach Unii Europejskiej. Liczbę przedsiębiorstw wg REGON w poszczególnych grupach firm według wielkości przedstawia wykres 3.2.

Zarówno w 2008, jak i 2009 r. największy roczny wzrost w grupie przedsiębiorstw zanotowały przedsiębiorstwa małe (odpowiednio 3,4% i 3,3%). Wyniki te świadczą o znaczącym przyspieszeniu wzrostu liczby firm w porównaniu z całym okresem 2003–2007, kiedy wzrost średnioroczny wyniósł 2,5%. W 2008 r. szybko wzrastała jeszcze liczba firm średnich (o 3,2% w porównaniu z 2007 r.), jednak ich dynamika znacząco wyhamowała w kolejnym roku (wzrost jedynie o 1,4%). Wyraźne wyhamowanie nastąpiło również w pozostałych grupach. W grupie mikroprzedsiębiorstw wzrost, który w 2008 r. wyniósł 1,9% w porównaniu z poprzednim rokiem obniżył się i wyniósł w 2009 r. 0,2%. Podobnie w przedsiębiorstwach dużych, w 2008 r. liczba przedsiębiorstw zwiększyła się w skali roku o 1,6%, natomiast w 2009 r. spadła o 0,1%.

Wykres 3.2. Liczba przedsiębiorstw zarejestrowanych w REGON według klas wielkości w latach 2003–2009

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS przygotowanych na potrzeby niniejszej publikacji.

3.2. Liczba i struktura przedsiębiorstw aktywnych⁵

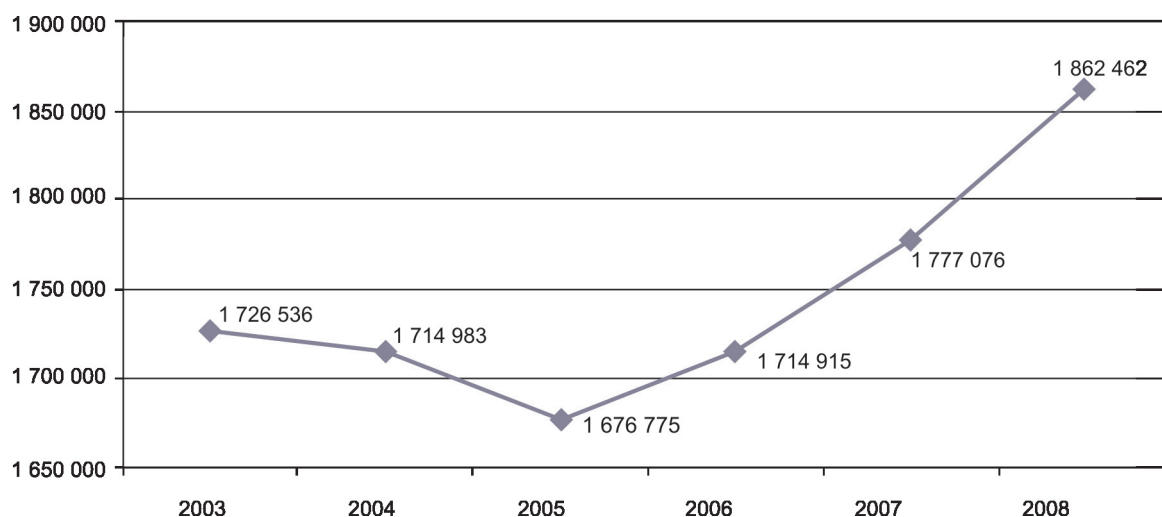
W 2008 r. funkcjonowało 1 862 462 przedsiębiorstw aktywnych, z czego 1 787 909 stanowiły mikroprzedsiębiorstwa, 54 974 – przedsiębiorstwa małe, 16 327 – średnie oraz 3 252 – duże. W efekcie liczba MSP wyniosła 1 859 210. W roku 2008 liczba przedsiębiorstw aktywnych wyraźnie wzrosła (o 4,8% w porównaniu z 2007 r.). Wynik ten był znacznie powyżej wzrostu średniorocznego w latach 2003–2007 (0,7%). Spowodowane to było nadal dosyć korzystną koniunkturą w gospodarce w 2008 r. oraz poprawą sytuacji przedsiębiorstw w 2008 r. oraz w całym okresie 2003–2008. Dane na temat liczby przedsiębiorstw aktywnych przedstawia wykres 3.3.

W 2008 r. zdecydowanie najwyższy wzrost liczby przedsiębiorstw w porównaniu z 2007 r. w grupie przedsiębiorstw ogółem zanotowały przedsiębiorstwa małe (21,7%), których przyrost zwiększył się istotnie w porównaniu ze wzrostem średniorocznym w latach 2003–2007 (1,4%). Znaczący wzrost liczby przedsiębiorstw małych nastąpił praktycznie we wszystkich sekcjach PKD.

Mikroprzedsiębiorstwa natomiast zanotowały w roku 2008 w stosunku do roku 2007 nieco niższy przyrost (4,4%) niż cała populacja (4,8%). Niemniej wciąż wzrost liczby mikroprzedsiębiorstw w 2008 r. w stosunku do roku poprzedniego był ponad trzy razy wyższy niż ich wzrost średnioroczny w okresie 2003–2007. Wśród mikrofirm najszybciej rosła liczba przedsiębiorstw w *Ochronie zdrowia* (12,9%), *Budownictwie* (11,8%) i *Pozostalej działalności usługowej* (11,0%). W 2008 r. niemal nie zmieniła się liczba przedsiębiorstw dużych (wzrost o 0,2% w stosunku do roku 2007). Wynik ten wskazuje na wyraźne spowolnienie w porównaniu ze wzrostem średniorocznym w latach 2003–2007 (4,7%). Tak znaczne wyhamowanie w zakresie liczby dużych przedsiębiorstw w 2008 r. związane było głównie ze spadkiem liczby przedsiębiorstw w *Budownictwie* (-8,6%) i *Przemysle* (-3,0%). Przedsiębiorcy działający

⁵ Przedstawiona w rozdziałach 3–6 zbiorowość obejmuje osoby prawne, jednostki niemające osobowości prawnej oraz osoby fizyczne, które prowadziły działalność gospodarczą w Polsce w 2008 roku. Prezentowane dane obejmują wszystkie podmioty, niezależnie od liczby pracujących w nich osób, zaklasyfikowane do następujących sekcji według Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD 2004): leśnictwo (sekcja A – dział 02), rybołówstwo i rybactwo (sekcja B – dział 05), przemysł (sekcje C, D i E), budownictwo (sekcja F), handel (sekcja G), hotele i restauracje (sekcja H), transport, gospodarka magazynowa i łączność (sekcja I), obsługa nieruchomości, wynajem i prowadzenie interesów (sekcja K), edukacja (sekcja M), ochrona zdrowia (sekcja N – klasy 85.12-85.20, grupa 85.3), pozostała działalność usługowa komunalna, socjalna i indywidualna (sekcja O – działy 90, 92, 93).

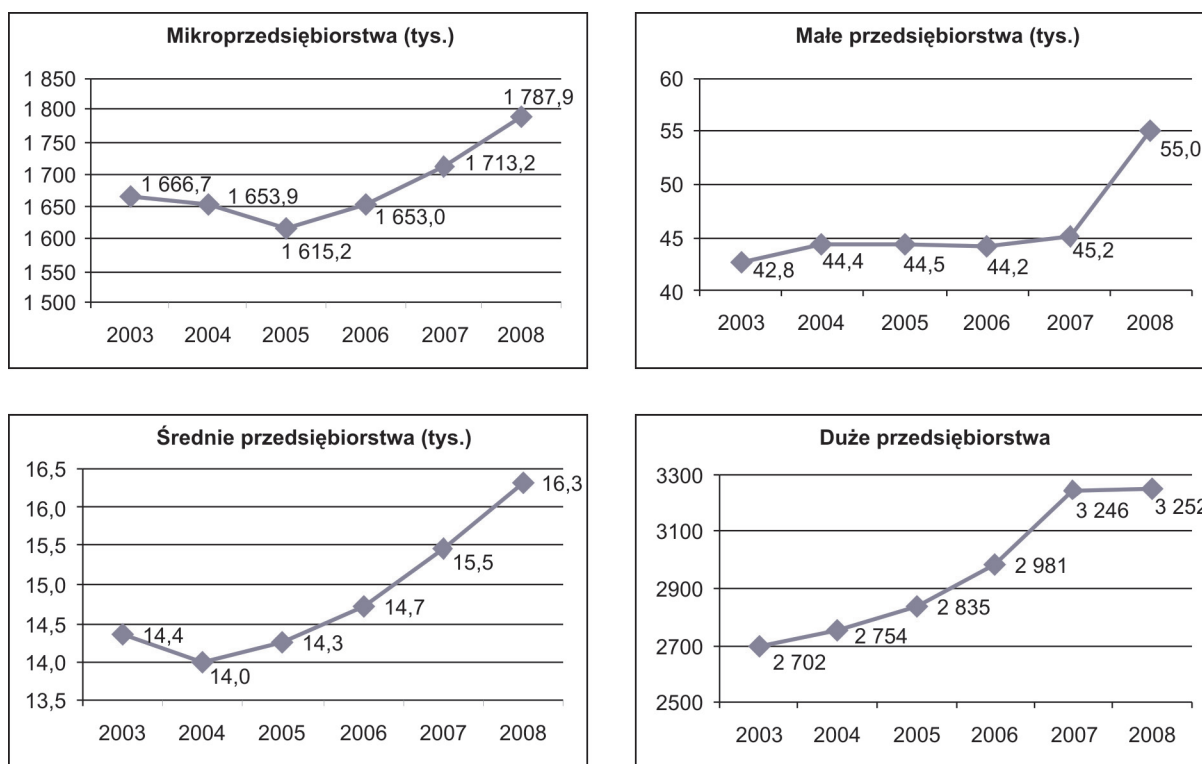
Wykres 3.3. Liczba przedsiębiorstw aktywnych w latach 2003–2008

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2008 roku*, GUS (2010) Warszawa.

w *Przemśle* najszybciej ze wszystkich sekcji odczuli spadek popytu na swoje towary poza granicami Polski. W 2008 r. nastąpił wysoki wzrost liczby średnich przedsiębiorstw w 2008 r. (5,7%) w odniesieniu do 2,6% wzrostu średniorocznego w latach 2003–2008. W tej grupie bardzo gwałtownie wzrosła liczba przedsiębiorstw prowadzących działalność w sekcji *Pozostała działalność usługowa* (61,3%). Znacznie niższe wzrosty w tym zakresie zanotowano w największych sekcjach: *Budownictwie* (9,4%), *Obsłudze nieruchomości i firm* (7,8%) oraz *Handlu i naprawach* (5,4%). Wzrost liczby przedsiębiorstw w poszczególnych grupach według wielkości w latach 2003–2008 przedstawia poniższy wykres.

Wykres 3.4. Liczba przedsiębiorstw aktywnych według klas wielkości w latach 2003–2008

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2008 roku*, GUS (2010) Warszawa.

Pomimo najszybszego w 2008 r. wzrostu liczby przedsiębiorstw małych na tle całej zbiorowości przedsiębiorstw, zdecydowanie największy wpływ na wzrost liczby przedsiębiorstw ogółem w tym okresie miał przyrost liczby mikroprzedsiębiorstw (87,5-procentowy udział we wzroście). Wpływ wzrostu liczby przedsiębiorstw małych na liczbę przedsiębiorstw ogółem był znacznie mniejszy (udział we wzroście 11,5%). Przyrost liczby średnich przedsiębiorstw miał już śladowy wpływ na tę wielkość (1,0%).

Na skutek wyższej średniorocznej dynamiki liczby przedsiębiorstw małych, średnich i dużych w całym okresie 2003–2008, następowały powolne zmiany w strukturze liczby przedsiębiorstw. We wspomnianym okresie powoli spadał udział liczby mikroprzedsiębiorstw w strukturze przedsiębiorstw ogółem pomimo odwrócenia się tego trendu w latach 2006–2007. Udział pozostałych grup cechował trend wzrostowy. Poniższa tabela przedstawia strukturę przedsiębiorstw aktywnych według wielkości w latach 2003–2008.

Tabela 3.1. Struktura liczby przedsiębiorstw aktywnych według klas wielkości w latach 2003–2008 (w %)

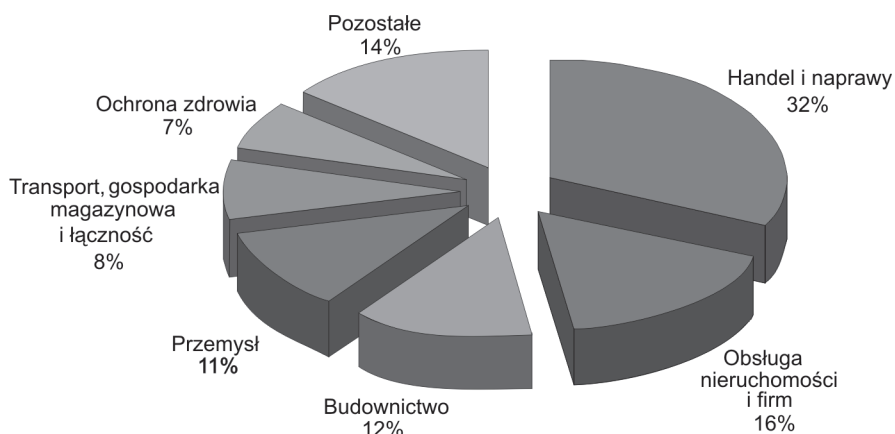
	0–9	10–49	50–249	> 249
2003	96,53	2,48	0,83	0,16
2004	96,44	2,59	0,82	0,16
2005	96,33	2,66	0,85	0,17
2006	96,39	2,58	0,86	0,17
2007	96,41	2,54	0,87	0,18
2008	96,00	2,95	0,88	0,17

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2008 roku*, GUS (2010) Warszawa.

Odnosząc się do tempa zmian udziału poszczególnych grup przedsiębiorstw we wzroście liczby przedsiębiorstw ogółem w latach 2003–2008, należy zauważyć, że najszybszy trend wzrostowy zanotowano wśród małych przedsiębiorstw pomimo jednorocznego załamania w 2007 r. Średnioroczny wzrost udziału małych firm w ogólnej liczbie przedsiębiorstw wyniósł w analizowanym okresie ponad 0,01 p.p. Jednak w samym tylko 2008 r. wzrost udziału małych przedsiębiorstw wyniósł aż o 0,41 p.p. W przypadku przedsiębiorstw średnich i dużych zaobserwowano w okresie 2003–2008 niewielkie, lecz utrzymujące się w czasie trendy wzrostowe udziału tych grup w całkowitym wzroście przedsiębiorstw. Spadek zanotowano jedynie w przypadku mikroprzedsiębiorstw.

Najwięcej podmiotów sektora przedsiębiorstw prowadziło działalność w sekcji *Handel i naprawy* (32% wszystkich przedsiębiorców). Pozostałe sekcje były wyraźnie mniej liczne. Na drugim miejscu pod względem udziału w liczbie przedsiębiorstw ogółem uplasowała się sekcja *Obsługa nieruchomości i firm* (16%), następnie *Budownictwo* (12%) oraz *Przemysł* (11%). Udział pozostałych sekcji nie był znaczący. Jeśli chodzi o tempo wzrostu liczby przedsiębiorstw w poszczególnych sekcjach, to najszybciej rozwijającą się sekcją była *Ochrona zdrowia* (wzrost liczby przedsiębiorstw o 12,8% w porównaniu z 2007 r.), *Budownictwo* (12,5%) i *Pozostała działalność usługowa* (11,6%). Dane na ten temat przedstawia wykres 3.5.

Wykres 3.5. Struktura przedsiębiorstw aktywnych wg sekcji PKD⁶ w 2008 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2008 roku*, GUS (2010) Warszawa.

⁶ Dane dotyczące poszczególnych sekcji gospodarki przedstawiane są w niniejszym raporcie w według PKD 2004.

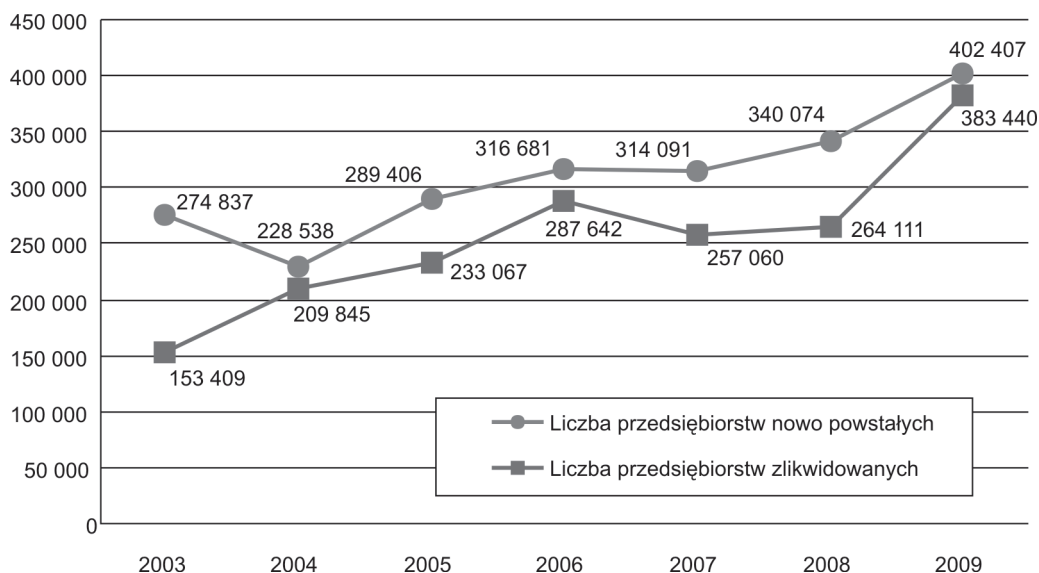
Dane za 2009 rok dotyczące liczby przedsiębiorstw⁷ wskazują na utrzymanie się tendencji wzrostowej z lat 2003–2007 – w tym roku wzrost liczby przedsiębiorstw osiągnął wartość 7%. W 2009 r. tempo przyrostu liczby przedsiębiorstw było największe w przypadku małych przedsiębiorstw (8,5% w porównaniu z 2008 r.)⁸. Nieznacznie niższą dynamikę wzrostu w tej kategorii odnotowano w przypadku firm średnich (o 6,5%). Jedynie w grupie dużych przedsiębiorstw zanotowano w 2009 r. spadek liczby przedsiębiorstw – wyniósł on 5,0% w relacji do 2008 r.

3.3. Liczba przedsiębiorstw nowo powstałych i zlikwidowanych⁹

W 2009 roku nastąpiło wyraźne ożywienie, jeśli chodzi o wzrost liczby nowo powstałych przedsiębiorstw. W porównaniu z 2008 r. wyniosło ono 18,3%. Pozytywne zmiany w analizowanej kategorii widoczne były już w 2008 r. (wzrost o 8,3% w stosunku do poprzedniego roku). Przyrost liczby nowo zakładanych przedsiębiorstw w ostatnich dwóch latach jest szczególnie widoczny w okresie 2003–2009 (wykres 3.6).

W 2009 r. odnotowano znaczny wzrost liczby przedsiębiorstw zlikwidowanych (o 45,2%), co należy po części uznać za skutek pogorszenia się ogólnych warunków prowadzenia działalności gospodarczej, jak również rezultat przeprowadzonej przez GUS aktualizacji bazy REGON w związku ze zmianą klasyfikacji PKD. Liczba przedsiębiorstw zlikwidowanych w 2008 r. utrzymała się na dosyć podobnym poziomie w porównaniu z rokiem 2007 (wzrost jedynie o 2,7%). Niemniej dane za 2009 r. wskazują, że liczba przedsiębiorstw nowo powstałych była wyższa niż liczba firm zlikwidowanych. Obie te wielkości w latach 2003–2009 zaprezentowano na poniższym wykresie.

Wykres 3.6. Liczba przedsiębiorstw nowo powstałych i zlikwidowanych w sektorze przedsiębiorstw w latach 2003–2009

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS przygotowanych na potrzeby niniejszej publikacji.

W 2008 r. najbardziej wzrosła liczba przedsiębiorstw nowo powstałych wśród przedsiębiorstw małych i średnich¹⁰ (odpowiednio o 20% i 19%), nieco mniej natomiast wśród mikroprzedsiębiorstw (wzrost o 8,3%). W sektorze MSP wzrost ten wyniósł 8,4%. Liczba przedsiębiorstw nowo powstałych spadła natomiast w grupie dużych przedsiębiorstw (o 2,4%). Jeśli chodzi o przedsiębiorstwa zlikwidowane, to w 2008 r. bardzo wyraźnie ich liczba wzrosła wśród małych, średnich i dużych firm (odpowiednio o 54,3%, 101,6% i 96,7%). W grupie mikroprzedsiębiorstw liczba zlikwidowanych przedsiębiorstw utrzymała się na zbliżonym poziomie jak w roku 2007 (wzrost jedynie o 2,7%). Taki sam wynik odnotował cały sektor MSP.

⁷ Wyniki finansowe podmiotów gospodarczych I–X 2009, GUS, Warszawa maj 2010. Dane dotyczą przedsiębiorstw prowadzących księgi rachunkowe o liczbie pracujących powyżej 9 osób.

⁸ Dane za 2009 r. dotyczą przedsiębiorstw prowadzących księgi rachunkowe o liczbie pracujących powyżej 9 osób

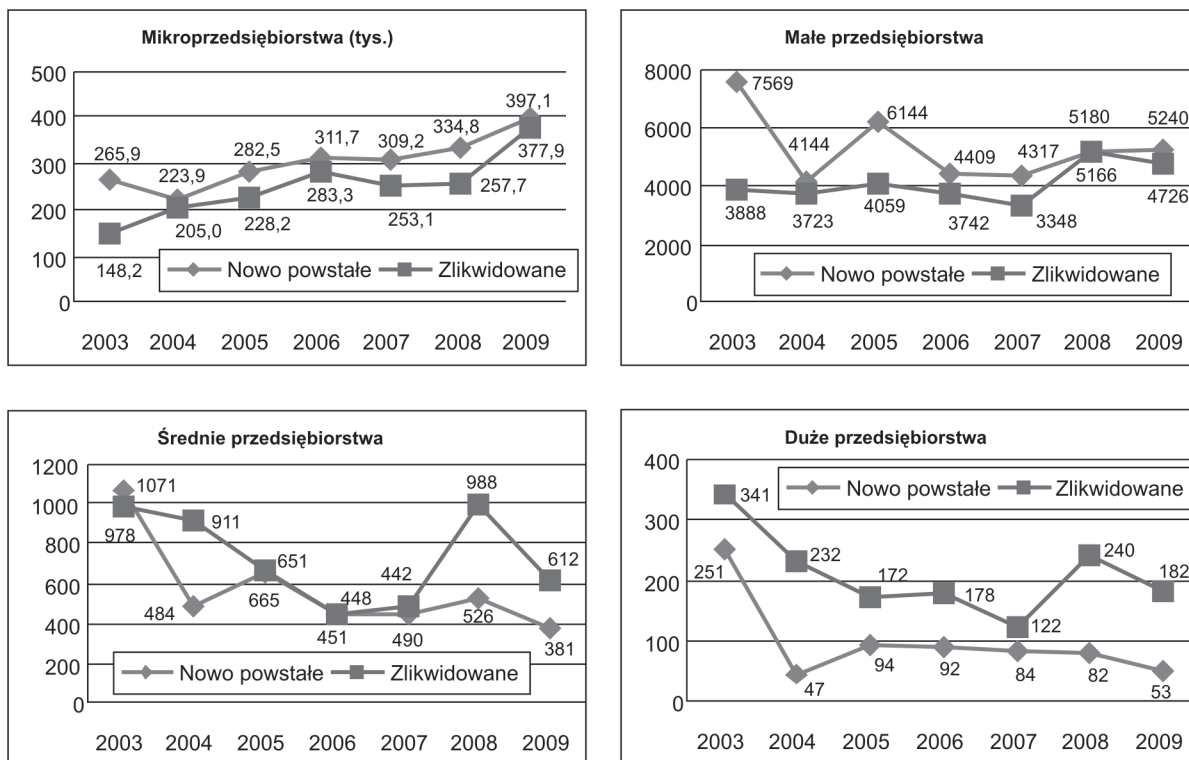
⁹ Dane pochodzą z bazy REGON GUS.

¹⁰ Należy mieć na uwadze, że wzrost liczby nowo zarejestrowanych firm zatrudniających powyżej 9 pracowników może być również wynikiem przekształceń struktury prawnej niż powstania zupełnie nowych podmiotów.

Analiza liczb przedsiębiorstw nowo powstałych i zlikwidowanych w klasach przedsiębiorstw według wielkości w 2009 r. pokazuje, że dane te dla mikroprzedsiębiorstw zmieniały się zupełnie inaczej niż w pozostałych grupach. Liczba przedsiębiorstw nowo powstałych wśród mikroprzedsiębiorstw w tym okresie zwiększyła się wyraźnie (o 18,6%), natomiast w małych firmach pozostała prawie niezmienną w porównaniu z 2008 r. (wzrost o 1,2%). Liczba nowo powstałych przedsiębiorstw średnich i dużych spadła w 2009 roku bardzo wyraźnie (odpowiednio o 27,6% i 35,4%).

W przypadku liczby przedsiębiorstw zlikwidowanych dla poszczególnych klas przedsiębiorstw według wielkości, zaobserwowano podobny kierunek zmian jak w przypadku liczby firm nowo powstałych. Liczba mikroprzedsiębiorstw zlikwidowanych wzrosła bardzo znacząco (o 46,6%), a w pozostałych klasach spadła. Liczba zlikwidowanych małych firm obniżyła się o 8,5%, a firm średnich i dużych odpowiednio o 38,1% i 24,2%.

Wykres 3.7. Liczba przedsiębiorstw nowo powstałych i zlikwidowanych w sektorze przedsiębiorstw według klas wielkości w latach 2003–2009

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS przygotowanych na potrzeby niniejszej publikacji.

Podobnie jak w poprzednich latach w 2008 i 2009 r. liczba przedsiębiorstw nowo powstałych była wyższa niż zlikwidowanych jedynie w przypadku mikro i małych firm. Wśród dużych i średnich przedsiębiorstw zanotowano odwrotne zjawisko. W przypadku przedsiębiorstw dużych i średnich różnica pomiędzy zlikwidowanymi a nowo powstałymi firmami wyraźnie się powiększyła. W grupie małych firm nadwyżka przedsiębiorstw nowo powstałych w 2008 i 2009 r. zmniejszyła się w stosunku do poprzednich lat. Wśród mikroprzedsiębiorstw podobne zjawisko miało miejsce tylko w 2009 r.

3.4. Wskaźniki przeżywalności przedsiębiorstw

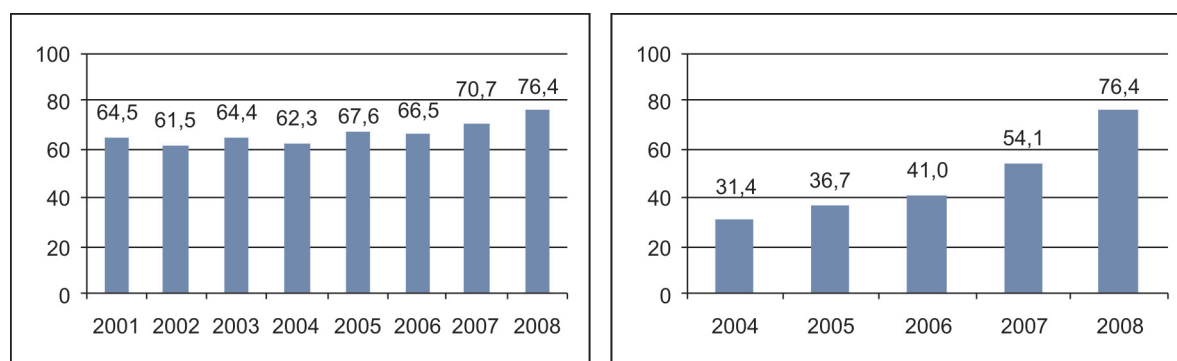
Poziom przeżywalności przedsiębiorstw, mierzony wskaźnikiem przeżycia pierwszego roku działalności, pozostał stosunkowo stabilny w okresie 2001–2006, co przedstawiono na poniższym wykresie. Pasma wahań tego wskaźnika było bowiem niewielkie (od 61,5% do 67,6%). Wyraźny wzrost zanotowano natomiast w późniejszych latach – 70,7% w 2007 r. i 76,4% w 2008 r.

Z analizy danych dotyczących wskaźnika przeżywalności można wysnuć kilka wniosków. Wśród przedsiębiorstw, które przetrwały pierwszy rok swojej działalności, więcej było osób prawnych niż fizycznych (odpowiednio 88,3% i 75,7%) oraz przedsiębiorstw z pracownikami najemnymi niż bez pracowników.

Najwyższymi wskaźnikami przeżycia charakteryzowały się w 2008 roku przedsiębiorstwa z sekcji *Ochrona zdrowia* (85,9%), *Obsługa nieruchomości i firm* (82,3%) i *Przemysł* (80,7%); najniższą natomiast – *Pośrednictwo finansowe* (63,5%), *Handel i usługi* (71,7%) i *Pozostała działalność usługowa* (74,5%). We wszystkich sekcjach zanotowano w 2008 r. natomiast wyraźną poprawę wskaźników przeżycia – największą w sekcji *Hotele i restauracje* (14,2 pkt proc.) i w *Budownictwo* (9,5 pkt proc.).

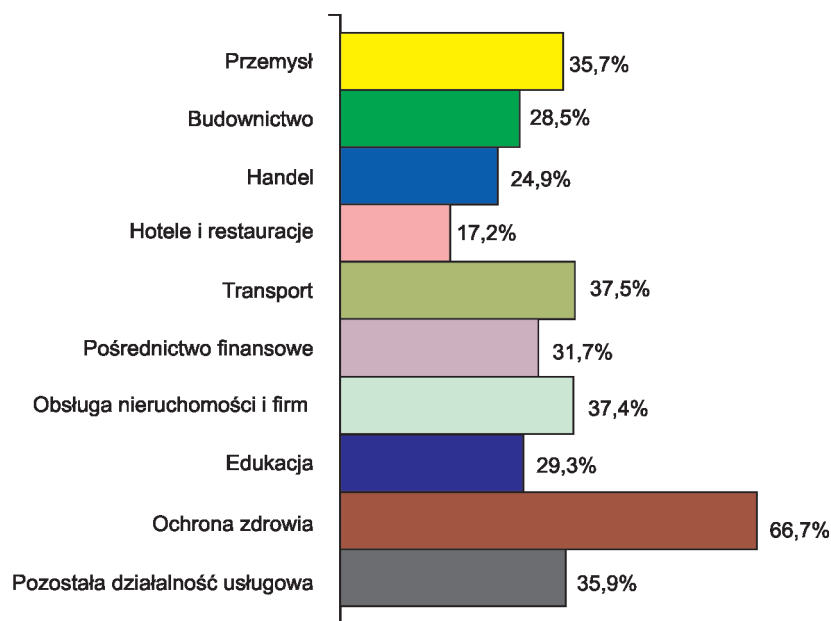
Analizując wskaźnik przeżywalności przedsiębiorstw w dłuższym okresie można zauważyć, że spada on dramatycznie w miarę kolejnych lat prowadzenia działalności gospodarczej. Do 2009 roku przetrwało 76,4% przedsiębiorstw powstałych w 2008 r., natomiast zaledwie 31,4% powstałych w 2004 r. Zjawisko to zaprezentowano na wykresie 3.8.

Wykres 3.8. Wskaźnik przeżycia pierwszego roku przedsiębiorstw powstałych w latach 2001–2008 oraz wskaźnik przeżycia do 2009 r. przedsiębiorstw powstałych w latach 2004–2008 (w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie publikacji: *Warunki powstania i działania oraz perspektywy rozwojowe polskich przedsiębiorstw powstałych w latach 2004–2008*, GUS 2010, Warszawa.

Wykres 3.9. Przedsiębiorstwa powstałe w 2004 r. według podstawowego rodzaju działalności – wskaźnik przeżycia do 2009 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie publikacji: *Warunki powstania i działania oraz perspektywy rozwojowe polskich przedsiębiorstw powstałych w latach 2004–2008*, GUS 2010, Warszawa.

Podobne wnioski jak dla 2008 r. można wyciągnąć analizując dane dotyczące stopnia przeżycia przedsiębiorstw w długim okresie (2004–2009) według sekcji PKD, przy czym wartości wskaźnika przeżycia różnią się w poszczególnych sekcjach. Analizując sytuację przedsiębiorstw powstałych w 2004 r., należy stwierdzić, że zdecydowanie najwyższą przeżywalnością (do 2009 r.) charakteryzują się przedsiębiorstwa sekcji *Ochrona zdrowia* (66,7%). Kolejne cztery sekcje, tj. *Transport*, *Obsługa nieruchomości i firm*, *Pozostała działalność usługowa* i *Przemysł* osiągnęły wyniki z przedziału 35,7%–37,5%). Najniższą przeżywalnością charakteryzowały się firmy z sekcji *Handel* (24,9%) i *Hotele i restauracje* (17,2%). Bardziej szczegółowe dane na ten temat przedstawiono na wykresie 3.9.

3.5. Podsumowanie

Mimo wyraźnego wyhamowania w stosunku do roku 2007, koniunktura gospodarcza w Polsce w roku 2008 była nadal dość korzystna (spadek tempa rocznego wzrostu PKB z 6,8% w 2007 r. do 5,1% w 2008 r.), podobnie jak warunki prowadzenia działalności gospodarczej. Miało to przełożenie na skłonność do prowadzenia działalności gospodarczej a tym samym liczbę aktywnych przedsiębiorstw, która wzrosła wyraźnie w 2008 r. w stosunku do roku 2007 (o 4,8%) i bardziej znacząco niż trend poprzednich pięciu lat (wzrost średnioroczny – 0,7%).

W 2008 r. w stosunku roku poprzedniego zdecydowanie zwiększyła się liczba aktywnych małych firm (21,7%) (wzrost średnioroczny w latach 2003–2007 – 1,4%). W tej grupie wysokie wzrosty zanotowano praktycznie we wszystkich sekcjach PKD, jednak największe w *Budownictwie* (47,3%) i *Pozostalej działalności usługowej* (38,5%). Znacznie mniejszy wzrost w tym okresie zanotowały mikrofirmy (4,4%) (średniorocznie w latach 2003–2007 – 0,7%). Wśród nich najszybciej rosła liczba przedsiębiorstw w *Ochronie zdrowia* (12,9%), *Budownictwie* (11,8%) i *Pozostalej działalności usługowej* (11,0%), a spadła w *Transporcie* (o 2,4%). W 2008 r. nastąpił wysoki wzrost liczby średnich przedsiębiorstw (5,7%, przy 2,6% wzroście średniorocznego w latach 2003–2007). W tej grupie bardzo gwałtownie wzrosła liczba przedsiębiorstw prowadzących działalność w sekcji *Pozostała działalność usługowa* (61,3%). Liczba dużych firm w zasadzie utrzymała się (wzrost o 0,2% w stosunku do 2007 r.), co stanowiło wyhamowanie trendu z lat 2003–2007 (4,7%). Było to związane ze spadkiem liczby przedsiębiorstw w *Budownictwie* (8,6%) i *Przemysle* (3,0%).

W roku 2008 wyraźną poprawę zanotowano w zakresie przeżywalności przedsiębiorstw. Wskaźnik przeżycia pierwszego roku działalności znacząco poprawił się w 2007 i 2008 r. W 2008 r. wzrósł on bardzo wyraźnie do 76,4% z 70,7% w 2007 r., podczas gdy w latach 2001–2006 wahał się w granicach 61,5%– 67,6%. Wszystkie sekcje zanotowały wyraźną poprawę tych wskaźników. Największą odnotowano w sekcji *Hotele i restauracje* (14,2 p.p.) i w *Budownictwie* (9,5 p.p.).

Najwyższymi wskaźnikami przeżycia pierwszego roku charakteryzowały się w 2008 roku *Ochrona zdrowia* (85,9%), *Obsługa nieruchomości i firm* (82,3%) i *Przemysł* (80,7%); najniższymi – *Pośrednictwo finansowe* (63,5%) oraz *Handel i usługi* (71,7%). Najwyższą przeżywalność do 2009 r. firm powstałych w 2004 r. odnotowała *Ochrona zdrowia* (66,7%), a dość wysoką – *Transport, Obsługa nieruchomości i firm, Pozostała działalność usługowa i Przemysł* (35,7–37,5%), najniższą natomiast – *Handel* (24,9%) i *Hotele i restauracje* (17,2%).

Na skutek wyższej średniorocznej dynamiki liczby przedsiębiorstw małych, średnich i dużych w całym okresie 2003–2008 następowały powolne zmiany w strukturze liczby przedsiębiorstw. We tym okresie powoli spadał udział liczby mikroprzedsiębiorstw w strukturze przedsiębiorstw ogółem pomimo odwrócenia się tego trendu w latach 2006–2007. Udział pozostałych grup cechował nieznaczny trend wzrostowy.

Dane za 2009 r. dla przedsiębiorstw prowadzących księgi rachunkowe o liczbie pracujących powyżej 9 osób pokazują, że również w tym okresie w stosunku do roku 2008 dynamika liczby aktywnych firm była wysoka (7,0%). Wyraźnie wzrosła liczba przedsiębiorstw małych (8,5%) oraz średnich (6,5%). Zmniejszyła się natomiast liczba dużych firm (o 5,0%). Może to świadczyć o odczuwaniu negatywnych symptomów światowego kryzysu gospodarczego przez duże firmy o rozwiniętych powiązaniach z zagranicą.

W 2009 roku nastąpił bardzo wyraźny wzrost liczby nowo powstałych przedsiębiorstw (w stosunku do 2008 r. – 18,3%), po wysokim wzroście także w 2008 r. (wzrost o 8,3% w stosunku do poprzedniego roku). Można przypuszczać, że po części jest to wynik przyspieszenia wdrażania programów pomocowych skierowanych na rozpoczynanie i prowadzenie działalności gospodarczej i wzrostu zainteresowania, w szczególności wśród młodych ludzi, własnym biznesem.

W roku 2009 odnotowano wyraźny wzrost liczby przedsiębiorstw zlikwidowanych (o 45,2%) po ustabilizowaniu się tej wielkości w 2008 r. (w porównaniu z rokiem 2007 – wzrost jedynie o 2,7%). Wydaje się, że przyspieszenie liczby firm zlikwidowanych w 2009 r. odzwierciedla załamanie się popytu i silne wyhamowanie tempa wzrostu gospodarczego, jakie miało miejsce w 2009 r.

Podobnie jak w poprzednich latach w 2008 i 2009 r. liczba przedsiębiorstw nowo powstałych była wyższa niż zlikwidowanych w grupach mikro i małych firm. W pozostałych zanotowano odwrotne zjawisko. W przypadku przedsiębiorstw dużych i średnich różnica pomiędzy zlikwidowanymi a nowo powstałymi firmami wyraźnie się powiększyła. Trend ten potwierdza, że to głównie średnie i duże firmy odczuły spadek koniunktury w gospodarce krajowej oraz za granicą.

Rozdział 4

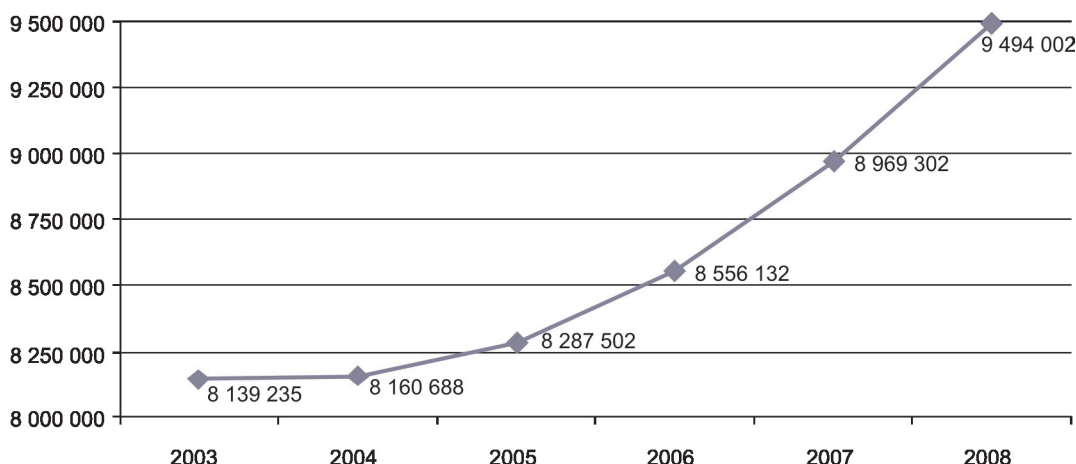
Jacek Łapiński

Liczba pracujących oraz przeciętne zatrudnienie i wynagrodzenia w sektorze MSP

4.1. Liczba pracujących¹¹ w sektorze przedsiębiorstw w Polsce

Odzwierciedleniem dosyć korzystnej sytuacji finansowej w sektorze przedsiębiorstw w 2008 r.¹² była wysoka dynamika liczby pracujących i wynagrodzeń. W 2008 r. liczba pracujących w sektorze przedsiębiorstw wzrosła do 9 494 0 tys. osób (tj. o 5,8% w stosunku do roku 2007) (patrz wykres 4.1), co wpisuje się w kontynuację trendu wzrostowego obserwowanego w latach 2003–2007 (kiedy to wzrost średnioroczny wynosił 2,5%). Analogicznie wzrost zatrudnienia w sektorze MSP wyniósł 6,4% do 6 620 379 osób. Na wzrost liczby pracujących w 2008 r. miał wpływ rosnący popyt na siłę roboczą wywołany nadal korzystnymi efektami cyklu koniunkturalnego, czyli utrzymującym się popytem konsumpcyjnym i inwestycyjnym, a w efekcie także rosnącą produkcją.

Wykres 4.1. Liczba pracujących w sektorze przedsiębiorstw w latach 2003–2008

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2008 roku*, GUS (2010) Warszawa.

Analizując dynamikę wzrostu liczby pracujących w poszczególnych grupach przedsiębiorstw według wielkości w roku 2008 r. w stosunku do roku 2007 szczególną uwagę przykuwa zwiększenie się liczby pracujących w małych przedsiębiorstwach (o 18,6%) przy bardzo niskim średniorocznym wzroście w latach 2003–2007 (1,4%). W 2008 r. umiarkowany wzrost liczby pracujących odnotowały przedsiębiorstwa średnie (4,9%, przy wzroście średniorocznym 2,3%) i duże (4,5% przy takim samym wzroście średniorocznym). Nieco wolniej liczba pracujących rosła w mikroprzedsiębiorstwach (3,7%; wzrost średnioroczny 1,4%) (wykres 4.2). We wszystkich grupach sektora przedsiębiorstw MSP odnotowano więc w 2008 r. wyższą dynamikę wzrostu liczby pracujących w stosunku do wzrostu średniorocznego w latach 2003–2007.

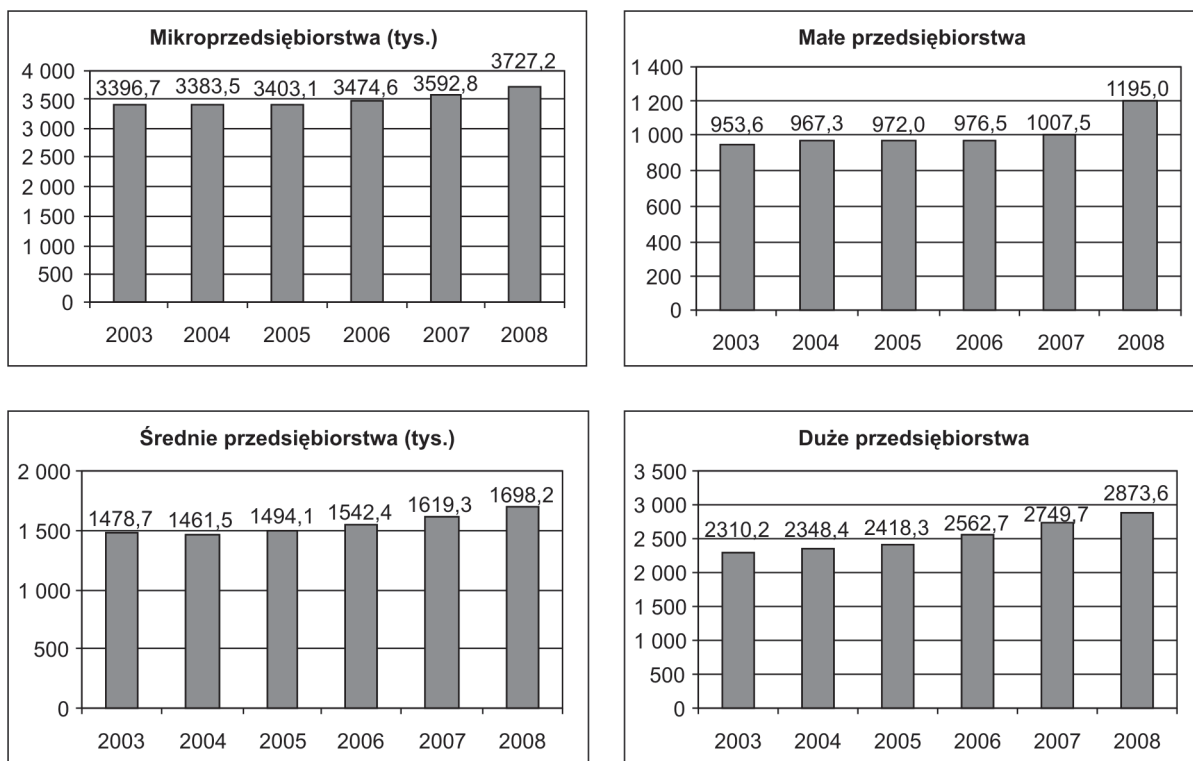
¹¹ Do pracujących wg GUS zalicza się:

- osoby zatrudnione na podstawie stosunku pracy (umowy o pracę, powołania, wyboru lub mianowania), tj. osoby zatrudnione w pełnym i niepełnym wymiarze czasu pracy,
- pracodawców i pracujących na własny rachunek właścicieli i współwłaścicieli jednostek prowadzących działalność gospodarczą łącznie z bezpłatnie pomagającymi członkami rodzin, z wyłączeniem wspólników spółek kapitałowych, którzy nie pracują w spółce,
- agentów pracujących na podstawie umów agencyjnych i umów na warunkach zlecenia (łącznie z pomagającymi członkami ich rodzin oraz osobami zatrudnionymi przez agentów),
- osoby wykonujące pracę nakładczą,
- członków rolniczych spółdzielni produkcyjnych oraz powstałych na ich bazie spółdzielni o innym profilu produkcyjnym, które funkcjonują w oparciu o prawo spółdzielcze.

Do pracujących zalicza się ponadto osoby wykonujące pracę za granicą (na rzecz jednostek krajowych, w których zostały zatrudnione), niezależnie od czasu trwania tego zatrudnienia.

¹² Przedstawionej w kolejnym rozdziale.

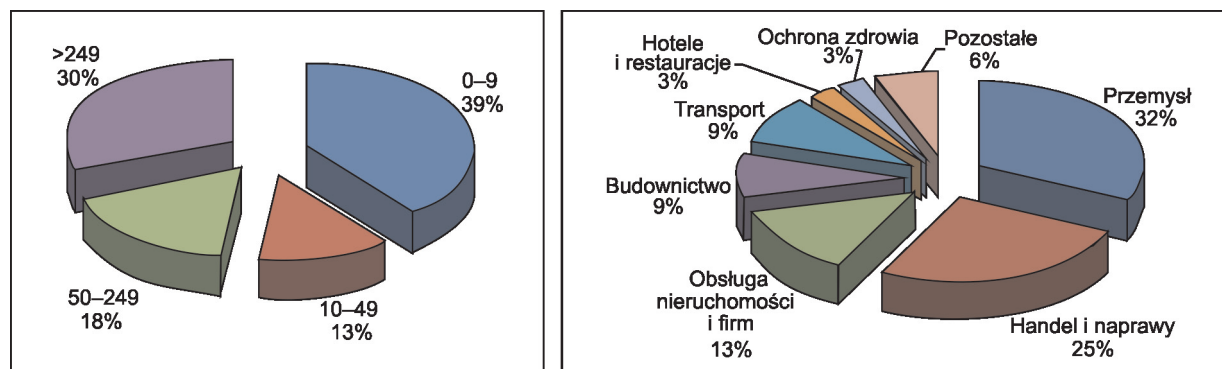
Wykres 4.2. Liczba pracujących w sektorze przedsiębiorstw według klas wielkości w latach 2003–2008

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2008 roku*, GUS (2010) Warszawa.

Największy udział we wzroście liczby pracujących w sektorze przedsiębiorstw w 2008 r. miała grupa małych przedsiębiorstw (35,7%) oraz mikroprzedsiębiorstw (25,6%). Tak dobry wynik małych firm został osiągnięty dzięki bardzo wysokiej dynamice wzrostu liczby pracujących w tej grupie przedsiębiorstw (18,6%) pomimo jej bardzo niskiego udziału w strukturze pracujących w sektorze przedsiębiorstw ogółem (12,6%). W przypadku mikroprzedsiębiorstw o ich istotnym udziale we wzroście liczby pracujących sektora przedsiębiorstw zadecydował z kolei ich wysoki udział w strukturze pracujących całego sektora przedsiębiorstw (39,3%) (wykres 4.3). Nieco mniejszy udział we wzroście zatrudnienia w sektorze przedsiębiorstw miała grupa dużych przedsiębiorstw (23,6%), co miało związek zarówno z ich bardzo wysokim udziałem w strukturze liczby pracujących przedsiębiorstw ogółem (30,3%), jak i dosyć wysoką dynamiką wzrostu tej liczby (4,5%).

Wykres 4.3. Struktura liczby pracujących w sektorze przedsiębiorstw według klas wielkości i sekcji PKD w 2008 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2008 roku*, GUS (2010) Warszawa.

Analizując zarówno strukturę, jak i dynamikę liczby pracujących w poszczególnych sekcjach PKD można zauważyć, że cztery największe pod względem liczby pracujących sekcje (wykres 4.3) miały również największy udział we wzroście liczby pracujących sektora przedsiębiorstw. Należały do nich sekcje *Obsługa nieruchomości i firm* (udział w wysokości 26,7%) i *Handel i naprawy* (24,6%) oraz *Budownictwo* (18,1%). Sekcje te odczuwały w 2008 r. jeszcze

stosunkowo dobrą koniunkturę w odróżnieniu od branży przemysłowej, w której liczba pracujących spadła o 0,9% w porównaniu z poprzednim rokiem). W efekcie *Przemysł* miał negatywny udział we wzroście liczby pracujących w sektorze przedsiębiorstw (-5,3%).

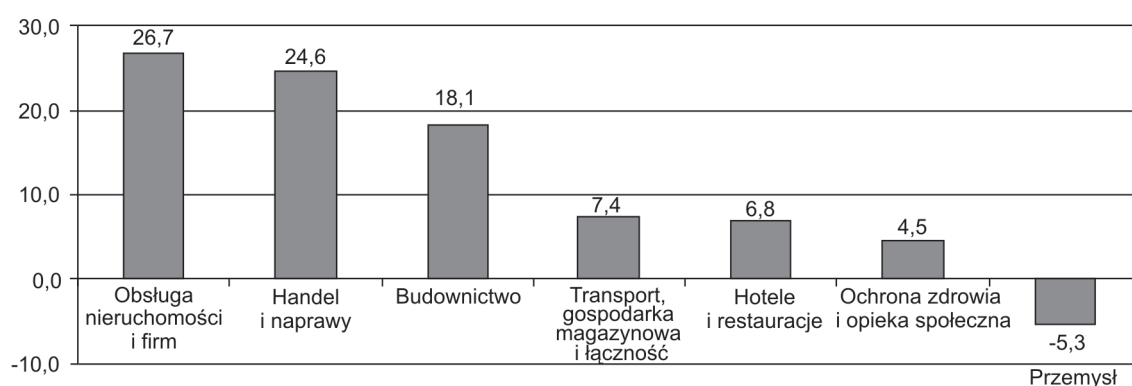
Stosując powyższą analizę dla grupy mikroprzedsiębiorstw można wskazać, że największy udział we wzroście liczby pracujących w tej grupie miały firmy budowlane (30,1%). Zatrudniały one bowiem w 2008 r. aż o 9,5% więcej pracujących niż w 2007 r. Korzystając jednak z nadal korzystnych nastrojów konsumentów w kraju liczbę pracujących zwiększyły w największym stopniu *Hotele i restauracje* (o 14,1%), *Pozostała działalność usługowa* (o 11,4%), co świadczy po części o nadal wysokiej koniunkturze w tych branżach w 2008 r. Istotnie wzrosła również liczba pracujących w *Ochronie zdrowia* (o 10,2%). Dostyc wyraźny spadek liczby pracujących w mikroprzedsiębiorstwach nastąpił w *Przemysle* (o 5,1%), w tym głównie przetwórstwie przemysłowym. W grupie mikroprzedsiębiorstw przemysł zanotował największy spadek liczby pracujących spośród wszystkich grup przedsiębiorstw według wielkości.

Spółród wszystkich grup przedsiębiorstw małe firmy w największym stopniu zwiększyły liczbę pracujących w okresie 2007/2008. We wszystkich sekcjach w tej grupie zanotowano bardzo wysokie wzrosty liczby pracujących, najszybciej w sekcjach *Pozostała działalność usługowa* (wzrost o 42,2%) i *Budownictwo* (40,7%). Jednak najsilniejszymi motorami wzrostu liczby pracujących w sektorze małych firm były następujące sekcje: *Handel i naprawy*, *Budownictwo* i *Przemysł* (udział we wzroście liczby pracujących w sektorze przedsiębiorstw odpowiednio 25,5%, 22,9% i 17,7%). W grupie małych firm najbardziej zaskakują wyniki w sekcji *Przemysł*, ponieważ w pozostałych grupach przedsiębiorstw w sekcji tej odnotowano spadek liczby pracujących.

Stosunkowo szybko w roku 2008 w porównaniu z 2007 r. rosła również liczba pracujących w grupie średnich przedsiębiorstw. Największy udział we wzroście tej liczby miały *Pozostała działalność usługowa* (27,0%; dynamika wzrostu w tym okresie na poziomie 58,5%), *Handel i naprawy* (odpowiednio 23,6% i 6,1%), *Budownictwo* (19,1% i 9,7%) oraz *Obsługa nieruchomości i firm* (18,8% i 8,4%). Obok tych sekcji istotnie zwiększyła się liczba pracujących w grupie firm średnich w branży hotelarskiej i restauracyjnej (o 14,3% w 2008 r. w stosunku do 2007 r.). Jedyną sekcją w tej grupie, która ograniczyła liczbę pracujących w tym okresie, był *Przemysł* (spadek o 1,0%).

Największy wpływ na wzrost liczby pracujących w dużych firmach miały usługi, w szczególności *Obsługa nieruchomości i firm* (76,9%) oraz *Handel i naprawy* (30,4%). Bardzo duży negatywny udział w przyroście liczby pracujących w dużych firmach miały *Przemysł* (spadek liczby pracujących o 23,2%) oraz w niewielkim stopniu *Budownictwo* (spadek o 2,7%). Pozostałe sekcje nie miały istotnego udziału we wzroście liczby pracujących w grupie dużych przedsiębiorstw. Najszybciej w 2008 r. w relacji do roku 2007 wzrosła liczba pracujących w sekcjach, w których grupa dużych nie jest silnie reprezentowana pod względem liczby pracujących, tj. *Ochrona zdrowia* (o 42,0%) i *Pozostała działalność usługowa* (o 21,4%). Obok ww. sekcji stosunkowo wysokie wzrosty liczby pracujących zanotowały duże firmy w *Handlu i naprawach* (9,7%) oraz *Hotelach i restauracjach* (11,8%).

Wykres 4.4. Udział poszczególnych sekcji PKD we wzroście liczby pracujących w sektorze przedsiębiorstw w 2008 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2008 roku*, GUS (2010) Warszawa.

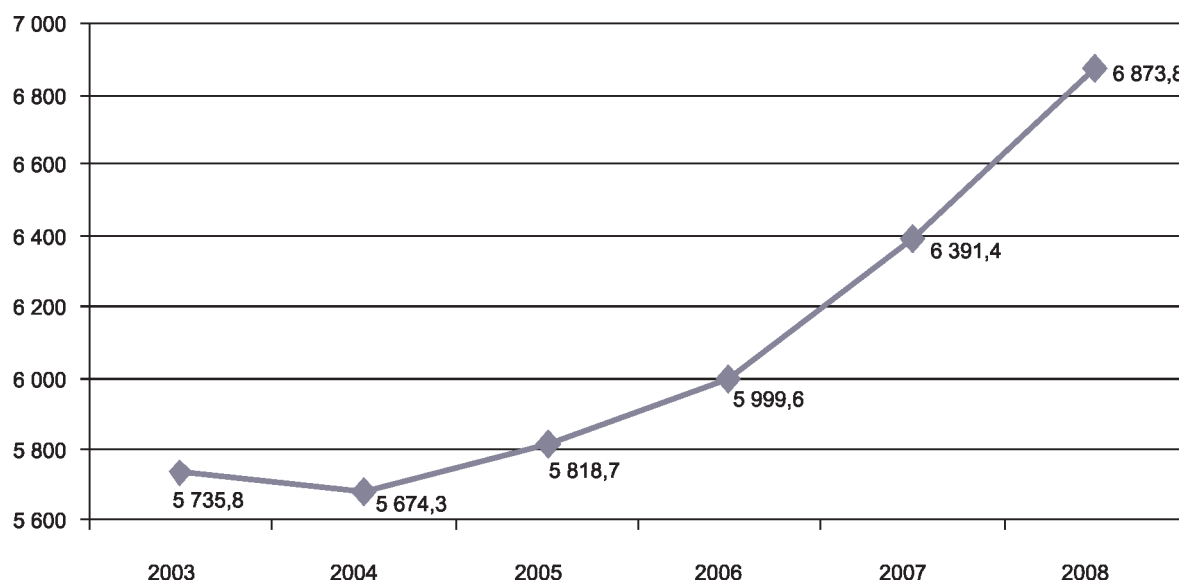
Analizując średnią liczbę pracujących na jedno przedsiębiorstwo w poszczególnych grupach według wielkości sektora przedsiębiorstw można zauważyć, że przeciętnie w sektorze przedsiębiorstw na jedno przedsiębiorstwo przypada pięciu pracujących. Tak niski poziom wskaźnika dla ogółu przedsiębiorstw wynika przede wszystkim z bardzo wysokiego udziału mikroprzedsiębiorstw w liczbie przedsiębiorstw ogółem (96,0% w 2008 r.), wśród których na jedną firmę przypada średnio jedynie 2,1 pracującego. Dane w tym zakresie zaniżają znacząco również małe firmy. Porównując dane dotyczące średniej liczby pracujących na jedno przedsiębiorstwo, nie widać w zasadzie większych zmian pomiędzy rokiem 2007 i 2008.

Analizując dostępne dane dotyczące liczby pracujących za 2009 r.¹³, można zauważyć, że w 2009 r. widoczne były już efekty spowolnienia gospodarczego. Liczba pracujących dla analizowanej grupy firm zmniejszyła się w 2009 r. w stosunku do roku 2008 o 1,7%¹⁴. Liczba pracujących w firmach dużych w tym okresie spadła o 5,1%. Wśród firm małych i średnich natomiast zanotowano w tym zakresie wyraźne spowolnienie (odpowiednio do 3,1% i 2,2%).

4.2. Przeciętna liczba zatrudnionych

W latach 2003–2008 podobne tendencje jak w przypadku pracujących można było zaobserwować dla zatrudnienia. W 2008 r. przeciętna liczba zatrudnionych¹⁵ w sektorze przedsiębiorstw wzrosła do 6 873 8 tys. osób (tj. o 7,5% w stosunku do roku poprzedniego). Liczba ta dla sektora MSP zwiększyła się do 4 172 4 tys. osób (o 9,9%). Dla obu tych grup przeciętna liczba zatrudnionych w tym okresie wzrosła wyraźnie w porównaniu ze średniorocznym wzrostem w latach 2003–2007, który wyniósł odpowiednio 2,7% i 1,9%.

Wykres 4.5. Przeciętna liczba zatrudnionych w sektorze przedsiębiorstw w latach 2003–2008 w tys.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2008 roku*, GUS (2010) Warszawa.

Wart podkreślenia jest fakt, że w 2008 r. wskaźnik przeciętnej liczby zatrudnionych wzrósł w największym stopniu w grupie małych przedsiębiorstw (o 22,3% w stosunku do roku 2007), przy bliskim zeru (0,7%) średniorocznym wzroście tej liczby w latach 2003–2007. W pozostałych grupach przedsiębiorstw wzrosty zatrudnienia w 2008 r. w relacji do roku poprzedniego nie były już tak znaczące. Najwyższy zanotowały średnie przedsiębiorstwa, w których przeciętna liczba zatrudnionych zwiększyła się o 7,2%. Wśród firm mikro i dużych przeciętna liczba zatrudnionych wzrosła nieco wolniej (odpowiednio o 4,6% i 4,1%). We wszystkich grupach zanotowano wzrost w 2008 r. w stosunku do roku 2007 wyższy niż wzrost średnioroczny w latach 2003–2007. Największe przyspieszenie wzrostu, poza firmami małymi, zanotowały średnie przedsiębiorstwa (wzrost średnioroczny 2,0%) oraz mikrofirmy (2,8%).

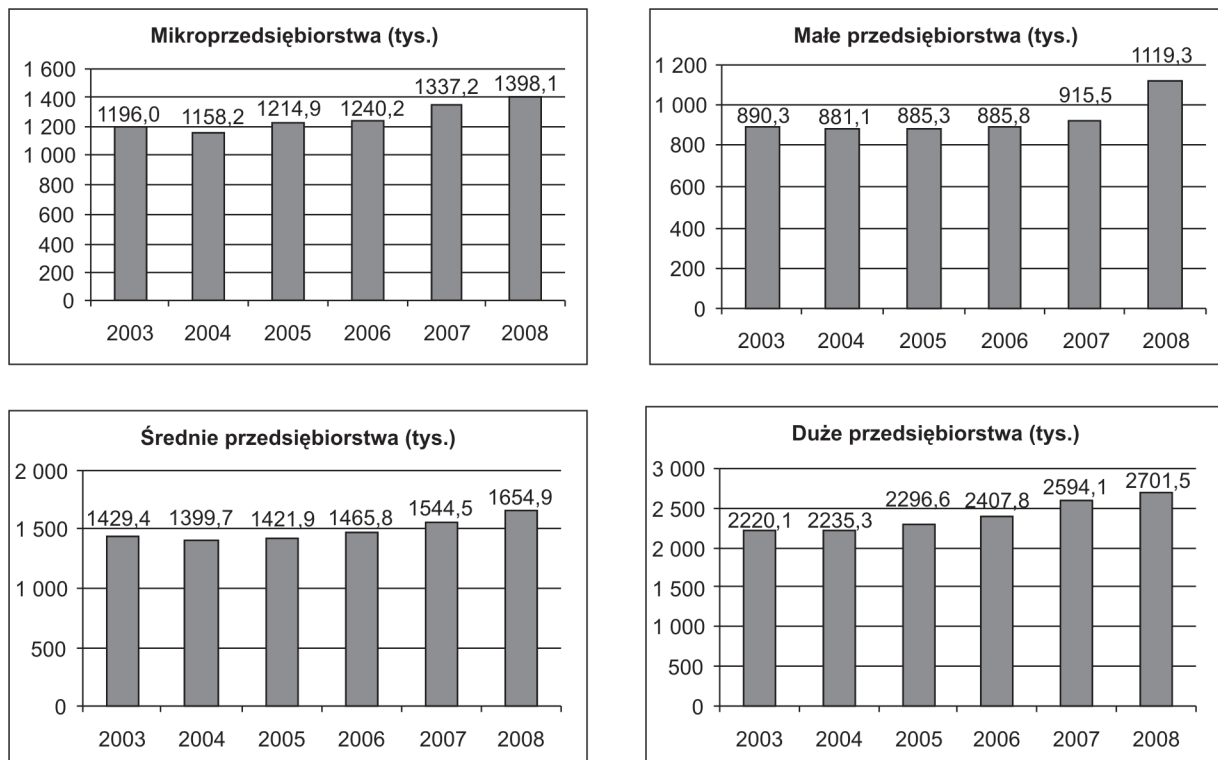
¹³ Dane dotyczą przedsiębiorstw prowadzących księgi rachunkowe o liczbie pracujących powyżej 9 osób.

¹⁴ *Wyniki finansowe podmiotów gospodarczych I–IX 2009*, GUS, Warszawa maj 2010.

¹⁵ Do zatrudnionych zalicza się:

- osoby zatrudnione na podstawie umowy o pracę, powołania, wyboru lub mianowania, z wyjątkiem osób: wykonujących pracę nakładczą, zatrudnionych poza granicami kraju, przebywających na urloпах wychowawczych, pozostających na urloпах rehabilitacyjnych,
- zatrudnionych przy pracach interwencyjnych i robotach publicznych, finansowanych z funduszu pracy,
- osoby przebywające za granicą na podstawie delegacji służbowej,
- osoby młodociane pracujące na podstawie umowy o pracę, a nie o naukę zawodu,
- osoby pracujące w przedsiębiorstwach w formie zorganizowanych grup roboczych, tj. uczestników OHP (z wyjątkiem odbywających naukę zawodu), żołnierzy, skazanych, junaków obrony cywilnej, junaków straży przemysłowej i pożarnej, osoby odbywające w przedsiębiorstwach zastępczą służbę poborowych.

Wykres 4.6. Przeciętna liczba zatrudnionych w sektorze przedsiębiorstw według klas wielkości w latach 2003–2008

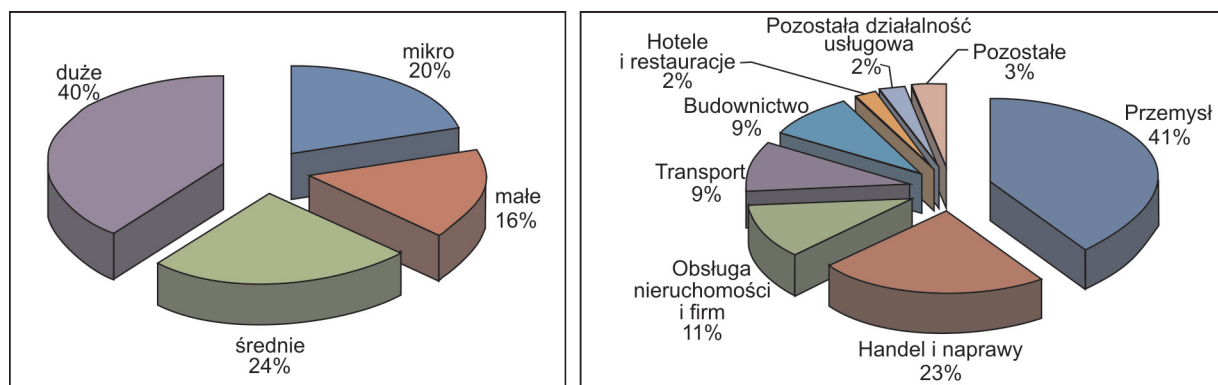

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2008 roku*, GUS (2010) Warszawa.

Z analizy przeciętnej liczby zatrudnionych w 2008 r. w poszczególnych grupach przedsiębiorstw według wielkości można wyciągnąć wniosek, że mikroprzedsiębiorstwa w bardzo dużym stopniu, w porównaniu z pozostałymi grupami, zależą od pracujących, którzy nie są zatrudnionymi. Stosunek liczby zatrudnionych do liczby pracujących w tej grupie w 2008 r. wyniósł bowiem jedynie 37,5%, co świadczy o tym, że niemal dwóch na trzech pracujących w tej grupie nie było zatrudnionymi na umowę o pracę. Byli to najczęściej właściciele i współwłaściciele firm (z bezpłatnie pomagającymi członkami rodzin), a także agenci pracujący na podstawie umów agencyjnych lub umów na warunkach zlecenia. Stosunek liczby zatrudnionych do liczby pracujących w pozostałych grupach przedsiębiorstw był znacznie wyższy i bardzo zbliżony (93,7%–97,5%). W całym sektorze przedsiębiorstw wskaźnik ten wyniósł w 2008 r. 72,4%, a w sektorze MSP – 63,0%. Nie zaobserwowano znaczących wahań tego wskaźnika w latach 2003–2008.

Obraz ten potwierdza również struktura przeciętnej liczby zatrudnionych w przedsiębiorstwach według wielkości. Udział liczby zatrudnionych w mikrofirmach do zatrudnienia w całym sektorze w 2008 r. różnił się znacznie od odpowiadającej jej liczby pracujących (odpowiednio 20% i 39%). Stąd udział pozostałych grup przedsiębiorstw

Wykres 4.7. Struktura przeciętnej liczby zatrudnionych w sektorze przedsiębiorstw według klas wielkości i sekcji PKD w 2008 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2008 roku*, GUS (2010) Warszawa.

według wielkości w zatrudnieniu sektora przedsiębiorstw był wyższy niż w przypadku liczby pracujących. Duże firmy zatrudniały 40% liczby zatrudnionych w sektorze przedsiębiorstw (przy 30% udziale w liczbie pracujących), firmy średnie 24% (18%) i małe 16% (13%).

W 2008 r. podobnie jak w roku poprzednim największy udział w liczbie zatrudnionych w sektorze przedsiębiorstw miał *Przemysł* (41%) oraz *Handel i naprawy* (23%), a także *Obsługa nieruchomości i firm* (11%), *Transport* (9%) i *Budownictwo* (9%). W 2008 r. w stosunku do roku poprzedniego najszybciej wzrosło zatrudnienie w *Pozostałej działalności usługowej* (35,7%). W nieco mniejszym stopniu liczba zatrudnionych zwiększyła się w *Budownictwie* (15,2%) oraz branży hotelarskiej i restauracyjnej (12,9%). Jednak największy udział we wzroście liczby zatrudnionych w sektorze przedsiębiorstw miały *Handel i naprawy* (26%), *Budownictwo* (16,5%), *Obsługa nieruchomości i firm* (14%) oraz *Przemysł* (13,7%).

Tabela 4.1. Przeciętna liczba zatrudnionych na jedno przedsiębiorstwo w poszczególnych grupach przedsiębiorstw według wielkości w latach 2003–2008

	Ogółem	0–9	10–49	50–249	> 249	0–249
2003	3,32	0,72	20,81	99,48	821,66	2,04
2004	3,31	0,70	19,86	99,96	811,65	2,01
2005	3,47	0,75	19,89	99,75	810,09	2,10
2006	3,50	0,75	20,03	99,66	807,72	2,10
2007	3,60	0,78	20,26	99,95	799,18	2,14
2008	3,69	0,78	20,36	101,36	830,72	2,24

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2008 roku*, GUS (2010) Warszawa.

W 2008 r. przeciętne zatrudnienie w sektorze przedsiębiorstw na jedno przedsiębiorstwo wyniosło 3,7 osoby, natomiast w sektorze MSP 2,2. Najniższy wynik zanotowały, co zrozumiałe, mikroprzedsiębiorstwa, dla których przeciętna liczba zatrudnionych wyniosła 0,8. Przeciętna liczba zatrudnionych w grupie małych firm wyniosła 20,4 w średnich – 101,4 i dużych – 830,7. Trendy wzrostowe tego wskaźnika zanotowano praktycznie we wszystkich grupach firm. Jednak zmiany te nie są znaczące. W tabeli 4.1 przedstawiono przeciętną liczbę zatrudnionych na jedno przedsiębiorstwo w poszczególnych grupach według wielkości w sektorze przedsiębiorstw w latach 2003–2008.

4.3. Wynagrodzenia

W 2008 r. przeciętne wynagrodzenie w sektorze przedsiębiorstw wyniosło 3 000 zł i było o 9,8% wyższe niż w 2007 r. Stanowiło to kontynuację trendu wzrostowego obserwowanego w latach 2003–2007 o średniorocznym wzroście 6,3% (por. wykres 4.8). Wpływ na tę sytuację miała obserwowana od 2003 r. systematyczna poprawa koniunktury w gospodarce, rosnące zapotrzebowanie na siłę roboczą w przedsiębiorstwach oraz prawdopodobnie rosnące wymagania płacowe pracowników.

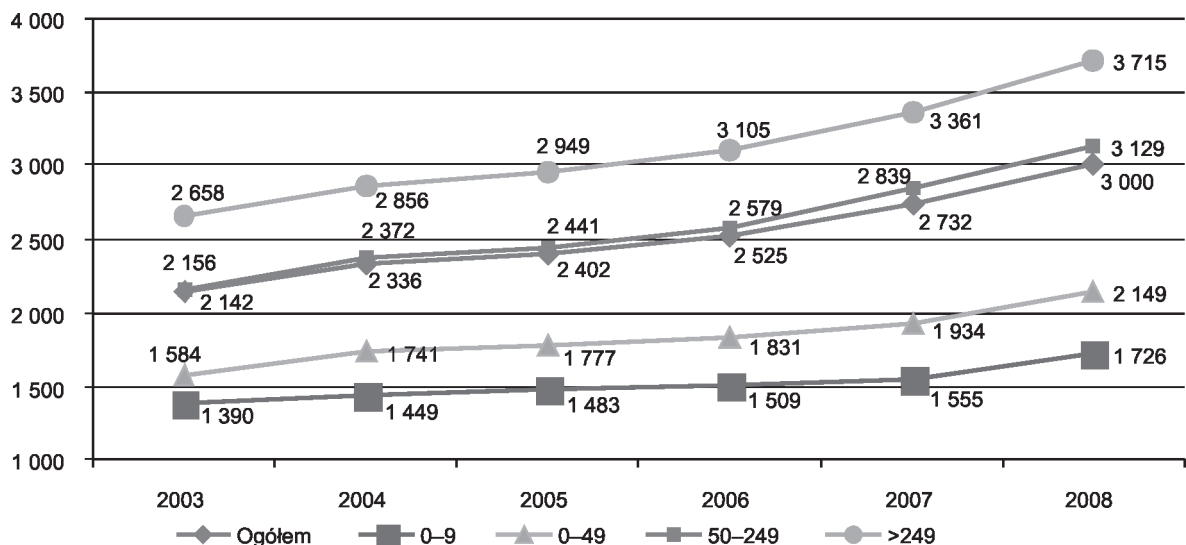
Biorąc pod uwagę dynamikę przeciętnego wynagrodzenia w 2008 r. w stosunku do 2007 r., wszystkie grupy przedsiębiorstw zanotowały bardzo podobne wyniki. Wzrost tej kategorii w sektorze małych przedsiębiorstw (razem z mikro) wyniósł 11,1%, w grupie przedsiębiorstw średnich – 10,2% i wśród przedsiębiorstw dużych – 10,5%. Wszystkie grupy zanotowały w 2008 r. w stosunku do 2007 r. wzrosty wynagrodzeń wyraźnie wyższe niż średnioroczne tempo wzrostu w latach 2003–2007, które wyniosło dla przedsiębiorstw małych, średnich i dużych odpowiednio 5,1%, 7,1% i 6,0%.

W roku 2008 w stosunku do roku 2007 wynagrodzenia brutto ogółem wzrosły znacząco (o 18,1%). W największym stopniu wynagrodzenia te wzrosły w grupie małych przedsiębiorstw (o 31,5%). W pozostałych grupach wzrost był znacznie niższy: w średnich przedsiębiorstwach – 18,1%, w mikroprzedsiębiorstwach – 16,1%, a w dużych firmach – 15,1%.

Największy udział we wzroście wynagrodzeń ogółem w 2008 r. w przedsiębiorstwach zanotowały przedsiębiorstwa duże (31,7%), następnie średnie (25,1%) i małe (22,7%). Relatywnie niewielki udział w tej wielkości miały mikroprzedsiębiorstwa (10,6%). Sytuacja ta wynika, obok dynamiki wzrostu wynagrodzeń w poszczególnych grupach przedsiębiorstw według wielkości, również z ich udziału w strukturze wynagrodzeń. Największy udział w tej strukturze mają duże przedsiębiorstwa (48%) i średnie (25%), najmniejszy natomiast małe (15%) i mikro (12%). Poniżej

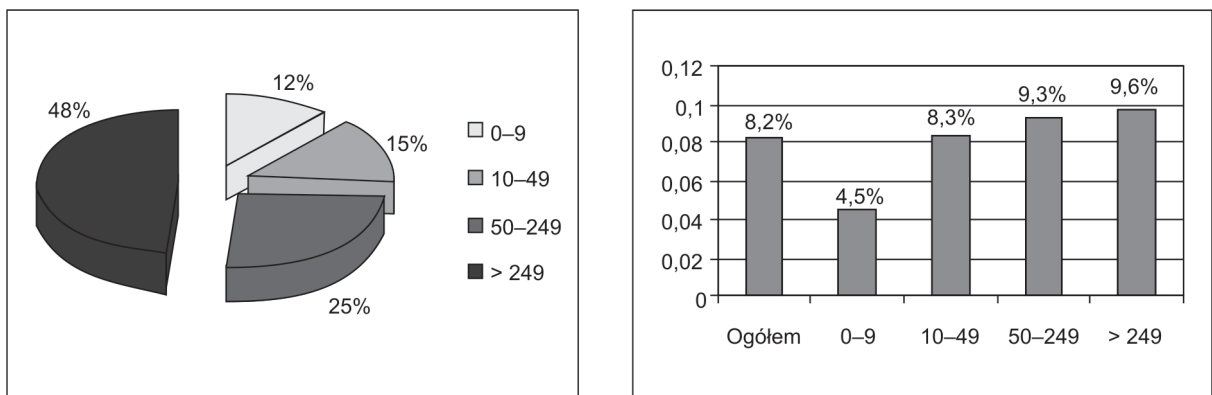
przedstawiono strukturę wynagrodzeń brutto i udział kosztów wynagrodzeń w sektorze przedsiębiorstw według klas wielkości w 2008 r.

Wykres 4.8. Przeciętne wynagrodzenie w sektorze przedsiębiorstw według klas wielkości w latach 2003–2008 (w zł)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2008 roku*, GUS (2010) Warszawa.

Wykres 4.9. Struktura wynagrodzeń i udział wynagrodzeń w kosztach ogółem w sektorze przedsiębiorstw wg klas wielkości w 2008 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2008 roku*, GUS (2010) Warszawa.

Udział wynagrodzeń ogółem w kosztach całkowitych sektora przedsiębiorstw ukształtował się w 2008 r. na poziomie 8,2%. Najwyższy udział w tej kategorii osiągnęły przedsiębiorstwa duże i średnie (odpowiednio 9,6% i 9,3%). Na poziomie zbliżonym dla średniej całego sektora przedsiębiorstw ułożywały się małe przedsiębiorstwa (z udziałem 8,3%). Najniższy udział wynagrodzeń w kosztach ogółem zanotowano dla mikroprzedsiębiorstw (4,5%).

4.4. Podsumowanie

W związku z utrzymującą się w 2008 r. dobrą kondycją ekonomiczno-finansową przedsiębiorstw nastąpił wzrost popytu na pracę w przedsiębiorstwach, a w efekcie także liczby pracujących i zatrudnionych oraz wynagrodzeń w całym sektorze przedsiębiorstw. W 2008 r. w stosunku do poprzedniego okresu liczba pracujących w sektorze przedsiębiorstw zwiększyła się dosyć wyraźnie (o 5,8% do 9,5 mln osób), co stanowiło przyspieszenie trendu obserwowanego w poprzednich latach (średnioroczny wzrost w latach 2003–2007 – 2,5%). Nieco większe ożywienie w tym zakresie zanotowano w sektorze MSP (wzrost o 6,4%).

W roku 2008 w stosunku do roku 2007 najwięcej nowych pracowników zatrudniły małe firmy (wzrost o 18,6%). We wszystkich sekcjach w tej grupie przedsiębiorstw zanotowano bardzo wysokie wzrosty w tym zakresie. Najszybciej liczba pracujących wzrosła w sekcjach *Pozostała działalność usługowa* (wzrost o 42,2%) i *Budownictwo* (40,7%). Jednak najsilniejszymi motorami wzrostu liczby pracujących w sektorze małych firm były: *Handel i naprawy* (udział we wzroście liczby pracujących w grupie małych firm – 25,5%), *Budownictwo* (22,9%) i *Przemysł* (17,7%).

W roku 2008, w porównaniu z 2007 r., znacznie wzrosła liczba pracujących w grupie średnich przedsiębiorstw (o 4,9%). Największy udział we wzroście tej liczby miały *Pozostała działalność usługowa* (27,0%), *Handel i naprawy* (23,6%), *Budownictwo* (19,1%) oraz *Obsługa nieruchomości i firm* (18,8%). Jedyną sekcją w tej grupie, która ograniczyła liczbę pracujących w tym okresie, był *Przemysł* (spadek o 1,0%).

Najślabiej liczba pracujących wzrosła w mikroprzedsiębiorstwach (3,7%), głównie firm budowlanych (udział we wzroście liczby pracujących mikroprzedsiębiorstw – 30,1%). W największym stopniu liczbę pracujących wśród mikrofirm zwiększyły *Hotele i restauracje* (o 14,1%) oraz *Pozostała działalność usługowa* (o 11,4%). Dostyć wyraźny spadek liczby pracujących w mikroprzedsiębiorstwach nastąpił w *Przemysle* (o 5,1%), w tym głównie w *Przetwórstwie przemysłowym*.

Dostyć wyraźny wzrost liczby pracujących nastąpił natomiast wśród dużych firm (4,5%), który miał miejsce głównie za sprawą firm usługowych, w szczególności należących do sekcji *Obsługa nieruchomości i firm* (udział we wzroście – 76,9%) oraz *Handel i naprawy* (30,4%). Bardzo duży negatywny udział w przyroście liczby pracujących w dużych firmach miały firmy działające w *Przemysle* (spadek liczby pracujących o 23,2%) oraz w mniejszym stopniu w *Budownictwie* (spadek o 2,7%).

Dane za 2009 r. dotyczące liczby pracujących dla przedsiębiorstw prowadzących księgi rachunkowe¹⁶ wskazują, że w tym roku były widoczne już w firmach efekty spowolnienia gospodarczego. Liczba pracujących analizowanej grupy firm zmniejszyła się w 2009 r. w stosunku do roku 2008, choć nieznacznie (o 1,7%). Największy spadek zanotowano w tym zakresie wśród dużych przedsiębiorstw. Wśród firm małych i średnich natomiast zanotowano w tym zakresie spowolnienie wzrostu zatrudnienia (spadek odpowiednio o 3,1% i 2,2%).

W latach 2003–2008 podobne tendencje jak w przypadku pracujących można było zaobserwować dla zatrudnienia. W 2008 r. przeciętna liczba zatrudnionych w sektorze przedsiębiorstw wzrosła o 7,5% w stosunku do roku poprzedniego, a w sektorze MSP o 9,9%. Dla obu tych grup przeciętna liczba zatrudnionych w tym okresie wzrosła wyraźnie w porównaniu ze średniorocznym wzrostem w latach 2003–2007, który wyniósł odpowiednio 2,7% i 1,9%.

Dane dotyczące liczby zatrudnionych wskazują, że mikroprzedsiębiorstwa w znacznym stopniu zależą od pracujących, którzy nie są zatrudnieni, czyli głównie właścicieli i członków ich rodzin. Stosunek liczby zatrudnionych do liczby pracujących w tej grupie w 2008 r. wyniósł bowiem jedynie 37,5%, co oznacza, że jedynie jeden na trzech pracujących w tej grupie był zatrudniony na umowę o pracę. Stosunek liczby zatrudnionych do liczby pracujących w pozostałych grupach przedsiębiorstw był znacznie wyższy i wynosił (93,7% – 97,5%).

W 2008 r. przeciętne zatrudnienie w sektorze przedsiębiorstw na jedno przedsiębiorstwo wyniosło 3,7 osoby, natomiast w sektorze MSP – 2,2. Najniższy wynik zanotowały mikroprzedsiębiorstwa, dla których przeciętna liczba zatrudnionych wyniosła 0,8. Przeciętna liczba zatrudnionych w grupie małych firm wyniosła 20,4, w średnich – 101,4 i dużych – 830,7. Powolne trendy wzrostowe tego wskaźnika zanotowano praktycznie we wszystkich grupach firm.

Nadal korzystna sytuacja polskich przedsiębiorstw w 2008 r. oraz prawdopodobnie rosnące wymagania pracowników znalazły odbicie w obszarze wynagrodzeń. We wszystkich grupach przedsiębiorstw według wielkości wzrost wynagrodzeń w 2008 r. wyraźnie przyspieszył w stosunku do poprzednich lat. Przeciętne wynagrodzenie w sektorze przedsiębiorstw wzrosło w 2008 r. w stosunku do 2007 r. bardzo wyraźnie (o 9,8% do 3.000 zł). Podobny wzrost zanotowano we wszystkich przedsiębiorstwach: małych (razem z mikro) – o 11,1%, średnich – o 10,2%, i dużych – o 10,5%.

¹⁶ O liczbie pracujących powyżej 9 osób.

Rozdział 5

Jacek Łapiński

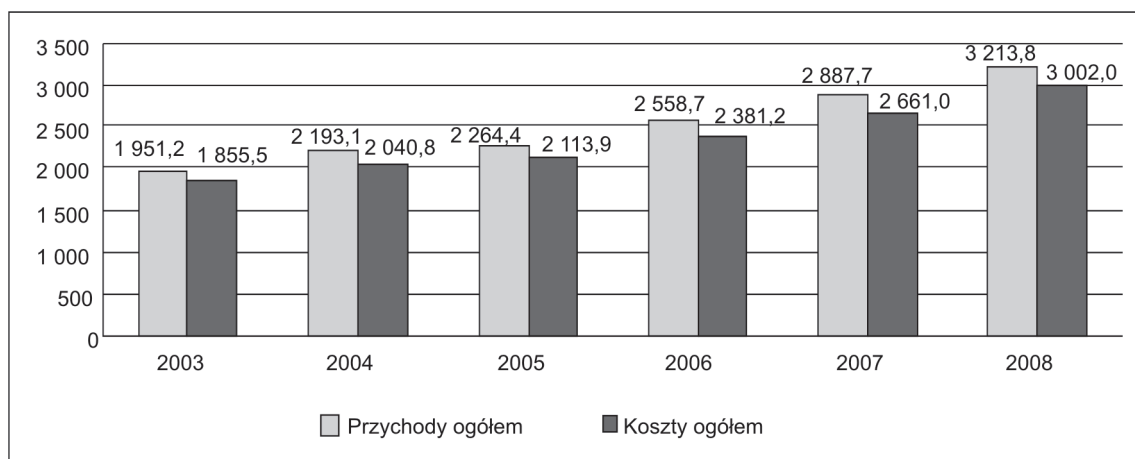
Przychody i sytuacja finansowa MSP

5.1. Przychody i koszty

W 2008 r., zgodnie z trendem obserwowanym od 2001 r., nadal rósł popyt konsumpcyjny i inwestycyjny, co miało przełożenie na wzrost PKB w stosunku do poprzedniego roku. Wzrost PKB w 2008 r. był na tyle szybki, że pozwolił na poprawę sytuacji ekonomiczno-finansowej sektora przedsiębiorstw, wyrażoną w najważniejszych wielkościach i wskaźnikach finansowych.

W 2008 r. przychody ogółem sektora przedsiębiorstw wyniosły 3 214 mld zł, a odpowiadające im koszty 3 002 mld zł. W tym samym okresie przychody ogółem i koszty ogółem sektora MSP wyniosły odpowiednio 1 912 mld zł i 1 749 mld zł. W stosunku do 2007 r. wzrost przychodów ogółem sektora przedsiębiorstw ogółem i sektora MSP (odpowiednio 11,3% i 12,1%) był nieco niższy niż kosztów ogółem (odpowiednio 12,8% i 12,7%). Jednak w całym okresie 2003–2008 w obu grupach to przychody nadal rosły szybciej. Wzrost przychodów ogółem w 2008 r. w stosunku do roku 2007 stanowił kontynuację trendu wzrostowego przychodów obserwowanego w latach 2003–2007, którego średni roczny wzrost wyniósł dla przedsiębiorstw ogółem – 10,3%, a MSP – 8,7% oraz kosztów ogółem (odpowiednio 9,4% i 7,9%).

Wykres 5.1. Przychody ogółem i koszty ogółem w sektorze przedsiębiorstw w latach 2003–2008 w mld zł

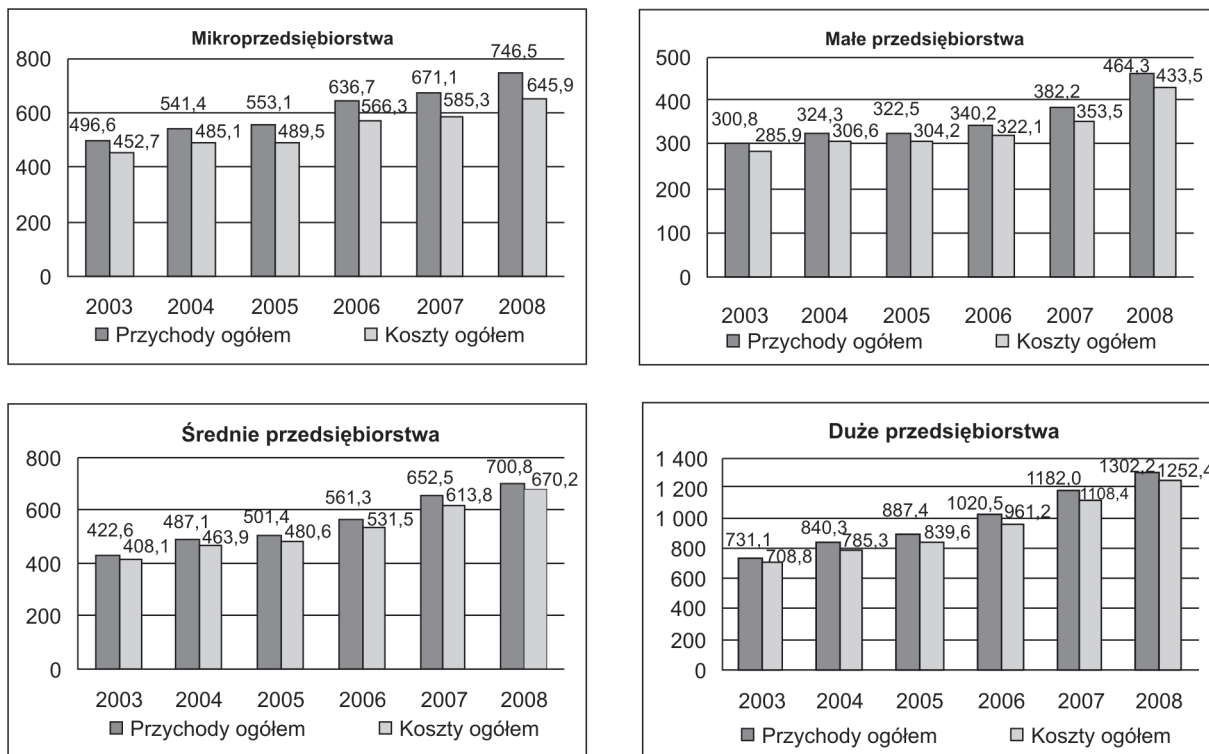

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2008 roku*, GUS (2010) Warszawa.

W 2008 r., w stosunku do roku 2007, najszybciej rosły przychody małych firm (wzrost o 21,5%), co wskazuje na znaczne przyspieszenie średniorocznego wzrostu przychodów tej grupy w okresie 2003–2007 (6,2%). Wolniej, ale nadal powyżej średniorocznego wzrostu, rosły przychody mikroprzedsiębiorstw (wzrost przychodów o 11,2% przy wzroście średniorocznym w latach 2003–2007 dla tej grupy przedsiębiorstw na poziomie 7,8%). Przeciwną tendencję zaobserwowano wśród średnich i dużych przedsiębiorstw, w których wzrost przychodów był niższy niż wzrost średnioroczny (dla średnich 7,4% przy wzroście średniorocznym na poziomie 11,5%, dla dużych odpowiednio: 10,2 % i 12,8%).

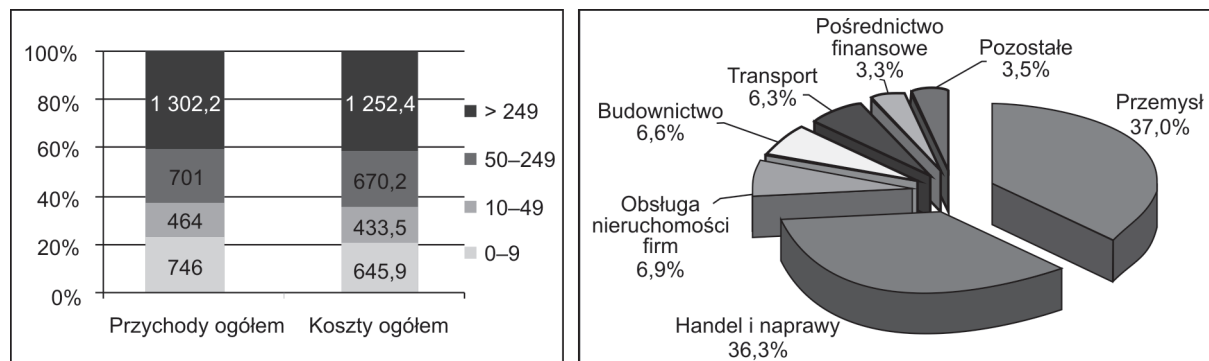
W roku 2008 r. podobnie jak w poprzednich latach, z uwagi na skalę prowadzonej działalności, najwyższy udział w przychodach sektora przedsiębiorstw miała grupa dużych przedsiębiorstw (36,9%). Dzięki wysokiej dynamice przychodów wysoki udział w przychodach sektora przedsiębiorstw zanotowały również małe przedsiębiorstwa (25,2%). Ze względu na znaczącą liczbę mikroprzedsiębiorstw, również udział tej grupy w przychodach sektora przedsiębiorstw okazał się istotny (23,1%). Najniższy udział we wzroście przychodów sektora przedsiębiorstw miały średnie firmy (14,8%). Strukturę przychodów ogółem i kosztów ogółem w sektorze przedsiębiorstw według klas wielkości oraz strukturę przychodów wg sekcji PKD w 2008 r. przedstawia wykres 5.3.

Wykres 5.2. Przychody ogółem i koszty ogółem w sektorze przedsiębiorstw w poszczególnych grupach według wielkości w latach 2003–2008, w mld zł

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2008 roku*, GUS (2010) Warszawa.

Wykres 5.3. Struktura przychodów ogółem i kosztów ogółem w sektorze przedsiębiorstw według klas wielkości (w mld zł) i struktura przychodów wg sekcji PKD, w 2008 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2008 roku*, GUS (2010) Warszawa.

Największy udział w przychodach sektora przedsiębiorstw w 2008 r. miał *Przemysł* (37%) oraz *Handel i naprawy* (36%) (wykres 5.3). Jednocześnie te same sekcje miały też największy udział we wzroście przychodów ogółem w stosunku do 2007 r.: *Handel i naprawy* – 30,1% i *Przemysł* – 26,3%. Pod tym względem wyróżniały się również sekcje: *Obsługa nieruchomości i firm* (10% udział we wzroście przychodów) i *Budownictwo* (11,5% udział we wzroście). W układzie branżowym największy wzrost przychodów w stosunku do 2007 r. zanotowała branża: *Pozostała działalność usługowa* (35,3%), a następnie *Budownictwo* (21,6%) oraz *Obsługa nieruchomości i firm* (17,1%).

W sektorze mikroprzedsiębiorstw w roku 2008 w stosunku do roku 2007 największe wzrosty przychodów zanotowały sekcje: *Pozostała działalność usługowa* (39,1%), *Ochrona zdrowia* (33,5%) oraz *Budownictwo* (15,6%) i *Obsługa nieruchomości i firm* (11,5%). Jednak największy udział we wzroście przychodów grupy mikroprzedsiębiorstw miała sekcja *Handel i naprawy* (20,3%), która wygenerowała niemal połowę (47,4%) przychodów tej grupy. Znaczący udział we wzroście przychodów mikroprzedsiębiorstw miały jeszcze *Budownictwo* (11,7%) i *Obsługa nieruchomości i firm* (11,6%).

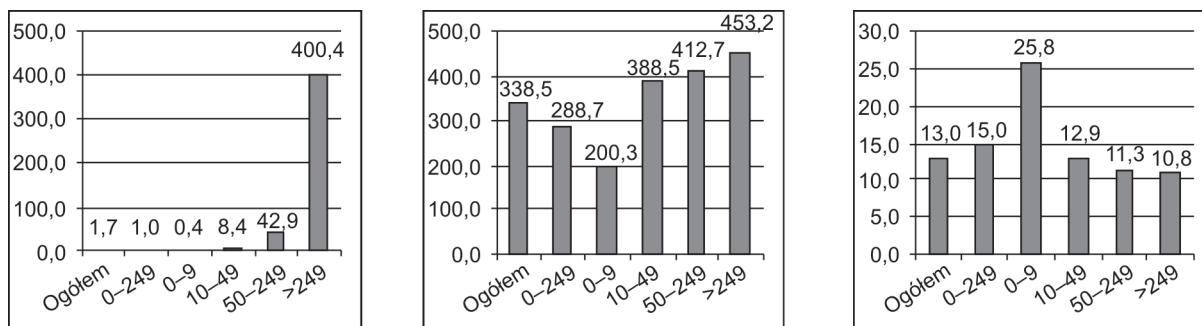
W 2008 r. w stosunku do roku 2007 przychody ogółem w grupie małych przedsiębiorstw rosły najszybciej ze wszystkich grup firm według wielkości. Wzrost przychodów ogółem w tej grupie wypracowały głównie *Handel i naprawy* (w 36,4%), *Przemysł* (w 22,4%) i *Budownictwo* (w 17,1%). Jednak największy wzrost przychodów małych firm nastąpił w *Budownictwie* (50%) i *Pozostalej działalności usługowej* (43,9%). Bardzo wysokie wzrosty w tym zakresie zanotowały również *Hotele i restauracje* (32,7%), *Ochrona zdrowia* (29,9%) oraz *Obsługa nieruchomości i firm* (29,2%). Wysokie wzrosty w tych sekcjach nie były jednak wyjątkiem wśród małych przedsiębiorstw, które bardzo wyraźnie zwiększyły swoje przychody we wszystkich sekcjach PKD.

W roku 2008, w stosunku do roku 2007, najwolniej rosły przychody ogółem w firmach średnich. Było to związane głównie ze znaczącym spadkiem przychodów w *Handlu i naprawach* (o 15,8%). Średnie przedsiębiorstwa z pozostałych sekcji PKD również zwiększyły swoje przychody – najszybciej wzrosły one w *Ochronie zdrowia* (20,9%), nieco wolniej przychody średnich firm zwiększyły się w *Budownictwie* (20,4%) oraz *Obsłudze nieruchomości i firm* (14,3%), które razem z *Przemysłem* zadecydowały o tym, że sektor średnich przedsiębiorstw zanotował wzrost przychodów w 2008 r. (udział tych sekcji we wzroście przychodów średnich firm wyniósł odpowiednio 19,7%, 14,4% i 14,9%).

Przedsiębiorstwa duże w największym stopniu zwiększyły swoje przychody w *Ochronie zdrowia* (o 51,7%), *Pozostalej działalności usługowej* (o 31,8%) oraz *Obsłudze nieruchomości i firm* (o 23,6%). Jednak biorąc pod uwagę udział w przyroście dużych firm, to *Przemysł* wygenerował prawie połowę wzrostu tej grupy (48%). Znaczący udział we wzroście przychodów dużych przedsiębiorstw odnotowano również w *Handlu i naprawach* (29,0%). Obie te sekcje wygenerowały więc ponad 80% przychodów dużych firm.

W 2008 r. przychody ogółem na jedno przedsiębiorstwo w całym sektorze przedsiębiorstw wyniosły 1,7 mln zł, a dla MSP 1 mln zł, co przedstawiono na wykresie 5.4. W grupie mikroprzedsiębiorstw wskaźnik ten osiągnął wartość zaledwie 0,4 mln zł, w małych firmach – 8,4 mln zł i w grupie średnich przedsiębiorstw – 42,9 mln zł. Zdecydowanie najwyższy poziom przychodów na jedno przedsiębiorstwo wykazała grupa dużych przedsiębiorstw (400,4 mln zł).

Wykres 5.4. Przeciętne przychody ogółem na jedno przedsiębiorstwo (w mln zł), na jednego pracującego (w tys. zł) i na 1 zł wynagrodzeń w sektorze przedsiębiorstw według klas wielkości w 2008 r. (w mln zł)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2008 roku*, GUS (2010) Warszawa.

Znacznie bardziej korzystny obraz dla mniejszych firm przedstawia relacja przychodów ogółem na jednego pracującego. Pozwala ona w większym stopniu dostrzec potencjał mniejszych przedsiębiorstw względem dużych. Najwyższą wartość tego wskaźnika osiągnęły duże przedsiębiorstwa (453,2 tys. zł), następnie średnie (412,7 tys. zł) i małe (388,5 tys. zł). Znacząco niższy poziom przychodu na jednego pracującego charakteryzował mikroprzedsiębiorstwa (200,3 tys. zł). Wskaźnik ten w sektorze przedsiębiorstw wyniósł w 2008 r. 338,5 tys. zł a w MSP – 288,7 tys. zł, co oznacza, że jeden pracujący w sektorze MSP wygospodarował prawie 0,3 mln zł przychodów. Informacje na temat przychodów ogółem na jednego pracującego w sektorze przedsiębiorstw przedstawiono na wykresie 5.4.

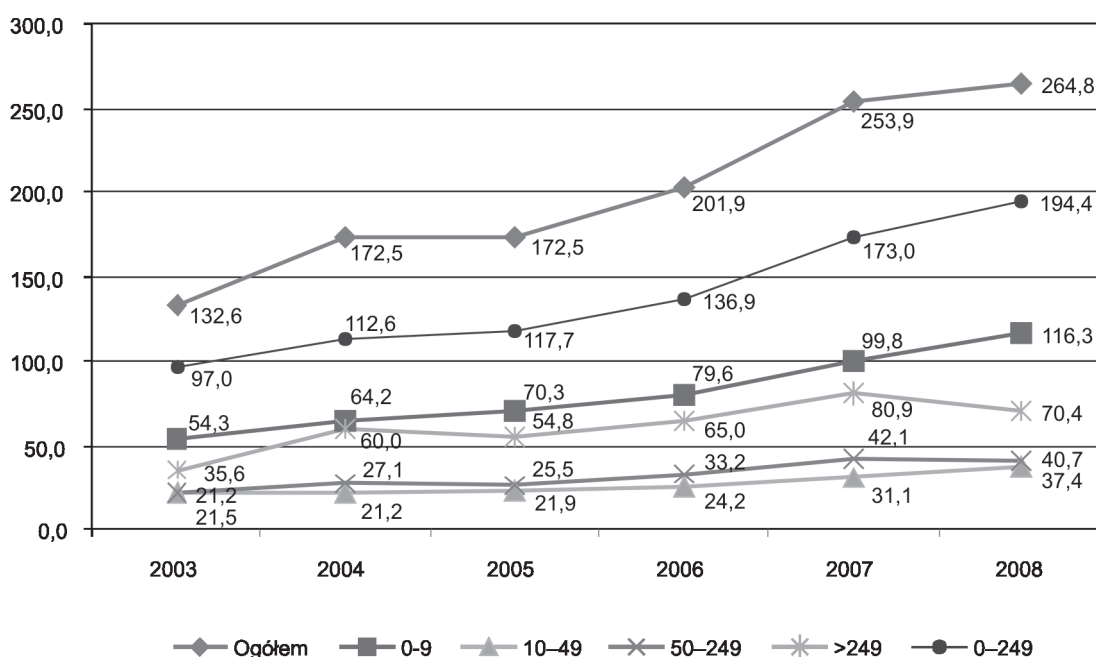
Gdy przeanalizujemy wielkość przychodów na 1 zł wynagrodzenia w poszczególnych grupach firm według wielkości otrzymamy wynik bardziej korzystny dla małych firm niż dużych. Wyraźnie najwyższą wydajność mierzoną tym wskaźnikiem osiągnęły bowiem mikroprzedsiębiorstwa (25,8 tys. zł). Znacznie niżej pod względem wartości tego wskaźnika uplasowały się pozostałe grupy przedsiębiorstw. Przedsiębiorstwa małe osiągnęły drugi najlepszy wynik (12,9 tys. zł). Następne były przedsiębiorstwa średnie (11,3 tys. zł) i duże (10,8 tys. zł). Cały sektor przedsiębiorstw osiągnął wynik 13,0 tys. zł na 1 zł wynagrodzenia, a sektora MSP – 15,0 tys. zł. Na wykresie 5.4 przedstawiono przychody ogółem na 1 zł wynagrodzeń w sektorze przedsiębiorstw według klas wielkości w 2008 r.

Dane dla 2009 r. dotyczące przychodów przedsiębiorstw¹⁷ prezentują sytuację całkowitego niemal wyhamowania dynamiki przychodów ogółem w sektorze przedsiębiorstw (wzrost jedynie o 0,7% w stosunku do 2008 r.). Ujemną dynamikę przychodów ogółem zaobserwowano w grupie małych firm (-3,5%). Jedynie nieznaczne wzrosty przychodów miały miejsce w przedsiębiorstwach średnich i dużych (odpowiednio 1,0% i 1,6%).

5.2. Wynik finansowy

W 2008 r. wynik finansowy brutto sektora przedsiębiorstw wyniósł 264,8 mld zł i był o 4,3% wyższy niż w 2007 r. Analogiczna wartość dla sektora MSP wyniosła 194,4 mld zł, przy wzroście 12,4% na przełomie 2007/2008. Wzrosty te były w pewnym stopniu kontynuacją trendów wzrostowych z lat 2003–2007 o średniorocznym wzroście 17,6% dla sektora przedsiębiorstw i 15,6% dla MSP. Pomimo tego wyhamowania sektor przedsiębiorstw ogółem zanotował poprawę wyniku finansowego brutto, jednak nie we wszystkich klasach przedsiębiorstw według wielkości. Wynik finansowy brutto w sektorze przedsiębiorstw według klas wielkości przedstawia poniższy wykres.

Wykres 5.5. Wynik finansowy brutto w sektorze przedsiębiorstw i według klas wielkości w latach 2003–2008, w mld zł

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2008 roku*, GUS (2010) Warszawa.

Analizując wynik finansowy brutto w sektorze przedsiębiorstw za 2008 r., można zauważyć wyraźny podział pomiędzy przedsiębiorstwa małe i mikro oraz średnie i duże. Pierwsza grupa zanotowała bardzo wyraźny wzrost wyniku finansowego brutto w stosunku do 2007 r. (odpowiednio o 20,4% i 16,6%). Druga grupa natomiast odnotowała spadek (odpowiednio o 3,5% i 13%). W związku z ww. kierunkami zmian tempa wzrostu w poszczególnych grupach przedsiębiorstw według wielkości, dodatni wpływ na wzrost wyniku finansowego brutto w sektorze przedsiębiorstw miały mikro i małe przedsiębiorstwa (odpowiednio 151,9% i 58,1%), ujemny natomiast przedsiębiorstwa średnie i duże (odpowiednio -13,5% i -96,5%).

Dane dla 2009 r. w zakresie wyniku finansowego brutto w sektorze przedsiębiorstw¹⁸ wskazują na wyraźny wzrost wyniku finansowego brutto (o 15,6%) w stosunku do roku 2008. Wzrost przychodów w 2009 r. w sektorze przedsiębiorstw spowodowany był głównie wzrostem w grupie przedsiębiorstw dużych (o 24,2%) oraz w mniejszym stopniu firm średnich (10,7%). Dosyć wyraźny spadek miał miejsce natomiast wśród firm małych (o 4,7%).

¹⁷ Dane dla przedsiębiorstw prowadzących księgi rachunkowe o liczbie pracujących powyżej 9 osób.

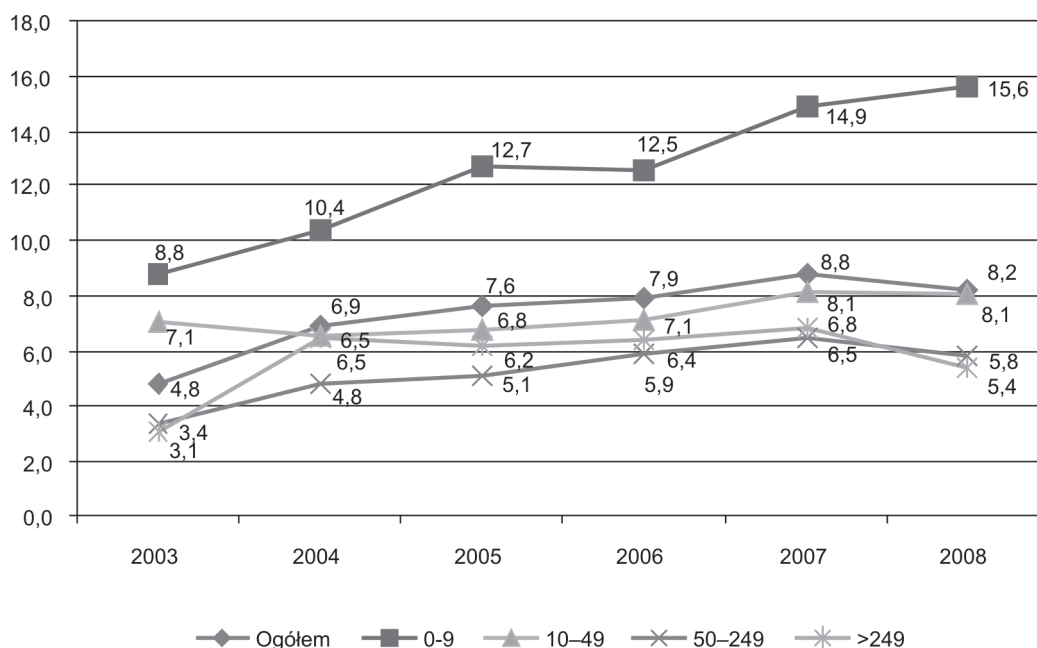
¹⁸ Dane dotyczą przedsiębiorstw prowadzących księgi rachunkowe o liczbie pracujących powyżej 9 osób.

5.3. Rentowność

Nadal dosyć korzystna w 2008 r. sytuacja finansowa sektora przedsiębiorstw i jego poszczególnych grup mierzona wielkością przychodów, kosztów i wyniku finansowego miała pozytywne przełożenie na jego wskaźniki ekonomiczne, w tym rentowność. W 2008 r. wskaźnik rentowności brutto sektora przedsiębiorstw wyniósł 8,2%, co stanowiło niewielkie pogorszenie w stosunku do roku 2007 (o 0,4 p.p.). Wskaźnik ten za 2008 r. był jednak wyższy niż w latach 2003–2007.

Poziom rentowności obrotu brutto w 2008 r. był tym większy, im mniejszych przedsiębiorstw dotyczył. Jednak jedynie w mikroprzedsiębiorstwach rentowność poprawiła się w stosunku do 2007 r. (wzrost o 0,7 p.p.), a wśród małych przedsiębiorstw pozostała na tym samym poziomie. W pozostałych grupach odnotowano pogorszenie. Wśród firm średnich rentowność obrotu brutto spadła o 0,7 p.p., a wśród firm dużych o 1,4 p.p. Szczegółowe dane na temat trendów w rentowności obrotu brutto przedstawia wykres 5.6.

Wykres 5.6. Wskaźnik rentowności obrotu brutto sektora przedsiębiorstw i według klas wielkości w latach 2003–2008 (w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2008 roku*, GUS (2010) Warszawa.

Rentowność jako jedna z najlepszych metod pomiaru wydajności wyraźnie wskazuje, że w 2008 r. najlepiej radziły sobie mniejsze (mikro i małe) przedsiębiorstwa. W przypadku małych przedsiębiorstw 1 zł obrotów wypracował 8 gr. zysku brutto, podczas gdy w przedsiębiorstwach dużych zaledwie nieco ponad 5 gr. Przedsiębiorstwa średnie wygenerowały w tym samym czasie prawie 6 gr. zysku brutto z każdego 1 zł obrotów. Podobny obraz przedstawiają dane za 2008 r. dotyczące rentowności aktywów i kapitału własnego¹⁹. Najwyższy poziom tych wskaźników zanotowały mniejsze firmy (odpowiednio 6,0% i 12,5%), nieco niższy przedsiębiorstwa średnie (4,5% i 9,0%). Najniższą rentowność aktywów i kapitału własnego zanotowały duże firmy (3,5% i 6,9%). Sektor przedsiębiorstw jako całość odnotował te wskaźniki na poziomie odpowiednio 4,1% i 8,2%.

Dane za 2009 r. dotyczące rentowności obrotu brutto w sektorze przedsiębiorstw²⁰ pokazują nieznaczną poprawę wśród analizowanych przedsiębiorstw ogółem. Wskaźnik ten dla całej populacji przedsiębiorstw wzrósł z 4,3% w 2008 r. do 4,9% w 2009 r. Największy wzrost tego wskaźnika w 2009 r. w stosunku do roku 2008 miał miejsce wśród przedsiębiorstw dużych (z 4,3% do 5,3%). Nieco mniejszy został zaobserwowany wśród średnich firm (z 3,9% do 4,3%). Poziom rentowności obrotu brutto małych przedsiębiorstw w 2009 r. nie zmienił się w stosunku do roku 2008 i wyniósł 4,9%.

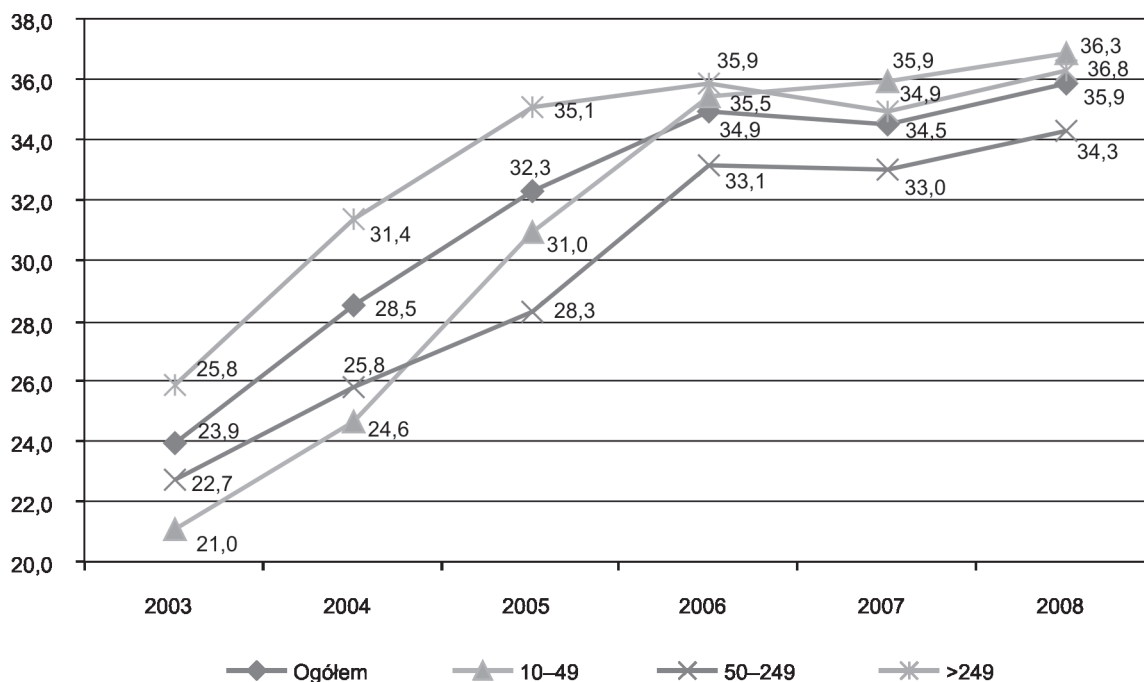
¹⁹ Dane dotyczą przedsiębiorstw prowadzących księgi rachunkowe o liczbie pracujących powyżej 9 osób.

²⁰ Wyniki finansowe podmiotów gospodarczych I–12 2009, GUS, maj 2010 r. Dane dotyczą przedsiębiorstw prowadzących księgi rachunkowe o liczbie pracujących powyżej 9 osób.

5.4. Płynność finansowa²¹

Korzystne wyniki finansowe w zakresie przychodów, kosztów i wyniku finansowego w 2008 r., odzwierciedlone w pewnym stopniu wskaźnikami rentowności, miały przełożenie na sytuację analizowanych przedsiębiorstw w zakresie płynności finansowej. W 2008 r. w stosunku do roku poprzedniego płynność finansowa mierzona wskaźnikiem płynności natychmiastowej badanych przedsiębiorstw utrzymała się na bezpiecznym wysokim poziomie (wzrost z 34,5% w 2007 r. do 35,9% w 2008 r.). Wysokie poziomy płynności natychmiastowej odnotowano wśród małych, średnich i dużych firm (odpowiednio 36,8%, 36,3% i 34,3%). Dane dotyczące płynności natychmiastowej w sektorze przedsiębiorstw przedstawiono poniżej.

Wykres 5.7. Wskaźnik płynności I stopnia sektora przedsiębiorstw i grup według klas wielkości w latach 2003–2008 (w %)

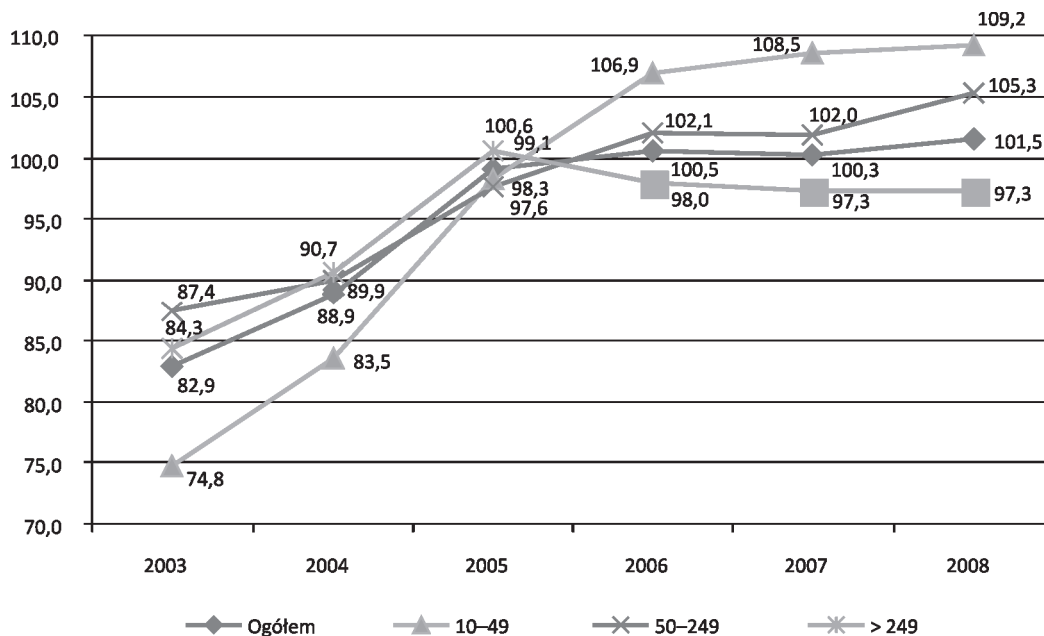
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS przygotowanych na potrzeby niniejszej publikacji.

Podobny obraz analizowanych przedsiębiorstw przedstawia wskaźnik płynności szybkiej, obejmujący obok gotówki i jej ekwiwalentów również mniej płynne aktywa, tj. należności bieżące. Tak rozumiana płynność finansowa dla całej populacji analizowanych firm utrzymała się w 2008 r. na bezpiecznym poziomie (wzrost do 101,5% w 2008 r. ze 100,3% w 2007 r.). Informacje na temat płynności finansowej II stopnia w sektorze przedsiębiorstw przedstawia wykres 5.8.

W 2008 r. wszystkie grupy badanych przedsiębiorstw odnotowały wyniki szybkiej płynności finansowej na bezpiecznym poziomie. Najwyższe wartości wskaźnika płynności drugiego stopnia odnotowały przedsiębiorstwa małe (109,2%). Powyżej optymalnego poziomu (100%) uplasował się wskaźnik płynności szybkiej dla średnich firm (105,3%). Przedsiębiorstwa duże zanotowały nieco niższą od optymalnej wartość tego wskaźnika (97,3%). Należy jednak pamiętać, że większe firmy, szczególnie z sekcji usługowych, mogą w sposób bezpieczny dla przedsiębiorstwa utrzymywać płynność finansową na stosunkowo niższym poziomie niż pozostałe grupy.

²¹ Opracowanie w zakresie płynności finansowej i zadłużenia nie obejmuje danych dotyczących wszystkich podmiotów gospodarczych, a jedynie podmiotów prowadzących podatkowe księgi przychodów i rozchodów, które złożyły bilans i rachunek zysków i strat za 2008 rok (z wyjątkiem banków, instytucji ubezpieczeniowych, biur maklerskich, szkół wyższych, samodzielnych zakładów opieki zdrowotnej, gospodarstw indywidualnych w rolnictwie) o liczbie pracujących powyżej 9 osób. Dane te są reprezentatywne jedynie dla średnich i dużych firm. Dane dla małych firm mogą być nie w pełni reprezentatywne.

Wykres 5.8. Wskaźnik płynności II stopnia sektora przedsiębiorstw i według klas wielkości w latach 2003–2008 (w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS przygotowanych na potrzeby niniejszej publikacji.

We wszystkich grupach zanotowano jedynie nieznaczne zmiany wskaźnika płynności szybkiej w 2008 r. w stosunku do roku 2007. Nieznacznie poprawiała się płynność drugiego stopnia małych przedsiębiorstw (wzrost wskaźnika o 0,7 p.p.) i w nieco większym stopniu średnich (wzrost wskaźnika o 3,3 p.p.). Wskaźnik płynności szybkiej dużych firm pozostał na poziomie z 2007 r.

Dane za 2009 r. dotyczące wskaźnika płynności finansowej II stopnia²² poprawiły się z punktu widzenia bezpieczeństwa prowadzenia działalności gospodarczej w stosunku do 2008 r. Wskaźnik ten dla całej grupy analizowanych przedsiębiorstw wzrósł z 33,3% w 2009 r. do 38,6% w 2008 r. Wszystkie klasy przedsiębiorstw według wielkości zanotowały poprawę w tym zakresie. W największym stopniu wskaźnik szybkiej płynności finansowej w tym okresie wzrósł w klasie małych firm (z 33,1% do 39,4%) i dużych (z 34,2 do 40,1%). Nieco mniejszy wzrost zanotowano wśród firm średnich (wzrost z 31,5% do 35,2%).

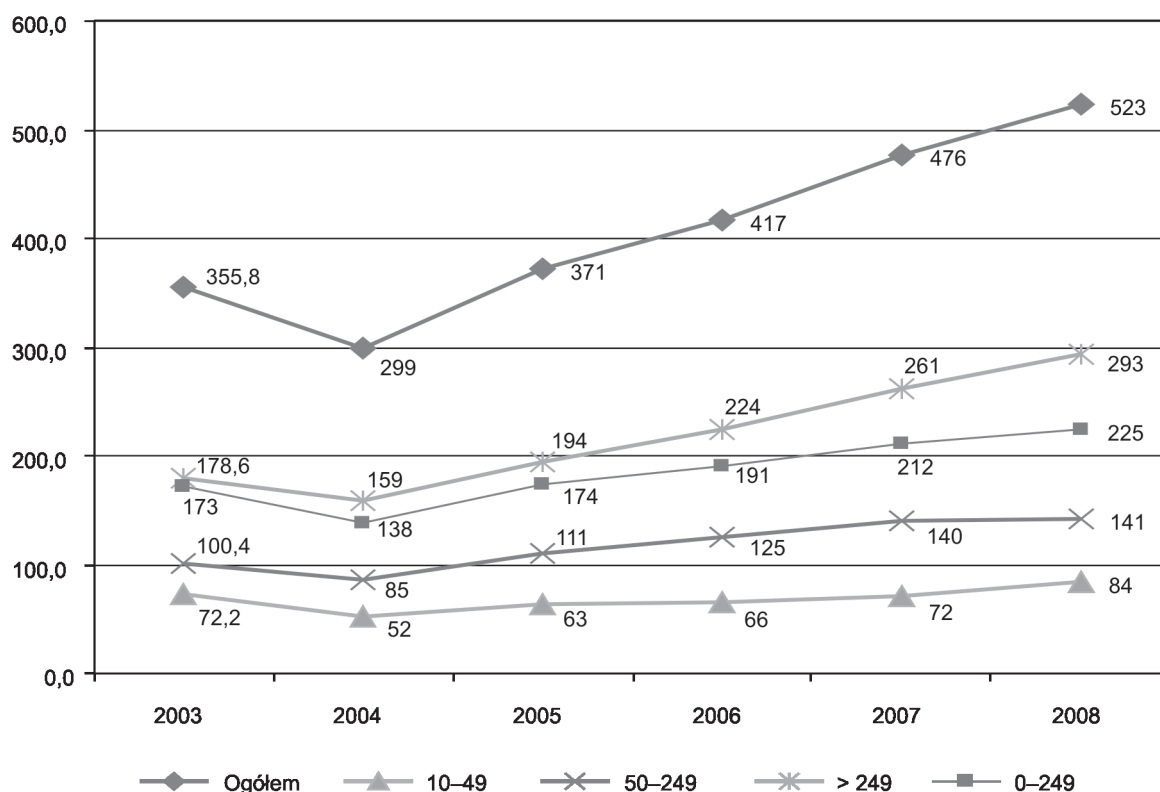
Wysoki wzrost wskaźnika płynności finansowej II stopnia, zanotowany w 2009 r., świadczy o rosnących wolnych zasobach środków płynnych w przedsiębiorstwach, które mogły zostać uwolnione w wyniku zmniejszenia aktywności gospodarczej w wyniku obserwowanych w niektórych branżach problemów z popytem w 2009 r.

5.5. Zadłużenie

W 2008 r. w stosunku do roku 2007 zobowiązania krótkoterminowe, finansujące w znacznej mierze działalność bieżącą firm, dosyć wyraźnie wzrosły (o 9,9% w stosunku do 2007 r.) do poziomu 523,2 mld zł, co może świadczyć o nadal korzystnej sytuacji przedsiębiorstw. Wzrost ten był wyższy niż średnioroczna dynamika zobowiązań krótkoterminowych w latach 2003–2007 (7,6%). W zasadzie wszystkie grupy firm zanotowały w roku 2008, w stosunku do roku 2007, wzrost krótkoterminowego zadłużenia. Wyraźnie największy wzrost w tym zakresie miał miejsce w małych firmach (16,9%). Znaczący wzrost zobowiązań krótkoterminowych w 2008 r., w relacji do roku 2007, zanotowały również duże przedsiębiorstwa (12,5%), natomiast w firmach średnich był on śladowy (0,7%). Sektor MSP jako całość odnotował wzrost na poziomie 6,2%. Sytuację w zakresie zobowiązań krótkoterminowych w latach 2003–2008 przedstawiono na poniższym wykresie.

²² Dane dotyczą przedsiębiorstw prowadzących księgi rachunkowe o liczbie pracujących powyżej 9 osób.

Wykres 5.9. Zobowiązania krótkoterminowe w sektorze przedsiębiorstw i według klas wielkości w latach 2003–2008 (w mld zł)

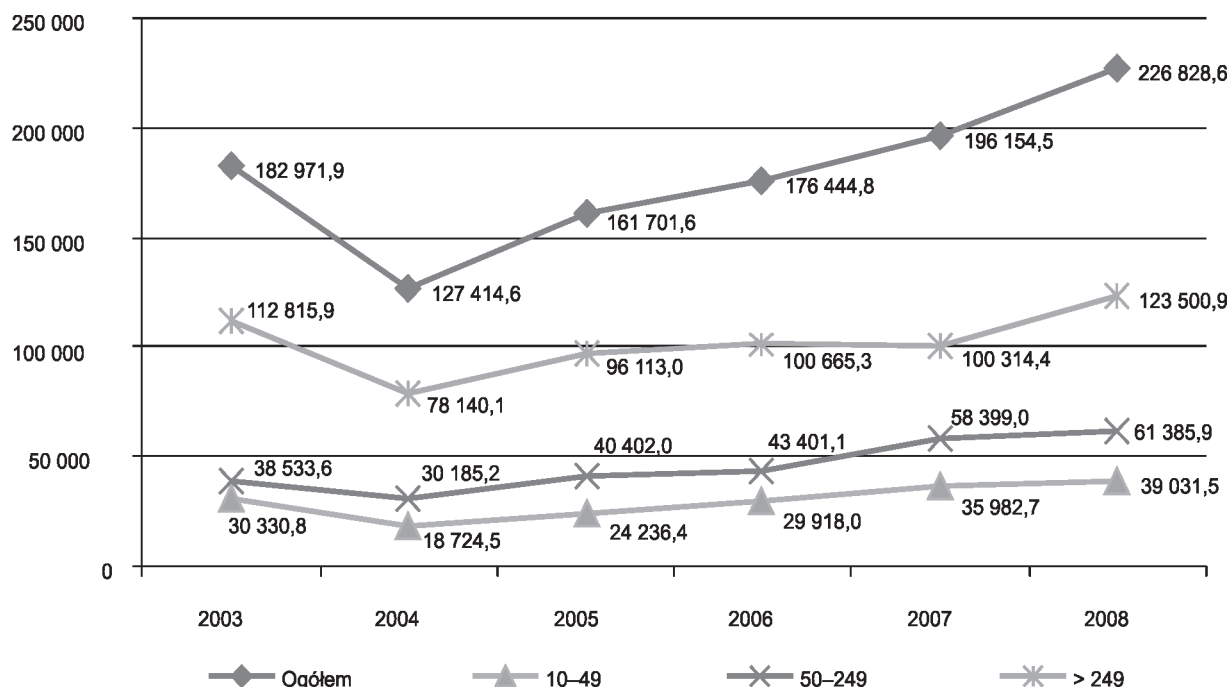
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS przygotowanych na potrzeby niniejszej publikacji.

Podobnie jak w przypadku zadłużenia krótkoterminowego, również w zakresie zobowiązań długoterminowych (finansujących zazwyczaj działalność inwestycyjną) całej populacji analizowanych firm, w 2008 r. nastąpił w stosunku do roku 2007 wyraźny wzrost tego wskaźnika (o 15,6%; do 226 829 mln zł). Tak dynamiczny wzrost stanowił wyraźne odbicie w górę wartości zobowiązań długoterminowych w porównaniu z latami 2003–2007. Najszybszy wzrost w tym zakresie w 2008 r. w stosunku do roku 2007 zanotowano w dużych firmach (23,1%). Przedsiębiorstwa małe i średnie zanotowały dosyć niskie wzrosty zobowiązań długoterminowych (odpowiednio 8,5% i 5,1%), co stanowiło wyhamowanie ich tempa wzrostów z poprzedniego roku (odpowiednio 20,3% i 34,6%). Dane na temat zadłużenia długoterminowego przedsiębiorstw według wielkości w latach 2003–2008 przedstawia wykres 5.10.

W 2008 r. zobowiązania ogółem na jedno przedsiębiorstwo w analizowanych przedsiębiorstwach wyniosły 14,5 mln zł i były w zasadzie równe zobowiązaniom ogółem roku poprzedniego. Wzrost tego wskaźnika w 2008 r. w stosunku do roku 2007 zanotowano jedynie w grupie dużych firm (o 15,2%; do 127,9 mln zł). Zobowiązania ogółem na jedno przedsiębiorstwo w grupie przedsiębiorstw średnich wyniosły 13,8 mln zł i utrzymały się w 2008 r. w zasadzie na poziomie z roku 2007. Wskaźnik ten dla przedsiębiorstw małych dla tego samego okresu również się nie zmienił i wyniósł 3,9 mln zł. Zobowiązania ogółem na jedno przedsiębiorstwo i na jednego pracującego w sektorze przedsiębiorstw w latach 2003–2008 przedstawiono na wykresie 5.11.

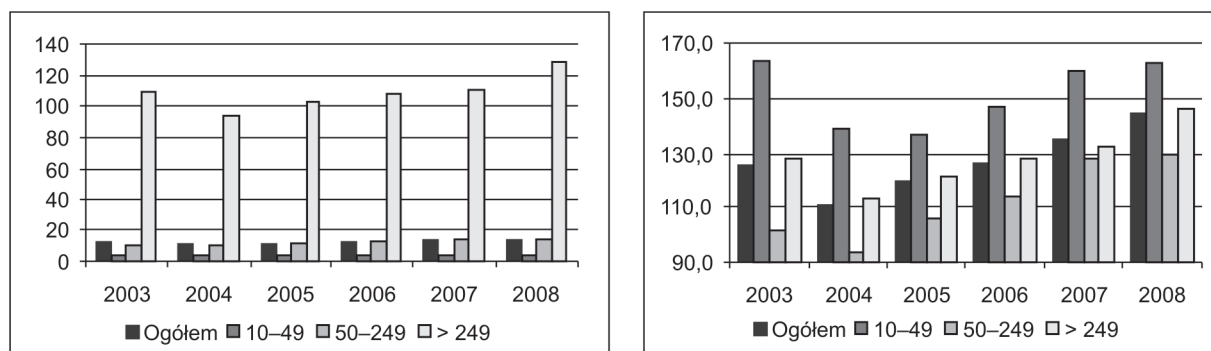
W 2008 r. w sektorze przedsiębiorstw zobowiązania ogółem na jednego pracującego w sektorze przedsiębiorstw wyniosły 144,7 tys. zł, co stanowiło wzrost o 6,6%. Najwyższy poziom tego wskaźnika odnotowano w małych firmach (162,7 tys. zł – wzrost o 1,5%). Nieco niższy w przedsiębiorstwach dużych (146,3 tys. zł – wzrost o 10,4%) i średnich (129,6 tys. zł – wzrost o 1,0%).

Wykres 5.10. Zobowiązania długoterminowe w sektorze przedsiębiorstw i według klas wielkości w latach 2003–2008 (w mln zł)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS przygotowanych na potrzeby niniejszej publikacji.

Wykres 5.11. Przeciętne zobowiązania ogółem na jedno przedsiębiorstwo (w mln zł) i przeciętne zobowiązania na jednego pracującego (w tys. zł) w sektorze przedsiębiorstw i według klas wielkości w latach 2003–2008

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS przygotowanych na potrzeby niniejszej publikacji.

5.6. Podsumowanie

Korzystna koniunktura w gospodarce zadecydowała o utrzymaniu się w 2008 r. dosyć dobrych wyników finansowych sektora przedsiębiorstw. Potwierdzają to wzrosty podstawowych wielkości finansowych jak przychody ogółem i wynik finansowy brutto oraz nadal wysokie wartości głównych wskaźników ekonomicznych: rentowności i płynności finansowej oraz zadłużenia.

Dobrą sytuację ekonomiczno-finansową w 2008 r. odnotowano w grupie małych przedsiębiorstw. Wśród tej wielkości przedsiębiorstw nastąpił bardzo wysoki wzrost przychodów (21,5%) i wyniku finansowego brutto (20,4%), co było głównie wynikiem dobrej sytuacji w *Handlu i naprawach*, *Budownictwie* oraz *Obsłudze nieruchomości i firm*. Wielkość przychodów na jedno przedsiębiorstwo utrzymała się jednak na zbliżonym poziomie do roku poprzedniego. W efekcie rentowność obrotu brutto grupy małych firm utrzymała się na poziomie 8,1%. Wskaźniki płynności finansowej ukształtowały się na bezpiecznych jednak nieco zbyt wysokich poziomach (36,3% – płynność szybka i 109,2% – płynność natychmiastowa). Dosyć wyraźnie wzrosły w tej grupie zobowiązania krótko- i długoterminowe (odpowiednio o 16,9% i 8,5%), co nie stanowiło w zasadzie zagrożenia dla przyszłości firm.

W 2008 r. nastąpiło nieznaczne pogorszenie sytuacji ekonomiczno-finansowej średnich przedsiębiorstw w stosunku do 2007 r., jednak nie we wszystkich analizowanych obszarach. W tym okresie przychody ogółem tej grupy firm wzrosły co prawda o 7,4%, to jednak wielkość przychodów na jedno przedsiębiorstwo utrzymała się na zbliżonym poziomie do roku poprzedniego, a wynik finansowy brutto ogółem obniżył się o 3,5%. W efekcie wskaźnik rentowności obrotu brutto spadł z 6,5% do 5,8%. Związane to było głównie ze znaczącym pogorszeniem w *Handlu i naprawach* (o 15,8%). Firmy średnie zanotowały bezpieczne poziomy wskaźników płynności natychmiastowej (34,3%) i szybkiej (105,3%), jednak również nieco za wysokie z punktu widzenia efektywnego wykorzystania zasobów. Zobowiązania krótkoterminowe ogółem w 2008 r. pozostały na tym samym poziomie, co w roku 2007 a długoterminowe były nieznacznie wyższe (o 5,1%). Całkowite zobowiązania na jedno przedsiębiorstwo utrzymały się na poziomie sprzed roku, co świadczy w pewnym stopniu o wyhamowaniu dynamiki działalności operacyjnej i inwestycyjnej firm średnich.

W roku 2008 niewielkie pogorszenie sytuacji ekonomiczno-finansowej nastąpiło również w grupie dużych firm. Co prawda grupa zanotowała w tym roku w stosunku do 2007 r. wzrost przychodów ogółem (o 10,2%) i na jedno przedsiębiorstwo (o 10,0%), jednak wynik finansowy brutto spadł w tym okresie o 13%. W efekcie rentowność obrotu brutto obniżyła się z 6,8% do 5,4%. Podobnie jak we wszystkich pozostałych analizowanych grupach w roku 2008 wskaźniki płynności utrzymały się na bezpiecznych poziomach, jednak nieco za wysokich z punktu widzenia efektywności gospodarowania wolnymi środkami. Wyraźnie wzrosły w 2008 r. w stosunku do 2007 r. zobowiązania krótkoterminowe przedsiębiorstw dużych (o 12,5%) i długoterminowe (o 15,6%), podobnie jak całkowite zobowiązania na jedno przedsiębiorstwo (wzrost o 15,2%). Było to po części wynikiem rozwijania działalności inwestycyjnej w tej grupie firm.

Sytuacja mikroprzedsiębiorstw w 2008 r. była korzystna. Firmy te zanotowały w stosunku do 2007 r. pozytywne zmiany w zakresie przychodów ogółem (wzrost o 11,2%) i na jedno przedsiębiorstwo (wzrost o 6,6%), wyniku finansowego (wzrost o 16,6%) i rentowności obrotu brutto (wzrost do 15,6%), co było zdecydowanie najlepszym wynikiem w sektorze przedsiębiorstw. Było to skutkiem korzystnej sytuacji w *Handlu i naprawach*, *Budownictwie* i *Obsłudze nieruchomości i firm*. Niestety ograniczone dane dla przedsiębiorstw mikro nie pozwalają na pełną ocenę ich sytuacji ekonomiczno-finansowej.

Dane za 2009 r. dotyczące przedsiębiorstw prowadzących księgi rachunkowe o liczbie pracujących powyżej 9 osób prezentują sytuację całkowitego niemal wyhamowania dynamiki przychodów ogółem w sektorze przedsiębiorstw (wzrost jedynie o 0,7% w stosunku do 2008 r.). Ujemną dynamikę przychodów ogółem zaobserwowano w grupie małych firm (-3,5%). Jedynie nieznaczne wzrosty przychodów miały miejsce w przedsiębiorstwach średnich i dużych (odpowiednio 1,0% i 1,6%).

Nieco lepszą sytuację opisują dane za 2009 r. dla tej samej grupy firm dotyczące rentowności obrotu brutto. Wskaźnik ten dla całej analizowanej grupy wzrósł z 4,3% w 2008 r. do 4,9% w 2009 r. Największy wzrost tego wskaźnika w 2009 r. w stosunku do roku 2008 miał miejsce wśród przedsiębiorstw dużych (z 4,3% do 5,3%). Nieco mniejszy został zaobserwowany wśród średnich firm (z 3,9% do 4,3%). Poziom rentowności obrotu brutto małych przedsiębiorstw w 2009 r. nie zmienił się w stosunku do roku 2008 i wyniósł 4,9%.

W 2008 r. podobnie jak w poprzednich latach miało miejsce bardzo znaczne rozwarstwienie przychodów ogółem na jedno przedsiębiorstwo w poszczególnych grupach sektora przedsiębiorstw według wielkości. Wskaźnik ten dla mikrofirm osiągnął wartość zaledwie 0,4 mln zł, w małych firmach – 8,4 mln zł, w grupie średnich przedsiębiorstw – 42,9 mln zł i w dużych przedsiębiorstwach – 400,4 mln zł.

Jednak nieco inny obraz przedstawia relacja przychodów ogółem do jednego pracującego w poszczególnych grupach przedsiębiorstw. Najwyższą wartość tego wskaźnika osiągnęły duże przedsiębiorstwa (453,2 tys. zł), następnie średnie (412,7 tys. zł) i małe (388,5 tys. zł). Znacząco niższy poziom przychodu na jednego pracującego charakteryzował mikroprzedsiębiorstwa (200,3 tys. zł). Oznacza to, że przeciętnie im większa firma, tym większa efektywność jej pracowników, co usprawiedliwia po części wyższe zarobki pracowników w dużych przedsiębiorstwach. Jednak, jak się okazuje, nie do końca.

Gdy przeanalizujemy wielkość przychodów na 1 zł wynagrodzeń w poszczególnych grupach firm według wielkości otrzymamy wynik odwrotny niż w dwóch poprzednich. Wyraźnie najwyższą wydajność mierzoną tym wskaźnikiem osiągnęły bowiem mikroprzedsiębiorstwa (25,8 tys. zł). Znacznie niżej pod względem wartości tego wskaźnika uplasowały się pozostałe grupy przedsiębiorstw. Przedsiębiorstwa małe osiągnęły drugi najlepszy wynik (12,9 tys. zł). Następne były przedsiębiorstwa średnie (11,3 tys. zł) i duże (10,8 tys. zł). Można stąd wyciągnąć wniosek, że mikrofirmy cechują się najwyższą efektywnością pracy mierzoną relacją efektów (przychodów) do nakładów (wynagrodzeń). Jednak należy pamiętać, że ogromna liczba mikrofirm w ogóle nie zatrudnia pracowników i opiera się wyłącznie na pracy właścicieli.

Rozdział 6

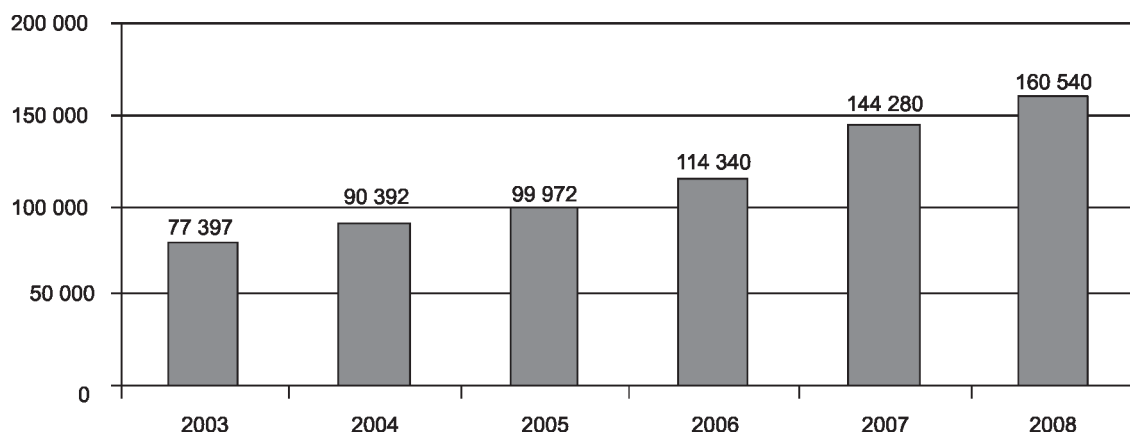
Jacek Łapiński

Inwestycje i środki trwałe w sektorze MSP

6.1. Nakłady inwestycyjne

Nadal dosyć korzystna, choć słabsza niż rok wcześniej, sytuacja gospodarcza w roku 2008 i w zasadzie całym okresie 2003–2008 miała przełożenie na działalność inwestycyjną przedsiębiorstw. W roku 2008 w stosunku do roku 2007 nakłady inwestycyjne w sektorze przedsiębiorstw wzrosły do 160 540 mln zł, tj. o 11,3%. Stanowiło to pewne spowolnienie obserwowanego w okresie 2003–2007 trendu wzrostowego wyrażonego wzrostem średniorocznym na poziomie 16,8%. Wielkość nakładów inwestycyjnych w sektorze przedsiębiorstw w latach 2003–2008 przedstawia wykres 6.1.

Wykres 6.1. Nakłady inwestycyjne w sektorze przedsiębiorstw w latach 2003–2008 w mln zł

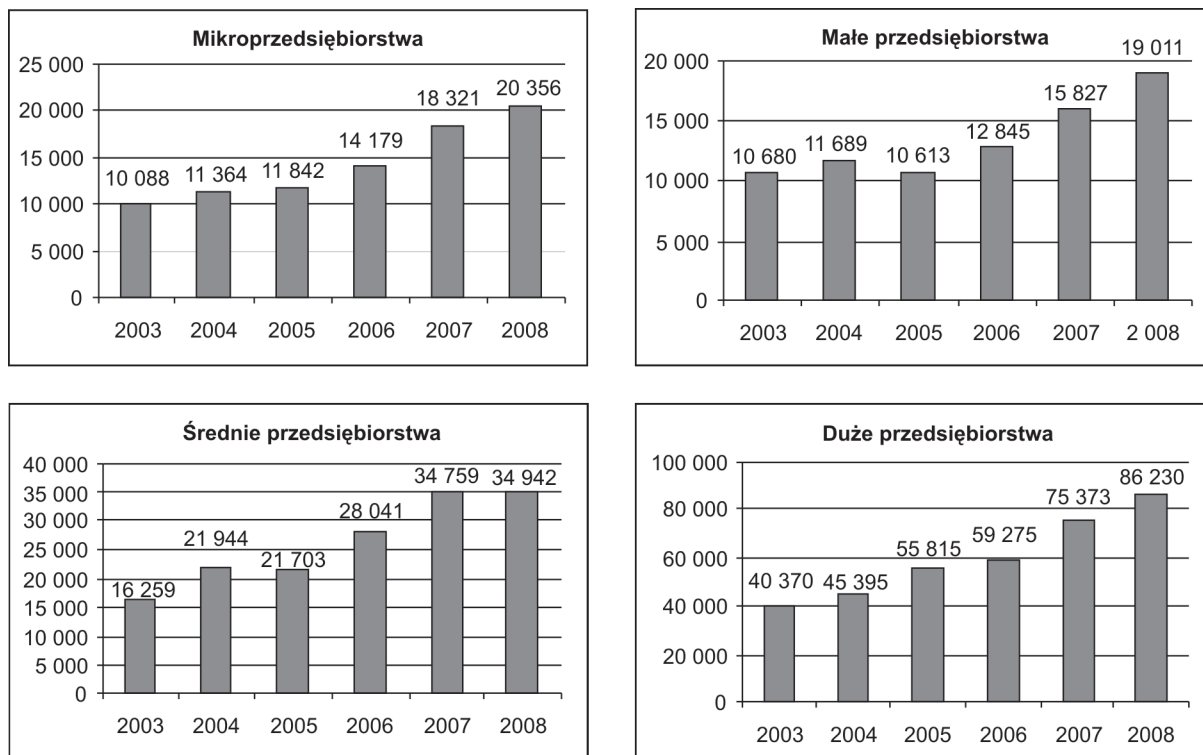
Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2008 r.*, GUS (2010) Warszawa.

Dynamika nakładów inwestycyjnych w przedsiębiorstwach w 2008 r. według wielkości, w stosunku do roku 2007, różniła się znacznie. Na zbliżonym poziomie do poprzedniego roku ukształtowała się dynamika tych nakładów w przedsiębiorstwach małych (20,1% w 2008 r. i 23,2% w 2007 r.). W pozostałych grupach wzrost był znacznie niższy niż w poprzednim okresie. Całkowicie wyhamowała w 2008 r., w stosunku do roku 2007, dynamika nakładów inwestycyjnych w średnich przedsiębiorstwach (wzrost o 0,5%). Wyraźnie niższe niż w roku poprzednim dynamiki odnotowały również przedsiębiorstwa duże i mikroprzedsiębiorstwa (odpowiednio 14,4% i 11,1%). Pomimo tego wyhamowania działalność inwestycyjna przedsiębiorstw nadal była prowadzona na dosyć przyzwoitym poziomie. Informacje na temat nakładów inwestycyjnych w poszczególnych grupach wg wielkości przedstawia wykres 6.2.

Przedstawiona poniżej dynamika nie odzwierciedla jednak realnego wkładu poszczególnych grup w przyrost inwestycji w całym sektorze przedsiębiorstw. Zdecydowanie największy udział we wzroście tych nakładów na przełomie 2007/2008 miały przedsiębiorstwa duże (66,8%). Wpływ pozostałych grup był już mniej znaczący: przedsiębiorstw małych (19,6%) i mikroprzedsiębiorstw (12,5%). Praktycznie żadnego wpływu na wzrost nakładów inwestycyjnych w sektorze przedsiębiorstw nie miały średnie przedsiębiorstwa (1,1%). Sytuacja ta, obok zróżnicowanej dynamiki nakładów inwestycyjnych w tych latach, była także wynikiem struktury nakładów inwestycyjnych w przedsiębiorstwach według wielkości.

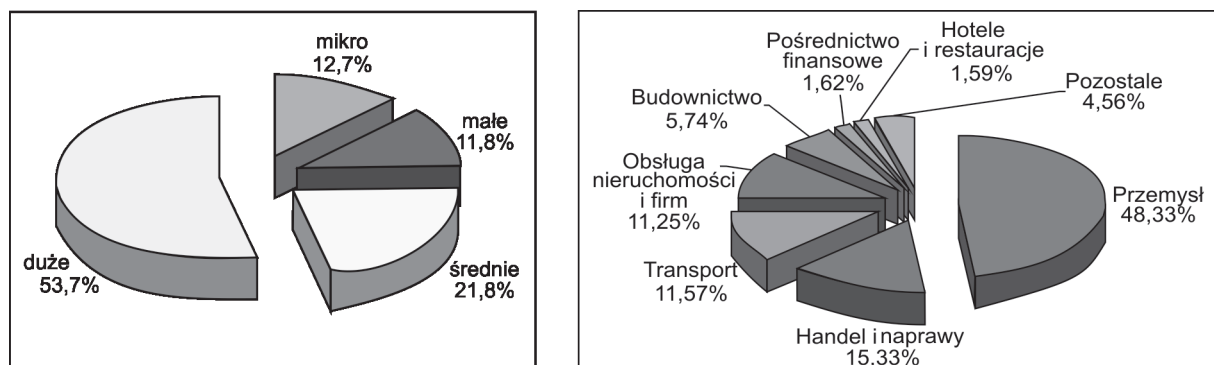
Przedstawiony na wykresie 6.3 udział poszczególnych grup firm, według wielkości, we wzroście nakładów inwestycyjnych całego sektora przedsiębiorstw w 2008 r., w stosunku do 2007 r., wynikał głównie ze struktury nakładów inwestycyjnych w tym sektorze. Zdecydowanie największy udział w 2008 r. w strukturze nakładów inwestycyjnych miały duże przedsiębiorstwa (53,7%). Wyraźnie niższe udziały przypadły pozostałym grupom firm według wielkości.

Wykres 6.2. Nakłady inwestycyjne w grupach przedsiębiorstw według wielkości w latach 2003–2008 w mln zł

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2008 r.*, GUS (2010) Warszawa.

Wykres 6.3. Struktura nakładów inwestycyjnych w sektorze przedsiębiorstw według klas wielkości i sekcji PKD w 2008 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2008 r.*, GUS (2010) Warszawa.

Analizując znaczenie przedsiębiorców działających w poszczególnych sekcjach PKD dla wysokości nakładów inwestycyjnych w sektorze przedsiębiorstw należy zauważyć, że największy udział we wzroście wielkości nakładów miały firmy działające w sekcjach: *Przemysł* (53,6%) oraz *Handel i naprawy* (21,1%) i *Budownictwo* (9,5%). Było to wynikiem wysokiego udziału dwóch pierwszych sekcji w strukturze nakładów inwestycyjnych w sektorze przedsiębiorstw (odpowiednio 48% i 15% – wykres 6.3) oraz wysokiej dynamiki wzrostu nakładów inwestycyjnych w *Budownictwie* (20%).

Badając dynamikę wzrostu nakładów inwestycyjnych przedsiębiorstw działających w poszczególnych sekcjach PKD w roku 2008 można zauważyć, że spośród siedmiu sekcji o największym udziale w strukturze nakładów na inwestycje najwyższy wzrost w stosunku do roku 2007 zanotowano w *Pozostalej działalności usługowej* (48,8%), *Hotelach i restauracjach* (28,2%) oraz *Budownictwie*. Pozostałe sekcje o dosyć wysokim tempie wzrostu to *Handel i naprawy* (16,2%) oraz *Przemysł* (12,7%).

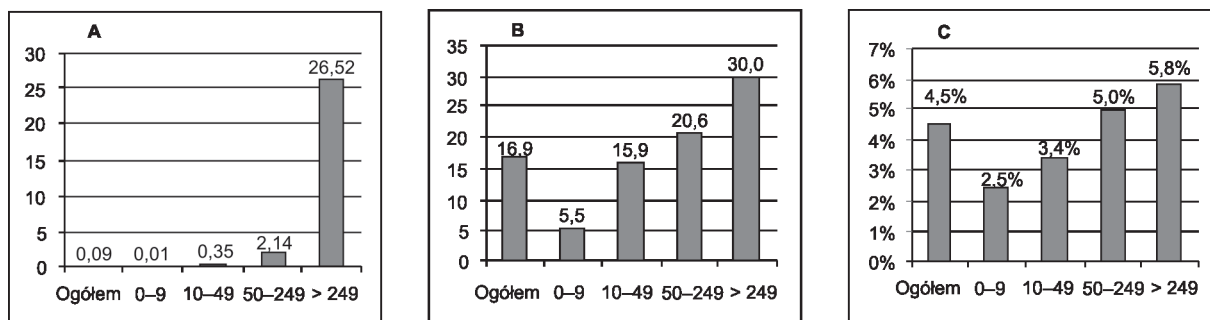
Analizując udział przedsiębiorców działających w poszczególnych sekcjach PKD we wzroście nakładów inwestycyjnych można zauważyć, że dla mikroprzedsiębiorstw motorami wzrostu inwestycji były *Budownictwo* (udział we wzroście 56,6%) *Handel i naprawy* (22,6%) oraz *Hotele i restauracje* (21,2%). Ujemny wpływ na wzrost nakładów inwestycyjnych w sektorze mikroprzedsiębiorstw zanotował *Przemysł* (26,6%). Największy udział we wzroście nakładów inwestycyjnych dla sektora małych przedsiębiorstw w roku 2008 w stosunku do roku 2007 miał *Przemysł* (29,1%), *Obsługa nieruchomości i firm* (22,6%) oraz *Handel i naprawy* (16%). Najszybszy wzrost w tym sektorze zanotowały natomiast *Pozostała działalność usługowa* (101%) oraz *Ochrona zdrowia* (44,1%).

W grupie średnich przedsiębiorstw w roku 2008, w stosunku do roku 2007, bardzo wyraźnie spadły nakłady na inwestycje w sekcji *Obsługa nieruchomości i firm* (31,4%). Wysokie wzrosty w tym zakresie odnotowały firmy działające w *Pozostalej działalności usługowej* (42,9%), *Hotelach i restauracjach* (o 26,2%) oraz *Budownictwie* (14,7%) i *Ochronie zdrowia* (12,7%). Głównym motorem wzrostu nakładów na inwestycje w średnich firmach był jednak *Przemysł*. Podobnie jak w grupie średnich firm również w przypadku przedsiębiorstw dużych najważniejszym motorem wzrostu nakładów inwestycyjnych w roku 2008 w stosunku do roku 2007 były nakłady z firm z sekcji *Przemysł* (udział we wzroście nakładów – 69,9%). Najwyższą dynamiką wzrostu nakładów inwestycyjnych w tej grupie charakteryzowały się firmy z sekcji *Ochrona zdrowia* (61,6%), *Obsługa nieruchomości i firm* (38,0%) i *Pozostała działalność usługowa* (31,9%).

W 2008 r. średnie nakłady inwestycyjne na jedno przedsiębiorstwo w sektorze przedsiębiorstw wyniosły 86,2 tys. zł, a w sektorze MSP – 40,0 tys. zł. Najniższym wynikiem w zakresie nakładów charakteryzowały się mikroprzedsiębiorstwa (11,4 tys. zł). Przedsiębiorstwa małe zainwestowały znacznie więcej w przeliczeniu na jedno przedsiębiorstwo (345,8 tys. zł). Najwyższe nakłady inwestycyjne na jedno przedsiębiorstwo zanotowano, co zrozumiałe, w przedsiębiorstwach dużych (26,52 mln zł) oraz średnich (2,14 mln zł) (wykres 6.4).

Nakłady inwestycyjne w przeliczeniu na jedno przedsiębiorstwo w sektorze przedsiębiorstw wzrosły dosyć wyraźnie w 2008 r. w stosunku do 2007 r. (o 6,2%), jednak nie we wszystkich grupach. Wysoki wzrost nakładów zanotowano w dużych firmach (14,2%). Sektor MSP ogółem zanotował wzrost o 2,9%, jednak tylko dzięki mikrofirmom, które zwiększyły przeciętne nakłady inwestycyjne o 6,5%. W pozostałych grupach miał miejsce spadek nakładów inwestycyjnych na jedno przedsiębiorstwo. W przedsiębiorstwach średnich wyniósł on 4,9%, a w małych przedsiębiorstwach 1,3%.

Wykres 6.4. Przeciętne nakłady inwestycyjne na jedno przedsiębiorstwo (w mln zł) (wykres A), na jednego pracującego (w tys. zł) (wykres B) i w stosunku do przychodów ogółem (wykres C) (%) w sektorze przedsiębiorstw wg klas wielkości w 2008 r.

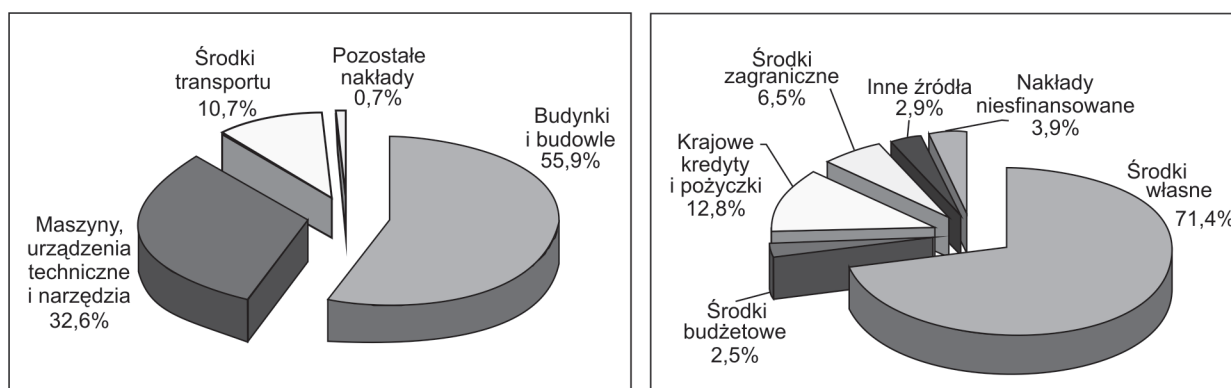
Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2008 r.*, GUS (2010) Warszawa.

Nakłady inwestycyjne na jednego pracującego w sektorze przedsiębiorstw w 2008 r. wyniosły 16,9 tys. zł. Jednak wartość ta jest tym wyższa, im większe jest przedsiębiorstwo. Dlatego największe nakłady na jednego pracującego w 2008 r. zanotowały przedsiębiorstwa duże (30 tys. zł), następnie średnie (20,6 tys. zł), małe (15,9 tys. zł) i mikroprzedsiębiorstwa (5,5 tys. zł). Cały sektor MSP osiągnął wynik 11,2 tys. zł. Różnice w nakładach inwestycyjnych pomiędzy grupami przedsiębiorstw stają się mniejsze, gdy porównamy nakłady inwestycyjne w relacji do przychodów ogółem, chociaż kolejność grup pozostaje taka sama. Największe nakłady w relacji do przychodów ogółem w 2008 r. poczyniły duże przedsiębiorstwa (5,8%), następnie średnie (5,0%), małe (3,4%) i na końcu mikroprzedsiębiorstwa (2,5%). W sektorze przedsiębiorstw ogółem wskaźnik ten wyniósł 4,5%, co oznacza, że na jedną złotówkę przychodów przypada 4,5 grosza nakładów inwestycyjnych.

6.2. Środki trwałe i źródła finansowania inwestycji

W 2008 r. struktura nakładów brutto na środki trwałe zmieniła się nieznacznie w stosunku do 2007 r. W dalszym ciągu w 2008 r. firmy zdecydowanie najczęściej wydawały na budynki i budowle (55,9%; w 2007 r. było to 54,5%), następnie maszyny, urządzenia techniczne i narzędzia (odpowiednio 32,6% i 33,4%), dalej środki transportu (odpowiednio 10,7% i 11,8%) oraz pozostałe nakłady (0,7 i 0,4%). Wykres 6.5 przedstawia strukturę nakładów brutto na środki trwałe według rodzajów inwestycji oraz źródła ich finansowania.

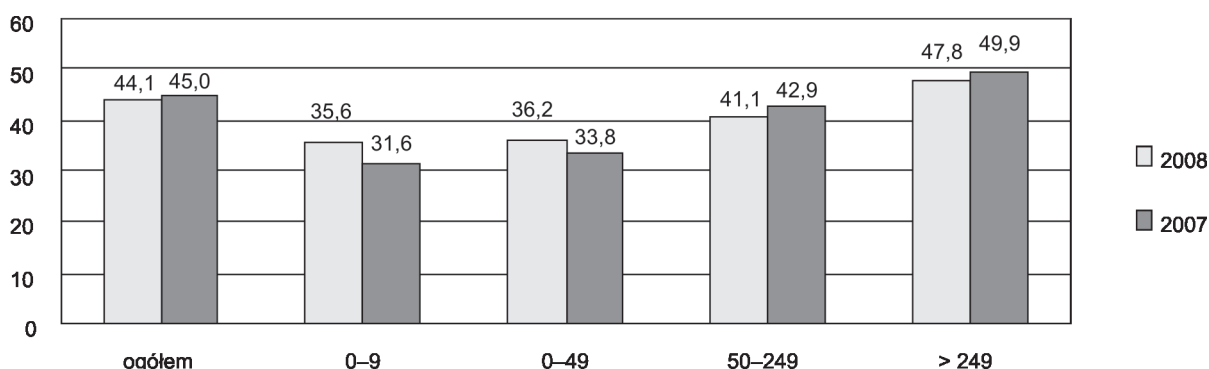
Wykres 6.5. Struktura nakładów na środki trwałe według grup środków trwałych oraz źródła finansowania inwestycji w sektorze przedsiębiorstw w 2008 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS opracowanych na potrzeby niniejszej publikacji.

W 2008 r. struktura źródeł finansowania nakładów inwestycyjnych w sektorze przedsiębiorstw w praktyce nie uległa zmianie w stosunku do roku 2007. Największym źródłem finansowania inwestycji w 2008 r. były środki własne (71,4%; w 2007 r. było to 70,4%), w dalszej kolejności krajowe kredyty i pożyczki (odpowiednio 12,8% i 13,5%), środki zagraniczne (6,5% i 6,7%) (por. wykres 6.5). Pozostałe źródła były wykorzystywane w marginalnym zakresie.

Wykres 6.6. Stopień zużycia środków trwałych w sektorze przedsiębiorstw według klas wielkości w latach 2007–2008 (w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2008 r.*, GUS (2010) Warszawa.

W 2008 r. stopień zużycia środków trwałych w sektorze przedsiębiorstw obniżył się nieznacznie w stosunku do roku 2007 (z 45,0% do 44,1%). Spadek ten nie nastąpił jednak we wszystkich grupach przedsiębiorstw i dotyczył tylko firm dużych i średnich (odpowiednio o 2,1 p.p. i 2,8 p.p.). W przedsiębiorstwach małych, a w szczególności w mikroprzedsiębiorstwach nastąpił wzrost zużycia środków trwałych (odpowiednio o 2,4 p.p. i 4,0 p.p.). Sytuacja ta może wynikać z faktu, że mniejsze przedsiębiorstwa w stosunkowo dużym stopniu inwestują w używane środki trwałe, większe przedsiębiorstwa natomiast głównie w nowe aktywa.

6.3. Podsumowanie

Nadal korzystne wyniki finansowe przedsiębiorstw w roku 2008 r. skłaniały je do kontynuowania przedsięwzięć inwestycyjnych. Wzrost nakładów na inwestycje nie był już jednak tak znaczący jak w poprzednim okresie. Nakłady te dla sektora przedsiębiorstw wzrosły dość wyraźnie w 2008 r. w stosunku do 2007 r. (o 11,3% do 160 540 mln zł). Wzrost ten był jednak niższy niż wzrost średnioroczny w okresie 2003–2007 (16,8%).

Wszystkie grupy przedsiębiorstw według wielkości zwiększyły nakłady inwestycyjne w 2008 r. w stosunku do roku 2007. Na zbliżonym poziomie ukształtowała się dynamika nakładów inwestycyjnych przedsiębiorstw małych (20,1% w 2008 r. i 23,2% w 2007 r.). Największy udział we wzroście nakładów inwestycyjnych tej grupy miały firmy działające w sekcjach *Przemysł* (29,1%), *Obsługa nieruchomości i firm* (22,6%) oraz *Handel i naprawy* (16%). Najszybszy wzrost zanotowały natomiast firmy z sekcji *Pozostała działalność usługowa* (101%) oraz *Ochrona zdrowia* (44,1%).

W pozostałych grupach przedsiębiorstw według wielkości wzrost w 2008 r. był niższy niż w poprzednim okresie i średnioroczny w latach 2003–2007. Niemal całkowicie wyhamowała w 2008 r. w stosunku do roku 2007 dynamika wzrostu nakładów inwestycyjnych w średnich przedsiębiorstwach (0,5%). Było to wynikiem głównie bardzo wyraźnego spadku nakładów w *Obsłudze nieruchomości i firm* (o 31,4%). Głównym motorem wzrostu w średnich firmach były przedsiębiorstwa sekcji *Przemysł* (udział – 69,9%). Wysokie wzrosty odnotowały również firmy z sekcji *Pozostała działalność usługowa* (42,9%), *Hotele i restauracje* (26,2%) oraz *Budownictwo* (14,7%).

Pomimo słabszych wyników niż w poprzednich latach, wysoką dynamikę wzrostu w 2008 r. odnotowały przedsiębiorstwa duże (w stosunku do roku 2007 – 14,4%). Najważniejszym motorem wzrostu nakładów inwestycyjnych w tej grupie firm były firmy działające w sekcji *Przemysł* (udział we wzroście nakładów – 69,9%). Najwyższą dynamiką wzrostu nakładów inwestycyjnych charakteryzowały się jednak firmy działające w *Ochronie zdrowia* (61,6%), *Obsłudze nieruchomości i firm* (38,0%) i *Pozostalej działalności usługowej* (31,9%).

Nieco gorsze wyniki odnotowano w mikrofirmach (wzrost nakładów inwestycyjnych w roku 2008 do 2007 r. o 1,1%). Był to skutek słabych wyników firm z sekcji *Przemysł*, która wywarła ujemny wpływ na wzrost nakładów inwestycyjnych sektora mikroprzedsiębiorstw. Motorami wzrostu w tej grupie były jednak firmy z sekcji *Budownictwo* (udział we wzroście 56,6%) *Handel i naprawy* (22,6%) oraz *Hotele i restauracje* (21,2%).

Obok nakładów inwestycyjnych sektora przedsiębiorstw ogółem wzrosły dość wyraźnie nakłady inwestycyjne na jedno przedsiębiorstwo (w 2008 r. w stosunku do 2007 r. – o 6,2%). Wzrostu nakładów inwestycyjnych nie odnotowały jednak firmy we wszystkich grupach według wielkości. Wysoki wzrost miał miejsce jedynie w dużych firmach (o 14,2%) a znacznie mniejszy w sektorze MSP (o 2,9%). Wzrost nakładów inwestycyjnych na jedno przedsiębiorstwo zanotowały jedynie mikrofirmy (6,5%). W pozostałych grupach miał miejsce spadek: w firmach średnich – o 4,9%, a w małych – o 1,3%.

Ciekawy obraz przedstawia relacja nakładów inwestycyjnych do przychodów ogółem, która pokazuje zaangażowanie firm w działalność inwestyjną bez względu na skalę prowadzonej działalności. Największe nakłady inwestycyjne w relacji do przychodów ogółem w 2008 r. zanotowały duże przedsiębiorstwa (5,8% – czyli prawie sześć groszy z każdej złotówki przychodów), następnie średnie (5,0%), małe (3,4%) i na końcu mikroprzedsiębiorstwa (2,5%). Dane te pokazują, że im przedsiębiorstwo jest większe, tym ma większą skłonność do prowadzenia działalności inwestycyjnej.

W 2008 r. struktura nakładów brutto na środki trwałe w sektorze przedsiębiorstw nie zmieniła się praktycznie w stosunku do 2007 r. W dalszym ciągu sektor zdecydowanie najwięcej wydaje na budynki i budowlę, maszyny, urządzenia techniczne i narzędzia oraz środki transportu. W 2008 r. również struktura źródeł finansowania nakładów inwestycyjnych w przedsiębiorstwach w praktyce nie uległa zmianie w stosunku do roku 2007. Największym źródłem finansowania inwestycji wykorzystywanym przez przedsiębiorców pozostały środki własne oraz krajowe kredyty i pożyczki.

Stopień zużycia środków trwałych w sektorze przedsiębiorstw obniżył się nieznacznie w 2008 r. w stosunku do roku 2007 (z 45,0% do 44,1%). Może to świadczyć o przeznaczeniu przez firmy wolnych środków finansowych na odtworzenie środków trwałych. Spadek tego wskaźnika nie nastąpił jednak we wszystkich grupach przedsiębiorstw i dotyczył tylko przedsiębiorstw dużych i średnich. W przedsiębiorstwach małych, a szczególnie w mikrofirmach, nastąpił niewielki wzrost zużycia tych środków.

Rozdział 7

Zdzisław Wołodkiewicz-Donimirski

Małe i średnie przedsiębiorstwa w eksporcie Polski w latach 2008–2009

Na wstępie należy zaznaczyć, że na potrzeby niniejszego opracowania populacja badanych małych i średnich przedsiębiorstw eksportujących została wyodrębniona ze zbioru przedsiębiorstw przekazujących do GUS sprawozdania finansowe F-01 o przychodach, kosztach i wyniku finansowym oraz nakładach na środki trwałe. Obowiązkiem sporządzania takiego rodzaju sprawozdań są objęte podmioty o liczbie pracujących powyżej 9 osób. Oznacza to, że zaprezentowane poniżej dane nie obejmują podmiotów mikro, o liczbie pracujących poniżej 10 osób. Podmioty te badane są przez GUS raz w roku metodą reprezentacyjną, a badanie to jest znacznie mniej szczegółowe niż w przypadku podmiotów o liczbie pracujących przewyższającej 9 osób. W szczególności dane dla mikroprzedsiębiorstw nie są dostępne w podziale na eksporterów i nieeksporterów. Nie są także znane dane dotyczące wielkości obrotów handlu zagranicznego dla tych podmiotów.

7.1. Liczebność i struktura populacji MSP-eksporterów²³

W 2009 r. liczba wszystkich przedsiębiorstw o liczbie pracujących powyżej 9 osób, które wypełniły sprawozdanie F-01 wyniosła 50 828, z czego 17 079 firm przypadało na eksporterów. W tej drugiej grupie podmiotów 15 178 firm zaliczało się do małych i średnich eksporterów (tabela 7.1). W 2009 r., w okresie wyraźnego spowolnienia polskiej gospodarki, liczba MSP-eksporterów zwiększyła się o 6,5% w stosunku do roku poprzedniego. W tym samym czasie liczba dużych eksporterów (o liczbie pracujących powyżej 249 osób) podniosła się o 4,8%. W rezultacie udział MSP-eksporterów w ogólnej liczbie eksporterów zwiększył się z 87,5% do 88,9%. Warto dodać, że w poprzednich kilku latach udział ten był wyjątkowo stabilny, wahając się w granicach 87,0–87,8%.

Tabela 7.1. MSP-eksporterzy na tle wszystkich badanych eksporterów

Wyszczególnienie	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Liczba wszystkich badanych eksporterów	13 153	14 103	14 333	15 448	15 845	16 290	17 079
Liczba MSP-eksporterów	11 519	12 387	12 583	13 553	13 785	14 249	15 178
Udział MSP-eksporterów w ogólnej liczbie eksporterów (w %)	87,6	87,8	87,8	87,7	87,0	87,5	88,9

Źródło: Dane GUS przetworzone przez Instytut Badań Rynku, Konsumpcji i Koniunktur oraz obliczenia własne.

Wśród 47 781 małych i średnich przedsiębiorstw działających w 2009 r. było 15 178 eksporterów (31,8%) i 32 603 nieeksporterów (68,2%). W porównaniu z 2008 r. liczba eksporterów zwiększyła się o 6,5%, a liczba nieeksporterów – o 7,7%. Szybszy wzrost liczby nieeksporterów w stosunku do eksporterów nastąpił po raz drugi z rzędu. W latach 2003–2007 miała miejsce tendencja odwrotna: liczba eksporterów w sektorze MSP wzrastała szybciej. Nie bez wpływu na relatywnie słabe tempo wzrostu liczby MSP-eksporterów w ostatnich dwóch latach mógł mieć kryzys gospodarczy, występujący wyraźnie od IV kwartału 2008 r. Kryzys ten przejawiał się m.in. w tym, że spadło zapotrzebowanie na towary eksportowane z Polski²⁴, a to z kolei sprawiło, że naszym małym i średnim podmiotom było trudniej podjąć działalność eksportową.

²³ Za eksport przyjmuje się eksport do krajów pozaunijnych oraz wymianę wewnątrzwspólnotową.

²⁴ Świadczy o tym spadek wolumenu eksportu w 2009 r. o 9,3% (dane GUS). Warto dodać, że wartość eksportu wyrażona w euro obniżyła się w tym samym czasie o 15,5%, a wyrażona w złotych zwiększyła się o 4,5% (efekt deprecjacji złotego).

Tabela 7.2. MSP w podziale na eksporterów i nieeksporterów (w %)

Wyszczególnienie	MSP-eksporterzy	MSP-nieeksporterzy	MSP ogółem
2003	28,9	71,1	100
2004	30,5	69,5	100
2005	30,8	69,2	100
2006	32,5	67,5	100
2007	32,7	67,3	100
2008	32,0	68,0	100
2009	31,8	68,2	100

Źródło: Dane GUS przetworzone przez Instytut Badań Rynku, Konsumpcji i Koniunktur oraz obliczenia własne.

Z funkcjonujących w 2009 r. 15 178 MSP-eksporterów, 7 615 podmiotów zaklasyfikować można jako jednostki małe, o liczbie pracowników od 10 do 49 osób, a 7 563 jako firmy średnie, o liczbie pracowników od 50 do 249 osób. W ostatnich dwóch latach liczba małych eksporterów zwiększyła się szybciej niż liczba średnich firm eksportujących. W rezultacie udział małych eksporterów w ogólnej liczbie MSP-eksporterów podniósł się z 48,5% w 2007 r. do 48,7% w 2008 r. i do 50,2% w 2009 r. (tabela 7.3). Natomiast gdy porównamy okres przed akcesją do Unii Europejskiej z okresem po tej akcesji, to okazuje się, że udział przedsiębiorstw małych generalnie zmniejszył się.

Tabela 7.3. MSP-eksporterzy w podziale na firmy małe i średnie (w %)

Wyszczególnienie	Mali eksporterzy	Średni eksporterzy	MSP-eksporterzy ogółem
2003	53,1	46,9	100
2004	47,2	52,8	100
2005	52,8	47,2	100
2006	52,6	47,4	100
2007	48,5	51,5	100
2008	48,7	51,3	100
2009	50,2	49,8	100

Źródło: Dane GUS przetworzone przez Instytut Badań Rynku, Konsumpcji i Koniunktur oraz obliczenia własne.

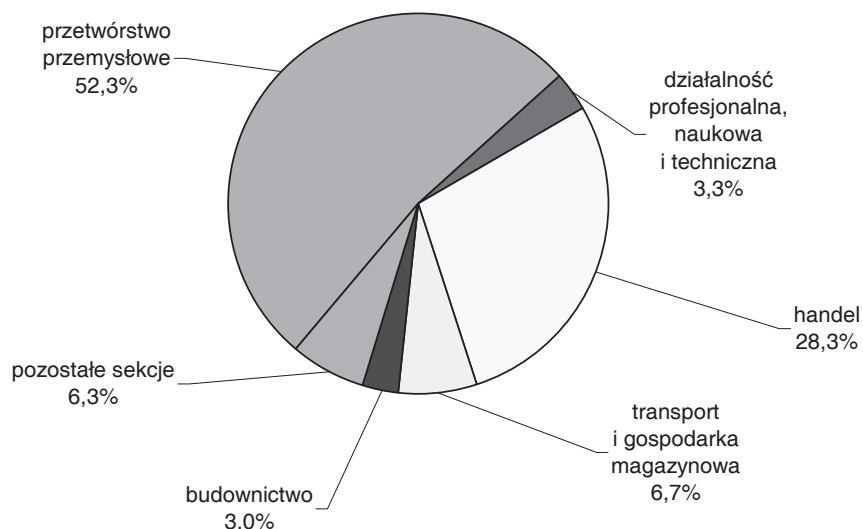
W 2009 r. najwięcej małych i średnich eksporterów reprezentowało takie sekcje jak: *przetwórstwo przemysłowe; handel; transport i gospodarka magazynowa; działalność profesjonalna, naukowa i techniczna*²⁵ oraz *budownictwo* (wykres 7.1 i tabela 7.4). Łącznie na dwie pierwsze sekcje przypadało 80,6%, a na wszystkie pięć sekcji 93,7% wszystkich MSP-eksporterów. Z pozostałych sekcji znaczące liczby MSP-eksporterów działały w sekcjach: *informacja i komunikacja* (375 firm), *rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo* (168 firm) oraz *usługi administrowania i działalność wspierająca*²⁶ (134 firmy).

W latach 2008–2009 liczebność MSP-eksporterów zwiększyła się o 929 podmiotów. Jeśli weźmiemy pod uwagę 5 głównych sekcji, o największej liczebności MSP-eksporterów, to można stwierdzić, że w badanym okresie liczba MSP-eksporterów zwiększyła się we wszystkich sekcjach, z wyjątkiem budownictwa. Procentowo, największy wzrost liczby firm prowadzących działalność eksportową miał miejsce w sekcji obejmującej działalność profesjonalną, naukową i techniczną (wzrost o 20,3%). Niewiele mniej (o 15,1%) zwiększyła się liczba MSP-eksporterów w transporcie i gospodarce magazynowej. Stosunkowo nieznacznie wzrosła liczebność firm w przetwórstwie przemysłowym (o 3,3%).

²⁵ Sekcja ta obejmuje m.in. działalność prawniczą, działalność firm centralnych, doradztwo związane z zarządzaniem, działalność w zakresie architektury i inżynierii, badania i analizy techniczne, badania naukowe i prace rozwojowe, reklamę, badania rynku i opinii publicznej, działalność weterynaryjną.

²⁶ Sekcja ta obejmuje m.in. wynajem i dzierżawę maszyn, urządzeń, pojazdów samochodowych, działalność związaną z zatrudnieniem, działalność organizatorów turystyki, pośredników i agentów turystycznych, działalność detektywistyczną i ochroniarską, działalność związaną z utrzymaniem porządku w budynkach i zagospodarowaniem terenów zielonych.

Wykres 7.1. MSP-eksporterzy według sekcji PKD w 2009 roku

Źródło: Dane GUS przetworzone przez Instytut Badań Rynku, Konsumpcji i Koniunktur oraz obliczenia własne.

Tabela 7.4. Liczba MSP-eksporterów według klas wielkości oraz sekcji PKD w latach 2008–2009

Wyszczególnienie	2008	2009	Zmiana (2009–2008)
Ogółem	14249	15178	929
Małe podmioty*	6946	7615	669
Średnie podmioty**	7303	7563	260
Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo (sekcja A)	188	168	-20
Górnictwo i wydobywanie (B)	49	57	8
Przetwórstwo przemysłowe (C)	7690	7943	253
Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię i gaz (D)	24	19	-5
Dostawa wody, gospodarowanie ściekami, odpadami (E)	62	73	11
Budownictwo (F)	471	459	-12
Handel i naprawy (G)	3904	4298	394
Transport i gospodarka magazynowa (H)	882	1015	133
Zakwaterowanie i usługi gastronomiczne (I)	11	15	4
Informacja i komunikacja (J)	323	375	52
Działalność finansowa i ubezpieczeniowa (K)	29	36	7
Obsługa rynku nieruchomości (L)	30	37	7
Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna (M)	418	503	85
Usługi administrowania i działalność wspierająca (N)	118	134	16
Edukacja (P)	9	9	0
Opieka zdrowotna i pomoc społeczna (Q)	6	6	0
Kultura i rozrywka (R)	10	8	-2
Pozostała działalność usługowa (S)	25	23	-2

* Podział na klasy wielkości odbywa się na podstawie liczby pracujących wykazanych w badanym okresie.

** jw.

Uwagi: W nawiasach symbol sekcji Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD) 2007.

Źródło: Dane GUS przetworzone przez Instytut Badań Rynku, Konsumpcji i Koniunktur oraz obliczenia własne.

W 2009 r. ponad 52% wszystkich MSP-eksporterów działało w przetwórstwie przemysłowym. W sekcji tej najliczniej byli reprezentowani mali i średni eksporterzy z następujących działów:

- produkcja metalowych wyrobów gotowych, z wyłączeniem maszyn i urządzeń – 1312 firm (w 2008 r. – 1218 firm),
- produkcja artykułów spożywczych – 910 (853),
- produkcja wyrobów z gumy i tworzyw sztucznych – 862 (841),
- produkcja maszyn i urządzeń gdzie indziej niesklasyfikowana – 699 (662),
- produkcja wyrobów z drewna oraz korka, z wyłączeniem mebli – 490 (502),
- produkcja mebli – 449 (425).

W sumie na te sześć wyżej wymienionych działów przypadało blisko 3/5 MSP-eksporterów działających w przetwórstwie przemysłowym. We wszystkich tych działach, z wyjątkiem produkcji wyrobów z drewna (ale bez mebli), liczebność MSP-eksporterów zwiększyła się w stosunku do 2008 r.

W sektorze eksportowym MSP dominowały przedsiębiorstwa, których udział wpływów z eksportu w przychodach ogółem kształtował się na poziomie co najwyżej 50%, tzw. eksporterzy niewyspecjalizowani. Firmy te większość swojej produkcji sprzedawały na rynku krajowym. Udział tych firm wśród ogółu MSP-eksporterów wynosił w 2009 r. 77,1%. Reszta, tj. 22,9% przypadała na eksporterów sprzedających przede wszystkim na rynkach zagranicznych, tj. na eksporterów wyspecjalizowanych, u których udział eksportu w przychodach ogółem wynosił powyżej 50%.

W 2009 r. na 15 178 MSP-eksporterów było 3 473 przedsiębiorstwa, które należały do podmiotów wyspecjalizowanych. W porównaniu z 2008 r. liczba małych i średnich eksporterów wyspecjalizowanych zwiększyła się o 199 przedsiębiorstw (tabela 7.5), tj. o 6,1%. Ten stosunkowo duży przyrost liczby MSP-eksporterów wyspecjalizowanych wytłumaczyć można efektem znacznej deprecjacji złotego²⁷. Otóż z uwagi na ten efekt część przedsiębiorstw

Tabela 7.5. Liczba MSP-eksporterów wyspecjalizowanych według sekcji PKD w latach 2008–2009

Wyszczególnienie	2008	2009	Zmiana (2009–2008)
Ogółem	3274	3473	199
Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo (sekcja A)	40	43	3
Górnictwo i wydobywanie (B)	1	2	1
Przetwórstwo przemysłowe (C)	2289	2342	53
Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię i gaz (D)	2	1	-1
Dostawa wody, gospodarowanie ściekami, odpadami (E)	9	8	-1
Budownictwo (F)	114	120	6
Handel i naprawy (G)	267	297	30
Transport i gospodarka magazynowa (H)	314	358	44
Zakwaterowanie i usługi gastronomiczne (I)	3	2	-1
Informacja i komunikacja (J)	75	103	28
Działalność finansowa i ubezpieczeniowa (K)	2	5	3
Obsługa rynku nieruchomości (L)	0	2	2
Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna (M)	105	127	22
Usługi administrowania i działalność wspierająca (N)	42	46	4
Edukacja (P)	2	1	-1
Opieka zdrowotna i pomoc społeczna (Q)	1	4	3
Kultura i rozrywka (R)	1	1	0
Pozostała działalność usługowa (S)	7	11	4

Uwagi: W nawiasach symbol sekcji Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD) 2007.

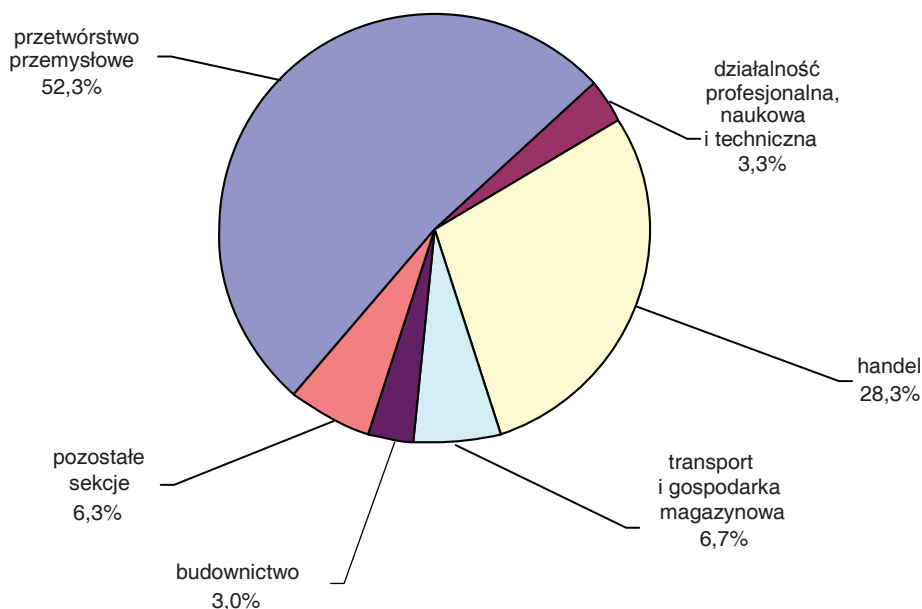
Źródło: Dane GUS przetworzone przez Instytut Badań Rynku, Konsumpcji i Koniunktur oraz obliczenia własne.

²⁷ Średnioroczny kurs euro zwiększył się z 3,5166 w 2008 r. do 4,3273, tj. o 23,1%, a średnioroczny kurs dolara USA odpowiednio – z 2,4092 do 3,1162, tj. o 29,3%.

przeszła do grupy eksporterów wyspecjalizowanych, ponieważ ich przychody z eksportu po przeliczeniu na złote przekroczyły 50% ogólnych przychodów, a więc nie miało to nic wspólnego z ich aktywnością na rynkach międzynarodowych.

W 2009 r. ponad 2/3 MSP-eksporterów wyspecjalizowanych działało w przetwórstwie przemysłowym (wykres 7.2). Na kolejne cztery sekcje, tj. *transport i gospodarkę magazynową; handel; działalność profesjonalną, naukową i techniczną* oraz *budownictwo* przypadało 26% MSP-eksporterów wyspecjalizowanych. Łącznie pięć wyżej wymienionych sekcji skupiało 3244 podmiotów, tj. 93,4% wszystkich przedsiębiorstw zaliczanych do omawianej grupy MSP-eksporterów.

Wykres 7.2. MSP eksporterzy wyspecjalizowani według sekcji PKD w 2009 r.

Źródło: Dane GUS przetworzone przez Instytut Badań Rynku, Konsumpcji i Koniunktur oraz obliczenia własne.

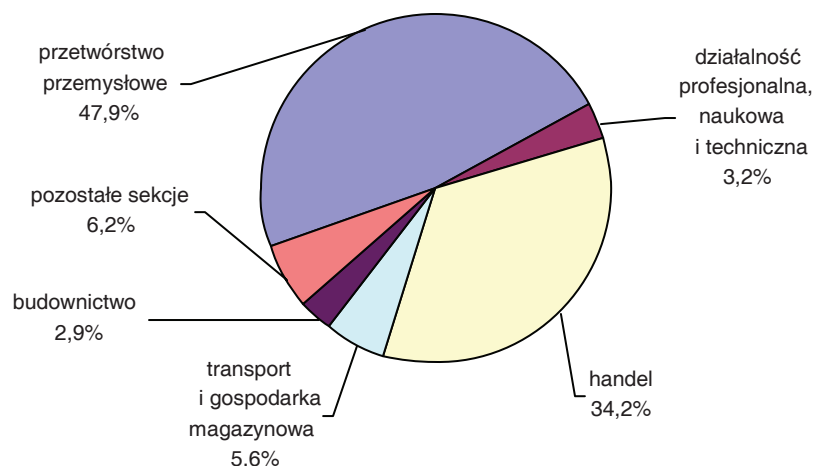
W przetwórstwie przemysłowym prawie 70% MSP-eksporterów wyspecjalizowanych w 2009 r. przypadało na 7 działów:

- produkcja metalowych wyrobów gotowych, z wyłączeniem maszyn i urządzeń – 453 firmy (418 firm w 2008 r.);
- produkcja wyrobów z drewna oraz korka, z wyłączeniem mebli – 204 (213);
- produkcja wyrobów z gumy i tworzyw sztucznych – 203 (186);
- produkcja mebli – 194 (189);
- produkcja odzieży – 191 (229);
- produkcja maszyn i urządzeń, gdzie indziej niesklasyfikowana – 191 (177);
- produkcja artykułów spożywczych – 176 (176).

W przetwórstwie przemysłowym, podobnie jak w innych sekcjach, małymi i średnimi eksporterami były w większości podmioty zaliczane do eksporterów niewyspecjalizowanych, a więc firmy sprzedające głównie na rynku krajowym. Tylko w jednym dziale tej sekcji eksporterzy wyspecjalizowani stanowili w 2009 r. większość MSP-eksporterów występujących w tym dziale. Chodzi tu o produkcję pozostałego sprzętu transportowego. W kolejnych czterech działach eksporterzy sprzedający głównie na rynkach zagranicznych stanowili od 45% do 50% wszystkich MSP-eksporterów. Były to działy: produkcja odzieży, produkcja mebli, produkcja wyrobów z drewna oraz korka, oprócz mebli oraz pozostała produkcja wyrobów. W pozostałych działach tej sekcji eksporterzy wyspecjalizowani stanowili wyraźną mniejszość wśród MSP-eksporterów.

Podobnie jak wśród MSP-eksporterów wyspecjalizowanych, również i wśród MSP-eksporterów niewyspecjalizowanych najwięcej podmiotów (5601) działało w przetwórstwie przemysłowym. Trochę mniej liczne były firmy funkcjonujące w handlu (4001). Łącznie na te dwie sekcje przypadało 82% wszystkich podmiotów z tej kategorii (wykres 7.3).

Wykres 7.3. MSP-eksporterzy niewyspecjalizowani według sekcji PKD w 2009 roku

Źródło: Dane GUS przetworzone przez Instytut Badań Rynku, Konsumpcji i Koniunktur oraz obliczenia własne.

W 2009 roku wśród 15 178 małych i średnich eksporterów było 4170 podmiotów (27,5%) z udziałem kapitału zagranicznego i 11 008 podmiotów bez udziału kapitału zagranicznego (72,5%). Udział firm z kapitałem zagranicznym w grupie MSP-eksporterów podniósł się z 25,7% w 2007 r. do 26,8% w 2008 r. i do 27,5% w 2009 r. W grupie dużych eksporterów ten sam wskaźnik zwiększył się odpowiednio z 42,6% do 45% i do 45,4%.

Mali i średni eksporterzy z udziałem kapitału zagranicznego najliczniej występowali w następujących sekcjach: *przetwórstwo przemysłowe* (50,3%); *handel* (25,9%); *działalność profesjonalna, naukowa i techniczna* (6%); *transport i gospodarka magazynowa* (5,4%) oraz *informacja i komunikacja* (4,3%). Stosunkowo duża liczba firm występowała także w *budownictwie* oraz w *usługach administrowania i działalności wspierającej* (tabela 7.6).

Tabela 7.6. Liczba MSP-eksporterów z kapitałem zagranicznym według sekcji PKD w latach 2008–2009

Wyszczególnienie	2008	2009	Zmiana (2009–2008)
Ogółem	3820	4170	350
Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo (sekcja A)	74	68	-6
Górnictwo i wydobywanie (B)	10	13	3
Przetwórstwo przemysłowe (C)	1975	2098	123
Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię i gaz (D)	5	4	-1
Dostawa wody, gospodarowanie ściekami, odpadami (E)	19	19	0
Budownictwo (F)	100	103	3
Handel i naprawy (G)	983	1079	96
Transport i gospodarka magazynowa (H)	195	226	31
Zakwaterowanie i usługi gastronomiczne (I)	6	5	-1
Informacja i komunikacja (J)	144	179	35
Działalność finansowa i ubezpieczeniowa (K)	16	24	8
Obsługa rynku nieruchomości (L)	8	12	4
Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna (M)	210	252	42
Usługi administrowania i działalność wspierająca (N)	53	68	15
Edukacja (P)	4	4	0
Opieka zdrowotna i pomoc społeczna (Q)	4	3	-1
Kultura i rozrywka (R)	3	3	0
Pozostała działalność usługowa (S)	11	10	-1

Uwagi: W nawiasach symbol sekcji Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD) 2007.

Źródło: Dane GUS przetworzone przez Instytut Badań Rynku, Konsumpcji i Koniunktur oraz obliczenia własne.

W przetwórstwie przemysłowym MSP-eksporterzy z udziałem kapitału zagranicznego byli najliczniej reprezentowani w działach: produkcja metalowych wyrobów gotowych, z wyłączeniem maszyn i urządzeń (17,7% firm tej sekcji), produkcja wyrobów z gumy i tworzyw sztucznych (11,9%) oraz produkcja maszyn i urządzeń, gdzie indziej niesklasyfikowana (9,1%).

Liczba małych i średnich eksporterów z kapitałem zagranicznym zwiększyła się z 3820 jednostek w 2008 r. do 4170 jednostek w 2009 r. (o 9,2%). Imponująco duży przyrost, bo aż o 24,3%, nastąpił w sekcji J (*informacja i komunikacja*). Wynik ten zawdzięczać należy przede wszystkim sytuacji w dziale 62 (działalność związana z oprogramowaniem i doradztwem w zakresie informatyki). W dziale tym liczba omawianych jednostek zwiększyła się z 69 w 2008 r. do 96 w 2009 r. (o 39,1%). Znaczny przyrost liczby MSP-eksporterów z kapitałem zagranicznym miał miejsce także w sekcji M (*działalność profesjonalna, naukowa i techniczna*). W sekcji liczba badanych jednostek zwiększyła się o 24 (tj. o 20%), w tym w dziale 69 (działalność prawnicza, rachunkowo-księgowa i doradztwo podatkowe) – o 14 jednostek i w dziale 70 (działalność firm centralnych, doradztwo związane z zarządzaniem) – o 15 jednostek.

W grupie małych i średnich eksporterów z wyłącznym udziałem kapitału krajowego najważniejszymi pod względem liczebności firm sekcjami były: *przetwórstwo przemysłowe* (53,1% wszystkich podmiotów z tej grupy firm); *handel* (29,2%); *transport i gospodarka magazynowa* (7,2%); *budownictwo* (3,2%). Szczegółowe dane są przedstawione w tabeli 7.7.

W przetwórstwie przemysłowym najwięcej małych i średnich eksporterów bez kapitału zagranicznego występowało w działach: produkcja metalowych wyrobów gotowych, z wyłączeniem maszyn i urządzeń (16,1% firm tej sekcji), produkcja artykułów spożywczych (12,5%), produkcja wyrobów z gumy i tworzyw sztucznych (10,5%) oraz produkcja maszyn i urządzeń, gdzie indziej niesklasyfikowana (8,7%).

Liczba małych i średnich eksporterów bez kapitału zagranicznego zwiększyła się z 10 429 jednostek w 2008 r. do 11 008 jednostek w 2009 r. (o 5,6%), a więc wyraźnie mniej niż w przypadku podmiotów z kapitałem zagranicznym. Spośród liczących się sekcji, warto zwrócić uwagę na znaczny przyrost liczby omawianych firm (o 20,7%)

Tabela 7.7. Liczba MSP-eksporterów bez udziału kapitału zagranicznego według sekcji PKD w latach 2008–2009

Wyszczególnienie	2008	2009	Zmiana (2009–2008)
Ogółem	10429	11008	579
Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo (sekcja A)	114	100	-14
Górnictwo i wydobywanie (B)	39	44	5
Przetwórstwo przemysłowe (C)	5715	5845	130
Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię i gaz (D)	19	15	-4
Dostawa wody, gospodarowanie ściekami, odpadami (E)	43	54	11
Budownictwo (F)	371	356	-15
Handel i naprawy (G)	2921	3219	298
Transport i gospodarka magazynowa (H)	687	789	102
Zakwaterowanie i usługi gastronomiczne (I)	5	10	5
Informacja i komunikacja (J)	179	196	17
Działalność finansowa i ubezpieczeniowa (K)	13	12	-1
Obsługa rynku nieruchomości (L)	22	25	3
Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna (M)	208	251	43
Usługi administrowania i działalność wspierająca (N)	65	66	1
Edukacja (P)	5	5	0
Opieka zdrowotna i pomoc społeczna (Q)	2	3	1
Kultura i rozrywka (R)	7	5	-2
Pozostała działalność usługowa (S)	14	13	-1

Uwagi: W nawiasach symbol sekcji Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD) 2007.

Źródło: Dane GUS przetworzone przez Instytut Badań Rynku, Konsumpcji i Koniunktur oraz obliczenia własne.

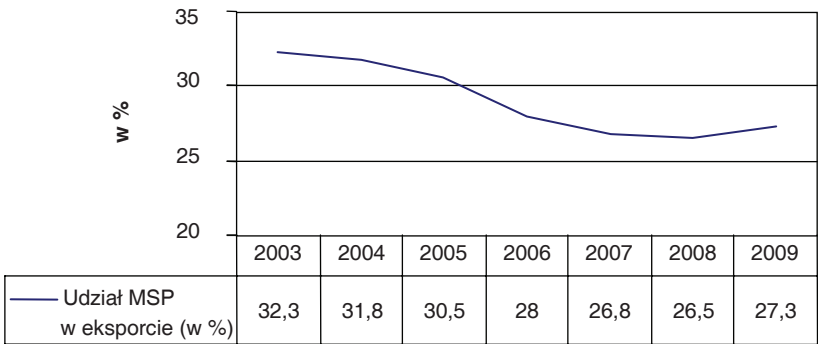
w sekcji M – *działalność profesjonalna, naukowa i techniczna*. Podobnie jak w przypadku podmiotów z kapitałem zagranicznym, było to głównie spowodowane zwiększeniem liczby badanych jednostek w działach 69 (działalność prawnicza, rachunkowo-księgowa i doradztwo podatkowe) i 70 (działalność firm centralnych, doradztwo związane z zarządzaniem). Dość znaczny przyrost liczby firm bez kapitału zagranicznego wystąpił także w dziale 71 (działalność w zakresie architektury i inżynierii; badanie i analizy techniczne). W *transporcie i gospodarce magazynowej* liczba analizowanych jednostek zwiększyła się w badanym okresie o 14,8%. Związane to było przede wszystkim z sytuacją w dziale 49 (transport lądowy oraz transport rurociągowy), gdzie liczba podmiotów zwiększyła się z 562 do 660.

Podsumowując można stwierdzić, że zarówno w grupie MSP eksporterów z kapitałem zagranicznym, jak i MSP eksporterów bez kapitału zagranicznego największy wzrost liczby przedsiębiorstw nastąpił w sekcjach usługowych. Natomiast tylko w niewielkim stopniu zwiększyła się liczba podmiotów w przetwórstwie przemysłowym.

7.2. Wartość i struktura eksportu MSP

W 2009 r. wartość eksportu badanych MSP, a więc przedsiębiorstw o liczbie pracujących od 10 do 249 osób, wyniosła 103,8 mld zł²⁸, tj. o 3% więcej niż w 2008 r. W tym samym czasie eksport dużych firm zmniejszył się o 1%. W rezultacie udział MSP w eksporcie rejestrowanym w sprawozdaniach F-01 zwiększył się z 26,5% w 2008 r. do 27,3% w 2009 r. Warto podkreślić, że w poprzednich pięciu latach mieliśmy do czynienia z tendencją odwrotną (wykres 7.4).

Wykres 7.4. Udział MSP w eksporcie firm o liczbie pracujących powyżej 9 osób

Źródło: Dane GUS przetworzone przez Instytut Badań Rynku, Konsumpcji i Koniunktur oraz obliczenia własne.

W eksporcie MSP główną rolę odgrywały przedsiębiorstwa średnie zatrudniające od 50 do 249 pracowników (tabela 7.8). W 2009 r. przypadało na nie 78,3% całego eksportu MSP. W latach 2008–2009 eksport firm małych zwiększał się szybciej niż eksport firm średnich. W stosunku do roku poprzedniego tempo wzrostu eksportu dla firm małych wyniosło 8,4% w 2008 r. i 9,4% w 2009 r. Dla podmiotów średnich było to odpowiednio 2,4% i 1,4%. W konsekwencji udział przedsiębiorstw małych w całkowitym eksporcie MSP zwiększył się z 19,6% w 2007 r. do 20,5% w 2008 r. i do 21,7% w 2009 r.

We wszystkich sekcjach PKD, dla których są dostępne dane²⁹, wartość eksportu średnich przedsiębiorstw przewyższała wartość eksportu realizowanego przez przedsiębiorstwa małe.

Tabela 7.8. Eksport MSP według klas zatrudnienia (w mld zł)

Wyszczególnienie	Podmioty małe (10–49 osób)	Podmioty średnie (50–249)	MSP ogółem (10–249)
2007	19,03	78,27	97,30
2008	20,63	80,16	100,79
2009	22,56	81,26	103,81

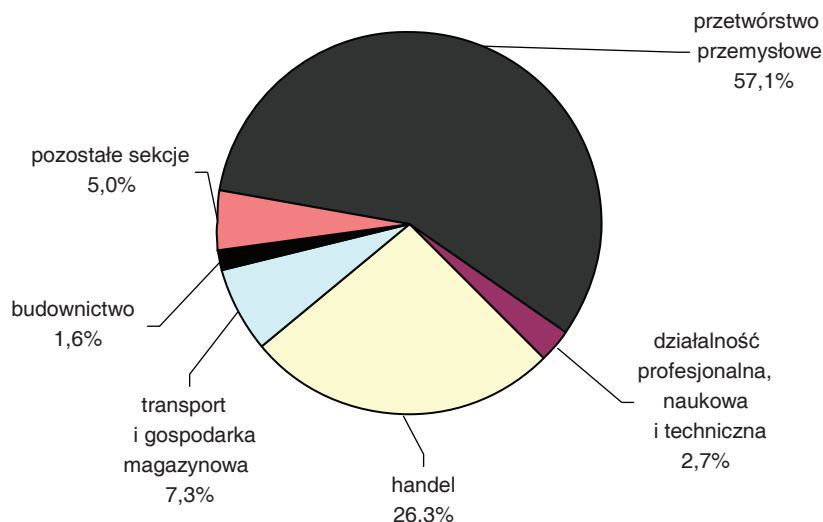
Źródło: Dane GUS przetworzone przez Instytut Badań Rynku, Konsumpcji i Koniunktur oraz obliczenia własne.

²⁸ Jest to eksport rejestrowany w sprawozdaniach F-01. Obejmuje on eksport towarów i usług przedsiębiorstw o liczbie pracujących powyżej 9 osób. Inną kategorią eksportu (uzyskiwaną na podstawie innych źródeł i obejmującą wyłącznie wywóz towarów) jest eksport rejestrowany w statystyce handlu zagranicznego. Źródłem danych dla tej drugiej kategorii eksportu są dwa równoległe działające systemy: system deklaracji INTRASTAT i system zgłoszeń celnych SAD.

²⁹ Dla niektórych sekcji i działów dane są niedostępne z uwagi na wymogi zachowania tajemnicy statystycznej, określone w ustawie o statystyce publicznej z dnia 29 czerwca 1995 roku.

Dominującą rolę w eksporcie MSP zajmowała sekcja *przetwórstwa przemysłowego*. W 2009 r. przypadało na nią 57,1% eksportu MSP. Znaczące udziały w eksporcie MSP miały również takie sekcje jak: *handel, transport i gospodarka magazynowa, działalność profesjonalna, naukowa i techniczna* oraz *budownictwo* (wykres 7.5). Na pięć wyżej wymienionych sekcji przypadało 95% eksportu MSP w 2009 r. Wśród pozostałych sekcji stosunkowo duży eksport realizowały sekcje: *informacja i komunikacja* (1,6 mld zł) oraz *wytwarzanie i zaopatrywanie w energię i gaz* (1,4 mld zł).

Wykres 7.5. Struktura eksportu MSP według sekcji PKD w 2009 roku

Źródło: Dane GUS przetworzone przez Instytut Badań Rynku, Konsumpcji i Koniunktur oraz obliczenia własne.

W 2009 r. w *przetwórstwie przemysłowym* największy eksport miały małe i średnie podmioty z działów: produkcja artykułów spożywczych (10,7 mld zł), produkcja metalowych wyrobów gotowych, z wyłączeniem maszyn i urządzeń (8,8 mld zł), produkcja wyrobów z gumy i tworzyw sztucznych (6,3 mld zł) oraz produkcja maszyn i urządzeń, gdzie indziej niesklasyfikowana (5,1 mld zł).

Jak już wspomniano, wartość eksportu MSP zwiększyła się w 2009 r. o 3% w porównaniu z rokiem poprzednim. W głównych sekcjach sytuacja była zróżnicowana. Znaczny przyrost eksportu wystąpił w przypadku *transportu i gospodarki magazynowej* (o 19,8%) oraz *działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej* (o 9,1%). Natomiast eksport obniżył się w *handlu* (o 7,3%) i *budownictwie* (o 4,6%). W *przetwórstwie przemysłowym* – sekcji o zdecydowanie największej wartości wywozu – eksport małych i średnich przedsiębiorstw zwiększył się z 56,7 mld zł w 2008 r. do 59,2 mld zł w 2009 r. (o 4,4%). Spośród tych działów, dla których są dostępne dane, największy przyrost eksportu wystąpił w przypadku działów: produkcja artykułów spożywczych (wzrost o 24,2%), poligrafia i reprodukcja zapisanych nośników informacji (o 11,9%), produkcja wyrobów z gumy i tworzyw sztucznych (o 6,9%).

W eksporcie MSP główną rolę odgrywali eksporterzy wyspecjalizowani. W 2009 r. na tę grupę firm przypadało 3/5 całego badanego eksportu MSP (tabela 7.9). W ostatnich dwóch latach udział eksportu realizowanego przez MSP-eksporterów wyspecjalizowanych w całym eksporcie MSP zwiększył się z 59,1% w 2007 r. do 59,4% w 2008 r. i do 60,1% w 2009 r. Nadal było to jednak znacznie poniżej poziomu tego wskaźnika notowanego w latach 2003–2004.

We wszystkich głównych sekcjach większość eksportu MSP przypadała w 2009 r. na eksporterów wyspecjalizowanych. W *budownictwie* eksporterzy wyspecjalizowani realizowali 65,4% eksportu MSP, w *przetwórstwie przemysłowym* było to odpowiednio 65,1%, w *działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej* 61,3%, w *transporcie i gospodarce magazynowej* 61,9%, w *informacji i komunikacji* 60,5%, w *handlu* 51,7%.

Eksporterzy niewyspecjalizowani, a więc tacy, u których eksport wynosił co najwyżej 50% przychodów ogółem, przeważali w eksporcie MSP tylko w dwóch sekcjach: w sekcji E – *dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją* (na eksporterów niewyspecjalizowanych przypadało 54,3%) oraz w sekcji K – *działalność finansowa i ubezpieczeniowa* (55,6%).

W *przetwórstwie przemysłowym* na 21 działów, dla których są dostępne dane, eksporterzy wyspecjalizowani realizowali większość eksportu MSP w 19 działach. W 2009 r. udział eksporterów wyspecjalizowanych w eksporcie MSP danego działu należał do najwyższych w przypadku następujących działów: produkcja pozostałego sprzętu

Tablica 7.9. Udział eksportu realizowanego przez MSP-eksporterów wyspecjalizowanych w eksporcie MSP

Wyszczególnienie	Eksport realizowany przez MSP eksporterów wyspecjalizowanych (w mld zł)	Eksport MSP (w mld zł)	Udział eksportu realizowanego przez MSP eksporterów wyspecjalizowanych w eksporcie MSP (w %)
2003	39,32	60,05	65,5
2004	49,81	77,88	64,0
2005	48,69	78,91	61,7
2006	52,82	82,20	59,9
2007	57,52	97,30	59,1
2008	59,91	100,79	59,4
2009	62,43	103,81	60,1

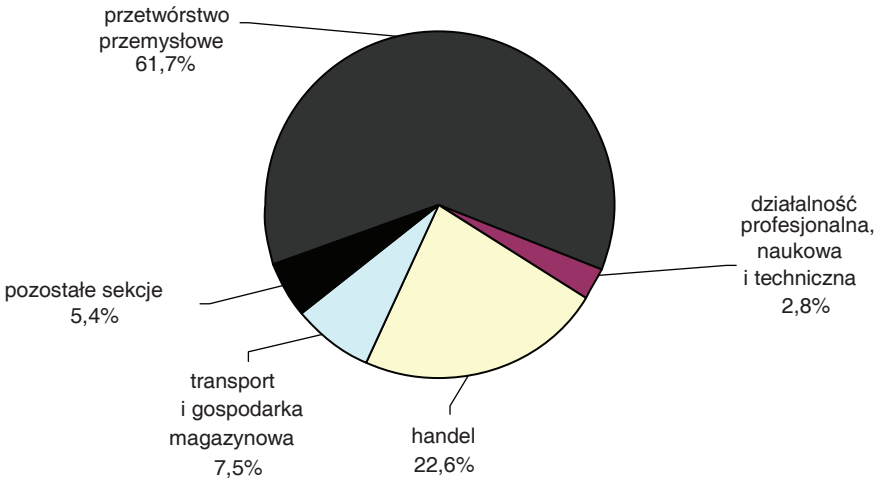
Źródło: Dane GUS przetworzone przez Instytut Badań Rynku, Konsumpcji i Koniunktur oraz obliczenia własne.

transportowego (85,3%); produkcja mebli (78,2%); produkcja odzieży (77,9%); produkcja wyrobów z drewna oraz korka, z wyłączeniem mebli (77,9%); produkcja maszyn i urządzeń, gdzie indziej niesklasyfikowana (76,4%). Natomiast eksporterzy niewyspecjalizowani dominowali w eksporcie MSP w dwóch działach: produkcja chemikaliów i wyrobów chemicznych (53,8% całego eksportu MSP w tym dziale) oraz poligrafia i reprodukcja zapisanych nośników informacji (53,7%).

Zarówno w strukturze eksportu realizowanego przez przedsiębiorstwa sprzedające głównie na rynkach zagranicznych, jak i w strukturze eksportu realizowanego przez przedsiębiorstwa sprzedające głównie na rynku krajowym, dominowało *przetwórstwo przemysłowe* (wykresy 7.6 i 7.7). Na sekcję tę przypadało 61,7% całego eksportu MSP wyspecjalizowanych i 50% całego eksportu MSP niewyspecjalizowanych. Drugie miejsce w obu przypadkach zajmowała sekcja G (*handel*). W 2000 r. na firmy handlowe przypadało 31,8% całego eksportu MSP niewyspecjalizowanych i 22,6% całego eksportu MSP wyspecjalizowanych. Trzeci pod względem wartości eksport miały – w obu wyodrębnionych grupach przedsiębiorstw – małe i średnie firmy z *transportu i gospodarki magazynowej*.

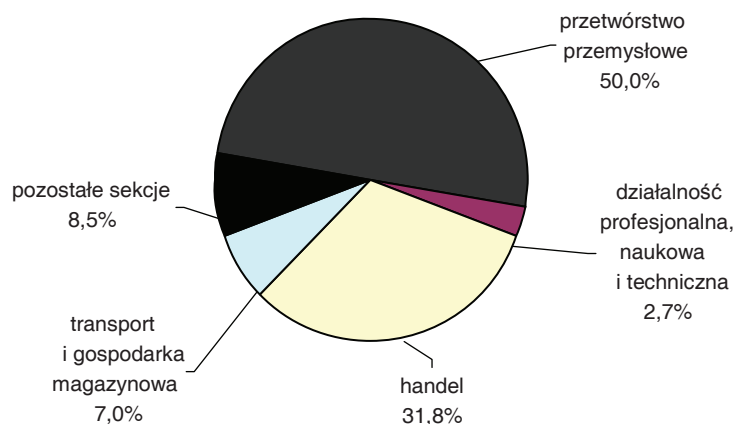
W *przetwórstwie przemysłowym* największy pod względem wartości eksport realizowały – zarówno w grupie MSP-eksporterów wyspecjalizowanych, jak w grupie MSP-eksporterów niewyspecjalizowanych – przedsiębiorstwa z działu 10 obejmującego produkcję artykułów spożywczych. W tej pierwszej grupie firm był to eksport o wartości 6,9 mld zł, a w tej drugiej grupie – o wartości 3,9 mld zł (dane dla 2009 r.). Kolejnym działem o dużej wartości eksportu była produkcja metalowych wyrobów gotowych, z wyłączeniem maszyn i urządzeń (odpowiednio 5,9 mld zł i 2,9 mld zł).

Wykres 7.6. Struktura eksportu realizowanego przez MSP-eksporterów wyspecjalizowanych, według sekcji PKD, w 2009 roku

Źródło: Dane GUS przetworzone przez Instytut Badań Rynku, Konsumpcji i Koniunktur oraz obliczenia własne.

Wykres 7.7. Struktura eksportu realizowanego przez MSP-eksporterów niewyspecjalizowanych, według sekcji PKD, w 2009 roku

Źródło: Dane GUS przetworzone przez Instytut Badań Rynku, Konsumpcji i Koniunktur oraz obliczenia własne.

W 2009 r. w sektorze MSP przedsiębiorstwa z udziałem kapitału zagranicznego realizowały nieco większy eksport niż firmy z wyłącznym udziałem kapitału krajowego (tabela 7.10). Na tę pierwszą grupę firm przypadało 50,1% całego eksportu małych i średnich przedsiębiorstw. Warto podkreślić, że o ile eksport MSP z udziałem kapitału zagranicznego zwiększył się z 44,6 mld zł w 2008 r. do 52 mld zł w 2009 r. (o 16,7%), o tyle eksport małych i średnich firm bez tego kapitału zmniejszył się w tym czasie z 56,2 mld zł do 51,8 mld zł (o 7,8%). Mogło być to spowodowane dwoma zjawiskami. Po pierwsze, spadek popytu na rynkach zagranicznych mogły bardziej odczuć firmy z wyłącznym udziałem kapitału krajowego, które miały gorszy dostęp do tych rynków. Doprowadziło to do spadku eksportu tych firm. Po drugie, wzrost eksportu przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym mógł wynikać z przekształceń własnościowych, a w szczególności przejęć przez kapitał zagranicznych firm polskich.

Tabela 7.10. Eksport MSP w podziale na podmioty z kapitałem zagranicznym i podmioty bez kapitału zagranicznego (w mld zł)

Wyszczególnienie	Podmioty z kapitałem zagranicznym	Podmioty bez kapitału zagranicznego	MSP ogółem
2007	43,32	53,98	97,30
2008	44,61	56,18	100,79
2009	52,04	51,77	103,81

Źródło: Dane GUS przetworzone przez Instytut Badań Rynku, Konsumpcji i Koniunktur oraz obliczenia własne.

Jak już wspomniano, w 2009 r. wartość eksportu MSP z kapitałem zagranicznym zwiększyła się o 16,7% w stosunku do roku poprzedniego. W głównych sekcjach sytuacja była zróżnicowana. Eksport wzrósł w *transporcie i gospodarce magazynowej* (o 34,2%), w *informacji i komunikacji* (o 30,5%), w *przetwórstwie przemysłowym* (o 18,1%) oraz w *handlu* (o 9,4%). Natomiast w *działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej* oraz w *budownictwie* nastąpił spadek eksportu (odpowiednio o 4,6% i 26%).

W *przetwórstwie przemysłowym* na 23 działy tej sekcji, w których miała miejsce działalność eksportowa, w 16 działach nastąpił wzrost eksportu badanych firm, a w 7 działach – jego spadek (tabela 7.11). Imponujący przyrost eksportu wystąpił w dziale 30 obejmującym produkcję pozostałego sprzętu transportowego. Eksport małych i średnich firm z kapitałem zagranicznym w tym dziale zwiększył się z 488,9 mln zł w 2008 r. do 11 63,7 mln zł w 2009 r.

Tabela 7.11. Wartość eksportu MSP z kapitałem zagranicznym w latach 2008–2009

Wyszczególnienie	2008 (w mln zł)	2009 (w mln zł)	Dynamika (rok 2008 = 100)
Przetwórstwo przemysłowe (sekcja C)	28459,1	33662,5	118,3
Produkcja artykułów spożywczych (dział 10)	4453,4	6202,3	139,3
Produkcja napojów (11)	286,2	444,2	155,2
Produkcja wyrobów tekstylnych (13)	551,3	651,1	118,1
Produkcja odzieży (14)	633,2	541,6	85,5
Produkcja skór i wyrobów ze skór wyprawionych (15)	241,8	299,2	123,8
Produkcja wyrobów z drewna oraz korka, z wyłączeniem mebli (16)	1155,1	1370,2	118,6
Produkcja papieru i wyrobów z papieru (17)	947,3	1215,6	128,3
Poligrafia i reprodukcja zapisanych nośników informacji (18)	194,7	192,4	98,8
Wytwarzanie i przetwarzanie koksu i produktów rafinacji ropy naftowej (19)	255,7	172,9	67,6
Produkcja chemikaliów i wyrobów chemicznych (20)	1671,2	1954,6	117,0
Produkcja podstawowych substancji farmaceutycznych oraz leków i pozostałych wyrobów farmaceutycznych (21)	297,8	289,4	97,2
Produkcja wyrobów z gumy i tworzyw sztucznych (22)	3548,4	3896,1	109,8
Produkcja wyrobów z pozostałych mineralnych surowców niemetalicznych (23)	809,0	797,9	98,6
Produkcja metali (24)	544,8	676,8	124,2
Produkcja metalowych wyrobów gotowych, z wyłączeniem maszyn i urządzeń (25)	4098,9	4959,1	121,0
Produkcja komputerów, wyrobów elektronicznych i optycznych (26)	1076,2	850,5	79,0
Produkcja urządzeń elektrycznych (27)	885,3	952,3	107,6
Produkcja maszyn i urządzeń, gdzie indziej niesklasyfikowana (28)	2884,7	3189,4	110,6
Produkcja pojazdów samochodowych, przyczep i naczep, z wyłączeniem motocykli (29)	1807,4	2182,0	120,7
Produkcja pozostałego sprzętu transportowego (30)	488,9	1163,7	238,0
Produkcja mebli (31)	755,5	739,8	97,9
Pozostała produkcja wyrobów (32)	400,4	431,0	107,6
Naprawa, konserwacja i instalowanie maszyn i urządzeń (33)	472,0	490,4	103,9

Źródło: Dane GUS przetworzone przez Instytut Badań Rynku, Konsumpcji i Koniunktur oraz obliczenia własne.

7.3. Skłonność do eksportu MSP

Firmy z sektora MSP wykazują mniejsze powiązanie z rynkami zagranicznymi niż podmioty duże. Większą skłonność do eksportu firm większych obrazują dwa wskaźniki internacjonalizacji przedsiębiorstw: wskaźnik udziału eksporterów w ogólnej liczbie firm i wskaźnik udziału eksportu w przychodach ogółem eksporterów (tabela 7.12). Dane dla pierwszego wskaźnika pokazują, że udział firm wykazujących działalność eksportową zwiększa się wraz z wielkością przedsiębiorstwa. I tak w 2009 r. w przypadku przedsiębiorstw małych udział ten wyniósł 24,4%, w przypadku przedsiębiorstw średnich – 45,8%, a w przypadku firm dużych – 62,4%. Dane dla drugiego wskaźnika wskazują, że im dana firma eksportująca jest większa, tym wykazuje wyższy udział eksportu w przychodach z całokształtu działalności. W 2009 r. udział ten wynosił 18,4% w przypadku eksporterów małych, 22,6% w przypadku eksporterów średnich i 29% dla eksporterów dużych.

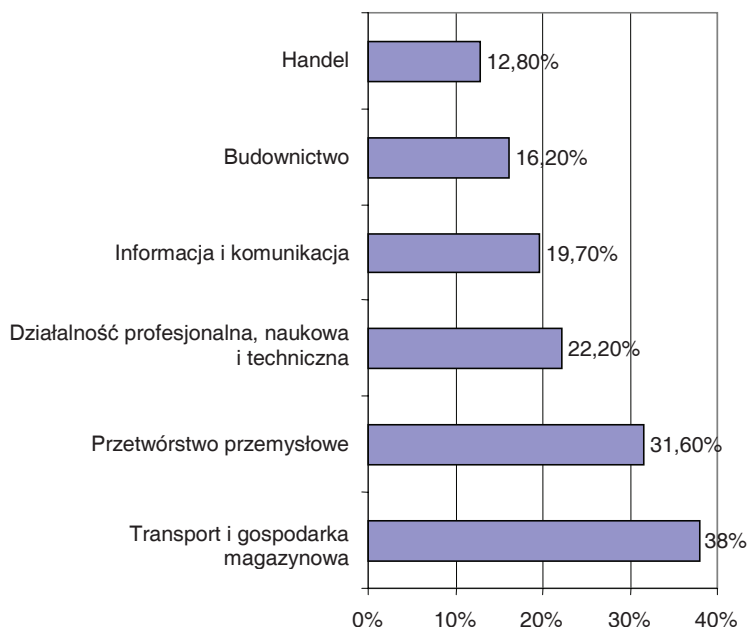
W 2009 r. udział eksportu w przychodach z całokształtu działalności wynosił dla całej grupy badanych małych i średnich przedsiębiorstw eksportujących 21,5%. Najbardziej proeksportowo były ukierunkowane firmy z *transportu i gospodarki magazynowej*, gdzie wskaźnik ten wyniósł 38% (wykres 7.8). Był on także relatywnie wysoki w przetwórstwie przemysłowym, a stosunkowo niski w handlu i budownictwie.

Tabela 7.12. Skłonność do eksportu MSP na tle ogółu podmiotów w 2009 roku

Wyszczególnienie	Liczba firm ogółem	Liczba eksporterów	Udział eksporterów w ogólnej liczbie firm (w %)	Przychody ogółem eksporterów (w mln zł)	Wartość eksportu (w mln zł)	Udział eksportu w przychodach ogółem (w %)
1	2	3	$4=(3/2)\times 100$	5	6	$7=(6/5)\times 100$
Podmioty ogółem (powyżej 9 osób)	50828	17079	33,6	1435,7	380,21	26,5
Podmioty małe (10–49 osób)	31269	7615	24,4	122,51	22,56	18,4
Podmioty średnie (50–249 osób)	16512	7563	45,8	359,81	81,26	22,6
Podmioty sektora MSP (10–249 osób)	47781	15178	31,8	432,32	103,81	24,0
Podmioty duże (powyżej 249 osób)	3047	1901	62,4	953,38	276,4	29,0

Źródło: Dane GUS przetworzone przez Instytut Badań Rynku, Konsumpcji i Koniunktur oraz obliczenia własne.

Wykres 7.8. Udział eksportu w przychodach ogółem u MSP-eksporterów w 2009 roku

Źródło: Dane GUS przetworzone przez Instytut Badań Rynku, Konsumpcji i Koniunktur oraz obliczenia własne.

W przetwórstwie przemysłowym udział eksportu w przychodach z całokształtu działalności przekraczał 40% w pięciu działach (dane dla 2009 r.):

- produkcja pozostałego sprzętu transportowego (55,3%),
- produkcja odzieży (46,8%),
- produkcja mebli (46,1%),
- produkcja wyrobów z drewna oraz korka, z wyłączeniem mebli (44,3%),
- produkcja pojazdów samochodowych, przyczep i naczep, z wyłączeniem motocykli (42,5%).

Małe i średnie przedsiębiorstwa z kapitałem zagranicznym wykazywały większy udział eksportu w przychodach ogółem niż małe i średnie podmioty bez tego kapitału. W 2009 r. wskaźnik ten wyniósł 26,9% dla tych pierwszych i 17,9% dla tych drugich.

7.4. Podsumowanie

W 2009 roku, w okresie globalnego kryzysu i wyraźnego zwolnienia tempa wzrostu gospodarczego w naszym kraju, sektor eksportowy małych i średnich przedsiębiorstw uzyskał dobre wyniki. Nastąpiła poprawa kondycji finansowej tych podmiotów. Rentowność obrotu brutto małych i średnich eksporterów, o liczbie pracujących od 10 do 249 osób wyniosła 4,2%. Był to rezultat nieco lepszy niż w niezłym dla naszej gospodarki 2008 roku. Deprecjacja złotego sprawiła, że szczególnie dobre wyniki uzyskały firmy wyspecjalizowane w eksporcie. W sektorze MSP ich rentowność obrotu brutto podniosła się z 1,7% do 5,1%, a rentowność sprzedaży z 3,6% do 6,4%.

Wyrażona w złotych wartość eksportu małych i średnich przedsiębiorstw wyniosła w 2009 r. 103,8 mld zł i zwiększyła się o 3% w porównaniu z 2008 r. W tym samym czasie wartość eksportu dużych firm obniżyła się. W rezultacie, udział MSP w całkowitym eksporcie firm – o liczbie pracujących powyżej 9 osób – zwiększył się z 26,5% w 2008 r. do 27,3% w 2009 r. Szczególnie duży wzrost eksportu MSP nastąpił w sekcji – *transport i gospodarka magazynowa* oraz w sekcji – *działalność profesjonalna, naukowa i techniczna*. Nieźle wyniki uzyskało – dominujące w eksporcie MSP – *przetwórstwo przemysłowe*. Eksport małych i średnich firm z tej sekcji zwiększył się o 4,4%, a największy przyrost wywozu osiągnęli producenci artykułów spożywczych, wyrobów z gumy i tworzyw sztucznych oraz firmy z poligrafii i reprodukcji zapisanych nośników informacji.

W 2009 r. w sektorze MSP szybciej zwiększał się eksport firm małych niż firm średnich oraz – podmiotów z kapitałem zagranicznym niż podmiotów bez tego kapitału. W rezultacie udział firm małych w całym eksporcie MSP wzrósł z 20,5% w 2008 r. do 21,7% w 2009 r., a udział podmiotów z kapitałem zagranicznym odpowiednio z 44,3% do 50,1%. W tej ostatniej grupie przedsiębiorstw szczególnie dynamicznie zwiększyły swój eksport firmy działające w transporcie i gospodarce magazynowej oraz w informacji i komunikacji.

Rozdział 8

Marzena Talar, Maja Wasilewska, Dorota Węclawska

Profile regionalne małych i średnich przedsiębiorstw

W rozdziale przedstawiona została charakterystyka stanu sektora małych i średnich przedsiębiorstw w formie profili regionalnych dla każdego województwa w Polsce. Zakres tematyczny każdego regionalnego opracowania obejmuje strukturę podmiotową przedsiębiorstw, inwestycje i efektywność sektora MSP, wymianę handlową oraz informacje na temat działalności przedsiębiorstw aktywnych. Dane dotyczące struktury podmiotowej, inwestycji oraz wymiany handlowej dotyczą wszystkich zarejestrowanych w REGON przedsiębiorstw³⁰. Dane na temat przedsiębiorstw aktywnych odnoszą się do podmiotów, które w 2008 r. prowadziły działalność gospodarczą (informacje na ten temat pozyskuje Główny Urząd Statystyczny (GUS) w oparciu o sprawozdania przedsiębiorstw: F-02, gdzie respondent określa stan własnej aktywności prawnej i ekonomicznej³¹, SP – roczna ankieta przedsiębiorstw za rok 2008, SP-03 – Sprawozdanie o działalności gospodarczej przedsiębiorstw za 2008 r.).

Większość zaprezentowanych danych pochodzi ze specjalnie zamówionych przez PARP danych przygotowanych przez GUS. Informacje na temat wymiany handlowej zostały zaczerpnięte z bazy Pontinfo, która również jest tworzona na bazie pierwotnych danych pozyskiwanych z GUS. Część dotycząca przedsiębiorstw aktywnych została opracowana na podstawie publikacji *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2008 r.*, GUS 2010.

Chcąc pokazać pełny obraz sytuacji i kondycji sektora MSP oraz stworzyć możliwość porównań, tam gdzie to było zasadne, dane zostały zaprezentowane również dla przedsiębiorstw dużych. Z kolei w przypadku niektórych danych nie było możliwe pokazanie pełnego obrazu sytuacji dla wszystkich wielkościowo grup przedsiębiorstw. Zwracamy uwagę czytelników na tabelę 1.4 dotyczącą źródeł finansowania, w której zaprezentowane dane nie obejmują mikroprzedsiębiorstw. Wiąże się to z faktem, iż powyższe informacje GUS pozyskuje na podstawie formularzy F-01 i F-02, które nie dotyczą mikroprzedsiębiorstw. Analogiczna sytuacja ma miejsce w przypadku tabeli 1.5 na temat wymiany handlowej. Ponadto w tym przypadku podane dane obejmują również podmioty z sekcji A i B³². Wymiana handlowa obejmuje eksport/import z krajami pozaunijnymi oraz wymianę wewnątrzwspólnotową.

W profilach przedstawione zostały najbardziej aktualne, dostępne dane, dlatego część informacji pochodzi z roku 2008 r., a w niektórych przypadkach, co jest wyraźnie zaznaczone w tekście, również za rok 2009, na co również chcielibyśmy zwrócić uwagę czytelnika. W opisie profili regionalnych symbole sekcji są podane zgodnie z Polską Klasyfikacją Działalności 2004. Jedynie w przypadku części dotyczącej wymiany handlowej w 2009 r. wymienione sekcje podano zgodnie z PKD 2007 (wyjaśnienie skrótów sekcji można znaleźć w załączniku 3).

1. Województwo dolnośląskie

Struktura podmiotowa przedsiębiorstw w 2009 r.

W 2009 r. w województwie dolnośląskim w systemie REGON było wpisanych blisko 326 tys. przedsiębiorstw, co stanowiło nieco ponad 8% wszystkich firm zarejestrowanych w Polsce tabela 1.1. Największy udział w sektorze MSP regionu miały firmy do 9 pracowników, a wśród nich istotną grupą okazały się przedsiębiorstwa o zerowej liczbie pracujących, które miały najwyższy, 17-procentowy udział w tej klasie firm w skali kraju. Dzięki temu struktura sektora MSP w województwie dolnośląskim lekko odbiegała od struktury krajowej (w regionie ok. 96% przedsiębiorstw stanowiły mikroprzedsiębiorstwa, a 3% małe firmy, gdy dla kraju te wskaźniki wynosiły odpowiednio 95% i 4%).

³⁰ Dane dla podmiotów zatrudniających powyżej 9 osób są opracowane na podstawie sprawozdawczości, natomiast dla podmiotów, w których liczba zatrudnionych nie przekracza 9 osób, dane są ustalane szacunkowo.

³¹ Formularz F-02 *Statystyczne sprawozdanie finansowe sporządzone na dzień 31 grudnia danego roku*. Stan aktywności prawnej i ekonomicznej jest weryfikowany za pomocą pyt. 5, gdzie podmiot uznający się za aktywny ma możliwość wyboru odpowiedzi spośród czterech opcji („prowadzący działalność”, „w budowie, organizujący się”, „w stanie likwidacji”, „w stanie upadłości”).

³² Część danych w zakresie sekcji A (Rolnictwo, Łowiectwo i Leśnictwo) oraz sekcji B (Rybołówstwo i Rybactwo) jest objęta tajemnicą statystyczną, dlatego w przypadku poszczególnych województw nie jest znana dokładna liczba tych podmiotów.

Tabela 1.1 Podmioty zarejestrowane w REGON w 2009 r. wg liczby pracujących

Dolnośląskie	Ogółem	0	0–9	10–49	50–249	>249
Liczba przedsiębiorstw	325 832	57 617	311 475	11 620	2 283	454
Udział regionu w Polsce (%)	8,40	17,38	8,48	6,83	7,21	8,17
Liczba przedsiębiorstw zlikwidowanych	30 344	1 503	29 977	318	37	12
Zlikwidowane – udział w Polsce (%)	7,91	14,74	7,93	6,73	6,05	6,59
Liczba przedsiębiorstw nowo powstałych	33 269	2787	32 836	395	30	8
Nowopowstałe – udział w Polsce (%)	8,27	17,16	8,27	8,13	7,87	15,09

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, przygotowanych na potrzeby niniejszej publikacji.

W 2009 r. w województwie dolnośląskim powstało ponad 33 tys. nowych firm, co stnowiło ponad 8% wszystkich nowo powstałych firm w Polsce (tabela 1.1). Z kolei zlikwidowano ponad 30 tys. przedsiębiorstw, co stanowiło około 8% wszystkich zlikwidowanych w skali kraju. Najwięcej przedsiębiorstw zlikwidowano w grupie mikroprzedsiębiorstw (około 8% w skali kraju), ale jednocześnie w tej samej grupie powstało najwięcej nowych podmiotów (8% w skali kraju).

W sektorze prywatnym co trzecia firma sektora MSP specjalizowała się w *Handlu i naprawach*, ponad 20% firm działało w sekcji *Obsługa nieruchomości i firm*, w dalszej kolejności pod względem ważności branż znajdowało się *Budownictwo* z ponad 11-procentowym udziałem w strukturze branżowej firm. W sektorze publicznym w ponad 60% dominowała jedna branża *Obsługa nieruchomości i firm*, kolejna istotna sekcja to *Edukacja* z ponad 20-procentowym udziałem.

MSP będące własnością kapitału zagranicznego przeważały w sekcjach *Handel i naprawy* (35%), *Przetwórstwo przemysłowe* (22%) oraz *Obsługa nieruchomości i firm* (17%). Nowo utworzone przedsiębiorstwa w 2008 r. w województwie to przede wszystkim podmioty z sekcji *Handel i naprawy* (30%), *Obsługa nieruchomości i firm* (19%) oraz *Budownictwo* (ok. 13%). Wśród zlikwidowanych przedsiębiorstw dominowały te same branże. Szczegółowe dane na temat podziałów branżowych znajdują się w załączniku 2 (tabela 1.1b pt.: Struktura branżowa MSP zarejestrowanych w REGON).

Województwo dolnośląskie utrzymuje wysoką pozycję na tle innych regionów pod względem podstawowych wskaźników obrazujących poziom przedsiębiorczości. W 2009 r. na 1000 mieszkańców przypadało ponad 113 firm zarejestrowanych w REGON (tabela 1.2), co dało regionowi czwarte miejsce w rankingu województw. O poziomie przedsiębiorczości w regionie dobrze też świadczą wskaźniki w kategorii nowo powstałych firm na 1000 mieszkańców – piąte miejsce oraz trzecie miejsce, jeśli chodzi o liczbę firm z kapitałem zagranicznym na 1000 mieszkańców. Na tle tej statystyki dość niekorzystnie wypada dziesiąta pozycja w kategorii ilości zlikwidowanych firm.

Tabela 1.2. MSP zarejestrowane w REGON w 2009 r. w stosunku do liczby mieszkańców

Dolnośląskie	Liczba firm na 1000 mieszkańców	Miejsce w Polsce
MSP ogółem	113,27	4
MSP nowo powstałe	11,57	5
MSP zlikwidowane	10,55	10
MSP z kapitałem zagranicznym	2,26	3

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, przygotowanych na potrzeby niniejszej publikacji.

Inwestycje i efektywność MSP w 2008 r.

Nakłady inwestycyjne przedsiębiorstw w regionie wyniosły blisko 13 mld zł, z czego na mikroprzedsiębiorstwa przypadło – 1,3 mld zł, na małe firmy – 1,4 mld zł, na średnie firmy – 2,6 mld zł i na duże firmy – ponad 7,5 mld zł (tabela 1.3).

W stosunku do roku 2007 wzrósł udział nakładów firm małych (z 8% do 11%) i średnich (z 16% do ok. 20%), spadł natomiast udział nakładów firm mikro (z 12% do 10%) i przedsiębiorstw dużych (z 63% do ok. 59%).

Tabela 1.3. Nakłady inwestycyjne przedsiębiorstw w 2008 r. wg liczby pracujących

Dolnośląskie	Ogółem	0–9	10–49	50–249	>249
Nakłady w tys. zł	12 810 188	1 283 358	1 449 921	2 550 628	7 526 281
Udział w nakładach przedsiębiorstw regionu (%)	100,00	10,02	11,32	19,91	58,75

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, przygotowanych na potrzeby niniejszej publikacji.

Wśród dolnośląskich MSP największy udział w strukturze inwestycji regionu miały podmioty z sekcji *Przetwórstwo przemysłowe* (ponad 26%), *Handel i naprawy* (ponad 20%) oraz *Obsługa nieruchomości i firm* (ok. 17%). Najmniejszy udział w inwestycjach regionu sektor MSP zanotował w sekcjach: *Edukacja* (0,5%), *Górnictwo* (2,64%) oraz *Hotele i restauracje* (2,94%). Szczegółowe dane na temat struktury branżowej inwestycji można znaleźć w załączniku 2 (tabela 2.1 pt.: Struktura branżowa inwestycji MSP).

Podobnie jak w roku ubiegłym, przedsiębiorstwa województwa dolnośląskiego w ponad 73% finansowały swoje inwestycje ze środków własnych, zachowana również została tendencja, zgodnie z którą środki te w najmniejszym stopniu wykorzystywane były przez firmy małe, a w największym przez duże przedsiębiorstwa (tabela 1.4). Ciekawie prezentuje się obraz finansowania inwestycji z kredytów i pożyczek krajowych (12,3%). Było to źródło najchętniej wykorzystywane przez małych przedsiębiorców – 23,5% ich inwestycji, a najmniej przez duże przedsiębiorstwa – 6,6% ich inwestycji. Kolejne ważne źródło finansowania inwestycji to środki zagraniczne (niemal 6%), które największym zainteresowaniem cieszyły się wśród małych przedsiębiorstw – 10,6%.

Podobnie jak w roku ubiegłym środki budżetowe nie stanowiły istotnego źródła finansowania inwestycji i w takim mniej więcej stopniu stanowiły źródło finansowania we wszystkich grupach przedsiębiorstw (od 1,4% do 2%).

Tabela 1.4. Źródła finansowania inwestycji przedsiębiorstw w 2008 r. wg liczby pracujących (%)

Dolnośląskie	Ogółem	0–49	10–249	>249
Środki własne	73,26	59,05	61,12	80,75
Środki budżetowe	1,53	1,97	1,49	1,45
Kredyty i pożyczki krajowe	12,30	23,47	21,20	6,64
Środki zagraniczne ogółem:	5,95	10,63	7,97	4,17
w tym zagraniczne kredyty	1,72	8,77	0,84	0,43
Inne źródła	1,48	2,76	2,51	0,82
Nakłady niefinansowe	5,48	2,12	5,70	6,16

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, przygotowanych na potrzeby niniejszej publikacji.

Wśród wszystkich przedsiębiorstw prowadzących pełną księgowość najwyższe przychody netto ze sprzedaży w przeliczeniu na podmiot osiągnęły firmy z sekcji *Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię, gaz i wodę*. Dla sektora MSP najwyższe przychody netto ze sprzedaży w przeliczeniu na podmiot osiągnęły firmy z sekcji *Pośrednictwo finansowe*. Szczegółowe dane na temat przychodów przedsiębiorstw, również tych prowadzących księgi przychodów i rozchodów znajdują się w załączniku 2 (tabela 3.1 pt.: Przychody przedsiębiorstw według sekcji PKD).

Wskaźniki energochłonności i materiałochłonności przedsiębiorstw w województwie dolnośląskim były wyższe od poziomu krajowego. Szczegółowe dane w obszarze tych wskaźników zostały przedstawione w załączniku 2, w tabeli 5 pt.: Materiałochłonność przedsiębiorstw w 2008 r. i tabeli 6 pt.: Energochłonność przedsiębiorstw w 2008 r.

Wymiana handlowa w 2009 r.

W 2009 r. w województwie zarejestrowanych było ponad 1 400 firm, które prowadziły działalność eksportową (tabela 1.5). Najwięcej eksporterów znajdowało się w grupie małych przedsiębiorstw (676 podmiotów). Z drugiej jednak strony w małych przedsiębiorstwach udział sprzedaży eksportowej w przychodach ogółem był bardzo niski i wyniósł zaledwie 7%.

W województwie działała podobna liczba firm importujących (1 522), co stanowi około 8,6% tego typu firm w skali kraju. Najwięcej firm importujących było zarejestrowanych w grupie małych przedsiębiorców, choć wartość ich zakupów z importu była najniższa (tabela 1.5).

Tabela 1.5. Wymiana handlowa w 2009 r. wg liczby pracujących

Dolnośląskie	Ogółem	10–49	50–250	>250
Udział sprzedaży eksportowej w przychodach ogółem	0,29	0,07	0,18	0,4
Liczba firm eksportowych	1 425	676	592	157
Wartość zakupów z importu w mln zł	29 169	2 434	6 929	19 806
Liczba firm importujących	1522	765	576	181

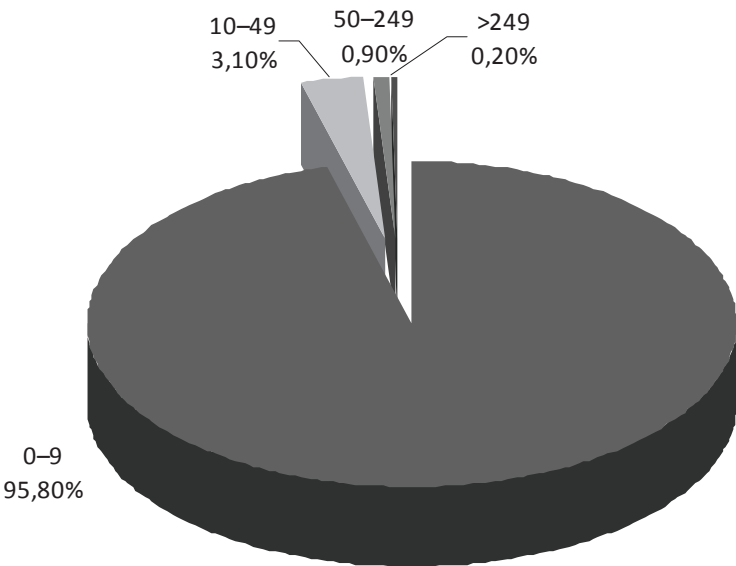
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (baza Pontinfo).

Firmy eksportowe dominowały w sekcji *Przetwórstwo przemysłowe* oraz *Handel hurtowy i detaliczny*. Podobna sytuacja miała miejsce w przypadku firm importerów. Szczegółowe informacje na temat udziału branż w wymianie handlowej znajdują się w załączniku 2 (tabela 4.1 pt.: Liczba eksporterów i importerów według województw i sekcji PKD).

Przedsiębiorstwa aktywne w 2008 r.

W 2008 r. w województwie funkcjonowało blisko 136 tys. aktywnych przedsiębiorstw, tj. blisko 8% aktywnych podmiotów w skali kraju (tabela 1.6). Udział poszczególnych grup przedsiębiorstw w skali kraju był bardzo zbliżony i również utrzymywał się na poziomie około 8% dla każdej grupy firm. W stosunku do 2007 r. spadła liczba pracujących w przedsiębiorstwach aktywnych w regionie o blisko 6 tys. osób. Najwięcej osób pracowało w mikroprzedsiębiorstwach (37%), w dużych przedsiębiorstwach pracowała co trzecia osoba.

Wykres 1.1. Struktura podmiotowa przedsiębiorstw aktywnych w województwie dolnośląskim w 2008 r. wg liczby pracujących (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2008 roku*, GUS (2010) Warszawa.

Przychody przeciętnego przedsiębiorstwa w regionie wyniosły 1,6 mln zł, co stanowiło 90% średniej krajowej (tabela 1.6). Również przychody we wszystkich grupach przedsiębiorstw były niższe w stosunku do średniej krajowej dla poszczególnych grup, największa różnica wystąpiła natomiast w przypadku dużych przedsiębiorstw. Struktura przychodów nie zmieniła się od 2007 r. – dominowały przedsiębiorstwa duże z udziałem w przychodzie na poziomie 42%, następnie mikro- i średnie podmioty z udziałem na poziomie odpowiednio 21 i 23%, a na końcu małe przedsiębiorstwa z udziałem w wysokości ok. 14%.

Pomimo niższych niż średnia krajowa przychodów osiąganych przez przedsiębiorstwa w województwie dolnośląskim, w 2008 r. przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto było nieznacznie wyższe od średniej krajowej (tabela 1.7). Taka tendencja była zachowana w grupie mikroprzedsiębiorstw, gdzie wynagrodzenie było wyższe o 6% w stosunku do średniej krajowej i w firmach małych (7%). Wynagrodzenie w firmach średnich było zbliżone do średniej krajowej. Jedynie w dużych przedsiębiorstwach zarabiano 97% średniej krajowej.

Tabela 1.6. Przedsiębiorstwa aktywne w 2008 r. wg liczby pracujących

Dolnośląskie	Ogółem	0–9	10–49	50–249	>249
Liczba aktywnych przedsiębiorstw	135 901	130 256	4 146	1 231	268
Udział regionu w Polsce (%)	7,30	7,29	7,54	7,54	8,24
Struktura pracujących (%)	Liczba: 702 504	37	13	18	32
Przychody na 1 podmiot w mln zł	1,56	0,37	7,08	37,85	325,65
Struktura przychodów (%)	100,00	21,06	13,92	22,90	42,12
Przeciętne wynagrodzenie miesięczne brutto w zł	3 022	1 823	2 292*	3 118	3 588
Inwestycje na przedsiębiorstwo w tys. zł	85,00	10,76	404,01	2 023,78	22 325,01
Inwestycje na pracującego w przedsiębiorstwach w tys. zł	16,44	5,37	18,48	19,85	26,55

* dotyczy przedsiębiorstw o liczbie pracujących od 0 do 49.

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2008 roku*, GUS (2010) Warszawa.

Tabela 1.7. Przedsiębiorstwa aktywne w 2008 r., gdy przeciętna dla Polski = 100

Dolnośląskie	Ogółem	0–9	10–49	50–249	>249
Liczba aktywnych przedsiębiorstw na 1000 mieszkańców	96,72	96,59	100,00	100,00	100,00
Przychody na 1 podmiot w mln zł	90,36	89,52	83,83	88,17	81,32
Przeciętne wynagrodzenie miesięczne brutto w zł	100,73	105,62	106,65*	99,65	96,58
Inwestycje na przedsiębiorstwo	98,60	94,51	116,82	94,56	84,19
Inwestycje na pracującego w przedsiębiorstwach	97,24	98,30	116,17	96,48	88,49

* dotyczy przedsiębiorstw o liczbie pracujących od 0 do 49.

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2008 roku*, GUS (2010) Warszawa.

Inwestycje na przedsiębiorstwo aktywne przeprowadzone w 2008 r. w województwie wyniosły 85 tys. zł i były nieznacznie niższe od średniej krajowej (tabela 1.6). Warto jednak zaznaczyć, iż w przypadku małych przedsiębiorstw wartość inwestycji na aktywne przedsiębiorstwo była wyższa od średniej krajowej o 58 tys. zł. W pozostałych grupach firm poziom inwestycji był nieznacznie niższy od średnich krajowych. Należy zwrócić uwagę na znacznie mniejszy potencjał mikroprzedsiębiorstw zarówno jeśli chodzi o wielkość bezwzględną środków przeznaczonych na inwestycje oraz wielkość inwestycji w przeliczeniu na pracującego. Mikroprzedsiębiorstwa wydały niewiele ponad 5 tys. zł na inwestycje w przeliczeniu na jednego pracującego, natomiast już mali przedsiębiorcy przeznaczali na ten cel ponad trzy razy więcej.

2. Województwo kujawsko-pomorskie

Struktura podmiotowa przedsiębiorstw w 2009 r.

W 2009 r. w województwie kujawsko-pomorskim w systemie REGON było zarejestrowanych ponad 190,5 tys. przedsiębiorstw, co stanowiło blisko 5% wszystkich firm zarejestrowanych w Polsce (tabela 2.1). Zarówno udział sektora MSP, jak i dużych firm województwa w przedsiębiorstwach ogółem dla kraju – nie był znaczący. Najbardziej było to widoczne w przypadku firm o zerowej liczbie pracujących, których udział w kraju w tej kategorii przedsiębiorstw był jednym z najniższych spośród wszystkich województw (ok. 2,5%).

Tabela 2.1. Podmioty zarejestrowane z REGON w 2009 r. wg liczby pracujących

Kujawsko-pomorskie	Ogółem	0	0–9	10–49	50–249	>249
Liczba przedsiębiorstw	190 545	8 222	180 043	8 514	1 720	268
Udział regionu w Polsce (%)	4,91	2,48	4,90	5,00	5,43	4,83
Liczba przedsiębiorstw zlikwidowanych	29 453	759	29 129	282	37	5
Zlikwidowane – udział w Polsce (%)	7,68	7,44	7,71	5,97	6,05	2,75
Liczba przedsiębiorstw nowo powstałych	21 461	294	21 175	265	19	2
Nowo powstałe – udział w Polsce (%)	5,33	1,81	5,33	5,45	4,99	3,77

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, przygotowanych na potrzeby niniejszej publikacji.

W 2009 r. w województwie kujawsko-pomorskim powstało ponad 21,4 tys. nowych firm, co stanowiło ponad 5% wszystkich nowo powstałych firm w Polsce (tabela 2.1). Z kolei zlikwidowano blisko 29,5 tys. przedsiębiorstw, co stanowiło ponad 7% wszystkich zlikwidowanych firm w skali kraju. Najwięcej przedsiębiorstw zlikwidowano w grupie mikroprzedsiębiorstw (około 8% w skali kraju), ale jednocześnie w grupie tej utworzono najwięcej nowych firm (ponad 5% w skali kraju).

Co trzecia firma działająca w sektorze prywatnym specjalizowała się w *Handlu i naprawach*, niemal 14% firm działało w sekcji *Obsługa nieruchomości i firm*, w dalszej kolejności pod względem ważności branż znajdowało się *Budownictwo* z ponad 11-procentowym udziałem w strukturze branżowej firm. W sektorze publicznym dominowały dwie branże – *Edukacja* (38%) oraz *Obsługa nieruchomości i firm* (ok. 31%).

MSP będące własnością kapitału zagranicznego przeważały w sekcjach *Handel i naprawy* (32%), *Przetwórstwo przemysłowe* (30%) oraz *Obsługa nieruchomości i firm* (ok. 12%). Nowo utworzone przedsiębiorstwa w województwie to przede wszystkim podmioty z sekcji *Handel i naprawy* (34%), *Obsługa nieruchomości i firm* (15%) oraz *Budownictwo* (12%). Wśród zlikwidowanych przedsiębiorstw dominowała sekcja *Handel i naprawy*, w ramach której zlikwidowano ponad 41% firm. Szczegółowe dane na temat podziałów branżowych znajdują się w załączniku 2 (tabela 1.2b pt.: Struktura branżowa MSP zarejestrowanych w REGON).

Województwo kujawsko-pomorskie zajmuje przeciętną pozycję na tle innych regionów pod względem podstawowych wskaźników obrazujących poziom przedsiębiorczości. W województwie w 2009 r. na 1000 mieszkańców przypadły 92 firmy zarejestrowane w REGON (tabela 2.2), co dało regionowi dopiero jedenaste miejsce w rankingu województw. W przypadku nowo powstałych firm na 1000 mieszkańców województwo zajęło dziesiąte miejsce, a w przypadku zlikwidowanych miejsce piętnaste.

Tabela 2.2. MSP zarejestrowane w REGON w 2009 r. w stosunku do liczby mieszkańców

Kujawsko-pomorskie	Liczba firm na 1000 mieszkańców	Miejsce w Polsce
MSP ogółem	92,09	11
MSP nowo powstałe	10,37	10
MSP zlikwidowane	14,23	15
MSP z kapitałem zagranicznym	0,81	11

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, przygotowanych na potrzeby niniejszej publikacji.

Inwestycje i efektywność MSP w 2008 r.

Nakłady inwestycyjne przedsiębiorstw w regionie wyniosły niemal 7 mld zł, z czego na mikroprzedsiębiorstwa przypadło – ponad 700 mln zł, na małe firmy – ok. 660 mln zł, na firmy średnie – ok. 1,7 mld zł i na firmy duże – ponad 3,8 mld zł (tabela 2.3). W stosunku do roku 2007 r. wzrósł udział nakładów firm mikro (z 9% do 10%) i małych (z 8% do blisko 10%), a z drugiej strony spadł udział nakładów wśród średnich firm (z 28% do 24%).

Tabela 2.3. Nakłady inwestycyjne przedsiębiorstw w 2008 r. wg liczby pracujących

Kujawsko-pomorskie	Ogółem	0–9	10–49	50–249	>249
Nakłady w tys. zł	6 902 008	700 566	660 871	1 679 648	3 860 923
Udział w nakładach przedsiębiorstw regionu (%)	100,00	10,15	9,58	24,34	55,94

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, przygotowanych na potrzeby niniejszej publikacji.

Wśród MSP zarejestrowanych w województwie kujawsko-pomorskim największy udział w strukturze inwestycji miały podmioty z sekcji *Przetwórstwo przemysłowe* (42%), podmioty z sekcji *Handel i naprawy* z 18-procentowym udziałem oraz *Obsługa nieruchomości i firm* (niemal 11%). Najmniejszy udział w inwestycjach sektor MSP zanotowano w sekcjach: *Górnictwo, Edukacja, Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną* oraz *Pośrednictwo finansowe*. Szczegółowe dane na temat struktury branżowej inwestycji można znaleźć w załączniku 2 (tabela 2.2 pt.: Struktura branżowa inwestycji MSP).

Przedsiębiorcy województwa kujawsko-pomorskiego w 67% swoje inwestycje finansowali ze środków własnych (tabela 2.4).

Kolejnym istotnym źródłem finansowania były kredyty i pożyczki krajowe (14% inwestycji), z których w największym stopniu skorzystali mali przedsiębiorcy, finansując w ten sposób ponad 25% swoich inwestycji. Natomiast w najmniejszym stopniu wykorzystali to źródło duże firmy (około 6%).

W stosunku do roku 2007 spadło znaczenie inwestycji pochodzących ze środków budżetowych (z 4,2 do 2,6%). W 2008 r. zdecydowanie rzadziej niż w 2007 r. skorzystały z tej możliwości finansowania firmy średnie i duże.

Tabela 2.4. Źródła finansowania inwestycji przedsiębiorstw w 2008 r. wg liczby pracujących (%)

Kujawsko-pomorskie	Ogółem	10–49	50–249	>249
Środki własne	67,80	67,35	61,56	71,82
Środki budżetowe	2,56	1,38	0,95	3,86
Kredyty i pożyczki krajowe	13,92	25,50	22,26	5,86
Środki zagraniczne ogółem:	9,83	1,49	7,79	13,14
w tym zagraniczne kredyty	5,69	0,00	4,75	7,67
Inne źródła	3,86	4,01	6,01	2,47
Nakłady niefinansowe	2,04	0,26	1,43	2,86

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, przygotowanych na potrzeby niniejszej publikacji.

Wśród wszystkich przedsiębiorstw prowadzących pełną księgowość najwyższe przychody netto ze sprzedaży w przeliczeniu na podmiot osiągnęły firmy z sekcji *Handel i naprawy*. Sekcja ta dominowała też w sektorze MSP. Szczegółowe dane na temat przychodów przedsiębiorstw, również tych prowadzących księgi przychodów i rozchodów znajdują się w załączniku 2 (tabela 3.2 pt.: Przychody przedsiębiorstw według sekcji PKD).

Materiałochłonność przedsiębiorstw w województwie kujawsko-pomorskim była wyższa dla ogółu przedsiębiorstw w stosunku do poziomu krajowego. W przypadku energochłonności wskaźnik dla regionu i poszczególnych grup przedsiębiorstw był na tym samym poziomie co średnia w kraju. Szczegółowe dane dotyczące tych wskaźników zostały przedstawione w załączniku nr 2, w tabeli 5 pt.: Materiałochłonność przedsiębiorstw w 2008 r. i w tabeli 6 pt.: Energochłonność przedsiębiorstw w 2008 r.

Wymiana handlowa w 2009 r.

W 2009 r. w województwie było zarejestrowanych 841 firm, które prowadziły działalność eksportową. Najwięcej eksporterów znajdowało się w grupie średnich przedsiębiorstw (392 podmioty), choć udział sprzedaży eksportowej w przychodach ogółem tej klasy firm (13%) był niższy niż przeciętna dla województwa (18%) (tabela 2.5).

W województwie działała również podobna ilość firm importujących (844), tj. około 5% tego typu firm w skali kraju. Tu znowu najwięcej firm importujących było zarejestrowanych w grupie średnich przedsiębiorców (tabela 2.5).

Tabela 2.5. Wymiana handlowa w 2009 r. wg liczby pracujących

Kujawsko-pomorskie	Ogółem	10–49	50–250	>250
Udział sprzedaży eksportowej w przychodach ogółem	0,18	0,06	0,13	0,26
Liczba firm eksportowych	841	354	392	95
Wartość zakupów z importu w mln zł	11 811	952	3067	7 792
Liczba firm importujących	844	360	378	106

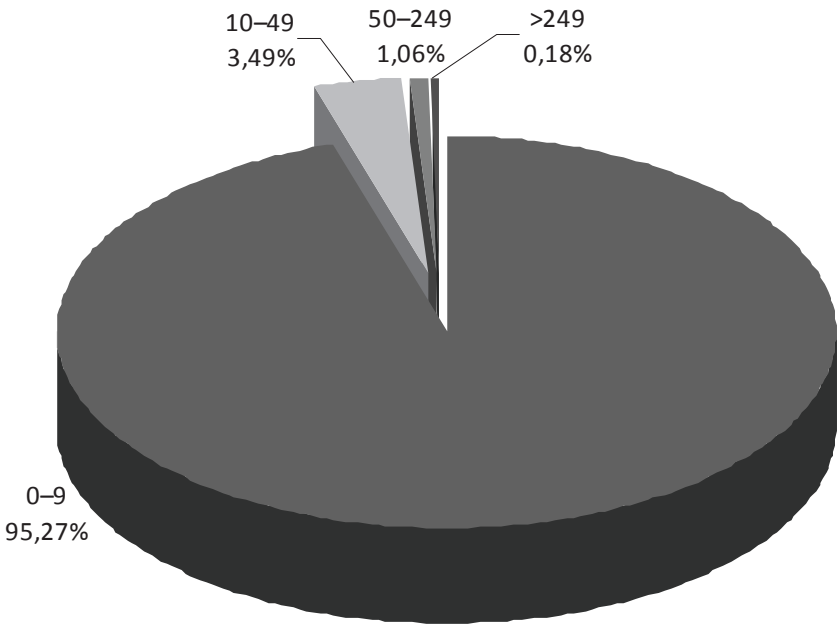
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (baza Pontinfo).

Firmy eksportowe dominowały w sekcji *Przetwórstwo przemysłowe* oraz *Handel i naprawy*. Podobna sytuacja miała miejsce w przypadku firm importerów. Szczegółowe informacje na temat udziału branż w wymianie handlowej znajdują się w załączniku 2 (tabela. 4.2 pt.: Liczba eksporterów i importerów według województw i sekcji PKD).

Przedsiębiorstwa aktywne w 2008 r.

W 2008 r. w województwie funkcjonowało ponad 84 tys. aktywnych przedsiębiorstw, tj. 4,5% aktywnych podmiotów w skali kraju. Udział poszczególnych grup przedsiębiorstw w skali kraju był bardzo zbliżony i również utrzymywał się na poziomie około 5% dla każdej grupy firm. W stosunku do 2007 r. nieznacznie wzrosła liczba pracujących w regionie – o niecałe 7 tys. osób, co stanowi wzrost o zaledwie 2%. Najwięcej pracujących zanotowano w grupie mikroprzedsiębiorstw (41%), a następnie w średnich przedsiębiorstwach – 23%.

Wykres 2.1. Struktura podmiotowa przedsiębiorstw aktywnych w województwie kujawsko-pomorskim w 2008 r. wg liczby pracujących (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2008 roku*, GUS (2010) Warszawa.

Przychody przeciętnego przedsiębiorstwa w regionie wyniosły 1,4 mln zł, tj, blisko 20% mniej niż wyniosła średnia krajowa (tabela 2.6). Przychody we wszystkich grupach przedsiębiorstw były niższe w stosunku do średniej krajowej dla poszczególnych klas firm. Największa różnica w stosunku do średniej krajowej w poszczególnych grupach firm wystąpiła w dużych przedsiębiorstwach (o 41% mniej), natomiast najbliższe średniej krajowej były mikroprzedsiębiorstwa (8% mniej). W stosunku do roku 2007 zwiększyła się różnica w udziale w przychodach między mikroprzedsiębiorstwami i firmami małymi. W 2007 r. mikroprzedsiębiorstwa miały 86-procentowy udział w przychodzie, a firmy małe ponad 78-procentowy, natomiast w roku 2008 r. różnica ta się powiększyła na korzyść mikroprzedsiębiorstw (tabela 2.7).

W 2008 r. przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto było niższe o 18% od średniej krajowej (tabela 2.7). Różnice w poszczególnych grupach przedsiębiorstw w stosunku do średniej krajowej w tych grupach kształtowały się na poziomie kilkunastu procent (od 12% – firmy mikro do 18% – firmy duże).

Tabela 2.6. Przedsiębiorstwa aktywne w 2008 r. wg liczby pracujących

Kujawsko-pomorskie	Ogółem	0–9	10–49	50–249	>249
Liczba aktywnych przedsiębiorstw	84 043	80 065	2 931	892	155
Udział regionu w Polsce (%)	4,51	4,48	5,33	5,46	4,77
Struktura pracujących (%)	Liczba: 413 940	41	16	23	20
Przychody na 1 podmiot w mln zł	1,40	0,38	6,35	35,22	236,17
Struktura przychodów (%)	100,00	24,18	15,71	27,71	32,39
Przeciętne wynagrodzenie miesięczne brutto w zł	2 461	1 529	1 918*	2 677	3 064
Inwestycje na przedsiębiorstwo w tys. zł	73,68	9,67	284,68	2 114,04	17 409,18
Inwestycje na pracującego w przedsiębiorstwach w tys. zł	14,96	4,59	12,74	19,72	32,04

* dotyczy przedsiębiorstw o liczbie pracujących od 0 do 49.

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2008 roku*, GUS (2010) Warszawa.

Tabela 2.7. Przedsiębiorstwa aktywne w 2008 r., gdy przeciętna dla Polski = 100

Kujawsko-pomorskie	Ogółem	0–9	10–49	50–249	>249
Liczba aktywnych przedsiębiorstw na 1000 mieszkańców	83,20	82,52	100,00	100,00	100,00
Przychody na 1 podmiot w mln zł	80,98	92,13	75,23	82,05	58,98
Przeciętne wynagrodzenie miesięczne brutto w zł	82,03	88,59	89,25*	85,55	82,48
Inwestycje na przedsiębiorstwo	85,48	84,91	82,32	98,78	65,66
Inwestycje na pracującego w przedsiębiorstwach	88,47	84,06	80,09	95,82	106,79

* dotyczy przedsiębiorstw o liczbie pracujących od 0 do 49.

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2008 roku*, GUS (2010) Warszawa.

Inwestycje przeprowadzone w 2008 r. w województwie wyniosły blisko 74 tys. zł na aktywne przedsiębiorstwo, co stanowiło 85% średniej krajowej. Największa różnica, jeśli chodzi o wielkość przeprowadzonych inwestycji, dotyczyła dużych firm, których inwestycje stanowiły tylko ok. 66% średniej krajowej. O wiele lepiej wypadły na tym tle średnie przedsiębiorstwa z inwestycjami na poziomie 99% przeciętnej dla kraju w tej grupie firm. Warto również zwrócić uwagę na bardzo niski potencjał mikroprzedsiębiorstw zarówno jeśli chodzi o wielkość bezwzględną środków przeznaczonych na inwestycje oraz wielkość inwestycji w przeliczeniu na pracującego, choć różnica ta zmniejszyła się w stosunku do roku 2007. Mikroprzedsiębiorstwa wydają 4,6 tys. zł na inwestycje w przeliczeniu na jednego pracującego, natomiast już mali przedsiębiorcy wydają na ten cel blisko trzy razy więcej.

3. Województwo lubelskie

Struktura podmiotowa przedsiębiorstw w 2009 r.

W 2009 r. w województwie lubelskim w systemie REGON było zarejestrowanych ponad 163 tys. przedsiębiorstw, co stanowiło nieco ponad 4% wszystkich firm zarejestrowanych w Polsce (tabela 3.1). Podobnie jak w roku ubiegłym zarówno udział sektora MSP, jak i dużych firm województwa w przedsiębiorstwach ogółem dla kraju nie był znaczący. Najbardziej było to widoczne w przypadku firm dużych, których udział w kraju w tej kategorii przedsiębiorstw był jednym z niższych spośród wszystkich województw.

Tabela 3.1. Podmioty zarejestrowane w REGON w 2009 r. wg liczby pracujących

Lubelskie	Ogółem	0	0–9	10–49	50–249	>249
Liczba przedsiębiorstw	163 199	13 990	154 687	7 056	1 269	187
Udział regionu w Polsce (%)	4,21	4,22	4,21	4,15	4,01	3,37
Liczba przedsiębiorstw zlikwidowanych	13 960	321	13 791	142	18	9
Zlikwidowane – udział w Polsce (%)	3,64	3,15	3,65	3,00	2,94	4,95
Liczba przedsiębiorstw nowo powstałych	18 163	495	17 993	163	7	0
Nowo powstałe – udział w Polsce (%)	4,51	3,05	4,53	3,35	1,84	0,00

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, przygotowanych na potrzeby niniejszej publikacji.

W 2009 r. powstało ponad 18 tys. nowych firm w województwie, czyli ok. 4,5% wszystkich nowo powstałych firm w Polsce (tabela 3.1). Z kolei zlikwidowano prawie 14 tys. przedsiębiorstw, co stanowiło ok. 4% wszystkich zlikwidowanych firm w skali kraju. Najwięcej nowych firm pojawiło się w grupie mikroprzedsiębiorstw (ponad 4,5% w skali kraju), natomiast zlikwidowanych przedsiębiorstw najwięcej wystąpiło w grupie dużych przedsiębiorstw (prawie 5% w skali kraju).

W sektorze prywatnym prawie 36% firm sektora MSP specjalizowało się w sekcji *Handel i naprawy*, ponad 12% firm działało w sekcji *Obsługa nieruchomości i firm*. W dalszej kolejności pod względem ważności branż znajdowało się *Budownictwo* z 11-procentowym udziałem. W sektorze publicznym najbardziej licznie reprezentowana była branża edukacyjna (niemal 51% w strukturze).

Niemal połowa MSP będących własnością kapitału zagranicznego specjalizowała się w *Handlu i naprawach*, kolejna ważna sekcja to *Przetwórstwo przemysłowe* z 16,5% udziałem w strukturze. Co trzecia nowa firma działała w sekcji *Handel i naprawy*, kolejna sekcja to *Obsługa nieruchomości i firm* oraz *Budownictwo* (po 12%). Podobnie kształtował się udział poszczególnych branż wśród przedsiębiorstw zlikwidowanych: dominowały przedsiębiorstwa z sekcji *Handel i naprawy* (41%), a następnie *Obsługa nieruchomości i firm* oraz *Budownictwo* (po 11%). Szczegółowe dane na temat podziałów branżowych znajdują się w załączniku 2 (tabela 1.3b pt.: Struktura branżowa MSP zarejestrowanych w REGON).

Województwo lubelskie zajmuje niską pozycję na tle innych regionów pod względem podstawowych wskaźników obrazujących poziom przedsiębiorczości. W województwie w 2009 r. na 1000 mieszkańców przypadło ponad 75 firm zarejestrowanych w REGON (tabela 3.2), co dało regionowi, podobnie jak w latach ubiegłych, dopiero 15 miejsce w rankingu województw. W przypadku liczby nowo powstałych firm na 1000 mieszkańców województwo zajęło 12 miejsce, a w przypadku firm zlikwidowanych odnotowano wysoką 3 pozycję. Region zachował również odległe 13 miejsce z lat poprzednich, jeśli chodzi o liczbę firm z kapitałem zagranicznym.

Tabela 3.2. MSP zarejestrowane w REGON w 2009 r. w stosunku do liczby mieszkańców

Lubelskie	Liczba firm na 1000 mieszkańców	Miejsce w Polsce
MSP ogółem	75,65	15
MSP nowo powstałe	8,42	12
MSP zlikwidowane	6,47	3
MSP z kapitałem zagranicznym	0,58	13

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, przygotowanych na potrzeby niniejszej publikacji.

Inwestycje i efektywność MSP w 2008 r.

Nakłady inwestycyjne przedsiębiorstw w regionie wyniosły niemal 4,5 mld zł, z czego na mikroprzedsiębiorstwa przypadło ponad 600 mln zł, na małe firmy – ok. 500 mln zł, na średnie – blisko 0,9 mld zł i na firmy duże – około 2,5 mld zł (tabela 3.3). W stosunku do roku 2007 r. wzrósł nieco udział nakładów firm dużych z blisko 53% do ponad 55,5%. W pozostałych grupach przedsiębiorstw odnotowano niewielkie spadki.

Tabela 3.3. Nakłady inwestycyjne przedsiębiorstw w 2008 r. wg liczby pracujących

Lubelskie	Ogółem	0–9	10–49	50–249	>249
Nakłady w tys. zł	4 462 563	655 173	458 767	871 066	2 477 557
Udział w nakładach przedsiębiorstw regionu (%)	100,00	14,68	10,28	19,52	55,52

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, przygotowanych na potrzeby niniejszej publikacji.

Wśród lubelskich MSP największy udział w strukturze inwestycji miały podmioty z sekcji *Przetwórstwo przemysłowe* (niemal 32%), następnie podmioty z sekcji *Obsługa nieruchomości i firm* (21%) oraz *Handel i naprawy* (18%). Najmniejszy udział w inwestycjach sektor MSP zanotował w sekcjach: *Górnictwo, Hotele i restauracje, Pośrednictwo finansowe* oraz *Edukacja*. Szczegółowe dane na temat struktury branżowej inwestycji można znaleźć w załączniku 2 (tabela 2.3 pt.: Struktura branżowa inwestycji MSP).

W ponad 75% inwestycje lubelskich przedsiębiorstw finansowane były ze środków własnych (tabela 3.4). Kolejnym istotnym źródłem finansowania były kredyty i pożyczki krajowe (ok. 14%), z których w zbliżonym stopniu skorzystali mali (21%) i średni (24%) przedsiębiorcy. Natomiast w najmniejszym stopniu wykorzystały to źródło kapitału duże firmy. Trzecie co do ważności źródło finansowania inwestycji stanowiły środki budżetowe (prawie 4%), choć w przypadku małych firm udział środków budżetowych w inwestycjach był raczej niewielki (1%). Z kolei w największym stopniu z tej możliwości skorzystały duże przedsiębiorstwa finansując za pomocą środków budżetowych ponad 5% inwestycji.

Tabela 3.4. Źródła finansowania inwestycji przedsiębiorstw w 2008 r. wg liczby pracujących (%)

Lubelskie	Ogółem	0–49	10–249	>249
Środki własne	75,66	70,27	64,83	82,86
Środki budżetowe	3,85	1,09	2,61	5,28
Kredyty i pożyczki krajowe	13,60	21,21	24,43	5,78
Środki zagraniczne ogółem:	3,25	6,30	4,96	1,49
w tym zagraniczne kredyty	0,88	0,84	2,57	0,00
Inne źródła	0,89	1,11	1,66	0,43
Nakłady niefinansowe	2,75	0,01	1,51	4,16

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, przygotowanych na potrzeby niniejszej publikacji.

Wśród wszystkich przedsiębiorstw prowadzących pełną księgowość najwyższe przychody netto ze sprzedaży w przeliczeniu na podmiot osiągnęły firmy z sekcji *Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię, gaz i wodę*. Dla sektora MSP najwyższe przychody netto ze sprzedaży w przeliczeniu na podmiot osiągnęły firmy również z sekcji *Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię, gaz i wodę* oraz z sekcji *Handel i naprawy*. Szczegółowe dane na temat przychodów przedsiębiorstw, również tych prowadzących księgi przychodów i rozchodów znajdują się w załączniku 2 (tabela 3.3 pt.: Przychody przedsiębiorstw według sekcji PKD).

Wskaźnik energochłonności przedsiębiorstw w lubelskim był zbliżony do średniej krajowej, za co w głównej mierze odpowiadały firmy średnie i duże. Wskaźnik materiałochłonności był niższy od przeciętnej dla kraju, szczególnie w odniesieniu do firm dużych. Szczegółowe dane w obszarze tych wskaźników zostały przedstawione w załączniku nr 2, w tabeli 5 pt.: Materiałochłonność przedsiębiorstw w 2008 r. i w tabeli 6 pt.: Energochłonność przedsiębiorstw w 2008 r.

Wymiana handlowa w 2009 r.

W 2009 r. w województwie było zarejestrowanych prawie 490 firm, które prowadziły działalność eksportową. Najwięcej eksporterów działało w grupie małych firm (233), choć udział sprzedaży eksportowej w przychodach ogółem tej klasy firm wyniósł jedynie 5%. W województwie funkcjonowało 448 firm importujących, tj. około 2,5% tego typu firm w skali kraju. Tu znowu najwięcej firm zarejestrowanych było w grupie małych przedsiębiorstw 211 (tabela 3.5).

Tabela 3.5. Wymiana handlowa w 2009 r. wg liczby pracujących

Lubelskie	Ogółem	10–49	50–250	>250
Udział sprzedaży eksportowej w przychodach ogółem	0,10	0,05	0,11	0,12
Liczba firm eksportowych	489	233	212	44
Wartość zakupów z importu w mln zł	4191	900	2168	1122
Liczba firm importujących	448	211	190	47

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (baza Pontinfo).

Firmy eksportowe dominowały w sekcji *Przetwórstwo przemysłowe* oraz *Handel i naprawy*. Podobna sytuacja miała miejsce w przypadku firm importerów. Szczegółowe informacje na temat udziału branż w wymianie handlowej znajdują się w załączniku 2 (tabela 4.3 pt.: Liczba eksporterów i importerów według województw i sekcji PKD).

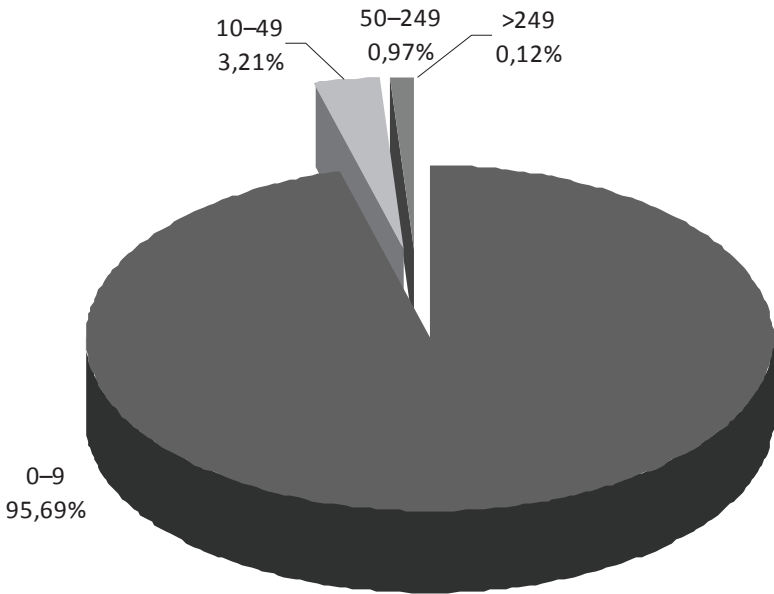
Przedsiębiorstwa aktywne w 2008 r.

W 2008 r. w województwie funkcjonowało ponad 71 tys. aktywnych przedsiębiorstw, tj. niecałe 4% aktywnych podmiotów w skali kraju (tabela 3.6).. W stosunku do 2007 r. wzrosła liczba pracujących w sektorze przedsiębiorstw o ponad 10 tys. osób. Najwięcej pracujących zanotowano w grupie mikroprzedsiębiorstw (44%), a następnie w średnich i dużych przedsiębiorstwach po 20%.

Przychody przeciętnego przedsiębiorstwa w regionie wyniosły ponad 1,1 mln zł, o 600 tys. zł mniej niż wyniosła średnia krajowa (tabela 3.6). Najgorszy wynik, jeśli chodzi o przychody, uzyskały firmy duże, których przychód stanowił niespełna 60% średniej krajowej w tej grupie przedsiębiorstw (tabela 3.7). W stosunku do roku 2007 odnotowano kilkuprocentowy wzrost w strukturze przychodów w firmach małych i dużych, kosztem przede wszystkim firm średnich. Większych zmian nie odnotowano jedynie w mikroprzedsiębiorstwach.

W 2008 r. przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto było niższe o ok. 20% od średniej krajowej (tabela 3.7). W nieco mniejszym stopniu odnosiło się to do pracujących w mikro- i dużych przedsiębiorstwach, gdzie zarabiano o 13%–14% mniej niż wynosiła średnia dla kraju w tych grupach.

Wykres 3.1. Struktura podmiotowa przedsiębiorstw aktywnych w województwie lubelskim w 2008 r. wg liczby pracujących (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2008 roku, GUS (2010) Warszawa.

Tabela 3.6. Przedsiębiorstwa aktywne w 2008 r. wg liczby pracujących

Lubelskie	Ogółem	0–9	10–49	50–249	>249
Liczba aktywnych przedsiębiorstw	71 141	68 130	2 285	693	87
Udział regionu w Polsce (%)	3,82	3,81	4,16	4,24	2,68
Struktura pracujących (%)	Liczba: 326 124	44	15	20	20
Przychody na 1 podmiot w mln zł	1,15	0,37	6,79	28,88	237,02
Struktura przychodów (%)	100	29,52	19,30	25,61	25,56
Przeciętne wynagrodzenie miesięczne brutto w zł	2 398	1 496	1 786*	2 484	3 269
Inwestycje na przedsiębiorstwo w tys. zł	56,31	10,45	287,35	1 450,65	18 757,71
Inwestycje na pracującego w przedsiębiorstwach w tys. zł	12,28	4,91	13,48	15,32	24,44

* dotyczy przedsiębiorstw o liczbie pracujących od 0 do 49.

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2008 roku*, GUS (2010) Warszawa.

Tabela 3.7. Przedsiębiorstwa aktywne w 2008 r., gdy przeciętna dla Polski = 100

Lubelskie	Ogółem	0–9	10–49	50–249	>249
Liczba aktywnych przedsiębiorstw na 1000 mieszkańców	67,42	67,16	78,57	75,00	0,00
Przychody na 1 podmiot w mln zł	66,47	89,47	80,38	67,27	59,19
Przeciętne wynagrodzenie miesięczne brutto w zł	79,93	86,67	83,11*	79,39	87,99
Inwestycje na przedsiębiorstwo	65,32	91,80	83,09	67,78	70,74
Inwestycje na pracującego w przedsiębiorstwach	72,64	89,90	84,70	74,47	81,45

* dotyczy przedsiębiorstw o liczbie pracujących od 0 do 49.

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2008 roku*, GUS (2010) Warszawa.

Inwestycje przeprowadzone w 2008 r. w województwie wyniosły ok. 56 tys. zł na aktywne przedsiębiorstwo, co stanowiło jedynie 65% średniej krajowej. Na tym tle dobrze wypadają mikroprzedsiębiorstwa i małe firmy, których inwestycje na przedsiębiorstwo stanowiły odpowiednio 92 i 83% średniej krajowej w tych grupach.

Mikroprzedsiębiorcy mają niewielki potencjał inwestycyjny, choć odnotowano w tym obszarze wzrost w stosunku do roku 2007. W 2008 r. na jednego pracującego wydali niespełna 5 tys. zł na inwestycje, gdy mały przedsiębiorca wydał na ten cel ponad dwa razy więcej.

4. Województwo lubuskie

Struktura podmiotowa przedsiębiorstw w 2009 r.

W 2009 r. w województwie lubuskim w systemie REGON znajdowało się ponad 103 tys. przedsiębiorstw, co stanowiło ponad 2,5% wszystkich firm zarejestrowanych w Polsce (tabela 4.1). Jest to trzecie województwo, po regionie podlaskim i opolskim, o tak małym udziale przedsiębiorstw w skali kraju. Żadna grupa przedsiębiorstw nie przekroczyła 3% udziału w swojej grupie w skali kraju, z wyjątkiem firm bez pracujących.

Tabela 4.1. Podmioty zarejestrowane w REGON w 2009 r. wg liczby pracujących

Lubuskie	Ogółem	0	0–9	10–49	50–249	>249
Liczba przedsiębiorstw	103 642	12 518	98 178	4 487	849	128
Udział regionu w Polsce (%)	2,67	3,78	2,67	2,64	2,68	2,30
Liczba przedsiębiorstw zlikwidowanych	11 461	215	11 318	124	16	3
Zlikwidowane – udział w Polsce (%)	2,99	2,11	2,99	2,62	2,61	1,65
Liczba przedsiębiorstw nowopowstałych	11 782	495	11 631	135	15	1
Nowo powstałe – udział w Polsce (%)	2,67	3,78	2,67	2,64	2,68	2,30

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, przygotowanych na potrzeby niniejszej publikacji.

W 2009 r. w województwie powstało prawie 12 tys. nowych firm, tj. ponad 2,6% wszystkich nowo powstałych firm w Polsce (tabela 4.1). Z kolei zlikwidowano blisko 11,5 tys. przedsiębiorstw, co stanowiło 3% wszystkich zlikwidowanych w skali kraju. Najwięcej przedsiębiorstw zlikwidowano w grupie firm mikro (prawie 3% w skali kraju), ale jednocześnie w tej samej grupie powstało najwięcej nowych podmiotów.

W sektorze prywatnym niemal 33% firm sektora MSP specjalizowało się w *Handlu i naprawach*, 17% firm działało w sekcji *Obsługa nieruchomości i firm*, w dalszej kolejności pod względem ważności branż znajdowało się *Budownictwo* z ponad 11-procentowym udziałem w strukturze. W sektorze publicznym z blisko 50% dominowała jedna branża *Obsługa nieruchomości i firm*, kolejna istotna sekcja to *Edukacja* z ponad 27% udziałem.

MSP będące własnością kapitału zagranicznego przeważały w sekcjach *Handel i naprawy* (37%), *Przetwórstwo przemysłowe* (26%) oraz *Obsługa nieruchomości i firm* (11%). Co trzecia nowo utworzona firma w regionie działała w branży *Handel i naprawy*, ponad 14% zajmowało się *Obsługą nieruchomości i firm*, a 13% *Budownictwem*. Wśród zlikwidowanych przedsiębiorstw dominowały te same branże. Szczegółowe dane na temat podziałów branżowych znajdują się w załączniku 2 (tabela 1.4b pt.: Struktura branżowa MSP zarejestrowanych w REGON).

Województwo lubuskie utrzymuje wysoką pozycję na tle innych regionów pod względem podstawowych wskaźników obrazujących poziom przedsiębiorczości. W województwie w 2009 r. na 1000 mieszkańców przypadały ponad 102 firmy zarejestrowane w REGON (tabela 4.2), co dało regionowi szóste miejsce w rankingu województw. Kolejne wskaźniki również bardzo dobrze świadczą o poziomie przedsiębiorczości w regionie. W przypadku nowo powstałych firm na 1000 mieszkańców województwo zajęło czwarte miejsce. Region zajął drugie miejsce, jeśli chodzi o liczbę firm z kapitałem zagranicznym na 1000 mieszkańców (po województwie mazowieckim), natomiast w rankingu zlikwidowanych MSP pozycję czternastą.

Tabela 4.2. MSP zarejestrowane w REGON w 2009 r. w stosunku do liczby mieszkańców

Lubuskie	Liczba firm na 1000 mieszkańców	Miejsce w Polsce
MSP ogółem	102,61	6
MSP nowo powstałe	11,66	4
MSP zlikwidowane	11,35	14
MSP z kapitałem zagranicznym	2,61	2

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, przygotowanych na potrzeby niniejszej publikacji.

Inwestycje i efektywność MSP w 2008 r.

Nakłady inwestycyjne przedsiębiorstw w regionie wyniosły blisko 3 mld zł. Na mikroprzedsiębiorstwa przypadło ponad 600 mln zł, na małe firmy – 300 mln zł, na średnie – około 700 mln zł i na firmy duże – ok. 1,4 mld zł (tabela 4.3). W stosunku do roku 2007 r. istotnie wzrósł udział nakładów firm mikro (z 12% do ponad 21%) oraz niewiele udział firm małych (z 9% do 10,5%), za to wyraźnie spadł udział nakładów wśród firm dużych (z 50% do 46%) oraz firm średnich (z ok. 29% do 22%).

Tabela 4.3. Nakłady inwestycyjne przedsiębiorstw w 2008 r. wg liczby pracujących

Lubuskie	Ogółem	0–9	10–49	50–249	>249
Nakłady w tys. zł	2 997 711	636 582	315 040	663 110	1 382 979
Udział w nakładach przedsiębiorstw regionu (%)	100,00	21,24	10,51	22,12	46,13

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, przygotowanych na potrzeby niniejszej publikacji.

Wśród lubuskich MSP największy udział w strukturze inwestycji miały podmioty z sekcji *Obsługa nieruchomości i firm* oraz *Przetwórstwo przemysłowe* – po 29%, a następnie *Handel i naprawy* z mniejszym – 17% udziałem. Najmniejszy udział w inwestycjach (poniżej 1%) sektor MSP zanotował w sekcjach: *Edukacja*, *Górnictwo i Pośrednictwo finansowe*. Dane na temat struktury branżowej inwestycji można znaleźć w załączniku 2 (tabela 2.4 pt.: Struktura branżowa inwestycji MSP).

Przedsiębiorcy w ponad 62% finansowali swoje inwestycje ze środków własnych, co plasuje ten region w grupie czterech województw, które w najmniejszym stopniu korzystają ze środków własnych, przy średniej dla kraju na poziomie 71% (tabela 4.4). Tradycyjnie drugie co do ważności źródło finansowania to kredyty i pożyczki krajowe

wykorzystywane w 21% inwestycji, co plasuje region w czołówce województw korzystających z tego źródła finansowania. Źródło to było szczególnie ważne dla małych i dużych przedsiębiorców (odpowiednio 23% i 22% udziału w strukturze źródeł finansowania). Środki zagraniczne to źródło najczęściej wykorzystywane przez duże firmy.

Środki budżetowe nie stanowią istotnej pozycji w tej strukturze, a nawet ich rola zmalała w porównaniu z latami ubiegłymi.

Tabela 4.4. Źródła finansowania inwestycji przedsiębiorstw w 2008 r. wg liczby pracujących (%)

Lubuskie	Ogółem	10–49	50–249	>249
Środki własne	62,49	69,90	71,17	54,72
Środki budżetowe	1,70	1,07	1,96	1,75
Kredyty i pożyczki krajowe	20,52	22,58	17,40	21,81
Środki zagraniczne ogółem:	11,91	3,40	4,49	19,25
w tym zagraniczne kredyty	0,44	0,00	0,82	0,35
Inne źródła	2,18	2,94	2,91	1,48
Nakłady niefinansowe	1,19	0,11	2,07	0,99

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, przygotowanych na potrzeby niniejszej publikacji.

Wśród wszystkich przedsiębiorstw prowadzących pełną księgowość najwyższe przychody netto ze sprzedaży w przeliczeniu na podmiot osiągnęły firmy z sekcji *Pośrednictwo finansowe*. Dla sektora MSP najwyższe przychody netto ze sprzedaży w przeliczeniu na podmiot osiągnęły firmy z sekcji *Handel i naprawy*. Szczegółowe dane na temat przychodów przedsiębiorstw, również tych prowadzących księgi przychodów i rozchodów znajdują się w załączniku 2 (tabela 3.4 pt.: Przychody przedsiębiorstw według sekcji PKD).

Wskaźnik energochłonności przedsiębiorstw w lubuskim był zbliżony do średniej krajowej, przy czym w poszczególnych grupach firm występowały niewielkie różnice. Wskaźnik materiałochłonności był znacznie wyższy od przeciętnej dla kraju, szczególnie w odniesieniu do firm dużych. Szczegółowe dane w obszarze tych wskaźników zostały przedstawione w załączniku nr 2, w tabeli 5 pt.: Materiałochłonność przedsiębiorstw w 2008 r. i w tabeli 6 pt.: Energochłonność przedsiębiorstw w 2008 r.

Wymiana handlowa w 2009 r.

W 2009 r. w województwie było zarejestrowanych 570 firm, które prowadziły działalność eksportową (tabela 4.5). Najwięcej eksporterów znajdowało się w grupie małych przedsiębiorstw (306 podmiotów). Z drugiej strony w małych przedsiębiorstwach udział sprzedaży eksportowej w przychodach ogółem był bardzo niski i wyniósł zaledwie 9%, gdy średnio w województwie, udział sprzedaży eksportowej w przychodach firm stanowił ponad 30% wszystkich przychodów.

Jednocześnie w województwie działały 534 firmy importujące, wśród których dominowały małe przedsiębiorstwa. Najniższą wartość zakupów z importu odnotowano w grupie firm małych, a najwyższą w grupie firm dużych.

Tabela 4.5. Wymiana handlowa w 2009 r. wg liczby pracujących

Lubuskie	Ogółem	10–49	50–250	>250
Udział sprzedaży eksportowej w przychodach ogółem	0,31	0,09	0,25	0,48
Liczba firm eksportowych	570	306	216	48
Wartość zakupów z importu w mln zł	7693	446	1345	5902
Liczba firm importujących	534	279	209	46

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (baza Pontinfo).

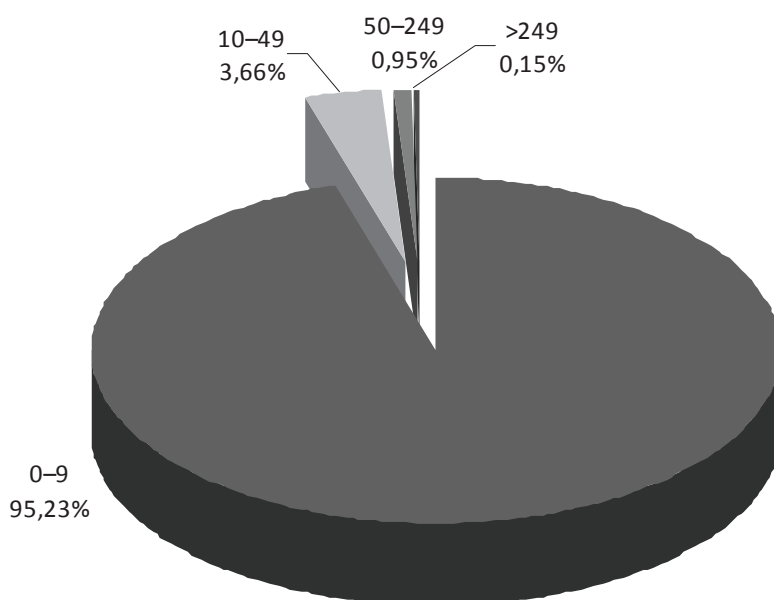
Firmy eksportowe dominowały w sekcjach: *Przetwórstwo przemysłowe*, *Handel i naprawy* oraz *Transport*. Podobna sytuacja miała miejsce w przypadku firm importerów. Szczegółowe informacje na temat udziału branż w wymianie handlowej znajdują się w załączniku 2 (tabela 4.4 pt.: Liczba eksporterów i importerów według województw i sekcji PKD).

Przedsiębiorstwa aktywne w 2008 r.

W 2008 r. w województwie funkcjonowało niecałe 45 tys. aktywnych przedsiębiorstw, tj. ponad 2% aktywnych podmiotów w skali kraju (tabela 4.6). Udział poszczególnych grup przedsiębiorstw w skali kraju był bardzo zbliżony i utrzymywał się na poziomie niewiele ponad 2% dla każdej grupy firm. Wyjątkiem są małe przedsiębiorstwa, których udział wśród krajowych MSP osiągnął niecałe 3%. W stosunku do 2007 r. nieznacznie spadła liczba pracujących w sektorze przedsiębiorstw w regionie (o ponad 2 tys.). Najwięcej pracujących zanotowano w grupie mikroprzedsiębiorstw (43%), a następnie w średnich przedsiębiorstwach (22%).

Przychody przeciętnego przedsiębiorstwa w regionie wyniosły niemal 1,2 mln zł, o 500 tys. zł mniej niż wyniosła średnia krajowa (tabela 4.6). Przychody we wszystkich grupach przedsiębiorstw były niższe od średniej krajowej, ale istniały pewne zróżnicowania pomiędzy tymi grupami. W przypadku mikroprzedsiębiorstw przychody na podmiot uplasowały się na poziomie 91% średniej i był to najlepszy wynik dla poszczególnych grup firm w tym regionie. Najniższy wynik zanotowały duże przedsiębiorstwa, których przychody nie osiągnęły nawet połowy średniej krajowej w tej klasie wielkości firm.

Wykres 4.1. Struktura podmiotowa przedsiębiorstw aktywnych w województwie lubuskim w 2008 r. wg liczby pracujących (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2008 roku*, GUS (2010) Warszawa.

Tabela 4.6. Przedsiębiorstwa aktywne w 2008 r. wg liczby pracujących

Lubuskie	Ogółem	0–9	10–49	50–249	>249
Liczba aktywnych przedsiębiorstw	44 800	42 665	1 641	425	69
Udział regionu w Polsce (%)	2,41	2,39	2,99	2,60	2,12
Struktura pracujących (%)	Liczba: 207 487	43	17	22	19
Przychody na 1 podmiot w mln zł	1,18	0,38	6,67	29,25	192
Struktura przychodów (%)	100,00	28,90	21,07	24,24	25,79
Przeciętne wynagrodzenie miesięczne brutto w zł	2 345	1 604	1 897*	2 615	2 825
Inwestycje na przedsiębiorstwo w tys. zł	64,81	16,95	239,09	1 781,26	14 938,78
Inwestycje na pracującego w przedsiębiorstwach w tys. zł	13,99	8,18	11,16	16,91	26,36

* dotyczy przedsiębiorstw o liczbie pracujących od 0 do 49.

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2008 roku*, GUS (2010) Warszawa.

W konsekwencji słabych wyników pod względem przychodu firm, w województwie przeciętne wynagrodzenie miesięczne stanowiło ok. 78% średniej dla kraju (tabela 4.7). Najlepiej na tym tle wypadły mikroprzedsiębiorstwa, gdzie zarabiano tylko o 7% mniej od średniej krajowej dla tej grupy, najgorzej prezentowały się przedsiębiorstwa duże z wynagrodzeniami mniejszymi o 24% niż średnia w kraju.

Tabela 4.7. Przedsiębiorstwa aktywne w 2008 r., gdy przeciętna dla Polski = 100

Lubuskie	Ogółem	0–9	10–49	50–249	>249
Liczba aktywnych przedsiębiorstw na 1000 mieszkańców	90,98	90,19	114,29	100,00	100,00
Przychody na 1 podmiot w mln zł	68,36	91,06	78,98	68,14	47,95
Przeciętne wynagrodzenie miesięczne brutto w zł	78,17	92,93	88,27*	83,57	76,04
Inwestycje na przedsiębiorstwo	75,18	148,89	69,14	83,23	56,34
Inwestycje na pracującego w przedsiębiorstwach	82,75	149,75	70,13	82,17	87,83

* dotyczy przedsiębiorstw o liczbie pracujących od 0 do 49.

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2008 roku*, GUS (2010) Warszawa.

Inwestycje przeprowadzone w 2008 r. w województwie lubuskim wyniosły ponad 64 tys. zł na aktywne przedsiębiorstwo, o ponad 21 tys. zł mniej niż wyniosła średnia dla kraju (tabela 4.6). Należy jednak podkreślić, iż w przypadku mikroprzedsiębiorstw wielkość przeprowadzonych inwestycji w stosunku do średniej krajowej była większa o 49%. W pozostałych grupach firm wielkości te były poniżej średniej krajowej. Największa różnica w stosunku do średniej krajowej dotyczyła dużych przedsiębiorstw, których inwestycje stanowiły 56% średniej krajowej (tabela 4.7).

5. Województwo łódzkie

Struktura podmiotowa przedsiębiorstw w 2009 r.

W 2009 r. w województwie łódzkim w systemie REGON było zarejestrowanych ponad 242 tys. przedsiębiorstw, co stanowiło ponad 6% wszystkich firm zarejestrowanych w Polsce (tabela 5.1). Najwięcej firm należało do grupy mikroprzedsiębiorstw, natomiast w porównaniu z pozostałymi grupami największy udział w skali kraju miały firmy małe (7%).

Tabela 5.1. Podmioty zarejestrowane w REGON w 2009 r. wg liczby pracujących

Łódzkie	Ogółem	0	0–9	10–49	50–249	>249
Liczba przedsiębiorstw	242 600	17 708	228 069	12 069	2 144	318
Udział regionu w Polsce (%)	6,25	5,34	6,21	7,09	6,77	5,73
Liczba przedsiębiorstw zlikwidowanych	46 582	822	45 951	566	53	12
Zlikwidowane – udział w Polsce (%)	12,15	8,06	12,16	11,98	8,66	6,59
Liczba przedsiębiorstw nowo powstałych	28 400	1 048	28 071	291	36	2
Nowo powstałe – udział w Polsce (%)	7,06	6,45	7,07	5,99	9,45	3,77

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, przygotowanych na potrzeby niniejszej publikacji.

W 2009 r. w województwie powstało ponad 28 tys. nowych firm, ponad 7% wszystkich nowo powstałych firm w Polsce (tabela 5.1). Zlikwidowano natomiast ponad 46,5 tys. przedsiębiorstw, co stanowiło ok. 12% wszystkich zlikwidowanych w skali kraju. Jedynie w grupie firm o zerowej liczbie pracujących liczba utworzonych przewyższała liczbę zlikwidowanych, we wszystkich pozostałych grupach relacja była przeciwna. Największy udział regionu wśród

przedsiębiorstw zlikwidowanych w kraju dotyczył mikroprzedsiębiorstw (ponad 12%), najmniejszy udział dotyczył zlikwidowanych firm dużych, których udział w skali kraju wyniósł prawie 7%. W przypadku nowych firm najlepiej prezentowała się grupa firm średnich, których udział w krajowych MSP w tej grupie wyniósł ponad 9%, co było najlepszym wynikiem po województwie śląskim i mazowieckim.

W sektorze prywatnym niemal 35% firm sektora MSP specjalizowało się w *Handlu i naprawach*, w dalszej kolejności pod względem ważności branż znajdowały się *Obsługa nieruchomości i firm* oraz *Przetwórstwo przemysłowe* z 13-procentowymi udziałami w strukturze. W sektorze publicznym w blisko 40% dominowała sekcja *Edukacja* oraz w ponad 27% *Obsługa nieruchomości i firm*. MSP będące własnością kapitału zagranicznego przeważały w sekcjach *Handel i naprawy* (42%), *Przetwórstwo przemysłowe* (25%) oraz *Obsługa nieruchomości i firm* (12%). Ponad 37% nowo utworzonych firm było z branży handlowej, 14% firm zajęło się *Obsługą nieruchomości i firm*. Wśród zlikwidowanych przedsiębiorstw również dominowała branża handlowa, która uzyskała ujemny bilans, jeśli chodzi o stosunek liczby zlikwidowanych i nowych przedsiębiorstw. Szczegółowe dane na temat podziałów branżowych znajdują się w załączniku 2 (tabela 1.5b pt.: Struktura branżowa MSP zarejestrowanych w REGON).

Województwo łódzkie utrzymuje średnią pozycję na tle innych regionów pod względem podstawowych wskaźników obrazujących poziom przedsiębiorczości. W 2009 r. w województwie na 1000 mieszkańców przypadło ponad 95 firm zarejestrowanych w REGON (tabela 5.2), co dało regionowi dziewiąte miejsce w rankingu województw. Na 1000 mieszkańców regionu łódzkiego przypadła ponad 1 firma z udziałem zagranicznym co dało mu 10 miejsce, podobnie jak w latach ubiegłych. W przypadku nowo powstałych firm na 1000 mieszkańców województwo zajęło szóste miejsce. Jednocześnie w rankingu firm zlikwidowanych region zajął ostatnią pozycję.

Tabela 5.2. MSP zarejestrowane w REGON w 2009 r. w stosunku do liczby mieszkańców

Łódzkie	Liczba firm na 1000 mieszkańców	Miejsce w Polsce
MSP ogółem	95,44	9
MSP nowo powstałe	11,17	6
MSP zlikwidowane	18,33	16
MSP z kapitałem zagranicznym	1,19	10

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, przygotowanych na potrzeby niniejszej publikacji.

Inwestycje i efektywność MSP w 2008 r.

Nakłady inwestycyjne przedsiębiorstw w 2008 r. w regionie wyniosły niemal 11 mld zł. Na mikroprzedsiębiorstwa i małe firmy przypadło po ponad 0,9 mld zł, na firmy średnie – blisko 2 mld zł i na firmy duże – ponad 7 mld zł (tabela 5.3). W stosunku do roku 2007 r. udział w nakładach przedsiębiorstw regionu wzrósł w grupie małych i dużych firm (odpowiednio z ok. 7% na ponad 8% oraz z 57% do 65%).

Tabela 5.3. Nakłady inwestycyjne przedsiębiorstw w 2008 r. wg liczby pracujących

Łódzkie	Ogółem	0–9	10–49	50–249	>249
Nakłady w tys. zł	10 960 314	937 911	920 541	1 955 786	7 146 076
Udział w nakładach przedsiębiorstw regionu (%)	100,00	8,56	8,40	17,84	65,20

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, przygotowanych na potrzeby niniejszej publikacji.

Wśród łódzkich MSP największy udział w strukturze inwestycji miały podmioty z sekcji *Przetwórstwo przemysłowe* (35%), a następnie *Handel i naprawy* ze znacznie mniejszym – 18% udziałem. Najmniejszy (poniżej 1%) udział w inwestycjach sektor MSP zanotował w sekcjach: *Górnictwo*, *Edukacja* i *Pośrednictwo finansowe*. Dane na temat struktury branżowej inwestycji można znaleźć w załączniku 2 (tabela 2.5 pt.: Struktura branżowa inwestycji MSP).

Przedsiębiorcy w ponad 63% finansowali swoje inwestycje ze środków własnych, co plasuje ten region w grupie pięciu województw, które w najmniejszym stopniu wykorzystują to źródło finansowania, przy średniej dla kraju

na poziomie ponad 70% (tabela 5.4). Tradycyjnie, drugie co do ważności źródło finansowania to kredyty i pożyczki krajowe, z których przedsiębiorcy pokryli ponad 21% swoich inwestycji. Tylko przedsiębiorcy z regionu warmińsko-mazurskiego częściej wybrali to źródło finansowania. Ze środków zagranicznych, trzeciego co do ważności źródła finansowania, korzystały przede wszystkim duże przedsiębiorstwa – w ponad 8%. Natomiast zarówno firmy małe, jak i średnie wykorzystywały to źródło na poziomie ok. 4%. Środki budżetowe to najmniej istotne źródło finansowania spośród wszystkich źródeł wykorzystywanych przez firmy z województwa łódzkiego, ponadto ich rola zmalała w porównaniu z 2007 r.

Tabela 5.4. Źródła finansowania inwestycji przedsiębiorstw w 2008 r. wg liczby pracujących (%)

Łódzkie	Ogółem	10–49	50–249	>249
Środki własne	63,08	58,66	65,38	63,04
Środki budżetowe	1,57	1,72	1,47	1,58
Kredyty i pożyczki krajowe	21,68	31,19	19,04	21,09
Środki zagraniczne ogółem:	7,24	4,64	4,40	8,44
w tym zagraniczne kredyty	5,66	0,02	0,00	8,11
Inne źródła	1,61	3,21	3,28	0,89
Nakłady niefinansowe	4,82	0,58	6,43	4,95

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, przygotowanych na potrzeby niniejszej publikacji.

Wśród wszystkich przedsiębiorstw prowadzących pełną księgowość najwyższe przychody netto ze sprzedaży w przeliczeniu na podmiot osiągnęły firmy z sekcji *Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię*. Dla sektora MSP najwyższe przychody netto ze sprzedaży w przeliczeniu na podmiot osiągnęły firmy z sekcji *Handel i naprawy*. Szczegółowe dane na temat przychodów przedsiębiorstw, również tych prowadzących księgi przychodów i rozchodów znajdują się w załączniku 2 (tabela 3.5 pt.: Przychody przedsiębiorstw według sekcji PKD).

Wskaźnik energochłonności dla przedsiębiorstw województwa łódzkiego był na poziomie średniej krajowej. Wskaźnik materiałochłonności był nieco wyższy od przeciętnej dla kraju. Szczegółowe dane w zakresie tych wskaźników zostały przedstawione w załączniku nr 2, w tabeli 5 pt.: Materiałochłonność przedsiębiorstw w 2008 r. i w tabeli 6 pt.: Energochłonność przedsiębiorstw w 2008 r.

Wymiana handlowa w 2009 r.

W 2009 r. w województwie zarejestrowanych było blisko 1 200 firm, które prowadziły działalność eksportową (tabela 5.5). Najwięcej eksporterów znajdowało się w grupie małych przedsiębiorstw (541 podmiotów). W małych przedsiębiorstwach udział sprzedaży eksportowej w przychodach ogółem był bardzo niski i wyniósł zaledwie 6%. Średnia dla województwa też nie była zbyt wysoka, ponieważ udział sprzedaży eksportowej w przychodach firm województwa łódzkiego nie przekraczał 13%.

W województwie działała podobna liczba firm importujących. Tu również najwięcej firm znalazło się w grupie małych przedsiębiorstw, choć wartość ich zakupów z importu była najniższa w porównaniu z pozostałymi grupami (tabela 5.5).

Tabela 5.5. Wymiana handlowa w 2009 r. wg liczby pracujących

Łódzkie	Ogółem	10–49	50–250	>250
Udział sprzedaży eksportowej w przychodach ogółem	0,13	0,06	0,11	0,17
Liczba firm eksportowych	1 167	541	520	106
Wartość zakupów z importu w mln zł	14 210	2 381	3 857	7 972
Liczba firm importujących	1 191	573	494	124

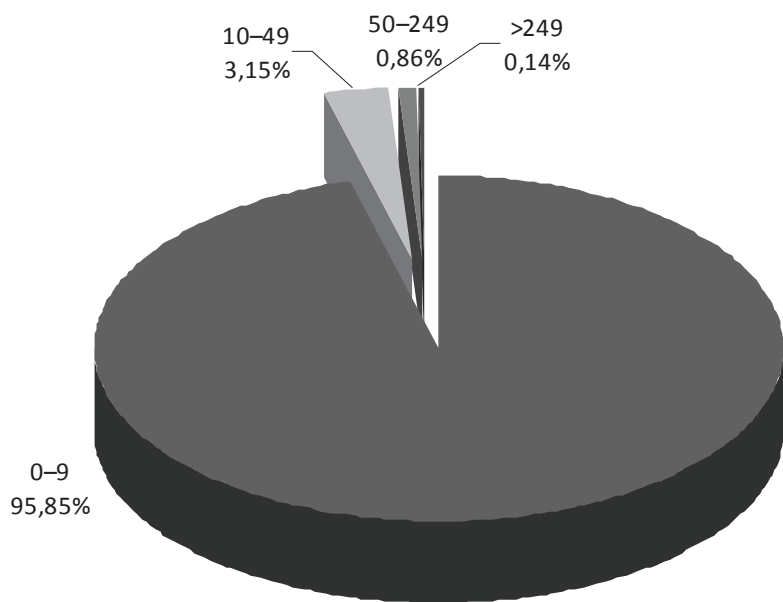
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (baza Pontinfo).

Firmy eksportowe dominowały w sekcjach: *Przetwórstwo przemysłowe*, *Handel i naprawy*. Podobna sytuacja miała miejsce w przypadku firm importerów. Szczegółowe informacje na temat udziału branż w wymianie handlowej znajdują się w załączniku 2 (tabela 4.5. pt.: Liczba eksporterów i importerów według województw i sekcji PKD).

Przedsiębiorstwa aktywne w 2008 r.

W 2008 r. w województwie funkcjonowało ponad 129 tys. aktywnych przedsiębiorstw, tj. blisko 7% aktywnych podmiotów w skali kraju (tabela 5.6). Najmniejszy udział w należał do przedsiębiorstw dużych, a największy do małych firm. W stosunku do 2007 r. dość istotnie wzrosła liczba pracujących w sektorze przedsiębiorstw w regionie, o blisko 21 tys. osób (wzrost niemal o 10%). Najwięcej pracujących zanotowano w grupie mikroprzedsiębiorstw (44%), 19% w firmach średnich, a 15% – w małych.

Wykres 5.1. Struktura podmiotowa przedsiębiorstw aktywnych w województwie łódzkim w 2008 r. wg liczby pracujących (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2008 roku*, GUS (2010) Warszawa.

Przychody przeciętnego przedsiębiorstwa w regionie wyniosły ok. 1,1 mln zł, o 0,6 mln zł mniej niż wyniosła średnia krajowa (tabela 5.6). Przychody we wszystkich grupach przedsiębiorstw były znacznie niższe od średniej krajowej, ale istniały też różnice pomiędzy grupami przedsiębiorstw. Najbliższe średniej krajowej w poszczególnych grupach były mikroprzedsiębiorstwa (ok. 76%) i średnie firmy (ok. 75%), natomiast w przypadku dużych przedsiębiorstwach przychód uplasował się na poziomie ok. 62% średniej krajowej dla tej grupy.

Tabela 5.6. Przedsiębiorstwa aktywne w 2008 r. wg liczby pracujących

Łódzkie	Ogółem	0–9	10–49	50–249	>249
Liczba aktywnych przedsiębiorstw	129 259	123 891	4 072	1 115	181
Udział regionu w Polsce (%)	6,94	6,93	7,41	6,83	5,57
Struktura pracujących (%)	Liczba: 585 298	44	15	19	22
Przychody na 1 podmiot w mln zł	1,11	0,32	5,95	32,03	247,05
Struktura przychodów (%)	100,00	25,73	16,99	25,68	31,60
Przeciętne wynagrodzenie miesięczne brutto w zł	2 453	1 504	1 824*	2 608	3 184
Inwestycje na przedsiębiorstwo w tys. zł	83,90	8,38	292,53	1 918,72	35 778,29
Inwestycje na pracującego w przedsiębiorstwach w tys. zł	18,53	4,05	13,67	18,77	50,55

* dotyczy przedsiębiorstw o liczbie pracujących od 0 do 49.

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2008 roku*, GUS (2010) Warszawa.

W konsekwencji słabych wyników pod względem przychodu firm, w województwie przeciętne wynagrodzenie miesięczne nie przekraczało 82% średniej dla kraju, i na zbliżonym poziomie kształtowały się zarobki w poszczególnych grupach firm (tabela 5.7).

Tabela 5.7. Przedsiębiorstwa aktywne w 2008 r., gdy przeciętna dla Polski = 100

Łódzkie	Ogółem	0–9	10–49	50–249	>249
Liczba aktywnych przedsiębiorstw na 1000 mieszkańców	103,89	103,62	114,29	100,00	100,00
Przychody na 1 podmiot w mln zł	64,53	75,92	70,47	74,63	61,7
Przeciętne wynagrodzenie miesięczne brutto w zł	81,77	87,14	84,88*	83,35	85,71
Inwestycje na przedsiębiorstwo	97,33	73,59	84,59	89,65	134,93
Inwestycje na pracującego w przedsiębiorstwach	109,57	74,22	85,90	91,23	168,47

* dotyczy przedsiębiorstw o liczbie pracujących od 0 do 49.

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2008 roku*, GUS (2010) Warszawa

Inwestycje przeprowadzone w województwie w 2008 r. wyniosły niemal 84 tys. zł na aktywne przedsiębiorstwo, a więc tylko o 3% mniej od średniej krajowej (tabela 5.6 i 5.7). Wyniki poszczególnych grup przedsiębiorstw istotnie różnią się w przypadku tego wskaźnika. Duże firmy przekroczyły przeciętną dla kraju w swojej grupie aż o 35%, ale już mikro firmy uzyskały wynik zaledwie na poziomie 74% średniej krajowej dla tej klasy firm. W przypadku inwestycji w przeliczeniu na pracującego dobrze wypadły jedynie firmy duże, które przekroczyły w tym wypadku średnią krajową o blisko 70%.

6. Województwo małopolskie

Struktura podmiotowa przedsiębiorstw w 2009 r.

W 2009 r. w województwie małopolskim w systemie REGON było zarejestrowanych ponad 323 tys. przedsiębiorstw, co stanowiło ponad 8% wszystkich firm zarejestrowanych w Polsce (tabela 6.1). Najwięcej firm znajdowało się w grupie mikroprzedsiębiorstw, natomiast w porównaniu z pozostałymi grupami największy udział w skali kraju dla danej klasy miały firmy małe (prawie 9%).

Tabela 6.1. Podmioty zarejestrowane w REGON w 2009 r. wg liczby pracujących

Małopolskie	Ogółem	0	0–9	10–49	50–249	>249
Liczba przedsiębiorstw	323 561	21 555	305 419	15 142	2 562	438
Udział regionu w Polsce (%)	8,34	6,50	8,32	8,90	8,10	7,89
Liczba przedsiębiorstw zlikwidowanych	20 778	583	20 404	323	36	15
Zlikwidowane – udział w Polsce (%)	5,42	5,72	5,40	6,83	5,88	8,24
Liczba przedsiębiorstw nowo powstałych	35 542	1 405	35 090	413	34	5
Nowo powstałe – udział w Polsce (%)	8,83	8,65	8,84	8,50	8,92	9,43

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, przygotowanych na potrzeby niniejszej publikacji.

W 2009 r. powstało prawie 36 tys. nowych firm w województwie, tj. prawie 9% wszystkich nowo powstałych firm w Polsce (tabela 6.1). Z kolei zlikwidowano niemal 21 tys. przedsiębiorstw, co stanowiło niecałe 5,5% wszystkich zlikwidowanych w skali kraju. Największy udział regionu wśród przedsiębiorstw zlikwidowanych w kraju dotyczył firm dużych (nieco ponad 8%), ale również miały one największy udział w nowo powstałych przedsiębiorstwach (prawie 9,5% w skali kraju w tej klasie firm). Z kolei najmniejszy udział wśród zlikwidowanych zanotowały mikroprzedsiębiorstwa (niecałe 5,5%), a przy tym ich wynik, jeśli chodzi o nowe przedsiębiorstwa, wynosił prawie 9% w skali kraju dla tej grupy.

Co trzecia prywatna firma sektora MSP specjalizowała się w *Handlu i naprawach*, 15% firm działało w sekcji *Obsługa nieruchomości i firm*, w dalszej kolejności pod względem ważności branż znajdowało się *Budownictwo* z 13% oraz *Przetwórstwo Przemysłowe* z 11% udziałem w strukturze branżowej województwa. W sektorze publicznym ponad połowa firm działała w obszarze *Edukacji*, a kolejne 14% zajmowało się *Obsługą nieruchomości i firm*. MSP będące własnością kapitału zagranicznego przeważały w sekcjach *Handel i naprawy* (33%), *Obsługa nieruchomości i firm* (22%), *Przetwórstwo przemysłowe* (16%). Co trzecia nowo powstała firma pochodziła z branży handlowej, 16% firm zajęło się *Obsługą nieruchomości i firm*, a 14% *Budownictwem*. Wśród zlikwidowanych przedsiębiorstw dominowała branża handlowa. Szczegółowe dane na temat podziałów branżowych znajdują się w załączniku 2 (tabela 1.6b pt.: Struktura branżowa MSP zarejestrowanych w REGON).

W województwie małopolskim w 2009 r. na 1000 mieszkańców przypadało około 98 firm zarejestrowanych w REGON (tabela 6.2), co dało regionowi ósme miejsce w kraju. Ponadto na 1000 mieszkańców w regionie przypadała niewiele ponad 1 firma z kapitałem zagranicznym, co uplasowało województwo na 9 pozycji w kraju. Ósmą pozycję zajęł też region w kategorii nowo powstałych firm na 1000 mieszkańców. Natomiast w rankingu firm zlikwidowanych region zajął pierwszą pozycję w kraju.

Województwo małopolskie nadal utrzymuje przeciętną pozycję na tle innych regionów pod względem podstawowych wskaźników obrazujących poziom przedsiębiorczości, jednak widać pewną tendencję wzrostową – w szczególności w przypadku wskaźnika dotyczącego miejsca firm zarejestrowanych na 1000 mieszkańców i firm nowo powstałych (w 2007 r. region zajmował miejsce 10). Małopolska od kilka lat utrzymuje 9 miejsce w kategorii firm z kapitałem zagranicznym przypadających na 1000 mieszkańców.

Tabela 6.2. MSP zarejestrowane w REGON w 2009 r. w stosunku do liczby mieszkańców

Małopolskie	Liczba firm na 1000 mieszkańców	Miejsce w Polsce
MSP ogółem	98,10	8
MSP nowo powstałe	10,78	8
MSP zlikwidowane	6,30	1
MSP z kapitałem zagranicznym	1,21	9

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, przygotowanych na potrzeby niniejszej publikacji.

Inwestycje i efektywność MSP w 2008 r.

Nakłady inwestycyjne przedsiębiorstw w regionie wyniosły ponad 10 mld zł. Na mikroprzedsiębiorstwa przypadało ponad 1,5 mld zł, na małe firmy – ok. 1 mld zł, na średnie – blisko 2 mld zł i na firmy duże – ponad 5,5 mld zł (tabela 6.3). W stosunku do roku 2007 r. wzrósł udział nakładów przedsiębiorstw regionu w przypadku mikroprzedsiębiorstw (z 13% do 15%) i małych firm (z 7% do 10%). Jednocześnie istotnie spadł udział w nakładach przedsiębiorstw regionu w przypadku firm średnich (z 22% do 19%) i dużych (z 58% do 55%).

Tabela 6.3. Nakłady inwestycyjne przedsiębiorstw w 2008 r. wg liczby pracujących (%)

Małopolskie	Ogółem	0–9	10–49	50–249	>249
Nakłady w tys. zł	10 197 873	1 539 765	1 049 457	1 960 472	5 648 179
Udział w nakładach przedsiębiorstw regionu (%)	100,00	15,10	10,29	19,22	55,39

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, przygotowanych na potrzeby niniejszej publikacji.

Wśród małopolskich MSP największy udział w strukturze inwestycji miały podmioty z sekcji *Przetwórstwo przemysłowe* (25%), następnie *Handel i naprawy* (20%) oraz *Obsługa nieruchomości i firm* (18%). Najmniejszy udział w inwestycjach sektor MSP zanotował w sekcjach: *Pośrednictwo finansowe*, *Edukacja i Górnictwo*. Szczegółowe dane na temat struktury branżowej inwestycji można znaleźć w załączniku 2 (tabela 2.6 pt.: Struktura branżowa inwestycji MSP).

Przedsiębiorcy małopolscy w niemal 74% finansowali swoje inwestycje ze środków własnych, co było bliskie średniej krajowej wynoszącej 70% (tabela 6.4). Najczęściej z tego źródła korzystały duże firmy, choć generalnie nie

było istotnych różnicowań pomiędzy grupami przedsiębiorstw w tym aspekcie (od 69% do 76%). Drugie co do ważności źródło finansowania to kredyty i pożyczki krajowe, z których przedsiębiorcy pokryli ponad 13% wartości swoich inwestycji. W największym stopniu z tego źródła finansowania korzystały duże przedsiębiorstwa. W stosunku do innych źródeł finansowania najważniejsze to źródło jest dla przedsiębiorstw małych, które prawie 20% inwestycji pokryły z kredytów i pożyczek. Znacznie rzadziej natomiast małe przedsiębiorstwa w stosunku do pozostałych grup przedsiębiorstw skorzystały ze środków zagranicznych, które zajmują trzecie miejsce wśród źródeł finansowania inwestycji (3,9%). To źródło finansowania było głównie wykorzystywane przez duże przedsiębiorstwa, które skorzystały z tej możliwości finansowania w przypadku 4,5% swoich inwestycji. Środki budżetowe to najmniej istotne źródło finansowania spośród wszystkich wykorzystywanych źródeł w województwie, a ich rola zmalała w porównaniu z latami ubiegłymi.

Tabela 6.4. Źródła finansowania inwestycji przedsiębiorstw w 2008 r. wg liczby pracujących (%)

Małopolskie	Ogółem	10–49	50–249	>249
Środki własne	73,98	71,69	69,16	76,21
Środki budżetowe	2,53	2,93	3,00	2,28
Kredyty i pożyczki krajowe	13,43	19,60	16,15	11,23
Środki zagraniczne ogółem:	3,86	0,75	3,67	4,53
w tym zagraniczne kredyty	0,72	0,00	1,35	0,63
Inne źródła	3,12	4,23	5,87	1,88
Nakłady niefinansowe	3,08	0,80	2,16	3,87

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, przygotowanych na potrzeby niniejszej publikacji.

Wśród wszystkich przedsiębiorstw prowadzących pełną księgowość najwyższe przychody netto ze sprzedaży w przeliczeniu na podmiot osiągnęły firmy z sekcji *Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię, gaz i wodę*. Szczegółowe dane na temat przychodów przedsiębiorstw, również tych prowadzących księgi przychodów i rozchodów znajdują się w załączniku 2 (tabela 3.6 pt.: Przychody przedsiębiorstw według sekcji PKD).

Wskaźniki energochłonności dla przedsiębiorstw województwa małopolskiego był zbliżony do średniej krajowej. Natomiast wskaźnik materiałochłonności był nieco niższy niż średnio w Polsce i ta tendencja zachowała się w poszczególnych grupach wielkości firm. Szczegółowe dane w zakresie tych wskaźników zostały przedstawione w załączniku nr 2, w tabeli 5 pt.: Materiałochłonność przedsiębiorstw w 2008 r. i w tabeli 6 pt.: Energochłonność przedsiębiorstw w 2008 r.

Wymiana handlowa MSP w 2009 r.

W 2009 r. w województwie było zarejestrowanych ponad 1 200 firm, które prowadziły działalność eksportową (tabela 6.5). Najwięcej eksporterów znajdowało się w grupie małych przedsiębiorstw (563 podmioty). Z drugiej strony w małych przedsiębiorstwach udział sprzedaży eksportowej w przychodach ogółem był najniższy i wyniósł zaledwie 5%. Należy podkreślić, iż średnia dla województwa nie była zbyt wysoka, ponieważ ogólnie w przychodach firm udział sprzedaży eksportowej wyniósł 13%.

W województwie działało ponad 1 300 firm importujących. Tu znowu najwięcej firm znalazło się w grupie małych przedsiębiorców, choć wartość ich zakupów z importu była najniższa na tle pozostałych grup (tabela 6.5).

Tabela 6.5. Wymiana handlowa w 2009 r. wg liczby pracujących

Małopolskie	Ogółem	10–49	50–250	>250
Udział sprzedaży eksportowej w przychodach ogółem	0,13	0,05	0,09	0,18
Liczba firm eksportowych	1 249	563	539	147
Wartość zakupów z importu w mln zł	20 996	3 431	4 959	12 606
Liczba firm importujących	1 348	665	531	152

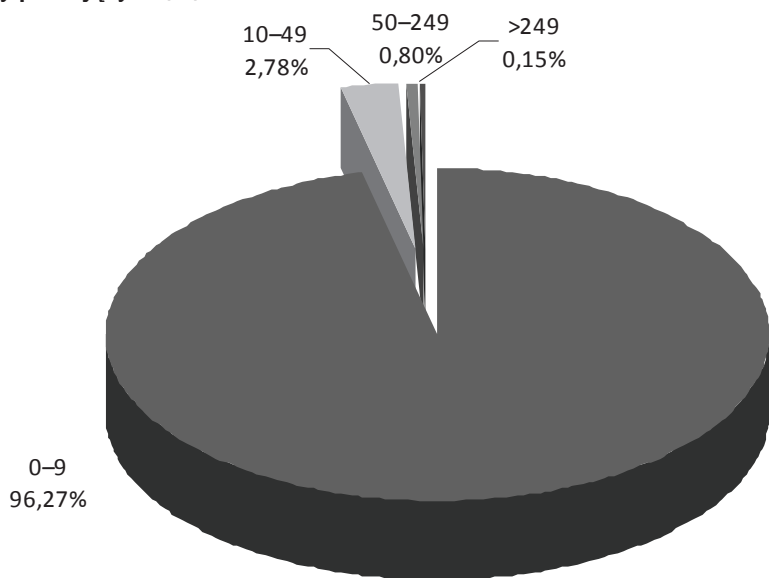
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (baza Pontinfo).

Firmy eksportowe dominowały w sekcjach: *Przetwórstwo przemysłowe, Handel i naprawy*. Podobna sytuacja miała miejsce w przypadku firm importerów. Szczegółowe informacje na temat udziału branż w wymianie handlowej znajdują się w załączniku 2 (tabela 4.6 pt.: Liczba eksporterów i importerów według województw i sekcji PKD).

Przedsiębiorstwa aktywne w 2008 r.

W 2008 r. w województwie funkcjonowało ponad 168 tys. aktywnych przedsiębiorstw, tj. ponad 9% aktywnych podmiotów w skali kraju (tabela 6.6). Najmniejszy udział w stosunku do swojej grupy wielkości należał do przedsiębiorstw dużych, a największy do mikroprzedsiębiorstw. W porównaniu z 2007 r. znacznie wzrosła liczba osób pracujących w regionie – o ponad 56 tys. osób (wzrost ok. 8%). Najwięcej pracujących zanotowano w grupie mikroprzedsiębiorstw (45%), a następnie w dużych przedsiębiorstwach – 24%.

Wykres 6.1. Struktura podmiotowa przedsiębiorstw aktywnych w województwie małopolskim w 2009 r. wg liczby pracujących (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2008 roku*, GUS (2010) Warszawa.

Przychody przeciętnego przedsiębiorstwa w regionie wyniosły ponad 1,5 mln zł, o 200 tys. zł mniej niż średnia krajowa (tabela 6.6). Najbardziej od średniej krajowej odbiegały przychody małych i dużych firm (po 10% poniżej wartości średniej). Niższe przychody odbiły się na przeciętnym wynagrodzeniu, które kształtowało się na poziomie 90% średniej dla kraju (tabela 6.7). Wyniki dla poszczególnych grup w tym wypadku są bardzo zbliżone. Najwyższe przeciętne wynagrodzenie brutto otrzymywano w przedsiębiorstwach dużych – 3 376 zł. Było ono dwukrotnie wyższe niż w mikroprzedsiębiorstwach.

Tabela 6.6. Przedsiębiorstwa aktywne w 2008 r. wg liczby pracujących

Małopolskie	Ogółem	0–9	10–49	50–249	>249
Liczba aktywnych przedsiębiorstw	168 555	162 267	4 679	1 353	256
Udział regionu w Polsce (%)	9,05	9,08	8,51	8,29	7,87
Struktura pracujących (%)	Liczba: 773 362	45	13	18	24
Przychody na 1 podmiot w mln zł	1,46	0,41	7,55	39,57	358,59
Struktura przychodów (%)	100,00	25,25	14,16	22,24	38,35
Przeciętne wynagrodzenie miesięczne brutto w zł	2 708	1 615	2 007*	2 948	3 376
Inwestycje na przedsiębiorstwo w tys. zł	65,04	10,76	290,49	1 774,93	21 315,81
Inwestycje na pracującego w przedsiębiorstwach w tys. zł	14,18	5,04	13,46	17,49	28,89

* dotyczy przedsiębiorstw o liczbie pracujących od 0 do 49.

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2008 roku*, GUS (2010) Warszawa.

Tabela 6.7. Przedsiębiorstwa aktywne w 2008 r., gdy przeciętna dla Polski = 100

Małopolskie	Ogółem	0–9	10–49	50–249	>249
Liczba aktywnych przedsiębiorstw na 1000 mieszkańców	105,12	105,33	100,00	100,00	100,00
Przychody na 1 podmiot w mln zł	84,72	97,03	89,41	92,18	89,55
Przeciętne wynagrodzenie miesięczne brutto w zł	90,27	93,57	93,39*	94,22	90,87
Inwestycje na przedsiębiorstwo	75,45	94,47	84,00	82,93	80,39
Inwestycje na pracującego w przedsiębiorstwach	83,83	92,33	84,60	84,99	96,26

* dotyczy przedsiębiorstw o liczbie pracujących od 0 do 49.

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2008 roku*, GUS (2010) Warszawa.

Inwestycje przeprowadzone w województwie w 2008 r. wyniosły 65 tys. zł w przeliczeniu na aktywne przedsiębiorstwo, o 25% mniej niż wyniosła średnia krajowa (tabela 6.6 i 6.7). Wyniki poszczególnych grup przedsiębiorstw są zróżnicowane. Najlepszy wynik odnotowały mikroprzedsiębiorstwa z inwestycjami zbliżonymi do średniej krajowej w swojej grupie wielkości. Najstąbiej wypadły duże firmy, których inwestycje na przedsiębiorstwo wyniosły 80% przeciętnej krajowej dla tej klasy firm (tabela 6.7).

7. Województwo mazowieckie

Struktura podmiotowa przedsiębiorstw w 2009 r.

W 2009 roku w województwie mazowieckim w systemie REGON było zarejestrowanych ponad 663 tys. przedsiębiorstw z sektora MSP (tabela 7.1). Zdecydowaną większość z nich stanowiły przedsiębiorstwa mikro (ponad 630 tys.), tj. prawie 95% wszystkich firm w województwie. Firmy z regionu stanowiły ponad 17% wszystkich firm zarejestrowanych w kraju. Jest to zdecydowanie najwyższy odsetek spośród wszystkich regionów. W województwie mazowieckim znajduje się również prawie 23% wszystkich dużych przedsiębiorstw.

Tabela 7.1. Podmioty zarejestrowane w REGON w 2009 r. wg liczby pracujących

Mazowieckie	Ogółem	0	0–9	10–49	50–249	>249
Liczba przedsiębiorstw	664 623	31 953	630 669	27 301	5 396	1 257
Udział regionu w Polsce (%)	17,13	9,64	17,17	16,04	17,05	22,63
Liczba przedsiębiorstw zlikwidowanych	57 753	1 039	56 828	745	143	37
Zlikwidowane – udział w Polsce (%)	15,06	10,19	15,04	15,76	23,37	20,33
Liczba przedsiębiorstw nowo powstałych	57 609	1 577	56 818	717	66	8
Nowo powstałe – udział w Polsce (%)	14,32	9,71	14,31	14,76	17,32	15,09

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, przygotowanych na potrzeby niniejszej publikacji.

W 2009 roku w województwie mazowieckim powstało blisko 58 tys. firm, z czego ponad 98% to firmy mikro (tabela 7.1). Jednocześnie w analizowanym roku zlikwidowano ok. 58 tys. firm. W porównaniu z innymi województwami, na Mazowszu powstało i zlikwidowano najwięcej firm średnich, odpowiednio ponad 17% i 23%.

W sektorze prywatnym co trzecia firma działała w *Handlu i naprawach*, 20% firm działało w sekcji *Obsługa nieruchomości i firm*, w dalszej kolejności pod względem ważności branż pojawiają się *Budownictwo* oraz *Przetwórstwo przemysłowe* z ok. 10% udziałami w strukturze. W sektorze publicznym dominowała jedna branża – *Edukacja* z blisko 44% udziałem. Szczegóły podziału branżowego znajdują się w załączniku 2 (tabela 1.7b pt.: Struktura branżowa MSP zarejestrowanych w REGON).

Województwo mazowieckie utrzymuje wysoką pozycję na tle innych regionów pod względem podstawowych wskaźników przedsiębiorczości. W 2009 r. na 1000 mieszkańców przypadało tu ponad 127 firm sektora MSP zarejestrowanych w REGON (tabela 7.2), co pozwoliło regionowi na utrzymanie drugiego miejsca w rankingu województw (po zachodniopomorskim). W przypadku nowo powstałych firm na 1000 mieszkańców region zajął siódme miejsce (11 firm na 1000 mieszkańców), za to w kategorii zlikwidowanych – miejsce 13. Region utrzymał pierwsze miejsce z lat poprzednich, jeśli chodzi o liczbę firm z kapitałem zagranicznym na 1000 mieszkańców (5 firm).

Tabela 7.2. MSP zarejestrowane w REGON w 2009 r. w stosunku do liczby mieszkańców

Mazowieckie	Liczba firm na 1000 mieszkańców	Miejsce w Polsce
MSP ogółem	127,27	2
MSP nowo powstałe	11,03	7
MSP zlikwidowane	11,06	13
MSP z kapitałem zagranicznym	5,09	1

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, przygotowanych na potrzeby niniejszej publikacji.

Inwestycje i efektywność MSP w 2008 r.

Nakłady inwestycyjne przedsiębiorstw w regionie wyniosły ponad 34 mld zł (tabela 7.3), z czego na mikroprzedsiębiorstwa i małe firmy przypadło po ok. 3 mld zł, na średnie – ok. 7,5 mld zł i na firmy duże – ponad 20 mld zł. W stosunku do roku 2007 r. wzrósł udział w nakładach przedsiębiorstw regionu w przypadku małych firm (z ok. 8% do 10%) oraz firm dużych (z 56% do 58%). Jednocześnie spadł udział nakładów wśród firm mikro (z 13% do 10%) oraz średnich firm (z ok. 23% do ok. 22%).

Wśród mazowieckich MSP największy udział w strukturze inwestycji regionu miały podmioty z sekcji *Obsługa nieruchomości i firm* (22%), następnie podmioty z sekcji *Handel i naprawy* oraz *Przetwórstwo przemysłowe* (po ok. 18%). Szczegółowe dane na temat struktury branżowej inwestycji można znaleźć w załączniku 2 (tabela 2.7 pt.: Struktura branżowa inwestycji MSP).

Tabela 7.3. Nakłady inwestycyjne przedsiębiorstw w 2008 r. wg liczby pracujących (%)

Mazowieckie	Ogółem	0–9	10–49	50–249	>249
Nakłady w tys. zł	34 566 117	3 468 041	3 444 266	7 490 082	20 163 728
Udział w nakładach przedsiębiorstw regionu (%)	100,00	10,03	9,96	21,67	58,33

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, przygotowanych na potrzeby niniejszej publikacji.

Przedsiębiorstwa województwa mazowieckiego prawie 78% swoich inwestycji finansowały ze środków własnych (tabela 7.4). W największym stopniu ze środków własnych korzystały firmy duże. Drugim co do wielkości finansowania źródłem były kredyty i pożyczki krajowe (ok. 9%), przy czym region ten jest jednym z dwóch o najniższych poziomach wykorzystania tego źródła. Jeszcze mniej chętnie z tego źródła korzystają przedsiębiorstwa z regionu świętokrzyskiego (ok. 7%). Dla firm małych i średnich źródło to było kilkakrotnie istotniejsze niż dla firm dużych.

Środki zagraniczne miały największy udział w strukturze finansowania inwestycji firm średnich (5%), przy czym różnice pomiędzy poszczególnymi grupami firm pod względem korzystania z tego źródła nie były zbyt znaczące.

Podobnie jak w pozostałych województwach środki budżetowe nie stanowiły istotnego źródła finansowania inwestycji. Ponadto ich znaczenie w porównaniu z rokiem 2007 spadło z 5% do 3%.

Wśród przedsiębiorstw prowadzących pełną księgowość najwyższe przychody netto ze sprzedaży w przeliczeniu na podmiot osiągnęły firmy z sekcji *Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię, gaz i wodę*. Szczegółowe dane na temat przychodów przedsiębiorstw, również tych prowadzących księgi przychodów i rozchodów znajdują się w tabeli 3.7. Przychody przedsiębiorstw według sekcji PKD załączniku 2.

Tabela 7.4. Źródła finansowania inwestycji przedsiębiorstw w 2008 r. wg liczby pracujących (%)

Mazowieckie	Ogółem	0–49	50–249	>249
Środki własne	77,83	66,78	64,75	82,45
Środki budżetowe	3,42	1,30	2,74	3,83
Kredyty i pożyczki krajowe	8,65	24,31	21,70	3,54
Środki zagraniczne ogółem:	5,07	4,85	5,21	5,06
w tym zagraniczne kredyty	1,11	0,04	0,79	1,31
Inne źródła	2,85	2,47	4,98	2,34
Nakłady niefinansowe	2,17	0,30	0,62	2,78

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, przygotowanych na potrzeby niniejszej publikacji.

Zarówno materiałochłonność, jak i energochłonność przedsiębiorstw na Mazowszu była niższa od poziomu krajowego we wszystkich grupach przedsiębiorstw. Przy czym różnice te były wyższe w przypadku materiałochłonności. Szczegółowe dane w obszarze tych wskaźników zostały przedstawione w załączniku nr 2, w tabeli 5 pt.: Materiałochłonność przedsiębiorstw w 2008 r. i w tabeli 6 pt.: Energochłonność przedsiębiorstw w 2008 r.

Wymiana handlowa MSP w 2009 r.

W 2009 r. w województwie zarejestrowanych było niemal 3 000 firm prowadzących działalność eksportową (tabela 7.5). Pod tym względem województwo mazowieckie jest zdecydowanym liderem w skali kraju. Najwięcej eksporterów znajdowało się w grupie małych przedsiębiorstw (1 354 podmioty). Z drugiej strony, podobnie jak w większości województw, w małych przedsiębiorstwach udział sprzedaży eksportowej w przychodach ogółem był najniższy z poszczególnych grup przedsiębiorstw i wyniósł zaledwie 7%, gdy średnio w województwie sprzedaż eksportowa stanowi 11% przychodów ogółem.

Jednocześnie w regionie działało ponad 3 500 firm importujących i ponownie Mazowsze jest tu liderem w skali kraju. Najwięcej firm importujących było zarejestrowanych w grupie małych przedsiębiorców – 1 743, choć wartość ich zakupów z importu była najniższa (tabela 7.5). W przypadku wartości zakupów z importu zdecydowanie przodują przedsiębiorstwa duże – 107 175. W porównaniu z rokiem 2008 wzrosła liczba zarówno firm eksportowych, jak i importujących.

Tabela 7.5. Wymiana handlowa w 2009 r. wg liczby pracujących

Mazowieckie	Ogółem	10–49	50–250	>250
Udział sprzedaży eksportowej w przychodach ogółem	0,11	0,07	0,08	0,13
Liczba firm eksportowych	2 952	1 354	1 204	394
Wartość zakupów z importu w mln zł	165 939	18 269	40 495	107 175
Liczba firm importujących	3 510	1 743	1 300	467

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (baza Pontinfo).

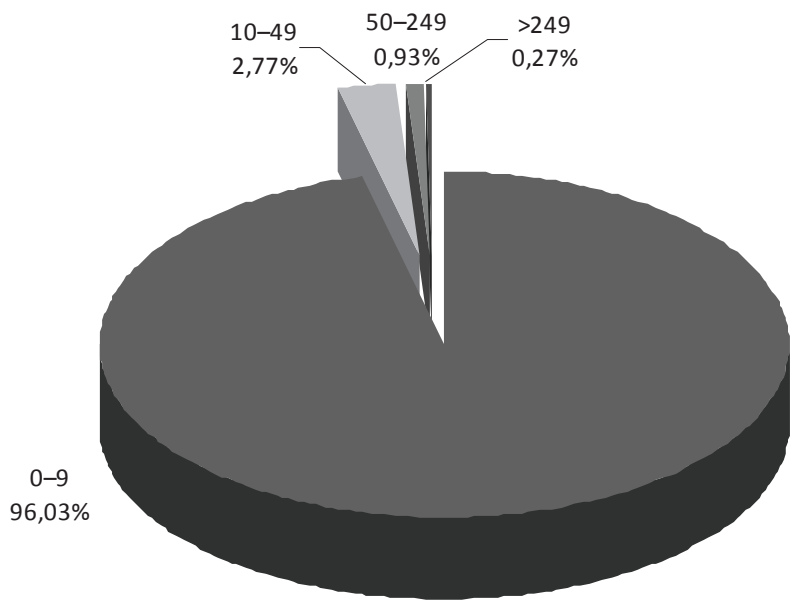
Najwięcej firm eksportowych działało w sekcji *Handel i naprawy* oraz *Przetwórstwo przemysłowe*. Podobna sytuacja miała miejsce w przypadku firm importerów (tabela 4.7 pt.: Liczba eksporterów i importerów według województw i sekcji PKD w załączniku 2).

Przedsiębiorstwa aktywne w 2008 r.

W 2008 r. w województwie mazowieckim funkcjonowało ponad 294 tys. aktywnych przedsiębiorstw, tj. prawie 16% aktywnych podmiotów w kraju, co jest najwyższym udziałem na tle pozostałych województw. W stosunku do

2007 r. liczba pracujących w przedsiębiorstwach aktywnych w regionie wzrosła o ponad 166 tys. osób (wzrost ok. 9%). Najwięcej pracujących zanotowano w grupie dużych przedsiębiorstw (49%), a następnie w sektorze mikro przedsiębiorstw, w którym pracowała niemal co trzecia osoba.

Wykres 7.1. Struktura podmiotowa przedsiębiorstw aktywnych w województwie mazowieckim w 2008 r. wg liczby pracujących (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2008 roku*, GUS (2010) Warszawa.

Przychody przeciętnego przedsiębiorstwa w regionie wyniosły niemal 3,5 mln zł (tabela 7.6), ponaddwukrotnie więcej niż wyniosła średnia krajowa. Również przychody we wszystkich grupach firm były wyższe w stosunku do średniej krajowej dla poszczególnych grup. W przypadku przedsiębiorstw mikro średnia krajowa została przekroczona o 48%, a w pozostałych grupach firm po ok. 70%. Największy udział w przychodach wszystkich przedsiębiorstw regionu miały firmy duże (53%), a następnie średnie (niemal 20%). Firmy mikro zanotowały udział na poziomie ok. 16%, a małe –11%.

W województwie mazowieckim przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto było o 30% wyższe od średniej krajowej (tabela 7.7). Najmniejsze różnice występowały w przypadku przedsiębiorstw dużych (112% średniej krajowej). Najwyższe przeciętne wynagrodzenie brutto otrzymywano w przedsiębiorstwach średnich – 4 449 zł. Było ono niemal dwukrotnie wyższe niż w przedsiębiorstwach mikro (tabela 7.6).

Tabela 7.6. Przedsiębiorstwa aktywne w 2008 r. wg liczby pracujących

Mazowieckie	Ogółem	0–9	10–49	50–249	>249
Liczba aktywnych przedsiębiorstw	294 582	282 894	8 160	2 742	786
Udział regionu w Polsce (%)	15,82	15,82	14,84	16,79	24,17
Struktura pracujących (%)	Liczba: 2 120 162	28	8	14	49
Przychody na 1 podmiot w mln zł	3,47	0,62	14,01	72,99	677,52
Struktura przychodów (%)	100,00	16,36	10,94	19,65	53,05
Przeciętne wynagrodzenie miesięczne brutto w zł	3 919	2 265	2 928*	4 449	4 196
Inwestycje na przedsiębiorstwo w tys. zł	162,24	14,17	499,48	3 207,63	39 329,25
Inwestycje na pracującego w przedsiębiorstwach w tys. zł	11,63	4,34	10,53	22,76	16,50

* dotyczy przedsiębiorstw o liczbie pracujących od 0 do 49.

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2008 roku*, GUS (2010) Warszawa.

Tabela 7.7. Przedsiębiorstwa województwa mazowieckiego w 2008 r., gdy przeciętna dla Polski = 100

Mazowieckie	Ogółem	0–9	10–49	50–249	>249
Liczba aktywnych przedsiębiorstw na 1000 mieszkańców	115,98	115,99	107,14	125,00	200,00
Przychody na 1 podmiot w mln zł	201,04	148,15	165,87	170,04	169,2
Przeciętne wynagrodzenie miesięczne brutto w zł	130,63	131,23	136,25*	142,19	112,95
Inwestycje na przedsiębiorstwo	188,21	124,46	144,43	149,88	148,32
Inwestycje na pracującego w przedsiębiorstwach	133,31	122,53	142,22	144,84	98,50

* dotyczy przedsiębiorstw o liczbie pracujących od 0 do 49.

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2008 roku*, GUS (2010) Warszawa.

Inwestycje na przedsiębiorstwo przeprowadzone w 2008 r. w województwie wyniosły ponad 162 tys. zł i przewyższały średnią krajową o ponad 76 tys. zł, tj. o niemal 88%. Największa różnica, jeśli chodzi o średnią wielkość przeprowadzonych inwestycji przez 1 podmiot, dotyczyła przedsiębiorstw średnich i dużych, których inwestycje były wyższe o ok. 50% w stosunku do średniej krajowej. W przypadku małych firm inwestycje były wyższe od średniej krajowej o 44%, a w mikro o 24%. W przypadku przedsiębiorstw dużych i małych inwestycje na przedsiębiorstwo wzrosły w porównaniu z rokiem 2008. Inwestycje na mikroprzedsiębiorstwo były wielokrotnie niższe niż w pozostałych grupach przedsiębiorstw.

8. Województwo opolskie

Struktura podmiotowa przedsiębiorstw w 2009 r.

W 2009 roku w województwie opolskim w systemie REGON było zarejestrowanych blisko 96 tys. przedsiębiorstw z sektora MSP (tabela 8.1). Zdecydowaną większość stanowiły przedsiębiorstwa mikro (ok. 95%). Firmy z regionu stanowiły niecałe 2,5% wszystkich firm zarejestrowanych w kraju, i jest to jeden z najniższych udziałów spośród wszystkich regionów. O niskim poziomie przedsiębiorczości w województwie opolskim świadczy również liczba przedsiębiorstw na 1000 mieszkańców wynosząca niecałe 93 przedsiębiorstwa, co plasuje Opolszczyznę na 10 miejscu w kraju (tabela 8.2).

Tabela 8.1. Podmioty zarejestrowane w REGON w 2009 r. wg liczby pracujących

Opolskie	Ogółem	0	0–9	10–49	50–249	>249
Liczba przedsiębiorstw	95 809	12 696	91 296	3 626	785	102
Udział regionu w Polsce (%)	2,47	3,83	2,49	2,13	2,48	1,84
Liczba przedsiębiorstw zlikwidowanych	8 656	227	8 565	78	10	3
Zlikwidowane – udział w Polsce (%)	2,26	2,23	2,27	1,65	1,63	1,65
Liczba przedsiębiorstw nowo powstałych	8 387	439	8 310	70	7	0
Nowo powstałe – udział w Polsce (%)	2,08	2,70	2,09	1,44	1,84	0,00

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, przygotowanych na potrzeby niniejszej publikacji.

W 2009 roku w województwie opolskim powstało ponad 8,3 tys. firm, z czego 99% to firmy mikro (tabela 8.1). Jednocześnie w analizowanym roku zlikwidowano ponad 8,6 tys. firm. Największą względną różnicę między liczbą firm nowo powstałych i zlikwidowanych odnotowano dla firm bez pracowników, powstało ich niemal 2-krotnie więcej niż zlikwidowano. W pozostałych grupach firm niestety ilość zlikwidowanych był większa niż nowo powstałych. W analizowanym roku w regionie nie powstało ani jedno duże przedsiębiorstwo.

W sektorze prywatnym co trzecia firma prowadziła działalność w ramach sekcji *Handel i naprawy*, blisko 18% firm działało w sekcji *Obsługa nieruchomości i firm*, w dalszej kolejności pod względem ważności branż pojawiło się *Budownictwo* z niemal 14% udziałem w strukturze, a także *Przetwórstwo przemysłowe* z udziałem na poziomie ok. 10%. W sektorze publicznym dominowała jedna branża – *Obsługa nieruchomości i firm* z ponad 42% udziałem. Szczegóły podziału branżowego znajdują się w załączniku 2 (tabela 1.8b pt.: Struktura branżowa MSP zarejestrowanych w REGON).

Porównując liczbę firm nowo powstałych i zlikwidowanych do liczby mieszkańców (tabela 8.2) zauważamy, że pod względem nowo utworzonych firm na 1000 mieszkańców region zajął 13 miejsce w kraju. Z drugiej strony w regionie zlikwidowano 8,39 firm na 1000 mieszkańców, co plasuje województwo na 6 miejscu w skali kraju. Analizując udział kapitału zagranicznego na 1000 mieszkańców w działalności przedsiębiorstw należy odnotować 7 pozycję w kraju.

Tabela 8.2. MSP zarejestrowane w REGON w 2009 r. w stosunku do liczby mieszkańców

Opolskie	Liczba firm na 1000 mieszkańców	Miejsce w Polsce
MSP ogółem	92,92	10
MSP nowo powstałe	8,13	13
MSP zlikwidowane	8,39	6
MSP z kapitałem zagranicznym	1,35	7

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, przygotowanych na potrzeby niniejszej publikacji.

Inwestycje i efektywność MSP w 2008 r.

Nakłady inwestycyjne przedsiębiorstw w regionie wyniosły ponad 2,5 mld zł (tabela 8.3), z czego, podobnie jak w roku ubiegłym, najwięcej środków przypadło na przedsiębiorstwa duże (1,1 mld zł) i średnie (blisko 900 mln zł). W stosunku do roku 2007 r. różnice w udziale w nakładach przedsiębiorstw w poszczególnych grupach przedsiębiorstw są niewielkie. Dla mikro i dużych przedsiębiorstw te nakłady spadły, a w małych i średnich wzrosły.

Tabela 8.3. Nakłady inwestycyjne przedsiębiorstw w 2008 r. wg liczby pracujących

Opolskie	Ogółem	0–9	10–49	50–249	>249
Nakłady w tys. zł	2 545 353	312 804	238 028	877 038	1 117 483
Udział w nakładach przedsiębiorstw regionu (%)	100,00	12,29	9,35	34,46	43,90

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, przygotowanych na potrzeby niniejszej publikacji.

Wśród opolskich MSP największy udział w strukturze inwestycji regionu miały podmioty z sekcji *Przetwórstwo przemysłowe* (40%), a następnie podmioty z sekcji *Handel i naprawy* z blisko 24% udziałem. Szczegółowe dane na temat struktury branżowej inwestycji można znaleźć w załączniku 2 (tabela 2.8 pt.: Struktura branżowa inwestycji MSP).

Przedsiębiorstwa województwa opolskiego w niemal 70% (w 2007 r. – 76%) finansowały swoje inwestycje ze środków własnych (tabela 8.4). Środki własne w największym stopniu wykorzystywane były przez małe firmy (ok. 82% inwestycji), a w najmniejszym przez firmy średnie (ok. 64% inwestycji). Drugim co do wielkości finansowania źródłem wykorzystywanym przez MSP były kredyty i pożyczki krajowe – niemal 16%. Dla firm średnich i dużych źródło to było znacznie ważniejsze niż dla firm małych. Ze środków zagranicznych, trzeciego co do wielkości źródła finansowania przedsięwzięć, najchętniej korzystały przedsiębiorstwa średnie, natomiast minimalnym zainteresowaniem środki te cieszyły się wśród dużych przedsiębiorstw (0,6%). Najmniej wykorzystywanym źródłem finansowania inwestycji w województwie opolskim były środki budżetowe, jednakże ich rola w porównaniu z latami ubiegłymi nieznacznie wzrosła.

Wśród przedsiębiorstw prowadzących pełną księgowość najwyższe przychody netto ze sprzedaży w przeliczeniu na podmiot osiągnęły w województwie opolskim firmy z sekcji *Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją*. W sektorze MSP najwyższe przychody brutto ze sprzedaży w przeliczeniu na podmiot osiągnęły firmy z sekcji *Handel i naprawy*. Szczegółowe dane na temat przychodów przedsiębiorstw, również tych prowadzących księgę przychodów i rozchodów, znajdują się w tabeli 3.8. Przychody przedsiębiorstw według sekcji PKD w załączniku 2.

Tabela 8.4. Źródła finansowania inwestycji przedsiębiorstw w 2008 r. wg liczby pracujących (%)

Opolskie	Ogółem	10–49	50–249	>249
Środki własne	69,84	81,55	63,80	73,17
Środki budżetowe	2,91	1,08	4,02	2,20
Kredyty i pożyczki krajowe	15,99	13,27	15,88	17,12
Środki zagraniczne ogółem:	4,22	2,54	7,59	0,60
w tym zagraniczne kredyty	1,76	0,30	3,57	0,00
Inne źródła	4,11	1,34	6,41	2,22
Nakłady niefinansowe	2,92	0,22	2,30	4,69

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, przygotowanych na potrzeby niniejszej publikacji.

Energochłonność przedsiębiorstw na Opolszczyźnie była zbliżona do poziomu krajowego, przy czym w średnich i dużych firmach była nieco wyższa. Materiałochłonność również była wyższa od poziomu krajowego, przy czym przekroczenie średniej krajowej w danej grupie wielkości przedsiębiorstw odnotowano tylko w firmach średnich. Szczegółowe dane w obszarze tych wskaźników zostały przedstawione w załączniku nr 2, w tabeli 5 pt.: Materiałochłonność przedsiębiorstw w 2008 r. i w tabeli 6 pt.: Energochłonność przedsiębiorstw w 2008 r.

Wymiana handlowa MSP w 2009 r.

W 2009 r. w województwie zarejestrowanych było 445 firm prowadzących działalność eksportową (tabela 8.5). Najwięcej eksporterów znajdowało się w grupie średnich przedsiębiorstw (202 podmioty). Ta grupa przedsiębiorstw miała również wysoki udział sprzedaży eksportowej w przychodach ogółem (19%). W małych firmach udział sprzedaży eksportowej wyniósł zaledwie 5%, natomiast najwyższy udział w sprzedaży, przy jednoczesnej najniższej liczbie firm eksportowych, odnotowano wśród dużych firm – 24%.

W województwie działała podobna liczba firm importujących (431). Najwięcej firm importujących było w grupie małych przedsiębiorców (200), choć wartość ich zakupów z importu była najniższa i wyniosła około 534 mln zł (tabela 8.5).

Tabela 8.5. Wymiana handlowa w 2009 r. wg liczby pracujących

Opolskie	Ogółem	10–49	50–250	>250
Udział sprzedaży eksportowej w przychodach ogółem	0,19	0,05	0,19	0,24
Liczba firm eksportowych	445	198	202	45
Wartość zakupów z importu w mln zł	5643	534	1412	3697
Liczba firm importujących	431	200	184	47

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (baza Pontinfo).

Firmy eksportowe dominowały w sekcji *Przetwórstwo przemysłowe* oraz *Handel i naprawy*. Podobna sytuacja miała miejsce w przypadku firm importerów (tabela 4.8 pt.: Liczba eksporterów i importerów według województw i sekcji PKD w załączniku 2).

Przedsiębiorstwa aktywne w 2008 r.

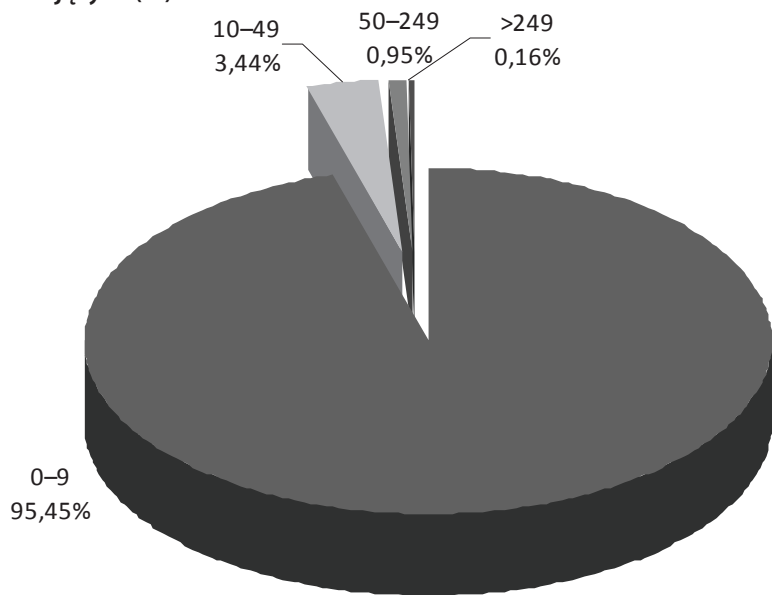
W 2008 r. w województwie funkcjonowało prawie 40 tys. aktywnych przedsiębiorstw. W stosunku do 2007 r. liczba pracujących w przedsiębiorstwach aktywnych w regionie wzrosła o ponad 2 tys. osób. Najwięcej pracujących zanotowano w grupie mikroprzedsiębiorstw (43%), a następnie w średnich i dużych przedsiębiorstwach (po 21%).

Przychody przeciętnego przedsiębiorstwa w regionie wyniosły ponad 1,3 mln zł (tabela 8.6). Stanowi to niecałe 80% średniej krajowej. Przychody na podmiot we wszystkich grupach wielkości przedsiębiorstw były niższe niż średnia krajowa dla poszczególnych grup. Najmniejszą różnicę odnotowano w mikroprzedsiębiorstwach (o 18% mniej niż średnia dla tej grupy).

Największy udział w przychodach przedsiębiorstw regionu miały duże firmy (ponad 33%), a najmniejszy firmy małe (ok.18%). W porównaniu z 2007 rokiem nieznacznie spadł udział przedsiębiorstw mikro w przychodach regionu, a wzrósł udział pozostałych przedsiębiorstw.

Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto stanowiło 90% średniej krajowej (tabela 8.7). Wynagrodzenie w poszczególnych grupach firm utrzymywało się na poziomie dziewięćdziesięciu kilku procent średniej krajowej. Najwyższe przeciętne wynagrodzenie brutto osiągnięto w przedsiębiorstwach dużych. Było ono ponaddwukrotnie wyższe niż w przedsiębiorstwach mikro (tabela 8.6).

Wykres 8.1. Struktura podmiotowa przedsiębiorstw aktywnych w województwie opolskim w 2008 r. wg liczby pracujących (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2008 roku*, GUS (2010) Warszawa.

Tabela 8.6. Przedsiębiorstwa aktywne w 2008 r. wg liczby pracujących

Opolskie	Ogółem	0–9	10–49	50–249	>249
Liczba aktywnych przedsiębiorstw	39 844	38 032	1 371	378	63
Udział regionu w Polsce (%)	2,14	2,13	2,49	2,32	1,94
Struktura pracujących (%)	Liczba: 185 759	43	16	21	21
Przychody na 1 podmiot w mln zł	1,35	0,34	6,84	34	295,7
Struktura przychodów (%)	100,00	23,26	18,10	25,32	33,31
Przeciętne wynagrodzenie miesięczne brutto w zł	2 714	1 609	1 974*	3 029	3 517
Inwestycje na przedsiębiorstwo w tys. zł	54,24	9,10	225,04	2 308,60	10 061,57
Inwestycje na pracującego w przedsiębiorstwach w tys. zł	11,63	4,34	10,53	22,76	16,50

* dotyczy przedsiębiorstw o liczbie pracujących od 0 do 49.

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2008 roku*, GUS (2010) Warszawa.

Tabela 8.7. Przedsiębiorstwa województwa opolskiego w 2008 r., gdy przeciętna dla Polski = 100 wg liczby pracowników

Opolskie	Ogółem	0–9	10–49	50–249	>249
Liczba aktywnych przedsiębiorstw na 1000 mieszkańców	79,10	78,46	92,86	100,00	100,00
Przychody na 1 podmiot w mln zł	78,36	81,99	81,02	79,2	73,84
Przeciętne wynagrodzenie miesięczne brutto w zł	90,47	93,22	91,86*	96,80	94,67
Inwestycje na przedsiębiorstwo	62,92	79,92	65,07	107,87	37,95
Inwestycje na pracującego w przedsiębiorstwach	68,80	79,49	66,19	110,62	54,99

* dotyczy przedsiębiorstw o liczbie pracujących od 0 do 49.

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2008 roku*, GUS (2010) Warszawa.

Inwestycje na przedsiębiorstwo przeprowadzone w 2008 r. w województwie opolskim wyniosły niewiele ponad 54 tys. zł (tabela 8.6) i były niższe niż średnia krajowa o 32 tys. zł. Największa różnica, jeśli chodzi o wielkość przeprowadzonych inwestycji w stosunku do średniej krajowej, wystąpiła w dużych firmach (38% średniej krajowej). Warto zaznaczyć, iż przedsiębiorstwa średnie przekroczyły średni poziom kraju inwestycji na jedno przedsiębiorstwo o ponad 8%.

9. Województwo podkarpackie

Struktura podmiotowa przedsiębiorstw w 2009 r.

W 2009 roku w województwie podkarpackim w systemie REGON było zarejestrowanych ponad 147 tys. przedsiębiorstw (tabela 9.1). Zdecydowaną większość stanowiły przedsiębiorstwa mikro (ok. 94%). Firmy z regionu stanowiły ok. 4% wszystkich firm zarejestrowanych w kraju. Porównując udział poszczególnych grup wielkości firm do liczby wszystkich przedsiębiorstwach w kraju w poszczególnych grupach, to utrzymuje się on również na poziomie ok. 4%.

Tabela 9.1. Podmioty zarejestrowane w REGON w 2009 r. wg liczby pracujących

Podkarpackie	Ogółem	0	0–9	10–49	50–249	>249
Liczba przedsiębiorstw	147 567	14 199	138 978	7 063	1 296	230
Udział regionu w Polsce (%)	3,80	4,28	3,78	4,15	4,10	4,14
Liczba przedsiębiorstw zlikwidowanych	13 462	647	13 325	113	14	10
Zlikwidowane – udział w Polsce (%)	3,51	6,34	3,53	2,39	2,29	5,49
Liczba przedsiębiorstw nowo powstałych	14 991	430	14 833	145	10	3
Nowo powstałe – udział w Polsce (%)	3,73	2,65	3,74	2,98	2,62	5,66

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, przygotowanych na potrzeby niniejszej publikacji.

W 2009 roku na Podkarpaciu powstało niemal 15 tys. firm, z czego prawie 99% to firmy mikro (tabela 9.1). Jednocześnie w analizowanym roku zlikwidowano ok. 13,5 tys. firm. Różnica pomiędzy ilością firm zlikwidowanych a nowo powstałych jest niewielka zarówno dla ogółu firm, jak i w poszczególnych grupach wielkości.

W sektorze prywatnym co trzecia firma specjalizowała się w *Handlu i naprawach*, po 12% firm działało w sekcji *Obsługa nieruchomości i firm* oraz *Budownictwo*. W sektorze publicznym dominowała jedna branża – *Edukacja* z 53% udziałem. Szczegóły podziału branżowego znajdują się w załączniku 2 (tabela 1.9b pt.: Struktura branżowa MSP zarejestrowanych w REGON).

Województwo podkarpackie zajmuje bardzo niską pozycję wśród regionów pod względem podstawowych wskaźników obrazujących poziom przedsiębiorczości. W województwie w 2009 r. na 1000 mieszkańców przypadało nieco ponad 70 MSP zarejestrowanych w REGON (tabela 9.2), co dało regionowi ostatnie miejsce w rankingu województw. Również w kategorii nowo powstałych firm region zajął podobnie jak w latach ubiegłych ostatnie miejsce, a w przypadku MSP z kapitałem zagranicznym pozycję przedostatnią, tuż przed województwem świętokrzyskim. Region zajął drugą pozycję w kraju pod względem ilości zlikwidowanych przedsiębiorstw.

Tabela 9.2. MSP zarejestrowane w REGON w 2009 r. w stosunku do liczby mieszkańców

Podkarpackie	Liczba firm na 1000 mieszkańców	Miejsce w Polsce
MSP ogółem	70,21	16
MSP nowo powstałe	7,13	16
MSP zlikwidowane	6,41	2
MSP z kapitałem zagranicznym	0,54	15

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, przygotowanych na potrzeby niniejszej publikacji.

Inwestycje i efektywność MSP w 2008 r.

Nakłady inwestycyjne przedsiębiorstw w regionie w 2008 r. wyniosły ponad 5 mld zł (tabela 9.3), z czego najwyższe kwoty przypadły dużym firmom (ponad 2,5 mld zł) oraz przedsiębiorstwom średnim – ok. 1 mld zł. W stosunku do roku 2007 r. wzrósł udział nakładów dużych firm z ok. 51% do ponad 54%. W pozostałych grupach przedsiębiorstw zarejestrowano niewielkie spadki.

Tabela 9.3. Nakłady inwestycyjne przedsiębiorstw w 2008 r. wg liczby pracujących

Podkarpackie	Ogółem	0–9	10–49	50–249	>249
Nakłady w tys. zł	5 076 644	862 470	460 595	1 003 084	2 750 495
Udział w nakładach przedsiębiorstw regionu (%)	100,00	16,99	9,07	19,76	54,18

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, przygotowanych na potrzeby niniejszej publikacji.

Wśród podkarpackich MSP największy udział w strukturze inwestycji regionu miały podmioty działające w ramach sekcji *Przetwórstwo przemysłowe* (26%), następnie podmioty z sekcji *Handel i naprawy* (19%) oraz *Transport* z prawie 14% udziałem. Szczegółowe dane na temat struktury branżowej inwestycji można znaleźć w załączniku 2 (tabela 2.9 pt.: Struktura branżowa inwestycji MSP).

Przedsiębiorstwa województwa podkarpackiego w ponad 67% finansowały swoje inwestycje ze środków własnych (tabela 9.4). Drugim co do wielkości źródłem finansowania wykorzystywanym w regionie, szczególnie przez małe i średnie firmy, były kredyty i pożyczki krajowe (15%). Natomiast ze środków zagranicznych najchętniej korzystały przedsiębiorstwa duże i średnie.

Tak jak w pozostałych regionach środki budżetowe nie stanowiły istotnego źródła finansowania inwestycji, choć województwo z poziomem ponad 3% znalazło się w pierwszej piątce, jeśli chodzi o wykorzystanie z tych środków, a ich rola nieznacznie się zwiększyła w porównaniu z rokiem 2007.

Tabela 9.4. Źródła finansowania inwestycji przedsiębiorstw w 2008 r. wg liczby pracujących (%)

Podkarpackie	Ogółem	0–49	50–249	>249
Środki własne	67,05	66,23	67,19	67,17
Środki budżetowe	3,31	3,11	2,65	3,65
Kredyty i pożyczki krajowe	15,11	17,27	16,52	14,04
Środki zagraniczne ogółem:	7,34	2,31	6,65	8,70
w tym zagraniczne kredyty	1,51	0,00	0,17	2,42
Inne źródła	4,22	10,58	5,66	2,25
Nakłady niefinansowe	2,96	0,50	1,32	4,21

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, przygotowanych na potrzeby niniejszej publikacji.

Wśród przedsiębiorstw prowadzących pełną księgowość najwyższe przychody netto ze sprzedaży w przeliczeniu na podmiot osiągnęły firmy z sekcji *Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię, gaz i wodę*. W sektorze MSP najwyższe przychody netto ze sprzedaży w przeliczeniu na podmiot osiągnęły firmy z sekcji *Handel i naprawy*. Szczegółowe dane na temat przychodów przedsiębiorstw, również tych prowadzących księgi przychodów i rozchodów, znajdują się w tabeli 3.9 pt.: Przychody przedsiębiorstw według sekcji PKD załączniku 2.

Energochłonność przedsiębiorstw na Podkarpaciu była na poziomie średniej dla kraju. Materiałochłonność natomiast była minimalnie wyższa od średniej krajowej. Szczegółowe dane dotyczące tych wskaźników zostały przedstawione w załączniku nr 2, w tabeli 5 pt.: Materiałochłonność przedsiębiorstw w 2008 r. i w tabeli 6 pt.: Energochłonność przedsiębiorstw w 2008 r.

Wymiana handlowa MSP w 2009 r.

W 2009 r. w województwie podkarpackim było zarejestrowanych 770 firm prowadzących działalność eksportową (tabela 9.5). Najwięcej eksporterów znajdowało się w grupie małych przedsiębiorstw (350 podmiotów). Z drugiej strony w małych przedsiębiorstwach udział sprzedaży eksportowej w przychodach ogółem był bardzo niski i wyniósł zaledwie 5%, średnio w województwie, sprzedaż eksportowa stanowiła 17% przychodów ogółem.

W województwie działała nieco mniejsza liczba firm importujących (620). Najwięcej firm importujących było w grupie średnich przedsiębiorców – 271, natomiast największą wartość zakupów z importu miały firmy duże – 3,6 mld zł (tabela 9.5).

Tabela 9.5. Wymiana handlowa w 2009 r. wg liczby pracujących

Podkarpackie	Ogółem	10–49	50–250	>250
Udział sprzedaży eksportowej w przychodach ogółem	0,17	0,05	0,12	0,30
Liczba firm eksportowych	770	350	329	91
Wartość zakupów z importu w mln zł	6 175	773	1 785	3 617
Liczba firm importujących	620	254	271	95

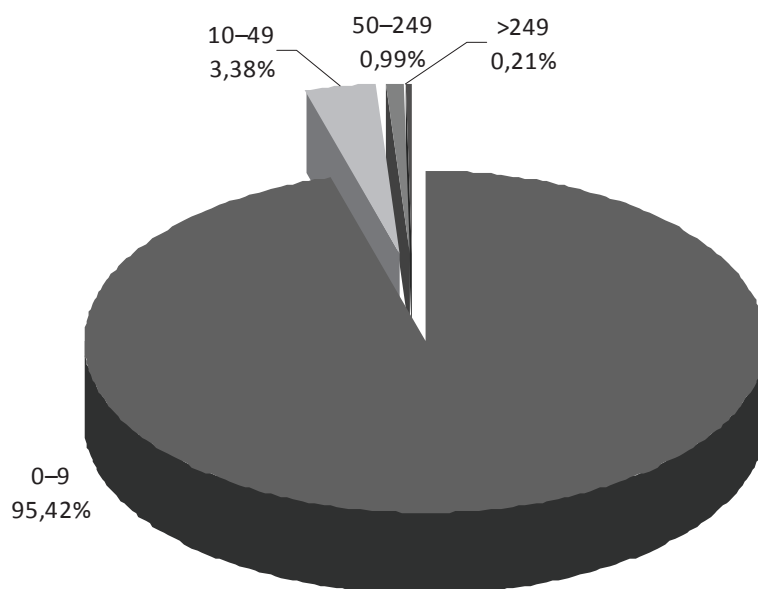
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (baza Pontinfo).

Firmy eksportowe dominowały w sekcji *Przetwórstwo przemysłowe* oraz *Handel i naprawy*. Podobna sytuacja miała miejsce w przypadku firm importerów (tabela 4.9 pt.: Liczba eksporterów i importerów według województw i sekcji PKD w załączniku 2).

Przedsiębiorstwa aktywne w 2008 r.

W 2008 r. w województwie funkcjonowało ponad 75 tys. aktywnych przedsiębiorstw, tj. 4% aktywnych podmiotów w kraju (tabela 9.6). W stosunku do 2007 r. liczba pracujących w przedsiębiorstwach aktywnych w regionie wzrosła o ponad 24 tys. osób. Najwięcej pracujących zanotowano w grupie mikroprzedsiębiorstw (39%), a następnie w dużych przedsiębiorstwach (27%).

Wykres 9.1. Struktura podmiotowa przedsiębiorstw aktywnych w województwie podkarpackim w 2008 r. wg liczby pracujących (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2008 roku*, GUS (2010) Warszawa.

Przychody przeciętnego przedsiębiorstwa w regionie wyniosły ponad 1,3 mln zł (tabela 9.6). Stanowi to ok. 76% średniej krajowej. Jedynie w mikrofirmach przeciętne przychody na jeden podmiot były na poziomie średniej krajowej dla tej grupy, w pozostałych grupach przedsiębiorstw przeciętne przychody były niższe od średniej krajowej. Najmniejszą różnicę w stosunku do średniej krajowej odnotowano w małych przedsiębiorstwach (18%), natomiast w dużych przedsiębiorstwach różnica ta wyniosła aż ponad 55%. W porównaniu z 2007 rokiem struktura przychodów w regionie nie zmieniła się znacząco. Nadal największą wartość przychodów osiągają przedsiębiorstwa mikro, a najmniejszą przedsiębiorstwa małe.

Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto stanowiło 79% średniej krajowej i wyniosło 2 357 zł. Najwyższe przeciętne wynagrodzenie brutto osiągnięto w przedsiębiorstwach dużych. Było ono ponaddwukrotnie wyższe niż w przedsiębiorstwach mikro (tabela 9.6).

Tabela 9.6. Przedsiębiorstwa aktywne w 2008 r. wg liczby pracujących

Podkarpackie	Ogółem	0–9	10–49	50–249	>249
Liczba aktywnych przedsiębiorstw	75 202	71 757	2 544	742	159
Udział regionu w Polsce (%)	4,04	4,01	4,63	4,54	4,89
Struktura pracujących (%)	Liczba: 390 695	39	14	20	27
Przychody na 1 podmiot w mln zł	1,31	0,42	6,88	30,69	176,58
Struktura przychodów (%)	100,00	29,32	17,77	23,80	29,11
Przeciętne wynagrodzenie miesięczne brutto w zł	2 357	1 476	1 755*	2 444	2 918
Inwestycje na przedsiębiorstwo w tys. zł	64,05	12,99	222,70	1 500,03	13 865,23
Inwestycje na pracującego w przedsiębiorstwach w tys. zł	12,33	6,14	10,19	13,99	21,23

* dotyczy przedsiębiorstw o liczbie pracujących od 0 do 49.

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2008 roku*, GUS (2010) Warszawa.

Tabela 9.7. Przedsiębiorstwa województwa podkarpackiego w 2008 r., gdy przeciętna dla Polski = 100 wg liczby pracujących

Podkarpackie	Ogółem	0–9	10–49	50–249	>249
Liczba aktywnych przedsiębiorstw na 1000 mieszkańców	73,36	72,92	85,71	100,00	100,00
Przychody na 1 podmiot w mln zł	75,95	100,82	81,46	71,49	44,1
Przeciętne wynagrodzenie miesięczne brutto w zł	78,57	85,52	81,67*	78,11	78,55
Inwestycje na przedsiębiorstwo	74,30	114,10	64,40	70,09	52,29
Inwestycje na pracującego w przedsiębiorstwach	72,90	112,49	64,05	68,01	70,76

* dotyczy przedsiębiorstw o liczbie pracujących od 0 do 49.

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2008 roku*, GUS (2010) Warszawa.

Inwestycje na przedsiębiorstwo przeprowadzone w 2008 r. w województwie wyniosły 64 tys. zł i stanowiły jedynie 74% średniej krajowej dla tego wskaźnika (tabela 9.6 i 9.7). Jedynie inwestycje na mikroprzedsiębiorstwo przewyższały średnią krajową o 14%. Najślabszy wynik, jeśli chodzi o wielkość przeprowadzonych inwestycji, dotyczył przedsiębiorstw dużych, których inwestycje stanowiły jedynie 52% średniej krajowej.

10. Województwo podlaskie

Struktura podmiotowa przedsiębiorstw w 2009 r.

W 2009 roku w województwie podlaskim w systemie REGON znajdowało się ponad 91 tys. przedsiębiorstw z sektora MSP (tabela 10.1). Zdecydowaną większość stanowiły przedsiębiorstwa mikro (ok. 95%). Firmy z regionu stanowiły nieco ponad 2% wszystkich firm zarejestrowanych w kraju. Taki wynik plasuje region na końcu rankingu wszystkich województw. Udziały poszczególnych grup wielkości firm w całkowitej liczbie przedsiębiorstw w kraju w danych grupach wielkości, utrzymują się na również na poziomie ok. 2–2,5%.

Tabela 10.1. Podmioty zarejestrowane w REGON w 2009 r. wg liczby pracujących

Podlaskie	Ogółem	0	0–9	10–49	50–249	>249
Liczba przedsiębiorstw	91 204	8 320	86 532	3782	756	134
Udział regionu w Polsce (%)	2,35	2,51	2,36	2,22	2,39	2,41
Liczba przedsiębiorstw zlikwidowanych	9 566	328	9 471	78	12	5
Zlikwidowane – udział w Polsce (%)	2,49	3,22	2,51	1,65	1,96	2,75
Liczba przedsiębiorstw nowo powstałych	9 589	354	9 523	60	5	1
Nowo powstałe – udział w Polsce (%)	2,38	2,18	2,40	1,23	1,31	1,89

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, przygotowanych na potrzeby niniejszej publikacji.

W 2009 roku na Podlasiu powstało ponad 9,5 tys. firm, z czego 99% to firmy mikro (tabela 10.1). Jednocześnie w analizowanym roku zlikwidowano również ponad 9,5 tys. firm. W grupie mikroprzedsiębiorstw liczba nowo powstałych była nieco większa od liczby zlikwidowanych firm. W pozostałych grupach firm liczba zlikwidowanych była większa od liczby nowo utworzonych.

W sektorze prywatnym co trzecia firma specjalizowała się w *Handlu i naprawach* oraz po 12% firm działało w sekcji *Obsługa nieruchomości i firm* oraz *Budownictwo*. W sektorze publicznym dominowała jedna branża – *Edukacja* z ponad 40% udziałem w strukturze. Szczegóły podziału branżowego znajdują się w załączniku 2 (tabela 1.10b pt.: Struktura branżowa MSP zarejestrowanych w REGON).

Województwo podlaskie zajmuje podobnie jak w latach poprzednich dość niską pozycję wśród regionów pod względem podstawowych wskaźników obrazujących poziom przedsiębiorczości. W 2009 r. na 1000 mieszkańców przypadało nieco ponad 76 MSP zarejestrowanych w REGON (tabela 10.2), co dało regionowi 14 miejsce w rankingu województw. W przypadku nowo powstałych firm na 1000 mieszkańców region zajął odległe miejsce 15, a firm z kapitałem zagranicznym na 1000 mieszkańców – 14 miejsce. Natomiast pod względem liczby przedsiębiorstw zlikwidowanych w tym roku Podlasie zajęło czwartą pozycję w kraju z wartością wskaźnika na poziomie 8 przedsiębiorstw zlikwidowanych na 1000 mieszkańców.

Tabela 10.2. MSP zarejestrowane w REGON w 2009 r. w stosunku do liczby mieszkańców

Podlaskie	Liczba firm na 1000 mieszkańców	Miejsce w Polsce
MSP ogółem	76,66	14
MSP nowo powstałe	8,06	15
MSP zlikwidowane	8,04	4
MSP z kapitałem zagranicznym	0,55	14

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, przygotowanych na potrzeby niniejszej publikacji.

Inwestycje i efektywność MSP w 2008 r.

Nakłady inwestycyjne przedsiębiorstw w regionie wyniosły niecałe 3 mld zł (tabela 10.3), z czego na mikroprzedsiębiorstwa przypadło ok. 600 mln zł, na małe firmy jedynie ok. 300 mln zł, na firmy średnie ok. 800 mln zł oraz na duże

przedsiębiorstwa ponad 1 mld zł. W stosunku do roku 2007 r. istotnie wzrósł udział nakładów firm mikro (z 15% do ok. 20%), a z drugiej strony spadł udział nakładów wśród średnich firm (z 34% do 28%).

Tabela 10.3. Nakłady inwestycyjne przedsiębiorstw w 2008 r. wg liczby pracujących

Podlaskie	Ogółem	0–9	10–49	50–249	>249
Nakłady w tys. zł	2 815 021	558 857	319 165	804 381	1 132 618
Udział w nakładach przedsiębiorstw regionu (%)	100,00	19,85	11,34	28,57	40,23

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, przygotowanych na potrzeby niniejszej publikacji.

Wśród podlaskich MSP największy udział w strukturze inwestycji regionu miały podmioty z sekcji *Przetwórstwo przemysłowe* (23%), a następnie podmioty z sekcji *Handel i naprawy* (19%). Szczegółowe dane na temat struktury branżowej nakładów inwestycyjnych można znaleźć w załączniku 2 (tabela 2.10 pt.: Struktura branżowa inwestycji MSP).

Przedsiębiorstwa województwa podlaskiego w ponad 67% finansowały swoje inwestycje ze środków własnych (tabela 10.4). Najczęściej ze środków tych korzystały firmy małe (ok. 76%), a najrzadziej firmy średnie (63%). Drugim co do wielkości finansowania źródłem były kredyty i pożyczki krajowe. Przy czym odgrywały one większą rolę w strukturze finansowania przedsiębiorstw średnich i małych (odpowiednio 22% i 17%) niż firm dużych (12%). Te z kolei chętniej korzystały ze środków zagranicznych – ponad 11%, podczas gdy firmy małe wykorzystywały te środki na poziomie 0,1%, a średnie na poziomie 1%.

Środki budżetowe nie stanowiły istotnego źródła finansowania inwestycji. Jednakże były one wykorzystywane w większym stopniu przez przedsiębiorstwa duże niż małe i średnie.

Tabela 10.4. Źródła finansowania inwestycji przedsiębiorstw w 2008 r. wg liczby pracujących (%)

Podlaskie	Ogółem	0–49	50–249	>249
Środki własne	67,25	75,61	63,15	67,41
Środki budżetowe	3,09	2,08	1,32	4,90
Kredyty i pożyczki krajowe	16,34	17,36	21,85	11,50
Środki zagraniczne ogółem:	5,66	0,10	1,14	11,42
w tym zagraniczne kredyty	0,00	0,00	0,00	0,00
Inne źródła	4,77	4,64	6,63	3,31
Nakłady niefinansowe	2,89	0,21	5,92	1,45

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, przygotowanych na potrzeby niniejszej publikacji.

Wśród przedsiębiorstw prowadzących pełną księgowość najwyższe przychody netto ze sprzedaży w przeliczeniu na podmiot osiągnęły firmy działające w ramach sekcji *Transport, gospodarka magazynowa i łączność*. Szczegółowe dane na temat przychodów przedsiębiorstw, również tych prowadzących księgi przychodów i rozchodów znajdują się w załączniku 2, w tabeli 3.10 pt.: Przychody przedsiębiorstw według sekcji PKD.

Materiałochłonność przedsiębiorstw na Podlasiu była nieco wyższa od średniej krajowej. Natomiast energochłonność była na poziomie średniej dla kraju. Szczegółowe dane w obszarze tych wskaźników zostały przedstawione w załączniku nr 2, w tabeli 5 pt.: Materiałochłonność przedsiębiorstw w 2008 r. i w tabeli 6 pt.: Energochłonność przedsiębiorstw w 2008 r.

Wymiana handlowa MSP w 2009 r.

W 2009 r. w województwie podlaskim zarejestrowanych było 419 firm prowadzących działalność eksportową (tabela 10.5). Najwięcej eksporterów znajdowało się w grupie małych przedsiębiorstw (234 podmiotów), a ich udział w przychodach ogółem wyniósł 8%.

W województwie podlaskim działała mniejsza liczba firm importujących (361). Najwięcej było ich w grupie małych przedsiębiorców – 179. Firmy te jednak odnotowały najmniejszą wartość zakupów z importu – niecałe 600 mln zł. Największą wartość zakupów z importu dokonały firmy duże – 1,7 mld zł (tabela 10.5).

Tabela 10.5. Wymiana handlowa w 2009 r. wg liczby pracujących

Podlaskie	Ogółem	10–49	50–250	>250
Udział sprzedaży eksportowej w przychodach ogółem	0,10	0,08	0,05	0,14
Liczba firm eksportowych	419	234	148	37
Wartość zakupów z importu – w mln zł	3 297	580	966	1 751
Liczba firm importujących	361	179	146	36

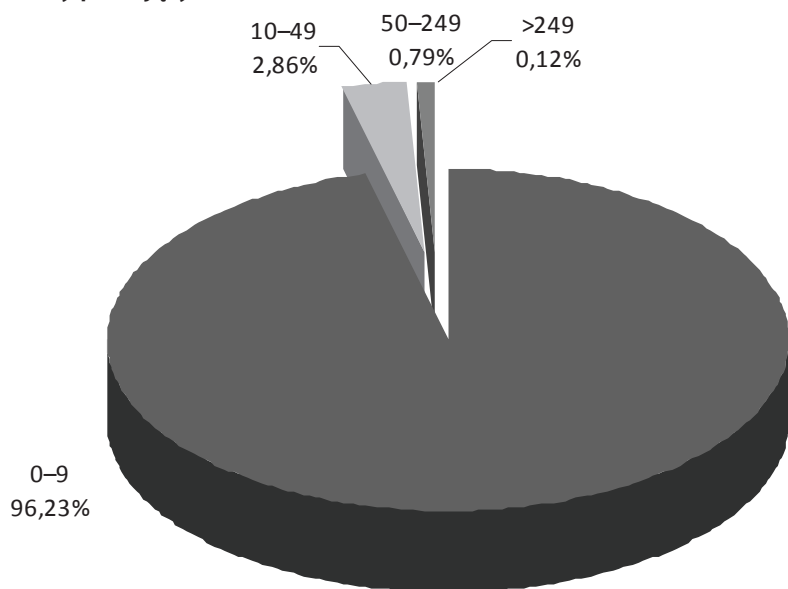
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (baza Pontinfo).

Firmy eksportowe dominowały w sekcji *Przetwórstwo przemysłowe* oraz *Handel i naprawy*. Podobna sytuacja miała miejsce w przypadku firm importerów (tabela 4.10 pt.: Liczba eksporterów i importerów według województw i sekcji PKD w załączniku 2).

Przedsiębiorstwa aktywne w 2008 r.

W 2008 r. w województwie funkcjonowało ponad 47 tys. aktywnych przedsiębiorstw (tabela 10.6). Stanowiło to ponad 2,5% aktywnych podmiotów w kraju. W stosunku do 2007 r. liczba pracujących w przedsiębiorstwach aktywnych w regionie wzrosła o ponad 7,5 tys. Najwięcej pracujących zanotowano w grupie mikroprzedsiębiorstw (46%), a następnie w średnich przedsiębiorstwach – 20%.

Wykres 10.5. Struktura podmiotowa przedsiębiorstw aktywnych w województwie podlaskim w 2009 r. (%) wg liczby pracujących

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2008 roku*, GUS (2010) Warszawa.

Przychody przeciętnego przedsiębiorstwa w regionie podlaskim wyniosły ponad 1,2 mln zł (tabela 10.6). Stanowiło to niecałe 70% średniej krajowej (tabela 10.7). Małe przedsiębiorstwa osiągnęły poziom 91% średniej dla przychodów tej grupy firm. W porównaniu z 2007 rokiem struktura przychodów w regionie zmieniła się w mikroprzedsiębiorstwach (spadek z 27%), małych i dużych przedsiębiorstwach (wzrost o niemal 2 p.p.). Największą wartość przychodów w przeliczeniu na jeden podmiot osiągały przedsiębiorstwa duże, a najmniejszą mikroprzedsiębiorstwa.

Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto stanowiło niecałe 83% średniej krajowej (tabela 10.7) i wyniosło 2 481 zł. Największe różnice w odniesieniu do średniej krajowej poszczególnych grup wielkości można było zauważyć w przypadku przedsiębiorstw dużych, a najmniejsze w przedsiębiorstwach mikro. Mimo to w przedsiębiorstwach dużych osiągnięto najwyższe przeciętne wynagrodzenie brutto w regionie. Było ono ponaddwukrotnie wyższe niż w przedsiębiorstwach mikro (tabela 10.6).

Tabela 10.6. Przedsiębiorstwa aktywne w 2008 r. wg liczby pracujących

Podlaskie	Ogółem	0–9	10–49	50–249	>249
Liczba aktywnych przedsiębiorstw	47 732	45 934	1 364	376	58
Udział regionu w Polsce (%)	2,56	2,57	2,48	2,30	1,78
Struktura pracujących (%)	Liczba: 189 857	46	16	20	18
Przychody na 1 podmiot w mln zł	1,21	0,33	7,62	36,59	312,98
Struktura przychodów (%)	100,00	24,30	18,03	24,39	33,28
Przeciętne wynagrodzenie miesięczne brutto w zł	2 481	1 575	1 912*	2 709	3 183
Inwestycje na przedsiębiorstwo w tys. zł	55,78	13,15	340,02	2 016,90	14 417,57
Inwestycje na pracującego w przedsiębiorstwach w tys. zł	14,02	6,96	15,57	19,51	24,31

* dotyczy przedsiębiorstw o liczbie pracujących od 0 do 49.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2008 roku*, GUS (2010) Warszawa.

Tabela 10.7. Przedsiębiorstwa województwa podlaskiego w 2008 r., gdy przeciętna dla Polski = 100

Podlaskie	Ogółem	0–9	10–49	50–249	>249
Liczba aktywnych przedsiębiorstw na 1000 mieszkańców	82,17	82,30	78,57	75,00	0,00
Przychody na 1 podmiot w mln zł	69,91	79,65	90,23	85,23	78,16
Przeciętne wynagrodzenie miesięczne brutto w zł	82,70	91,25	88,97*	86,58	85,68
Inwestycje na przedsiębiorstwo	64,71	115,53	98,32	94,24	54,37
Inwestycje na pracującego w przedsiębiorstwach	82,93	127,46	97,85	94,81	81,02

* dotyczy przedsiębiorstw o liczbie pracujących od 0 do 49.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2008 roku*, GUS (2010) Warszawa.

Inwestycje na przedsiębiorstwo przeprowadzone w 2008 r. w województwie wyniosły ok. 56 tys. zł i stanowiły jedynie 64% średniej krajowej dla tego wskaźnika (tabela 10.6 i 10.7). Dla sektora MSP odnotowano relatywnie dobre wyniki, ponieważ inwestycje na przedsiębiorstwo mikro aż o 15% przewyższały średnią krajową, w przypadku przedsiębiorstw małych i średnich inwestycje na przedsiębiorstwo stanowiły odpowiednio 98% i 94% średniej krajowej dla tych grup. Na niską wartość wskaźnika dla wszystkich firm w regionie (w stosunku do średniej krajowej) miały wpływ bardzo niskie nakłady na przedsiębiorstwo duże – zaledwie 54% średniej krajowej.

11. Województwo pomorskie

Struktura podmiotowa przedsiębiorstw w 2009 r.

W 2009 roku w województwie pomorskim w systemie REGON było zarejestrowanych ok. 258 tys. przedsiębiorstw (tabela 11.1). Zdecydowaną większość z tego stanowiły przedsiębiorstwa mikro (ok. 95%). Firmy województwa pomorskiego stanowiły ponad 6,5% wszystkich firm zarejestrowanych w kraju, co plasuje ten region w środku rankingu wszystkich województw. Porównując udziały poszczególnych grup wielkości firm z liczbą wszystkich przedsiębiorstw w kraju w poszczególnych grupach wielkości, to utrzymuje się on również na poziomie ok. 5–6%.

Tabela 11.1. Podmioty zarejestrowane w REGON w 2009 r. wg liczby pracujących

Pomorskie	Ogółem	0	0–9	10–49	50–249	>249
Liczba przedsiębiorstw	257 698	18 576	244 691	10 736	1 973	298
Udział regionu w Polsce (%)	6,64	5,60	6,66	6,31	6,23	5,37
Liczba przedsiębiorstw zlikwidowanych	18 181	183	17 904	241	29	7
Zlikwidowane – udział w Polsce (%)	4,74	1,79	4,74	5,10	4,74	3,85
Liczba przedsiębiorstw nowo powstałych	28 277	1 034	27 916	338	16	7
Nowo powstałe – udział w Polsce (%)	7,03	6,37	7,03	6,96	4,20	13,21

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, przygotowanych na potrzeby niniejszej publikacji.

W 2009 roku na Pomorzu powstało ponad 28 tys. firm, z czego niemal 99% stanowiły firmy mikro (tabela 11.1). Jednocześnie w analizowanym roku zlikwidowano ponad 18 tys. firm, wśród których również dominowały mikro-przedsiębiorstwa. Nowo powstałe firmy z województwa pomorskiego stanowią 7% wszystkich przedsiębiorstw, które powstały w kraju, a przedsiębiorstwa zlikwidowane blisko 5% wszystkich firm zlikwidowanych w Polsce.

W sektorze prywatnym niemal 27% firm z województwa pomorskiego działało w *Handlu i naprawach*, ponad 17% firm zaś w sekcji *Obsługa nieruchomości i firm*. W dalszej kolejności firmy były zarejestrowane w sekcji *Budownictwo* oraz *Przetwórstwo przemysłowe*. W sektorze publicznym dominowała jedna branża – *Obsługa nieruchomości i firm* z niemal 48% udziałem w strukturze oraz *Edukacja* z niemal 30% udziałem. Szczegóły podziału branżowego znajdują się w załączniku 2 (tabela 1.11b pt.: Struktura branżowa MSP zarejestrowanych w REGON).

Województwo pomorskie zajmuje wśród pozostałych województw dość wysoką pozycję pod względem podstawowych wskaźników obrazujących poziom przedsiębiorczości. W 2009 r. na 1000 mieszkańców przypadało w tym województwie prawie 116 MSP zarejestrowanych w REGON (tabela 11.2), co dało trzecie miejsce w rankingu województw. Region wyróżnia się w skali kraju pod względem ilości nowych firm – było ich z ponad 12,5 na 1000 mieszkańców. Jednocześnie Pomorze zajmuje piąte miejsce, jeśli chodzi o liczbę zlikwidowanych przedsiębiorstw (ponad 8 na 1000 mieszkańców). Warto zauważyć, że w roku 2007 region zajmował odległe, piętnaste miejsce w tej kategorii. Województwo zajmowało piątą pozycję wśród województw kraju pod względem liczby MSP z kapitałem zagranicznym.

Tabela 11.2. MSP zarejestrowane w REGON w 2009 r. w stosunku do liczby mieszkańców

Pomorskie	Liczba firm na 1000 mieszkańców	Miejsce w Polsce
MSP ogółem	115,55	3
MSP nowo powstałe	12,68	1
MSP zlikwidowane	8,15	5
MSP z kapitałem zagranicznym	1,79	5

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, przygotowanych na potrzeby niniejszej publikacji.

Inwestycje i efektywność MSP w 2008 r.

Nakłady inwestycyjne przedsiębiorstw w regionie wyniosły niemal 10 mld zł (tabela 11.3), z czego niemal 5 mld przypadło na firmy duże. Najwyższy udział w nakładach przedsiębiorstw regionu miały duże firmy 50% (w 2007 r. wyniósł on 43%). Nakłady średnich firm stanowiły ponad 21% (spadek o niecałe o 2 p.p. w porównaniu z 2007 r.), znaczący spadek nakładów zarejestrowano w małych firmach (z 21% na 16%).

Tabela 11.3. Nakłady inwestycyjne przedsiębiorstw w 2008 r. wg liczby pracujących

Pomorskie	Ogółem	0–9	10–49	50–249	>249
Nakłady w tys. zł	9 972 236	1 235 652	1 616 743	2 135 126	4 984 715
Udział w nakładach przedsiębiorstw regionu (%)	100,00	12,39	16,21	21,41	49,99

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, przygotowanych na potrzeby niniejszej publikacji.

Wśród pomorskich MSP największy udział w strukturze inwestycji regionu miały podmioty działające w sekcji *Obsługa nieruchomości i firm* (24%) oraz *Przetwórstwo przemysłowe* (ok. 21%) i *Budownictwo* (19%). Szczegółowe dane na temat struktury branżowej inwestycji można znaleźć w załączniku 2 (tabela 2.10 pt.: Struktura branżowa inwestycji MSP).

Przedsiębiorstwa województwa pomorskiego w 54% finansowały swoje inwestycje ze środków własnych (tabela 11.4), co jest jednym z najniższych wskaźników w kraju, jeśli chodzi o to źródło finansowania. Najczęściej ze środków własnych korzystały firmy duże (60,35%). Małe firmy korzystały ze środków własnych jedynie w ok. 35%, z kolei w najwyższym stopniu (niemal w 43%) firmy te korzystały z drugiego co do wielkości źródła finansowania przedsięwzięć, tj. środków zagranicznych. Środki zagraniczne w minimalnym stopniu wykorzystywane były natomiast przez firmy średnie – 5,6%. Przedsiębiorstwa te finansowały inwestycje głównie ze środków własnych (ok. 56%), a następnie z kredytów i pożyczek krajowych (17,5%).

Tabela 11.4. Źródła finansowania inwestycji przedsiębiorstw w 2008 r. wg liczby pracujących (%)

Pomorskie	Ogółem	0–49	50–249	>249
Środki własne	54,14	34,95	55,61	60,35
Środki budżetowe	1,52	0,89	3,05	1,00
Kredyty i pożyczki krajowe	15,36	16,37	28,59	8,54
Środki zagraniczne ogółem:	21,16	42,91	5,64	20,87
w tym zagraniczne kredyty	18,53	40,73	1,43	18,86
Inne źródła	2,50	4,21	3,09	1,60
Nakłady niefinansowe	5,33	0,68	4,02	7,64

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, przygotowanych na potrzeby niniejszej publikacji.

Wśród przedsiębiorstw prowadzących pełną księgowość najwyższe przychody netto ze sprzedaży w przeliczeniu na podmiot osiągnęły firmy z sekcji *Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię, gaz i wodę* oraz *Przetwórstwo przemysłowe*. W sektorze MSP najwyższe przychody netto ze sprzedaży w przeliczeniu na podmiot osiągnęły firmy z sekcji *Handel i naprawy*. Szczegółowe dane na temat przychodów przedsiębiorstw, również tych prowadzących księgi przychodów i rozchodów znajdują się w tabeli 3.10 pt.: Przychody przedsiębiorstw według sekcji PKD w załączniku 2.

Energochłonność przedsiębiorstw na Pomorzu była na poziomie nieco niższym od średniej krajowej, natomiast materiałochłonność na poziomie nieco wyższym od średniej krajowej. Szczegółowe dane dotyczące tych wskaźników zostały przedstawione w załączniku nr 2, w tabeli 5 pt.: Materiałochłonność przedsiębiorstw w 2008 r. i w tabeli 6 pt.: Energochłonność przedsiębiorstw w 2008 r.

Wymiana handlowa MSP w 2009 r.

W 2009 r. w województwie pomorskim było zarejestrowanych niemal 1100 firm prowadzących działalność eksportową (tabela 11.5). Najwięcej eksporterów znajdowało się w grupie małych przedsiębiorstw (537 podmiotów). Udział sprzedaży eksportowej w przychodach ogółem firm kształtował się na podobnym poziomie we wszystkich grupach przedsiębiorstw – dla małych i średnich – po 14%, dla dużych – 18%.

W województwie działała podobna liczba firm importujących (ponad 1000). Najwięcej firm importujących należało do grupy małych przedsiębiorców (473). Natomiast największą wartość zakupów z importu zrealizowały firmy duże – niemal 19 mld zł, a najmniejszą firmy małe – nieco ponad 2 mld zł (tabela 11.5).

Tabela 11.5. Wymiana handlowa w 2009 r. wg liczby pracujących

Pomorskie	Ogółem	10–49	50–250	>250
Udział sprzedaży eksportowej w przychodach ogółem	0,16	0,14	0,14	0,18
Liczba firm eksportowych	1094	537	451	106
Wartość zakupów z importu w mln zł	24 061	2 068	3 055	18 938
Liczba firm importujących	1018	473	435	110

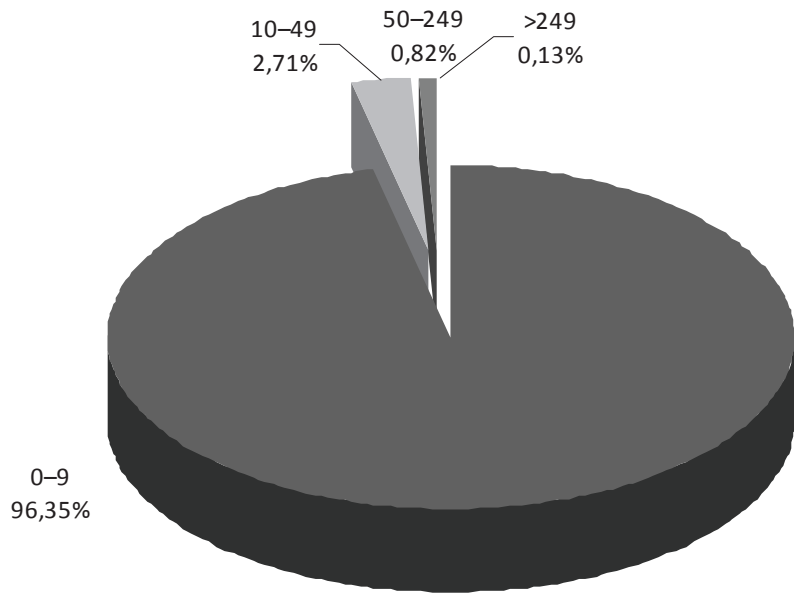
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (baza Pontinfo).

Firmy eksportowe dominowały w sekcji *Przetwórstwo przemysłowe* oraz *Handel i naprawy*. Podobna sytuacja miała miejsce w przypadku firm importerów (tabela 4.11 pt.: Liczba eksporterów i importerów według województw i sekcji PKD w załączniku 2).

Przedsiębiorstwa aktywne w 2008 r.

W 2008 r. w województwie funkcjonowało niemal 130 tys. aktywnych przedsiębiorstw co stanowiło niemal 7% aktywnych podmiotów w skali kraju. W stosunku do 2007 r. liczba pracujących w przedsiębiorstwach aktywnych w regionie zwiększyła się o niemal 42 tys. osób. Najwięcej pracujących zanotowano w grupie mikroprzedsiębiorstw (47%), a następnie w dużych przedsiębiorstwach – ok. 20% pracujących.

Wykres 11.1. Struktura podmiotowa przedsiębiorstw aktywnych w województwie pomorskim w 2008 r. wg liczby pracujących (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2008 roku*, GUS (2010) Warszawa.

Przychody przeciętnego przedsiębiorstwa w regionie wyniosły ponad 1,4 mln zł (tabela 11.6). Stanowiło to 81% średniej krajowej (tabela 11.7). Warto jednak zaznaczyć, że dla średnich przedsiębiorstw przychody na jeden podmiot w tej grupie firm przekroczyły średnią krajową o 17%, a dla małych firm o 5%. W porównaniu z 2007 rokiem udział dużych firm i mikroprzedsiębiorstw w przychodach regionu spadł, a w pozostałych grupach firm wzrósł po kilka punktów procentowych. Nadal największą wartość przychodów osiągały duże przedsiębiorstwa, a najmniejszą małe.

Tabela 11.6. Przedsiębiorstwa aktywne w 2008 r. wg liczby pracujących

Pomorskie	Ogółem	0–9	10–49	50–249	>249
Liczba aktywnych przedsiębiorstw	129 740	124 999	3 513	1 060	168
Udział regionu w Polsce (%)	6,97	6,99	6,39	6,49	5,17
Struktura pracujących (%)	Liczba: 553 520	47	14	19	20
Przychody na 1 podmiot w mln zł	1,4	0,35	8,83	50,19	319,31
Struktura przychodów (%)	100,00	22,39	17,24	29,77	30,60
Przeciętne wynagrodzenie miesięczne brutto w zł	2 952	1 771	2 223*	3 286	3 786
Inwestycje na przedsiębiorstwo w tys. zł	80,00	13,27	524,03	2 350,74	26 119,76
Inwestycje na pracującego w przedsiębiorstwach w tys. zł	18,75	6,37	23,91	23,29	40,17

* dotyczy przedsiębiorstw o liczbie pracujących od 0 do 49.

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2008 roku*, GUS (2010) Warszawa.

Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w regionie dla wszystkich grup wielkości przedsiębiorstw było minimalnie wyższe od średniej krajowej (tabela 11.7). Najwyższe przeciętne wynagrodzenie brutto zostało osiągnięte w dużych przedsiębiorstwach – 3 786 zł, a najniższe w przedsiębiorstwach mikro – 1 771 zł (tabela 11.6). Największe różnice w stosunku do średniej krajowej można było zauważyć wśród średnich przedsiębiorstw, gdzie przeciętne wynagrodzenie było wyższe aż o 5%.

Tabela 11.7. Przedsiębiorstwa województwa pomorskiego w 2008 r., gdy przeciętna dla Polski = 100 wg liczby pracowników

Pomorskie	Ogółem	0–9	10–49	50–249	>249
Liczba aktywnych przedsiębiorstw na 1000 mieszkańców	119,88	120,04	114,29	125,00	100,00
Przychody na 1 podmiot w mln zł	80,93	82,98	104,56	116,93	79,74
Przeciętne wynagrodzenie miesięczne brutto w zł	98,40	102,61	103,44*	105,02	101,91
Inwestycje na przedsiębiorstwo	92,81	116,55	151,52	109,84	98,51
Inwestycje na pracującego w przedsiębiorstwach	110,89	116,68	150,27	113,21	133,85

* dotyczy przedsiębiorstw o liczbie pracujących od 0 do 49.

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2008 roku*, GUS (2010) Warszawa.

Inwestycje przeprowadzone w 2008 r. w województwie w przeliczeniu na przedsiębiorstwo wyniosły 80 tys. zł i stanowiły około 93% średniej krajowej (tabela 11.6 i 11.7). Warte podkreślenia jest, że poza dużymi firmami, we wszystkich przedsiębiorstwach inwestycje na przedsiębiorstwo były wyższe niż średnia krajowa dla tych grup. Największa różnica wystąpiła w małych firmach, które przekroczyły średnią krajową o 52%. Natomiast duże przedsiębiorstwa odnotowały wynik na poziomie 99% średniej krajowej dla swojej grupy. Podobnie jak w pozostałych województwach inwestycje na mikroprzedsiębiorstwa były istotnie niższe niż w pozostałych grupach przedsiębiorstw.

12. Województwo śląskie

Struktura podmiotowa przedsiębiorstw w 2009 r.

W 2009 roku w województwie śląskim w systemie REGON było zarejestrowanych ok. 461 tys. przedsiębiorstw (tabela 12.1). Zdecydowaną większość stanowiły przedsiębiorstwa mikro (ok. 94%). Firmy z regionu stanowiły prawie 12% wszystkich firm zarejestrowanych w kraju. Po województwie mazowieckim jest to najwyższy odsetek zarejestrowanych podmiotów spośród wszystkich regionów.

Tabela 12.1. Podmioty zarejestrowane w REGON w 2009 r. wg liczby pracujących

Śląskie	Ogółem	0	0–9	10–49	50–249	>249
Liczba przedsiębiorstw	460 888	34 168	432 667	23 538	3 945	738
Udział regionu w Polsce (%)	11,88	10,30	11,78	13,83	12,47	13,29
Liczba przedsiębiorstw zlikwidowanych	41 976	938	41 194	677	83	22
Zlikwidowane – udział w Polsce (%)	10,95	9,20	10,90	14,33	13,56	12,09
Liczba przedsiębiorstw nowo powstałych	49 362	1 346	48 453	841	60	8
Nowo powstałe – udział w Polsce (%)	12,27	8,29	12,20	17,31	15,75	15,09

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, przygotowanych na potrzeby niniejszej publikacji.

W 2009 roku na Śląsku powstało ponad 49 tys. firm, co stanowiło ponad 12% wszystkich nowo powstałych firm w Polsce, z czego ponad 98% stanowiły firmy mikro (tabela 12.1). Jednocześnie w analizowanym roku zlikwidowano niemal 42 tys. firm, co stanowi ok. 11% wszystkich firm zlikwidowanych w kraju. Największy udział regionu wśród przedsiębiorstw zlikwidowanych dotyczył firm małych (ponad 14%), natomiast najmniejszy udział zanotowały firmy

mikro (11%). Tak samo kształtuje się udział tych grup przedsiębiorstw w rankingu przedsiębiorstw nowo powstałych (małe – 17%, mikro – 12%).

W sektorze prywatnym co trzecia firma działająca w województwie śląskim specjalizowała się w *Handlu i naprawach*, 14% firm działało w sekcji *Obsługa nieruchomości i firm*, w dalszej kolejności w *Budownictwie* oraz *Przetwórstwie przemysłowym* z ok. 10% udziałami w strukturze. W sektorze publicznym dominowała jedna branża *Obsługa nieruchomości i firm* z 48% udziałem. Najwięcej MSP z udziałem kapitału zagranicznego działało w sekcjach *Handel i naprawy* (38%) i *Przetwórstwo przemysłowe* (22%). Co trzecia nowo utworzona firma działała w branży handlowej, natomiast 15% w ramach sekcji *Obsługa nieruchomości i firm*. Wśród zlikwidowanych dominowała również działalność handlowa. Szczegóły podziału branżowego znajdują się w załączniku 2 (tabela 1.12b pt.: Struktura branżowa MSP zarejestrowanych w REGON).

Województwo śląskie utrzymuje przeciętną pozycję na tle innych regionów pod względem podstawowych wskaźników obrazujących poziom przedsiębiorczości. W 2009 r. na 1000 mieszkańców przypadało ponad 99 MSP zarejestrowanych w REGON (tabela 12.2), co dało regionowi siódme miejsce w rankingu województw. Kolejne wskaźniki również świadczą o dość przeciętnym poziomie przedsiębiorczości w regionie. W przypadku nowo powstałych firm na 1000 mieszkańców województwo zajęło dziewiąte miejsce, a w przypadku zlikwidowanych – siódme miejsce. Region utrzymał ósme miejsce, jeśli chodzi o liczbę firm z kapitałem zagranicznym na 1000 mieszkańców.

Tabela 12.2. MSP zarejestrowane w REGON w 2009 r. w stosunku do liczby mieszkańców

Śląskie	Liczba firm na 1000 mieszkańców	Miejsce w Polsce
MSP ogółem	99,31	7
MSP nowo powstałe	10,64	9
MSP zlikwidowane	9,05	7
MSP z kapitałem zagranicznym	1,29	8

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, przygotowanych na potrzeby niniejszej publikacji.

Inwestycje i efektywność MSP w 2008 r.

W 2008 r. nakłady inwestycyjne przedsiębiorstw w regionie wyniosły ponad 20 mld zł (tabela 12.3), z czego blisko 13 mld zł przypadło na inwestycje firm dużych. Ta grupa firm utrzymała też, pomimo pewnego spadku w stosunku do 2007 r., swój najwyższy udział w nakładach przedsiębiorstw regionu – ok. 63% (w 2007 r. – ok. 67%). W stosunku do roku 2007 r. odnotowano również wzrost udziału nakładów inwestycyjnych firm mikro (z 8% do 10%). Udziały w pozostałych grupach firm utrzymały się na poziomie 8% dla firm małych i 18% dla firm średnich.

Tabela 12.3. Nakłady inwestycyjne przedsiębiorstw w 2008 r. wg liczby pracujących

Śląskie	Ogółem	0–9	10–49	50–249	>249
Nakłady w tys. zł	20 091 310	2 030 440	1 692 349	3 633 923	12 734 598
Udział w nakładach przedsiębiorstw regionu (%)	100,00	10,11	8,42	18,09	63,38

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, przygotowanych na potrzeby niniejszej publikacji.

Wśród śląskich MSP największy udział w strukturze inwestycji miały podmioty działające w sekcji *Przetwórstwo przemysłowe* (26%), następnie podmioty z sekcji *Handel i naprawy* (ok. 20%), *Obsługa nieruchomości i firm* (16%). Szczegółowe dane na temat struktury branżowej inwestycji można znaleźć w załączniku 2 (tabela 2.12 pt.: Struktura branżowa inwestycji MSP).

Przedsiębiorstwa województwa śląskiego w ponad 67% finansowały swoje inwestycje ze środków własnych (tabela 12.4). Źródło to było istotniejsze dla firm małych (74%) niż średnich (ok. 64%). Drugie co do wielkości finansowania źródło, wykorzystywane przez przedsiębiorstwa, stanowiły kredyty i pożyczki krajowe. Środki te były w dużo większym stopniu wykorzystywane przez firmy średnie i małe niż duże. Średnie przedsiębiorstwa chętniej też wykorzystywały środki zagraniczne. Środki budżetowe nie stanowiły istotnego źródła finansowania inwestycji i wykorzystywane były przez przedsiębiorstwa na podobnym poziomie co w latach ubiegłych.

Tabela 12.4. Źródła finansowania inwestycji przedsiębiorstw w 2008 r. wg liczby pracujących (%)

Śląskie	Ogółem	0–49	50–249	>249
Środki własne	67,53	74,17	63,95	67,72
Środki budżetowe	2,00	1,93	2,47	1,84
Kredyty i pożyczki krajowe	12,43	16,34	19,13	9,42
Środki zagraniczne ogółem:	4,13	2,63	7,17	3,29
w tym zagraniczne kredyty	1,87	0,10	3,43	1,61
Inne źródła	4,89	3,94	5,66	4,77
Nakłady niefinansowe	9,03	0,98	1,61	12,97

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, przygotowanych na potrzeby niniejszej publikacji.

Wśród przedsiębiorstw prowadzących pełną księgowość najwyższe przychody netto ze sprzedaży w przeliczeniu na podmiot osiągnęły firmy z sekcji *Górnictwo i wydobywanie*. W sektorze MSP najwyższe przychody netto ze sprzedaży w przeliczeniu na podmiot osiągnęły firmy z sekcji *Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię, gaz i wodę*. Szczegółowe dane na temat przychodów przedsiębiorstw, również tych prowadzących księgi przychodów i rozchodów znajdują się w załączniku 2 (tabela 3.12 pt.: Przychody przedsiębiorstw według sekcji PKD).

Energochłonność przedsiębiorstw na Śląsku ukształtowała się na średnim poziomie krajowym. Materiałochłonność natomiast była nieco wyższa zwłaszcza w przypadku dużych przedsiębiorstw. Szczegółowe dane dotyczące tych wskaźników zostały przedstawione w załączniku nr 2, w tabeli 5 pt.: Materiałochłonność przedsiębiorstw w 2008 r. i w tabeli 6 pt.: Energochłonność przedsiębiorstw w 2008 r.

Wymiana handlowa MSP w 2009 r.

W 2009 r. w województwie śląskim było zarejestrowanych blisko 2 200 firm prowadzących działalność eksportową (tabela 12.5). Najwięcej eksporterów znajdowało się w grupie małych przedsiębiorstw (1 012 podmiotów), przy czym ich udział w sprzedaży eksportowej ogółem był bardzo niski i wyniósł zaledwie 6%, gdy średnio w województwie sprzedaż eksportowa stanowiła 23% przychodów ogółem.

W województwie śląskim działała podobna liczba firm importujących (2 349) jak eksportujących. Większość przedsiębiorstw importujących to, podobnie jak w przypadku firm eksportujących, firmy małe – 1 148, choć wartość ich zakupów z importu była najniższa – wyniosła ok. 4 mld zł (tabela 12.5). Warto zauważyć, że w porównaniu z rokiem 2007 wzrosła liczba zarówno firm importujących, jak i eksportujących odpowiednio o 177 i 392 podmioty.

Tabela 12.5. Wymiana handlowa w 2009 r. wg liczby pracujących

Śląskie	Ogółem	10–49	50–250	>250
Udział sprzedaży eksportowej w przychodach ogółem	0,23	0,06	0,14	0,33
Liczba firm eksportowych	2168	1012	907	249
Wartość zakupów z importu w mln zł	47 290	4 331	8 788	34 171
Liczba firm importujących	2349	1148	926	275

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (baza Pontinfo).

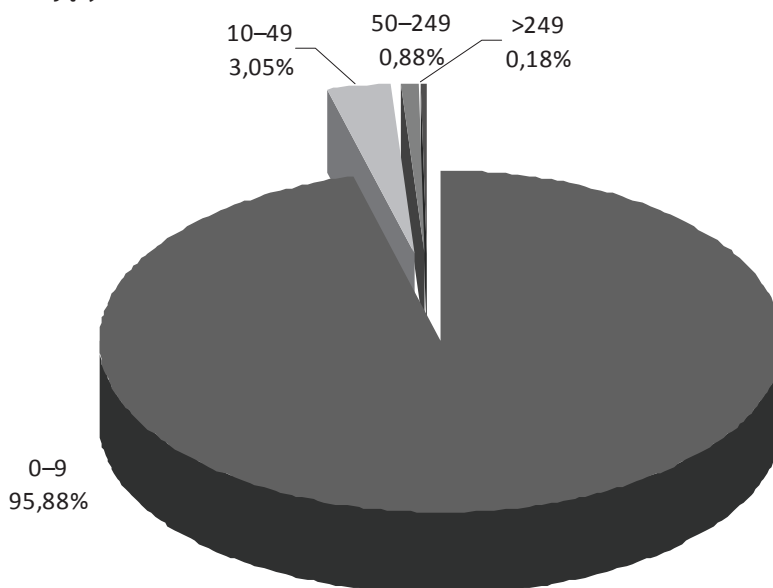
Firmy eksportowe działały najczęściej w sekcji *Przetwórstwo przemysłowe* oraz *Handel i naprawy*. Podobna sytuacja miała miejsce w przypadku firm importerów (tabela 4.12 pt.: Liczba eksporterów i importerów według województw i sekcji PKD w załączniku 2).

Przedsiębiorstwa aktywne w 2008 r.

W 2008 r. w województwie funkcjonowało blisko 237 tys. aktywnych przedsiębiorstw, tj. prawie 13% aktywnych podmiotów w kraju, co jest jednym z najwyższych udziałów. W stosunku do 2007 r. liczba pracujących w przedsię-

biorstwach aktywnych w regionie wzrosła o ponad 122,5 tys. osób. Najwięcej pracujących zanotowano w grupie mikroprzedsiębiorstw (39% ogółu pracujących w regionie), a następnie w dużych przedsiębiorstwach (31% ogółu pracujących w regionie).

Wykres 21.1. Struktura podmiotowa przedsiębiorstw aktywnych w województwie śląskim w 2008 r. wg liczby pracujących (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2008 roku*, GUS (2010) Warszawa.

Przychody przeciętnego przedsiębiorstwa w regionie wyniosły 1,7 mln zł (tabela 12.6) i były zbliżone do średniej krajowej. Również przychody w poszczególnych grupach firm były zbliżone do średniej krajowej dla poszczególnych grup. Największy udział w przychodach wszystkich przedsiębiorstw regionu miały firmy duże (42%), a najniższy małe przedsiębiorstwa (16%). W porównaniu z 2007 rokiem niewiele zmieniła się struktura udziału przedsiębiorstw w przychodach regionu. Spadł nieco udział średnich (o 2 p.p.) i dużych (o 1 p.p.) oraz wzrósł mikroprzedsiębiorstw (o 1 p.p.) i małych (o 2 p.p.).

Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto było o prawie 5% wyższe od średniej krajowej (tabela 12.7). W porównaniu do średniej krajowej dla poszczególnych grup przedsiębiorstw najwyższe przeciętne wynagrodzenie osiągane było w przedsiębiorstwach dużych i wyniosło 110% średniej krajowej. Wynagrodzenie brutto w wartościach bezwzględnych osiągane w dużych przedsiębiorstwach było również ponaddwukrotnie wyższe niż w mikroprzedsiębiorstwach (tabela 12.6).

Tabela 12.6. Przedsiębiorstwa aktywne w 2008 r. wg liczby pracujących

Śląskie	Ogółem	0-9	10-49	50-249	>249
Liczba aktywnych przedsiębiorstw	236 932	227 177	7 225	2 094	436
Udział regionu w Polsce (%)	12,72	12,71	13,14	12,83	13,41
Struktura pracujących (%)	Liczba: 1 261 021	39	12	17	31
Przychody na 1 podmiot w mln zł	1,7	0,39	8,79	40,81	377,34
Struktura przychodów (%)	100,00	20,49	15,80	21,60	42,12
Przeciętne wynagrodzenie miesięczne brutto w zł	3 141	1 638	2 097*	3 032	4 093
Inwestycje na przedsiębiorstwo w tys. zł	80,15	9,92	288,98	1 968,94	24 137,36
Inwestycje na pracującego w przedsiębiorstwach w tys. zł	15,06	4,58	13,41	18,81	26,75

* dotyczy przedsiębiorstw o liczbie pracujących od 0 do 49.

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2008 roku*, GUS (2010) Warszawa.

Tabela 12.7. Przedsiębiorstwa województwa śląskiego w 2008 r., gdy przeciętna dla Polski = 100

Śląskie	Ogółem	0–9	10–49	50–249	>249
Liczba aktywnych przedsiębiorstw na 1000 mieszkańców	104,51	104,26	114,29	125,00	100,00
Przychody na 1 podmiot w mln zł	98,23	92,91	104,13	95,06	94,23
Przeciętne wynagrodzenie miesięczne brutto w zł	104,70	94,90	97,58*	96,90	110,17
Inwestycje na przedsiębiorstwo	92,98	87,17	83,56	92,00	91,03
Inwestycje na pracującego w przedsiębiorstwach	89,05	83,80	84,28	91,43	89,13

* dotyczy przedsiębiorstw o liczbie pracujących od 0 do 49.

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2008 roku*, GUS (2010) Warszawa.

Inwestycje w przeliczeniu na przedsiębiorstwo przeprowadzone w 2008 r. w województwie wyniosły 80 tys. zł i stanowiły 93% średniej krajowej. Największa różnica, jeśli chodzi o wielkość przeprowadzonych inwestycji wśród przedsiębiorstw, dotyczyła małych przedsiębiorstw w których inwestycje na przedsiębiorstwo stanowiły 83% średniej w swojej grupie. Najbliżej średniej (z wynikiem 92%) były firmy średnie.

13. Województwo świętokrzyskie

Struktura podmiotowa przedsiębiorstw w 2009 r.

W 2009 roku w województwie świętokrzyskim w systemie REGON było zarejestrowanych ponad 110 tys. przedsiębiorstw (tabela 13.1). Zdecydowaną większość stanowiły przedsiębiorstwa mikro (ok. 95%). Firmy z regionu stanowiły niecałe 3% wszystkich firm zarejestrowanych w kraju. Niższe wyniki uzyskiwały jedynie województwa podlaskie, opolskie i lubuskie.

Tabela 13.1. Podmioty zarejestrowane w REGON w 2009 r. wg liczby pracujących

Świętokrzyskie	Ogółem	0	0–9	10–49	50–249	>249
Liczba przedsiębiorstw	110 094	8 067	104 157	4 898	898	141
Udział regionu w Polsce (%)	2,84	2,43	2,84	2,88	2,84	2,54
Liczba przedsiębiorstw zlikwidowanych	11 832	225	11 677	130	16	9
Zlikwidowane – udział w Polsce (%)	3,09	2,21	3,09	2,75	2,61	4,95
Liczba przedsiębiorstw nowo powstałych	10 320	269	10 187	124	4	5
Nowo powstałe – udział w Polsce (%)	2,56	1,66	2,57	2,55	1,05	9,43

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, przygotowanych na potrzeby niniejszej publikacji.

W 2009 roku powstało ponad 10 tys. firm, z czego niemal 99% to firmy mikro (tabela 13.1). Jednocześnie w analizowanym roku zlikwidowano ok. 12 tys. firm. Warto zwrócić uwagę na fakt, że we wszystkich grupach przedsiębiorstw ilość zlikwidowanych firm jest większa od ilości firm nowo utworzonych. Największy udział regionu wśród przedsiębiorstw zlikwidowanych w kraju dotyczył dużych firm (prawie 5%), ale jednocześnie miały one największy udział w nowo powstałych przedsiębiorstwach (niemal 9,5%).

W sektorze prywatnym najwięcej firm z województwa świętokrzyskiego specjalizowało się w *Handlu i naprawach* (niemal 38%), 12% firm działało w sekcji *Budownictwo*. Kolejne pod względem ważności branże to *Obsługa nieruchomości i firm* (11%) oraz *Przetwórstwo przemysłowe* z 10-procentowym udziałem. W sektorze publicznym dominowała jedna branża – *Edukacja* z niemal 47% udziałem. MSP z udziałem kapitału zagranicznego przeważały w sekcjach *Handel i naprawy* (43%) i *Przetwórstwo przemysłowe* (21%). Prawie co czwarta nowo powstała firma rozpoczęła działalność handlową, a 14% z nich zajęło się *Budownictwem*. Wśród przedsiębiorstw likwidowanych również dominowały te dwie branże z wynikami odpowiednio 45% i ok. 12%, jednocześnie branża *Handel i naprawy* zanoto-

wała dość poważny ujemny bilans stosunku przedsiębiorstw utworzonych do zlikwidowanych. Szczegóły podziału branżowego znajdują się w załączniku 2 (tabela 1.13b pt.: Struktura branżowa MSP zarejestrowanych w REGON).

Województwo świętokrzyskie utrzymuje niską pozycję na tle innych regionów pod względem podstawowych wskaźników obrazujących poziom przedsiębiorczości. W 2009 r. na 1000 mieszkańców przypadało tu ponad 86 MSP zarejestrowanych w systemie REGON (tabela 13.2). Dało to regionowi dwunaste miejsce w rankingu województw. W przypadku nowo powstałych firm na 1000 mieszkańców województwo zajęło czternastą pozycję (8 firm na 1000 mieszkańców), a w przypadku zlikwidowanych pozycję ósmą. Jeśli chodzi o liczbę firm z kapitałem zagranicznym na 1000 mieszkańców region zajął ostatnią lokatę spośród polskich regionów.

Tabela 13.2. MSP zarejestrowane w REGON w 2009 r. w stosunku do liczby mieszkańców

Świętokrzyskie	Liczba firm na 1000 mieszkańców	Miejsce w Polsce
MSP ogółem	86,68	12
MSP nowo powstałe	8,13	14
MSP zlikwidowane	9,32	8
MSP z kapitałem zagranicznym	0,54	16

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, przygotowanych na potrzeby niniejszej publikacji.

Inwestycje i efektywność MSP w 2008 r.

Nakłady inwestycyjne przedsiębiorstw w województwie świętokrzyskim wyniosły 4 mld zł (tabela 13.3), z czego najwięcej środków przypadło na duże przedsiębiorstwa – ponad 2,5 mld zł, odnotowały one również największy udział w nakładach przedsiębiorstw regionu – ponad 63% (w 2007 r. – 55%). Udział pozostałych grup w inwestycjach zmalał dla firm mikro z 14% do 9,5%, dla firm małych z 8% do 7% i średnich z 23% do 20%.

Tabela 13.3. Nakłady inwestycyjne przedsiębiorstw w 2008 r. wg liczby pracujących

Świętokrzyskie	Ogółem	0–9	10–49	50–249	>249
Nakłady w tys. zł	4 027 644	381 760	280 148	811 569	2 554 167
Udział w nakładach przedsiębiorstw regionu (%)	100,00	9,48	6,96	20,15	63,42

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, przygotowanych na potrzeby niniejszej publikacji.

Wśród świętokrzyskich MSP największy udział w strukturze inwestycji regionu miały podmioty z sekcji *Przetwórstwo przemysłowe* (38%), następnie podmioty z sekcji *Handel i naprawy* z 14% udziałem w strukturze. Szczegółowe dane na temat struktury branżowej inwestycji można znaleźć w załączniku 2 (tabela 2.13 pt.: Liczba eksporterów i importerów według województw i sekcji PKD).

Przedsiębiorstwa województwa świętokrzyskiego w ponad 85% finansowały swoje inwestycje ze środków własnych (tabela 13.4), z których w największym stopniu korzystały duże przedsiębiorstwa (niemal 93,5%). Drugim co do wielkości finansowania źródłem wykorzystywanym przez przedsiębiorstwa były kredyty i pożyczki krajowe (ponad 7% inwestycji), z których z kolei najchętniej korzystały firmy średnie (ponad 22%), natomiast minimalnym zainteresowaniem cieszyły się one wśród dużych przedsiębiorstw (0,8%). W województwie świętokrzyskim środki budżetowe zajęły wysoką, trzecią, pozycję pod względem wykorzystania jako źródło finansowania przedsięwzięć – ponad 3%. Podczas gdy środki zagraniczne wykorzystywane były jedynie na poziomie 0,5%. Warto również zaznaczyć, iż w regionie tym firmy w ogóle nie korzystały z kredytów zagranicznych.

Wśród przedsiębiorstw prowadzących pełną księgowość najwyższe przychody netto ze sprzedaży w przeliczeniu na podmiot osiągnęły firmy z sekcji *Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz i wodę*. W sektorze MSP najwyższe przychody netto ze sprzedaży w przeliczeniu na podmiot osiągnęły firmy z sekcji *Handel i naprawy*. Szczegółowe dane na temat przychodów przedsiębiorstw, również tych prowadzących księgi przychodów i rozchodów znajdują się w załączniku 2 (tabela 3.13 pt.: Przychody przedsiębiorstw według sekcji PKD).

Tabela 13.4. Źródła finansowania inwestycji przedsiębiorstw w 2008 r. wg liczby pracujących (%)

Świętokrzyskie	Ogółem	0–49	50–249	>249
Środki własne	85,43	81,21	64,95	93,47
Środki budżetowe	3,31	3,21	3,65	3,20
Kredyty i pożyczki krajowe	7,34	15,11	22,37	0,87
Środki zagraniczne ogółem:	0,58	0,23	1,23	0,39
w tym – zagraniczne kredyty	0,00	0,00	0,00	0,00
Inne źródła	1,82	0,18	4,43	1,06
Nakłady niefinansowe	1,51	0,06	3,38	1,01

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, przygotowanych na potrzeby niniejszej publikacji.

Energochłonność przedsiębiorstw w świętokrzyskim była nieco wyższa od poziomu krajowego, na co w głównej mierze miały wpływ firmy duże. Natomiast materiałochłonność przedsiębiorstw była zbliżona do średniej krajowej. Szczegółowe dane w obszarze tych wskaźników zostały przedstawione w załączniku nr 2, w tabeli 5 pt.: Materiałochłonność przedsiębiorstw w 2008 r. i w tabeli 6 pt.: Energochłonność przedsiębiorstw w 2008 r.

Wymiana handlowa MSP w 2009 r.

W 2009 r. w województwie było zarejestrowanych ponad 330 firm prowadzących działalność eksportową (tabela 13.5). Najwięcej eksporterów znajdowało się w grupie średnich przedsiębiorstw (153 podmioty). Natomiast najwyższy udział sprzedaży eksportowej w przychodach ogółem odnotowały duże firmy – 16%, przy czym sprzedaż eksportowa w województwie stanowiła zaledwie 12% przychodów ogółem.

W województwie działała podobna liczba firm importujących (334). Najwięcej firm importujących należało do grupy średnich i małych przedsiębiorstw. Jednocześnie najwyższą wartość zakupów z importu odnotowały firmy duże – ok. 2 mld zł (tabela 13.5).

Tabela 13.5. Wymiana handlowa w 2009 r. wg liczby pracujących

Świętokrzyskie	Ogółem	10–49	50–250	>250
Udział sprzedaży eksportowej w przychodach ogółem	0,12	0,06	0,08	0,16
Liczba firm eksportowych	332	127	153	52
Wartość zakupów z importu w mln zł	2 747	326	524	1 895
Liczba firm importujących	334	143	144	47

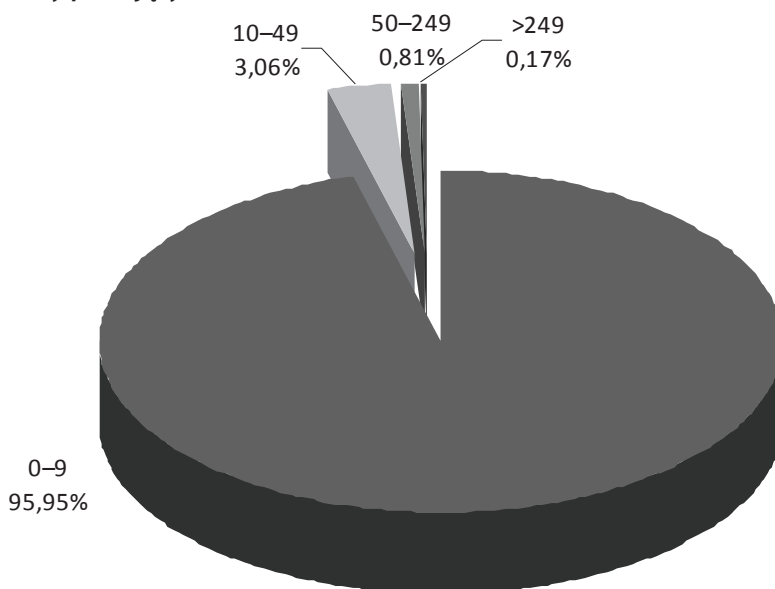
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (baza Pontinfo).

Najwięcej firm eksportowych działało w ramach sekcji *Przetwórstwo przemysłowe* oraz *Handel i naprawy*. Podobna sytuacja miała miejsce w przypadku firm importerów (tabela 4.13 pt.: Liczba eksporterów i importerów według województw i sekcji PKD w załączniku 2).

Przedsiębiorstwa aktywne w 2008 r.

W 2008 r. w województwie świętokrzyskim funkcjonowało prawie 50 tys. aktywnych przedsiębiorstw. Stanowiło to niewiele ponad 2,6% aktywnych podmiotów w kraju, co jest jednym z najniższych wskaźników. W stosunku do 2007 r. liczba pracujących w przedsiębiorstwach aktywnych w regionie wzrosła jedynie o 6,7 tys. Najwięcej pracujących zanotowano w grupie mikroprzedsiębiorstw (45%), a najmniej w grupie małych przedsiębiorstw (15%).

Wykres 13.1. Struktura podmiotowa przedsiębiorstw aktywnych w województwie świętokrzyskim w 2008 r. wg liczby pracujących (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2008 roku*, GUS (2010) Warszawa.

Przychody przeciętnego przedsiębiorstwa w regionie wyniosły ok 1,4 mln zł (tabela 13.6), o 300 tys. zł mniej niż wyniosła średnia krajowa. Również przychody we wszystkich grupach wielkości przedsiębiorstw były niższe od średniej krajowej dla poszczególnych grup. W największym stopniu od przeciętnej krajowej odbiegały przychody małych i dużych firm. Jednocześnie duże przedsiębiorstwa miały największy udział w przychodach wszystkich przedsiębiorstw regionu (ponad 36%). Firmy średnie i mikro miały zbliżone udziały w przychodach regionu (odpowiednio 24% i 26%). Zdecydowanie najmniejszy udział przypadł na firmy małe – 14%. Struktura przychodów wyglądała podobnie jak w latach ubiegłych.

Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto było o 16% niższe od średniej krajowej (tabela 13.7). Najniższe przeciętne wynagrodzenie brutto cechowało przedsiębiorstwa mikro – 1 469 zł. Było to najniższa przeciętna kwota wynagrodzenia w kraju (tabela 13.6).

Tabela 13.6. Przedsiębiorstwa aktywne w 2008 r. wg liczby pracujących

Świętokrzyskie	Ogółem	0-9	10-49	50-249	>249
Liczba aktywnych przedsiębiorstw	49 643	47 634	1 521	403	85
Udział regionu w Polsce (%)	2,67	2,66	2,77	2,47	2,61
Struktura pracujących (%)	Liczba: 220 982	45	15	20	21
Przychody na 1 podmiot w mln zł	1,35	0,38	5,99	37,64	289,32
Struktura przychodów (%)	100,00	25,93	13,92	23,69	36,46
Przeciętne wynagrodzenie miesięczne brutto w zł	2 525	1 469	1 749*	2 800	3 395
Inwestycje na przedsiębiorstwo w tys. zł	81,05	10,92	235,25	2 291,70	26 138,18
Inwestycje na pracującego w przedsiębiorstwach w tys. zł	18,21	5,28	11,01	21,24	47,82

* dotyczy przedsiębiorstw o liczbie pracujących od 0 do 49.

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2008 roku*, GUS (2010) Warszawa.

Tabela 13.7. Przedsiębiorstwa województwa świętokrzyskiego w 2008 r., gdy przeciętna dla Polski = 100

Świętokrzyskie	Ogółem	0–9	10–49	50–249	>249
Liczba aktywnych przedsiębiorstw na 1000 mieszkańców	79,92	79,74	85,71	75,00	100,00
Przychody na 1 podmiot w mln zł	78,12	90,78	70,87	87,69	72,25
Przeciętne wynagrodzenie miesięczne brutto w zł	84,17	85,11	81,39*	89,49	91,39
Inwestycje na przedsiębiorstwo	94,02	95,94	68,02	107,08	98,58
Inwestycje na pracującego w przedsiębiorstwach	107,67	96,67	69,21	103,22	159,36

* dotyczy przedsiębiorstw o liczbie pracujących od 0 do 49.

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2008 roku*, GUS (2010) Warszawa.

Inwestycje w przeliczeniu na przedsiębiorstwo przeprowadzone w 2008 r. w województwie wyniosły ok. 81 tys. zł i były niższe od średniej krajowej o ok. 6%. W stosunku do średniej krajowej w inwestycjach na przedsiębiorstwo w sektorze MSP najkorzystniej wypadły przedsiębiorstwa średnie, których inwestycje na poziomie ok. 2,3 mln zł stanowiły 107% średniej krajowej, a w przedsiębiorstwach dużych inwestycje osiągnęły 98% średniej krajowej dla tej grupy. W przypadku pozostałych firm inwestycje były już niższe od średniej krajowej, a najsłabszy wynik odnotowały małe firmy (68% średniej krajowej).

Mikroprzedsiębiorstwa w 2008 r. zainwestowały, w przeliczeniu na jednego pracującego, niewiele ponad 5 tys. zł, podczas gdy małe i średnie przedsiębiorstwa zainwestowały kilkakrotnie więcej.

14. Województwo warmińsko-mazurskie

Struktura podmiotowa przedsiębiorstw w 2009 r.

W 2009 roku w województwie warmińsko-mazurskim w systemie REGON zarejestrowanych było ponad 118 tys. przedsiębiorstw (tabela 14.1). Zdecydowaną większość stanowiły przedsiębiorstwa mikro (ok. 94%). Firmy z regionu stanowiły niewiele ponad 3% wszystkich firm zarejestrowanych w kraju. Największy udział w skali kraju dla danej klasy miały firmy jednoosobowe, których udział wyniósł niecałe 5%.

Tabela 14.1. Podmioty zarejestrowane w REGON w 2009 r. wg liczby pracujących

Warmińsko-mazurskie	Ogółem	0	0–9	10–49	50–249	>249
Liczba przedsiębiorstw	118 101	15 724	111 017	5 781	1 140	163
Udział regionu w Polsce (%)	3,04	4,74	3,02	3,40	3,60	2,93
Liczba przedsiębiorstw zlikwidowanych	14 425	363	14 198	201	19	7
Zlikwidowane – udział w Polsce (%)	3,76	3,56	3,76	4,25	3,10	3,85
Liczba przedsiębiorstw nowo powstałych	14 474	955	14 293	165	15	1
Nowo powstałe – udział w Polsce (%)	3,60	5,88	3,60	3,40	3,94	1,89

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, przygotowanych na potrzeby niniejszej publikacji.

W 2009 roku w województwie warmińsko-mazurskim powstało ponad 14 tys. firm (prawie 4% wszystkich powstałych w Polsce), z czego niemal 99% to firmy mikro (tabela 14.1). Jednocześnie w analizowanym roku zlikwidowano ponad 14 tys. firm, z czego większość stanowiły również firmy mikro. W większości grup przedsiębiorstw (poza firmami mikro) ilość firm zlikwidowanych była wyższa od nowo powstałych, ale nie były to duże różnice.

Co trzecia firma z sektora prywatnego działała w sekcji *Handel i naprawy*, 16% firm działało w sekcji *Obsługa nieruchomości i firm*, w dalszej kolejności pod względem ważności branż znalazło się *Budownictwo* (12%) oraz *Przetwórstwo przemysłowe* z udziałem ponad 9% w strukturze branżowej regionu. W sektorze publicznym przewagę miały dwie branże – *Obsługa nieruchomości i firm* z 40% udziałem i *Edukacja* z udziałem ok. 32%. MSP z udziałem kapitału

zagranicznego przeważały w sekcjach *Handel i naprawy* (31%) i *Przetwórstwo przemysłowe* (ok. 27%). *Handel i naprawy* (29%) oraz *Obsługa nieruchomości i firm* (prawie 15%) cieszyły się największym powodzeniem wśród nowo powstałych firm. Wśród likwidowanych dominowała również branża *Handel i naprawy* (36%), która uzyskała ujemny bilans w stosunku nowo powstałych firm do firm zlikwidowanych. Szczegóły podziału branżowego znajdują się w załączniku 2 (tabela 1.14b pt.: Struktura branżowa MSP zarejestrowanych w REGON).

Województwo warmińsko-mazurskie nie zajmuje wysokiej pozycji na tle innych regionów pod względem podstawowych wskaźników obrazujących poziom przedsiębiorczości. W 2009 r. na 1000 mieszkańców przypadały niemal 83 firmy z sektora MSP zarejestrowane w REGON (tabela 14.2), co dało regionowi trzynaste miejsce w rankingu województw (słabiej wypadły tylko województwa lubelskie, podlaskie i podkarpackie). Region zajął również odległą 12 pozycję w kategorii ilości firm z kapitałem zagranicznym. W przypadku nowo powstałych firm na 1000 mieszkańców województwo zajęło miejsce jedenaste, a w przypadku zlikwidowanych miejsce 9. Są to pozycje podobne do tych, jakie województwo zajmowało w latach ubiegłych.

Tabela 14.2. MSP zarejestrowane w REGON w 2009 r. w stosunku do liczby mieszkańców

Warmińsko-mazurskie	Liczba firm na 1000 mieszkańców	Miejsce w Polsce
MSP ogółem	82,75	13
MSP nowo powstałe	10,14	11
MSP zlikwidowane	10,11	9
MSP z kapitałem zagranicznym	0,60	12

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, przygotowanych na potrzeby niniejszej publikacji.

Inwestycje i efektywność MSP w 2008 r.

Nakłady inwestycyjne przedsiębiorstw w regionie wyniosły ok. 3,5 mld zł (tabela 14.3), z czego najwięcej środków przypadło na przedsiębiorstwa duże – ok. 2 mld zł, które to utrzymały z 2007 r. największy udział w nakładach przedsiębiorstw regionu – niemal 53%. W stosunku do roku 2007 r. nie odnotowano istotnego zwiększenia udziału nakładów w poszczególnych grupach firm – w małych przedsiębiorstwach nastąpił wzrost o ponad 2 p.p. Natomiast w przypadku firm średnich nastąpił spadek o niecałe 2 p.p.

Tabela 14.3. Nakłady inwestycyjne przedsiębiorstw w 2008 r. wg liczby pracujących

Warmińsko-mazurskie	Ogółem	0–9	10–49	50–249	>249
Nakłady w tys. zł	3 479 005	495 443	486 998	656 501	1 840 063
Udział w nakładach przedsiębiorstw regionu (%)	100,00	14,24	14,00	18,87	52,89

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, przygotowanych na potrzeby niniejszej publikacji.

Wśród warmińsko-mazurskich MSP największy udział w strukturze inwestycji regionu miały podmioty z sekcji *Przetwórstwo przemysłowe* (ok. 31%), następnie podmioty z sekcji *Handel i naprawy* (ok. 20%) oraz *Obsługa nieruchomości i firm* z 13% udziałem. Szczegółowe dane na temat struktury branżowej inwestycji można znaleźć w załączniku 2 (tabela 2.14 pt.: Struktura branżowa inwestycji MSP).

Przedsiębiorstwa województwa warmińsko-mazurskiego w ponad 60% finansowały swoje inwestycje ze środków własnych (tabela 14.4). Środki własne w największym stopniu wykorzystywane były przez firmy małe i średnie (68% wartości inwestycji). Drugie co do wielkości źródło finansowania stanowiły kredyty i pożyczki krajowe (ok. 24%), z których w największym stopniu korzystały firmy duże – ponad 28%. Województwo warmińsko-mazurskie jest jednym z niewielu, gdzie środki budżetowe były w większym stopniu wykorzystywane (ok. 4,5%) niż środki zagraniczne (ok. 3%). Ponadto ich rola nieznacznie się zwiększyła w porównaniu z latami ubiegłymi. Ze środków budżetowych najczęściej korzystały firmy małe (4,8%) i duże (4,7%). Natomiast ze środków zagranicznych najczęściej korzystały firmy średnie – ponad 4%.

Tabela 14.4. Źródła finansowania inwestycji przedsiębiorstw w 2008 r. wg liczby pracujących (%)

Warmińsko-mazurskie	Ogółem	0–49	50–249	>249
Środki własne	61,02	68,28	67,91	51,54
Środki budżetowe	4,43	4,80	3,69	4,76
Kredyty i pożyczki krajowe	23,65	19,65	20,50	28,39
Środki zagraniczne ogółem:	2,69	1,48	4,38	2,17
w tym zagraniczne kredyty	0,08	0,00	0,27	0,00
Inne źródła	2,75	4,63	1,43	2,60
Nakłady niefinansowe	5,46	1,15	2,09	10,54

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, przygotowanych na potrzeby niniejszej publikacji.

Wśród przedsiębiorstw prowadzących pełną księgowość najwyższe przychody netto ze sprzedaży w przeliczeniu na podmiot osiągnęły firmy z sekcji *Przetwórstwo przemysłowe*. Szczegółowe dane na temat przychodów przedsiębiorstw, również tych prowadzących księgi przychodów i rozchodów, znajdują się w załączniku 2 (tabela 3.14 pt.: Przychody przedsiębiorstw według sekcji PKD).

Energochłonność przedsiębiorstw w warmińsko-mazurskim była zbliżona do średniej krajowej. Materiałochłonność była nieco wyższa we wszystkich grupach przedsiębiorstw. Szczegółowe dane w obszarze tych wskaźników zostały przedstawione w załączniku nr 2, w tabeli 5 pt.: Materiałochłonność przedsiębiorstw w 2008 r. i w tabeli 6 pt.: Energochłonność przedsiębiorstw w 2008 r.

Wymiana handlowa MSP w 2009 r.

W 2009 r. w województwie warmińsko-mazurskim było zarejestrowanych niewiele ponad 450 firm prowadzących działalność eksportową (tabela 14.5). Najwięcej eksporterów znajdowało się w grupie średnich przedsiębiorstw (219 podmiotów). Z drugiej strony w średnich przedsiębiorstwach udział sprzedaży eksportowej w przychodach ogółem był niższy niż średnio w województwie (o 7 p.p.)

W województwie działało nieco mniej firm importujących (403). Najwięcej firm importujących należało do grupy średnich przedsiębiorców (180), choć wartość ich zakupów z importu wynosiła niewiele ponad 1 mld zł. Najwyższą wartość zakupów z importu odnotowały duże firmy – ponad 2 mld zł (tabela 14.5). Warto zauważyć, że w porównaniu z latami ubiegłymi w województwie przybyło więcej firm importujących niż eksportowych.

Tabela 14.5. Wymiana handlowa w 2009 r. wg liczby pracujących

Warmińsko-mazurskie	Ogółem	10–49	50–250	>250
Udział sprzedaży eksportowej w przychodach ogółem	0,19	0,05	0,12	0,34
Liczba firm eksportowych	455	183	219	53
Wartość zakupów z importu w mln zł	3785	517	1053	2215
Liczba firm importujących	403	173	180	50

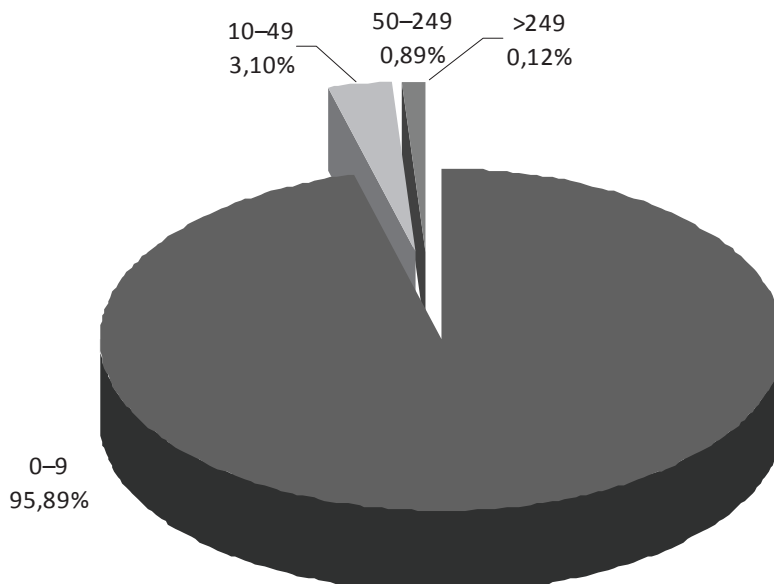
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (baza Pontinfo).

Firmy eksportowe dominowały w sekcji *Przetwórstwo przemysłowe* oraz *Handel i naprawy*. Podobna sytuacja miała miejsce w przypadku firm importerów (tabela 4.14 pt.: Liczba eksporterów i importerów według województw i sekcji PKD w załączniku 2).

Przedsiębiorstwa aktywne w 2008 r.

W 2008 r. w województwie funkcjonowało ok. 60 tys. aktywnych przedsiębiorstw, tj. nieco ponad 3% aktywnych podmiotów w kraju. W stosunku do 2007 r. liczba pracujących w tych przedsiębiorstwach wzrosła o ponad 7 tys. Najwięcej pracujących zanotowano w grupie mikroprzedsiębiorstw (46%) oraz w sektorze przedsiębiorstw średnich (21%).

Wykres 14.1. Struktura podmiotowa przedsiębiorstw aktywnych w województwie warmińsko-mazurskim w 2008 r. wg liczby pracujących (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2008 roku*, GUS (2010) Warszawa.

Przychody przeciętnego przedsiębiorstwa w regionie wyniosły blisko 1 mln zł (tabela 14.6), prawie o 700 tys. zł mniej niż wyniosła średnia krajowa. Również przychody we wszystkich grupach przedsiębiorstw były dużo niższe niż wynosi średnia krajowa dla poszczególnych grup. Najbardziej od przeciętnej krajowej odbiegały przychody dużych (niższe o 53%) i średnich firm (niższe o 42%). Udział przedsiębiorstw w przychodach regionu pozostał na zbliżonym poziomie do roku 2007.

Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto było ok. 25% niższe od średniej krajowej. Najniższe przeciętne wynagrodzenie brutto osiągnęły przedsiębiorstwa mikro – 1 558 zł (tabela 14.6).

Tabela 14.6. Przedsiębiorstwa aktywne w 2008 r. wg liczby pracujących

Warmińsko-mazurskie	Ogółem	0-9	10-49	50-249	>249
Liczba aktywnych przedsiębiorstw	59 579	57 128	1 844	533	74
Udział regionu w Polsce (%)	3,20	3,20	3,35	3,26	2,28
Struktura pracujących (%)	Liczba: 254 237	46	16	21	18
Przychody na 1 podmiot w mln zł	0,98	0,36	5,87	24,77	187,19
Struktura przychodów (%)	100,00	32,35	18,87	23,21	25,57
Przeciętne wynagrodzenie miesięczne brutto w zł	2 231	1 558	1 798*	2 447	2 754
Inwestycje na przedsiębiorstwo w tys. zł	46,76	12,58	313,63	1 284,90	10 866,62
Inwestycje na pracującego w przedsiębiorstwach w tys. zł	10,96	6,17	14,67	13,00	17,58

* dotyczy przedsiębiorstw liczbie pracujących od 0 do 49.

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2008 roku*, GUS (2010) Warszawa.

Inwestycje w przeliczeniu na przedsiębiorstwo przeprowadzone w 2008 r. w województwie wyniosły ponad 46 tys. zł i były niższe od średniej krajowej o 46% (tabela 14.6). Jeśli chodzi o wielkość przeprowadzonych inwestycji w przeliczeniu na podmiot wśród MSP, to w większości grup (poza mikroprzedsiębiorstwami) inwestycje nie były wyższe od średniej krajowej. Najsłabiej wypadły firmy duże, których inwestycje miały niższą wartość niż średnia krajowa o 60%. Firmy mikro zainwestowały o ponad 10% więcej niż wynosi średnia krajowa. Inwestycje w przeliczeniu na mikroprzedsiębiorstwo wyniosły zaledwie 12,5 tys. zł.

Tabela 14.7. Przedsiębiorstwa województwa warmińsko-mazurskiego w 2008 r., gdy przeciętna dla Polski = 100

Warmińsko-mazurskie	Ogółem	0–9	10–49	50–249	>249
Liczba aktywnych przedsiębiorstw na 1000 mieszkańców	85,45	85,29	92,86	100,00	100,00
Przychody na 1 podmiot w mln zł	56,58	85,06	69,54	57,70	46,75
Przeciętne wynagrodzenie miesięczne brutto w zł	74,37	90,27	83,67*	78,20	74,13
Inwestycje na przedsiębiorstwo	54,24	110,45	90,69	60,04	40,98
Inwestycje na pracującego w przedsiębiorstwach	64,80	112,99	92,24	63,20	58,59

* dotyczy przedsiębiorstw o liczbie pracujących od 0 do 49

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2008 roku*, GUS (2010) Warszawa.

15. Województwo wielkopolskie

Struktura podmiotowa przedsiębiorstw w 2009 r.

W 2009 roku w województwie wielkopolskim w systemie REGON było zarejestrowanych ponad 368 tys. przedsiębiorstw (tabela 15.1). Zdecydowaną większość stanowiły przedsiębiorstwa mikro (nieco ponad 94%), wśród których istotną grupę stanowiły również firmy bez pracujących. Firmy z regionu stanowiły 9,5% wszystkich firm zarejestrowanych w kraju. Pod względem tego wskaźnika województwo wielkopolskie zajęło trzecie miejsce (za województwem mazowieckim i śląskim) w kraju.

Tabela 15.1. Podmioty zarejestrowane w REGON w 2009 r. wg liczby pracujących

Wielkopolskie	Ogółem	0	0–9	10–49	50–249	>249
Liczba przedsiębiorstw	368 609	29 670	347 341	17 555	3 203	510
Udział regionu w Polsce (%)	9,50	8,95	9,46	10,32	10,12	9,18
Liczba przedsiębiorstw zlikwidowanych	36 534	1 182	35 947	507	63	17
Zlikwidowane – udział w Polsce (%)	9,53	11,59	9,51	10,73	10,29	9,34
Liczba przedsiębiorstw nowo powstałych	39 847	2 087	39 283	526	36	2
Nowo powstałe – udział w Polsce (%)	9,90	12,85	9,89	10,83	9,45	3,77

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, przygotowanych na potrzeby niniejszej publikacji.

W 2009 roku w województwie wielkopolskim powstało niemal 40 tys. firm, z czego prawie 99% stanowiły firmy mikro (tabela 15.1). Jednocześnie w analizowanym roku zlikwidowano ponad 36,5 tys. podmiotów, z czego zdecydowaną większość stanowiły firmy mikro. Warto zwrócić uwagę na fakt, że firm średnich i dużych zlikwidowano więcej niż założono nowych. Województwo wielkopolskie pod względem ilości utworzonych i zlikwidowanych przedsiębiorstw znajduje się w pierwszej czwórce województw. Wśród nowo powstałych przedsiębiorstw największy udział przypadł firmom małym (ok. 10%), najmniejszy zaś firmom dużym (ok. 4%).

W sektorze prywatnym co trzecia firma działała w branży *Handel i naprawy*, ok. 16% firm działało w sekcji *Obsługa nieruchomości i firm* w dalszej kolejności w *Budownictwie* z 13% udziałem oraz *Przetwórstwie przemysłowym* z 11% udziałem. W sektorze publicznym dominowała branża – *Edukacja* z niemal 41% udziałem, za nią znalazła się *Obsługa nieruchomości i firm* z prawie 29% udziałem w strukturze. MSP z udziałem kapitału zagranicznego przeważały w sekcjach *Handel i naprawy* (37%) i *Przetwórstwo przemysłowe* (23%). Co trzecia firma nowo powstała pochodziła z branży handlowej, a 16% zajmowało się *Obsługą nieruchomości i firm*. Wśród firm zlikwidowanych dominowała branża handlowa. Szczegóły podziału branżowego znajdują się w załączniku 2 (tabela 1.15b pt.: struktura branżowa MSP zarejestrowanych w REGON).

W 2009 r. na 1000 mieszkańców przypadało ponad 108 MSP zarejestrowanych w systemie REGON (tabela 15.2), co dało regionowi piąte miejsce w rankingu województw. Kolejne wskaźniki również dobrze świadczą o poziomie przedsiębiorczości w regionie. W przypadku nowo powstałych firm na 1000 mieszkańców województwo zajęło trze-

cie miejsce. W latach ubiegłych było to miejsce 6. Natomiast w kategorii firm zlikwidowanych region zajął odległe jedenaste miejsce. W przypadku firm z kapitałem zagranicznym na 1000 mieszkańców Wielkopolska utrzymała szóstą pozycję z lat ubiegłych.

Tabela 15.2. MSP zarejestrowane w REGON w 2009 r. w stosunku do liczby mieszkańców

Wielkopolskie	Liczba firm na 1000 mieszkańców	Miejsce w Polsce
MSP ogółem	108,15	5
MSP nowo powstałe	11,69	3
MSP zlikwidowane	10,72	11
MSP z kapitałem zagranicznym	1,73	6

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, przygotowanych na potrzeby niniejszej publikacji.

Inwestycje i efektywność MSP w 2008 r.

Nakłady inwestycyjne przedsiębiorstw w regionie wyniosły ponad 13,5 mld zł (tabela 15.3), z czego najwięcej środków przypadło na duże przedsiębiorstwa – 8 mld zł, odnotowały one również największy udział w nakładach przedsiębiorstw regionu – ponad 58% (w 2007 r. – 53%).

Tabela 15.3. Nakłady inwestycyjne przedsiębiorstw w 2008 r. wg liczby pracujących

Wielkopolskie	Ogółem	0–9	10–49	50–249	>249
Nakłady w tys. zł	13 643 624	1 413 595	1 434 537	2 840 377	7 955 115
Udział w nakładach przedsiębiorstw regionu (%)	100,00	10,36	10,51	20,82	58,31

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, przygotowanych na potrzeby niniejszej publikacji.

Wśród wielkopolskich MSP największy udział w strukturze inwestycji regionu miały podmioty z sekcji *Przetwórstwo przemysłowe* (34%), następnie podmioty z sekcji *Handel i naprawy* z niemal 18% udziałem, *Obsługa nieruchomości i firm* (ok. 15%). Szczegółowe dane na temat struktury branżowej inwestycji można znaleźć w załączniku 2 (tabela 2.15 pt.: Struktura branżowa inwestycji MSP).

Przedsiębiorstwa z województwa wielkopolskiego w niemal 76% finansowały swoje inwestycje ze środków własnych (tabela 15.4), w największym stopniu korzystały z nich duże firmy (82%). Drugim co do wielkości źródłem finansowania przedsiębiorstw były kredyty i pożyczki krajowe (12%), korzystały z nich najczęściej firmy małe (ok. 23%) i średnie (ok. 22%), natomiast duże jedynie w 6%. Ze środków zagranicznych najchętniej korzystały firmy średnie (ponad 4%), przy czym zróżnicowanie pomiędzy poszczególnymi grupami firm nie było tak znaczące jak w przypadku dwóch poprzednich źródeł. Tak jak w przypadku większości regionów środki budżetowe nie stanowiły istotnego źródła finansowania inwestycji, jednakże ich rola nieznacznie się zwiększyła w porównaniu z rokiem 2007.

Tabela 15.4. Źródła finansowania inwestycji przedsiębiorstw w 2008 r. wg liczby pracujących (%)

Wielkopolskie	Ogółem	0–49	50–249	>249
Środki własne	75,75	67,32	63,98	82,00
Środki budżetowe	1,36	1,01	2,22	1,11
Kredyty i pożyczki krajowe	12,47	22,89	21,85	6,72
Środki zagraniczne ogółem:	3,73	3,62	4,23	3,55
w tym zagraniczne kredyty	0,77	0,19	0,40	1,04
Inne źródła	3,07	3,07	6,32	1,82
Nakłady niefinansowe	3,62	2,09	1,38	4,79

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, przygotowanych na potrzeby niniejszej publikacji.

Wśród przedsiębiorstw prowadzących pełną księgowość najwyższe przychody netto ze sprzedaży w przeliczeniu na podmiot osiągnęły firmy z sekcji *Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię, gaz i wodę*. W sektorze MSP najwyższe przychody netto ze sprzedaży w przeliczeniu na podmiot osiągnęły firmy z sekcji *Handel i naprawy*. Szczegółowe dane na temat przychodów przedsiębiorstw, również tych prowadzących księgi przychodów i rozchodów znajdują się w załączniku 2 (tabela 3.15 pt.: Przychody przedsiębiorstw według sekcji PKD).

Energochłonność przedsiębiorstw w Wielkopolsce była niższa od średniej krajowej. Materiałochłonność natomiast była nieznacznie wyższa od średniej krajowej. Szczegółowe dane w obszarze tych wskaźników zostały przedstawione w załączniku nr 2, w tabeli 5 pt.: Materiałochłonność przedsiębiorstw w 2008 r. i w tabeli 6 pt.: Energochłonność przedsiębiorstw w 2008 r.

Wymiana handlowa MSP w 2009 r.

W 2009 r. w województwie było zarejestrowanych ponad 1 900 firm prowadzących działalność eksportową (tabela 15.5). Pod tym względem województwo wielkopolskie znalazło się na trzecim miejscu za województwami mazowieckim i śląskim. Najwięcej eksporterów działało w grupie średnich przedsiębiorstw (885 podmiotów), natomiast wśród firm dużych było ich ponad czterokrotnie mniej. Z drugiej strony w średnich przedsiębiorstwach udział sprzedaży eksportowej w przychodach ogółem był niższy o 5 p.p. niż w firmach dużych i niższy niż średni udział sprzedaży eksportowej w województwie.

W województwie działała minimalnie większa liczba firm importujących (2007). Podobnie jak w przypadku firm eksportujących Wielkopolska zajęła trzecie miejsce w kraju pod względem liczby importerów. Najwięcej firm importujących było zarejestrowanych w grupie małych przedsiębiorców, choć wartość ich zakupów z importu była najniższa (tabela 15.5).

Tabela 15.5. Wymiana handlowa w 2009 r. wg liczby pracujących

Wielkopolskie	Ogółem	10–49	50–250	>250
Udział sprzedaży eksportowej w przychodach ogółem	0,18	0,07	0,16	0,21
Liczba firm eksportowych	1 924	825	885	214
Wartość zakupów z importu w mln zł	4 1349	5 582	9 914	25 853
Liczba firm importujących	2007	928	850	229

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (baza Pontinfo).

Firmy eksportowe dominowały w sekcji *Przetwórstwo przemysłowe, Handel i naprawy oraz Transport*. Podobna sytuacja miała miejsce w przypadku firm importerów, z tym że wśród firm importujących więcej firm działało w branży budowlanej, a nieco mniej w transportowej (tabela 4.15 pt.: Liczba eksporterów i importerów według województw i sekcji PKD w załączniku 2).

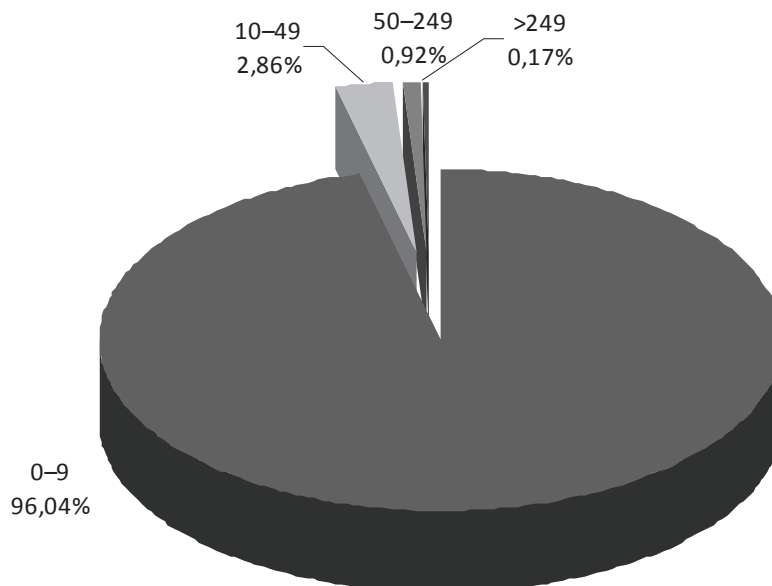
Przedsiębiorstwa aktywne w 2008 r.

W 2008 r. w województwie funkcjonowało prawie 190 tys. aktywnych przedsiębiorstw, tj. ponad 10% aktywnych podmiotów w kraju. W stosunku do 2007 r. liczba pracujących w przedsiębiorstwach aktywnych w regionie wzrosła o ponad 40 tys. Najwięcej pracujących zanotowano w grupie mikroprzedsiębiorstw (40%), a następnie w sektorze przedsiębiorstw dużych, w którym pracę znalazło 28% osób.

Przychody przeciętnego przedsiębiorstwa w regionie wyniosły ok. 1,7 mln zł brutto (tabela 15.6) i był to wynik zbliżony do średniej krajowej. Przychody we wszystkich grupach przedsiębiorstw były również zbliżone do średniej krajowej. W przypadku przedsiębiorstw małych i średnich odnotowano wzrost udziału w strukturze przychodów regionu (w małych o ponad 1,5 p.p., w dużych o ponad 4 p.p.).

Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto było nieznacznie niższe (o ok. 10%) niż średnia krajowa (tabela 15.7). Najwyższe przeciętne wynagrodzenie brutto osiągnięte było w dużych przedsiębiorstwach i wynosiło 3 205 zł. Było to niemal dwukrotnie więcej niż w przedsiębiorstwach mikro (tabela 15.6).

Wykres 15.1. Struktura podmiotowa przedsiębiorstw aktywnych w województwie wielkopolskim w 2008 r. wg liczby pracujących (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2008 roku*, GUS (2010) Warszawa.

Tabela 15.6. Przedsiębiorstwa aktywne w 2008 r. wg liczby pracujących

Wielkopolskie	Ogółem	0-9	10-49	50-249	>249
Liczba aktywnych przedsiębiorstw	189 334	181 842	5 413	1 750	329
Udział regionu w Polsce (%)	10,17	10,17	9,85	10,72	10,12
Struktura pracujących (%)	Liczba: 940 112	40	13	19	28
Przychody na 1 podmiot w mln zł	1,65	0,37	8,65	37,32	404,23
Struktura przychodów (%)	100,00	20,12	15,00	21,29	43,59
Przeciętne wynagrodzenie miesięczne brutto w zł	2 690	1 647	2 036*	2 857	3 205
Inwestycje na przedsiębiorstwo w tys. zł	76,31	9,08	345,92	1 830,28	23 469,80
Inwestycje na pracującego w przedsiębiorstwach w tys. zł	15,37	4,42	15,66	17,80	28,90

* dotyczy przedsiębiorstw o liczbie pracujących od 0 do 49.

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2008 roku*, GUS (2010) Warszawa.

Tabela 15.7. Przedsiębiorstwa województwa wielkopolskiego w 2008 r., gdy przeciętna dla Polski = 100

Wielkopolskie	Ogółem	0-9	10-49	50-249	>249
Liczba aktywnych przedsiębiorstw na 1000 mieszkańców	114,14	114,07	114,29	125,00	100,00
Przychody na 1 podmiot w mln zł	95,56	88,33	102,48	86,95	100,95
Przeciętne wynagrodzenie miesięczne brutto w zł	89,67	95,42	94,74*	91,31	86,27
Inwestycje na przedsiębiorstwo	88,53	79,76	100,03	85,52	88,51
Inwestycje na pracującego w przedsiębiorstwach	90,89	80,97	98,40	86,51	96,31

* dotyczy przedsiębiorstw o liczbie pracujących od 0 do 49.

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2008 roku*, GUS (2010) Warszawa.

Inwestycje w przeliczeniu na przedsiębiorstwo przeprowadzone w 2008 r. w województwie wyniosły ponad 76 tys. zł i były niższe od średniej krajowej o około 10 tys. zł, tj. o ponad 10% (tabela 15.7). Poza małymi przedsiębiorstwami wielkość przeprowadzonych inwestycji była niższa od średniej krajowej. Najniższa wartość inwestycji była w firmach mikro, których inwestycje na przedsiębiorstwo wynosiły zaledwie 9 tys. zł.

16. Województwo zachodniopomorskie

Struktura podmiotowa przedsiębiorstw w 2009 r.

W 2009 roku w województwie zachodniopomorskim w systemie REGON było zarejestrowanych ponad 216 tys. przedsiębiorstw (tabela 16.1). Zdecydowaną większość stanowiły przedsiębiorstwa mikro (96%). W porównaniu z innymi grupami przedsiębiorstw mikroprzedsiębiorstwa odnotowały również najwyższy udział w liczbie firm mikro w kraju. Firmy z regionu stanowiły ponad 5,5% wszystkich firm zarejestrowanych w kraju.

Tabela 16.1. Podmioty zarejestrowane w REGON w 2009 r. wg liczby pracujących

Zachodniopomorskie	Ogółem	0	0–9	10–49	50–249	>249
Liczba przedsiębiorstw	216 265	26 603	207 634	7 014	1 429	188
Udział regionu w Polsce (%)	5,57	8,02	5,65	4,12	4,52	3,38
Liczba przedsiębiorstw zlikwidowanych	18 477	863	18 241	201	26	9
Zlikwidowane – udział w Polsce (%)	4,82	8,46	4,83	4,25	4,25	4,95
Liczba przedsiębiorstw nowo powstałych	20 934	1 230	20 702	211	21	0
Nowo powstałe – udział w Polsce (%)	5,20	7,57	5,21	4,34	5,51	0,00

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, przygotowanych na potrzeby niniejszej publikacji.

W 2009 roku w województwie zachodniopomorskim powstało niemal 21 tys. firm, z czego prawie 99% to firmy mikro (tabela 16.1). Jednocześnie w tym roku zlikwidowano ponad 18 tys. firm mikro. Warto zwrócić uwagę na fakt, że firm średnich i dużych zlikwidowano więcej niż założono nowych. Region miał również najwyższy udział pod względem zlikwidowanych firm w skali kraju (niemal 5%). W przypadku przedsiębiorstw nowo powstałych największy udział zanotowały firmy średnie – ponad 5,5%.

W sektorze prywatnym niemal co trzecia firma działała w ramach sekcji *Handel i naprawy*, ponad 17% firm działało w sekcji *Obsługa nieruchomości i firm*, w dalszej kolejności pod względem ważności branż pojawiają się *Budownictwo* z niemal 12,5% udziałem w strukturze branżowej. W sektorze publicznym dominowała jedna branża – *Obsługa nieruchomości i firm* z blisko 52% udziałem. MSP z udziałem kapitału zagranicznego przeważały w sekcjach *Przetwórstwo przemysłowe* (26,5%) oraz *Handel i naprawy* (25%). Wśród nowo powstałych firm dominowała branża handlowa (ponad 26%), a 16% firm powstało w branży *Obsługa nieruchomości i firm*. Wśród zlikwidowanych przedsiębiorstw najwięcej znalazło się również w branży handlowej (31,5%) i *Budownictwie* (15%). Branża handlowa odnotowała ujemny bilans, jeśli chodzi o stosunek liczby zlikwidowanych i nowych przedsiębiorstw. Szczegóły podziału branżowego znajdują się w załączniku 2 (tabela 1.16b pt.: Struktura branżowa MSP zarejestrowanych w REGON).

Województwo zachodniopomorskie utrzymuje wysoką pozycję na tle innych regionów pod względem podstawowych wskaźników obrazujących poziom przedsiębiorczości. W 2009 r. na 1000 mieszkańców przypadało w nim blisko 128 firm zarejestrowanych w REGON (tabela 16.2), co dało regionowi pierwsze miejsce w rankingu

Tabela 16.2. MSP zarejestrowane w REGON w 2009 r. w stosunku do liczby mieszkańców

Zachodniopomorskie	Liczba firm na 1000 mieszkańców	Miejsce w Polsce
MSP ogółem	127,73	1
MSP nowo powstałe	12,36	2
MSP zlikwidowane	10,91	12
MSP z kapitałem zagranicznym	2,15	4

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, przygotowanych na potrzeby niniejszej publikacji.

województw. Kolejne wskaźniki również bardzo dobrze świadczą o poziomie przedsiębiorczości w regionie. W przypadku nowo powstałych firm na 1000 mieszkańców województwo zajęło drugie miejsce, a jeśli chodzi o liczbę firm z kapitałem zagranicznym na 1000 mieszkańców, region zajął czwarte miejsce. Jedynie w kategorii przedsiębiorstw zlikwidowanych region zajął odległe dwunaste miejsce.

Inwestycje i efektywność MSP w 2008 r.

Nakłady inwestycyjne przedsiębiorstw w regionie wyniosły ponad 5,6 mld zł (tabela 16.3), z czego najwięcej środków przypadło na duże przedsiębiorstwa – niemal 3 mld zł, odnotowały one również największy udział w nakładach przedsiębiorstw regionu – 51% (w 2007 r. – ok. 42%).

Tabela 16.3. Nakłady inwestycyjne przedsiębiorstw w 2008 r. wg liczby pracujących

Zachodniopomorskie	Ogółem	0–9	10–49	50–249	>249
Nakłady w tys. zł	5 699 785	1 002 827	591 198	1 201 797	2 903 963
Udział w nakładach przedsiębiorstw regionu (%)	100,00	17,59	10,37	21,08	50,95

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, przygotowanych na potrzeby niniejszej publikacji.

Wśród zachodniopomorskich MSP najwięcej inwestycji dokonały firmy działające w sekcji *Przetwórstwo przemysłowe* (ok. 28%), następnie podmioty z sekcji *Obsługa nieruchomości i firm* (19,5%) oraz *Handel i naprawy* (15%). Szczegółowe dane na temat struktury branżowej inwestycji można znaleźć w załączniku 2 (tabela 2.16 pt.: Struktura branżowa inwestycji MSP).

Przedsiębiorstwa województwa zachodniopomorskiego w ponad 56% finansowały swoje inwestycje ze środków własnych (tabela 16.4). Jest to istotnie mniej, niż wynosi średnia krajowa – 71%. Najczęściej ze środków własnych korzystały firmy średnie (66%), rzadziej firmy małe (w 59%). Drugie co do wielkości źródło finansowania stanowiły kredyty i pożyczki krajowe, z których najchętniej korzystały małe firmy (ok. 32%) i dużo rzadziej firmy duże (20%) i średnie (19%). Ze środków zagranicznych najchętniej korzystały duże przedsiębiorstwa (niemal 22%), natomiast firmy średnie i małe w kilkakrotnie mniejszym stopniu (6,5% i 2%). Środki budżetowe nie stanowiły istotnego źródła finansowania inwestycji – niecałe 2% przedsiębiorstw korzystało z tego źródła finansowania.

Tabela 16.4. Źródła finansowania inwestycji przedsiębiorstw w 2008 r. (%) wg liczby pracujących

Zachodniopomorskie	Ogółem	0–49	50–249	>249
Środki własne	56,14	59,27	66,18	51,17
Środki budżetowe	1,88	1,15	1,89	2,04
Kredyty i pożyczki krajowe	21,48	31,63	19,10	20,27
Środki zagraniczne ogółem:	15,28	2,05	6,51	21,94
W tym zagraniczne kredyty	4,26	0,01	1,57	6,34
Inne źródła	2,20	3,19	3,97	1,22
Nakłady niefinansowe	3,02	2,71	2,35	3,37

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, przygotowanych na potrzeby niniejszej publikacji.

Wśród przedsiębiorstw prowadzących pełną księgowość najwyższe przychody netto ze sprzedaży w przeliczeniu na podmiot osiągnęły firmy z sekcji *Działalność finansowa i ubezpieczeniowa*. Szczegółowe dane na temat przychodów przedsiębiorstw, również tych prowadzących księgi przychodów i rozchodów znajdują się w załączniku 2 (tabela 3.16 pt.: Przychody przedsiębiorstw według sekcji PKD).

Energochłonność przedsiębiorstw w województwie zachodniopomorskim nie odbiegała od poziomu krajowego. Natomiast materiałochłonność przedsiębiorstw przewyższała nieco średnią dla kraju. Szczegółowe dane dotyczące tych wskaźników zostały przedstawione w załączniku nr 2, w tabeli 5 pt.: Materiałochłonność przedsiębiorstw w 2008 r. i w tabeli 6 pt.: Energochłonność przedsiębiorstw w 2008 r.

Wymiana handlowa MSP w 2009 r.

W 2009 r. w województwie było zarejestrowanych 779 firm prowadzących działalność eksportową (tabela 16.5). Najwięcej eksporterów znajdowało się w grupie małych przedsiębiorstw (419 podmiotów), jednak udział sprzedaży eksportowej w przychodach tych firm był najniższy i wyniósł zaledwie 7%, gdy średnio w województwie udział sprzedaży eksportowej w przychodach firmy stanowił 22%.

W województwie działało nieco mniej firm importujących (693). Najwięcej firm importujących było zarejestrowanych w grupie małych przedsiębiorców, choć wartość ich zakupów z importu była najniższa z pozostałych grup. (tabela 16.5).

Tabela 16.5. Wymiana handlowa w 2009 r. wg liczby pracujących

Zachodniopomorskie	Ogółem	10–49	50–250	>250
Udział sprzedaży eksportowej w przychodach ogółem	0,22	0,07	0,19	0,37
Liczba firm eksportowych	779	419	316	44
Wartość zakupów z importu w mln zł	7 728	1 687	1 870	4 171
Liczba firm importujących	693	380	266	47

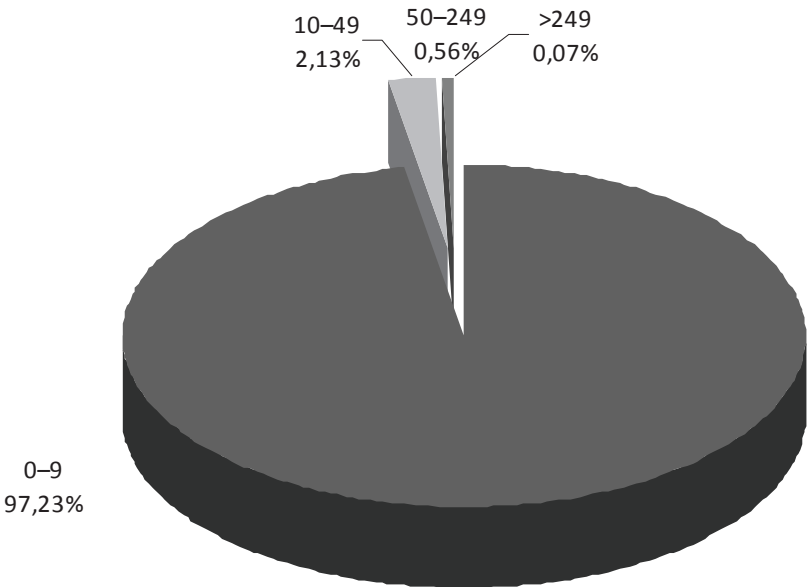
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (baza Pontinfo).

Firmy eksportowe działają głównie w sekcji *Przetwórstwo przemysłowe* oraz *Handel i naprawy*. Podobna sytuacja miała miejsce w przypadku firm importerów (tabela 4.16 pt.: Liczba eksporterów i importerów według województw i sekcji PKD w załączniku 2).

Przedsiębiorstwa aktywne w 2008 r.

W 2008 r. w województwie funkcjonowało ponad 106 tys. aktywnych przedsiębiorstw, tj. ponad 5% aktywnych podmiotów w kraju. W stosunku do 2007 r. liczba pracujących w przedsiębiorstwach aktywnych w regionie wzrosła o ponad 19 tys. osób. Podobnie jak w pozostałych województwach zdecydowanie najwięcej pracujących zanotowały przedsiębiorstwa mikro (55%).

Wykres 16.1. Struktura podmiotowa przedsiębiorstw aktywnych w województwie zachodniopomorskim w 2008 r. wg liczby pracujących (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2008 roku*, GUS (2010) Warszawa.

Przychody przeciętnego przedsiębiorstwa w regionie wyniosły ok. 1 mln zł, tj. ok. 700 tys. zł mniej niż wynosi średnia krajowa (tabela 16.6). Również przychody w większości grup przedsiębiorstw były niższe niż średnia krajowa. Jedynie przychody w grupie mikroprzedsiębiorstw przekroczyły średnią krajową o 16%. Najbardziej od średniej krajowej odbiegały przychody średnich i dużych przedsiębiorstw, które były niższe o ok. 25% w przypadku średnich firm i aż 32% w przypadku firm dużych. Udziały przedsiębiorstw w przychodach regionu pozostały na zbliżonym poziomie w porównaniu z 2007 rokiem, z wyjątkiem udziału mikroprzedsiębiorstw, które zmniejszyły swój udział z 40% do 36%.

Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto było niższe od średniej krajowej o 16% (tabela 16.7). Stosunkowo najwyższe przeciętne wynagrodzenie brutto osiągnięte było w przedsiębiorstwach dużych. Było ono dwukrotnie wyższe niż w przedsiębiorstwach mikro (tabela 16.7).

Tabela 16.6. Przedsiębiorstwa aktywne w 2008 r. wg liczby pracujących

Zachodniopomorskie	Ogółem	0–9	10–49	50–249	>249
Liczba aktywnych przedsiębiorstw	106 176	103 239	2 265	594	78
Udział regionu w Polsce (%)	5,70	5,77	4,12	3,64	2,40
Struktura pracujących (%)	Liczba: 368 943	55	13	17	15
Przychody na 1 podmiot w mln zł	1,01	0,48	7,66	32,46	268,72
Struktura przychodów (%)	100,00	36,01	18,51	21,30	24,18
Przeciętne wynagrodzenie miesięczne brutto w zł	2 523	1 577	1 965*	2 898	3 299
Inwestycje na przedsiębiorstwo w tys. zł	56,71	12,27	331,64	2 182,70	34 693,83
Inwestycje na pracującego w przedsiębiorstwach w tys. zł	22,54	6,25	15,52	21,16	47,82

* dotyczy przedsiębiorstw o liczbie pracujących od 0 do 49.

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2008 roku*, GUS (2010) Warszawa.

Tabela 16.7. Przedsiębiorstwa województwa zachodniopomorskiego w 2008 r., gdy przeciętna dla Polski = 100

Zachodniopomorskie	Ogółem	0–9	10–49	50–249	>249
Liczba aktywnych przedsiębiorstw na 1000 mieszkańców	128,48	130,06	92,86	100,00	0,00
Przychody na 1 podmiot w mln zł	58,73	116,01	90,72	75,62	67,11
Przeciętne wynagrodzenie miesięczne brutto w zł	84,10	91,37	91,44*	92,62	88,80
Inwestycje na przedsiębiorstwo	65,79	107,80	95,89	101,99	130,84
Inwestycje na pracującego w przedsiębiorstwach	96,51	114,46	97,58	102,83	159,38

* dotyczy przedsiębiorstw o liczbie pracujących od 0 do 49.

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2008 roku*, GUS (2010) Warszawa.

Inwestycje na przedsiębiorstwo przeprowadzone w 2008 r. w województwie wyniosły ok. 57 tys. zł i było niższe od średniej krajowej o ponad 29 tys. zł, tj. 34% (tabela 16.7). Jednak firmy mikro, średnie i duże pod względem inwestycji przewyższały średnią krajową. Firmy duże aż o 31%, mikro o 8% a średnie o 2%. Inwestycje małych firm na poziomie ok. 330 tys. zł na podmiot były niższe o 4% od średniej krajowej. Podobnie jak w pozostałych województwach inwestycje mikroprzedsiębiorstw były istotnie niższe niż w pozostałych grupach przedsiębiorstw.

17. Przekroje regionalne – synteza

Wskaźnik syntetyczny rozwoju przedsiębiorczości w regionach

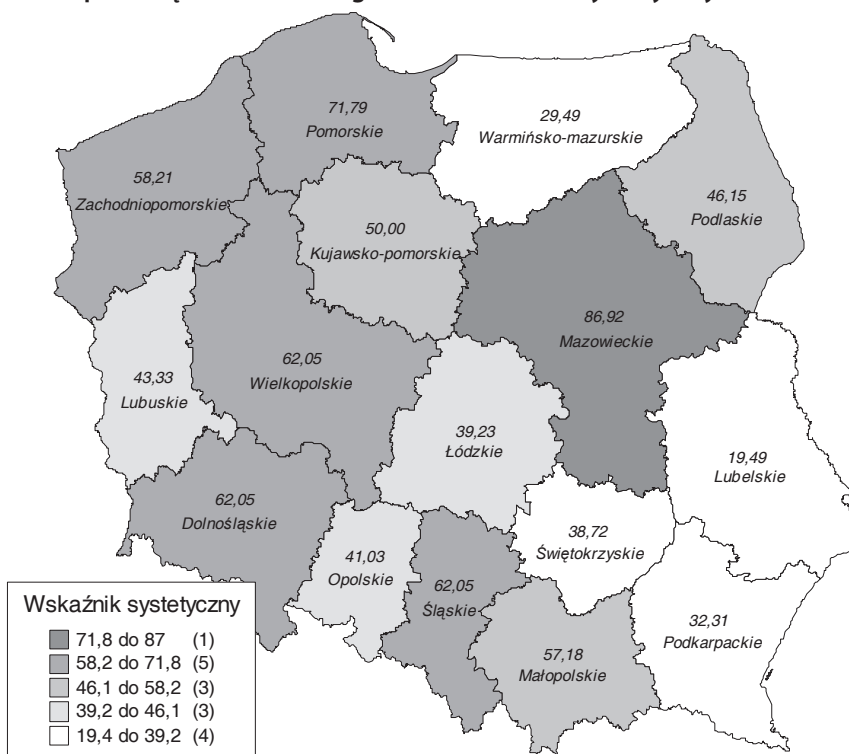
Wskaźnik syntetyczny sporządzono na bazie miejsca danego regionu w 26 podrankingach województw obrazujących kształtowanie się zmiennych dotyczących rozwoju przedsiębiorczości w 2008 roku³³.

Liderem rankingu w 2008 roku było województwo mazowieckie, które miało najwięcej szans na zajęcie pierwszego miejsca w 26 podrankingach. Region utrzymał pozycję lidera z lat poprzednich, zwiększając jedynie nieznacznie wartość wskaźnika w stosunku do roku 2007.

Drugie miejsce w rankingu zajęło województwo pomorskie realizując prawie 72% szans na bycie liderem we wszystkich rankingach. Kolejne miejsce w rankingu zajęły ex equo województwa wielkopolskie, dolnośląskie oraz śląskie – osiągając po 62% szans na bycie liderem wszystkich rankingów. Warto zauważyć, że wartość wskaźnika dla Pomorza i Śląska w porównaniu z 2007 rokiem wzrosła o 4 p.p., dla Dolnego Śląska o 8 p.p., a dla Wielkopolski spadła o ok. 5 p.p..

Najniższe pozycje w rankingu zajęły, podobnie jak w latach ubiegłych województwa lubelskie i warmińsko-mazurskie.

Mapa 17.1. Poziom przedsiębiorczości w regionach – wskaźnik syntetyczny

Źródło: obliczenia własne na podstawie *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2008 roku*, GUS (2010) Warszawa.

³³ Rankingi sporządzono na podstawie następujących wskaźników:

- Liczba przedsiębiorstw aktywnych na 1000 mieszkańców (dla przedsiębiorstw mikro, małych i średnich);
- Liczba pracujących na aktywny podmiot w firmach mikro, mały i średni;
- Pracujący w przedsiębiorstwach aktywnych (mikro, małych i średnich) na 1000 mieszkańców;
- Przychody na aktywne przedsiębiorstwo mikro, małe i średnie;
- Przychody na pracującego w aktywnej firmie mikro, małej, średniej;
- Udział kosztów w przychodach w aktywnych przedsiębiorstwach mikro, małych i średnich;
- Przeciętne wynagrodzenie w przedsiębiorstwach aktywnych małych i średnich;
- Nakłady inwestycyjne na mikro, małe, średnie przedsiębiorstwo aktywne;
- Nakłady inwestycyjne na pracującego w aktywnym przedsiębiorstwie mikro, małym i średnim.

Wskaźnik syntetyczny (WS) został sporządzony według wzoru:

$$WS = (p \cdot n - x) \cdot 100 / \max((p \cdot n - x))$$

gdzie: n – liczba zmiennych, x – liczba punktów za zmienne stanowiąca sumę miejsc zajętych przez region w rankingu w poszczególnych podrankingach, p – liczba miejsc w rankingu, max (p·n-x) – maksymalna liczba punktów, jakie można uzyskać w przypadku zajęcia pierwszego miejsca we wszystkich podrankingach.

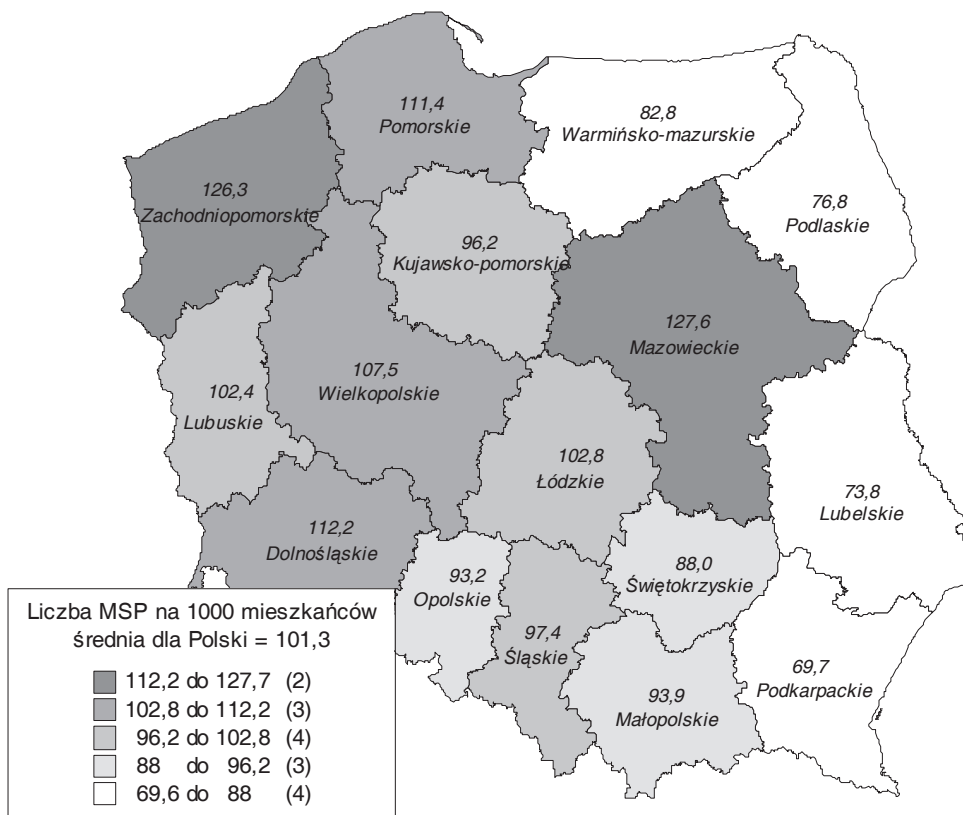
Wartość wskaźnika to poziom zrealizowania przez region maksymalnego wyniku, czyli zajęcia pierwszego miejsca we wszystkich podrankingach.

Porównanie województw dla najważniejszych wskaźników przedsiębiorczości

Liczba MSP na 1000 mieszkańców, w tym przedsiębiorstw aktywnych

Liczba przedsiębiorstw zarejestrowanych w REGON na 1000 mieszkańców pokazuje poziom przedsiębiorczości w sposób dostosowany do wielkości województwa i dzięki temu umożliwia porównania międzyregionalne. Jak wynika z mapy 17.2 liderami w tej kategorii w 2008 roku były województwa mazowieckie i zachodniopomorskie (odpowiednio 128 i 126 przedsiębiorstw na 1000 mieszkańców). Powyżej średniej dla kraju znajdowały się również województwa: dolnośląskie, pomorskie, wielkopolskie, lubuskie oraz łódzkie. Warto również zauważyć, że 5 województw z najsłabszymi wynikami, to województwa położone na obszarze Polski wschodniej.

Mapa 17.2. Liczba zarejestrowanych MSP na 1000 mieszkańców w Polsce w 2008 roku – ujęcie regionalne

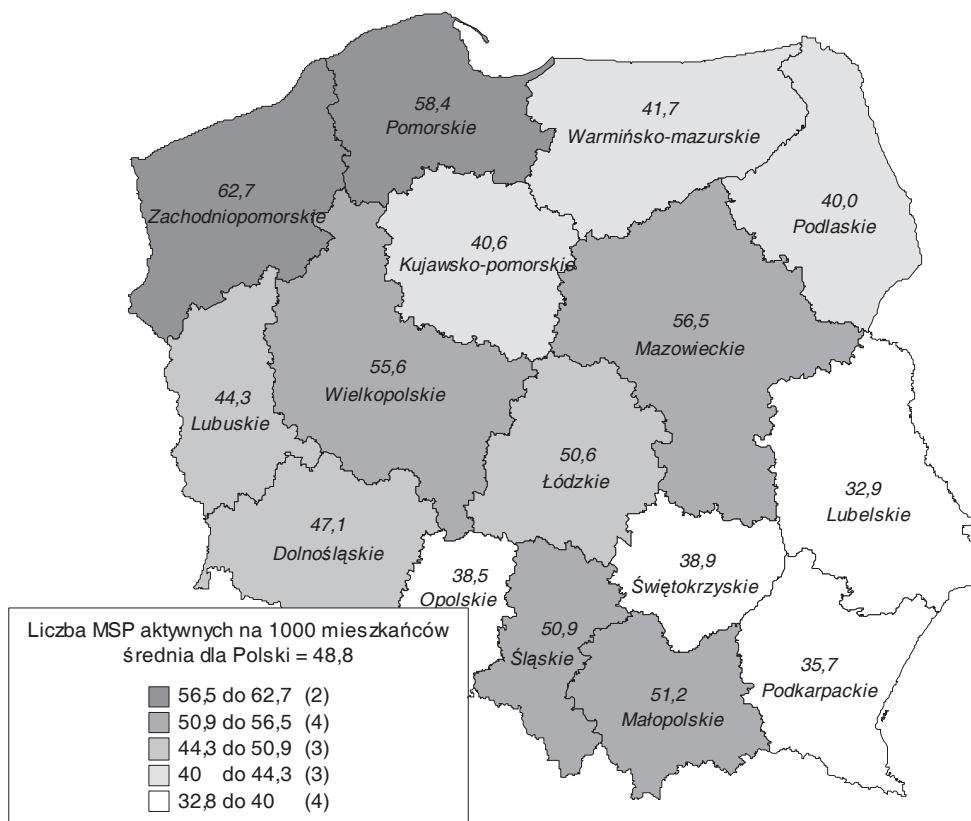

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, przygotowanych na potrzeby niniejszej publikacji.

Analizując dane dotyczące przedsiębiorstw aktywnych z sektora MSP, sytuacja wygląda trochę inaczej (mapa 17.3). Liderami były w tym przypadku województwo zachodniopomorskie i pomorskie, a tuż za nimi Mazowsze. Powyżej średniej dla kraju plasują się województwa: wielkopolskie, śląskie i małopolskie oraz łódzkie. Podobnie jak w przypadku ogólnej liczby MSP na 1000 mieszkańców, tak i tutaj najniższe wartości osiągnęło 5 województw z Polski wschodniej. Warto również zwrócić uwagę na województwo opolskie, które w przypadku tego wskaźnika wypada słabiej.

Pomimo dużej rozbieżności między wartościami tych dwóch wskaźników (przedsiębiorstwa aktywne stanowią ok. 50% wszystkich zarejestrowanych przedsiębiorstw), stosunek między nimi jest stały. Pozwala to na stwierdzenie, że problem aktywności (a właściwie nieaktywności) przedsiębiorstw w całej Polsce jest podobny i nie różnicuje się w sposób znaczący pomiędzy regionami.

Mapa 17.3. Liczba MSP aktywnych na 1000 mieszkańców w Polsce w 2008 roku – ujęcie regionalne

Źródło: obliczenia własne na podstawie *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2008 roku*, GUS (2010) Warszawa.

MSP nowo powstałe i zlikwidowane na 1000 mieszkańców

W 2008 roku najwięcej przedsiębiorstw z sektora MSP na 1000 mieszkańców powstało w województwach pomorskim i zachodniopomorskim (mapa 17.4). Jednakże na Pomorzu zlikwidowano mniejszą liczbę przedsiębiorstw, więc tu saldo wypada korzystniej niż u sąsiada z zachodu.

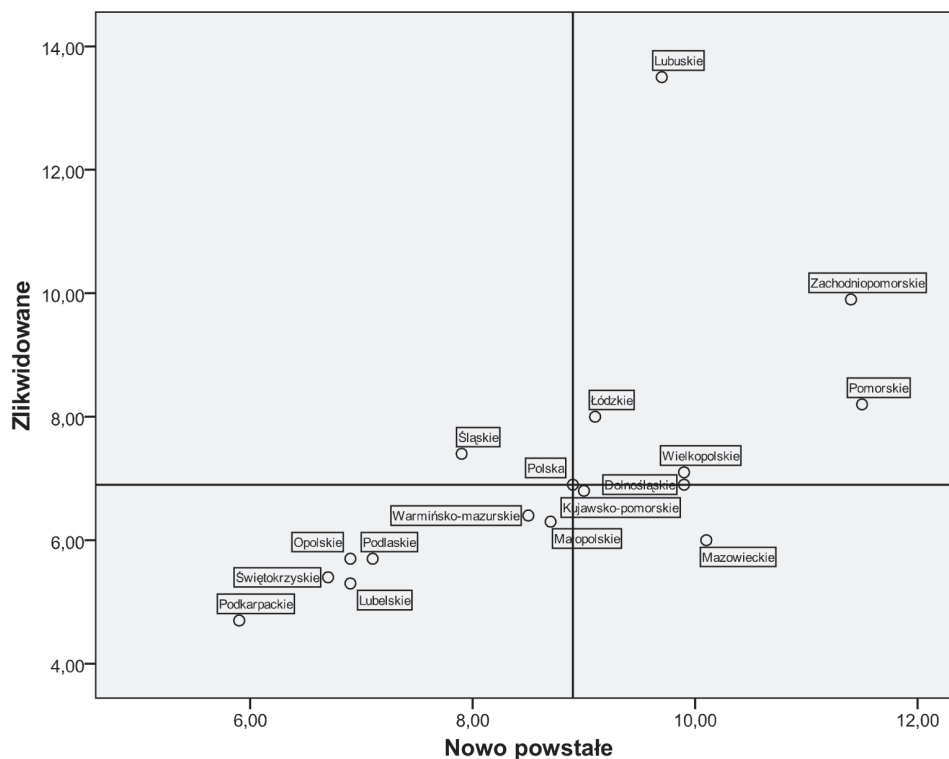
Również w przypadku tych wskaźników województwa Polski wschodniej oraz opolskie są na końcu rankingu. Jedynie Warmia i Mazury osiągnęły wyniki zbliżone do średniej krajowej.

Największa nadwyżka przedsiębiorstw nowo powstałych nad zlikwidowanymi miała miejsce w województwie mazowieckim. Liczba firm zlikwidowanych na 1000 mieszkańców przeważała nad nowo powstałymi na 1000 mieszkańców jedynie w Lubuskiem.

Na wykresie 17.1 zestawiono liczbę MSP zlikwidowanych i nowo powstałych na 1000 mieszkańców. W województwach, gdzie zakładano dużo przedsiębiorstw, jednocześnie dużo zlikwidowano. Linia pionowa i pozioma oznaczają poziomy średnie dla kraju. Województwo zachodniopomorskie, pomorskie oraz łódzkie mają wartości obu wskaźników powyżej średniej krajowej, czyli powstaje tam dużo przedsiębiorstw i jednocześnie wiele zostaje zlikwidowanych. Warto zwrócić tu uwagę na województwo lubuskie, które pod względem liczby przedsiębiorstw zlikwidowanych znajduje się znacznie powyżej średniej krajowej.

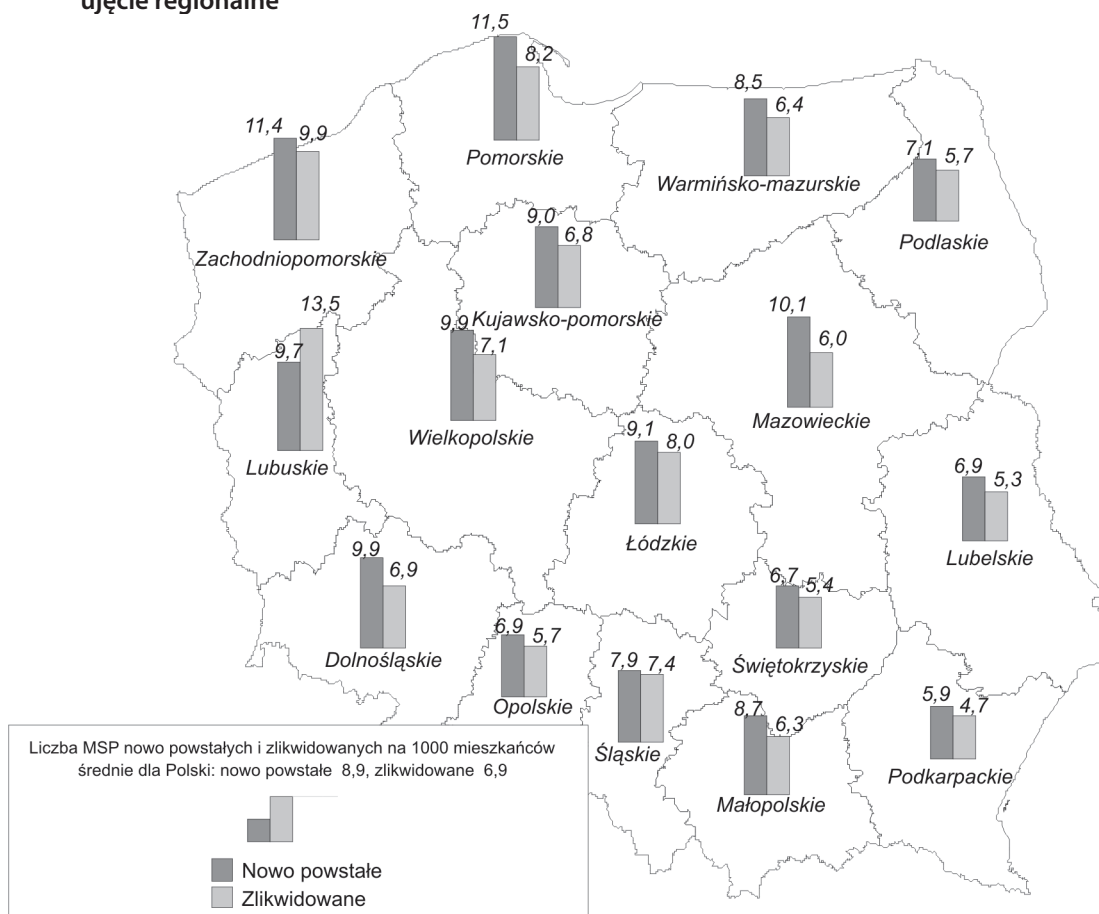
Drugą, dość liczną grupę stanowią województwa, mające wartości obu wskaźników poniżej średnich krajowych. W tej grupie najslabiej wypadło województwo podkarpackie, świętokrzyskie i lubelskie. Na uwagę zasługuje województwo mazowieckie, w którym z jednej strony powstało więcej nowych przedsiębiorstw na 1000 mieszkańców niż średnio w kraju, a z drugiej zlikwidowano mniej niż średnio w kraju. W nietypowej sytuacji znajduje się również województwo śląskie, ponieważ zlikwidowano tam więcej przedsiębiorstw na 1000 mieszkańców niż średnio w kraju, ale założono mniej niż średnio w kraju. Region zlokalizowany w tej ćwiartce wykresu zagrożony jest spadkiem przedsiębiorczości.

Wykres 17.1. Liczba MSP nowo powstałych i zlikwidowanych na 1000 mieszkańców w Polsce w 2008 roku – ujęcie regionalne

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, przygotowanych na potrzeby niniejszej publikacji.

Mapa 17.4. Liczba MSP nowo powstałych i zlikwidowanych na 1000 mieszkańców w Polsce w 2008 roku – ujęcie regionalne

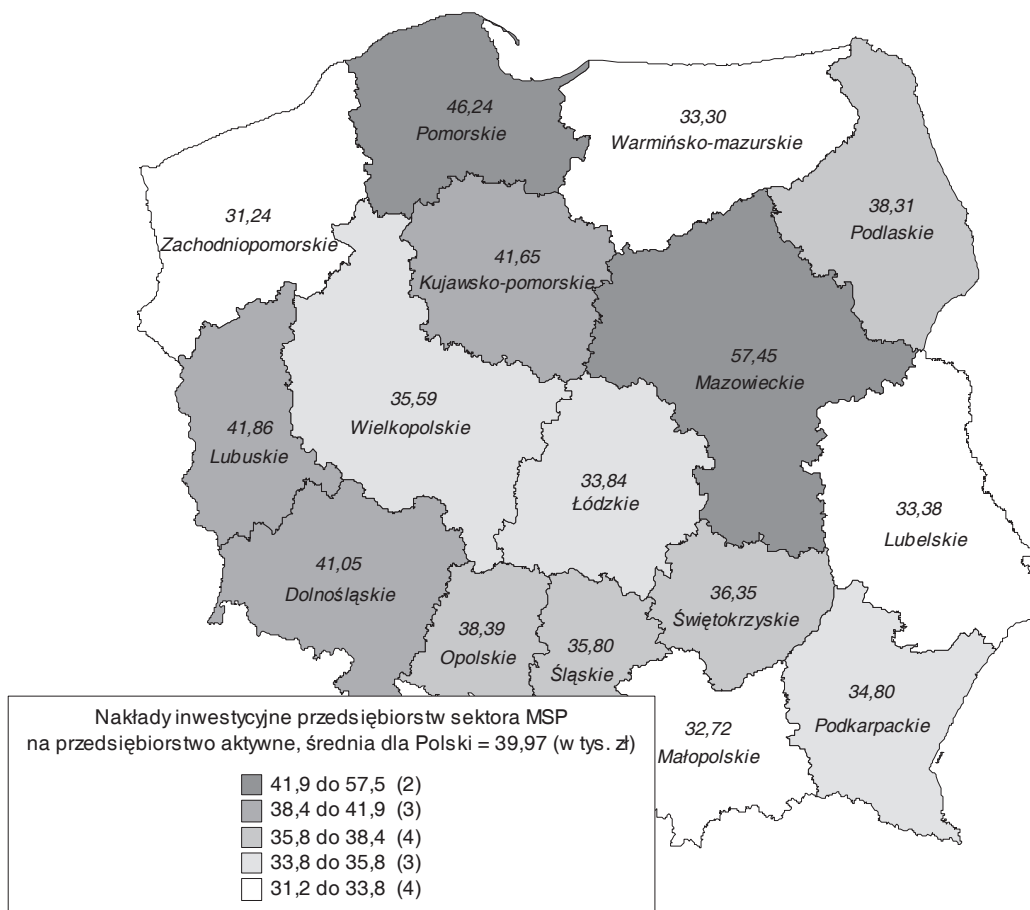

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, przygotowanych na potrzeby niniejszej publikacji.

Nakłady inwestycyjne i źródła ich finansowania

Najwyższe nakłady inwestycyjne poniosły aktywne MSP w województwie mazowieckim (mapa 17.5). Ich wartość była o ok. 20% wyższa niż nakłady kolejnego województwa w rankingu – pomorskiego. Powyżej średniej dla Polski znalazły się również województwa: lubuskie, dolnośląskie i kujawsko-pomorskie.

Mapa 17.5. Nakłady inwestycyjne przedsiębiorstw aktywnych z sektora MSP na przedsiębiorstwo w 2008 roku – ujęcie regionalne

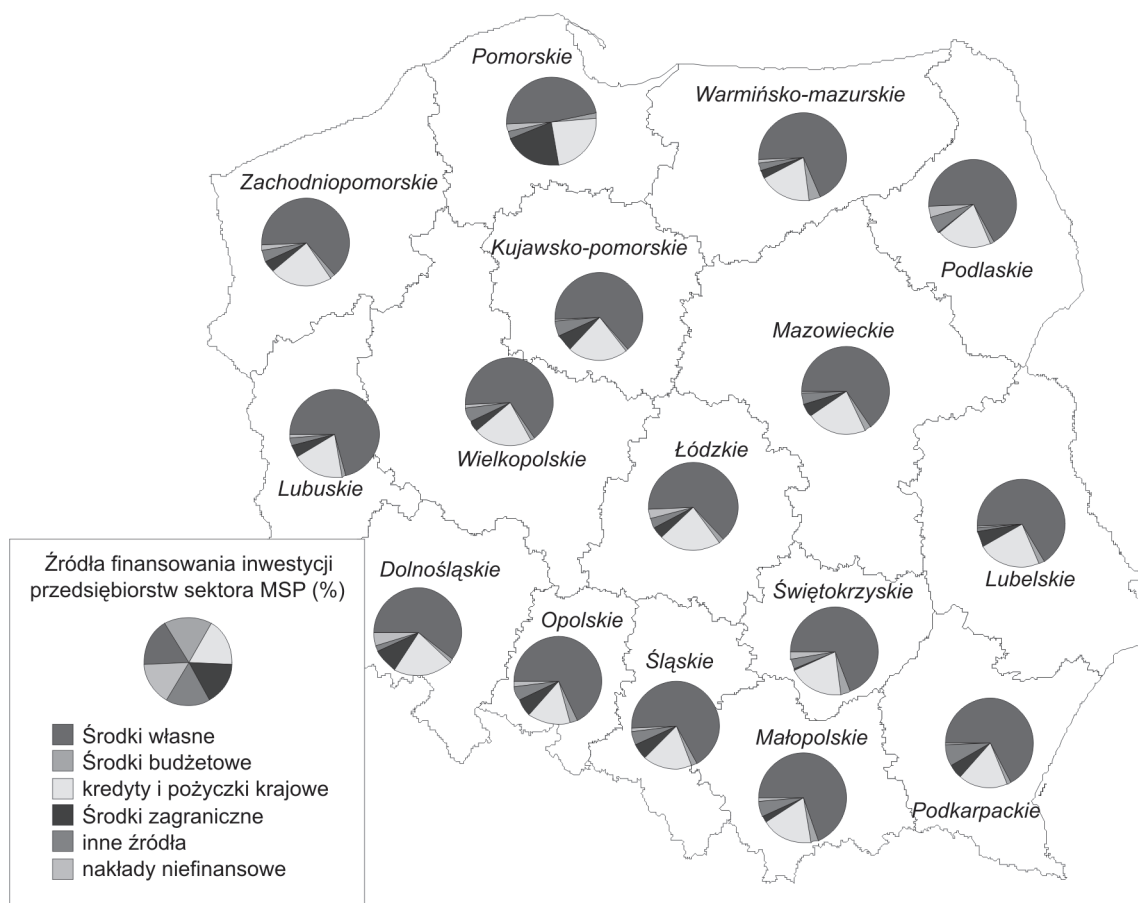

Źródło: obliczenia własne na podstawie *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2008 roku*, GUS (2010) Warszawa.

Warto zauważyć, że w przypadku tego wskaźnika województwa wschodniej Polski osiągnęły niskie wyniki w porównaniu z resztą kraju. Wyjątkiem było Podlasie, gdzie inwestycje na aktywne przedsiębiorstwo z sektora MSP były zbliżone do średniej krajowej.

Głównym źródłem finansowania inwestycji we wszystkich regionach są środki własne (mapa 17.6). Dla większości regionów kolejne pod względem wielkości finansowania źródło to kredyty i pożyczki krajowe. Wyjątek stanowi województwo pomorskie, w którym duży udział inwestycji finansowany był ze środków zagranicznych, a w mniejszym stopniu niż średnio w kraju ze środków własnych. Warto też zwrócić uwagę na środki budżetowe, które w największym stopniu wykorzystywali mali i średni przedsiębiorcy na Warmii i Mazurach, na Opolszczyźnie oraz w regionie świętokrzyskim.

Mapa 17.6. Źródła finansowania inwestycji przedsiębiorstw sektora MSP w 2008 roku – ujęcie regionalne

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, przygotowanych na potrzeby niniejszej publikacji.

Wymiana handlowa

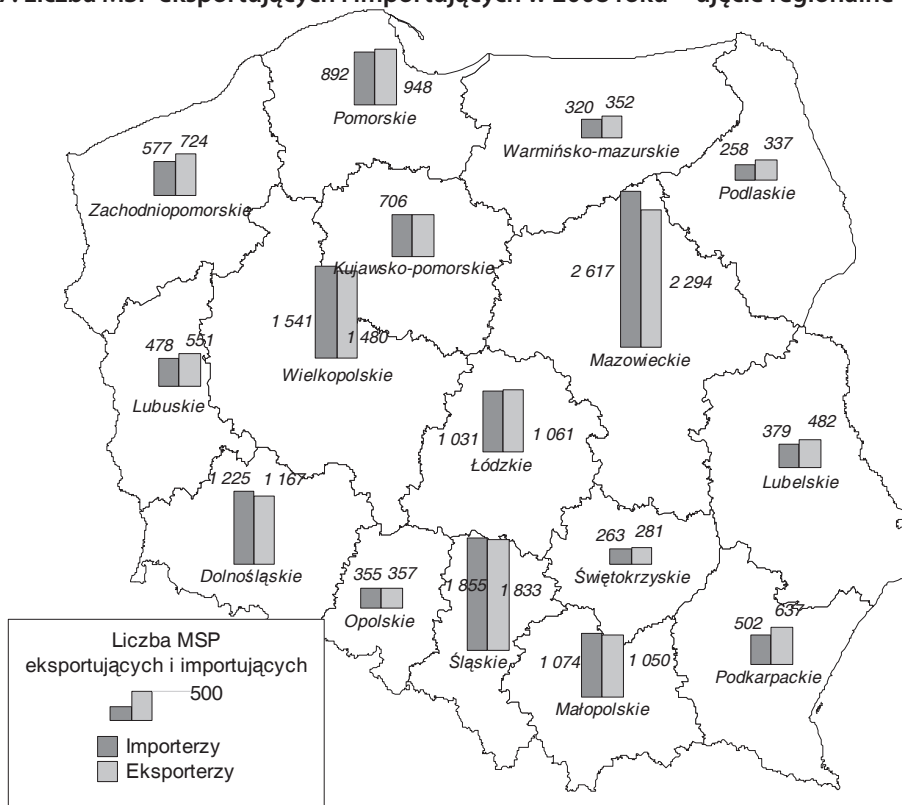
Na mapach 17.7 i 17.8 przedstawiono dane dotyczące wymiany handlowej w poszczególnych województwach. Po pierwsze, warto zauważyć, że jeśli z jednej strony liczba eksporterów i importerów w poszczególnych regionach jest zbliżona, to wartość zakupów z importu znacznie przekraczała wartość sprzedaży eksportowej.

Niektóre województwa wyróżniają się na tle kraju, ponieważ import przeważa tam nad eksportem (zarówno pod względem ilości przedsiębiorstw prowadzących wymianę handlową, jak również wartości tej wymiany). Należy do nich: Mazowsze, Małopolska, Wielkopolska oraz Śląsk. Co ciekawe, po pierwsze, są to regiony o największej wymianie handlowej w kraju, a po drugie, z wyjątkiem Małopolski, są liderami rankingu przedsiębiorczości.

W obu zestawieniach nie ma większej różnicy w kolejności regionów w rankingu. Można zatem powiedzieć, że wartość wymiany handlowej była zależna od liczby firm, które taką wymianę prowadzą. W obu kategoriach (importu i eksportu) wyróżniają się województwa mazowieckie, śląskie i wielkopolskie. Charakteryzują się zarówno dużą ilością firm eksportujących/importujących (w obu przypadkach powyżej średniego poziomu dla kraju, która wynosi odpowiednio: 891 eksporterów średnio na województwo oraz 880 importerów średnio na województwo), jak i wysokimi wartościami handlu zagranicznego (również znacznie powyżej średniej krajowej dla sprzedaży eksportowej – 6,34 mld zł średnio na region i zakupów z importu – 9,31 mld zł).

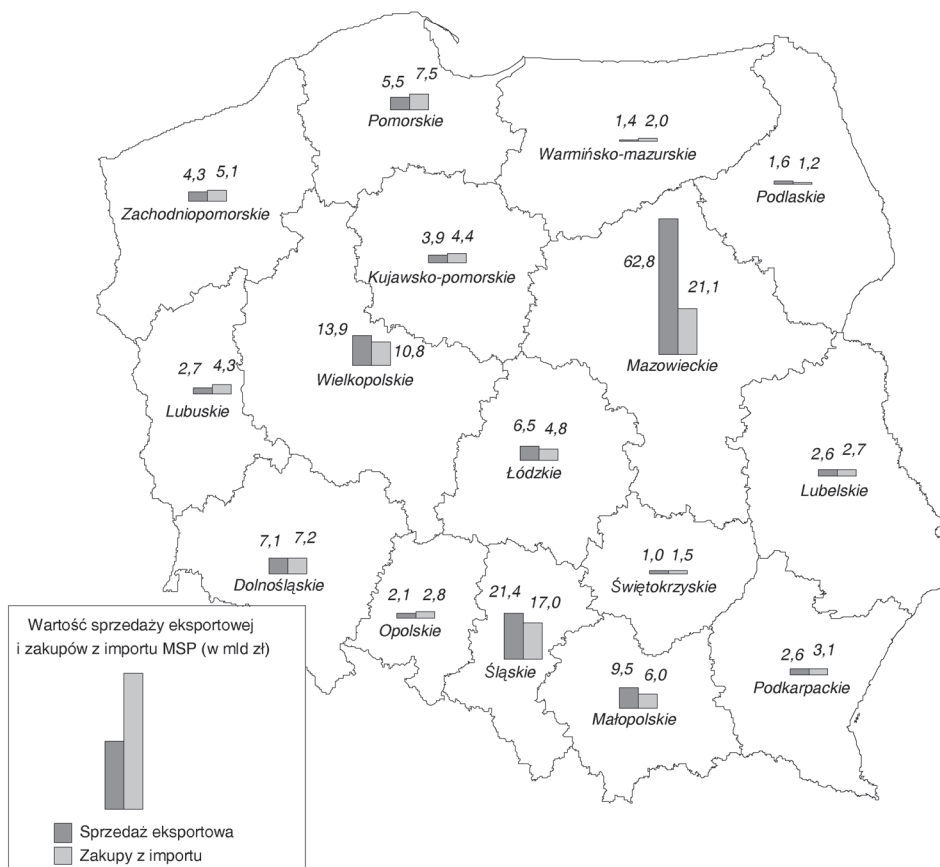
W przypadku handlu zagranicznego, podobnie jak dla wcześniej opisywanych wskaźników, na końcu rankingu znajdują się województwa Polski wschodniej oraz województwo opolskie. Jedynie Podkarpacie wypadło tu nieznacznie korzystniej, wyróżniając się na tle województw wschodnich.

Mapa 17.7. Liczba MSP eksportujących i importujących w 2008 roku – ujęcie regionalne

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (baza Pontinfo).

Mapa 17.8. Wartość sprzedaży eksportowej i zakupów z importu MSP w 2008 roku – ujęcie regionalne

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (baza Pontinfo).

Z przedstawionych w tej części raportu informacji wynika, że na tle kraju pod względem rozwoju sektora MSP zdecydowanie wyróżnia się województwo mazowieckie. Jest liderem większości przedstawionych rankingów oraz osiągnęło najwyższą wartość wskaźnika syntetycznego. Również bardzo dobrze prezentuje się sytuacja sektora MSP w województwie pomorskim. Najsłabsze wyniki pod względem rozwoju przedsiębiorczości osiągnęły województwa wschodniej Polski, choć na tle tej grupy pozytywnie wypadło Podlaskie – ze względu na wysokie nakłady inwestycyjne na przedsiębiorstwo sektora MSP oraz Podkarpackie – z uwagi na wymianę handlową (wskaźniki dotyczące demografii przedsiębiorstw dla obu regionów były już zdecydowanie słabsze).

Część II
**Znaczenie kapitału ludzkiego
w rozwoju przedsiębiorczości**

Rozdział 9

Joanna Orłowska

Kompetencje kadr i zawody przyszłości w świetle badań foresight

Dotychczasowe badania³⁴ i dostępne analizy wskazują, że jednym z zasadniczych czynników hamujących innowacyjność i konkurencyjność polskich przedsiębiorstw jest brak odpowiednio wykwalifikowanych kadr. Tymczasem, w zachodzących obecnie procesach globalizacji gospodarki, to właśnie kompetentne i posiadające odpowiednie umiejętności kadry mogą stać się nowym i najbardziej efektywnym źródłem przewagi konkurencyjnej. Stąd też niezwykle istotne wydaje się szybkie i właściwe rozpoznanie zapotrzebowania na kadry, szczególnie w tych sektorach, które posiadają największy potencjał innowacyjny. Niezbędne jest także skuteczne przewidywanie trendów, jakie będą miały miejsce w gospodarce światowej i poszczególnych jej sektorach oraz stworzenie na ich podstawie możliwych scenariuszy rozwoju polskiej gospodarki.

Czynniki strukturalne takie, jak globalizacja, zmiany technologiczne, starzenie się społeczeństw czy przejście na gospodarkę niskoemisyjną przyczyniają się do szybkich zmian, jakie zachodzą na europejskim i światowym rynku pracy. W wyniku tempa tych zmian, brak odpowiednich umiejętności w niektórych sektorach i zawodach już obecnie jest przyczyną występowania wysokiego poziomu bezrobocia strukturalnego w niektórych krajach UE.

Aby sprostać obecnym i przyszłym wyzwaniom, jakie pociąga za sobą budowa gospodarki opartej na wiedzy (GOW), a także stworzyć podstawy do rozwoju oparte o zasady konkurencyjności i zrównoważonego wzrostu, Europa potrzebuje kadr posiadających kwalifikacje i umiejętności dostosowane do potrzeb nowoczesnej gospodarki. Identyfikacja najbardziej pożądanych na rynku kompetencji i zawodów nie jest w praktyce możliwa bez określenia przyszłych trendów rozwoju samej gospodarki, jak i poszczególnych jej branż.

Próby przewidywania średnio- i długookresowych trendów gospodarki oraz budowania możliwych scenariuszy jej rozwoju (a także poszczególnych branż) są w ostatnich latach coraz częściej podejmowane przez Unię Europejską i jej państwa członkowskie³⁵. Projekty te są prowadzone między innymi metodą foresight, która, choć nie jest metodą naukową, stanowi dobre narzędzie dla tego typu analiz. Obecnie w UE projekty typu foresight prowadzi w odniesieniu do całej gospodarki i poszczególnych branż Komisja Europejska. Próby przewidzenia przyszłych trendów i ich wpływu na gospodarkę narodową, w tym także w odniesieniu do potrzebnych kompetencji jej kadr podjęły także Czechy i Węgry.

W Polsce pierwsze działania typu foresight na poziomie narodowym rozpoczęto w 2003 r. poprzez uruchomienie Pilotażowego Projektu Foresight w Polu badawczym „Zdrowie i Życie”, który stanowił pierwszy etap Narodowego Programu Foresight (NPF)³⁶. W styczniu 2006 r. rozpoczął się drugi etap tego programu, który objął działania w zakresie trzech pól badawczych: Zrównoważony Rozwój Polski, Technologie Informacyjne i Telekomunikacyjne, Bezpieczeństwo. Równolegle do programu narodowego realizowanych było w Polsce kilkanaście projektów typu foresight zarówno o charakterze regionalnym, jak i branżowym. Projekty te były realizowane nie tylko przez instytucje publiczne, ale także przez uczelnie wyższe i instytucje prywatne.

W 2009 r. projekt typu foresight zleciła do realizacji także Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości. Projekt pt. *Foresight kadr nowoczesnej gospodarki* był pierwszym tego typu w Polsce, w którym zastosowano metodologię foresight do problematyki rynku pracy i prognozowania trendów w zakresie zapotrzebowania na kadry w rozwijającej się gospodarce oraz w odniesieniu do konkretnych sektorów. Impulsem do realizacji tego badania były liczne dane statystyczne i wyniki wcześniejszych badań prowadzonych na świecie oraz w Polsce, w tym między innymi także przez PARP, a dotyczące rozwoju kapitału ludzkiego i zapotrzebowania w obrębie kadr gospodarki, z których wynikało, że obecne kompetencje kadr są niedostosowane do potrzeb rynku. Warto podkreślić, że wspomniane badania nie pozwalały na uzyskanie całościowego obrazu co do trendów i zapotrzebowania na kadry w gospodarce polskiej oraz w odniesieniu do wybranych sektorów.

³⁴ *Potencjał rozwojowy polskich MSP*, Raport końcowy z badania przygotowany na zlecenie PARP przez PSDB i GFK Polonia, Warszawa 2008.

³⁵ Na świecie projekty tego typu są podejmowane już co najmniej od lat 70. Po raz pierwszy metodą foresight zastosowano w Japonii w roku 1970 i upowszechniono na świecie na przełomie XX i XXI wieku, m.in. w USA i Nowej Zelandii, a także w krajach UE. Obecnie programy i projekty wykorzystujące metodę foresight są realizowane zarówno przez wiele państw, jak też organizacje takie, jak ONZ, Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju czy UE.

³⁶ Szerzej na temat NPF na stronie internetowej: <http://www.ippt.gov.pl/foresight/foresight-narodowy.html>

9.1. Uwarunkowania obecnego i przyszłego rynku pracy

Z danych publikowanych m.in. przez Komisję Europejską wynika, że obecny i przyszły rynek pracy jest i będzie determinowany w głównej mierze przez zjawisko globalizacji, które pociąga za sobą wzrost znaczenia wiedzy jako czynnika generującego i zapewniającego przewagę konkurencyjną oraz stymulującego rozwój gospodarczy i społeczny. Według Komisji Europejskiej to właśnie dzięki globalizacji i otwarciu nowych rynków zbytu niezmiernie szybko rozwinęła się branża handlowa, co wywiera znaczący wpływ na europejski rynek pracy³⁷. Podobny wpływ ma także dążenie państw do zbudowania gospodarki opartej na wiedzy (GOW), w której priorytetowe znaczenie mają takie czynniki jak działalność badawczo-rozwojowa, mobilność naukowców, technologie informacyjne i telekomunikacyjne (ICT) oraz usługi, a przede wszystkim edukacja i jakość kapitału ludzkiego. Wywołuje to zmiany na rynku pracy, dla którego cechą charakterystyczną staje się coraz szerszy dostęp do wykształcenia, w tym wyższego. Komisja Europejska stwierdza także, że zmiany w kierunku gospodarki opartej o wiedzę stwarzają z jednej strony praktycznie nieograniczone możliwości w kreowaniu nowych miejsc pracy, z drugiej jednak powodują konieczność stałego podnoszenia kwalifikacji i wykształcenia w sposób zgodny z wymogami gospodarki³⁸. Podstawą do sformułowania takich wniosków przez KE były dane CeDefop³⁹, z których wynika, że w okresie 2006–2020 na terenie UE-25 powstanie około 100 milionów miejsc pracy, z czego 19,6 milionów będą stanowić nowe etaty, a 80,4 milionów to etaty „na zastępstwo”, czyli powstałe w wyniku odejścia pracownika z rynku pracy⁴⁰. Według KE nastąpi także zmiana proporcji pomiędzy stanowiskami pracy, do objęcia których konieczne będzie posiadanie wykształcenia wyższego lub średniego. Wykształcenie wyższe będzie niezbędne w przypadku 31,3% stanowisk pracy (wzrost z poziomu 25,1% w roku 2006), natomiast wykształcenie minimum średnie będzie wymagane w przypadku 50,1% stanowisk pracy (wzrost z poziomu 48,3% w roku 2006)⁴¹. Ta statystyka jest niezwykle istotna, ponieważ już dziś struktura wykształcenia pracowników nie zapewnia odpowiedniej jakości kadr dla rozwijającej się gospodarki. Istnieje obecnie duży i stale powiększający się rozdzźwięk pomiędzy rodzajem i jakością wykształcenia nabywanego w trakcie edukacji a kompetencjami niezbędnymi do funkcjonowania w życiu zawodowym. Brak zaplanowanej i adekwatnej reakcji instytucji publicznych, a także po części pracodawców i samych pracowników w obszarze edukacji może więc spowodować w przyszłości bardzo poważne konsekwencje na globalnym rynku pracy oraz na rynkach lokalnych.

Jednocześnie, z powodu ciągłego postępu technologicznego oraz zwiększającej się wydajności pracy, już dziś mamy do czynienia ze zjawiskiem eliminowania wielu stanowisk wymagających rutynowych umiejętności. W przyszłości to zjawisko będzie się nasilać, szczególnie w sektorze usług, gdzie widoczna będzie tendencja do rozszerzania umiejętności i kompetencji na wszystkich poziomach zatrudnienia o wykonywanie zadań innych niż rutynowe⁴². Efektem tego zjawiska jest dziś między innymi powiększająca się rzesza osób bezrobotnych, zbytecznych, szczególnie w sektorach tradycyjnych. Zjawisko to jest już na tyle widoczne w krajach UE, że Komisja Europejska wystąpiła w 2008 r., w ramach Europejskiego Programu Naprawy Gospodarczej, z tzw. Europejską Inicjatywą Wsparcia Zatrudnienia⁴³, której głównym założeniem jest promocja zatrudnienia oraz umożliwienie powrotu na rynek pracy osobom, których umiejętności i kwalifikacje nie mają zastosowania w gospodarce. Instrumentem realizacji tej Inicjatywy mają być przede wszystkim szkolenia i podnoszenie bądź zmiana kwalifikacji tych osób w kierunku zgodnym z zapotrzebowaniem gospodarki.

Paradoksem obecnej sytuacji na rynku pracy jest jednak fakt, że mimo powiększającej się liczby osób szukających pracy, występują na nim stale niedobory w zakresie konkretnych kompetencji wymaganych przez gospodarkę. Komisja Europejska w swoim raporcie prognozuje, że w kolejnych latach wzrastać będzie zapotrzebowanie na pracowników z szerokim przekrojem kluczowych umiejętności takich, jak umiejętność rozwiązywania problemów, zdolności analityczne, rozwinięte zdolności komunikacyjne i interpersonalne, zdolności językowe, czyli właśnie szeroko rozumiane umiejętności nierutynowe. Z jednej strony głównym powodem wzrostu tego zapotrzebowania jest, wg autorów raportu, rozwój technologii, w szczególności ICT, których powszechne wykorzystanie wiąże się z posiadaniem powyższych zdolności. Z drugiej strony natomiast obecne i prognozowane w przyszłości niedobory w zakresie kompetencji są efektem zmian demograficznych, szczególnie widocznych w krajach wysokorozwiniętych⁴⁴. Społeczeństwa tych krajów starzeją się, a liczba młodych ludzi wkraczających na rynek pracy stale maleje. Wskaźniki urodzeń w gospodarkach rozwiniętych spadają poniżej poziomu odtworzenia, a długość życia wzrasta

³⁷ *New Skills for New Jobs. Anticipating and matching labour market and skills needs*, Komisja Europejska, 2009.

³⁸ Ibidem.

³⁹ CeDefop – European Centre for the Development of Vocational Training.

⁴⁰ Dane CeDefop cyt. za: *New Skills for New Jobs...*, op. cit.

⁴¹ Ibidem.

⁴² Ibidem.

⁴³ Europejska Inicjatywa Wsparcia Zatrudnienia – European Employment Support Initiative

⁴⁴ *New Skills for New Jobs...*, op. cit.

dzięki lepszemu opiece zdrowotnej i warunkom życia. Dodatkowo, na emeryturę zaczyna właśnie odchodzić pokolenie wyżu demograficznego. Według OECD, w latach 2025–2030 globalna siła robocza będzie się zmniejszać o 12 milionów rocznie⁴⁵. Już obecnie osoby zatrudnione nie są w stanie zaspokajać potrzeb ekonomicznych osób niepracujących, co szczególnie dotkliwie widoczne jest w krajach europejskich. Paradoxem tej sytuacji jest także to, że na całym świecie osoby w wieku produkcyjnym, zdolne do podjęcia pracy nie są w pełni wykorzystywane. Wyniki badań opublikowanych przez Międzynarodową Organizację Pracy⁴⁶ pokazały, że w 2007 r. zatrudniano 61,7% globalnej populacji w wieku produkcyjnym (powyżej 15 roku życia)⁴⁷. Widać więc, że rozwiązaniem problemu niedoboru kadr nie jest zatem wzrost liczby potencjalnych pracowników, ale dostępność osób o pożądanych umiejętnościach.

Trudności z dostępem do kadr są też coraz częściej skutkiem migracji, zarówno po stronie pracodawców jak i pracowników. Pracodawcy przenoszą swoje zakłady produkcyjne tam, gdzie koszty jej prowadzenia są najniższe. Wskazują na to dane serwisu Komisji Europejskiej: *European Restructuring Monitor*, z których wynika, iż 51,5% procesów produkcyjnych EU zostało wyeksportowanych poza jej granice⁴⁸. Pracownicy migrują natomiast w kierunku jak najlepszych warunków pracy i płacy. Efektem tego coraz częściej bywa z jednej strony niedobór wykwalifikowanych pracowników tam, gdzie zlokalizowane są zakłady produkcyjne, z drugiej natomiast – nadmiar rąk do pracy w innych częściach kraju czy świata. Nasilające się obecnie zjawisko migracji samo w sobie nie jest oczywiście niczym złym, natomiast jego skala (w ostatnich latach, w skali globalnej liczba osób pracujących poza ojczyzną jest największa w historii⁴⁹) powoduje, że wywiera ono znaczący wpływ na obecną sytuację na rynku pracy. Migracje międzynarodowe zwykle przybierają kierunek z krajów rozwijających się do krajów rozwiniętych, zarówno w celu poszukiwania lepszych warunków pracy, jak i wyższego standardu życia. Wpływa to na lokalne rynki pracy powodując niejednokrotnie niedobory wykwalifikowanych kadr w krajach rozwijających się. W konsekwencji pozostają one bez zasobów ludzkich koniecznych do utrzymania obecnego poziomu rozwoju lub korzystania z szans wzrostu w przyszłości. Poza międzynarodową mobilnością, która przybiera niekiedy postać drenażu talentów, zaobserwować można również zwiększającą się migrację wewnątrz krajów. Pracownicy migrują zwykle ze wsi do miast, z mniejszych miast do większych miast, z obszarów mniej uprzemysłowionych do bardziej uprzemysłowionych. Umiejętność bycia mobilnym zarówno w kontekście sektorowym, zawodowym jak i geograficznym będzie więc nabierała coraz większego znaczenia, stąd niezwykle istotnym wyzwaniem dla państw i rządów jest i będzie w przyszłości usunięcie barier, w tym administracyjnych, jak również dysponowanie bardziej przejrzystymi i wiarygodnymi informacjami dotyczącymi rynku pracy.

Rynek pracy jest też obecnie determinowany odchodzeniem od sektorów tradycyjnych i rolniczych w kierunku usług i sektorów wymagających wysokich kwalifikacji. Ta tendencja nieuchronnie będzie się pogłębiać w kolejnych dekadach. Ekonomści Międzynarodowej Organizacji Pracy przewidują, że do 2015 roku liczba wolnych miejsc pracy w sektorze usługowym na świecie wzrośnie o co najmniej 500 milionów. Zdecydowana większość tych stanowisk powstanie w Azji, ale także dziesiątki milionów w Europie, obu Amerykach oraz na Bliskim Wschodzie⁵⁰. Przewiduje się, że w sektorze usług najwięcej miejsc pracy powstanie w branży usług dla biznesu (szczególnie w sektorze informatyki i telekomunikacji, ubezpieczeniach i consultingu), ochronie zdrowia, pracy społecznej, dystrybucji, usługach osobistych, hotelarstwie i cateringu oraz w mniejszym stopniu w edukacji. Prężnie będzie się także rozwijać sektor energetyki opartej na alternatywnych źródłach energii, ochronie środowiska, utylizacji odpadów, budownictwie, transporcie, rolnictwie i leśnictwie. Analogiczne tendencje w zakresie czynników warunkujących światowe rynki pracy zostały także zdiagnozowane na poziomie rynku pracy w Polsce.

Z dostępnych danych statystycznych i przeprowadzonych dotychczas badań wynika, że jednym z zasadniczych czynników hamujących innowacyjność i konkurencyjność polskich przedsiębiorstw jest brak odpowiednio wykwalifikowanych kadr⁵¹. Dane z lat wcześniejszych⁵² pokazują natomiast, że z roku na rok rośnie świadomość przedsiębiorców w zakresie znaczenia kapitału ludzkiego w przedsiębiorstwach. W 2006 r. nie wymieniano jeszcze jakości kapitału ludzkiego jako czynnika wpływającego na konkurencyjność przedsiębiorstw, chociaż firmy odczuwały już braki pracowników. Dopiero w 2007 jako czynnik sprzyjający wzrostowi konkurencyjności wskazane zostały kompetencje i motywacje pracowników⁵³.

⁴⁵ *Live longer, work longer*, OECD 2006, Employment Outlook, OECD 2007.

⁴⁶ Międzynarodowa Organizacja Pracy – International Labour Organisation, ILO.

⁴⁷ Global Employment Trends 2008, Międzynarodowa Organizacja Pracy, Genewa, www.ilo.org

⁴⁸ Cyt. za: *New Skills for New Jobs...*, op.cit.

⁴⁹ „Ponad 190 milionów ludzi żyje poza swoimi ojczyznami, co stanowi około trzech procent światowej populacji. W przybliżeniu, jedna na 35 osób na świecie jest migrantem, a ich liczba rośnie o prawie trzy procent w skali roku” – dane International Organization for Migration, <http://www.iom.int>, cyt. za: A. Gryzik, *Tendencje zatrudnienia i rozwój rynku pracy w Polsce i na świecie*, w: Foresight kadr nowoczesnej gospodarki, pod red. K. B. Matusiaka, J. Kucińskiego, A. Gryzik, PARP, Warszawa, 2009.

⁵⁰ Imputation, Estimation and Prediction Using the Key Indicators of the Labour Market (KILM) Data Set, Międzynarodowa Organizacja Pracy, 2004.

⁵¹ *Potencjał rozwojowy polskich MSP*, Raport końcowy z badania przygotowany na zlecenie PARP przez PSDB i GfK Polonia, Warszawa 2008.

⁵² M. Starczewska-Krzysztozek, *Monitoring kondycji sektora MSP 2007*, PKPP Lewiatan.

⁵³ Ibidem.

Wynikiem powyższych badań jest też potwierdzenie tezy o ułomności polskiego systemu edukacji, ponieważ problemem wielu przedsiębiorstw jest niemożność znalezienia pracownika z odpowiednimi kwalifikacjami. Przyczyną tego stanu rzeczy są z jednej strony zbyt wolne względem potrzeb gospodarki zmiany w zakresie programów kształcenia w szkołach i uczelniach wyższych, z drugiej zaś zwiększona emigracja wykwalifikowanych pracowników po przystąpieniu Polski do UE. Z danych GUS dotyczących struktury kształcenia na polskich uczelniach wyższych wynika, że spośród 1,9 mln studentów w Polsce w roku akademickim 2007/2008, najwięcej osób kształciło się na kierunkach ekonomicznych i administracyjnych (23%), społecznych (13,9%) oraz pedagogicznych (12%), a najmniej na inżyniersko-technicznych (6,8%). Proporcje takie dotyczyły także ponad 410 tys. absolwentów z lat 2006/2007⁵⁴. Efektem tego jest zbyt duża, w stosunku do zapotrzebowania na rynku, liczba absolwentów szkół humanistycznych, a zbyt mała uczelni technicznych i co za tym idzie także niedostosowanie kompetencji pracowników do potrzeb pracodawców, szczególnie w sektorach mających duży potencjał innowacyjny oraz sektorze usług. W konsekwencji ponad 60% przedsiębiorstw odczuwa braki specjalistów-inżynierów, a 36% firm zgłasza niedobór specjalistów z wykształceniem technicznym. Prawie 60% przedsiębiorców wskazuje także, że z roku na rok znalezienie odpowiedniego kandydata do pracy jest coraz trudniejsze, ponieważ umiejętności praktyczne kandydatów do pracy oraz ich wiedza pogorszą się w porównaniu z latami ubiegłymi⁵⁵. Efektem tego niedopasowania kompetencji kadr do potrzeb polskiej gospodarki jest sytuacja, w której duża część osób bezrobotnych, także z wykształceniem wyższym, ma olbrzymie trudności z podjęciem pracy, przy jednoczesnym trwałym niedoborze kadr w niektórych sektorach gospodarki. Niepokojącym zjawiskiem jest systematyczne starzenie się polskiego społeczeństwa oraz emigracja osób posiadających najwyższe kwalifikacje. Może to wpływać na ograniczenie tempa i skali wzrostu konkurencyjności polskich przedsiębiorstw, co może istotnie wpływać na kondycję całej gospodarki.

W tym kontekście szczególnie istotne jest właściwe rozpoznanie zapotrzebowania na kadry, szczególnie w tych sektorach, które posiadają największy potencjał innowacyjny i wzrostu, czyli będą w przyszłości decydowały o konkurencyjności gospodarki i tempie jej zmian. Niezbędne jest także skuteczne przewidywanie trendów, jakie będą miały miejsce w gospodarce światowej i poszczególnych jej sektorach oraz stworzenie na ich podstawie możliwych scenariuszy rozwoju.

Prognozy dotyczące kadr nowoczesnej gospodarki nie dają, rzecz jasna, dokładnego obrazu przyszłości, pozwalają jednak uchwycić pewne trendy i uwypatnić potrzebę odpowiedniej reakcji na nie w postaci konkretnych działań.

Prognozowanie przyszłości kadr jest szczególnie trudne w czasie trwającego kryzysu gospodarczego, który potęguje wzrost poziomu nieprzewidywalności przyszłości światowej gospodarki, jak również zwiększa tempo zmian w zapotrzebowaniu na niektóre zawody i umiejętności. Tym bardziej jednak, co podkreśla także Komisja Europejska⁵⁶, należy zainteresować się kapitałem ludzkim i jego rozwojem zgodnym z potrzebami gospodarki, bowiem może to mieć kluczowe znaczenie na drodze do poprawy jej sytuacji. Niezbędne jest zatem dokładniejsze diagnozowanie potrzeb w zakresie rozwoju kapitału ludzkiego, podnoszenie kwalifikacji, ale przede wszystkim coraz lepsze ich dopasowywanie do potrzeb dynamicznie zmieniającego się rynku pracy. To wyzwanie stało się strategicznym celem działania samej Komisji Europejskiej, jak i poszczególnych państw członkowskich, które w podnoszeniu kwalifikacji i umiejętności pracowników dostrzegły realną szansę na rozwój konkurencyjności i produktywności europejskiej gospodarki, jej zdolności adaptacji do zachodzących szybko zmian oraz społecznej spójności.

Identyfikacja umiejętności kadry zarządzającej oraz pracowników przedsiębiorstw, na które będzie zapotrzebowanie w długiej perspektywie czasowej (10–20 lat) stała się celem badania *Foresight kadr nowoczesnej gospodarki*. W orbie zainteresowania PARP, oprócz omówionych już powyżej ogólnych trendów rozwoju gospodarki polskiej i światowej, znalazły się cztery branże, które zdaniem ekspertów mają największy potencjał innowacyjny i będą w przyszłości odgrywać znaczącą rolę w gospodarce, a mianowicie: sektor ICT, sektor energetyczny, sektor chemiczny oraz sektor przemysłu maszynowego. Dodatkowo badanie objęło w sposób horyzontalny zagadnienie kadr i zawodów przyszłości. Prowadzone przez ekspertów w ramach badania analizy pozwoliły na sformułowanie scenariuszy rozwoju gospodarki polskiej i wymienionych branż oraz zidentyfikowanie zawodów przyszłości wraz z kompetencjami, które w zależności od przyjętego scenariusza będą najbardziej pożądane w poszczególnych branżach będących przedmiotem badania.

⁵⁴ Szkoły wyższe i ich finanse w 2007 r., GUS, Warszawa 2008.

⁵⁵ Zapotrzebowanie przedsiębiorstw na wykwalifikowaną kadrę inżynierską oraz ocena przygotowania do pracy absolwentów studiów technicznych, TNS OBOP dla MNISW, 2007.

⁵⁶ *New Skills for new Jobs...*, op. cit.

9.2. Scenariusze rozwoju polskiej gospodarki

Aby sprostać opisanym powyżej wyzwaniom współczesnej gospodarki, państwo powinno dysponować odpowiednio wykwalifikowanymi kadrami, których kompetencje będą dostosowane do zapotrzebowania przedsiębiorstw. Z uwagi na konieczność przebudowy całego systemu edukacji, co może odbyć się jedynie poprzez kompleksową reformę oświaty i szkolnictwa wyższego, niezbędne wydaje się wypracowanie długookresowej strategii w tym zakresie. Podstawą do budowy takiej strategii mogą być, i w krajach Europy zachodniej już są, długookresowe projekcje/scenariusze rozwoju gospodarki i jej sektorów, które mogą wspierać podejmowanie decyzji strategicznych przez decydentów. Wystąpienie określonych scenariuszy zarówno tych obrazujących pożądany kierunek zmian, jak i tych, których kierunek jest niekorzystny, zależy od wartości przybieranych przez określone czynniki kluczowe.

W badaniu PARP, które czerpało w tym aspekcie z dorobku Narodowego Programu Foresight Polska 2020, za takie czynniki eksperci uznali globalizację, o której wpływie na polską gospodarkę była już mowa powyżej, a także reformy gospodarcze, gospodarkę opartą na wiedzy i akceptację społeczną. Wola i możliwości polskich elit rządzących do wprowadzania zasadniczych reform instytucji publicznych, służby zdrowia, sektora finansów publicznych itd. zostały przez ekspertów uznane za czynnik kluczowy, ponieważ właściwie przeprowadzone reformy są warunkiem pojawienia się również odpowiednich trendów w sektorze prywatnym. W szczególności reformy te powinny pozwolić na znalezienie właściwej równowagi pomiędzy funkcją regulacyjną państwa i funkcjonowaniem rynku oraz na uzyskanie wysokiej sprawności działania instytucji publicznych i mechanizmów rynkowych. Głębokich reform nie da się przeprowadzić bez kolejnego czynnika kluczowego, a mianowicie akceptacji społecznej dla ich wprowadzenia. Reformy mogą w początkowym okresie stanowić pewną dolegliwość dla niektórych grup społecznych, jednak w dłuższej perspektywie poprawią warunki życia całego społeczeństwa, stąd istotny jest poziom społecznej akceptacji dla zmian. Ostatnim czynnikiem kluczowym jest efektywność transferu wiedzy i innowacji do gospodarki oraz rozwój nowych form produkcji i kapitału intelektualnego objęte ogólnym określeniem Gospodarki Opartej na Wiedzy. Poziom tej efektywności wyznaczać będzie w przyszłości pozycję polskiej gospodarki wśród gospodarek innych państw.

Wartości wyżej wymienionych czynników kluczowych, zdaniem ekspertów, będą miały zasadniczy wpływ na możliwość realizacji konkretnych scenariuszy. W ramach Narodowego Programu Foresight Polska 2020 zbudowano na tej podstawie pięć ogólnych scenariuszy. Spośród nich trzy: „skok cywilizacyjny”, „twarde dostosowania” i „słabnący rozwój” przyjęto w projekcie PARP jako podstawę makroekonomiczną do analiz w wybranych przez ekspertów czterech kluczowych dla gospodarki sektorów (przemysł maszynowy, przemysł chemiczny, energetyka i ICT) i w konsekwencji do sformułowania trzech alternatywnych wizji rozwoju gospodarki kraju oraz zapotrzebowania na kadry w analizowanych sektorach w perspektywie roku 2020. Rozkład tych trzech wybranych scenariuszy w zależności od wartości czynników kluczowych obrazuje poniższy wykres.

Wykres 9.1. Rozkład scenariuszy w zależności od wartości czynników kluczowych

Scenariusz \ Czynniki				
	Reformy wewnętrzne	Otoczenie zewnętrzne	GOW	Akceptacja społeczna
Skok cywilizacyjny	+	+	+	+
Twarde dostosowania	+/-	+	+	-
Słabnący rozwój	+/-	+	-	-

Źródło: Raport Narodowego Programu Foresight Polska 2020, marzec 2008.

Scenariusze przedstawiają logiczne i chronologiczne następstwo zdarzeń, przy założeniu określonego punktu wyjścia, opisanego powyższym zestawem czynników kluczowych z przypisanymi im wartościami. Każdy scenariusz odnosi się do wybranych sześciu trendów: polityczno-prawnego, ekonomicznego, społeczno-demograficznego, technologiczno-strukturalnego, edukacyjnego i środowiskowego (ekologicznego).

Najbardziej pożądanym kierunkiem rozwoju polskiej gospodarki, wg ekspertów NPF oraz projektu badawczego PARP, jest kierunek zgodny ze scenariuszem „**skoku cywilizacyjnego**”, który zakłada, że gospodarka światowa do 2012 r. zdoła uporać się ze światowym kryzysem finansowym lat 2008–2010, co pozwoli jej szybko wrócić na ścieżkę rozwoju. Efektem tego będzie pogłębienie współpracy pomiędzy krajami rozwiniętymi i rozwijającymi się, a jej przedmiotem będzie między innymi wypracowanie mechanizmów stabilizujących światowe finanse, ochrona

środowiska, kontrola migracji i ochrona własności intelektualnej. Ustabilizowana sytuacja występować będzie także na rynkach surowcowych, na których wzrost cen będzie umiarkowany. Nastąpi intensyfikacja wymiany handlowej, napływ inwestycji zagranicznych, wzrost dynamiki eksportu i polepszenie jego struktury na rzecz produktów wysokiej techniki⁵⁷.

W wymiarze krajowym scenariusz „skoku cywilizacyjnego” zakłada, że nastąpi szybki rozwój gospodarczy Polski, będą napływać inwestycje zagraniczne związane z najnowocześniejszymi technologiami, a jasne i proste normy prawne i z informatyzowaną administracją sprzyjać będzie przedsiębiorczości i rozwojowi biznesu. Scenariusz zakłada także wzrost do ok. 3% PKB nakładów państwa na sferę badań i rozwoju, jak również wdrażanie wyników prac B+R do praktyki gospodarczej. Firmy będą rozwijać własne centra badawczo-rozwojowe, a uczelnie będą współpracować ze sferą gospodarki, komercjalizując wynalazki i transferując wiedzę. Studenci będą się kształcić w oparciu o nowe programy i odbywać praktyki w przedsiębiorstwach, a firmy aktywnie uczestniczyć w procesie kształcenia. Kadra naukowa, szczególnie ta kształcąca na uczelniach technicznych, posiadać będzie doświadczenie w pracy w przemyśle, rozwijać się będzie wymiana naukowa. Dzięki temu do Polski chętnie będą przyjeżdżać uczeni z najlepszych uczelni w krajach, które są rozwinięte technologicznie i mają doświadczenia we współpracy ze sferą gospodarki. W zreformowanym systemie edukacji promowane będą kierunki ścisłe i techniczne, skutkiem czego znacznie wzrośnie poziom nauczania matematyki, fizyki i chemii zarówno w gimnazjach, jak i szkołach średnich⁵⁸.

Scenariusz „skoku cywilizacyjnego” zakłada także powstanie i dynamiczny rozwój systemu monitorowania rynku pracy. Dzięki temu oraz dzięki ścisłej współpracy uczelni z przemysłem, a także elastycznym formom zatrudnienia można będzie zapewnić odpowiednią liczbę i jakość kadr dla gospodarki opartej na wiedzy. W efekcie nastąpi dynamiczny rozwój gospodarczy, co przełoży się na korzyści natury społecznej, ekonomicznej, technologicznej i środowiskowej, które będą powszechnie odczuwalne w społeczeństwie⁵⁹.

Dominującą rolę w gospodarce będzie odgrywać rozwój tzw. wysokich technologii w oparciu o transfer wiedzy oraz wyniki krajowych prac naukowo-badawczych. Nastąpi rozwój innowacyjnych technik i technologii środowiskowych, co będzie skutkować powstaniem nowych miejsc pracy, zwiększy komfort życia oraz poziom zadowolenia społecznego. Wpłynie także na rozwój poszczególnych sektorów gospodarki wymuszając wprowadzanie innowacji, zwłaszcza czystych technologii⁶⁰.

Bliższy obecnej sytuacji i bardziej prawdopodobny, w opinii ekspertów NPF oraz ekspertów projektu badawczego PARP, jest **scenariusz „twardych dostosowań”**. Na poziomie gospodarki światowej zakłada on pojawienie się trendów analogicznych, jak w przypadku scenariusza „skoku cywilizacyjnego”, natomiast w wymiarze europejskim przewiduje proces powolnej marginalizacji europejskiego obszaru gospodarczego. W większości krajów Unii Europejskiej nastąpi wzrost interwencjonizmu państwowego, głównie o defensywnym charakterze, a celem samym w sobie stanie się niewydolny europejski model socjalny. Wpłynie to negatywnie na tempo procesów integracji, spowoduje dużą nieufność i chęć pozataryfowej obrony rynków wewnętrznych, a w efekcie przyniesie niską dynamikę zmian na rynku pracy oraz brak impulsów modernizacyjnych⁶¹.

W scenariuszu „Twardych dostosowań” Polska nie będzie aktywnie uczestniczyć w procesach integracji europejskiej, co przełoży się m.in. na mniejszą efektywność wykorzystania funduszy unijnych. Najlepiej wykształceni obywatele będą dostrzegać, że potencjał rozwojowy kraju jest marnowany, co będzie rodzić frustrację. Wraz z nią pogłębi się absencja wyborcza, co przełoży się na słabą legitymizację władzy. W efekcie polityka będzie polegać z jednej strony na wdrażaniu rozwiązań wynikających ze zobowiązań międzynarodowych, z drugiej zaś strony kształtowana będzie w dużej mierze przez grupy nacisku społecznego i gospodarczego⁶².

W początkowym okresie, tj. do roku 2015 politycy będą podejmować próby reform instytucji publicznych, które będą jednak hamowane przez brak zainteresowania społecznego czy wręcz opór społeczny. W rezultacie przeprowadzone zostaną niektóre istotne reformy sektora publicznego, jednak dotyczyć one będą kwestii mało wrażliwych politycznie, jak edukacja, nauka i szkolnictwo wyższe, jak również będą niekiedy jedynie fragmentaryczne. Dużym problemem będzie zwiększająca się emigracja pracowników o wysokich kwalifikacjach, szczególnie naukowych, przy ustabilizowanej liczbie wyjazdów pracowników wykonujących rzemieślnicze prace fizyczne. Problemem będzie także mało dynamiczny rynek pracy, nieoferujący elastycznych form zatrudnienia, przez co aktywność zawodowa Polaków, szczególnie zaś kobiet i osób starszych, będzie rosła zbyt wolno. W połączeniu z postępującym starzeniem się społeczeństwa będzie to rodziło zwiększone nakłady publiczne na opiekę emerytalną i zdrowotną, co z upływem

⁵⁷ Na podstawie: *Narodowy Program Foresight POLSKA 2020, Zintegrowane scenariusze rozwoju Polski do 2020 roku*, Warszawa, grudzień 2008, część I.

⁵⁸ Za: J. Kuciński, A. Gryzik, K. B. Matusiak, J. Guliński, A. Koziół, T. Kulisiewicz, J. Brzóska, *Budowa scenariuszy foresightu kadr nowoczesnej gospodarki*, w: *Foresight kadr nowoczesnej gospodarki*, pod red. K. B. Matusiaka, J. Kucińskiego, A. Gryzik, PARP, Warszawa 2009.

⁵⁹ Ibidem.

⁶⁰ Ibidem.

⁶¹ Ibidem.

⁶² Ibidem.

lat doprowadzi do niewydolności systemu emerytalnego i opieki zdrowotnej, a w konsekwencji do wzrostu napięć społecznych. Do 2015 r. ważnym źródłem finansowania różnego rodzaju działań modernizacyjnych kraju będą fundusze europejskie, dzięki którym nastąpi powolna poprawa infrastruktury, a także wzrośnie popyt na inżynierów, techników, logistyków, menadżerów projektów infrastrukturalnych oraz robotników. Środki finansowe z tego źródła nie będą jednak w pełni efektywnie wykorzystywane, między innymi przez zbyt duże bariery prawne, społeczne i organizacyjne⁶³.

Scenariusz „twardych dostosowań” zakłada, że pierwsze efekty reform będą widoczne w latach 2016–2025 i będą dotyczyły znacznej poprawy jakości kapitału ludzkiego oraz potencjału badawczego. Umożliwi to rozwój wybranych, kluczowych przemysłów (w tym chemicznego, maszynowego, ICT i energetyki) w oparciu o własne technologie. Efekty zainwestowanych funduszy będą także widoczne w obszarze infrastruktury nauki i szkolnictwa wyższego oraz tzw. nowoczesnej gospodarki – będą się rozwijać parki i inkubatory technologiczne, fundusze założkowe itp. Rozwój gospodarczy będzie jednak nadal osłabiany wysokim poziomem emigracji pracowników wysoko wykwalifikowanych, a emigracja kobiet skomplikuje i tak już trudną sytuację demograficzną Polski⁶⁴. Eksperti projektu PARP przewidują także, że na początku lat 30. XXI w. wystąpi kolejny globalny kryzys gospodarczy i wzrosną napięcia wewnątrz UE, co będzie miało wpływ na tempo rozwoju polskiej gospodarki⁶⁵.

Po 2025 r., pomimo dużego marnotrawstwa potencjału rozwojowego, a zwłaszcza kapitału intelektualnego Polska będzie się powoli rozwijała, czekając na lepszy czas. Złagodzeniu ulegną napięcia polityczne i społeczne związane m.in. ze sporami o przeszłość (większość społeczeństwa będą stanowić ludzie urodzeni i wychowani w wolnej Polsce), korzystne efekty przyniosą także projekty mobilności studentów i kadry naukowej. Następować będzie powolny powrót emigrantów, a wraz z nimi przenoszone będą nowe wzory organizacji społeczności lokalnych. Nastąpi wzrost znaczenia Polski na politycznej i gospodarczej arenie Unii Europejskiej, przy słabnącej konkurencyjności globalnej⁶⁶.

Scenariuszem niekorzystnym dla polskiej gospodarki jest **scenariusz „słabnącego rozwoju”**, który przewiduje⁶⁷, że do 2013 r. świat wróci na ścieżkę integracji, a elity polityczne będą podejmować próby reform instytucji publicznych. Niestety, brak społecznego zainteresowania, a wręcz opór przed radykalnymi zmianami spowoduje, że system finansów publicznych będzie niewydolny i nie będzie w stanie zaspokajać wszystkich potrzeb społecznych. Sytuację tę będzie nieco łagodzić napływ inwestycji zagranicznych oraz stosunkowo sprawne wdrażanie środków finansowych UE, a także oszczędności dokonywane w nakładach na sferę B+R oraz edukację⁶⁸. Zwiększy się obserwowany obecnie drenaż mózgów. Spowoduje to zniechęcenie społeczeństwa do finansowania systemu kształcenia wysokiej klasy specjalistów i ogólny poziom wykształcenia będzie dalej spadał. Ponadto, zgodnie ze scenariuszem, młodzi ludzie staną się mało mobilni oraz mało innowacyjni i mało kreatywni. Doprowadzi to w kolejnych latach do utraty przez polską gospodarkę większości jej czynników konkurencyjności, takich jak tania siła robocza i niskie koszty. W latach 2014–2019 przestaną do Polski napływać środki unijne, kapitał zagraniczny będzie się wycofywać, co doprowadzi do zahamowania i tak niezbyt dużego wzrostu gospodarczego. Scenariusz „słabnącego rozwoju” zakłada, że po 2019 roku Polska pogrąży się w permanentnym kryzysie⁶⁹.

9.3. Kompetencje kadr przyszłej gospodarki

Realizacja omówionych scenariuszy wiąże się z koniecznością odpowiedniego przygotowania kadr, przy czym największym wyzwaniem jest realizacja scenariusza „skoku cywilizacyjnego”. Wymaga ona bowiem zintegrowanych, kompleksowych zmian w każdej dziedzinie – społeczeństwie, gospodarce, technologii i edukacji. Scenariusz przewiduje intensywny rozwój gospodarki opartej na wiedzy, a w konsekwencji zapotrzebowanie na kreatywną kadrę o bardzo wysokich kompetencjach, o charakterze horyzontalnym (dotyczącym kadr wszystkich sektorów gospodarki) bądź też są specyficznym dla danych sektorów.

Wśród kompetencji horyzontalnych istotne znaczenie w scenariuszu „skoku cywilizacyjnego”, ale także w nowoczesnej gospodarce w ogóle, nadal będą odgrywać te, które przez ekspertów nazywane są kwalifikacjami twardymi (czyli wynikającymi z tradycyjnych kwalifikacji zawodowych, wykształcenia), jednak dużo bardziej pożądane będą tzw. kompetencje kluczowe (społeczne), czyli umiejętności ogólne, rozwijane niezależnie od rodzaju pracy, zawodu i stanowiska.⁷⁰ Do kompetencji kluczowych zaliczone zostały np. umiejętność uczenia się i rozwiązywania proble-

⁶³ Ibidem.

⁶⁴ Ibidem.

⁶⁵ Ibidem.

⁶⁶ Ibidem.

⁶⁷ Na podstawie NPF, cyt. za: ibidem.

⁶⁸ Ibidem.

⁶⁹ Ibidem.

⁷⁰ J. Skrzypczak, *Tak zwane kompetencje kluczowe, ich charakter i potrzeba kształtowania w toku edukacji ustawicznej*, Edukacja ustawiczna dorosłych, nr 3/1998, s. 20, cyt. za: K. B. Matusiak, Ł. Arendt, E. Bendyk, *Kadry przyszłości*, w: *Foresight kadr...*, op. cit.

mów, umiejętność logicznego myślenia, czyli dostrzegania zależności przyczynowo-skutkowych i funkcjonalnych oraz złożoności zjawisk, czy też umiejętność poszukiwania, segregacji i wykorzystywania informacji pochodzących z różnych źródeł. Takimi kompetencjami są i będą też umiejętność doskonalenia się, czyli elastycznego reagowania na zmiany i poszukiwania nowych rozwiązań, umiejętność komunikowania się za pomocą nowoczesnych technologii oraz kilku języków, argumentowania i obrony własnego zdania, współpracy i porozumienia w grupie oraz działania, czyli organizowania pracy, opanowania technik i narzędzi pracy, projektowania działań i przyjmowania za nie odpowiedzialności⁷¹.

Dodatkowo w trakcie realizacji projektu stwierdzono, że gospodarka oparta na wiedzy potrzebować będzie doskonalenia kompetencji zarówno kadr zarządzających, jak i pracowników. Co istotne, w obu grupach oczekiwane są te same kompetencje i umiejętności, jednak ich hierarchia będzie różna. Od pracowników w nowoczesnej gospodarce oczekiwany będzie rozwój przede wszystkim kompetencji określanej jako „przekwalifikowalność i mobilność”, a także znajomość technologii informatycznych. Wysoko oceniona została potrzeba doskonalenia znajomości języków obcych, umiejętności funkcjonowania w międzynarodowym otoczeniu oraz wykorzystywania technologii mobilnych. W dalszej kolejności wymienione zostały: komunikacja interpersonalna i autoprezentacja, praca w zespole i zarządzanie zespołami, kreatywność i przedsiębiorczość oraz ugruntowane podstawy matematyki. Jako ostatnie wskazywano kompetencje takie jak zarządzanie wiedzą i infobrokerstwo oraz ochrona własności przemysłowej⁷².

W odniesieniu do kadr zarządzających stwierdzono natomiast, że najważniejszą kompetencją, którą powinny one rozwijać w nowoczesnej gospodarce, jest umiejętność funkcjonowania w międzynarodowym otoczeniu, a następnie: praca w zespole i zarządzanie zespołami, kreatywność i przedsiębiorczość, zarządzanie wiedzą i infobrokerstwo oraz komunikacja interpersonalna i autoprezentacja. Na dalszych miejscach znalazły się takie kompetencje jak: znajomość języków obcych, znajomość technologii informatycznych, wykorzystywanie technologii mobilnych, umiejętności przekwalifikowania się i mobilność oraz ochrona własności intelektualnej i ugruntowane podstawy matematyki⁷³.

W przypadku kadry zarządzającej stwierdzono także, że w ramach realizacji scenariusza „skoku cywilizacyjnego” powinna ona posiadać, niezależnie od sektora gospodarki, dodatkowe kwalifikacje i umiejętności pozwalające na funkcjonowanie firm w gospodarce globalnej opartej na wiedzy, takie jak⁷⁴: budowanie w organizacji świadomości co do roli transferu wiedzy i innowacji dla rozwoju prowadzonego biznesu, a także kształtowanie kultury innowacyjnej przedsiębiorstwa. W przypadku kadr istotna będzie także umiejętność badania i analizy rynku oraz rozwoju technologii, sporządzania biznesplanów, sprawozdawczości podatkowej, normalizacji i prowadzenia oceny zgodności wyrobów. Wymienione zostały przez ekspertów także liczne kompetencje związane z komunikacją wewnętrzną i zewnętrzną firm, w tym z grupami interesariuszy oraz własnym personelem, jak również kompetencje dotyczące zarządzania: projektami, ryzykiem projektowym, kryzysami, a także innowacyjnymi inwestycjami i prawami własności intelektualnej⁷⁵. Liczną grupę kompetencji kadr zarządzających powinny stanowić te, które odnoszą się do współdziałania i współpracy m.in. z sieciami współpracy, z pracownikami sektora B+R, ze szkołami wyższymi oraz ze specjalistami z innych dziedzin nauki. Niezwykle ważne będzie także posiadanie przez kadrę zarządzającą umiejętności właściwego doboru kadr oraz motywowania pracowników⁷⁶.

Z powyższego zestawu kompetencji oczekiwanych zarówno do pracowników, jak i kadry zarządzającej widać, że pracownik przyszłości, gospodarki opartej na wiedzy, budowanej, jeśli zrealizowany zostanie scenariusz „skoku cywilizacyjnego”, będzie musiał, niezależnie od profilu wykształcenia, dysponować zestawem „umiejętności miękkich”, bez których utrzymanie pracy będzie niezwykle trudne. Szczególnie trudne będzie to w czterech analizowanych przez ekspertów sektorach gospodarki, tj. w sektorze maszynowym, chemicznym, energetycznym i ICT, które w scenariuszu „skoku cywilizacyjnego” będą podlegały głębokim procesom modernizacyjnym wiążącym się także z przebudową rynku pracy.

W odniesieniu do przemysłu maszynowego eksperci stwierdzili⁷⁷, że realizacja scenariusza „skoku cywilizacyjnego” spowoduje wzrost zatrudnienia w tym sektorze o ok. 30 tysięcy osób z równoczesnym zwiększeniem udziału osób z wykształceniem wyższym. Nastąpi natomiast zmniejszenie zatrudnienia o kilkanaście tysięcy osób na stanowiskach produkcyjnych, związanych z wykonywaniem prostych i czasochłonnych czynności. Zapotrzebowanie na kadry będzie dotyczyło w głównej mierze specjalistów, inżynierów i menadżerów posiadających specyficzne dla tego sektora umiejętności w zakresie projektowania i opracowywania nowych wyrobów, wykorzystania technik komputerowych

⁷¹ Ibidem.

⁷² Za: K.B. Matusiak, Ł. Arendt, E. Bendyk, *Kadry przyszłości*, op. cit.

⁷³ Ibidem.

⁷⁴ A. Gryzik, J. Kuciński, K.B. Matusiak, T. Kulisiwicz, J. Guliński, J. Brzóska, A. Kozieł, R. Sławeta, R. Szewczyk, *Kadry dla wybranych sektorów gospodarki w kontekście zaproponowanych scenariuszy rozwoju*, w: *Foresight kadr...*, op. cit.

⁷⁵ Ibidem.

⁷⁶ Ibidem.

⁷⁷ Ibidem.

w procesie projektowania, wirtualnego modelowania i badania oraz symulowania stanów obciążenia prototypów, a także modelowania i badania technologiczności wyrobu. Ponadto w przemyśle maszynowym niezwykle ważną będzie umiejętność zastosowania centrów obróbkowych sterowanych numerycznie, wprowadzania technologii bezopadkowych i efektywnych energetycznie oraz stosowania materiałów nowej generacji, a także umiejętność w zakresie kontroli jakości procesu produkcji poprzez stały monitoring wytwarzania i użytkowania maszyn i urządzeń⁷⁸. Ekspertzy zwrócili także uwagę na takie umiejętności, jak zastosowanie systemów teleinformatycznych, wytwarzanie komponentów w specjalistycznych MSP, monitoring i ocena stanu technicznego maszyn, obsługa techniczna w oparciu o sygnały z systemów eksploatacji (serwis) oraz zarządzanie procesem eksploatacji maszyn w układzie sieciowym. Istotne będą także umiejętności takie, jak rozpowszechnianie rozwiązań mechatronicznych w celu zapewnienia bezpieczeństwa użytkowania maszyn, sporządzanie wirtualnych instrukcji obsługi, montażu i serwisu technicznego, zabezpieczanie maszyn i urządzeń podczas transportu, a także zastosowanie inżynierii materiałowej i nanotechnologii w procesie projektowania i wytwarzania⁷⁹. Ekspertzy wymienili także, jako istotne dla przemysłu maszynowego, umiejętności związane z użyciem materiałów poprodukcyjnych i opracowywaniem proekologicznej dokumentacji remontów. Wskazali także na interdyscyplinarność (mechanika, mechatronika, informatyka) oraz znajomość języków obcych na poziomie technicznym jako na umiejętności konieczne dla pracowników zatrudnionych w przemyśle maszynowym⁸⁰.

W odniesieniu do przemysłu chemicznego, który w scenariuszu „skoku cywilizacyjnego” ma odgrywać rolę siły napędowej polskiej gospodarki eksperci projektu stwierdzili przede wszystkim, że obecny profil kształcenia kładzie zbyt duży nacisk na konkretne specjalizacje branżowe, które niekoniecznie mogą być wykorzystane w późniejszej pracy w przemyśle, a dzieje się tak, ponieważ programy kształcenia nie nadążają za zmianami technologicznymi, wiele też technologii pozostaje tajemnicą przedsiębiorstw⁸¹. Przemysł chemiczny będzie natomiast potrzebował odpowiednio przygotowanych kadr, które będą dysponować umiejętnościami managerskimi, wiedzą prawną (prawa własności intelektualnej, wymogi w zakresie ochrony środowiska i bezpieczeństwa) i informatyczną, a także podstawową wiedzą chemiczną pozwalającą na przekwalifikowanie się ze względu na zmieniające się technologie i warunki, w jakich działają firmy. Ponadto eksperci wskazali na takie umiejętności, jak dobra znajomość zagadnień gospodarki, umiejętność technicznego postrzegania procesów oraz poruszania się wśród coraz liczniejszych wymagań ekologicznych⁸².

W przypadku sektora energetycznego, w którym nastąpią duże zmiany w strukturze wytwarzania energii, zwiększy się popyt na specjalistów z zakresu nowych technologii, logistyki i rolnictwa energetycznego, a także projektowania, badań i rozwoju oraz eksploatacji⁸³. Specjaliści z tej branży powinni posiadać kompetencje w zakresie logistyki zaopatrzenia w surowce energetyczne, projektowania i realizacji przedsięwzięć energetyki rozproszonej (w tym odnawialnych źródeł energii) oraz eksploatacji takich instalacji energetycznych. Powinni ponadto posiadać umiejętności i kompetencje w zakresie projektowania i realizacji przedsięwzięć czystych technologii węglowych a także w zakresie kształtowania aktywności odbiorców energii tzw. prosumentów (konsumentów aktywnie zarządzających energią). Ekspertzy wskazują także na umiejętności interdyscyplinarne pracowników (energetyka, mechatronika, informatyka) dotyczące oszczędzania energii, a także na umiejętności produkowania biosurowców oraz w obszarze energetyki atomowej⁸⁴.

W scenariuszu „skoku cywilizacyjnego” istotną rolę będzie odgrywać sektor ICT, którego kadry powinny umieć wykorzystać światowe nowości w technologiach informacyjnych oraz tworzyć z ich użyciem rozwiązania kompleksowe i niszowe, które będą mogły stać się polską specjalnością.

W przypadku tego sektora eksperci realizujący projekt PARP podzielili wymagania dotyczące kompetencji i umiejętności kadr na te dotyczące twórców rozwiązań oraz na te, które będą miały zastosowanie do dostawców usług⁸⁵. Takie rozróżnienie jest uzasadnione podziałem, jaki występuje w gospodarkach wysokich technologii, w których występuje zapotrzebowanie z jednej strony na kreatywnych twórców innowacyjnych rozwiązań, z drugiej zaś na pracowników o niższych kwalifikacjach (wykonawców), ale ściśle przestrzegających zdefiniowanych procedur i zapewniających określoną w normach i standardach jakość wykonywanej pracy⁸⁶.

Wśród wymagań dotyczących twórców rozwiązań eksperci wymieniają umiejętność pracy na własny rachunek (samozatrudnienie, kontrakty itp.), wysoką kreatywność, konieczność posiadania wiedzy ekonomicznej/finansowej

⁷⁸ Ibidem.

⁷⁹ Ibidem.

⁸⁰ Ibidem.

⁸¹ Ibidem.

⁸² Ibidem.

⁸³ Ibidem.

⁸⁴ Ibidem.

⁸⁵ Ibidem.

⁸⁶ Ibidem.

przez specjalistów technicznych, dochowywanie reguł etyki zawodowej i umiejętność komunikacji interpersonalnej w projektach i zespołach. Wymieniają także umiejętność przekazywania wiedzy o rozwiązaniach, umiejętność projektowania rozwiązań psychoergonomicznych oraz umiejętność/zawód „generalnego konstruktora” rozwiązań, business-developera potrafiącego dobrać zespół z różnych specjalistów⁸⁷. Przed dostawcami usług scenariusz „skoku cywilizacyjnego” stawia wymagania analogiczne do wymagań dotyczących twórców rozwiązań, a także umiejętności wdrażania innowacyjnych rozwiązań oraz kształcenia i uczenia osób dorosłych, przekazywania wiedzy użytkownikom, kreowania potrzeb, masowej indywidualizacji rozwiązań oraz rezygnacji z nauczania wąskospecjalistycznego⁸⁸.

Możliwość zrealizowania powyższych wymogów odnośnie do kompetencji i umiejętności kadr przyszłej gospodarki niewątpliwie zależy od wprowadzenia w Polsce szeroko zakrojonych reform dotyczących systemu kształcenia i szkolenia, tak w szkołach podstawowych, średnich i wyższych, jak również w miejscach pracy. Bez tych reform nie będzie bowiem możliwe dostarczenie gospodarce kadr posiadających tak zróżnicowane i interdyscyplinarne umiejętności, jakie zostały przedstawione powyżej. Rynek pracy i wymogi gospodarki opartej o wiedzę ewoluują dziś tak szybko, że bez nieustannego procesu uczenia się i rozwoju umiejętności kadry nie zdołają dostatecznie szybko adaptować się do nowych wyzwań napotykanych w życiu zawodowym. Dla pracowników kluczowe jest zatem uczestnictwo we wszelkiego rodzaju kursach i szkoleniach oraz nabywanie lub rozwój tych umiejętności, które są prawdziwą odpowiedzią na zapotrzebowanie gospodarki. Wśród tych kompetencji za niezwykle istotne należy uznać umiejętność przekwalifikowania się, zmiany zawodu oraz mobilność, ponieważ warunkują one możliwość ciągłej adaptacji do potrzeb rynku, na którym z całą pewnością już wkrótce pojawią się liczne nowe zawody.

9.4. Zawody przyszłości

Największa liczba nowych zawodów może pojawić się w sektorach, które rozwijają się szybko, ponieważ generują one nowe miejsca pracy, które zwykle są innowacyjne i wymagają ściśle określonych kompetencji o „niszowym” charakterze. Do takich sektorów niewątpliwie należą wszelkie obszary związane z komunikowaniem się ludzi, czyli z branżami **informatyczną i telekomunikacyjną**. Już dziś rozwój tych branż jest niezwykle dynamiczny i mimo wielu kierunków kształcenia oraz rzesz studentów, występuje w nich stale rosnący deficyt specjalistów. Branża ICT jest o tyle specyficzna, że jest w praktyce branżą horyzontalną, przenikającą wszystkie sfery życia prywatnego i publicznego oraz gospodarczego, wpływającą na inne branże i sektory. Dzieje się tak dzięki praktycznie pełnemu skomputeryzowaniu i z informatyzowaniu wszystkich sfer życia. Niewątpliwie więc należy się spodziewać pojawienia się już w nieodległej przyszłości szeregu nowych zawodów w tej właśnie branży.

Eksperci projektu prognozują, że niezwykle poszukiwani będą chociażby, deficytowi już dziś, teleinformatycy i mechatronicy, a także specjaliści sieciowi, których zadaniem będzie projektowanie, wdrażanie, konserwowanie i administrowanie sieciami komputerowymi. Będą to różnego rodzaju programiści: administratorzy baz danych, sieci komputerowych, projektanci i wykonawcy stron www, twórcy i koordynatorzy przedsięwzięć multimedialnych⁸⁹.

Kolejną kategorię zawodów przyszłości tworzą zawody „internetowe”, związane z szeroko pojętą reklamą (*copywriter*), projektowaniem, tworzeniem i utrzymywaniem witryn internetowych (*webmaster*), śledzeniem ruchów na witrynach internetowych (*traffic manager*) oraz liczbowym, szczegółowym śledzeniem takich ruchów (*new metrics analyst*)⁹⁰. Do tej kategorii zawodów należą także te związane z organizacją i sposobem prezentacji zawartości stron www (*content manager*), opracowywaniem strategii firmy, dotyczącej komunikacji za pomocą poczty (*e-mail channel specialist*), ergonomicznym i psychologicznym projektowaniem interfejsów użytkownika oraz wyszukiwaniem słabych punktów w sieciach i ich zabezpieczaniem (*ethical hacker*)⁹¹.

Ogromna przyszłość stoi także przed wszelkiego rodzaju „tradycyjnymi” usługami związanymi z takimi dziedzinami jak finanse czy edukacja, które to usługi zaczną być w dużo większym niż obecnie stopniu świadczone drogą internetową. Zdaniem brytyjskich ekspertów⁹² do 2030 r. poszukiwanymi zawodami staną się chociażby zawody takie jak wirtualny prawnik (*virtual lawyer*), broker czasu/przedsiębiorca banku czasu (*time broker/ time bank trader*), czy też wirtualny nauczyciel (*virtual teacher*). Z tymi prognozami zgadzają się także eksperci projektu PARP⁹³, którzy twierdzą, że nastąpi dynamiczny rozwój zawodów związanych z finansami (specjaliści biznesowi, analitycy, finansowy, bankowcy, ubezpieczyciele) oraz z edukacją (szkoleniowcy i trenerzy), które to zawody już obecnie funkcjo-

⁸⁷ Ibidem.

⁸⁸ Ibidem.

⁸⁹ K.B. Matusiak, Ł. Arendt, E. Bendyk, *Kadry przyszłości*, op. cit.

⁹⁰ Ibidem.

⁹¹ Ibidem.

⁹² R. Talwar, T. Hancock, *The shape of jobs to come. Possible New Careers Emerging from Advances in Science and Technology (2010 – 2030). Final raport*, Fast Future Research, 2010.

⁹³ Szerzej w: K.B. Matusiak, Ł. Arendt, E. Bendyk, *Kadry przyszłości*, op.cit.

nują, jednak w przyszłości „wejdą do Internetu” i staną się w większym stopniu usługami wirtualnymi. Zdaniem tych ekspertów, zawodami przyszłości będą także te, które związane są z wyszukiwaniem i przetwarzaniem informacji. Już dziś na rynku intensywnie poszukiwane są osoby wykonujące zawód menadżera informacji, brokera i selektora informacji (*researcher*), a w przyszłości niewątpliwie wzrośnie zapotrzebowanie na wszelkiego rodzaju specjalistów od: klasyfikowania i indeksowania informacji, zarządzania przepływem informacji czy optymalizacji pozycjonowania informacji w serwisach wyszukiwujących. Zawodem przyszłości jest też audytor wiarygodności informacji i broker praw własności przemysłowej⁹⁴.

Z działalnością ludzi w Internecie, która to działalność przybiera coraz większe rozmiary, wiąże się także wiele niebezpieczeństw, wśród których jednym z bardziej poważnych jest niekontrolowane udostępnianie, publikowanie różnego rodzaju danych osobowych. Praca polegająca na ochronie lub usuwaniu tych danych niewątpliwie będzie niezwykle potrzebna w przyszłości. Zwrócili na to uwagę cytowani już brytyjscy eksperci prognozując, że zawód ten (*waste data handler*) może stać się niezwykle poszukiwany jeszcze przed rokiem 2030⁹⁵.

Polscy i zagraniczni eksperci przewidują także, że równie prędko jak w sektorze ICT, zawody przyszłości będą się rozwijać w branżach: **biotechnologicznej**, która także może zostać uznana za horyzontalną z uwagi na możliwość jej wykorzystania w różnych dziedzinach gospodarki i w życiu codziennym oraz **nanotechnologicznej, ekologicznej i energetycznej**. Biotechnologia będzie w przyszłości w znacznie większym stopniu wykorzystywana do rozwoju medycyny, a to niewątpliwie pociągnie za sobą zapotrzebowanie na nowe zawody związane np. z klonowaniem czy przedłużaniem życia ludzkiego. Brytyjscy eksperci prognozują np. rozwój takich zawodów jak *body part maker* (wytwórca części ciała), związany z tworzeniem żywych części ciała możliwych do zastosowania w przeszczepach. Poszukiwani będą także specjaliści zajmujący się infrastrukturą i przechowywaniem stworzonych w ten sposób części ciała⁹⁶. Ci sami eksperci mówią także o rozwoju nanomedycyny, która pozwoli na stworzenie subatomowych urządzeń przyczyniających się do rozwoju opieki medycznej. Prognozują także, z jednej strony, pojawienie się zwiększonego zapotrzebowania na „nowoczesnych farmerów”, specjalistów zajmujących się hodowlą organizmów modyfikowanych genetycznie (*pharmer of genetically engineered crops and livestock*), z drugiej zaś mówią o tendencji do rozwoju branży zdrowej żywności, uprawianej w sposób ekologiczny⁹⁷. Z ekologią będzie także związany rozwój sektora energetycznego, a co za tym idzie, zwiększy się zapotrzebowanie na specjalistów z dziedziny ochrony środowiska naturalnego i walki ze zmianami klimatu (*climate change reversal specialist, weather modification police*), pozyskiwania energii ze źródeł odnawialnych oraz utylizowania odpadów. Przyszłością są także zawody związane z produkcją i handlem ekologicznymi pojazdami (*alternative vehicle developers*)⁹⁸.

Duża grupa nowych zawodów pojawi się także w **branży medycznej i ochrony zdrowia**. Zmiany w tych dziedzinach będą szły w kierunku działania w sieciach (np. poradnictwo medyczne, „domowa” pomoc zdrowia oraz w kierunku profesjonalizacji zarządzania placówkami. Zwiększy się więc zapotrzebowanie na takie zawody jak menedżerowie szpitalni czy menedżerowie placówek opieki⁹⁹. Wzrost popytu na zawody związane z opieką osobistą i ochroną zdrowia wynikać będzie z postępującego procesu starzenia się społeczeństw, w związku z tym należy przypuszczać, że będzie rosło zapotrzebowanie na takie kategorie zawodów jak opiekunowie, pielęgniarze i rehabilitanci. Rozwijać się będą także firmy specjalizujące się w drobnych usługach dla ludzi w podeszłym wieku oraz wdrażające i obsługujące technologie, zapewniające osobom starszym samodzielne funkcjonowanie¹⁰⁰. Podobnego trendu eksperci oczekują w zawodach, które zajmują się dbałością o piękno i zachowanie zdrowia ludzkiego ciała i duszy, a do których można zaliczyć chirurgów plastycznych, kosmetyków, instruktorów fitness, dietetyków, fizjoterapeutów¹⁰¹. Wzrośnie, zdaniem ekspertów PARP, zapotrzebowanie na psychologów i terapeutów z uwagi na zwiększającą się w przyszłości grupę pracobolików oraz osób nieradzących sobie z presją otoczenia. Eksperci ci prognozują także wzrost dynamiki zatrudnienia w zawodach takich jak: domowa służba zdrowia, specjaliści ubezpieczeń zdrowotnych, edukatorzy zdrowia, inżynierowie kliniczni i biomedyczni, technolodzy kardiochirurgiczni oraz koordynatorzy badań klinicznych¹⁰².

Duży potencjał w zakresie kreowania nowych zawodów mają także branże **edukacyjna i rozrywkowa**. Rozwój pierwszej z nich wynikać będzie z konieczności stałego podnoszenia kwalifikacji zawodowych i uzupełniania wiedzy. Rozwój drugiej spowodowany będzie starzeniem się społeczeństw oraz coraz dalej postępującą globalizacją.

⁹⁴ Ibidem.

⁹⁵ R. Talwar, T. Hancock, *The shape of jobs to come...*, op. cit.

⁹⁶ Ibidem.

⁹⁷ Ibidem.

⁹⁸ Ibidem.

⁹⁹ K.B. Matusiak, Ł. Arendt, E. Bendyk, *Kadry przyszłości*, op. cit.

¹⁰⁰ Ibidem.

¹⁰¹ Ibidem.

¹⁰² Ibidem.

W zakresie edukacji na znaczeniu zyskają takie zawody jak dydaktycy medialni w związku z wykorzystaniem w procesach nauczania technologii informatyczno-komunikacyjnych (*e-learning*) i Internetu (*webeducation*) oraz trenerzy (coache), będący połączeniem trenera osobistego, mentora i psychologa, którego zadaniem jest kierowanie procesu uczenia się oraz rozwiązywania problemów osoby poddanej coachingowi, tak aby osiągnęła ona określone wcześniej cele¹⁰³. Kolejne kategorie zawodów przyszłościowych to doradcy pracy i doradcy zawodowi, których celem będzie pomoc w funkcjonowaniu na zmieniającym się rynku pracy oraz wskazywanie obszarów tego rynku, które są jeszcze „niezapełnione”¹⁰⁴. Wzrost dynamiki zatrudnienia dotyczyć będzie także: trenerów i dyrektorów programów szkoleniowych, specjalistów edukacji wspomaganej komputerowo, brokerów edukacyjnych, ekspertów ds. technologii dydaktycznych, teletutorów (teleedukatorów)¹⁰⁵.

W obszarze rozrywki, zdaniem ekspertów projektu PARP, należy się spodziewać wzrostu zapotrzebowania na zawody związane z hazardem, mediami oraz przemysłem erotycznym, jak również w tych zawodach, które łączą rozrywkę z dbałością o wygląd fizyczny oraz tych dotyczących organizowania i realizowania podróży. Na znaczeniu zyskają więc zawody hotelarza i touroperatora¹⁰⁶. Można także zakładać wzrost dynamiki zatrudnienia menedżerów programów multimedialnych, menedżerów wielokulturowości, specjalistów marketingu społecznego, animatorów parków rozrywki¹⁰⁷.

Dodatkowo eksperci projektu PARP podnieśli, że należy się także spodziewać wzrostu zapotrzebowania na zawody związane z zapewnieniem bezpieczeństwa osób i mienia, w tym na negocjatorów, opiekunów mienia, ochroniarzy itp. Rola tych zawodów będzie tym większa, im większe będą zagrożenia terrorystyczne oraz spowodowane wzrostem przestępczości, która będzie wynikiem rozwarstwienia ekonomicznego społeczeństw¹⁰⁸.

Przedstawione powyżej analizy pokazują, że eksperci polscy i zagraniczni nie różnią się znacząco w oglądzie obecnej i przyszłej sytuacji dotyczącej gospodarek UE i świata. Zgodnie przewidują rozwój gospodarki światowej w kierunku gospodarki opartej na wiedzy oraz wskazują czynniki kluczowe dla możliwości podążania w tym samym kierunku przez gospodarki lokalne. Droga ta wymaga niewątpliwie przeprowadzania licznych, często trudnych reform, które z kolei dobrze jest wprowadzać wg ściśle określonego planu. Zbudowaniu tego planu/strategii posłużyć mogą scenariusze rozwoju gospodarek, dla stworzenia których przydatna jest metodologia foresight.

Polscy eksperci pracujący w ramach NPF opracowali pięć scenariuszy rozwoju polskiej gospodarki, z czego trzy stały się podstawą do analizy w projekcie PARP zapotrzebowania kadr w nowoczesnej gospodarce. Niewątpliwie największym wyzwaniem jest realizacja scenariusza „skoku cywilizacyjnego”, który wymaga podjęcia szeroko zakrojonych reform społecznych, gospodarczych i politycznych. Z tego powodu bardziej prawdopodobny jest scenariusz „twardych dostosowań”, który, mimo mniejszego „rozmachu”, także daje polskiej gospodarce szanse na modernizację.

Niezależnie od tego, który scenariusz zostanie w praktyce zrealizowany, do jego powodzenia niezbędna jest przebudowa polskich kadr w kierunku zgodnym z trendami występującymi w gospodarce opartej na wiedzy. Niezbędne jest nabycie i rozwijanie zarówno umiejętności „twardych”, wynikających z edukacji, jak i umiejętności „miękkich” zwanych też społecznymi, które stają się obecnie kluczowe do utrzymania przez pracowników pozycji na rynku pracy. Niewątpliwie stanowi to wyzwanie dla polskiego systemu edukacji, który powinien w większym stopniu oddziaływać na postawy młodzieży i osób korzystających z kształcenia ustawicznego w taki sposób, aby lepiej przygotowywać kadry do wyzwań rynku pracy. System edukacji, a także monitorowania rynku pracy powinien zapewnić polskiej gospodarce odpowiednią liczbę specjalistów w najbardziej oczekiwanych zawodach, w tym w zawodach, które mogą jeszcze nie istnieć na rynku. Stąd tak istotne jest budowanie kultury edukacji, szkoleń i nauki ustawicznej, co powinno znaleźć mocne wsparcie w polityce państwa.

¹⁰³ Ibidem.

¹⁰⁴ Ibidem.

¹⁰⁵ Ibidem.

¹⁰⁶ Za: R. Talwar, T. Hancock, *The shape of jobs to come...*, op. cit. oraz: K.B. Matusiak, Ł. Arendt, E. Bendyk, *Kadry przyszłości*, op. cit.

¹⁰⁷ Ibidem.

¹⁰⁸ Ibidem.

Bibliografia

1. *New Skills for New Jobs. Anticipating and matching labour market and skills needs*, Komisja Europejska, 2009.
2. *Live longer, work longer*, OECD 2006, Employment Outlook, OECD 2007.
3. *Global Employment Trends 2008*, Międzynarodowa Organizacja Pracy, Genewa, www.ilo.org
4. *Imputation, Estimation and Prediction Using the Key Indicators of the Labour Market (KILM) Data Set*, Międzynarodowa Organizacja Pracy, 2004
5. Talwar R., Hancock T., *The shape of jobs to come. Possible New Careers Emerging from Advances in Science and Technology (2010 – 2030). Final raport*, Fast Future Research, 2010.
6. *Potencjał rozwojowy polskich MSP*, Raport końcowy z badania przygotowany na zlecenie PARP przez PSDB i GFK Polonia, Warszawa 2008.
7. Starczewska-Krzysztozek M., *Monitoring kondycji sektora MŚP 2007*, PKPP Lewiatan.
8. *Szkoły wyższe i ich finanse w 2007 r.*, GUS, Warszawa 2008.
9. *Zapotrzebowanie przedsiębiorstw na wykwalifikowaną kadrę inżynierską oraz ocena przygotowania do pracy absolwentów studiów technicznych*, TNS OBOP dla MNISW, 2007.
10. Raport Narodowego Programu Foresight Polska 2020, marzec 2008.
11. *Narodowy Program Foresight POLSKA 2020, Zintegrowane scenariusze rozwoju Polski do 2020 roku*, Warszawa, grudzień 2008, część I.
12. *Foresight kadr nowoczesnej gospodarki*, pod red. Matusiaka K.B., Kucińskiego J., Gryzik A., PARP, Warszawa 2009.

Rozdział 10

Beata Michorowska, Maja Dobrzyńska

Monitorowanie rynku pracy w Polsce jako narzędzie wsparcia polityki społecznej

Postulowana w poprzednim rozdziale przebudowa polskich kadr w kierunku zgodnym z trendami występującymi w gospodarce opartej na wiedzy wymaga stworzenia takiego systemu monitoringu rynku pracy, który pozwoli na identyfikację tworzących się luk kompetencyjnych oraz wynikających z nich potrzeb szkoleniowych przedsiębiorstw i pracowników. W obliczu braku takiego systemu w naszym kraju Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości podjęła się realizacji wieloletniego i kompleksowego projektu badawczego Bilans Kapitału Ludzkiego, w ramach którego prowadzone będą cykliczne badania w zakresie umiejętności i kwalifikacji posiadanych przez obecnych bądź potencjalnych pracowników, jak i tych pożądanых przez pracodawców. Głównym celem projektu jest dostarczenie wiedzy, która umożliwi zaprojektowanie odpowiednich działań w kierunku podniesienia jakości kapitału ludzkiego i lepszego dopasowania kompetencji pracowników do potrzeb pracodawców.

10.1. Wprowadzenie

Wdrażanie Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki oraz rosnąca świadomość konieczności wprowadzenia zmian w krajowym systemie kształcenia, stwarza bardzo duże zapotrzebowanie na informacje o rynku pracy w Polsce, jego strukturze, mocnych i słabych stronach. Kluczowym elementem rynku pracy jest z jednej strony jakość kapitału ludzkiego, którego przejawem są umiejętności i kwalifikacje ludzi, a z drugiej strony jakość oferowanych przez przedsiębiorstwa miejsc pracy, która przekłada się na powiększanie dobrobytu społeczeństwa.

Warunkiem prowadzenia skutecznych działań w obszarze zarządzania kapitałem ludzkim w przedsiębiorstwie i na rynku pracy jest posiadanie wiarygodnych informacji na temat popytu na pracę (zapotrzebowania na pracowników o odpowiednich kompetencjach), podaży pracy (liczby i jakości dostępnych pracowników) oraz informacji na temat możliwości edukacyjnych i szkoleniowych systemu edukacji¹⁰⁹. Śledzenie zachowań podmiotów funkcjonujących na rynku pracy dostarcza cennych informacji na temat zmian dostosowawczych, jakie można wprowadzić w obszarze kapitału ludzkiego, w celu możliwie najpełniejszego dostosowania popytu do podaży.

Jakość kapitału ludzkiego jest także istotnym czynnikiem międzynarodowej konkurencyjności polskich przedsiębiorstw. W zasobowej (kompetencyjnej) teorii przedsiębiorstwa kapitał intelektualny uważany jest za najważniejszy zasób firmy, niezbędny dla tworzenia potencjału konkurencyjnego¹¹⁰.

Sytuacja na rynku pracy w Polsce w ostatnich latach uległa znaczącej poprawie. Polska ograniczyła wysokość stopy bezrobocia do poziomu średniego w Unii Europejskiej (wykres 10.1). Pozytywną cechą społeczeństwa polskiego jest także relatywnie wysoki poziom jego wykształcenia na tle innych państw Wspólnoty. Z drugiej strony nadal istotnym problemem pozostaje jedna z najniższych w UE wartość współczynnika zatrudnienia (59,3% w 2009 r.¹¹¹), który pogłębia fakt, że dalej nieduża grupa dorosłych Polaków uczestniczy w szkoleniach, podnoszących kompetencje (wykres 10.2)¹¹².

Powyższe dane oznaczają, że część społeczeństwa utrzymuje się z zasiłków, co świadczy o niedoskonałości rynku pracy w Polsce¹¹³. Co więcej, potwierdzeniem występowania istotnych wyzwań dla rozwoju kapitału ludzkiego w Polsce jest nadal niski poziom produktywności pracy¹¹⁴. W celu jej ciągłego podnoszenia niezbędne będą inwestycje w ludzi, realizowane m.in. poprzez dodatkowe szkolenia i promowanie rozwoju osobistego pracowników.

¹⁰⁹ Fundacja Rozwoju Kapitału Ludzkiego, *Raport podsumowujący; rekomendacje merytoryczne i badawcze propozycje narzędzi badawczych*, 2008, s. 6.

¹¹⁰ T. Gołębiowski, M. Lewandowska, *Zasoby ludzkie a konkurencyjność polskich przedsiębiorstw*, w: Weresa M.A. (red.), *Polska Raport o konkurencyjności 2009, Zasoby ludzkie a przewagi konkurencyjne*, SGH Oficyna Wydawnicza, Warszawa 2009, s. 308–309.

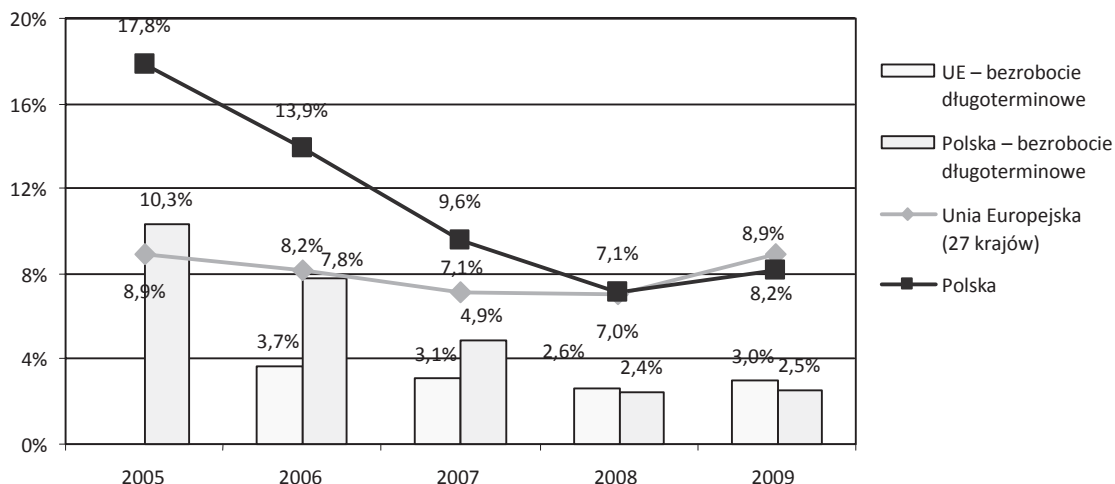
¹¹¹ Dane Eurostat.

¹¹² Ibidem, s. 136.

¹¹³ M. Mokrogulski, *Zasoby ludzkie*, w: Weresa M.A. (red.), *Polska Raport o konkurencyjności 2009, Zasoby ludzkie a przewagi konkurencyjne*, SGH Oficyna Wydawnicza, Warszawa 2009, s. 135.

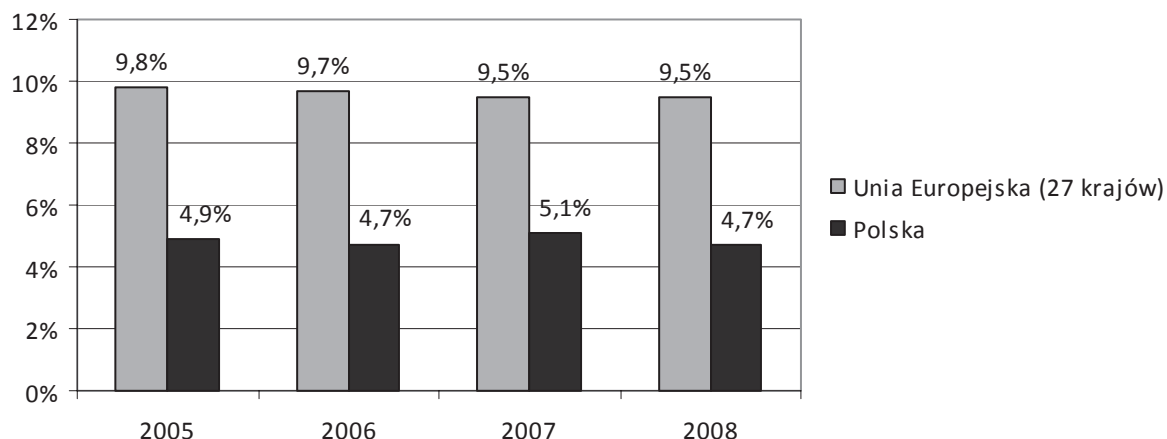
¹¹⁴ Ibidem, s. 138.

Wykres 10.1 Stopa bezrobocia i bezrobocia długoterminowego w Polsce na tle Unii Europejskiej

Źródło: Eurostat.

Wykres 10.2. Uczestnictwo osób dorosłych w edukacji i szkoleniach (uczenie się przez całe życie) – jako odsetek populacji w wieku 25–64 lat: Polska na tle UE

Źródło: Eurostat.

Dostrzegając obecne problemy na rynku pracy w Polsce, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości w partnerstwie z Centrum Ewaluacji i Analiz Polityk Publicznych Uniwersytetu Jagiellońskiego podjęła się realizacji projektu pt.: Bilans Kapitału Ludzkiego (BKL), realizowanego w ramach poddziałania 2.1.3 Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki. Najważniejszym zadaniem w projekcie jest wypracowanie rozwiązań pozwalających na systematyczny monitoring zmian na rynku pracy oraz realizacja cyklicznych badań jakości kapitału ludzkiego w Polsce i luk kompetencyjnych występujących na rynku pracy oraz wynikających z nich potrzeb szkoleniowych przedsiębiorstw i pracowników. Z wyników realizowanych badań skorzystać będą mogły zarówno przedsiębiorstwa, osoby aktywne zawodowo, jak i instytucje wspierające rozwój rynku pracy w Polsce, poszukujące informacji o zapotrzebowaniu na kwalifikacje na rynku pracy. Projekt, którego realizacja przewidziana jest na pięć lat, zakłada powtarzanie badań co roku, przy czym pierwsza edycja zrealizowana zostanie już w roku 2010. Dzięki realizacji projektu stworzona zostanie ogólnodostępna baza danych zawierająca najważniejsze informacje dotyczące jakości kapitału ludzkiego w Polsce.

W niniejszym opracowaniu przedstawione zostały wyniki wstępnych badań przeprowadzonych na potrzeby projektu BKL, a także założenia metodologiczne przyjęte dla realizacji przygotowywanych ogólnopolskich badań rynku pracy.

10.2. Badanie popytu i podaży na rynku pracy w Polsce – założenia metodologii BKL

Celem głównym projektu BKL jest dostarczenie wiedzy w zakresie możliwości ukierunkowania interwencji publicznych realizowanych przez PARP i inne instytucje na poziomie centralnym i regionalnym w zakresie podnoszenia jakości kapitału ludzkiego i lepszego dopasowania kompetencji pracowników do potrzeb pracodawców na rynku pracy.

Cel projektu zostanie osiągnięty poprzez:

- opracowanie strategii badawczej oraz wypracowanie optymalnych metod i technik badawczych wykorzystywanych w cyklicznych badaniach luk kompetencyjnych (w zakresie umiejętności i kwalifikacji) występujących na rynku pracy w Polsce;
- realizację pięciu edycji badania, w odstępach rocznych (począwszy od roku 2010), opracowanie wyników badań i publikację raportów.

Jednym z najistotniejszych założeń projektu jest użyteczność otrzymanych wyników, dlatego w projekcie przewidywane jest opracowanie kompleksowego narzędzia, które będzie następnie wykorzystywane w procesie programowania interwencji publicznych. Każdy cykl badania zostanie zakończony analizą zebranych danych i opracowaniem raportów, które zawierać będą wnioski i rekomendacje dla ministerstw, samorządów województw i PARP w zakresie ukierunkowania obszarów interwencji. Raporty będą mogły wspomagać również procesy decyzyjne samych przedsiębiorstw, instytucji oświaty i szkolnictwa wyższego, urzędów pracy i innych instytucji rynku pracy.

Przyjęta koncepcja zakłada, że badania obejmą różne kategorie uczestników popytowej i podażowej strony rynku pracy. Na kształtowanie się kapitału ludzkiego wpływ mają bowiem nie tylko jednostki, ale cały system edukacyjny (oświata publiczna i niepubliczna na różnych poziomach kształcenia, instytucje i organizacje szkoleniowe) oraz instytucje rynku pracy.

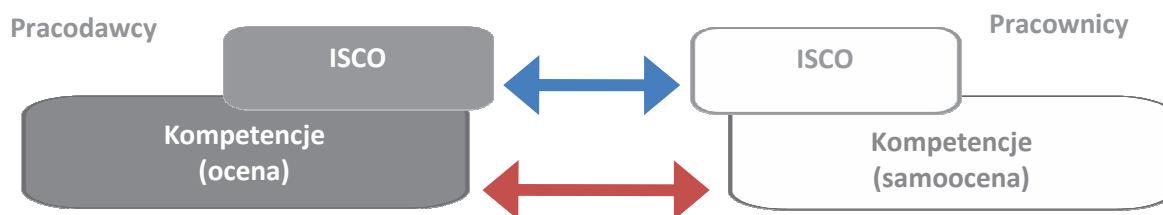
Popyt na konkretne zasoby ludzkie określany jest przez pracodawców. W ramach tego obszaru badawczego analizowane będą publicznie dostępne oferty pracy oraz potrzeby kompetencyjne przedsiębiorstw (zwiększanie/ograniczanie zatrudnienia oraz rozwój jakości kapitału ludzkiego). Pozwoli to na określenie potrzeb rekrutacyjnych przedsiębiorstw oraz ich potrzeb rozwojowych. Natomiast strona podażowa rynku pracy analizowana będzie w odniesieniu do trzech grup: pracujących, uczniów i studentów oraz bezrobotnych oraz ich kwalifikacji, planów zawodowych i ew. migracyjnych. Pozwoli to na określenie zarówno potrzeb i oczekiwań osób obecnie zatrudnionych, ale także dostarczy informacji o kompetencjach dostępnych na rynku pracy w niedalekiej przyszłości, jak i planów dotyczących sposobu ich wykorzystania przez osoby, które nimi dysponują. W ramach tego obszaru badawczego analizie poddane zostaną ponadto kierunki kształcenia w formach szkolnych (na poziomie ponadgimnazjalnym i wyższym) i pozaszkolnych (oferowane przez publiczne i prywatne instytucje rynku pracy). Przeprowadzenie tej części badania dostarczy informacji na temat potencjału organizacji mających wpływ na jakość kapitału ludzkiego w Polsce.

Przyjęto, że punktem wyjścia do określenia struktury i jakości kapitału ludzkiego w Polsce będzie stworzenie odpowiedniej klasyfikacji kompetencji. Klasyfikacja taka umożliwi zarówno ocenę zapotrzebowania pracodawców co do określonych cech pracowników, jak i charakterystykę zasobów kompetencji posiadanych przez obecnych i przyszłych pracowników.

Podstawą do porównań i oceny struktury i jakości kapitału ludzkiego w Polsce będzie klasyfikacja kompetencji odzwierciedlająca układ zawodów. W badaniach poszczególnych uczestników rynku pracy (po stronie popytowej i podażowej) wykorzystany będzie układ zawodów z najnowszej Międzynarodowej Klasyfikacji Zawodów w wersji z 2008 roku (ISCO-08). Dzięki temu można będzie zapytać pracodawców o kompetencje wymagane przy pracy w konkretnym zawodzie, a osoby chętne do pracy w tym zawodzie o kompetencje przez nie posiadane. Proponowana klasyfikacja kompetencji jest z jednej strony możliwie szeroka – obejmuje wszelkie możliwe zakresy kompetencji, jak i na tyle ogólna, aby możliwe było sprawne zebranie odpowiednich informacji.

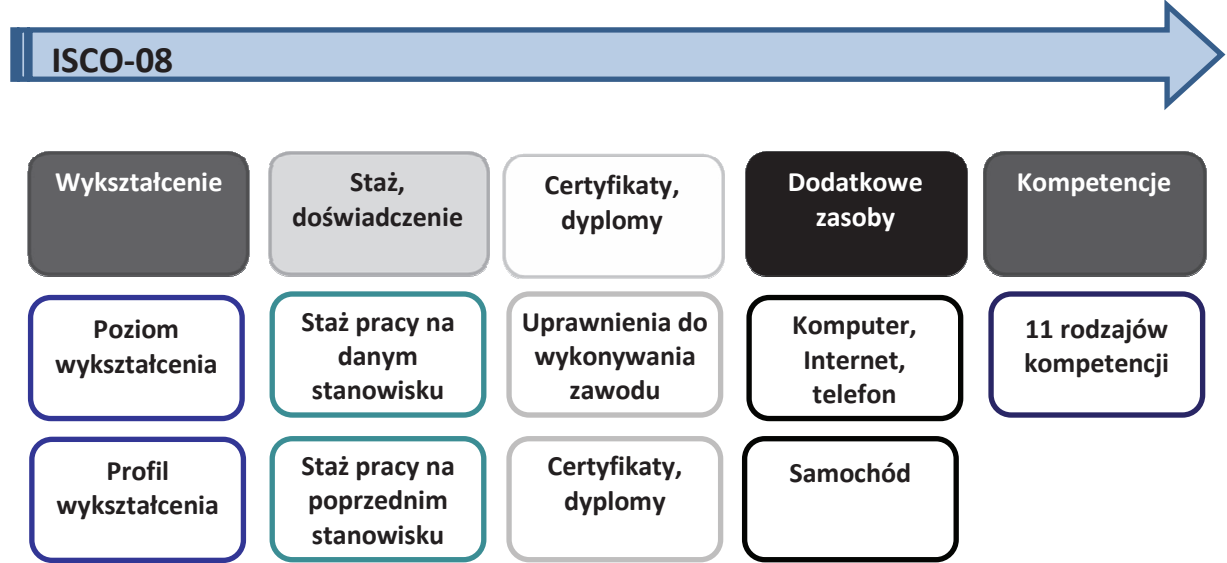
Klasyfikacja zawodów zostanie uzupełniona o kompetencje dla każdego analizowanego zawodu (schemat 10.2).

Schemat 10.1. Porównanie kompetencji w ramach projektu BKL

Źródło: opracowanie na podstawie metodologii projektu BKL.

Schemat 10.2. Klasyfikacja ISCO-08 i jej uzupełnienie o kompetencje

Źródło: opracowanie na podstawie metodologii projektu BKL.

Najważniejsze kompetencje, które zostaną uwzględnione w badaniach BKL, to umiejętności: kognitywne, obliczeniowe, techniczne, komputerowe, kulturalne, fizyczne, indywidualne (psychologiczne), interpersonalne, konwencjonalne (biurowe), kierownicze, dyspozycyjne.

Efektem projektu będą coroczne raporty wskazujące obszary problemowe w zakresie kompetencji. Z możliwie maksymalną szczegółowością zostaną wskazane deficyty i nadwyżki kompetencji na rynku pracy, a także szacunkowe oceny tendencji w perspektywie 1–2 lat, co pozwoli na przygotowanie właściwej oferty kształcenia przez instytucje sektora edukacyjnego (w tym w szczególności działające w oparciu o środki Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki). Prognostyczne walory projektu będą się zwiększały w toku jego realizacji, gdy zbierane corocznie dane pozwolą na bardziej wiarygodną weryfikację zaobserwowanych tendencji.

W związku z przyjętą koncepcją, stosownie do założonych celów badawczych, za konieczną uznano realizację szeregu zadań (tabela 10.1).

Tabela 10.1. Zestawienie celów, zadań i metod badawczych

Cele badawcze	Cele operacyjne	Zadanie badawcze	Metoda badań
1. Określenie dopasowania kompetencji pracowników do potrzeb pracodawców	Identyfikacja kompetencji poszukiwanych przez pracodawców	Badanie pracodawców	Multimode survey
	Analiza kompetencji poszukiwanych przez pracodawców na podstawie analizy ofert pracy	Analiza ofert pracy	Ilościowa analiza treści
	Identyfikacja kompetencji pracowników	Badanie ludności w wieku produkcyjnym	Wywiad osobisty
2. Określenie dopasowania profili kształcenia na poziomie ponadgimnazjalnym i wyższym do potrzeb pracodawców	Identyfikacja kompetencji uczniów szkół ponadgimnazjalnych	Badanie uczniów szkół ponadgimnazjalnych	Ankieta audytoryjna
	Identyfikacja kompetencji studentów	Badanie studentów	
3. Określenie dopasowania kompetencji nabywanych podczas nauki na poziomie ponadgimnazjalnym i wyższym do potrzeb pracodawców	Ocena obecnych kierunków kształcenia w szkołach	Analiza kierunków kształcenia w szkołach	Ilościowa analiza treści
	Ocena obecnych kierunków kształcenia w pozaszkolnych instytucjach szkoleniowych	Analiza kierunków kształcenia w pozaszkolnych instytucjach szkoleniowych	
4. Określenie dopasowania kompetencji posiadanych przez bezrobotnych do potrzeb pracodawców	Identyfikacja kompetencji bezrobotnych	Badanie osób bezrobotnych	Wywiad osobisty

Źródło: opracowanie na podstawie metodologii projektu BKL.

Przyjęto, że w badaniu zastosowane zostaną różnorodne metody badawcze. Wykorzystywane będą zarówno dane pierwotne (pozyskane techniką kontaktu osobistego oraz przy wykorzystaniu nowoczesnych technik telekomunikacyjnych), jak i wtórne.

W module badawczym, obejmującym badanie pracodawców, wykorzystane zostanie podejście *Multimode Survey*, zastosowane ze względu na konieczność zagwarantowania maksymalnego poziomu realizacji próby, przy zachowaniu wysokiej efektywności procesu gromadzenia danych. Oznacza to, że w zależności od indywidualnej sytuacji respondenta badanie będzie mogło być przeprowadzone przy pomocy wybranej techniki badawczej: CAWI¹¹⁵, CATI¹¹⁶, CAPI¹¹⁷, PAPI¹¹⁸ lub ankiety pocztowej. Przykładowo – jeśli określony respondent zamiast wywiadu telefonicznego będzie wolał wypełnić ankietę internetową CAWI, zostanie mu to umożliwione. W ramach badania pracodawców przebadanych zostanie 16 000 przedsiębiorstw (po 1000 na każde województwo).

Jako kolejny moduł badawczy zaplanowano analizę publikowanych w różnych mediach ofert pracy. W ten sposób uzupełniony zostanie obraz potrzeb kompetencyjnych zgłaszanych podczas rozmów z przedsiębiorcami. Celem badania będzie zebranie i analiza ofert pracy dostępnych w wybranych źródłach we wskazanym terminie, w okresie trwania danej edycji badań. Uwzględnione zostaną następujące źródła ofert pracy:

- Ogólnokrajowy internetowy portal pośrednictwa pracy,
- powiatowe urzędy pracy (PUP) w Polsce.

Analiza danych uzyskanych z powiatowych urzędów pracy obejmie przynajmniej 10 placówek PUP w każdym województwie. W efekcie zakodowanych zostanie minimum 20 000 ofert pracy.

W celu uzyskania trafnych i precyzyjnych informacji o kompetencjach posiadanych przez pracujących Polaków badania obejmą przeprowadzenie wywiadów osobistych na próbie Polaków w wieku produkcyjnym, losowanej z zastosowaniem rejestru PESEL, co pozwoli objąć badaniem:

- osoby pracujące,
- osoby nieaktywne zawodowo, ale będące w wieku produkcyjnym,
- osoby bezrobotne (zarówno zarejestrowane, jak i niezarejestrowane w UP).

Badania ludności obejmą przynajmniej 1100 wywiadów osobistych w każdym z 16 województw (w sumie 17 600).

Badanie ludności uzupełnione zostanie o szczegółowe badania grup społecznych, kluczowych dla działań aktywizacyjnych na rynku pracy. Oddzielny moduł badawczy obejmie bezrobotnych wylosowanych z rejestrów urzędów pracy. Badania zarejestrowanych bezrobotnych przeprowadzone zostaną na próbie przynajmniej 500 wywiadów osobistych (techniką PAPI lub CAPI) w każdym z 16 województw (w sumie 8 000). Ostatnimi uczestnikami rynku pracy po jego podażowej stronie są uczniowie i studenci. Ponieważ osoby te dopiero rozpoczną lub niedawno podjęły pracę, konieczne jest przyjrzenie się umiejętnościom i kwalifikacjom wyniesionym przez nich ze szkół. Ze względu na kształt procesów edukacyjnych badaniu poddani zostaną uczniowie i studenci, którzy kończą poszczególne etapy edukacji – uczniowie ostatnich roczników szkół ponadgimnazjalnych i studenci uczelni wyższych z ostatnich dwóch lat studiów.

Moduł zakładający badanie uczniów szkół ponadgimnazjalnych wymagać będzie przeprowadzenia ankiet audytoryjnych w co najmniej 100 oddziałach ostatnich dwóch roczników szkół ponadgimnazjalnych w każdym z 16 województw. Łączna liczba uczniów przebadanych we wszystkich oddziałach objętych badaniem na terenie danego województwa będzie wynosić co najmniej 2 000. Oznacza to w sumie zebranie przynajmniej 32 000 poprawnie wypełnionych kwestionariuszy w skali kraju.

Z kolei moduł badania studentów zakłada przeprowadzenie badania studentów ostatniego roku w przypadku studiów I stopnia, a ostatnich dwóch lat w przypadku studentów studiów II stopnia, z 1600 kierunków, przy czym kierunek rozumiany jest jako jednostka organizacyjna studiów na poszczególnych uczelniach. Na każdym kierunku zebranych zostanie przynajmniej 20 poprawnie wypełnionych kwestionariuszy. Oznacza to w sumie zebranie przynajmniej 32 000 poprawnie wypełnionych formularzy.

Uzupełnienie obrazu polskiego rynku pracy wymaga przeprowadzenia badań wśród działających w Polsce firm i instytucji szkoleniowych. Ze względu na brak wystarczająco dokładnej charakterystyki tego typu instytucji działających w Polsce, jednym z elementów badania będzie weryfikacja i integracja istniejących obecnie spisów tych firm i instytucji. Działania w ramach tego zadania będą więc najpierw obejmowały stworzenie kompletnego spisu instytucji i firm szkoleniowych, a następnie przeprowadzenie badania na wylosowanej warstwowej próbie 4500 instytucji szkoleniowych.

¹¹⁵ Computer Assisted Web Interview – ankietę internetową.

¹¹⁶ Computer Assisted Telephone Interview – wywiad telefoniczny wspomagany komputerowo.

¹¹⁷ Computer Assisted Personal Interview – bezpośredni wywiad osobisty wspomagany komputerowo.

¹¹⁸ Paper and Pencil Interview – bezpośredni wywiad osobisty.

Badania terenowe zostaną uzupełnione o badania oparte o dane wtórne, pozyskane z kwestionariuszy S-10, zbieranych przez GUS (na potrzeby analizy kierunków kształcenia na uczelniach wyższych) oraz z danych systemu informacji oświatowej (SIO) (w przypadku szkół ponadgimnazjalnych oraz pozaszkolnych instytucji szkoleniowych). Dane te pozwolą nakreślić obraz polskiego systemu edukacji i szkolnictwa wyższego przez pryzmat ich oferty edukacyjnej.

Założenia projektu obejmują kilka podstawowych kwestii metodologicznych, wyróżniających projekt BKL względem innych podobnych badań rynku pracy. BKL będzie spełniał jednocześnie poniższe kryteria:

- ogólnopolski zasięg badania,
- cykliczność prowadzonych badań,
- jednolita metodologia,
- kontrola procesu zbierania danych,
- przejrzystość procesu badawczego,
- pełna dostępność danych,
- użyteczność wyników.

Badanie będzie realizowane cyklicznie na terenie całego kraju i będzie dostarczało informacji na temat sytuacji na ogólnopolskim rynku pracy, z możliwością dezagregacji na poziom wojewódzki. W ramach poddziałania 2.1.3 PO KL zapewnione jest finansowanie 5 pierwszych edycji badania, powtarzanych w cyklach rocznych poczynając od roku 2010 (z uwagi na różną dynamikę procesów wpływających na powstawanie luk kompetencyjnych, nie wszystkie elementy badania będą powtarzane w każdym cyklu). Badanie będzie prowadzone według jednolitej metodologii we wszystkich edycjach, która opracowana została z uwzględnieniem doświadczeń zdobytych w trakcie badania pilotażowego zrealizowanego w województwie kujawsko-pomorskim oraz oceny zapotrzebowania na informacje wśród kluczowych odbiorców. Działania badawczo-analityczne w ramach BKL będą dokumentowane i upowszechniane, tak aby wszystkie zainteresowane strony mogły zweryfikować działania podejmowane przez badaczy.

10.3. Bilans Kapitału Ludzkiego – odpowiedź na zidentyfikowane potrzeby informacyjne w zakresie kompetencji na rynku pracy w Polsce

Jednym z kluczowych elementów procesu konceptualizacji problematyki badawczej w ramach Bilansu Kapitału Ludzkiego była diagnoza potrzeb informacyjnych kluczowych odbiorców projektu. Rozpoznanie potrzeb informacyjnych miało pozwolić na lepsze dopasowanie planowanych w ramach projektu badań do oczekiwań odbiorców, zwiększając tym samym ich użyteczność.

Potencjalnymi odbiorcami informacji gromadzonych w projekcie BKL są przede wszystkim instytucje kształtujące lub wpływające na krajową i regionalną politykę w zakresie rozwoju kapitału ludzkiego (na poziomie centralnym i regionalnym) oraz instytucje, które odpowiadają za wykorzystanie środków Europejskiego Funduszu Społecznego przeznaczonych na rozwój kadr gospodarki. Szczególnym adresatem tego projektu jest sama Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, która będzie wykorzystywać wyniki badań w planowaniu swoich działań w zakresie Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki – adresowanych do sektora przedsiębiorstw.

Projekt Bilans Kapitału Ludzkiego odpowiadając na zapotrzebowanie kluczowych interesariuszy, wpisuje się w Krajową Strategię Zatrudnienia na lata 2007–2013 oraz Krajową Strategię Edukacji na lata 2007–2013. W obu dokumentach podkreślona jest potrzeba opracowywania prognoz popytu na kwalifikacje w dłuższej perspektywie czasowej, których obecny brak stanowi istotne zagrożenie dla dalszego rozwoju gospodarczego kraju oraz utrwalania się problemu niedostosowania kwalifikacyjno-zawodowego pracowników do popytu na pracę.

Badanie potrzeb informacyjnych kluczowych odbiorców projektu BKL przeprowadzone zostało w okresie luty/kwiecień 2009 r. i objęło przedstawicieli następujących instytucji centralnych lub o zasięgu ogólnokrajowym:

- Konfederacji Pracodawców Polskich,
- Ministra – członka Rady Ministrów,
- Ministerstwa Edukacji Narodowej,
- Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego,
- Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej,
- Ministerstwa Rozwoju Regionalnego,
- Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości,
- Polskiej Izby Firm Szkoleniowych,
- Polskiego Stowarzyszenia Zarządzania Kadrami

oraz przedstawicieli instytucji odpowiedzialnych za działania związane z kapitałem ludzkim w regionach (urzędów marszałkowskich i wojewódzkich urzędów pracy).

Zgłaszane przez badane instytucje oczekiwania wobec projektu były bardzo szerokie. Wprawdzie nie wszystkie propozycje można było włączyć do projektu, niemniej jednak uwzględnione zostały najważniejsze z nich. Najczęściej zgłaszanym problemem było, zgodnie z oczekiwaniami, niedopasowanie podaży i popytu na rynku pracy. Potwierdzono, że kluczowym rozwiązaniem dla zmiany tej sytuacji jest skuteczne przewidywanie powstawania największych luk między poszukiwanymi przez pracodawców a posiadanymi przez pracowników kompetencjami, tj. obszarów niedopasowania popytu i podaży na rynku pracy. Dodatkowo zgłoszony został problem walidacji nabytych kwalifikacji i kompetencji oraz kwestia skuteczności działania instytucji wspierających rynek pracy. Zauważono także problem zróżnicowania regionalnego w tym aspekcie¹¹⁹.

Odnosnie do obszaru edukacji i szkolnictwa wyższego zgłoszona została przede wszystkim konieczność poprawnego programowania kierunków zmian, nawet reformy w obszarze edukacji i szkolnictwa wyższego. Respondenci podkreślali, że z ich punktu widzenia ważne jest śledzenie trendów na rynku pracy, a także opracowanie prognozy wskazującej zawody deficytowe i nadwyżkowe na przestrzeni kilku następnych lat wraz z identyfikacją zapotrzebowania na konkretne kwalifikacje oraz kompetencje¹²⁰.

W przypadku rynku usług szkoleniowych podkreślono, że kształtowanie się rynku usług szkoleniowych w Polsce następuje obecnie także poprzez realizację programu PO KL. Zdając sobie sprawę z dynamicznej natury rynku szkoleniowego, badane instytucje potwierdziły zapotrzebowanie na informacje, które mogłyby zostać wykorzystane do poprawy programowania polityki i projektów w omawianym obszarze.

Podsumowując wyniki badania potrzeb informacyjnych zgłaszanych wobec projektu „Bilans Kapitału Ludzkiego”, najważniejsze postulaty koncentrują się na uzyskaniu informacji niezbędnych do¹²¹:

- prawidłowego projektowania polityki w zakresie rozwoju kapitału ludzkiego;
- trafnego formułowania założeń projektów systemowych oraz projektów konkursowych realizowanych w ramach PO KL przez PARP;
- lepszego planowania i koordynacji działań poszczególnych instytucji powiązanych z rynkiem pracy.

10.4. Rynek pracy w Polsce na przykładzie województwa kujawsko-pomorskiego.

Wyniki pilotażu

Przygotowując się do realizacji projektu w skali ogólnopolskiej, przeprowadzone zostało badanie pilotażowe w województwie kujawsko-pomorskim. Celem pilotażu była weryfikacja planowanego podejścia badawczego zakładającego objęcie badaniem wszystkich obszarów mających wpływ na powstawanie luk kompetencyjnych na rynku pracy oraz ocena przyjętych założeń metodologicznych i narzędzi badawczych. Województwo kujawsko-pomorskie wybrane zostało z uwagi na równomierny rozwój gospodarczy obejmujący zarówno przemysł, jak i rolnictwo przez usługi, a także brak ścisłego ukierunkowania na rozwój konkretnych sektorów gospodarki. Badanie przeprowadzone zostało w ostatnim kwartale 2008 roku.

Rynek pracy w województwie kujawsko-pomorskim na tle Polski

Poprawa konkurencyjności regionu stanowi jeden z nadrzędnych celów Strategii Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego. Wśród czynników wzrostu konkurencyjności wymienia się przedsiębiorczość ludności, zdolność podmiotów gospodarczych do absorpcji innowacji technicznych, rynkowych i organizacyjnych oraz przekształcanie ich w sukces komercyjny¹²², a więc czynniki silnie związane z kapitałem ludzkim i wymagające jego wysokiej jakości.

Rynek pracy w województwie kujawsko-pomorskim jest rynkiem słabiej rozwiniętym i mniej chłonnym od średniej dla rynku krajowego, zwłaszcza w odniesieniu do poziomu aktywności zawodowej ludności i stopy bezrobocia. W województwie kujawsko-pomorskim najwięcej pracujących odnotowuje się w sektorze usługowym (47%), następnie przemysłowym (32%) i rolniczym (21%)¹²³. W samych przedsiębiorstwach najwięcej osób pracuje w sektorze usługowym (ponad 70%), a w szczególności w sekcji *Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, motocykli oraz artykułów użytku osobistego i domowego*), gdzie pracujący stanowią aż 30% wszystkich pracujących

¹¹⁹ Raport z analizy potrzeb informacyjnych głównych odbiorców wyników badań realizowanych w ramach projektu Bilans Kapitału Ludzkiego, s. 8–12, CEAPP UJ, 2009.

¹²⁰ Ibidem, s. 12–14.

¹²¹ Ibidem, s. 14–17.

¹²² Ibidem, s. 65–66.

¹²³ Dane GUS.

w regionie. W porównaniu ze strukturą obserwowaną w Polsce, w regionie pracuje więcej osób w ramach sekcji A i B (*Rolnictwo, łowiectwo i leśnictwo oraz Rybactwo*), sekcji L (*Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe ubezpieczenia społeczne i powszechne ubezpieczenie zdrowotne*) i N (*Ochrona zdrowia i pomoc społeczna*). Natomiast mniejszy odsetek zarejestrowano w sekcjach: K (*Obsługa nieruchomości, wynajem i usługi związane z prowadzeniem działalności gospodarczej*) i sekcji M (*Edukacja*)¹²⁴.

W rejestrze REGON w województwie kujawsko-pomorskim w końcu grudnia 2007 roku zarejestrowanych pozostawało 188,5 tys. podmiotów gospodarki narodowej (bez rolników indywidualnych), z czego w sektorze publicznym działało 3,4% ogółu podmiotów w województwie, a w sektorze prywatnym pozostałe 96,6%. Podmioty zarejestrowane w województwie stanowią ok. 5% wszystkich podmiotów zarejestrowanych w kraju. Najwięcej podmiotów (ok. 1/3) zarejestrowanych jest w sekcji G¹²⁵.

Zgodnie z danymi dostępnymi w czasie realizacji badania, stopa bezrobocia w województwie w 2008 roku wyniosła 13,3% i była wyższa o 3,8 p.p. w porównaniu z wartościami średniego wskaźnika w tym okresie w Polsce. Najrzadziej w urzędach pracy województwa rejestrują się bezrobotni z wykształceniem wyższym. Odsetek bezrobotnych z tym typem wykształcenia był niemal o 3 p.p. niższy niż odsetek bezrobotnych z wykształceniem wyższym w skali całego kraju. Ponadto w województwie kujawsko-pomorskim odnotowuje się mniej bezrobotnych z wykształceniem policealnym i średnim ogólnokształcącym (również o 3 p.p.). Natomiast większy niż w kraju był odsetek bezrobotnych z wykształceniem zasadniczym zawodowym (o 2,5 p.p.) i gimnazjalnym lub niższym (o 4,3 p.p.).

Niekorzystnie na tle kraju prezentował się także współczynnik aktywności zawodowej ludności województwa. W 2008 r. wynosił 52,4% ogółu ludności i 67,6% osób w wieku produkcyjnym (średnia dla Polski: 54,2% i 69,9%). Jednocześnie w regionie przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto było w 2007 roku niższe od średniego wynagrodzenia w Polsce o ponad 400 zł¹²⁶.

Przyglądając się instytucjom edukacyjnym, w województwie relatywnie (w stosunku do kraju) więcej jest szkół zawodowych, średnich technicznych i policealnych, mniej podstawowych i gimnazjalnych, średnich ogólnokształcących i wyższych. Oznacza to, że szkolnictwo w kujawsko-pomorskim jest bardziej nastawione na uczenie zawodu niż na kształcenie ogólne. Poza tym większą uwagę przywiązuje się do kształcenia na poziomie zawodowym, średnim i policealnym niż wyższym. W szkolnictwie wyższym dominują wyższe szkoły zawodowe (70%) oraz uczelnie wyższe o charakterze uniwersytetów (10%). Obok tego typu szkół funkcjonują także mniej liczne wyższe szkoły techniczne, rolnicze, ekonomiczne oraz artystyczne¹²⁷.

Do inicjatyw sprzyjających rozwojowi rynku pracy w regionie należy zaliczyć funkcjonujące na obszarze województwa: Pomorską Specjalną Strefę Ekonomiczną, parki przemysłowe i technologiczne oraz szereg innych instytucji, w tym poza Wojewódzkim Urzędem Pracy, 26 powiatowych urzędów pracy¹²⁸. Ponadto w regionie zlokalizowano ochotnicze hufce pracy (OHP), organizacje zrzeszające pracodawców oraz instytucje dialogu społecznego, a także kilkadziesiąt agencji zatrudnienia oraz kilkadziesiąt organizacji pozarządowych zajmujących się:

- promocją zatrudnienia i aktywizacją zawodową (102),
- działalnością wspomagającą rozwój gospodarczy, w tym rozwój przedsiębiorczości (198),
- działalnością wspomagającą rozwój wspólnot i społeczności lokalnych (335),
- działaniami na rzecz integracji europejskiej oraz rozwijania kontaktów i współpracy między społeczeństwami (187),
- działalnością wspomagającą technicznie, szkoleniowo, informacyjnie lub finansowo organizacje pozarządowe oraz organizacje i jednostki kościołów i związków wyznaniowych oraz jednostek samorządu terytorialnego (88).

Obraz podaży i popytu na kwalifikacje w województwie kujawsko-pomorskim

Zgodnie z założeniami metodologicznymi projektu, analiza popytu na pracę wykorzystuje badanie przedsiębiorstw. Pracodawcy zostali zapytani o opinię odnośnie do obecnej sytuacji na rynku pracy oraz zidentyfikowane przez nich potrzeby. Wyniki przeprowadzonych badań wskazały na kilka istotnych zależności. Przede wszystkim wydatki na rozwój pracowników w przedsiębiorstwie w dużej mierze zależą od jego kondycji finansowej i sytuacji na rynku produktów i usług. Dużą część szkoleń prowadzonych w przedsiębiorstwach stanowią obowiązkowe działania, niemające istotnego wpływu na wyniki biznesowe organizacji (np. szkolenia z zakresu BHP). Poza szkoleniami wynikającymi z przepisów prawa, pracownicy firm biorących udział w badaniach uczestniczyli w szkoleniach dotyczących bardzo podstawowych kompetencji. Co więcej, w przyszłości jedynie mała grupa spośród badanych przedsiębiorstw planowała szkolenia. Wśród organizacji, które takie szkolenia planują, widać większe zainteresowanie szkoleniem

¹²⁴ Fundacja Rozwoju Kapitału Ludzkiego, *Raport Sytuacja społeczno-ekonomiczna województwa kujawsko-pomorskiego*, 2008, s. 16–18.

¹²⁵ Ibidem, s. 37–40.

¹²⁶ Ibidem, s. 30.

¹²⁷ Ibidem, s. 33–35.

¹²⁸ Ibidem, s. 47.

kadry kierowniczej i dyrektorskiej niż pracowników niższego szczebla. Negatywnym zjawiskiem z punktu widzenia wdrażania środków unijnych jest fakt, że chociaż blisko 90% przedsiębiorstw jest świadoma możliwości uzyskania unijnego wsparcia na szkolenia, to 83% przedsiębiorstw nie korzystało z tego źródła.

Co ciekawe, mimo relatywnie wysokiego poziomu bezrobocia w regionie, ponad 1/4 firm biorących udział w badaniu miała problemy z pozyskaniem pracowników. Ogromna większość tych problemów dotyczyła pracowników wykonawczych zatrudnianych w pionie operacyjnym/produkcji. Poważne problemy występowały także przy pozyskiwaniu pracowników odpowiedzialnych za bezpośrednią sprzedaż/obsługę klientów¹²⁹.

Podsumowanie wyników badania przedsiębiorstw województwa kujawsko-pomorskiego wskazuje, że do ich głównych ograniczeń w zakresie rozwoju kapitału ludzkiego zaliczyć należy¹³⁰:

- brak zarządzania strategicznego – długookresowego planowania działań;
- brak podstawowych narzędzi zarządzania kapitałem ludzkim;
- brak zindywidualizowanego podejścia do rozwoju pracowników i zarządzania pracownikami;
- koncentracja na szkoleniach, których realizacja wynika z obowiązującego prawa;
- brak widocznego związku pomiędzy szkoleniami a wzrostem efektywności organizacji;
- obawa przed roszczeniową postawą pracowników wynikającą ze „zbyt wysokich” kwalifikacji;
- niski poziom zainteresowania pozyskaniem wsparcia dla rozwoju pracowników ze środków UE.

Drugie badanie i oparta na nim analiza strony podaży rynku pracy pozwoliła zidentyfikować podejście pracowników do edukacji zawodowej oraz wyobrażenia o kwalifikacjach, którymi dysponują. Zebrane informacje dowodzą, że mniej niż połowa pracowników z woj. kujawsko-pomorskiego – jedynie 45% badanych, deklaruje potrzebę rozwoju. Za najbardziej atrakcyjne uznane zostały szkolenia realizowane na stanowisku pracy (56%), praktyczna nauka zawodu (36%) i ćwiczenia (24%). Jak się okazało, zaledwie 28% badanych uczestniczyło w działaniach rozwojowych, z czego około 82% nabywało wiedzę na kursach obowiązkowych (BHP), z kolei samokształcenie wybrało 17% pracowników, a ze studiów skorzystało 15% osób.

Wśród ważnych motywacji dla rozwoju kwalifikacji osoby badane wymieniały: wyższe wynagrodzenie (68%), zmianę stanowiska pracy (31%), szybkie zmiany technologiczne (31%), chęć utrzymania obecnego stanowiska pracy (26%) i w mniejszym stopniu chęć zmiany pracodawcy (15%). Osoby planujące rozwój chciały również osiągnąć: nowe kwalifikacje (28%), przede wszystkim dokument potwierdzający nabyte kwalifikacje lub kompetencje (25%), podniesienie praktycznych umiejętności (21%). Z drugiej strony brak zainteresowania podnoszeniem kwalifikacji najczęściej wyjaśniano: brakiem wolnego czasu (42%), posiadaniem odpowiednich kwalifikacji (26%), brakiem środków finansowych (24%). W odróżnieniu od przedsiębiorców, ponad połowa uczestników badań zadeklarowała, że zna możliwości dofinansowania rozwoju zawodowego ze środków UE¹³¹.

W dalszej kolejności badanie podaży pracy uzupełniono o opinie osób bezrobotnych. Bezrobotni w regionie to przede wszystkim osoby bezrobotne krótkotrwale (poniżej 1 roku), jednak co czwarty uczestnik badania to osoba bezrobotna dłużej niż 3 lata. Oferta Urzędu Pracy była znana około 70% zarejestrowanych bezrobotnych. Oferta innych niż Urząd Pracy instytucji rynku pracy w praktyce nie była znana osobom uczestniczącym w badaniu. Co więcej, osoby pesymistycznie oceniały swoją sytuację na rynku pracy, którego realiów często nie znały. Chociaż 2/3 bezrobotnych deklarowało chęć rozwoju zawodowego, jedynie 14% uczestniczyło w różnych formach pozyskiwania kwalifikacji¹³². Co istotne, niemal wszyscy badani bezrobotni wiązali swoją przyszłość z województwem, z którego pochodzą. Tylko 3% badanych planowało zmianę pracy i miejsca zamieszkania na inne województwo, a jedynie 1% badanych uwzględniał możliwość wyjazdu za granicę.

Główne wnioski dotyczące ostatniego modułu badań, realizowanych wśród najmłodszych uczestników rynku pracy – studentów i uczniów wskazują przede wszystkim na niezgodną ze stanem faktycznym i zbyt pesymistyczną ocenę sytuacji na rynku pracy w województwie. Przy czym 44% studentów i 52% uczniów szkół ponadgimnazjalnych w ogóle nie interesuje się sytuacją na rynku pracy. Osoby te świadome są jednak, że największą barierą utrudniającą młodym ludziom wejście na rynek pracy jest brak doświadczenia. Mimo tego 62% studentów nie ma konkretnych planów zawodowych, a jedynie połowa z nich planuje w przyszłości podjęcie pracy w zawodzie wyuczonym, za to co dziesiąty przyjmie „dowolną pracę”. Na większą elastyczność ludzi młodych wskazuje fakt, że 23% badanych studentów planuje wyjazd za granicę po ukończeniu edukacji, a kolejne 13% planuje pracować poza województwem kujawsko-pomorskim. Jest to duże zagrożenie dla regionalnego rynku, z którego odpływać będą najlepiej wykształcone kadry (bezrobotni są dużo mniej mobilni).

¹²⁹ Ibidem, s. 48–50.

¹³⁰ Ibidem, s. 65.

¹³¹ Ibidem, s. 53–55.

¹³² Ibidem, s. 56.

Pozytywną tendencją, dostrzeganą w województwie kujawsko-pomorskim tak jak w całym kraju jest rosnąca liczba absolwentów szkół na różnych poziomach edukacji. W przypadku szkolnictwa ponadgimnazjalnego, w województwie najwięcej klas i absolwentów kształconych jest na potrzeby grupy branżowej:

- produkcja (1/3 wszystkich klas i niemal 1/3 absolwentów),
- administracja i wsparcie biznesu (outsourcing) oraz usługi (ponad 1/10 klas oraz średnio 1/6 wszystkich absolwentów),
- gastronomia i hotelarstwo (niemal 1/10 klas i około 1/7 absolwentów).

Przyrosty odsetka absolwentów w latach 2006–2008 odnotowano w kształceniu na potrzeby branż: *Transport i Hotelarstwo*, a spadki odsetka absolwentów w latach 2006–2008 szkolonych na potrzeby branż: *Poligrafia (druk i reprodukcja)*, *Gospodarowanie odpadami i dostawa wody*, *Produkcja szkła, ceramiki i mineralnych materiałów budowlanych* oraz *Budownictwo – budynki*.

W przypadku szkolnictwa wyższego – studiów licencjackich, jak i magisterskich, a także podyplomowych, najwięcej absolwentów kształconych jest w ramach grup kierunków:

- ekonomiczne i administracyjne (dla licencjackich niemal 1/5 wszystkich kierunków i prawie połowa absolwentów, na magisterskich nieco mniej niż 1/10 wszystkich kierunków i ponad 1/3 absolwentów, dla podyplomowych: około 1/10 wszystkich kierunków i ponad 1/3 absolwentów),
- pedagogika i humanistyczne (dla licencjackich niemal 1/4 wszystkich kierunków i około 1/7 absolwentów, na magisterskich niemal 1/3 wszystkich kierunków i około 1/4 absolwentów, dla podyplomowych: niemal 1/7 wszystkich kierunków i około 1/3 absolwentów).

Poszerzając analizę oferty edukacyjnej w województwie o pozostałe instytucje szkoleniowe, należy zauważyć, że w województwie kujawsko-pomorskim, w 2007 r. najwięcej szkoleń zorganizowano w obszarach podstawowych kwalifikacji¹³³:

- szkolenia zawodowe (w szczególności Transport, obsługa i naprawa pojazdów) – ponad 1/4 wszystkich szkoleń, prawie 12% wszystkich uczestników kursów,
- szkolenia BHP – 3,46% szkoleń i 9,75% uczestników,
- finanse – 3,46% szkoleń i 5,16% uczestników.

Z drugiej strony najmniej szkoleń (nie więcej niż 0,25% uczestników), w analizowanym okresie, prowadzonych było o tematyce bardziej zaawansowanej, jak:

- ochrona środowiska – 0,53% szkoleń,
- zarządzanie jakością – 0,27% szkoleń,
- zakupy/zaopatrzenie – 0,80% szkoleń,
- szkolenia zawodowe – budownictwo i pokrewne – 1,06% szkoleń.

Podsumowując wyniki badania pilotażowego projektu BKL, należy zwrócić uwagę zarówno na pozytywne, jak i negatywne tendencje ujawnione w województwie kujawsko-pomorskim. Do optymistycznych zaliczyć należy co najmniej: świadomość konieczności rozwoju zawodowego wśród pracowników, a także wzrastające liczby absolwentów na ponadgimnazjalnym szczeblu edukacji. Z drugiej strony, negatywne tendencje to przede wszystkim przesadnie pesymistyczne opinie o regionalnym rynku pracy, niewielka oferta i niska popularność studiów technicznych i kierunków ścisłych, względem humanistycznych, ekonomicznych i administracyjnych oraz niewielkie zainteresowanie pracodawców specjalistycznymi szkoleniami pracowników. Dodatkowo słabą stroną regionalnego rynku pracy jest relatywnie duża grupa osób bezrobotnych, które cechuje niski poziom wykształcenia, niewielkie zainteresowanie podnoszeniem kwalifikacji i minimalna mobilność.

Objęte badaniem przedsiębiorstwa zgłaszały trudności w poszukiwaniu pracowników w pionie operacyjnym/produkcji lub odpowiedzialnych za bezpośrednią sprzedaż/obsługę klientów. Nie są to stanowiska wymagające specjalnie rzadkich kompetencji, a raczej solidnego wykształcenia i motywacji do pracy. Analiza systemu edukacji pozwala stwierdzić, że zapewnienie tego typu możliwości kształcenia nie powinno stanowić w regionie problemu, przy odpowiednim motywowaniu do podejmowania kształcenia lub przekwalifikowania w pożądanych kierunkach. Bardziej skomplikowanym problemem wydaje się być kwestia tworzenia „lepszyc miejsc pracy”, wymagających wyższych kwalifikacji, które mogłyby zatrzymać w regionie najzdolniejsze jednostki. Kwestie te wykraczają jednak poza cele prezentowanego projektu.

Podsumowanie

Jakość kapitału ludzkiego jest jednym z kluczowych determinant rozwoju nowoczesnej gospodarki. Obecnie dostępne dane wskazują na niedopasowanie kompetencji posiadanych przez pracowników do zapotrzebowania na kwalifikacje zgłaszanego przez pracodawców, co stanowi przeszkodę dla jak najlepszego i najpełniejszego wykorzy-

¹³³ Ibidem, s. 64.

stania zasobów pracy w gospodarce i skutecznie hamuje jej rozwój. Z tego powodu wiele instytucji państwowych, w tym Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, jest zaangażowanych w działania zmierzające do likwidacji obserwowanych niedopasowań poprzez odpowiednie reformy w systemie edukacji i kształcenia ustawicznego oraz realizację projektów edukacyjnych i szkoleniowych. Skuteczność działań tych instytucji uzależniona jest od odpowiedniego ukierunkowania realizowanych przez nie zadań. W tym celu powinny one posiadać dostęp do bieżących, precyzyjnych i wiarygodnych informacji o krajowym rynku pracy. Dostrzegając te potrzeby informacyjne, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości podjęła się realizacji projektu Bilans Kapitału Ludzkiego, którego zadaniem jest zbieranie z wielu źródeł informacji o jakości kapitału ludzkiego w Polsce poprzez zakrojone na niespotykaną dotąd skalę badania. Jak zaprezentowano powyżej, badanie zaprojektowano w sposób kompleksowy i wyczerpujący, dlatego otrzymane wyniki stanowiąc będą unikalne źródło wiedzy o rynku pracy w Polsce. Wyniki będą następnie stanowiły solidną podstawę do projektowania działań instytucji wspierających rozwój rynku pracy, w kierunku coraz lepszego dopasowania kompetencji przyszłych i obecnych pracowników do potrzeb pracodawców. Wieloletnia realizacja badań opartych na jednolitej metodologii pozwoli na obserwację trendów w rozwoju kapitału ludzkiego w Polsce, dzięki której prognozowanie przyszłości kadr nowoczesnej gospodarki będzie rzetelne i precyzyjne.

Bibliografia

1. CEiAPP UJ, ZRZL PARP, *Raport z analizy potrzeb informacyjnych głównych odbiorców wyników badań realizowanych w ramach projektu Bilans Kapitału Ludzkiego*, Kraków, kwiecień 2009.
2. Fundacja Rozwoju Kapitału Ludzkiego, *Raport podsumowujący; rekomendacje merytoryczne i badawcze propozycje narzędzi badawczych*, Warszawa 2008.
3. Fundacja Rozwoju Kapitału Ludzkiego, *Raport Sytuacja społeczno-ekonomiczna województwa kujawsko-pomorskiego*, Warszawa 2008.
4. Weresa M.A. (red.), *Polska Raport o konkurencyjności 2009, Zasoby ludzkie a przewagi konkurencyjne*, SGH Oficyna Wydawnicza, Warszawa 2009.
5. www.stat.gov.pl
6. ec.europa.eu/eurostat

Rozdział 11

Dorota Węclawska, Paulina Zadura-Lichota

Wpływ edukacji na postawy przedsiębiorcze i przygotowanie młodych Polaków do prowadzenia działalności gospodarczej

Jak wspomniano we wstępie do Raportu, jakość kapitału ludzkiego w coraz większym stopniu determinuje sukces rynkowy przedsiębiorstw. Niniejszy artykuł poświęcony został temu zagadnieniu z perspektywy wpływu edukacji na postawy i umiejętności potencjalnych właścicieli przedsiębiorstw, stanowiących kluczowy kapitał ludzki w swoich firmach.

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie związku pomiędzy edukacją a postawami przedsiębiorczymi. W artykule przedstawimy po pierwsze związek pomiędzy poziomem wykształcenia a przedsiębiorczością. Po drugie przeprowadzimy ocenę skuteczności nauczania przedsiębiorczości w polskich szkołach. Dodatkowo zastanowimy się czy wiedzę młodych ludzi niezbędną do udanego prowadzenia własnej firmy można uzupełnić za pomocą dodatkowych szkoleń i kursów.

11.1. Wpływ edukacji na poziom zachowań przedsiębiorczych w społeczeństwie

Wyniki prowadzonych badań nie wskazują na jednoznaczny pozytywny wpływ edukacji na wzrost liczby przedsiębiorstw. Przeprowadzona metaanaliza ponad 90 opracowań dotyczących związków pomiędzy wykształceniem i przedsiębiorczością¹³⁴ pokazuje, że nie ma istotnego związku między edukacją a decyzją o rozpoczęciu działalności gospodarczej. Wyniki tych badań wskazują natomiast na inną niezwykle ważną kwestię – czyli istnienie jednoznacznej pozytywnej zależności pomiędzy wykształceniem (liczonym zarówno latami poświęconymi na edukację, jak i stopniem osiągniętego poziomu wykształcenia) a efektami działalności przedsiębiorcy (niezależnie od tego, jakie miary zostaną użyte – procent przeżycia, zysk, wpływy, rozwój firmy). Na podstawie tych danych można więc przyjąć, że kształcenie pozwala zdobyć wiedzę, która zwiększa skuteczność funkcjonowania przedsiębiorstw. Są od tego wyjątki, czego przykładem są osoby samozatrudnione. Wyniki kolejnych badań wskazują bowiem, że wysokie kwalifikacje (rozumiane jako formalna edukacja) nie wpływają istotnie na przeżywalność firm należących do osób samozatrudnionych. Może to być spowodowane tym, że grupa samozatrudnionych jest bardzo zróżnicowana, znajdują się w niej osoby zarówno o bardzo wysokich, jak i bardzo niskich kwalifikacjach, a wpływ wykształcenia znosi się w przypadku ich łącznej analizy¹³⁵.

Szereg badań poświęconych temu tematowi przeprowadzonych w Europie i w USA odkrywa kolejne zjawisko dotyczące tzw. zwrotu z edukacji. Zwrot z edukacji mierzony wielkością zarobków okazuje się zmienną, która w najlepszy sposób obrazuje sukces lub porażkę przedsiębiorcy. Natomiast pod wielkością zarobków mogą kryć się kolejne zmienne, które wzmacniają jego efekt.

Przeprowadzone w 1995 r. badanie wśród holenderskich przedsiębiorców¹³⁶ pokazało, że większa liczba lat poświęconych na edukację jest znacząco i pozytywnie powiązana z dostępnością kapitału – każdy dodatkowy rok nauki zmniejszał ograniczenia przedsiębiorcy w dostępie do kapitału o 1,2 punktu procentowego. Natomiast zmniejszenie ograniczeń dostępu do kapitału o 1 punkt procentowy zwiększało przeciętny dochód przedsiębiorcy o 2 punkty procentowe.

Łatwiejsze pozyskanie kapitału oznacza np.: większą szansę otrzymania kredytu przez osobę wyżej wykształconą. Zdaniem autorów wyniki tego badania zaprzeczają powszechnym poglądom, iż przedsiębiorca nie potrzebuje edukacji, aby odnieść sukces. Do podobnego wniosku doszli naukowcy badający amerykańskich przedsiębiorców¹³⁷. Badacze zadali sobie pytanie – czy wyżej wykształceni ludzie są bardziej czy mniej skłonni do rozpoczęcia własnej

¹³⁴ J. van der Sluis, M. van Praag, W. Vijverberg, *Education and Entrepreneurship in Industrialized Countries: A Meta-analysis*, TI 2003-046/3, Tinbergen Institute Discussion Paper, 2003, str. 2.

¹³⁵ J.M. Millan, E. Congregado, C. Roman, *Persistence of Entrepreneurship and its Implications for the European Entrepreneurial Promotion Policy*, Department of General Economics and Statistics, University of Huelva, April 2009, s. 10.

¹³⁶ S. Parker, M. van Praag, *Schooling, capital constraints and entrepreneurial performance: The endogenous triangle*, TI 2004-106/3, Tinbergen Institute Discussion Paper, 2004.

¹³⁷ M. van Praag, A. van Witteloostuijn, J. van der Sluis, *Returns for Entrepreneurs vs. Employees: The Effect of Education and Personal Control on the Relative Performance of Entrepreneurs vs. Wage Employees*, Institute for the Study of Labor, December 2009, s. 4.

działalności biznesowej. W ten sposób autorzy chcieli zweryfikować, między innymi, funkcjonujące w amerykańskim społeczeństwie przekonanie, że sukces człowieka jako przedsiębiorcy nie zależy od edukacji (formalnej) którą otrzymał. Za jeden z przykładów utrwalania w społeczeństwie takich przekonań autorzy podają stronę www.youngentrepreneur.com, na której można znaleźć listę najbogatszych ludzi świata, którzy w pewnym momencie przerwali naukę. Wśród nich znajdują się twórcy takich firm jak np.: Dell Computers, Oracle, Microsoft. Naukowcy zwracają uwagę na ostrożność w ocenie takich przykładów, przywołując z kolei jedną z najświeższych list światowych milionerów. Spośród 1125 osób tworzących tę listę, jedynie 6% (73 osoby) przerwało naukę.

Podsumowując, wyniki badań nie pozwalają na stwierdzenie, że istnieje znaczący wpływ edukacji na decyzję o rozpoczęciu własnej działalności gospodarczej. Z drugiej strony obserwowany jest silny pozytywny wpływ edukacji na sposób prowadzenia firm, przejawiający się, tym, że im wyższy poziom wykształcenia zostanie osiągnięty lub im więcej lat zostanie poświęconych na edukację tym większe są szanse na dobrą (skuteczną) działalność gospodarczą. Przywołani już autorzy metaanalizy podkreślają jednak, że wszystkie analizowane przez nich opracowania są w jakiś sposób stronnicze. Badacze używają różnych miar dla przedsiębiorczości, edukacji oraz skuteczności funkcjonowania przedsiębiorstw. Te braki stanowią odpowiedź na pytanie, dlaczego do tej pory nie powstała jednoznacznie skwantyfikowana wiedza nt. potencjalnego wpływu edukacji na przedsiębiorczość. Badacze nie wykluczają również współistnienia dwóch różnych kanałów wpływu edukacji na przedsiębiorczość. Pierwszy z nich odnosi się do umiejętności zarządzania, które mogą być wzmocnione w procesie edukacyjnym i pozytywnie wpływać na decyzję o podjęciu działalności gospodarczej. Drugi z kanałów odnosi się do większych możliwości wyborów zawodowych, jakie otwierają się wraz z wyższym wykształceniem. Ten kanał wpływu może zmniejszać prawdopodobieństwo podjęcia decyzji o założeniu własnej firmy¹³⁸.

Kolejne zagadnienie rozpatrywane w kontekście wpływu edukacji na przedsiębiorczość dotyczy analizy znaczenia poszczególnych etapów edukacyjnych. Analizy z tego obszaru wskazują, że edukacja może mieć wpływ na konkretne decyzje zawodowe (w tym na zmianę decyzji), a w efekcie i na liczbę przedsiębiorców w gospodarce. Wpływ ten jednak może być różny w zależności od szczebla edukacyjnego (a więc i wieku uczących się osób) oraz rodzaju przekazywanej wiedzy na każdym ze szczebli.

Wnioski, do jakich doszli naukowcy¹³⁹ z Uniwersytetu Erasmusa w Rotterdamie i EIM Business and Policy Research z Holandii, wskazują, że system edukacji może odgrywać istotną rolę poprzez uwrażliwienie na zagadnienia przedsiębiorczości oraz uświadamianie istnienia różnych ścieżek kariery zawodowej, w tym związanych z prowadzeniem własnego biznesu. Ten rodzaj uwrażliwienia na przedsiębiorczość przynosi największe efekty na wczesnych etapach edukacji (szkoła podstawowa i średnia), a najlepszą metodą nauki są systematyczne ćwiczenia określonych umiejętności. Z kolei w przypadku szkół wyższych uczenie się przedsiębiorczości przynosi największe efekty, gdy jest skoncentrowane na rozwijaniu praktycznych umiejętności związanych z prowadzeniem biznesu. Artykuł ten opiera się na założeniu, że dla najmłodszych uczestników systemu edukacyjnego ważniejsze do nauczenia są te wszystkie umiejętności, które można przyswoić jako wartości osobowe (np.: wytrwałość w dążeniu do celu, samodzielność, kreatywność), rzadziej zaś umiejętności o charakterze wyraźnych kwalifikacji (np.: marketing i promocja firmy). Te pierwsze są trudniejsze do nauczenia w późniejszych latach, stąd tak istotna jest rola nauczania początkowego.

Autorzy przyjęli listę dziesięciu przedsiębiorczych cech, których przyswojenie na wczesnych etapach edukacji przynosi największe efekty. Stopień ich osiągnięcia jest też istotny, jeśli chodzi o podjęcie decyzji co do prowadzenia własnej działalności gospodarczej. Należą do nich:

1. **Motywacja na osiągnięcia** – dążenie do ustalania celów i działanie na rzecz ich osiągnięcia poprzez własny wysiłek.
2. **Potrzeba niezależności/autonomii** – potrzeba kontrolowania i obawa/niechęć przed byciem kontrolowanym.
3. **Kreatywność** – rozwijanie nowych metod zamiast używania standardowych procedur.
4. **Inicjatywa** – motywacja do samodzielnego działania i podejmowania pierwszego kroku.
5. **Podejmowanie ryzyka** – akceptacja ryzyka przy podejmowaniu określonego działania.
6. **Szukanie i rozpoznawanie sprzyjających okoliczności** – umiejętność szukania i znajdowania niezaspokojonych potrzeb na rynku, które mogą być spełnione przez wprowadzenie nowego produktu lub usługi.
7. **Stawianie sobie celów** – definiowanie celów, które mają być osiągnięte w wyniku przedsiębiorczego działania.
8. **Samoświadomość** – umiejętność realnej oceny własnych umiejętności/możliwości, które mają pozwolić na realizację zadań zgodnych z potrzebami środowiska.
9. **Wewnątrzsterowność** – przekonanie jednostki, że jej osiągnięcia wypływają z jej umiejętności i działań, a nie, że coś wydarzyło się dzięki szczęściu lub wysiłkowi innych ludzi.
10. **Wytrwałość** – realizowanie zadania aż do jego faktycznego ukończenia¹⁴⁰.

¹³⁸ J. van der Sluis, M. van Praag, W. Vijverberg, *Education and Entrepreneurship...* op. cit., s. 3.

¹³⁹ I. van der Kuip, I. Verheul, *Early Development of Entrepreneurial Qualities: the Role of Initial Education*, SCALES-paper N200311, EIM Business and Policy Research, 2003, s. 5.

¹⁴⁰ Ibidem, s. 13.

Jak pokazuje powyższy katalog, przedsiębiorczość składa się z cech, które w pewnym stopniu posiada każdy człowiek. Natomiast przyjmując, że chcemy zwiększyć liczbę przedsiębiorczych jednostek w społeczeństwie, powyższe cechy powinny stanowić przedmiot nauki na wczesnych etapach edukacji, ponieważ są zbliżone do podstawowych umiejętności, które dzieci przyswajają sobie w trakcie procesu edukacji (np.: umiejętność praktycznego wykorzystania posiadanych informacji, odkrywanie własnych zainteresowań, odpowiedzialność, poczucie własnej wartości, podejmowanie inicjatywy). Dzieci są też bardziej podatne na przyswojenie tych cech niż osoby dorosłe, a więc działania na tym etapie będą miały największą skuteczność.

Z kolei, jak już wyżej zasygnalizowano, nauka przedsiębiorczości na kolejnych szczeblach edukacji powinna koncentrować się na bardziej określonych umiejętnościach, czyli na konkretnej nauce „zawodu” przedsiębiorcy. Jednak uczestnictwo w zajęciach z przedsiębiorczości może zarówno prowadzić do wzmocnienia intencji w kierunku założenia przedsiębiorstwa, jak i skłonić uczestnika zajęć do zaniechania wcześniejszych zamierzeń w tym kierunku¹⁴¹. Podstawowe wyjaśnienie tego faktu wiąże się z pozyskaniem nowej wiedzy – część osób uzna ją za wartościową i wzmacniającą ich intencje, część osób – zdobywając nową wiedzę – będzie wolą się wycofać, realnie oceniając swoje możliwości. Wiedząc o tym, przy analizie różnych wyników badań należy mieć na uwadze, że każdy uczeń czy student przychodzi do szkoły i na uczelnię z własnym bagażem przekonań, wiedzą i doświadczeniem (np.: własnej rodziny, bliskich krewnych oraz wcześniejszych etapów edukacji) i te przekonania razem z wiedzą pozyskaną w szkole, łącznie determinują jego ostateczne decyzje zawodowe.

Jeśli więc zajęcia z przedsiębiorczości pozostają bez wpływu na liczbę zakładanych przedsiębiorstw, a z drugiej strony wpływają na decyzję osób czy podjąć działalność gospodarczą czy też nie to, być może ich największego pozytywnego wpływu i ostatecznie roli edukacji należy upatrywać w prawidłowej selekcji do ról zawodowych.

11.2. Wpływ wykształcenia właścicieli na wyniki przedsiębiorstw w Polsce

Również w Polsce poziom wykształcenia wpływa na jakość przedsiębiorstw, a nie na liczbę nowo powstałych firm. Analizując dane GUS¹⁴² można zauważyć, że w latach 2003–2006 najczęściej przedsiębiorstw zakładanych było przez osoby z wykształceniem średnim, a następnie w kolejności z wykształceniem wyższym i pomaturalnym (Tabela 1). W 2007 roku kolejność się odwróciła i najczęściej przedsiębiorstw założyły osoby z wykształceniem wyższym, jednak nie sposób jeszcze mówić o odwróceniu trendu. Sytuacja w 2007 roku mogła być wyjątkowa.

Tabela 11.1. Struktura przedsiębiorstw osób fizycznych powstałych w latach 2003–2007 wg wykształcenia właścicieli (%)

Rok powstania przedsiębiorstwa	Wykształcenie właściciela			
	podstawowe	zasadnicze zawodowe	średnie	wyższe i pomaturalne
2003	4,8	20,8	47,8	26,6
2004	4,4	19,1	39,1	37,4
2005	3,7	19,5	41,9	35
2006	3,6	20,6	40,5	35,4
2007	3,8	20,8	36,5	38,9

Źródło: opracowanie własne na podstawie Warunki powstawania i działania oraz perspektywy rozwojowe polskich przedsiębiorstw powstałych w latach 2003–2007, Warszawa 2009 (i wydania wcześniejsze).

Potwierdza się jednak teoria van Praag’a, przedstawiona wcześniej, mówiąca o tym, że poziom wykształcenia właściciela ma wpływ na przeżywalność przedsiębiorstw. Wartości wskaźnika przeżywalności przedsiębiorstw w Polsce wzrastają wraz z poziomem wykształcenia właściciela, co obrazuje tabela 2. Różnica ta jest bardziej widoczna w kolejnych latach działalności przedsiębiorstw. Im wyższe jest wykształcenie właściciela, tym większe ma ono szanse na przeżycie kolejnych lat.

¹⁴¹ R. Weber, G. von Graevnitz, D. Harhoff, *The Effects of Entrepreneurship Education*, Discussion Paper no. 269, GESY, August 2009, s. 1.

¹⁴² *Warunki powstawania i działania oraz perspektywy rozwojowe polskich przedsiębiorstw powstałych w latach 2003–2007*, GUS, Warszawa 2009 (i wydania wcześniejsze).

Tabela 11.2. Wskaźniki przeżycia przedsiębiorstw powstałych w latach 2001–2006 wg poziomu wykształcenia właściciela (%)

Rok powstania przedsiębiorstwa	Wskaźnik przeżycia pierwszego roku				Wskaźnik przeżycia dwóch pierwszych lat				Wskaźnik przeżycia trzech pierwszych lat			
	Wykształcenie właściciela				Wykształcenie właściciela				Wykształcenie właściciela			
	podstawowe	zasadnicze zawodowe	średnie	wyższe i pomaturalne	podstawowe	zasadnicze zawodowe	średnie	wyższe i pomaturalne	podstawowe	zasadnicze zawodowe	średnie	wyższe i pomaturalne
2001									56,1	46,5	46,9	50,4
2002					40,9	50,8	58,5	66,2	32,1	42,5	50,2	52,2
2003	70,5	72,9	79,4	79,4	43,9	53,7	67,4	65,7	32,7	40,2	57	57,3
2004	69,4	74	77,6	81,2	57,3	58,6	64,5	72,5	37,7	43,8	54,4	63,4
2005	66,3	75	74,1	78,3	43,9	51,7	61	66,8				
2006	62,9	71,5	75	76,8								

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Warunki powstawania i działania oraz perspektywy rozwojowe polskich przedsiębiorstw powstałych w latach 2003–2007*, Warszawa 2009 (i wydania wcześniejsze).

11.3. Edukacja a postawy przedsiębiorcze młodych Polaków

Wyniki wielu badań polskich i zagranicznych, realizowanych na przestrzeni ostatnich 10–15 lat, wskazują, że polska młodzież na tle analogicznej grupy z pozostałych krajów w Europie, a nawet na świecie, charakteryzuje się nieprzeciętnym poziomem przedsiębiorczych postaw, definiowanych jako chęć założenia lub posiadania własnej działalności gospodarczej.

Poziom postaw przedsiębiorczych młodych ludzi jest również wyższy niż w społeczeństwie ogółem. Wśród osób w wieku 15–24 lata aż 59%¹⁴³ wybrałoby pracę na własny rachunek, jeśli miałoby wybór (dla całej populacji odsetek ten wynosi 51%). Osoby, które dostrzegają możliwości biznesowe w ciągu kolejnych 6 miesięcy stanowią ok. 45% populacji w wieku 18–24 lat¹⁴⁴ (dla porównania, w całej populacji odsetek ten wynosi 31%).

Zarówno dane Eurostat, (wykres 11.1), jak i dane uzyskane w badaniu Eurobarometr¹⁴⁵ wskazują, że przedsiębiorczość młodych ludzi (rozumiana jako prowadzenie własnej działalności gospodarczej) w Polsce jest wyższa niż średnio w Unii Europejskiej. Wskaźnik udziału młodych przedsiębiorców (osób poniżej 30. roku życia) wśród wszystkich przedsiębiorców wyniósł dla Polski 33,4, co jest wynikiem bardzo dobrym w porównaniu z innymi krajami Unii Europejskiej, ponieważ przewyższa średnią unijną o ponad 10 p.p.

Dane Eurostat (wykres 11.1) potwierdzają, że poziom przedsiębiorczości młodych w Polsce (mierzony jako udział osób samozatrudnionych wśród pracujących ogółem) jest wyższy niż średnio w UE. Jednakże w ostatnich latach widoczny spadek przedsiębiorczości Polaków w wieku 20–24 lat (wykresy 11.1 i 11.2). Spadek ten jest szczególnie widoczny na tle UE, gdzie na przestrzeni lat 2001–2008 przedsiębiorczość młodych nieznacznie wzrosła.

Przedsiębiorczość rozumiana jako prowadzenie własnej działalności gospodarczej, w przeciwieństwie do postaw przedsiębiorczych, jest niższa wśród młodych ludzi niż średnio w populacji. Dane (wykres 11.2) potwierdzają jej wzrost wraz z wiekiem. Różnica wynosi średnio około 15 p.p. i w latach 2001–2009 nie uległa istotnym zmianom¹⁴⁶.

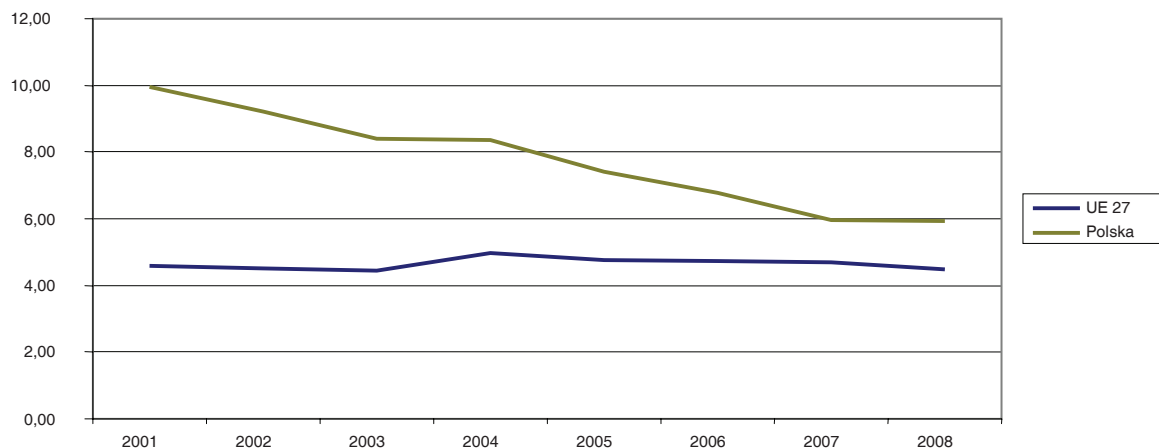
¹⁴³ Na podstawie danych z badania: *Entrepreneurship Survey of the EU (25 Member States), United States, Iceland and Norway*, Flash Eurobarometer 192 – The Gallup Organization, European Commission.

¹⁴⁴ K. Baćłowski, M. Koczerga, P. Zabierowski, *Studium przedsiębiorczości w Polsce w 2004 roku, Raport GEM Polska*, Fundacja Edukacyjna Bachalski, Poznań 2005.

¹⁴⁵ *Entrepreneurship Survey of the EU 25, Secondary analysis, Poland*, Flash Eurobarometr 192, The Gallup Organization, 2007, Interactive report, s. 2.

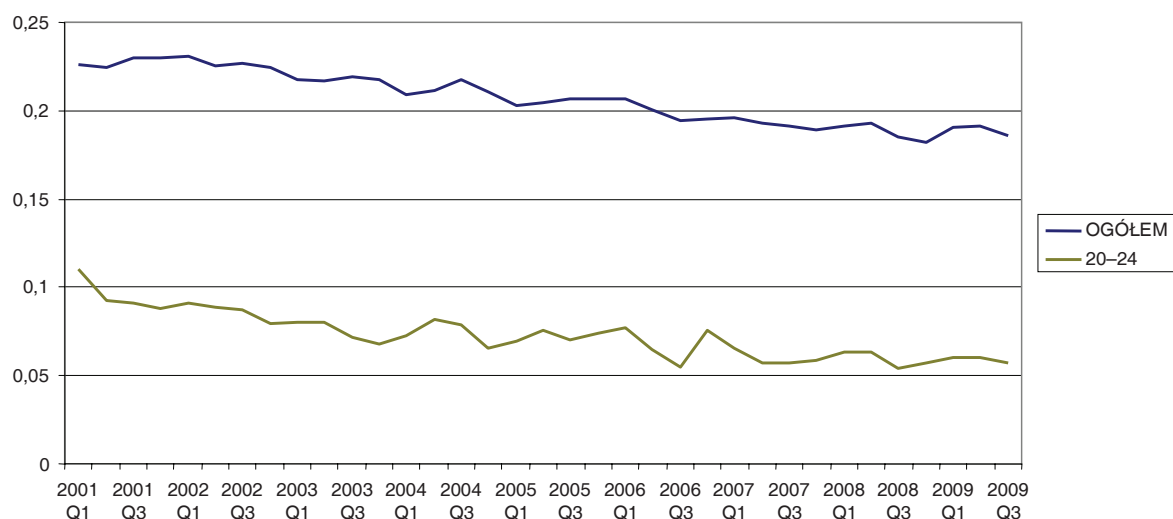
¹⁴⁶ *Aktywność ekonomiczna ludności Polski, IV kwartał 2009*, GUS, Warszawa 2010 i wydania wcześniejsze.

Wykres 11.1. Udział osób samozatrudnionych wśród ogółu pracujących w wieku 20–24 lat w latach 2001–2008 (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Eurostat.

Wykres 11.2. Udział pracujących na własny rachunek w ogóle pracujących w latach 2001–2009

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (*Aktywność ekonomiczna ludności Polski, IV kwartał 2009*, GUS, Warszawa 2010 i wydania wcześniejsze).

Próbę wytłumaczenia rozdźwięku pomiędzy przedsiębiorczą postawą a faktyczną intencją założenia własnej firmy¹⁴⁷ wśród młodych ludzi znaleźć można w badaniach Banerskiego i in.¹⁴⁸ zrealizowanych w 2009 r. na zlecenie PARP. Według autorów, z jednej strony „najsilniej na intencję badanych wpływa atrakcyjność skutków, które mogą pojawić się przy okazji posiadania firmy (postawa) oraz spostrzegana presja najbliższego otoczenia, aby założyć firmę”. Z drugiej strony wpływ postawy na intencję założenia firmy można uznać z średni¹⁴⁹. Dodatkowo w badaniu założono, że intencja bezpośrednio poprzedza konkretne działanie¹⁵⁰, czyli wpływ postawy na zachowanie może okazać się jeszcze mniejszy.

¹⁴⁷ Autorzy badania powołując się na teorię planowanego zachowania jako postawę rozumieją pozytywną lub negatywną ocenę np. posiadania własnej firmy, a intencja rozumiana jest jako intencja założenia własnej firmy, która bezpośrednia poprzedza zachowanie, czyli właśnie założenie tej firmy.

¹⁴⁸ G. Banerski, A. Gryzik, K. Matusiak, M. Mażewska, E. Stawasz, *Przedsiębiorczość akademicka*, PARP, Warszawa 2009, s. 72.

¹⁴⁹ W badaniu wpływ zmierzono za pomocą współczynnika regresji {Beta standaryzowana}. Współczynnik może przyjmować wartości od -1 do 1, gdzie wartości ujemne oznaczają zależność ujemną, a dodatnie wpływ dodatni. Im wartość wskaźnika bliższa jest 1 lub -1, tym większy jest wpływ. Został on oszacowany na poziomie 0,30.

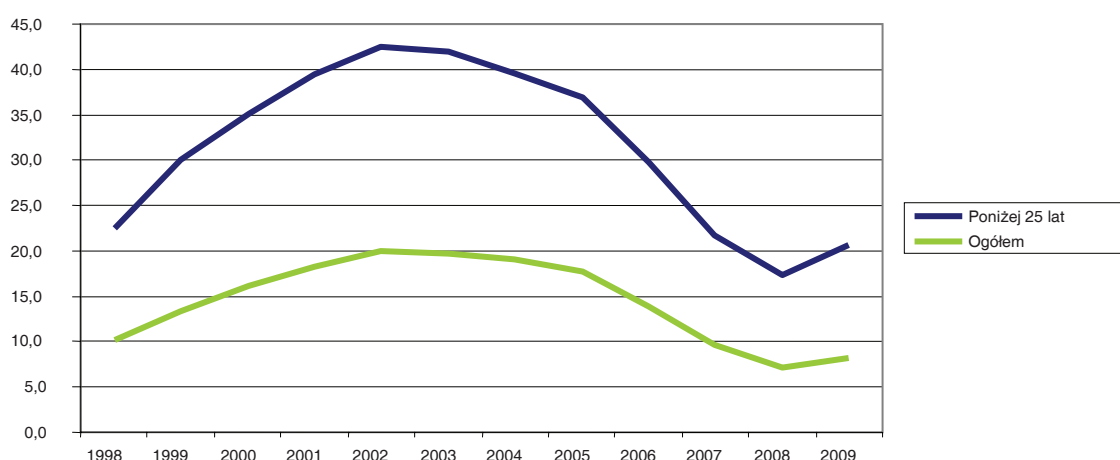
¹⁵⁰ G. Banerski, op.cit, s. 60.

Jak skonstatowano powyżej, deklaracje młodych nie znajdują pełnego odzwierciedlenia w ścieżkach zawodowych, jakie ta grupa rzeczywiście realizuje, natomiast sam entuzjazm i chęć realizowania trudniejszej – wydawałoby się – drogi zawodowej wydają się ważne i zastanawiające.

11.4. Bezrobocie wśród młodzieży

Przynajmniej od lat 90. ubiegłego wieku, w krajach OECD systematycznie wzrastało bezrobocie młodzieży. W Polsce stopa bezrobocia wśród młodych ludzi zawsze była wyższa niż wśród całej populacji (wykres 11.3). Bezrobocie młodych ludzi zmieniało się podobnie jak w całym społeczeństwie. Lata do 2002 r. charakteryzowały się wzrostem bezrobocia w grupie wiekowej poniżej 25 roku życia aż do poziomu ok. 43%¹⁵¹. Natomiast w ostatnich latach można było zaobserwować systematyczny spadek bezrobocia w tej grupie. Pogorszenie sytuacji gospodarczej w kraju w 2009 r. ponownie silniej odbiło się na ludziach młodych. Bezrobocie w tej grupie wzrosło gwałtowniej niż w całym społeczeństwie.

Wykres 11.3. Stopa bezrobocia w Polsce w latach 1998–2009

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Eurostat.

Wysokie bezrobocie wśród ludzi młodych doprowadziło do, obserwowanego we wszystkich krajach OECD, wydłużenia czasu edukacji młodych ludzi, a w konsekwencji powstania pytań o rolę i zadania edukacji w tym dodatkowym czasie, który mógłby być spożytkowany na poprawienie przyszłej pozycji młodych na rynku i otrzymanie pracy.

W Polsce pierwsze publiczne debaty na temat bezrobocia młodzieży i idące za nimi programy rządowe (np.: „Pierwsza praca”) koncentrowały się na problemie braku doświadczenia i odpowiednich kwalifikacji młodzieży. Odpowiedzią na to miała być aktywizacja młodych ludzi np.: w kierunku nabywania tego doświadczenia poprzez pracę nieodpłatną (wolontariat), opłacane staże, roboty interwencyjne oraz dotowanie miejsc pracy dla młodych ludzi. Program „Pierwsza praca” został uruchomiony w 2002 r., natomiast w 2005 r. został on wzmocniony o dodatkowy komponent „Mój pierwszy biznes”, który jest realizowany do tej pory. Zmiany w programie to z jednej strony poszerzenie wachlarza możliwości oferowanych młodym ludziom, a z drugiej wyraz istotnych przemian na rynku pracy.

Młodzi ludzie stanowią ciekawą kategorię i społeczność i badawczą, ponieważ w stosunkowo krótkim okresie życia doświadczają i przeżywają kolejne progi prowadzące ich do dorosłości. Do najważniejszych z nich należą: przejście od edukacji szkolnej do stałego zatrudnienia, przejście od rodziny pochodzenia do własnej rodziny, wyprowadzenie się od rodziców¹⁵². Dodając do tego wyróżniające się na tle społeczeństwa postawy przedsiębiorcze młodych Polaków, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości postanowiła przeprowadzić własne badania nt. postaw przedsiębiorczych młodych Polaków w wieku 18–25 lat¹⁵³. W prezentowanym poniżej badaniu istotne obszary badawcze obejmowały determinanty kształtujące postawy przedsiębiorcze młodzieży i plany badanych na progu zakończenia

¹⁵¹ Dane Eurostat.

¹⁵² B. Cole, *Youth and Social Policy. Youth Citizenship and Young Careers*, London University College London Press, 1995, s. 8.

¹⁵³ Badanie „Postawy przedsiębiorcze młodych ludzi w Polsce” autorstwa P. Zadury-Lichoty i D. Węclawskiej zostało przeprowadzone w listopadzie i grudniu 2009 r. na reprezentatywnej próbie 1400 osób w wieku 18–25 lat. Badanie przeprowadzono metodą wywiadów osobistych (PAPI). Pełny raport z badania jest w przygotowaniu. Badanie zostało współfinansowane ze środków PO IG.

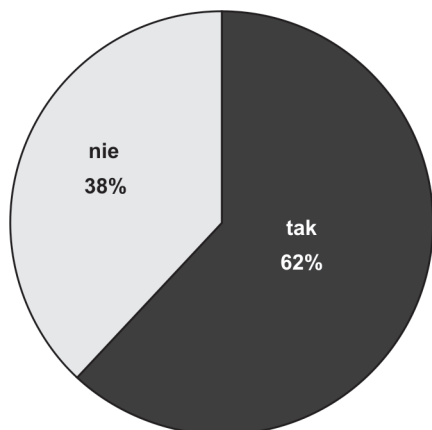
edukacji i rozpoczęcia pracy zawodowej. W kolejnych podrozdziałach zarysowane zostaną wyniki jednej z analizowanych determinant przedsiębiorczości, czyli potencjalnego wpływu edukacji na postawy przedsiębiorcze młodzieży w Polsce.

11.5. Wyniki badań PARP nt. wpływu edukacji na przedsiębiorczość młodych Polaków

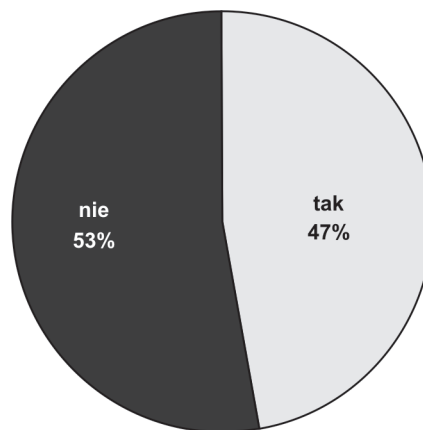
11.5.1. Obecny etap edukacji i aspiracje edukacyjne młodzieży

Wśród badanej młodzieży w wieku 18–25 lat, ponad 60% uczy się w obecnej chwili, a 53% nie zamierza kontynuować nauki (wykres 11.4).

Wykres 11.4. Czy uczysz się obecnie?

Czy zamierzasz kontynuować edukację?

Źródło: obliczenia własne w oparciu o bazę danych z badania pt.: *Postawy przedsiębiorcze młodych ludzi w Polsce*.

Osoby uczące się w ogromnej większości planują również kontynuować naukę. Pozostała część tej grupy studiuje na uczelniach wyższych (poziom studiów magisterskich, doktoranckich lub podyplomowych, co tłumaczy brak wśród nich dalszych planów edukacyjnych.

W całej badanej zbiorowości 31% respondentów nie uczy się w obecnej chwili i jednocześnie nie planuje kontynuować edukacji. Wśród nich niemal połowa osób legitymuje się wykształceniem średnim ogólnym i zawodowym, co piąta ukończyła studia wyższe, a 31% zakończyło edukację na poziomie podstawowym i zasadniczym zawodowym. Natomiast wśród osób, które obecnie się nie uczą, funkcjonuje niewielka grupa (93 osoby, 7% całej badanej populacji), która zamierza kontynuować edukację. Należą do niej przede wszystkim osoby z wykształceniem średnim (57%), a następnie osoby z wykształceniem wyższym na poziomie licencjackim lub magisterskim (28%).

Podsumowując, osoby uczące się są bardziej skłonne do kontynuowania kształcenia. Przerwanie edukacji na którymś z etapów utrudnia ponowny powrót do szkoły. Szczególnie dużo osób przerwało edukację po ukończeniu szkoły średniej.

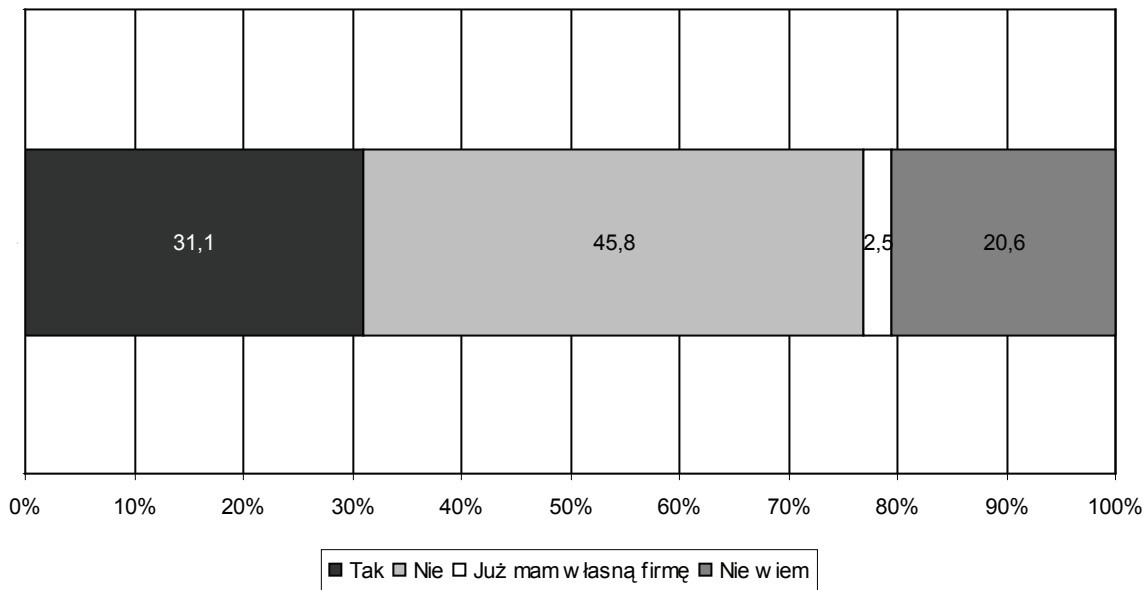
11.5.2. Edukacja a plany zawodowe młodych ludzi

Na podstawie badania „*Postawy przedsiębiorcze młodych ludzi w Polsce*” ustalono, że większość osób w wieku 18–25 lat nie rozważa możliwości założenia własnej firmy. Zainteresowanych prowadzeniem własnej działalności gospodarczej jest 31% respondentów.

Wśród osób, które się uczą w obecnej chwili, odsetek zainteresowanych własną działalnością gospodarczą nieznacznie wzrasta w stosunku do tej wartości w całej grupie badanych (ponad 34%). W przypadku osób, które już zakończyły naukę, taką wolę wyraża co czwarty pytany. Warto przy tym zwrócić uwagę, że ponad 25% uczącej się młodzieży nie wie jeszcze, czy chciałaby w przyszłości kierować firmą. Z kolei osoby, które zakończyły edukację, są bardziej zdecydowane – blisko 57% nie jest zainteresowanych własną firmą, przez co grupa osób, które udzieliły odpowiedzi „nie wiem” jest relatywnie mniejsza – 13% (wykres 11.6).

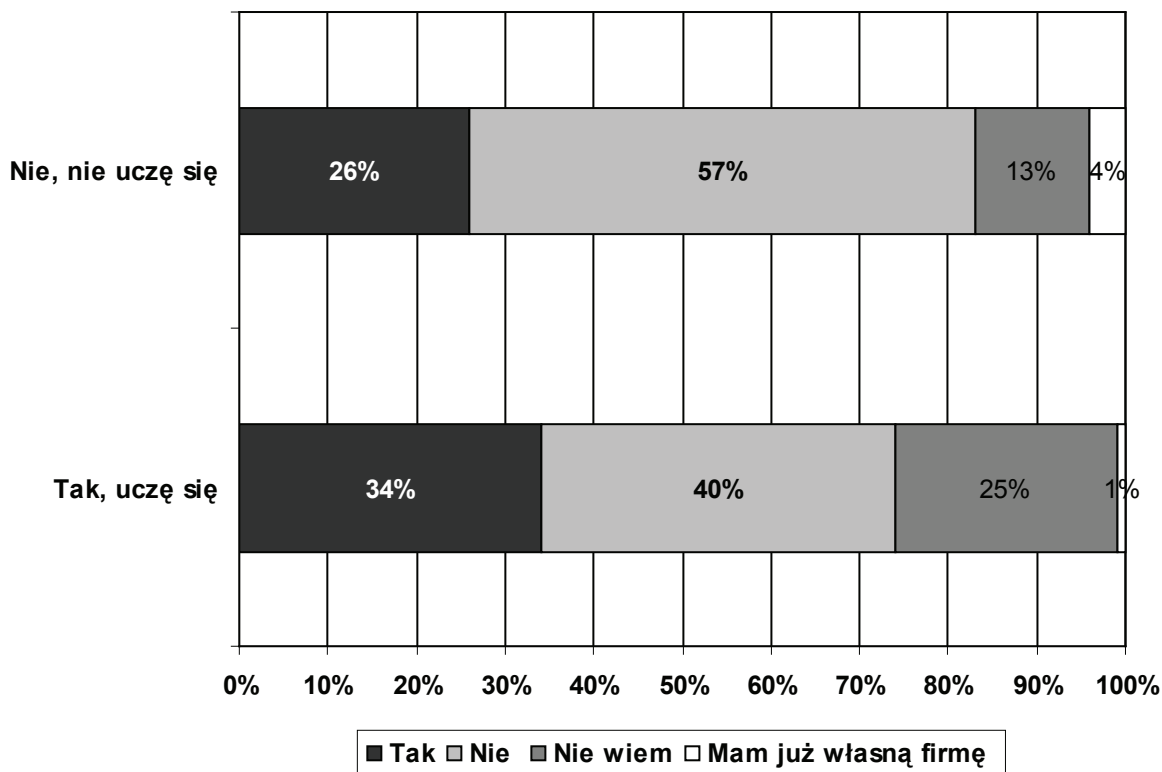
Plany co do dalszej edukacji jeszcze silniej różnicują młodych ludzi. Około 38% spośród osób zamierzających się nadal uczyć rozważa założenie własnej firmy, a wśród nieplanujących dalszej edukacji, taki zamiar deklaruje już tylko 25% badanych (wykres 11.7).

Wykres 11.5. Czy rozważasz założenie własnej firmy w przyszłości?

Źródło: obliczenia własne w oparciu o bazę danych z badania pt.: *Postawy przedsiębiorcze młodych ludzi w Polsce*.

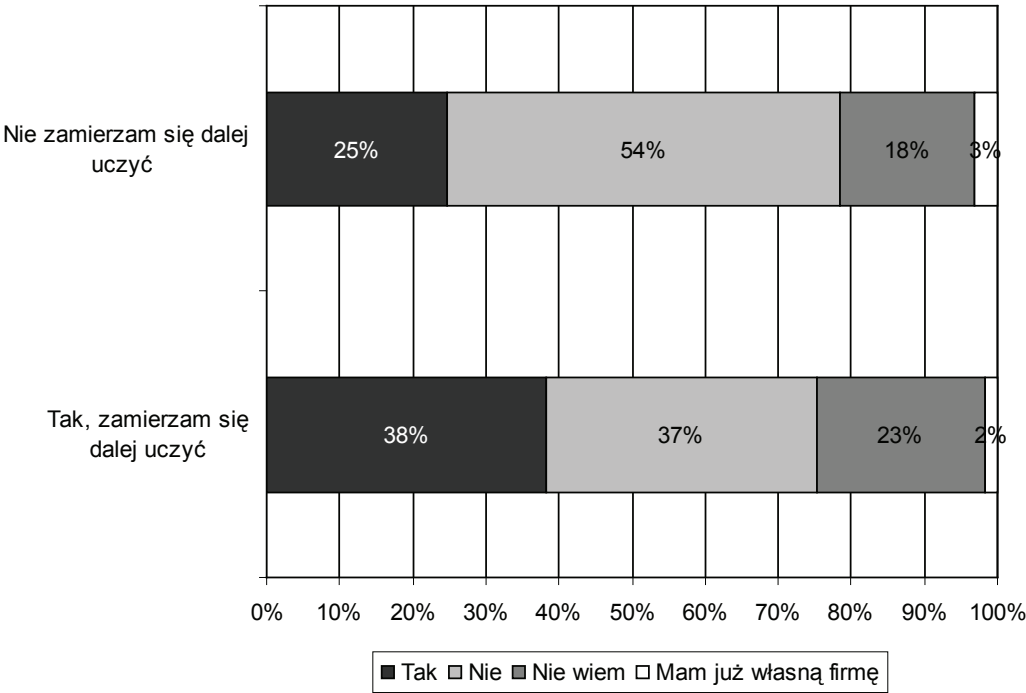
Wykres 11.6. Czy rozważasz założenie własnej firmy w przyszłości vs. czy uczysz się obecnie?

Źródło: obliczenia własne w oparciu o bazę danych z badania pt.: *Postawy przedsiębiorcze młodych ludzi w Polsce*.

Relatywnie większe zainteresowanie założeniem firmy przez osoby uczące się i w stosunku do pozostałych osób może wynikać po części z faktu, że nie podjęły one jeszcze pracy albo wykonywana praca ma charakter tymczasowy. Natomiast w przypadku osób, które się już nie uczą, można sądzić, że większa ich liczba ma bardziej ustabilizowaną sytuację zawodową. Potwierdzają to dane dotyczące statusu zawodowego dla obu grup – wśród uczących się pracę zawodową podjęła jedna trzecia badanych, a wśród osób, które zakończyły naukę pracuje prawie 76%.

Wykres 11.7. Czy rozważasz założenie własnej firmy w przyszłości? vs. czy zamierzasz kontynuować naukę?

Źródło: obliczenia własne w oparciu o bazę danych z badania pt.: *Postawy przedsiębiorcze młodych ludzi w Polsce*.

Przyjąwszy za wskaźnik poziomu wykształcenia ostatnią ukończoną szkołę lub obecnie uczęszczaną w przypadku osób nadal pobierających naukę, widać, że skłonność do założenia firmy rośnie wraz ze wzrostem wykształcenia (tabela 11.3).

Tabela 11.3. Czy rozważasz założenie własnej firmy w przyszłości?

Czy rozważasz założenie firmy/obecny poziom edukacji?	Zasadnicze zawodowe	Średnie	Wyższe
Tak	23%	29%	36%
Nie	62%	46%	42%
Nie wiem	12%	20,5%	22,9%
Mam już własną firmę	3%	2,4%	2,4%

Źródło: obliczenia własne w oparciu o bazę danych z badania pt.: *Postawy przedsiębiorcze młodych ludzi w Polsce*.

Otrzymane wyniki stoją w pozornej sprzeczności z przywołanymi wynikami badań van Praaga. Należy mieć na uwadze ograniczenia ich badań, o których wspominali sami autorzy badania, przedstawione na początku rozdziału. Ponadto omawiane tutaj badanie nie mierzy konkretnych decyzji o założeniu własnej firmy, ale przedsiębiorcze postawy, które w przypadku młodych osób w Polsce nie przekładają się w oczywisty sposób na własną działalność gospodarczą (por. podrozdział *Edukacja i postawy przedsiębiorcze młodych Polaków* w tym rozdziale).

Wyniki badania Banerskiego i in. (2009)¹⁵⁴ przeprowadzone, między innymi, wśród polskich studentów pokazują, że wśród badanych 51% zamierza w przyszłości założyć własną firmę komercyjną, 25% nie ma takich planów, a 2% prowadzi już taką firmę. Osoby niezdecydowane stanowią 22%. Różnice w rezultatach pomiędzy wynikami obu badań wynikają zapewne z różnic w strukturze próby oraz sformułowaniu pytania.

Wart podkreślenia jest fakt, że zarówno w badaniu dotyczącym postaw przedsiębiorczych młodzieży, jak i w badaniu Banerskiego około jedna piąta młodych ludzi nie ma zdania czy chciałaby założyć własną firmę. Odsetek ten jest znacznie niższy wśród osób, które obecnie się nie uczą – 13%. Potwierdza to tezę, że osoby, które wyszły już z systemu edukacji, mają zdecydowanie bardziej sprecyzowaną opinię na temat swoich preferencji co do dalszej kariery zawodowej.

¹⁵⁴ G. Banerski, op. cit. s. 69.

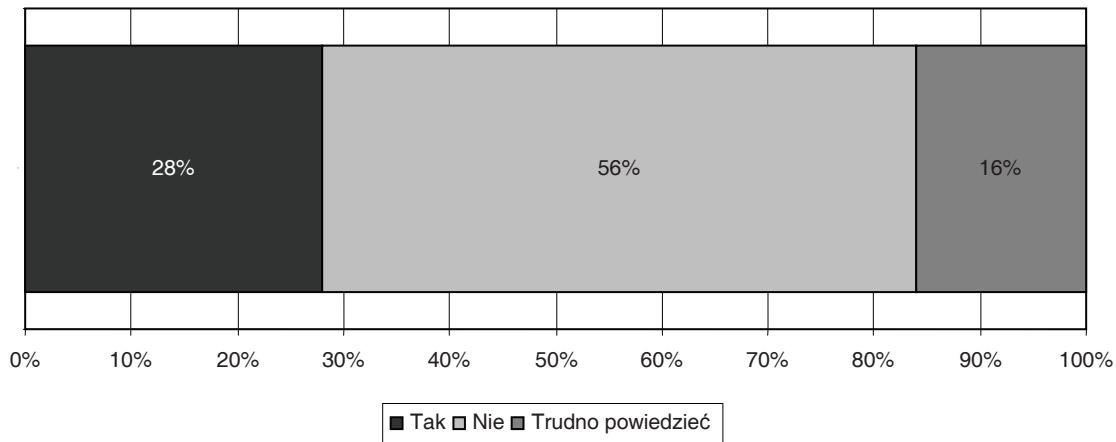
11.5.3. Ocena zajęć z przedsiębiorczości

Przedmiot „Podstawy przedsiębiorczości” został wprowadzony do edukacji na poziomie ponadgimnazjalnym w 2002 r. W kolejnych dwóch latach prowadzony był monitoring skuteczności tych działań, który między innymi skutkował zwiększeniem nacisku na praktyczne aspekty przekazywanej wiedzy w obszarze przedsiębiorczości. Kolejnym etapem utrwalającym naukę przedsiębiorczości było obowiązkowe wprowadzenie zajęć z przedsiębiorczości na poziomie szkół wyższych od roku akademickiego 2009/2010.

W przypadku zajęć z przedsiębiorczości na poziomie średnim, w zależności od planu, szkoły nie musiały wprowadzać tego przedmiotu od razu na pierwszym roku nauczania. Ponadto w części szkół nauczanie przedsiębiorczości było uwzględnione w innych przedmiotach (np.: Nauka o społeczeństwie). Z powyższych powodów, w badanej przez PARP grupie młodzieży, ponad 22% przyznało, że nie miało zajęć z przedsiębiorczości na tym etapie edukacji. Tę grupę najliczniej reprezentują osoby, które bądź obecnie studiują, bądź ukończyły studia magisterskie (a więc mogły nie zetknąć się z tymi zajęciami ze względu na termin wejścia przedmiotu do szkół) oraz osoby, które ukończyły lub są w trakcie edukacji na poziomie zasadniczej szkoły zawodowej (z analogicznych powodów, ale też z możliwości włączenia zagadnień przedsiębiorczości do innych przedmiotów, czego respondent mógł nie pamiętać).

Blisko 56% osób, które zetknęły się z zajęciami z podstaw przedsiębiorczości, oceniło je negatywnie pod kątem tego czy pomogłyby im one w założeniu własnej firmy. Ale też około 28% badanych uznało, że pozyskana wiedza byłaby w tym pomocna.

Wykres 11.8. Czy Twoim zdaniem wiedza i umiejętności nabyte w czasie zajęć z przedsiębiorczości w szkole średniej pomogłyby Ci w założeniu i prowadzeniu własnej firmy?

Źródło: obliczenia własne w oparciu o bazę danych z badania pt.: *Postawy przedsiębiorcze młodych ludzi w Polsce*.

Jednakże, jak pokazują wyniki badania istnieje zależność między pozytywną oceną zajęć z przedsiębiorczości a skłonnością do założenia firmy. Osoby pozytywnie oceniające odbyte zajęcia z podstaw przedsiębiorczości znacznie częściej rozważają założenie własnej firmy niż osoby, które oceniły te zajęcia negatywnie. Wśród osób, które uznały zajęcia z przedsiębiorczości za przydatne, prawie 47% rozważa założenie własnej firmy w przyszłości. Natomiast w przypadku osób, które źle oceniły odbyte zajęcia, zainteresowanych założeniem firmy jest już niespełna 30% badanych.

Tabela 11.4. Deklaracje dotyczące założenia własnej firmy vs. ocena zajęć z przedsiębiorczości na poziomie szkoły średniej

Czy rozważasz założenie własnej firmy w przyszłości?	Wiedza i umiejętności nabyte w czasie zajęć z przedsiębiorczości pomogłyby w założeniu i prowadzeniu firmy		
	Tak	Nie	Trudno powiedzieć
Tak*	47%	29%	32%
Nie	37%	48%	45%
Nie wiem	16%	23%	23%

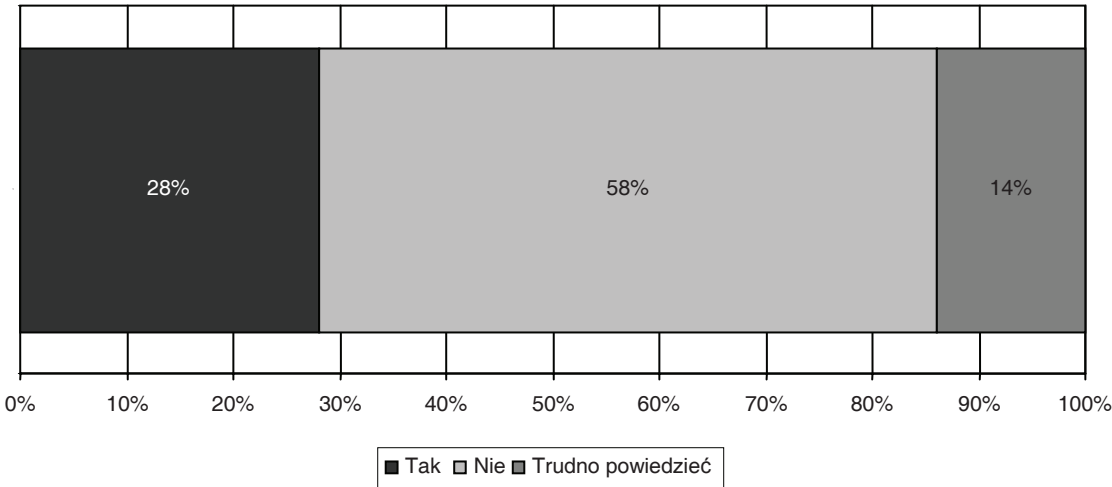
* Do kategorii *Tak* zaliczono w tym przypadku również odpowiedź *Mam już własną firmę* ze względu na niską liczebność tej odpowiedzi.

Źródło: obliczenia własne w oparciu o bazę danych z badania pt.: *Postawy przedsiębiorcze młodych ludzi w Polsce*.

W pierwszej części rozdziału podkreślano, że nauka przedsiębiorczości w szkołach wyższych powinna koncentrować się na rozwijaniu praktycznych umiejętności przydatnych w prowadzeniu firmy. Przy odpowiednim ułożeniu programu nauczania uczelnia powinna więc mieć wpływ na kształtowanie postaw przedsiębiorczych.

W przypadku zajęć z przedsiębiorczości, z którymi respondenci zetknęli się w czasie studiów, ocena ich przydatności jest bardzo zbliżona do oceny zajęć prowadzonych na poziomie szkoły średniej. Około 58% badanych twierdzi, że nie miała na studiach zajęć, które byłyby pomocne w założeniu i prowadzeniu własnej firmy, natomiast 28% pytanych przyznaje, że miała tego typu przedmioty.

Wykres 11.9. Czy miałeś/aś lub masz na studiach przedmioty, które wydają Ci się pomocne w założeniu i prowadzeniu własnej firmy?

Źródło: obliczenia własne w oparciu o bazę danych z badania pt.: *Postawy przedsiębiorcze młodych ludzi w Polsce*.

Podobnie jak w przypadku zajęć z przedsiębiorczości na etapie szkoły średniej, istnieje istotna zależność między oceną tych zajęć na poziomie szkoły wyższej a skłonnością do założenia własnej firmy. Osoby przyznające, że miały przedmioty przydatne w otworzeniu i prowadzeniu działalności gospodarczej – są bardziej skłonne do założenia własnej firmy niż osoby, które nie miały takich zajęć. Są to znaczne różnice – założenie firmy rozważa co druga osoba przyznająca, że miała tego typu zajęcia i co trzecia, która takich zajęć nie miała (tabela 11.5).

Tabela 11.5. Deklaracje dotyczące założenia własnej firmy vs. ocena zajęć z przedsiębiorczości na poziomie szkoły wyższej

Czy rozważasz założenie własnej firmy w przyszłości?	Miałem (am) na studiach zajęcia, które wydają mi się pomocne w założeniu i prowadzeniu firmy		
	Tak	Nie	Trudno powiedzieć
Tak	53%	33%	33%
Nie	27%	45%	38%
Nie wiem	20%	22%	31%

* Do kategorii *Tak* zaliczono w tym przypadku również odpowiedź *Mam już własną firmę* ze względu na niską liczebność tej odpowiedzi.

Źródło: Obliczenia własne w oparciu o bazę danych z badania pt.: *Postawy przedsiębiorcze młodych ludzi w Polsce*.

Na podstawie zaprezentowanych wyników nie można jednoznacznie określić związku przyczynowo-skutkowego między zadowoleniem z zajęć z przedsiębiorczości a planami założenia własnej firmy. Należy pamiętać, że uczniowie i studenci oceniając poszczególne przedmioty już mogą mieć pewne przekonania co do swojej drogi zawodowej, które to przekonania mogą wpływać na ocenę tych przedmiotów. Tak więc zadowolenie z odbytych zajęć i chęć założenia własnej firmy może wynikać z faktu, że na te zajęcia zdecydowały się osoby już wcześniej zadeklarowane jako „przyszli przedsiębiorcy”. Warto zatem pamiętać, że edukacja jest tylko jedną z determinant przedsiębiorczości.

Krytyczną opinię nt. odbytych zajęć z przedsiębiorczości w szkole średniej i na studiach, która wyłania się z prezentowanego badania, potwierdzają wyniki badania Eurobarometr z 2007 roku¹⁵⁵, w którym Polacy negatywnie ocenili wpływ edukacji szkolnej na decyzję o założeniu własnej firmy. Większość respondentów badania (ok. 61%) nie zgodziła się ze stwierdzeniem mówiącym, że ich edukacja szkolna wzbudziła w nich zainteresowanie do prowadzenia własnej działalności gospodarczej. Warto jednak zauważyć, że średnio w Unii Europejskiej (UE25) ze stwierdzeniem tym nie zgodziło się 69% badanej populacji (czyli o 8 p.p. więcej niż w Polsce), a w USA 59% (o 2 p.p. mniej). Prowadzi to do refleksji nad ogólną skutecznością takich zajęć, niezależnie od przyjętego modelu. Można na tej podstawie dojść do wniosku, że nauczanie przedsiębiorczości na poziomie średnim czy wyższym nie jest istotnym czynnikiem wpływającym na przedsiębiorczość w danym kraju. Liczne badania tego tematu sugerują, że większe znaczenie mają czynniki ekonomiczne czy społeczne¹⁵⁶. Niemniej jednak warto zauważyć, że system edukacji jest czynnikiem, na który administracja publiczna ma znaczący wpływ. Dlatego dążenie do jego optymalizacji pod względem nauczania przedsiębiorczości powinno być celem organów publicznych.

11.5.4. Zapotrzebowanie na szkolenia

Jak wynika z powyższych rozważań, system formalnej edukacji nie przekazuje młodym ludziom całości niezbędnej wiedzy i umiejętności do prowadzenia własnej firmy. W tym kontekście warto zastanowić się czy młodym ludziom potrzebne są dodatkowe szkolenia, które uzupełniłyby te braki.

Z badań Banerskiego i in. (2009)¹⁵⁷ wynika, że ok. 1/4 studentów ocenia swój poziom wiedzy z zakresu prowadzenia własnej działalności gospodarczej jako raczej niski lub bardzo niski. Kolejna ok. 1/3 studentów nie potrafi ocenić poziomu swojej wiedzy na ten temat, co praktycznie można zinterpretować jako jej brak. Oznacza to, że większość studentów negatywnie ocenia poziom swojej wiedzy w omawianej tematyce.

Z tego samego badania¹⁵⁸ wynika, że większość studentów (79%) jest zainteresowanych bezpłatnymi szkoleniami, na których można zdobyć wiedzę i umiejętności potrzebne do prowadzenia własnego biznesu, a około połowa studentów jest zainteresowanych płatnymi szkoleniami z tej tematyki. Jednocześnie zaskakujący jest fakt, że to osoby z deklarowanym wyższym poziomem wiedzy częściej są zainteresowane szkoleniami (płatnymi lub bezpłatnymi).

W badaniu „Postawy przedsiębiorcze młodych ludzi w Polsce” spytano młodych ludzi, po pierwsze jakie umiejętności są według nich kluczowe w prowadzeniu własnej działalności gospodarczej, a po drugie – jakie szkolenia byłyby dla nich przydatne.

Młodzi ludzie za kluczowe uznali umiejętności związane z pozyskaniem funduszy (58%) oraz umiejętność tworzenia strategii (56%) – wykres 12. Szczególnie wysoka pozycja tego drugiego rodzaju umiejętności powinna cieszyć, ponieważ obecnie przedsiębiorcy z sektora MSP w niewielkim stopniu tworzą strategię działania, co ma negatywny wpływ na ich funkcjonowanie na rynku¹⁵⁹. Młodzi ludzie w większości dostrzegali rolę planowania długookresowego, co może okazać się bardzo pomocne, jeśli zdecydują się w przyszłości rozpocząć własną działalność gospodarczą.

Wysoka pozycja umiejętności związanych z pozyskiwaniem środków finansowych nie zaskakuje. Problem ten jest systematycznie podkreślany również przez ogół przedsiębiorców.

Dość wysoko młodzi ludzie ocenili rolę umiejętności związanych z opracowaniem biznesplanów (43% uznało je za kluczowe), umiejętność identyfikacji atrakcyjnych pomysłów biznesowych (40%) oraz znajomość technik marketingowych (40%).

Zastanawiające są bardzo niskie wyniki umiejętności wykorzystania Internetu w biznesie (9%). Respondenci również nie doceniali znajomości specjalistycznych dziedzin prawnych – takich jak prawo ochrony środowiska czy prawo ochrony własności przemysłowej. Obie dziedziny mają natomiast istotne znaczenie dla konkurencyjności przedsiębiorstw w nowoczesnej gospodarce, gdzie liczy się innowacyjność, również w zakresie ekoinnowacji.

Z powyższych wyników zarysowuje się ogólny obraz, w którym młodzi ludzie za kluczowe uznają umiejętności związane z nadawaniem firmie „rozpędu”, czy też tzw. „rozkreśleniem biznesu”. W drugiej kolejności wymieniane są umiejętności, które są niezbędne przy prowadzeniu firmy, takie jak znajomość prawa czy księgowości.

¹⁵⁵ Entrepreneurship Survey of the EU (25 Member States), United States, Iceland and Norway. Analytical Report, Flash Eurobarometer 192 – The Gallup Organization, European Commission, 2007.

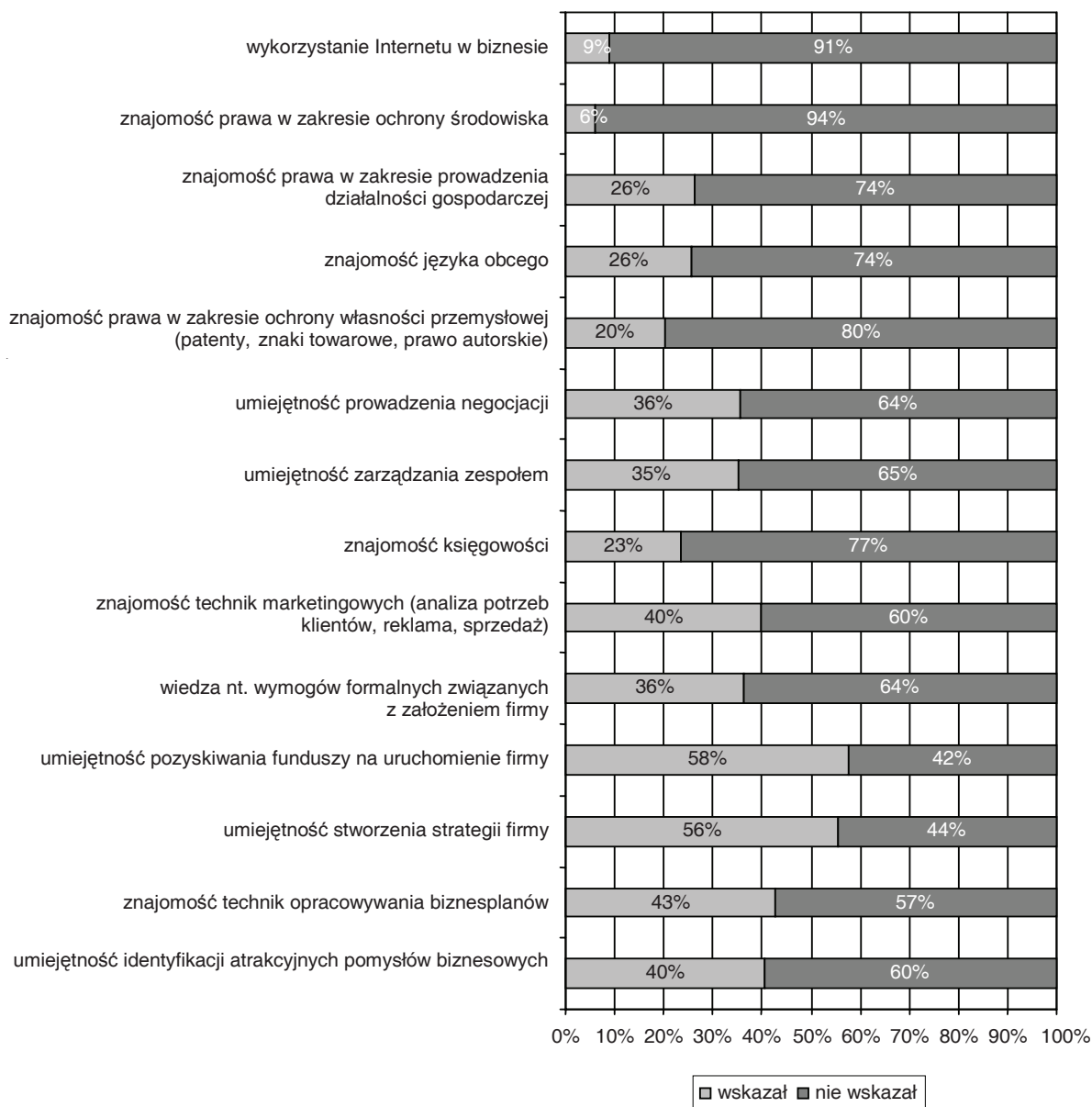
¹⁵⁶ Szerzej kwestia determinant przedsiębiorczości zostanie omówiona w raporcie z badania „Postawy przedsiębiorcze młodych ludzi”.

¹⁵⁷ G. Banerski, op.cit., s. 106.

¹⁵⁸ Ibidem, s. 108–109.

¹⁵⁹ Por.: W. Orłowski, R. Pasternak, K. Flaut, D. Szubert, *Procesy inwestycyjne i strategię przedsiębiorstw w czasach kryzysu*, PARP, Warszawa 2010, s. 45 oraz R. Maik, A. Gołoś, K. Szczerbacz, *Strategiczne źródła informacji w działalności przedsiębiorstw*, PARP, Warszawa 2010, s. 62.

Wykres 11.10. Kluczowe umiejętności z punktu widzenia przedsiębiorcy (%)

Źródło: obliczenia własne w oparciu o bazę danych z badania pt.: *Postawy przedsiębiorcze młodych ludzi w Polsce*.

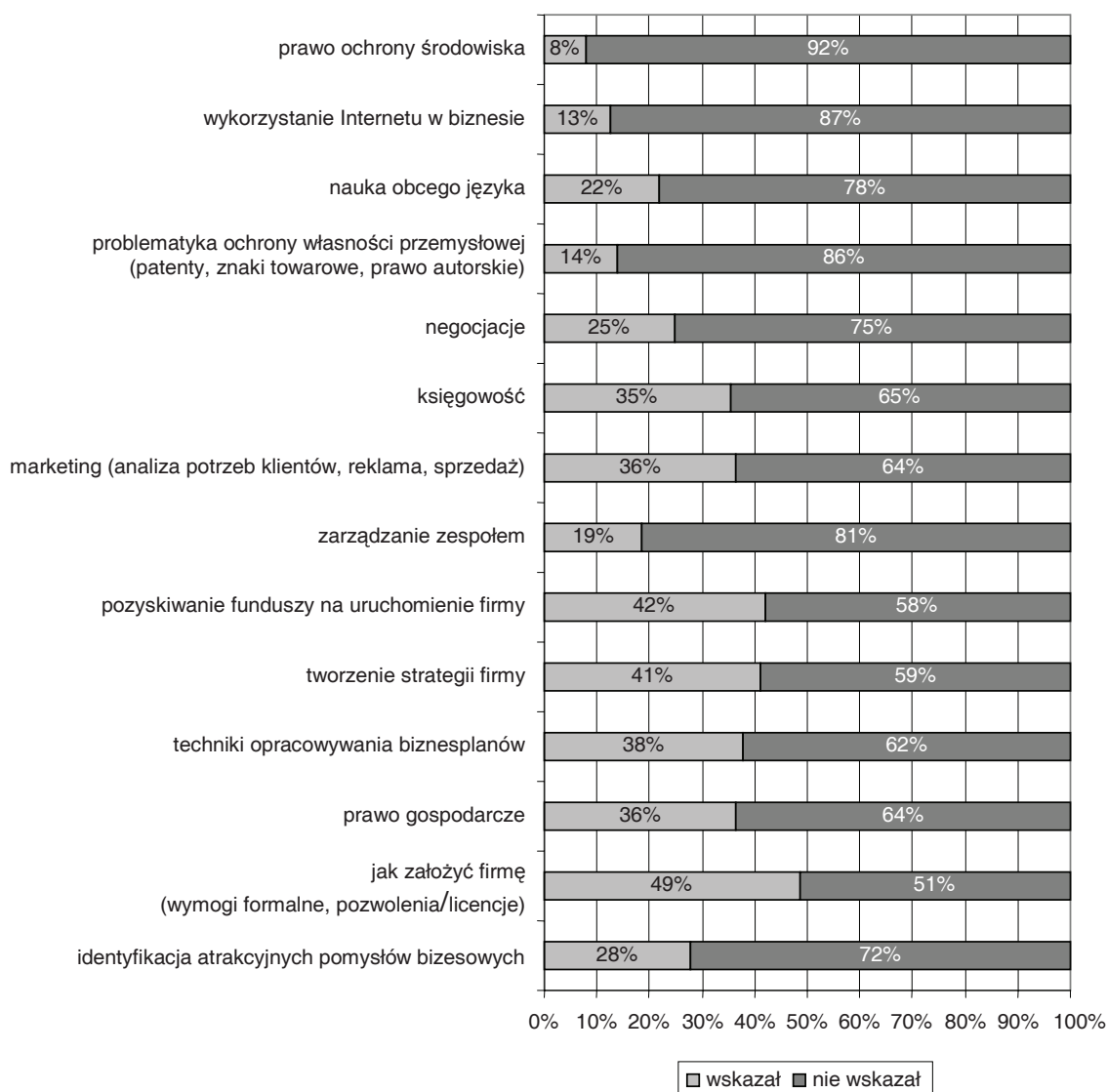
Za najbardziej przydatne szkolenia przy prowadzeniu firmy (wykres 11.11) uznano szkolenia z zakresu: wymogów formalnych przy zakładaniu firmy (49% respondentów), pozyskiwania funduszy na uruchomienie firmy (42%) oraz tworzenia strategii firmy (41%).

W przypadku większości umiejętności, te, które zostały uznane za kluczowe przez respondentów, były również bardziej popularne jako tematyka szkoleń, i odwrotnie, te uznane za mniej istotne były rzadziej wybierane jako tematyka szkoleń (wykres 11.12). Wyjątek stanowią trzy typy umiejętności. W przypadku zarządzania zespołem 35% młodych ludzi uważa tę umiejętność za kluczową, ale jedynie 19% chce się szkolić z tej tematyki. Wynika to z faktu, że respondenci wątpią w skuteczność tzw. „miękkich” szkoleń. Znajomość prawa gospodarczego oraz księgowości za kluczowe uważa odpowiednio 26 i 23%, a szkolić z tych dziedzin chciałoby się odpowiednio 36 i 35%. Można postawić hipotezę, że dziedziny te zostały uznane przez część respondentów za niezbędne do prowadzenia działalności gospodarczej, choć niekluczowe w osiągnięciu sukcesu.

Porównując grupę osób, które już prowadzą własną działalność gospodarczą, z resztą młodych ludzi¹⁶⁰, należy podkreślić, że dla obu grup kluczowe umiejętności w prowadzeniu firmy są zbliżone. Osoby mające już własny biznes również doceniają znaczenie takich umiejętności jak pozyskiwanie funduszy czy tworzenie strategii.

¹⁶⁰ Również na podstawie badania PARP *Postawy przedsiębiorcze młodych ludzi w Polsce*.

Wykres 11.11. Tematyka szkoleń uznanych jako przydatne do prowadzenia własnej firmy (%)

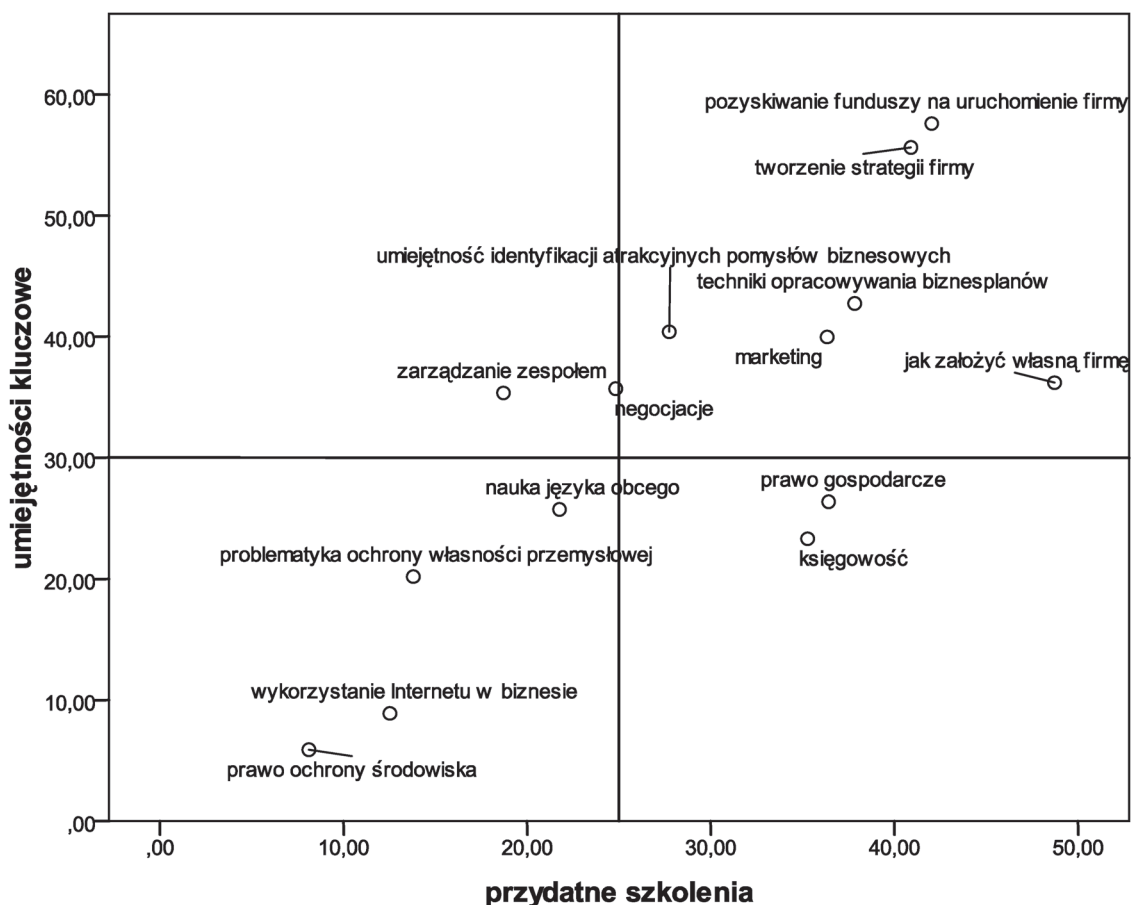

Źródło: obliczenia własne w oparciu o bazę danych z badania pt.: *Postawy przedsiębiorcze młodych ludzi w Polsce*.

Natomiast osoby, które już prowadzą własną firmę, wybierają zupełnie inne szkolenia. Najchętniej podniosłyby swoje kwalifikacje w zakresie marketingu (54%), negocjacji (45%) oraz księgowości (40%). Ponieważ osoby te pierwsze kroki w prowadzeniu własnego biznesu mają już za sobą, widać, że zależy im bardziej na szkoleniu w dziedzinach niezbędnych do codziennego zarządzania firmą oraz jej rozwoju. Podkreślić należy, że również ta grupa nie dostrzega korzyści w szkoleniu się w takich dziedzinach jak prawo ochrony środowiska czy prawo ochrony własności przemysłowej.

Podsumowując ten podrozdział należy podkreślić, że młodzi ludzie nie mają w większości wystarczającej wiedzy i umiejętności do prowadzenia własnej działalności gospodarczej. Paradoksalnie, osoby o wysokiej deklarowanej wiedzy w tym zakresie są bardziej zainteresowane jej dalszym podnoszeniem. Ogólnie młodzi ludzie są zainteresowani szkoleniami, na których mogliby poznać różne aspekty prowadzenia firmy. Tematyka, którą są zainteresowani, zależy od ich wcześniejszych doświadczeń – dla osób, które stawiały już pierwsze kroki w prowadzeniu własnej firmy tematyka szkoleń powinna być inna niż dla osób, które na razie tylko rozważają taką możliwość. Warto też dołożyć starań, aby zwiększyć świadomość obu grup zarówno co do istotności, jak i konieczności szkolenia się w dziedzinach bardziej zaawansowanych (np. ochrona własności przemysłowej czy zarządzanie wiedzą).

Wykres 11.12. Kluczowe kompetencje vs. przydatne szkolenia (%)

Źródło: obliczenia własne w oparciu o bazę danych z badania pt.: *Postawy przedsiębiorcze młodych ludzi w Polsce*.

Kapitał ludzki a rozwój przedsiębiorczości – wnioski

Wyniki prezentowanych badań pokazały, że poziom wykształcenia ma pozytywny wpływ na efekty działalności przedsiębiorstw, co potwierdza konieczność kształcenia potencjalnych przedsiębiorców. Po drugie, istotne znaczenie ma również wiek, w którym przekazuje się dane umiejętności i wiedzy. Podkreślona została w tym aspekcie rola wczesnych etapów edukacji.

Młodzi ludzie stanowią rezerwuuar przyszłych przedsiębiorców. W ich przypadku osoby, które planują dalszą edukację, częściej też rozważają założenie w przyszłości własnej firmy, niż osoby, które takich planów nie mają. W artykule odniesiono się również do nauczania przedsiębiorczości jako przedmiotu, a także innych zajęć, w czasie których przekazywana jest wiedza na temat prowadzenia własnej firmy. W większości takie zajęcia zarówno na etapie szkoły średniej, jak i wyższej, respondenci badań ocenili negatywnie. Badani młodzi ludzie ocenili poziom swojej wiedzy na temat prowadzenia firmy jako niewystarczający i byli zainteresowani jej podniesieniem w trakcie dodatkowych szkoleń i kursów. Świadczy to o tym, że jest popyt na tego typu usługi, który mógłby być finansowany m.in. ze środków publicznych. Konieczne jest jednak również poprawienie jakości nauczania przedsiębiorczości w ramach edukacji formalnej.

O sukcesie rynkowym przedsiębiorstw w znacznej mierze decydują ich właściciele. Kształcenie przyszłych przedsiębiorców powinno rozpocząć się już na początkowym etapie edukacji, a kończyć na poziomie wyższym. Nauczanie umiejętności i wiedzy – niezbędnych do prowadzenia firmy odnoszącej sukcesy rynkowe – powinno być dostosowane do poszczególnych etapów nauczania. Ponadto rzetelna wiedza w zakresie prowadzenia własnej firmy umożliwia młodym ludziom podejmowanie trafniejszych decyzji co do swojej przyszłej ścieżki zawodowej.

Problemy do dalszej dyskusji

Analizując rolę edukacji w procesie kształcenia przyszłych przedsiębiorców, wiemy, że nie jest to jedyny czynnik warunkujący decyzje zawodowe podejmowane przez ludzi. Równie ważne lub może nawet ważniejsze mogą się

okazać czynniki gospodarcze, kulturowe czy instytucjonalne, a ich wpływ jest zróżnicowany w zależności od tego który kraj lub kontynent jest przedmiotem analizy. Gdyby jednak zajęcia z przedsiębiorczości potraktować jak każdy inny przedmiot od dawna ukonstytuowany w procesie edukacji albo wpleść zagadnienia z przedsiębiorczości do innych przedmiotów, to jest oczywiste, że można te zajęcia prowadzić lepiej lub gorzej i przekazywać mniej lub bardziej wartościową wiedzę. Tutaj też rodzi się najbardziej naturalna funkcja edukacji – wzmacniająca wartościowe indywidualne zainteresowania i budząca nowe, pożądane dla rynku pracy.

Przywołane w powyższym artykule dane nt. potrzeb edukacyjnych młodych Polaków w obszarze przedsiębiorczości pokazują, że potrzeby pod tym względem mogą być różne i tym samym różnie może być postrzegana rola i efektywność edukacji. W USA, kraju znanym z przyjaznego klimatu biznesowego, nie odnotowuje się podobnego zainteresowania dodatkowymi szkoleniami. W Polsce ze względu na relatywnie skomplikowane procedury administracyjne, którym podlegają przedsiębiorcy, duża część potencjalnych właścicieli firm jest przekonana o potrzebie wcześniejszego przygotowania się do tej roli w formie szkoleń.

Podsumowując rozważania o przedsiębiorczości młodych Polaków i różnicach, jakie pojawiają się na styku deklaracji i faktycznych zachowań, należy zwrócić uwagę, że młodzi ludzie mają stosunkowo dużą swobodę mówienia o własnych marzeniach, których nie muszą od razu konfrontować ze swoimi obecnymi możliwościami. Badane przez PARP osoby wciąż miały wiele planów edukacyjnych, które w jakiś sposób przybliżają ich do stawianych sobie celów. Młodzi ludzie nie muszą też być świadomi obiektywnych barier, z którymi borykają się przedsiębiorcy albo też mogą widzieć bariery, które *de facto* nie są szczególnie problematyczne – i z kapitałem wiedzy, jaki ta młodzież posiada – względnie łatwe do przezwyciężenia.

Bibliografia

1. *Aktywność ekonomiczna ludności Polski, IV kwartał 2009*, GUS, Warszawa 2010 i wydania wcześniejsze.
2. Banerski G., Gryzik A., Matusiak K., Mażewska M., Stawasz E., *Przedsiębiorczość akademicka*, PARP, Warszawa 2009.
3. Baćłowski K., Koczerga M., Zabierowski P., *Studium przedsiębiorczości w Polsce w 2004 roku, Raport GEM Polska*, Fundacja Edukacyjna Bachalski, Poznań 2005.
4. Cole B., *Youth and Social Policy. Youth Citizenship and Young Careers*, London University College London Press, 1995
5. *Entrepreneurship Survey of the EU (25 Member States), United States, Iceland and Norway. Analytical Report*, Flash Eurobarometer 192 The Gallup Organization, European Commission, 2007.
6. *Entrepreneurship Survey of the EU 25, Secondary analysis, Poland*, Flash Eurobarometr 192, The Gallup Organization, 2007, Interactive report.
7. Maik R. Gołoś A., Szczerbacz K., *Strategiczne źródła informacji w działalności przedsiębiorstw*, PARP, Warszawa 2010.
8. Millan J.M., Congregado E., Roman C., *Persistence of Entrepreneurship and its Implications for the European Entrepreneurial Promotion Policy*, Department of General Economics and Statistics, University of Huelva, 2009.
9. Orłowski W., Pasternak R., Flaht K., Szubert D., *Procesy inwestycyjne i strategie przedsiębiorstw w czasach kryzysu*, PARP, Warszawa 2010.
10. Parker S., van Praag M., *Schooling, capital constraints and entrepreneurial performance: The endogenous triangle*, TI 2004–106/3, Tinbergen Institute Discussion Paper, 2004.
11. van der Sluis J., van Praag M., Vijverberg W., *Education and Entrepreneurship in Industrialized Countries: A Meta-analysis*, TI 2003–046/3, Tinbergen Institute Discussion Paper, 2004.
12. van Praag M., van Witteloostuijn A., van der Sluis J., *Returns for Entrepreneurs vs. Employees: The Effect of Education and Personal Control on the Relative Performance of Entrepreneurs vs. Wage Employees*, Institute for the Study of Labor, December 2009
13. van der Kuip I., Verheul I., *Early Development of Entrepreneurial Qualities: the Role of Initial Education*, SCALES-paper N200311, EIM Business and Policy Research, 2003.
14. *Warunki powstawania i działania oraz perspektywy rozwojowe polskich przedsiębiorstw powstałych w latach 2003-2007*, GUS, Warszawa 2009 (i wydania wcześniejsze).
15. Wilson K., *Entrepreneurship Education in Europe*, w: *Entrepreneurship and Higher Education*, OECD 2008.
16. Weber R., von Graevenitz G., Harhoff D., *The Effects of Entrepreneurship Education*, Discussion Paper no. 269, GESY, August 2009.

Rozdział 12

Robert Zakrzewski

Pozyskiwanie informacji strategicznej przez małe i średnie firmy w Polsce

Globalizacja gospodarki i rozwój społeczeństwa informacyjnego sprawia, że jednymi z najbardziej istotnych czynników wpływających na działalność przedsiębiorstw są wiedza i informacja. Umiejętne i efektywne wykorzystanie informacji dostępnej w otoczeniu przedsiębiorstwa w zarządzaniu strategicznym staje się nieodzowne, aby firma przetrwała i skutecznie konkurowała na rynku. Ma to szczególne znaczenie w przypadku małych i średnich przedsiębiorstw, które posługują się zarządzaniem strategicznym w ograniczonym stopniu. Muszą one dostrzec i uświadomić sobie znaczenie kapitału ludzkiego w procesie pozyskiwania informacji, a także dbać o rozwój kompetencji i umiejętności w zakresie jej pozyskiwania, selekcji oraz odpowiedniego przygotowania na jej podstawie informacji strategicznej. Odpowiednie wykorzystanie kapitału ludzkiego w tym zakresie może się stać strategiczną kompetencją firmy i istotnym czynnikiem konkurencyjności.

12.1. Informacja i jej znaczenie w działalności polskich MSP

Zdolność do tworzenia, gromadzenia, przetwarzania i wykorzystywania zasobów wiedzy staje się niezwykle istotna dla współcześnie działającego przedsiębiorstwa wraz ze wzrostem znaczenia usług i przemysłów zaawansowanych technologicznie w nowoczesnej gospodarce. Dynamika zmian zachodzących w otoczeniu firm powoduje, że ich pozycja rynkowa przestaje zależeć od tradycyjnych form konkurencji takich jak cena produktu, natomiast coraz większe znaczenie ma gromadzenie informacji, wykorzystanie wiedzy, umiejętności, doświadczenie oraz intuicja, kreatywność i innowacyjność pracowników. Dotyczy to wszystkich organizacji niezależnie od ich wielkości i obszaru działania. Przedsiębiorstwa, które wykorzystują nowoczesne metody zarządzania oparte na wiedzy, kierują się dalekością wizją i strategią osiągając wysokie wskaźniki wzrostu oraz wysoką pozycję rynkową to organizacje inteligentne. Posiadają one i ciągle rozwijają umiejętność rozpoznawania sygnałów rynkowych dochodzących z otoczenia, ich analizy oraz wyciągania wniosków i podejmowania prawidłowych decyzji. Inteligentne przedsiębiorstwa budują nowe kompetencje informacyjne, a informacja jest traktowana jako zasób firmy, którym należy umiejętnie zarządzać.

Rozwój małych i średnich przedsiębiorstw w kierunku inteligentnych organizacji jest silnie powiązany z odpowiednio zaprojektowanym i realizowanym wewnątrz firm procesem zarządzania strategicznego nastawionym na przyszłość, a nie tylko na rozwiązywanie bieżących problemów związanych z prowadzeniem działalności gospodarczej. Zarządzanie strategiczne nie jest możliwe bez ustawicznego pozyskiwania, weryfikacji i diagnozy informacji strategicznych będących ważnym elementem procesu komunikowania się przedsiębiorstw ze swoim otoczeniem.

Przedsiębiorstwo to system otwarty, którego sensem istnienia jest nieustanna wymiana informacji z otoczeniem, w którym funkcjonuje. Otoczenie bowiem nie tylko stwarza przedsiębiorstwu możliwość przetrwania i szanse na rozwój, ale jest także źródłem potencjalnych zagrożeń. Przy czym każde przedsiębiorstwo funkcjonuje we własnym, specyficznym otoczeniu. Dlatego jego znajomość i zrozumienie to dla współczesnego przedsiębiorstwa podstawowe zadanie, umożliwiające formułowanie strategii. Badanie otoczenia przez przedsiębiorstwo powinno być procesem ciągłym. Elementy otoczenia tworzą dynamiczną konfigurację sygnałów, które stanowią potencjał informacyjny, przydatny w kształtowaniu strategii.

Zarysowana powyżej problematyka była tematem jednego z projektów badawczych PARP pt.: „Strategiczne źródła informacji w działalności przedsiębiorstw”¹⁶¹, którego celem było określenie źródeł tworzenia informacji wykorzystywanej przez przedsiębiorców z sektora MSP do zarządzania strategicznego oraz efektywnych kanałów ich przekazu.

Projekt składał się z następujących etapów:

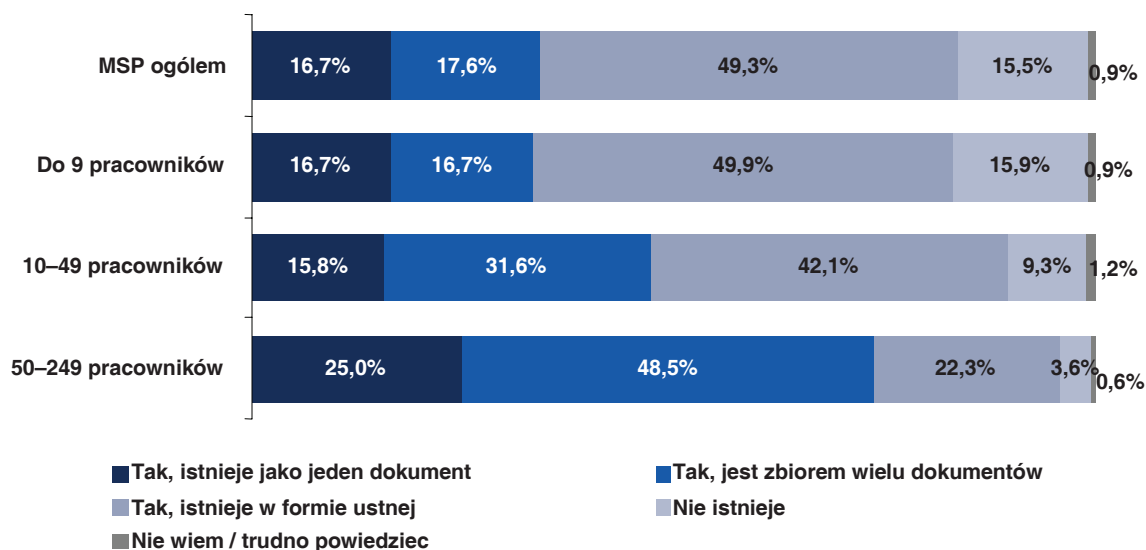
- analiza *desk research* i opracowanie metodologii badania,
- badania jakościowe – indywidualne wywiady pogłębione (IDI) z przedstawicielami MSP odpowiedzialnymi za strategię firmy (n = 20),
- badania ilościowe – wywiady telefoniczne wspomagane komputerowo (CATI) z przedstawicielami MSP odpowiedzialnymi za strategię firmy (n = 1018),
- studia przypadków – analiza źródeł wtórnych oraz wywiady pogłębione (diady, triady) z przedstawicielami wybranymi w rezultacie wyników badań jakościowych i ilościowych instytucji posiadających istotne informacje dla MSP.

¹⁶¹ Badanie zrealizował instytut ARC Rynek i Opinia w okresie wrzesień–listopad 2009. Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.

Wyniki projektu pozwoliły na określenie preferencji przedsiębiorców z sektora MSP w zakresie wyboru źródeł informacji i uszeregowanie ich wg poziomu istotności w budowaniu i wdrażaniu strategii oraz prowadzeniu działalności gospodarczej, określenie adresatów informacji strategicznych w przedsiębiorstwach oraz celów, do jakich wykorzystywane są informacje strategiczne w sektorze MSP. Zidentyfikowano podmioty (administracji publicznej, otoczenia społeczno-biznesowego) posiadające informacje istotne z punktu widzenia przedsiębiorstw w tym informacje strategiczne oraz podmioty, z którymi przedsiębiorstwa najczęściej komunikują się w celu pozyskania informacji. Określono skuteczne kanały komunikacji, którymi przekazywane są informacje istotne z punktu widzenia przedsiębiorstwa. Badanie pozwoliło także na identyfikację barier komunikacyjnych oraz opracowanie (w postaci rekomendacji) metod ich likwidacji. Umożliwiło wreszcie identyfikację stanu wiedzy przedsiębiorców na temat źródeł informacji biznesowej, wskazanie i opisanie dobrych praktyk w komunikacji instytucji publicznych oraz podmiotów otoczenia biznesowego i społecznego z MSP.

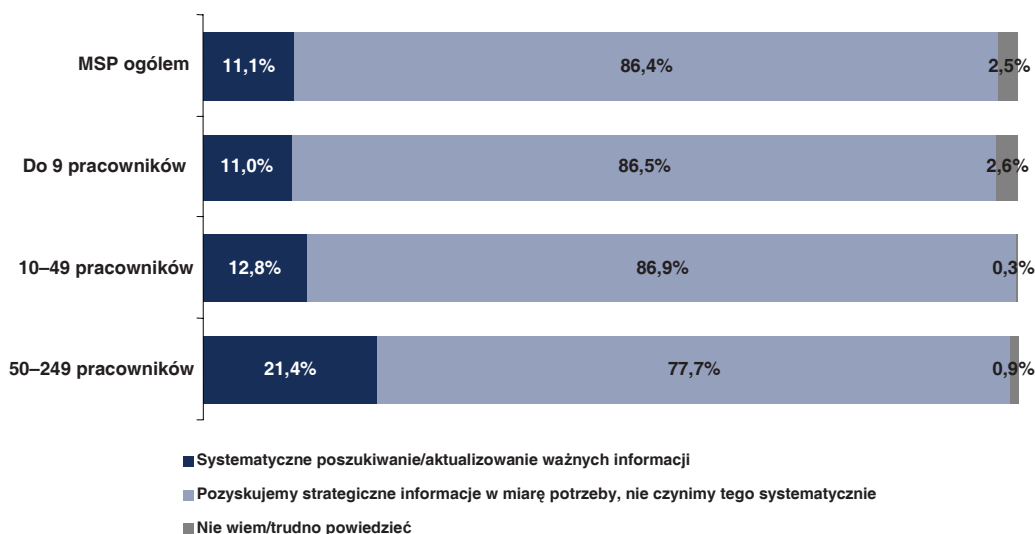
Wyniki badania pokazują, że zarządzanie strategiczne nie jest mocną stroną polskich MSP. Wiele z nich nie jest zarządzanych strategicznie, a podejmowanie decyzji zwykle wiąże się z działalnością operacyjną, rzadziej z budowaniem strategii. Około połowa MSP deklaruje, że posiada strategię jedynie w formie ustnej. Jednocześnie wraz ze wzrostem wielkości zatrudnienia w firmie wzrasta stopień sformalizowania strategii (im większa firma, tym częściej strategia istnieje jako jeden dokument).

Wykres 12.1. Określona strategia działania

Źródło: R. Maik, A. Gołoś, K. Szczerbacz, Strategiczne źródła informacji w działalności przedsiębiorstw, PARP, Warszawa 2010 r.

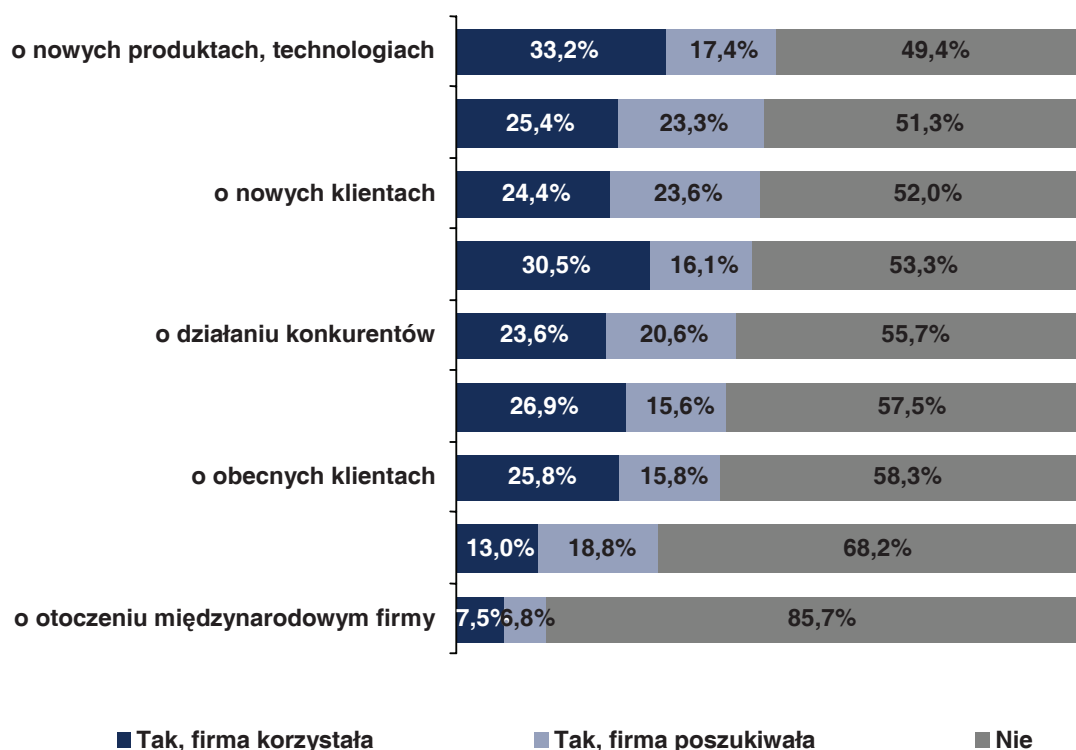
Wykres 12.2. Pozyskiwanie informacji

Źródło: R. Maik, A. Gołoś, K. Szczerbacz, Strategiczne źródła informacji w działalności przedsiębiorstw, PARP, Warszawa 2010 r.

Brak strategii lub określenie jej w formie ustnej i koncentracja na działalności operacyjnej wpływa na zakres oraz sposób poszukiwania i wykorzystania informacji z otoczenia przedsiębiorstwa. Większość polskich MSP nie posiada oddzielnej komórki lub wyodrębnionego stanowiska odpowiedzialnego za strategię rozwoju firmy. Istnieje ona tylko w 9% przypadków, a za strategię odpowiadają w większości sami właściciele firm. Tylko 7% MSP w Polsce ma spisana strategię i posiada komórkę odpowiedzialną za jej realizację. Te przedsiębiorstwa kierując się w działalności perspektywą strategiczną, realizują postawione cele i podejmują decyzje zgodnie ze strategią firmy. Pozostałe przedsiębiorstwa nie przyjmują perspektywy strategicznej w zarządzaniu, co powoduje, że zakres i sposób poszukiwania i wykorzystywania informacji nie jest w ich przypadku szeroki oraz systematyczny. Dominuje tryb „ad hoc”, związany z bieżącą potrzebą. Tylko co dziesiąta firma poszukuje informacji w sposób systematyczny. Przyczyna tego stanu rzeczy leży przede wszystkim w niskiej świadomości strategicznej przedsiębiorców oraz niewystarczającej wiedzy na temat zarządzania. To pogłębia niechęć przedsiębiorców do uczenia się i podnoszenia kwalifikacji oraz przekonanie, że nowoczesne koncepcje zarządzania dotyczą raczej firm dużych i korporacji globalnych.

Wykres 12.3. Poszukiwanie lub korzystanie z informacji

Źródło: R. Maik, A. Gołoś, K. Szczerbacz, Strategiczne źródła informacji w działalności przedsiębiorstw, PARP, Warszawa 2010 r.

Wyszukiwanie informacji strategicznej w polskich MSP nie jest zjawiskiem powszechnym. Blisko 17% badanych przedsiębiorstw w ostatnich 12 miesiącach w ogóle nie poszukiwało i nie korzystało z żadnego typu informacji strategicznej. Dla małych i średnich firmy najważniejszą i najczęściej wykorzystywaną informacją jest taka, która pozwala na kontynuowanie obecnej działalności i która dostarcza odpowiedzi na pytanie jak i na czym zarabiać. Informacje, które są poszukiwane przez MSP, koncentrują się na otoczeniu konkurencyjnym (klienci, dystrybutorzy, konkurenci itd.), a nie na makrootoczeniu przedsiębiorstw. Firmy najczęściej poszukują i wykorzystują cztery typy informacji strategicznej:

- Informacje o nowych produktach i technologiach – to przede wszystkim informacje o trendach związanych z rozwojem technologii, o możliwości realizacji projektów innowacyjnych, zagrożeniu ze strony nowych konkurentów, zagrożeniu ze strony potencjalnego redefiniowania popytu w sektorze (pojawienie się nowych produktów, niższe koszty wytwarzania, nowa jakość itd.).
- Informacje o sytuacji gospodarczej – na temat koniunktury gospodarczej, nastrojów konsumentów oraz potencjału ich siły nabywczej, dynamiki popytu w sektorze, inwestycji finansowanych ze środków publicznych, polityki gospodarczej, polityki rządu wobec MSP.

- Informacje o nowych klientach – czyli badanie wiarygodności biznesowej nowego partnera, poszukiwanie nowych możliwości zbytu, poszukiwanie nowych kanałów dystrybucji oraz nowych partnerów i współpartnerów biznesowych i inne. Mają one znaczenie strategiczne praktycznie dla wszystkich przedsiębiorstw, ponieważ są podstawą do planowania przyszłych przychodów.
- Informacje o zmianach w prawie – które wynikają z chęci dostosowania przedsiębiorstwa do nowych wymogów prawnych, szybkiej reakcji przedsiębiorstwa na nowe kierunki zmian prawa, wykorzystanie szans i uniknięcie zagrożeń związanych z nimi. Podstawowe obszary zainteresowania dotyczą prawa podatkowego i prawa pracy, ale także innych przepisów istotnych dla określonych branż czy grup przedsiębiorstw.

Wyniki badania pokazują, że blisko 70% MSP nie pozyskiwało informacji na temat nowych sposobów finansowania, a 86% nie poszukiwało informacji o otoczeniu międzynarodowym firmy. Zainteresowanie informacją strategiczną i aktywność w poszukiwaniu informacji rośnie wraz ze wzrostem wielkości firmy. Przedsiębiorstwa pozyskują informacje w sposób aktywny – poprzez określenie rodzaju i oczekiwanych treści informacji, identyfikację potencjalnych źródeł, podjęcie działania w celu jej pozyskania oraz bierny – część informacji dociera do organizacji bez konieczności podejmowania wysiłku (np. w wyniku aktywności informacyjnej podmiotów otoczenia firmy). Przedsiębiorstwa są skłonne do większej aktywności przy poszukiwaniu informacji o stanie otoczenia konkurencyjnego niż otoczenia dalszego (makrootoczenia).

Adresatami informacji strategicznej są najczęściej osoby decydujące o strategii – właściciele (w firmach jedno- lub kilkuosobowych) lub zarząd. Zanim ta informacja trafi do osób mających wpływ na strategię przedsiębiorstwa, jest pozyskiwana, a czasem wstępnie analizowana przez inne działy lub osoby zatrudnione w przedsiębiorstwie.

12.2. Instytucje jako źródła informacji strategicznej dla przedsiębiorców

W większości przypadków informacje ważne z punktu widzenia zarządzania strategicznego przedsiębiorstwo z sektora MSP uzyskuje ze źródeł wewnętrznych, z pominięciem zewnętrznych instytucji, w tym instytucji publicznych. W zewnętrznych instytucjach szuka się najczęściej informacji o nowych sposobach finansowania oraz o zmianach w prawie. Jednocześnie, jeżeli potrzeba informacyjna jest realizowana przy pomocy zewnętrznych instytucji, to na ogół udaje się potrzebne informacje odnaleźć. Firmy dość trafnie identyfikują źródła informacji strategicznej w swoim otoczeniu.

Dla polskich MSP najważniejsze instytucje stanowiące źródło informacji w budowaniu i wdrażaniu strategii oraz prowadzeniu działalności gospodarczej to w kolejności od najważniejszej:

- instytucje finansowe (banki, towarzystwa ubezpieczeniowe itd.),
- agencje rozwoju regionalnego,
- samorządy gmin,
- urzędy skarbowe,
- izby handlowe, organizacje zrzeszające firmy,
- Główny Urząd Statystyczny (GUS),
- Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości (PARP),
- urzędy pracy,
- Zakład Ubezpieczeń Społecznych,
- wywiadowanie gospodarcze,
- firmy badawcze,
- samorządy powiatowe.

W przypadku części z tych instytucji ich zasoby informacyjne są trafnie rozpoznawane przez przedsiębiorców. Przedsiębiorcy jako ważne źródła informacji strategicznej wymieniają urzędy (ZUS, urzędy skarbowe, urzędy pracy), w których gromadzenie, przetwarzanie i dystrybucja takich informacji nie należy do głównych zadań statutowych – są to instytucje powołane raczej do obsługi i kontroli prowadzonej działalności gospodarczej. Jednocześnie istnieje olbrzymi, nierozpoznany i niewykorzystany przez MSP potencjał informacyjny instytucji otoczenia przedsiębiorstw, do których należą między innymi: inkubatory (przedsiębiorczości, technologiczne, naukowe), Komisja Europejska, Narodowy Bank Polski, Polski Komitet Normalizacyjny, samorządy gospodarcze, Urząd Patentowy, Urząd Zamówień Publicznych, urzędy wojewódzkie administracji rządowej.

Użyteczność informacji udostępnianych przez zewnętrzne instytucje jest oceniana przeciętnie. Przedsiębiorcy wskazują na małą kompetentność tych instytucji, zbytnią ogólnikowość informacji oraz na nieuwzględnianie specyfiki branżowej czy indywidualnych potrzeb.

MSP, które poszukują informacji w instytucjach zewnętrznych, najczęściej wykorzystują takie kanały kontaktu lub pozyskiwania informacji, jak poczta elektroniczna (e-mail), osobiste spotkania, kontakt telefoniczny i analiza zasobów stron internetowych instytucji. Przy czym wyniki badania wskazały na niedostateczne wykorzystanie przez instytucje dostarczające informacji kanału e-mailowego, co jest preferowane przez przedsiębiorców. Internet jest przede wszystkim wykorzystywany przez MSP do eksploatacji zasobów informacyjnych znajdujących się na stronach instytucji otoczenia informacyjnego. Publikacje fachowe, szkolenia, seminaria i konferencje nie są przez większość badanych postrzegane jako źródła informacji strategicznej. Korzystanie z tych źródeł wymaga bowiem od przedsiębiorców większej aktywności, czasu, nakładów finansowych oraz odpowiednich kompetencji intelektualnych.

Proces pozyskiwania informacji strategicznych jest dla wielu firm procesem trudnym, który wymaga wysiłku i poświęcenia czasu. Połowa polskich MSP ma trudności ze zdobyciem danych w zewnętrznych źródłach. Wynikają one najczęściej z niepełnej informacji lub jej całkowitego braku. Jednocześnie wyniki wskazują na uciążliwość procedur dostępu do potrzebnych informacji. Wraz ze wzrostem wielkości firmy obserwuje się więcej trudności w procesie pozyskiwania informacji. Najwięcej trudności w kontaktach z zewnętrznymi instytucjami dostrzegają przedsiębiorstwa zatrudniające od 50 do 250 pracowników. Nie bez wpływu na to ma fakt, że one też wykazują większą aktywność w poszukiwaniu informacji.

Bariery komunikacyjne w kontaktach z instytucjami zewnętrznymi wymienione przez przedsiębiorców uczestniczących w badaniu:

1. Komunikat sformułowany w trudny do zrozumienia sposób.
2. Nieodpowiednia forma przekazania informacji – niepełnoprawność kanału e-mailowego, mała efektywność ulotek, broszur i publikacji.
3. Rozproszenie ważnych dla przedsiębiorców informacji w różnych źródłach.
4. Nieczytelność stron internetowych instytucji.
5. Powolność działania – czas oczekiwania na informację zgodnie z obowiązującym prawem może trwać nawet dwa tygodnie.
6. Utrudnione dotarcie do kompetentnej osoby.
7. Nieodpowiednia postawa pracowników instytucji – nadmierny formalizm, małe zaangażowanie, niewłaściwy styl komunikacji.
8. Uciążliwe procedury dostępu do informacji.
9. Zbytня ogólność, a przez to ograniczona użyteczność informacji.

Badanie pozwoliło też na identyfikację dobrych praktyk w komunikacji instytucji publicznych oraz podmiotów otoczenia biznesowego i społecznego z MSP:

- umożliwienie dostępu przedstawicieli MSP do danych horyzontalnych, prognoz formułowanych w długiej perspektywie czasowej, co wpisuje się w samą istotę zarządzania strategicznego,
- podejmowanie działań informacyjnych wobec organizacji pracodawców i we współpracy z nimi (oraz innego rodzaju partnerstw, zrzeszeń, np. o charakterze regionalnym lub tematycznym),
- rozpoznanie potrzeb MSP w zakresie efektywnych sposobów informowania i stworzenie modelu współpracy pracowników instytucji opartego na formule doradcy-konsultanta,
- świadczenie usług informacyjnych połączonych z doradztwem,
- koncentracja informacji przy jednoczesnej decentralizacji i usieciowieniu systemu jej wymiany (konsultant spełnia rolę kanału różnego rodzaju informacji znajdujących się w różnych źródłach),
- obsługa typu „krok po kroku”, z wiodącą rolą konsultanta jako osoby zarządzającej procesem, kontrolującej jego harmonogram, najważniejsze etapy,
- podporządkowanie logiki komunikacji i dostosowanie jej stylu do przedsiębiorcy i jego optyki.

12.3. Rekomendacje

Wyniki badania pozwoliły na sformułowanie rekomendacji ułatwiających z jednej strony przedsiębiorcom przekształcanie ich firm w inteligentne organizacje, z drugiej zaś przygotowanie instytucji otoczenia biznesu do wspierania przedsiębiorców w tym zakresie poprzez usprawnienie kanałów komunikacji i udostępnianie informacji wykorzystywanych w zarządzaniu strategicznym. Rosnąca liczba takich przedsiębiorstw powinna przyczynić się do szybszej

modernizacji gospodarki oraz sprawić, że dystans Polski w nauce, kreatywności i innowacyjności wobec państw rozwiniętych będzie się zmniejszał. Aby to jednak nastąpiło, konieczne są inwestycje w kapitał ludzki zarówno małych i średnich przedsiębiorstw, jak i instytucji publicznych udostępniających informacje o strategicznym znaczeniu.

Wyniki badań pokazują, że małe i średnie przedsiębiorstwa w ograniczonym stopniu posługują się zarządzaniem strategicznym. Dominuje model zarządzania operacyjnego nastawionego na rozwiązywanie bieżących problemów. Odejście od tego modelu zarządzania wymaga inwestycji w rozwój odpowiednich kompetencji i umiejętności pracowników, aby zbudować w przedsiębiorstwie system gromadzenia i przetwarzania informacji będących podstawą podejmowania właściwych decyzji. Inwestycje w kapitał ludzki pozwolą na lepsze wykorzystanie informacji strategicznych będących w posiadaniu instytucji otoczenia przedsiębiorstwa. Wyniki omawianego projektu pokazują, że praktyka korzystania z tego rodzaju informacji przez MSP nie jest jeszcze powszechna. Aby ta sytuacja uległa zmianie, autorzy badania rekomendują rozwój i wzmacnianie przede wszystkim dwóch kanałów kontaktu: e-mailowego i kontaktu osobistego.

Kontakt e-mailowy powinien stwarzać możliwość uzyskania kompleksowej informacji (bez potrzeby dodatkowych kontaktów telefonicznych, pocztowych itp.), zasięgnięcia informacji ogólnych lub inicjowania kontaktu. Stopniowy postęp wdrażania idei e-administracji oraz niezbędne regulacje prawne z pewnością przyniosą na tym polu pożądane zmiany. Poczta elektroniczna mogłaby się z czasem stawać dominującym kanałem informowania ze względu na szybkość i dostosowanie do specyfiki pracy przedsiębiorców. W ten sposób można optymalizować proces informowania o makrootoczeniu przedsiębiorstw (m.in. informacje na temat zmian w prawie, o sytuacji gospodarczej, o nowych źródłach finansowania).

W przypadku kontaktu osobistego, jak pokazuje przykład części instytucji objętych badaniem, wskazana jest ewolucja roli urzędnika kontaktującego się z przedsiębiorcami w kierunku doradcy-konsultanta, którego zadaniem będzie „skuteczne poinformowanie”, a nie „przekazanie informacji”. To pomoże zredukować bariery komunikacyjne oraz przyczyni się do rozwiązania problemu rozproszenia istotnych dla przedsiębiorstwa informacji w różnych źródłach. Konieczne są więc inwestycje administracji publicznej w kapitał ludzki i rozwój umiejętności ułatwiających kontakt z przedsiębiorcą. Urzędnik oprócz wiedzy fachowej musi także posiadać kompetencje i umiejętności umożliwiające sprawne świadczenie usług informacyjnych, zwłaszcza kompetencje komunikacyjne, czyli zdolność posługiwania się językiem dostosowanym do sytuacji i do słuchacza, ułatwiające wzajemne zrozumienie i poznawanie się, tworzenie klimatu wzajemnego zaufania. Istotne jest stopniowe wprowadzenie elementów logiki biznesowej do pracy administracji publicznej. Część funkcji informacyjnych można zlecać instytucjom zewnętrznym, które mogłyby je realizować w ramach kontraktacji takich usług. Niezbędne byłoby wprowadzenie elementu konkurencyjności, rywalizacji różnych instytucji o pozyskanie i utrzymanie takich kontraktów. Ponadto w pracy urzędników-konsultantów mogłyby pojawić się elementy premii lub prowizji związanych z osiąganiem określonych standardów obsługi klienta. Musiałoby to również oznaczać umiejętne monitorowanie jakości pracy konsultantów, zgodnie z określonymi wskaźnikami.

Istotny jest też rozwój kompetencji pracowników zarówno przedsiębiorstw, jak i instytucji otoczenia biznesu w zakresie technologii informatycznych, czyli wykorzystywania komputerów i sieci Internet do przechowywania, tworzenia, prezentowania i wymiany informacji. Autorzy raportu rekomendują przebudowę stron internetowych instytucji publicznych, tak by były użyteczne dla przedsiębiorców i stanowiły funkcjonalne oraz łatwe w obsłudze źródło niezbędnych danych i informacji. Warto, by istniał mechanizm skutecznego zasięgania opinii użytkowników o danym serwisie i uwzględniania tych opinii we wdrażaniu niezbędnych zmian.

Konieczna jest też maksymalna automatyzacja procesu udzielania informacji, digitalizacja lub opracowanie w postaci aktualizowanych baz danych zasobów strategicznych informacji, posiadanych przez instytucje. Ułatwi to szybki dostęp do informacji. Badanie wykazało, że jedną z barier w dostępie przedsiębiorców do strategicznych informacji będących w posiadaniu instytucji publicznych jest nieodpowiednie tempo ich przekazywania. Problemem jest też kwestia rozproszenia informacji w różnych instytucjach. W tym przypadku zalecane jest stworzenie kanału integrującego te informacje np. w postaci portalu internetowego zawierającego niezbędne treści związane z prowadzeniem działalności gospodarczej (zawierającego m.in. ujednolicone teksty aktów prawnych, zagadnienia z obszaru B+R, informacje makroekonomiczne, informacje o nowych źródłach finansowania działalności, zbiór publikacji). Nadanie portalowi cech społecznościowych mogłyby zapewnić także sprawny, niezależny od zewnętrznych instytucji obieg informacji pomiędzy przedsiębiorcami. Dzięki temu informacja docierałaby w możliwie krótkim czasie do odbiorcy faktycznie zainteresowanego danymi treściami.

Dobrym rozwiązaniem byłoby też wykorzystanie momentu rejestracji działalności gospodarczej i przekazanie przedsiębiorcom opracowanego w określonej formie (np. broszury, biuletynu, płyty CD), pakietu danych o ważnych źródłach informacji (dane teleadresowe najważniejszych instytucji otoczenia przedsiębiorstwa, organizacji świadczących pomoc dla przedsiębiorcy, lista informacji znajdujących się w określonych instytucjach itp.).

Niezwykle istotne jest wreszcie dostarczanie przez instytucje publiczne informacji kontekstowej uwzględniającej specyfikę branży. Dlatego rekomendowane są działania promujące oraz wspomagające organizacyjnie i informacyjnie instytucje samorządu gospodarczego, które z gromadzą, analizują, a często również udostępniają informacje o strategicznym charakterze.

Wyniki projektu badawczego PARP „Foresight kadr nowoczesnej gospodarki”, szczegółowo omówionego w rozdziale 9, pokazują, że w związku z rosnącą liczbą dostępnych informacji w niedalekiej perspektywie czasowej wzrośnie znaczenie zawodów związanych jej wyszukiwaniem i przetwarzaniem. Firmy będą poszukiwać osób, które zajmą się określeniem ich potrzeb informacyjnych, zdobywaniem, selekcjonowaniem oraz odpowiednim przygotowaniem strategicznych z ich punktu widzenia informacji¹⁶². Konieczny jest zatem rozwój nowych kompetencji pozwalających m.in. na wykorzystanie technologii informacyjnych, odróżnianie informacji wartościowych od niewartościowych, dokonywanie analiz danych. Rozwój takich kompetencji wpłynie na wzrost pozyskiwania informacji niezbędnych do podejmowania decyzji i przyczyni się do rozpowszechniania modelu zarządzania strategicznego wśród przedsiębiorstw sektora MSP.

Nowoczesne zarządzanie przedsiębiorstwem wspierane rzetelnie i kompetentnie zbieraną informacją oraz jej umiejętnym wykorzystaniem wpływa na poprawę efektywności i innowacyjność firmy oraz umożliwia osiągnięcie przewagi konkurencyjnej. Ma to szczególne znaczenie w warunkach globalizacji, która oznacza zaostrzanie się konkurencji i wymusza na przedsiębiorstwach ciągle podnoszenie poziomu wykształcenia i kompetencji pracowników. Wyniki omawianych w tym rozdziale projektów wskazują na konieczność inwestycji w kapitał ludzki tak, aby docierająca do przedsiębiorstwa informacja powiększyła zasób jego wiedzy, wpływała na zdolność przewidywania przyszłości i strategicznego myślenia, generowała innowacje i pozwalała na elastyczność w działaniach dostosowawczych do zachodzących na rynku zmian.

Bibliografia

1. Ansoff H. I., *Zarządzanie strategiczne*, PWE, Warszawa 1988.
2. Borowiecki R. (red.), Romanowska M. (red.), *System informacji strategicznej – wywiad gospodarczy a konkurencyjność przedsiębiorstwa*, Difin, Warszawa 2001.
3. Gierszewska G., Romanowska M., *Analiza strategiczna przedsiębiorstwa*, PWE, Warszawa 1994 i późniejsze.
4. Janiuk I., *Strategia dostosowania polskich małych i średnich przedsiębiorstw do konkurencji europejskiej*, Difin, Warszawa 2004.
5. Mazur-Łukomska K., *Strategiczne zasoby informacyjne przedsiębiorstwa*, „Zeszyty Naukowe SCENO”, nr 2/2006.
6. Moszkowicz M., *Strategia przedsiębiorstwa okresu przemian*, PWE, Warszawa 2000.
7. Oblój K., *Strategia organizacji. W poszukiwaniu trwałej przewagi konkurencyjnej*, PWE, Warszawa 1998 i późniejsze.
8. Penc J., *Strategie Zarządzania. Perspektywiczne myślenie. Systemowe działanie*, Placet, Warszawa 1994.
9. Penc J., *Zarządzanie dla przyszłości*, Wydawnictwo Profesjonalnej Szkoły Biznesu, Kraków 1998.
10. Przech R., *Public relations w działaniach komunikacyjnych administracji publicznej w Polsce*, praca dyplomowa, SGH, Warszawa 2007.
11. Stabryła A., *Zarządzanie strategiczne w teorii i praktyce firmy*, PWN, Warszawa 2000.
12. Woźniak K., *System informacji menedżerskiej jako instrument zarządzania strategicznego w firmie*, praca doktorska, Akademia Ekonomiczna w Krakowie 2005.
13. Żołnierski A., *Potencjał innowacyjny polskich małych i średniej wielkości przedsiębiorstw*, PARP, Warszawa 2005.

¹⁶² Za: *Foresight kadr nowoczesnej gospodarki*, pod red. K. B. Matusiaka, J. Kucińskiego, A. Gryzik, PARP, Warszawa 2009.

Rozdział 13

Maciej Szalań

Doskonalenie kadry przedsiębiorstw jako kierunek działań finansowanych ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego

Wspieranie rozwoju zasobów ludzkich firm poprzez kształcenie kadr stanowi jeden z podstawowych obszarów działalności Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości. Działania w tym obszarze podejmowane były przez Agencję jeszcze w okresie przedakcesyjnym. W ramach programu Phare Spójność Społeczno-Gospodarcza PARP odpowiadała za wdrażania jednego z pierwszych w programów szkoleniowych, finansowanych ze środków publicznych przeznaczonych dla polskich przedsiębiorstw.

Po przystąpieniu Polski do struktur Unii Europejskiej PARP rozpoczęła wdrażanie projektów szkoleniowych w dużej skali. W ich efekcie kształceniem objętych zostało ponad 407 tysięcy pracowników, którzy skorzystali z dofinansowanych szkoleń i studiów podyplomowych. Projekty szkoleniowe wdrażane przez PARP w perspektywie finansowej 2004–2006, dzięki zróżnicowaniu swej tematyki, wychodziły naprzeciw potrzebom edukacyjnym przedsiębiorstw o różnorodnej specyfice (wielkości, stażu działalności, branżach, działających na zróżnicowanych rynkach). Realizacja tych projektów pozwoliła na dostarczenie unikalnych usług szkoleniowych, które nie były uprzednio dostępne na rynku polskim.

Działania ukierunkowane na kształcenie kadr są kontynuowane przez PARP także w obecnej perspektywie finansowej. Agencja zajmuje się wdrażaniem projektów szkoleniowych o charakterze ponadregionalnym. Z myślą o rozwoju systemu kształcenia ustawicznego oraz zapewnieniu odpowiedniej jakości w oferowanych w jego ramach usług, PARP realizuje także odrębny projekt doskonalenia zawodowego przeznaczony dla osób wykonujących pracę trenera biznesowego lub zainteresowanych podjęciem tego rodzaju pracy. Docelowo w projektach szkoleniowych wdrażanych przez PARP w obecnej perspektywie finansowej weźmie udział 350 tysięcy osób, co będzie stanowiło istotny wkład w poprawę jakości kadr w polskich przedsiębiorstwach.

13.1. Doskonalenia kadr jako kierunek działań finansowanych ze środków EFS

Fundusze europejskie są wykorzystywane jako źródło finansowania dla zróżnicowanych form wspierania przedsiębiorstw. W polskiej debacie publicznej najczęściej wspomina się o działaniach związanych z dotowaniem inwestycji w zaplecze techniczno-logistyczne lub rozwój działalności komercyjnej opartej o rozwiązania internetowe. Obszary te nie wyczerpują jednak zakresu wsparcia publicznego dostępnego dla polskich firm. Finansowaniem środków unijnych objęte są również innego rodzaju inicjatywy istotne z punktu widzenia celów europejskiej polityki rozwoju. Szczególna rola przypada działaniom wspomagającym rozwój niematerialnych zasobów przedsiębiorstw, a zwłaszcza ich kapitału ludzkiego.

Odpowiednia jakość kadr stanowi obecnie niezbędny czynnik sukcesu rynkowego. W warunkach niezwykle trudnej konkurencji oraz w obliczu niespotykanej dotąd dynamiki zmian, kluczowego znaczenia nabierają nowoczesne kwalifikacje oraz specjalistyczna wiedza pracowników. Niezbędnym staje się również posiadanie zdolności wczesnego reagowania na zachodzące zmiany oraz dostosowywania do nich swojego potencjału rynkowego i profilu działalności.

W odpowiedzi na powyższe wyzwania, rozwój zasobów ludzkich firm oraz ich możliwości adaptacyjnych uznany został przez kraje członkowskie oraz instytucje europejskie za jeden z priorytetowych obszarów wsparcia skierowanego do przedsiębiorstw w ramach funduszy strukturalnych. Najważniejsze źródło finansowania dla tego typu działań stanowi Europejski Fundusz Społeczny (EFS), będący podstawowym mechanizmem finansowym Wspólnoty w zakresie stymulowania rozwoju społeczeństwa i gospodarki opartych na wiedzy.

Spektrum inicjatyw objętych finansowaniem Europejskiego Funduszu Społecznego jest szerokie. Obejmuje ono, oprócz przedsięwzięć ukierunkowanych bezpośrednio na rozwój kwalifikacji pracowników i menedżerów (szkolenia, studia podyplomowe), przedsięwzięcia mające na celu promocję i upowszechnienie elastycznych (tzw. atypowych) form organizacji pracy (telepraca, rotacja miejsc pracy), czy też profesjonalizację zarządzania strategicznego przedsiębiorstwem. Szczególnie intensywne wsparcie kierowane jest do grup zagrożonych wykluczeniem z rynku pracy, w tym pracowników o niskich kwalifikacjach i osób z grupy wiekowej powyżej 45 roku życia.

W niniejszym tekście przedstawiona zostanie charakterystyka działań ukierunkowanych na rozwój kadr polskich przedsiębiorstw. Omówiony będzie również profil osób i firm uczestniczących w dofinansowywanych projektach

szkoleniowych i szkoleniowo-doradczych. Przedstawione zostaną także wyniki badań ewaluacyjnych PARP dotyczące wpływu kształcenia kadr na sytuację zawodową pracowników oraz funkcjonowanie firm, a także ocena korzystania z usług szkoleniowych oferowanych w formule internetowej (e-learning).

13.2. Projekty EFS adresowane do przedsiębiorstw w Polsce

Fundusze europejskie po raz pierwszy zostały skierowane do polskich przedsiębiorstw w okresie poprzedzającym akcesję. Najważniejszym instrumentem wsparcia przedakcesyjnego był program Phare Spójność Społeczno-Gospodarcza (SSG). W jego ramach prowadzone były, między innymi, działania związane ze wsparciem inwestycyjnym małych i średnich firm, usługami doradczymi w zakresie wdrażania systemów zarządzania jakością oraz wspieraniem działalności eksportowej. Przedsięwzięcia związane z rozwojem kadr podejmowano w kilku obszarach. Jednym z nich była działalność ogólnopolskiej sieci organizacji non-profit funkcjonujących w Krajowym Systemie Usług. W katalogu usług tej sieci znajdowały się usługi szkoleniowe, informacyjne i doradcze ukierunkowane przede wszystkim na przygotowywanie przedsiębiorstw do ubiegania się o dofinansowywanie ze środków europejskich oraz na wsparcie merytoryczne dla osób rozpoczynających prowadzenie działalności gospodarczej. Program Phare SSG obejmował również komponent poświęcony rozwojowi zasobów ludzkich, w ramach którego realizowane były szkolenia będące klasyczną formą kształcenia ustawicznego (kursy zawodowe, szkolenia w zakresie zarządzania przedsiębiorstwem). Skala, zakres i różnorodność działań finansowanych ze środków przedakcesyjnych były jednak stosunkowo niewielkie¹⁶³. W założeniu miały one charakter pilotażowy. Ich celem, poza osiągnięciem zakładanych rezultatów bezpośrednich, było przygotowanie instytucji publicznych, partnerów społecznych i przedsiębiorstw do aktywnego uczestnictwa w inicjatywach finansowanych z funduszy strukturalnych, w ramach Sektorowego Programu Operacyjnego „Rozwój zasobów ludzkich” oraz Programu Operacyjnego „Kapitał Ludzki”.

13.2.1. Wspieranie rozwoju kadr przedsiębiorstw w ramach SPO RZL

Pierwsze środki z funduszy strukturalnych zostały przyznane Polsce w ramach skróconej perspektywy finansowej 2004–2006. Europejski Fundusz Społeczny stał się wówczas źródłem finansowania dla inicjatyw prowadzonych w obrębie kilku programów operacyjnych – Sektorowego Programu Operacyjnego „Rozwój Zasobów Ludzkich” (SPO RZL), Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego oraz Inicjatywy Wspólnotowej „EQUAL”. Największa część środków, wynosząca 1 470 mln euro, została alokowana w pierwszym z wymienionych obszarów, który obejmował swym zakresem także działania ukierunkowane na rozwój kadr gospodarki. Projekty adresowane do przedsiębiorstw wpisano w Priorytet II SPO RZL „Rozwój społeczeństwa opartego na wiedzy”. Umieszczone zostały one w obrębie Działania 2.3 „Rozwój kadr nowoczesnej gospodarki” wraz projektem szkoleń dla pracowników służby zdrowia biorących udział w realizacji ogólnopolskich programów badań przesiewowych.

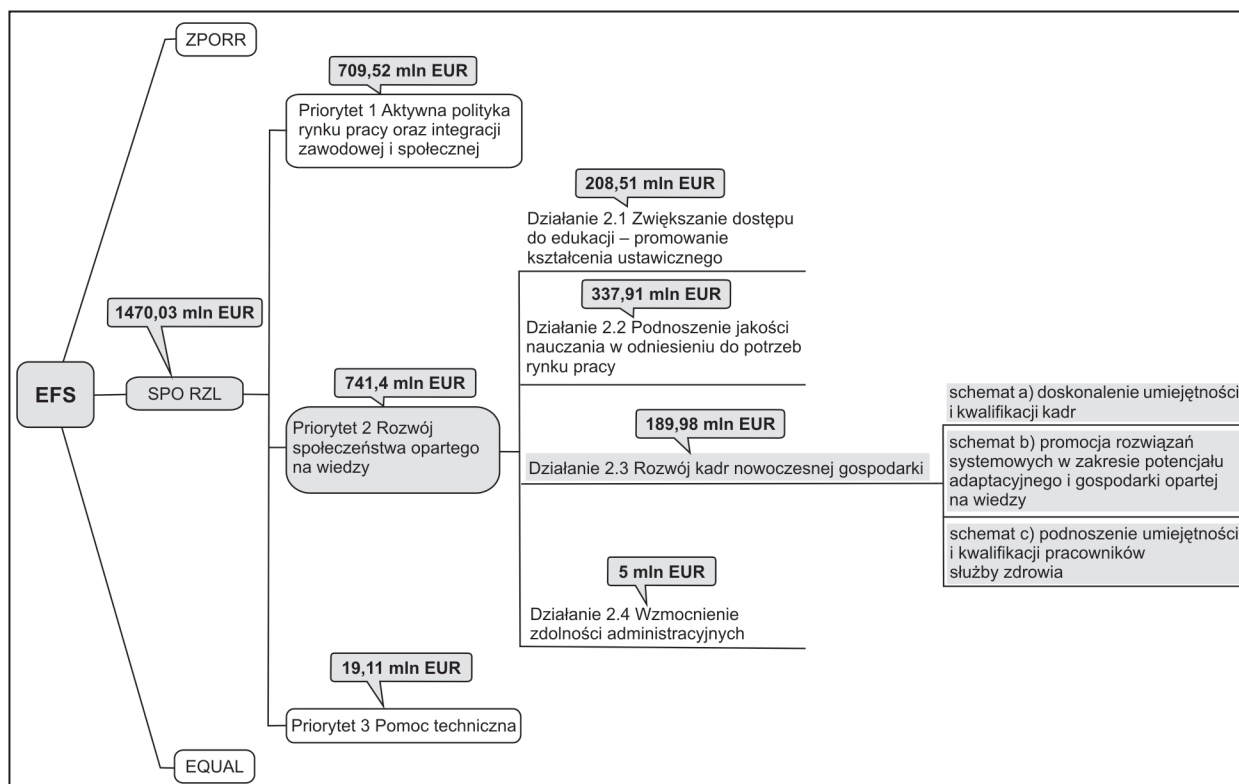
Wspieranie rozwoju kadr w ramach SPO RZL oparte było na szkoleniach oraz studiach podyplomowych przeznaczonych dla pracowników i kadry zarządzającej polskich firm. Podjęcie tego rodzaju inicjatyw stanowiło odpowiedź na potrzeby wynikające ze specyfiki krajowych barier rozwojowych. Korespondowało również z wyzwaniami wskazanymi w Narodowej Strategii Wzrostu Zatrudnienia i Rozwoju Zasobów Ludzkich na lata 2000–2006, będącej wówczas kluczowym dokumentem strategicznym określającym priorytety działania rządu w obszarze rozwoju zasobów ludzkich. Strategia ta pełniła również rolę narzędzia koordynacji działań finansowanych ze środków krajowych z działaniami objętymi wsparciem funduszy europejskich. Dokument ten stanowił więc dla SPO RZL strategiczny punkt odniesienia. Jego główny cel określony został jako „budowa otwartego, opartego na wiedzy społeczeństwa poprzez zapewnienie warunków dla rozwoju zasobów ludzkich w drodze kształcenia, szkolenia i pracy”¹⁶⁴. Wśród filarów strategii wskazano na konieczność poprawy adaptacyjności pracowników i przedsiębiorstw wobec zmieniających się warunków rynkowych. Jako mechanizmy służące poprawie w tym zakresie wymieniono promocję i upowszechnianie kształcenia ustawicznego oraz aktywności szkoleniowej firm. Diagnozy przygotowywane na potrzeby programowe SPO RZL wskazywały na występowanie niezwykle trudnych uwarunkowań związanych ze słabością krajowego rynku usług szkoleniowych, bardzo słabą aktywność pracowników w zakresie doksztalcania i doskonalenia zawodowego oraz znikomymi nakładami firm na cele szkoleniowe, zwłaszcza w sektorze przedsiębiorstw mikro i małych. Wspomniane bariery wynikały z jednej strony ze słabej kondycji finansowej polskich firm i bardzo trudnej sytuacji na rynku pracy, będących konsekwencją załamania gospodarczego pierwszych lat obecnej dekady. Z drugiej strony

¹⁶³ Więcej informacji o wspieraniu kadr w ramach projektów finansowanych ze środków przedakcesyjnych zawarto w: *Phare Spójność Społeczno-Gospodarcza – podsumowanie programu*, PARP, Warszawa 2006.

¹⁶⁴ Sektorowy Program Operacyjny Rozwój Zasobów Ludzkich 2004–2006, ibidem.

miały również głębokie osadzenie kulturowe, przejawiające się brakiem dostrzegania potrzeby dokształcania po stronie pracowników oraz niechęcią do ponoszenia nakładów na szkolenia kadr po stronie pracodawców.

Rysunek 13.1. Podział środków EFS w ramach Sektorowego Programu Operacyjnego „Rozwój Zasobów Ludzkich”

Źródło: Sektorowy Program Operacyjny „Rozwój Zasobów Ludzkich” 2004–2006 – Załącznik do Rozporządzenia Ministra Gospodarki z dnia 01 lipca 2004 r. – opracowanie własne.

Projekty SPO RZL oferujące szkolenia i studia podyplomowe dla kadr przedsiębiorstw realizowane były według dwóch schematów – konkursowego (schemat a) i systemowego (schemat b). Założenia pierwszego ze schematów przyjmowały, iż będzie on miał charakter „popytowy”, a więc w jego ramach dostarczane były usługi szkoleniowe spotykające się z dużym zapotrzebowaniem po stronie firm i osób zatrudnionych. Zaangażowanie środków unijnych było w tym wypadku uzasadnione barierami kosztowymi utrudniającymi lub uniemożliwiającymi dostęp do pożądaných usług. Realizatorami tego rodzaju projektów były instytucje szkoleniowe, które aplikowały o przyznanie dofinansowania na oferowane przez nie szkolenia lub studia podyplomowe.

Projekty realizowane w schemacie b (systemowym) miały natomiast charakter „podażowy”, a więc ich celem było upowszechnianie kompetencji i rozwiązań, które nie spotykały się wówczas z odpowiednio dużym zapotrzebowaniem wśród firm, a które miały strategiczne znaczenie z punktu widzenia celów SPO RZL oraz innych obszarów europejskiej polityki strukturalnej¹⁶⁵.

Specyfika i zakres działań podejmowanych w ramach poszczególnych projektów systemowych były zróżnicowane. Wśród zrealizowanych inicjatyw znalazły się: projekty szkoleń ukierunkowanych na poprawę bezpieczeństwa i higieny pracy (jeden z wymiarów adaptacyjności), szkolenia przygotowujące firmy do wdrożenia systemu zarządzania środowiskowego, przedsięwzięcia promujące elastyczne formy zatrudnienia i wykonywania pracy (telepraca, rotacja miejsc pracy), projekty wspierające działalność na rynkach europejskich i pozaeuropejskich oraz rozwój przedsiębiorczości w regionach Polski Wschodniej, a także projekty ukierunkowane na wspieranie powiązań kooperacyjnych (clustering) i adresowane do poszczególnych branż (drzewnej, elektronicznej, turystycznej).

Wartość środków Europejskiego Funduszu Społecznego przeznaczona na ich realizację wyniosła blisko 190 mln euro, co stanowiło 26% funduszu alokowanego dla Priorytetu II „Rozwój społeczeństwa opartego na wiedzy”. Ponad trzy czwarte tej kwoty wydatkowane zostało w projektach „popytowych”.

¹⁶⁵ Koncepcja podziału projektów na „podażowe” i „popytowe” została zaczerpnięta z: *Analiza kierunków wspierania kapitału ludzkiego przedsiębiorstw z wykorzystaniem środków EFS*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa, 2006.

Wykres 13.1. Podział alokacji EFS w ramach Priorytetu II SPO RZL

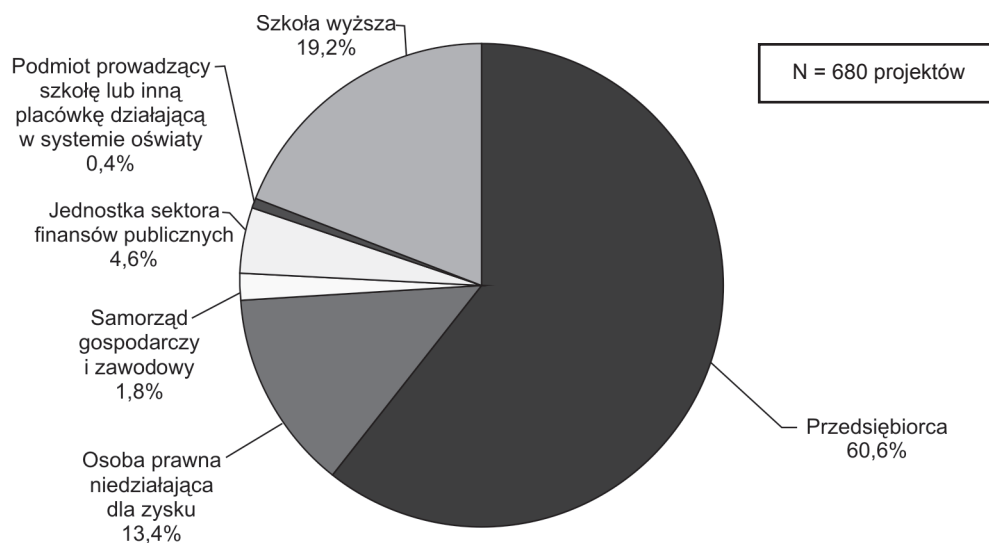

Źródło: R. Trzciński, M.Szałaj (red.), Doskonalenie kadr polskich przedsiębiorstw, PARP, Warszawa 2009 r.

Średnia wartość projektów realizowanych w schemacie a wyniosła około 1,4 mln PLN, natomiast w przypadku projektów systemowych analogiczna miara wyniosła 12 mln PLN. Wartość przeciętna (mediana) dla projektów „popytowych” wyniosła 630 tys. PLN, co wskazuje na dużą rozpiętość wartości poszczególnych projektów, a także stosunkowo dużą liczbę projektów niskobudżetowych o wartości wyraźnie mniejszej od średniej.

Podmiotami prowadzącymi dofinansowywane szkolenia i studia podyplomowe były w przypadku 60,6% projektów firmy komercyjne. Blisko jedna piąta (19,2%) projektów była realizowana przez szkoły wyższe. Pozostałe grupy projektodawców stanowiły osoby prawne nie działające dla zysku (organizacje non-profit), instytucje samorządu gospodarczego i zawodowego, jednostki sektora finansów publicznych oraz szkoły i innego rodzaju placówki funkcjonujące w systemie edukacji.

Wykres 13.2. Rodzaje podmiotów realizujących projekty szkoleniowe

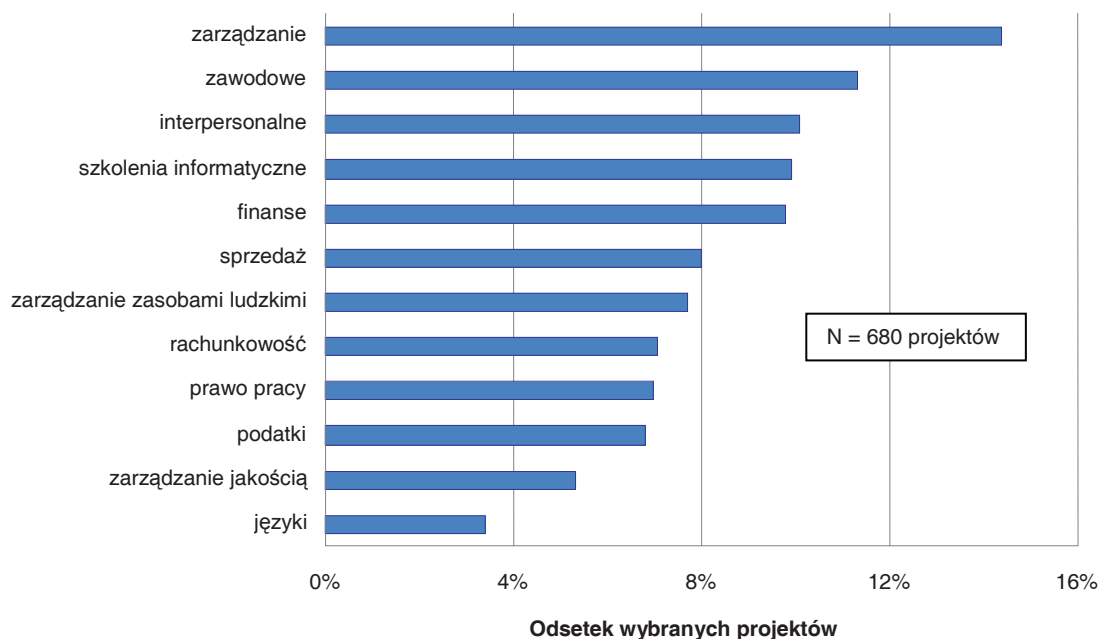

Źródło: Podsystem Monitorowania Europejskiego Funduszu Społecznego¹⁶⁶ – opracowanie własne.

Tematyka oferowanych usług szkoleniowych była bardzo zróżnicowana. Najczęściej podejmowanym tematem szkoleń było „zarządzanie przedsiębiorstwem”. Zagadnienie to stanowiło element programu w przypadku blisko 20% projektów. Kolejnymi najbardziej popularnymi kategoriami tematycznymi były „szkolenia zawodowe” oraz „szkolenia w zakresie umiejętności i technik sprzedaży”.

¹⁶⁶ Podsystem Monitorowania Europejskiego Funduszu Społecznego (PEFS) jest aplikacją opracowaną na zlecenie Ministerstwa Rozwoju Regionalnego, służącą gromadzeniu danych na potrzeby sprawozdawczości oraz badań ewaluacyjnych dotyczących projektów objętych współfinansowaniem EFS.

Wykres 13.3. Tematyka szkoleń oferowanych w ramach SPO RZL

Źródło: Podsystem Monitorowania Europejskiego Funduszu Społecznego – opracowanie własne.

13.2.2. Wsparcie rozwoju kadr w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki

Środki Europejskiego Funduszu Społecznego przeznaczone obecnie (w ramach perspektywy finansowej na lata 2007–2013) na rozwój kadr polskich przedsiębiorstw wydatkowane są w ramach Programu Operacyjnego „Kapitał Ludzki”. Nowym rozwiązaniem jest wprowadzenie podziału na projekty o charakterze ogólnopolskim oraz regionalnym. Pierwsza z kategorii działań wchodzi w skład Priorytetu II PO KL „Wspieranie rozwoju kadr przedsiębiorstw i potencjału adaptacyjnego przedsiębiorstw oraz poprawa stanu zdrowia osób pracujących”. Druga kategoria objęta jest natomiast Priorytetem VII PO KL „Regionalne kadry gospodarki”. Co ważne, podział na działania prowadzone w skali ogólnopolskiej i regionalnej jest nie tylko odzwierciedleniem przyjętych zasad alokacji, ale stanowi również odpowiedź na odmienny charakter problemów i stanu kapitału ludzkiego poszczególnych regionów oraz na potrzeby generowane w skali całego kraju.

Kolejną istotną zmianą w stosunku do SPO RZL jest znacznie większa różnorodność działań ukierunkowanych na wzmacnianie konkurencyjności gospodarki poprzez kształtowanie zdolności adaptacyjnych kadr i przedsiębiorstw. Oprócz projektów mających na celu dostarczanie usług szkoleniowych, prowadzone są również:

- działania promocyjne (np. promocja innowacyjności, idei kształcenia przez całe życie),
- projekty łączące komponent szkoleniowy i doradczy,
- projekty o charakterze badawczym,
- działania animujące współpracę przedsiębiorstw i uczelni,
- działania promujące nowoczesny dialog społeczny oraz społeczną odpowiedzialność biznesu,
- działania wspierające rozwój kompetencji kadr trenerskich świadczących usługi szkoleniowe dla polskich firm.

Szkolenia, studia podyplomowe i elementy doradztwa oferowane w projektach ponadregionalnych¹⁶⁷ mają zróżnicowaną tematykę, jednakże w procesach ich selekcji akcent położony jest na działania adresowane do pracowników w wieku powyżej 45 lat oraz rozwój kompetencji kluczowych z punktu widzenia modernizacji i działalności innowacyjnej przedsiębiorstw.

Projekty systemowe objęte Priorytetem II mają bardziej zróżnicowany charakter niż w przypadku projektów „podażowych” realizowanych w ramach SPO RZL. Oprócz projektów szkoleniowych, w formule tej realizowane są bowiem również projekty promocyjne i badawczo-analityczne.

Projekty szkoleniowe o charakterze regionalnym¹⁶⁸ adresowane są do przedsiębiorstw działających na terytorium poszczególnych województw i wydelegowanych przez nich pracowników, jak również do osób zgłaszających

¹⁶⁷ Projekty ponadregionalne spełniać muszą według Szczegółowego Opisu Priorytetów PO KL następujące kryteria: przedsiębiorstwa korzystające z projektów muszą posiadać struktury organizacyjne (filie, oddziały) w przynajmniej dwóch województwach oraz pracownicy delegowani przez daną firmę muszą wykonywać pracę w więcej niż jednym województwie

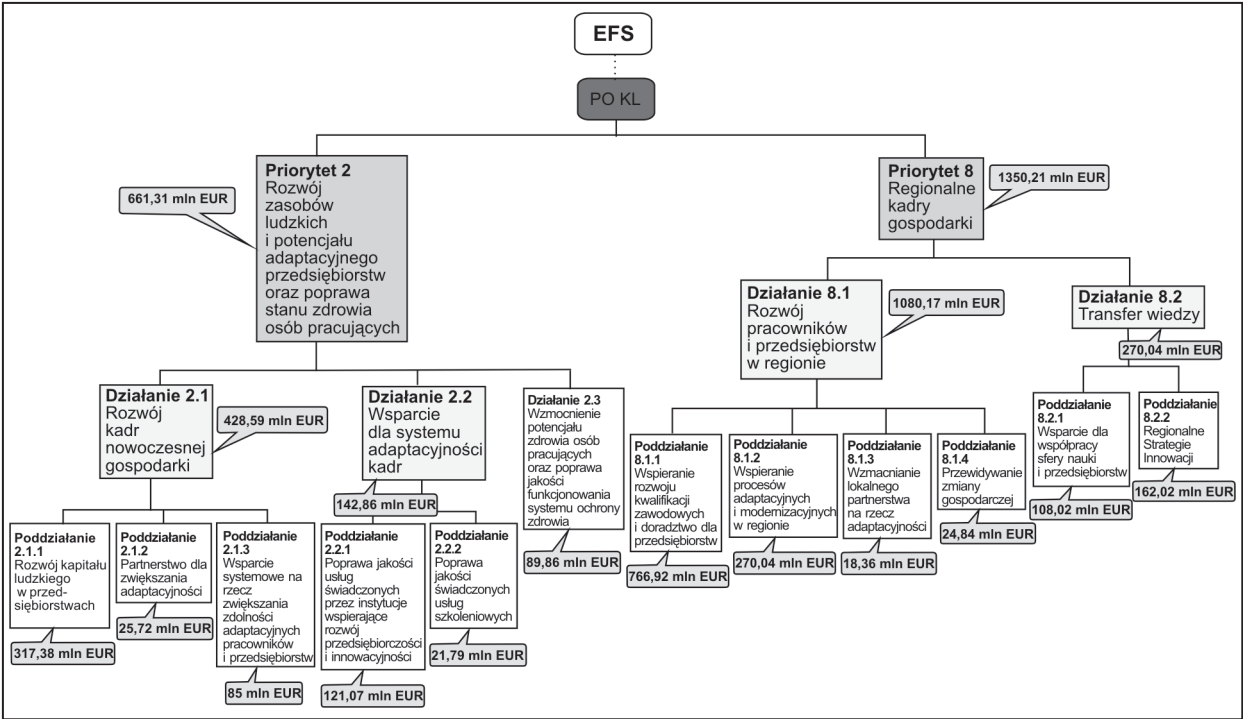
¹⁶⁸ Jako projekty regionalne definiuje się wszystkie projekty szkoleniowe niespełniające kryterium „ponadregionalności”.

się z własnej inicjatywy. W obszarze tym realizowane są również projekty wsparcia szkoleniowo-doradczego przeznaczone dla osób zagrożonych utratą pracy w związku z procesami adaptacyjnymi i restrukturyzacyjnymi oraz działania animujące współpracę na linii biznes–nauka.

Wartość alokacji środków Europejskiego Funduszu Społecznego przeznaczonych na wspieranie rozwoju gospodarki w priorytecie centralnym „Rozwój zasobów ludzkich i potencjału adaptacyjnego przedsiębiorstw oraz poprawa stanu zdrowia osób pracujących” wynosi ponad 661 mln EUR¹⁶⁹. Największa część tej puli środków – 428,5 mln EUR została przeznaczona na dofinansowanie ogólnokrajowych projektów szkoleniowych prowadzonych w ramach Poddziałania 2.1.1.

Fundusze EFS przekazane na realizację inicjatyw wspierających rozwój kadr w priorytecie regionalnym „Regionalne kadry gospodarki” osiągnęły wartość 1144,98 mln EUR¹⁷⁰. Największa część tej kwoty przeznaczona została na regionalne projekty szkoleniowe objęte Poddziałaniem 8.1.1.

Rysunek 13.2. Podział środków EFS w ramach Programu Operacyjnego „Kapitał ludzki”

Źródło: Szczegółowy Opis Priorytetów Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007–2013 – wersja obowiązująca od 1 czerwca 2009 r., opracowanie własne.

13.3. Profil firmy i osób uczestniczących w projektach wspierania rozwoju kadr

Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości odpowiadała za projekty szkoleniowe adresowane do firm i ich pracowników w ramach Sektorowego Programu Operacyjnego „Rozwój Zasobów Ludzkich”. Obecnie jest instytucją zajmującą się projektami ponadregionalnymi i systemowymi wchodzącymi w zakres Priorytetu II Programu Operacyjnego „Kapitał Ludzki”. Przedstawione w tym rozdziale dane pochodzą w przeważającej części z systemu monitorowania i badań ewaluacyjnych dotyczących działań wdrażanych przez PARP¹⁷¹.

13.3.1. Firmy uczestniczące w projektach szkoleniowych EFS

W szkoleniach i studiach podyplomowych oferowanych w ramach SPO RZL wzięło udział 94 tys. przedsiębiorstw¹⁷². W ponadregionalnych oraz regionalnych projektach doskonalenia kadr objętych dofinansowaniem ze

¹⁶⁹ Suma alokacji przeznaczzonej na Poddziałanie 2.1.1, 2.1.3 oraz 2.2.2 PO KL.

¹⁷⁰ Suma alokacji przeznaczzonej na Poddziałanie 8.1.1, 8.1.2, 8.2.1.

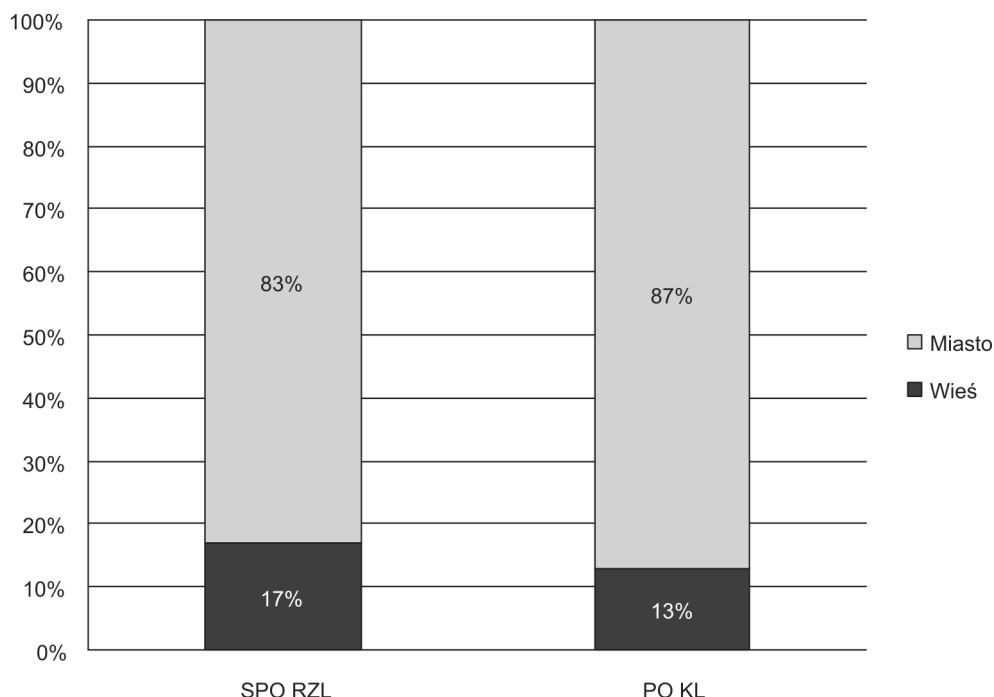
¹⁷¹ Raporty z badań ewaluacyjnych PARP dostępne są na stronie internetowej <http://www.parp.gov.pl/index/index/110>.

¹⁷² Doskonalenie kadr polskich przedsiębiorstw, PARP, Warszawa 2009, s. 45.

środków PO KL rozpoczęło dotąd udział odpowiednio 3 485¹⁷³ oraz 2 426 firm¹⁷⁴. Docelowo wsparciem szkoleniowym zostanie objęte łącznie 200 tysięcy przedsiębiorstw¹⁷⁵.

W przypadku projektów wdrażanych przez PARP ponad 80% firm korzystających z dofinansowanych usług szkoleniowych lokuje się w miastach.

Wykres 13.4. Lokalizacja siedziby firmy

Źródło: Podsystem Monitorowania Europejskiego Funduszu Społecznego; Ewaluacja bieżąca Działania 2.1, 2.2 PO KL – opracowanie własne.

Najwięcej przedsiębiorstw spośród uczestniczących w szkoleniach jest zlokalizowanych w województwie mazowieckim, a w dalszej kolejności w województwach: śląskim, dolnośląskim i małopolskim. Najrzadziej ze szkoleń korzystały natomiast firmy zlokalizowane w województwie świętokrzyskim oraz opolskim.

Najliczniejszą grupę odbiorców dofinansowywanych usług szkoleniowych tworzą firmy mikro (zatrudniające poniżej 10 osób). Jest to szczególnie widoczne w przypadku przedsiębiorstw uczestniczących w projektach PO KL¹⁷⁶. W grupie tej obserwujemy także nieznacznie większy odsetek firm dużych (zatrudniających co najmniej 250 osób). Wśród przedsiębiorstw, które korzystały z projektów SPO RZL, najwięcej było przedsiębiorstw małych (10–49 pracowników) oraz średnich (50–249 pracowników).

Zdecydowana większość firm uczestniczących w szkoleniach finansowanych z EFS odznacza się dosyć krótkim stażem działalności. Ponad jedna trzecia podmiotów powstała po 2000 roku, a kolejne 29% w latach 1994–2000. Firmy powstałe przed rokiem 1990 stanowią 14% przedsiębiorstw uczestniczących w projektach szkoleniowych.

W okresie pół roku po zakończeniu udziału w projektach szkoleniowych blisko połowa przedsiębiorstw (42–49%) znajdowała się na etapie stabilizacji lub liniowego rozwoju. Firmy uczestniczące w projektach SPO RZL częściej niż podmioty korzystające z projektów PO KL znajdowały się w fazie dynamicznego rozwoju, natomiast rzadziej w fazie kryzysu lub stagnacji. Możemy jednak przyjąć, że różnice te nie odzwierciedlają odmiennej specyfiki przedsiębiorstw, lecz są wyrazem pogorszenia koniunktury gospodarczej, która ma miejsce w okresie realizacji analizowanych projektów szkoleniowych PO KL.

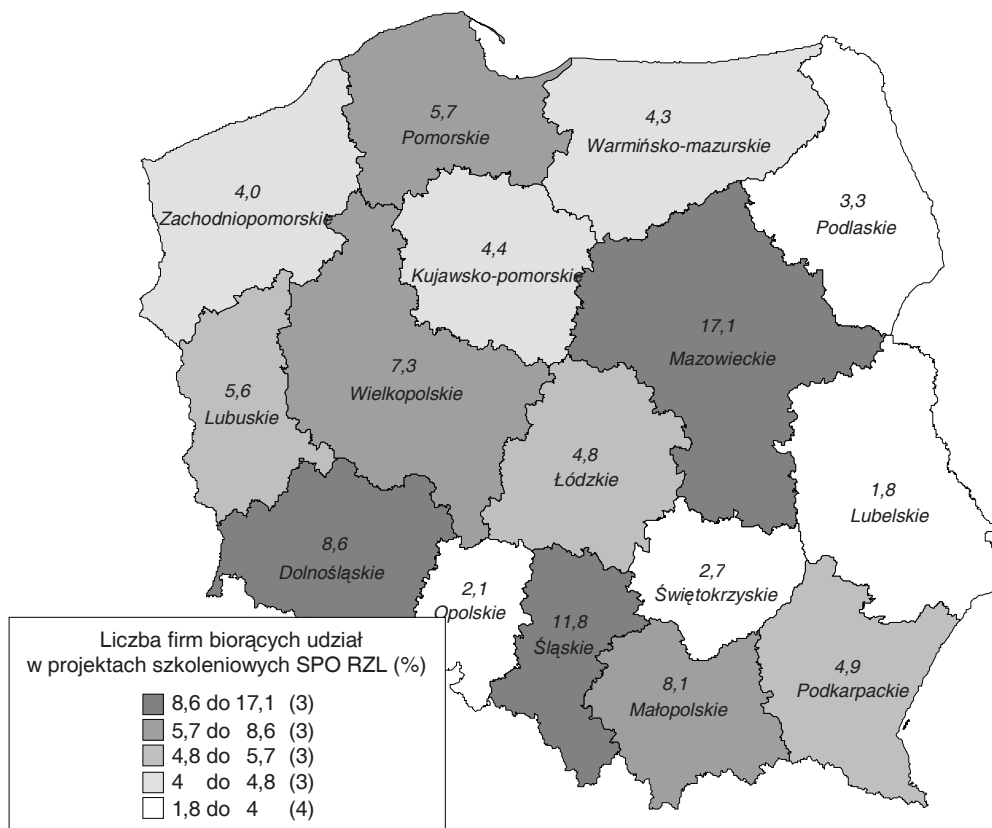
¹⁷³ Źródło: Podsystem Monitorowania Europejskiego Funduszu Społecznego, stan na dzień 28.04.2010 r.

¹⁷⁴ Źródło: Sprawozdanie z realizacji Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki (stan na 31.12.2009 r.).

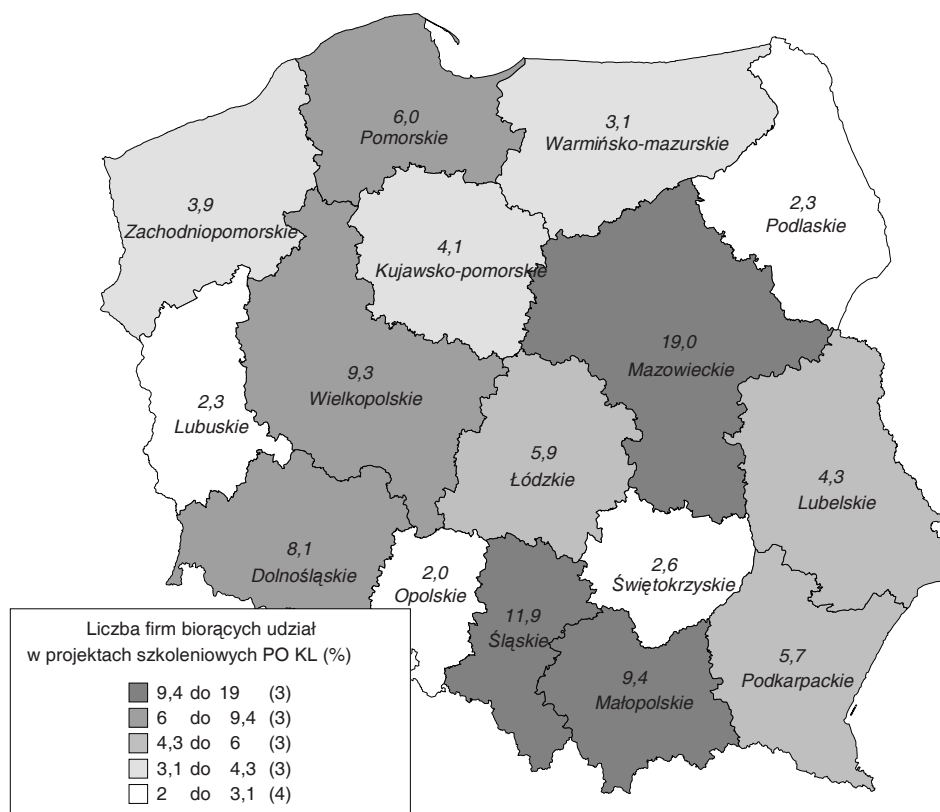
¹⁷⁵ Szacunek oparty na wartościach docelowych wskazanych w Sprawozdaniu z realizacji Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki.

¹⁷⁶ Większy odsetek przedsiębiorstw mikro wynika zapewne po części z ułatwionego dostępu dla przedsiębiorstw działających w formule jednoosobowej działalności gospodarczej. Wprowadzona została możliwość samodzielnej rekrutacji tych podmiotów do studiów podyplomowych. W przypadku projektów SPO RZL koniecznym było pośrednictwo instytucji realizującej szkolenia oraz spełnieniem dodatkowych formalności.

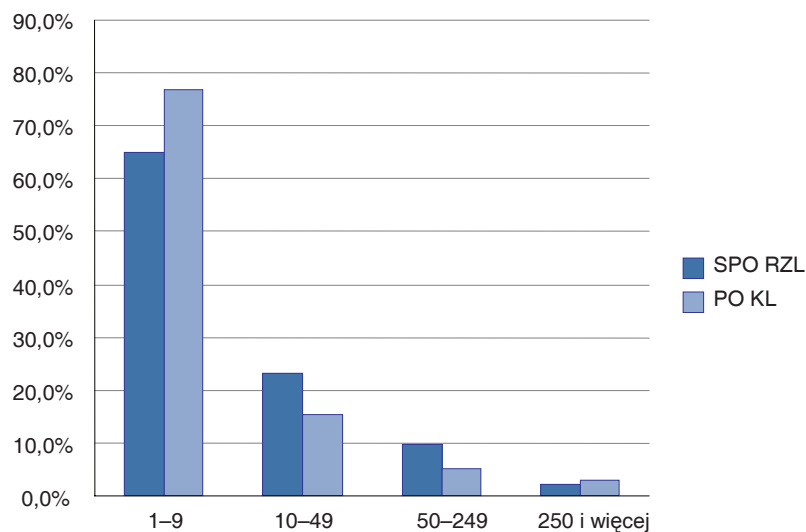
Mapa 13.1. Firmy uczestniczące w projektach szkoleniowych SPO RZL – struktura według lokalizacji siedziby

Mapa 13.2. Firmy uczestniczące w ponadregionalnych projektach szkoleniowych PO KL – struktura według lokalizacji siedziby

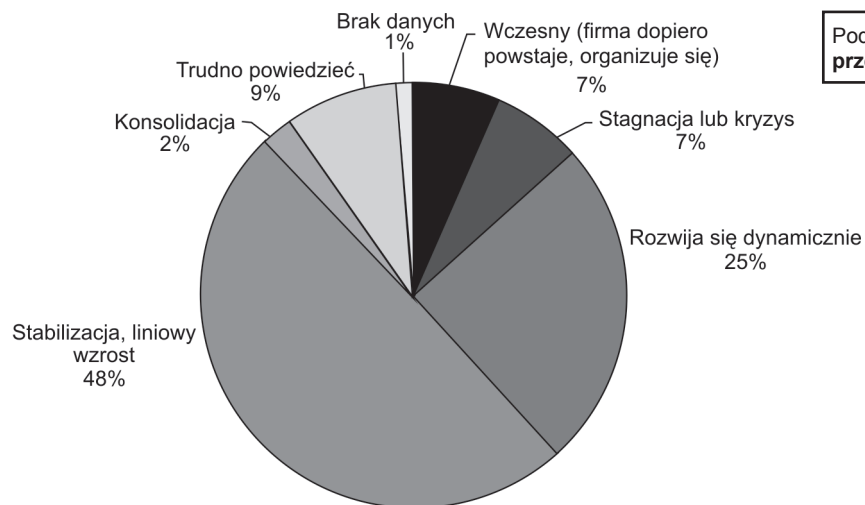

Wykres 13.5. Wielkość firm uczestniczących w projektach szkoleniowych EFS

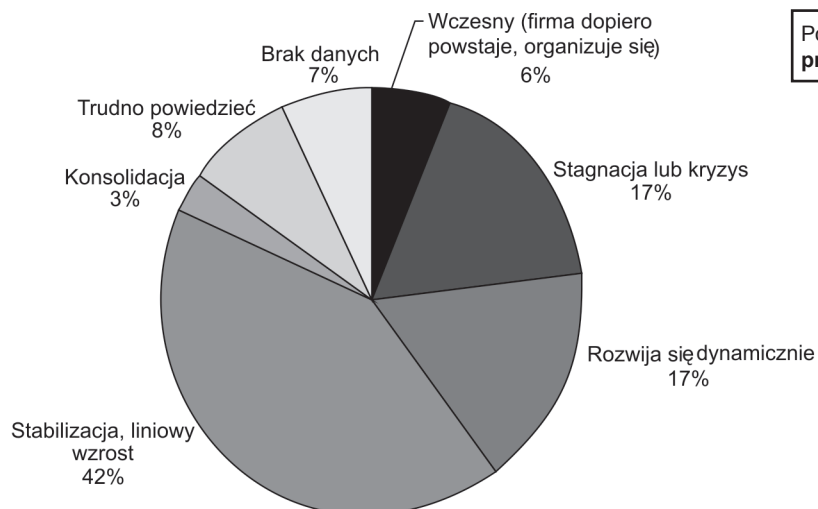
Źródło: Podsystem Monitorowania Europejskiego Funduszu Społecznego – opracowanie własne.

Wykres 13.6. Etap rozwoju firmy – projekty SPO RZL

Źródło: Badanie kwartalne Beneficjentów Ostatecznych Działania 2.3 SPO RZL.

Wykres 13.7. Etap rozwoju firmy – projekty PO KL

Źródło: Ewaluacja bieżąca Działów 2.1, 2.2 PO KL – opracowanie własne.

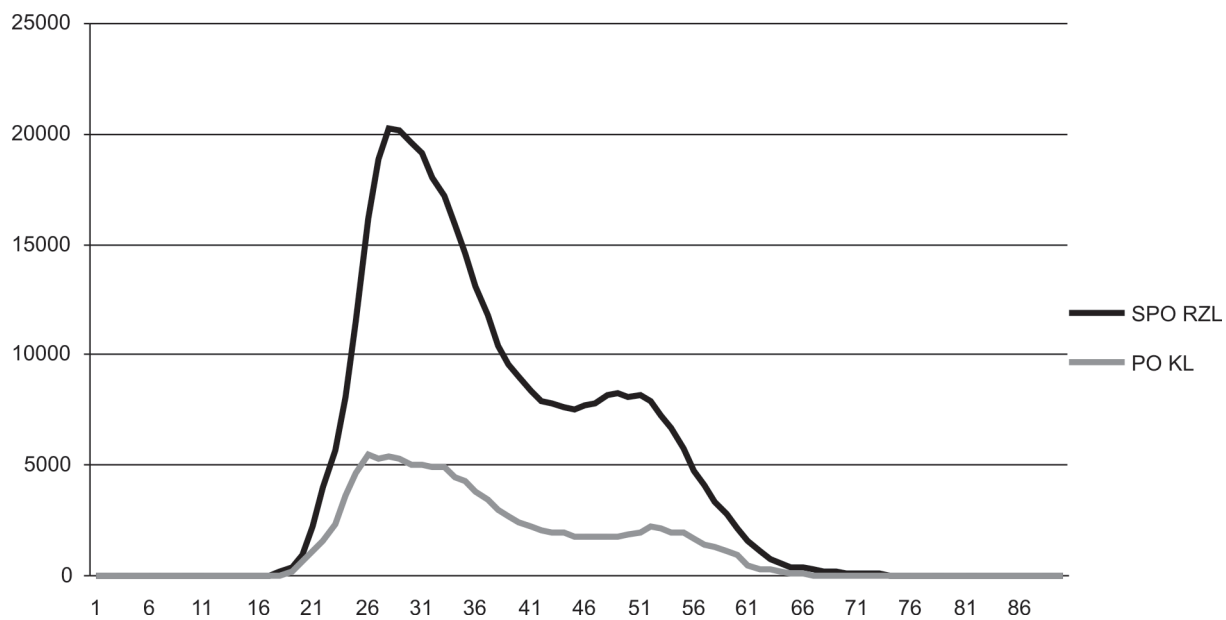
13.3.2. Pracownicy korzystający z dofinansowanych szkoleń i studiów podyplomowych

Ze szkoleń i studiów podyplomowych oferowanych w ramach SPO RZL skorzystało 407 tysięcy pracowników przedsiębiorstw, co stanowi około 3% ogółu osób pracujących. Zasięg uczestnictwa był najwyższy w województwie dolnośląskim, gdzie projektami szkoleniowymi objęto 4,1% osób pracujących, najmniejszy natomiast w województwie lubelskim, gdzie analogiczny wskaźnik osiągnął poziom 2,2%.

Udział w ponadregionalnych projektach szkoleniowych PO KL wzięło blisko 90 tysięcy, natomiast w projektach regionalny blisko 100 tysięcy osób. Docelowo planowane jest, że z oferty dofinansowanego doksztalcania skorzysta łącznie 550 tysięcy pracowników polskich firm.

Wśród uczestników projektów szkoleniowych wdrażanych przez PARP zdecydowanie przeważają osoby w wieku 24–30 lat. Liczebność osób powyżej 30 roku życia spada systematycznie wraz z wiekiem. Nieznaczne odwrócenie tej prawidłowości obserwujemy jedynie w grupie osób w wieku 45–55 lat.

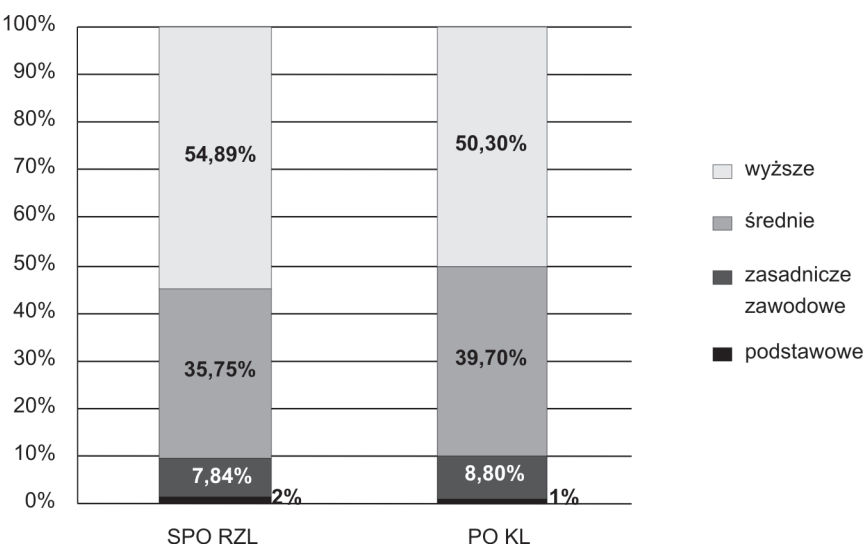
Wykres 13.8. Wiek uczestników projektów szkoleniowych wdrażanych przez PARP

Źródło: Podsystem Monitorowania Europejskiego Funduszu Społecznego, opracowanie własne.

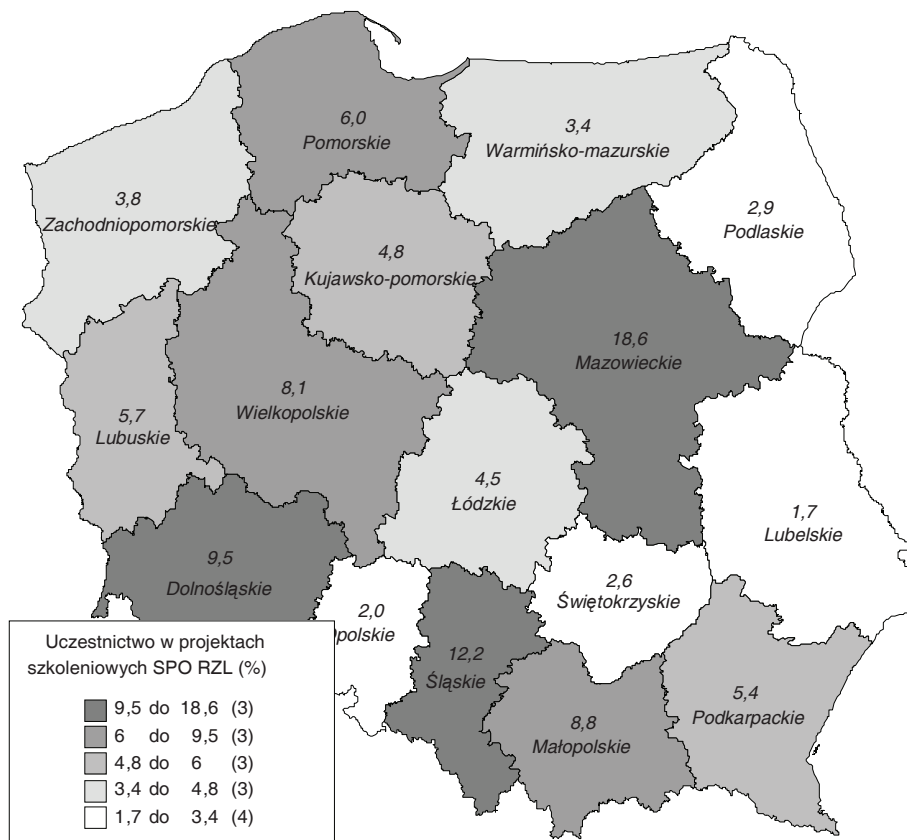
Uwagę zwraca bardzo wysoki odsetek osób z wyższym wykształceniem, stanowiących ponad połowę uczestników oraz niewielki odsetek osób z wykształceniem zasadniczym (poniżej 10%) i śladowe wręcz liczebności osób z wykształceniem podstawowym.

Wykres 13.9. Wiek uczestników projektów szkoleniowych EFS

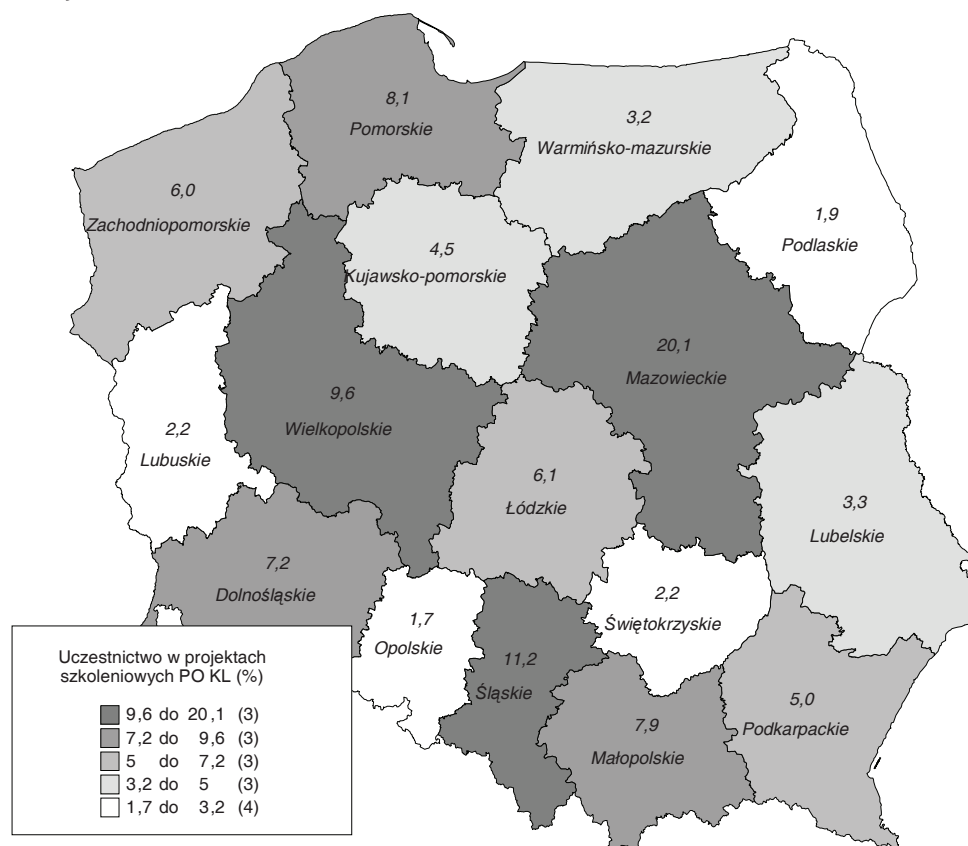

Źródło: Podsystem Monitorowania Europejskiego Funduszu Społecznego, opracowanie własne.

Mapa 13.3. Uczestnicy projektów szkoleniowych SPO RZL – struktura według miejsca (województwa) zamieszkania

Mapa 13.4. Uczestnicy ponadregionalnych projektów szkoleniowych PO KL – struktura według miejsca (województwa) zamieszkania

Najwięcej pracowników uczestniczących w projektach szkoleniowych mieszkało w woj. mazowieckim (18,6%), a następnie województwach: śląskim, dolnośląskim, małopolskim i wielkopolskim. Najmniej osób uczestniczących w projektach szkoleniowych mieszkało w województwach lubelskim, opolskim i świętokrzyskim.

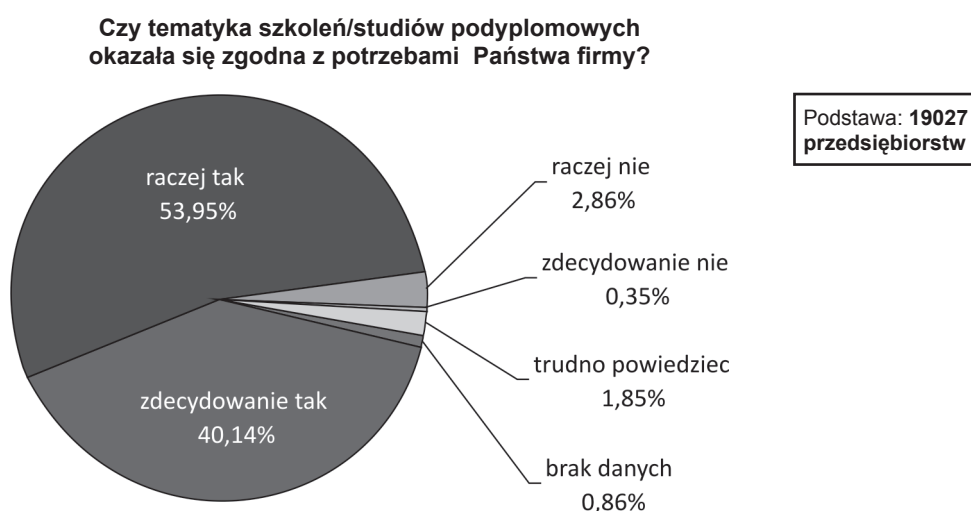
13.4. Ocena efektów dofinansowanych szkoleń i studiów podyplomowych

Przedstawione w niniejszym rozdziale dane pochodzą z badań ewaluacyjnych projektów szkoleniowych wdrażanych przez PARP, prowadzonych cyklicznie począwszy od 2006 roku. Ich wyniki pozwalają na ocenę poszczególnych aspektów otrzymanych usług szkoleniowych (poziom merytoryczny, dostosowanie programu do potrzeb) oraz ocenę wpływu uczestnictwa w danym projekcie szkoleniowym na sytuację zawodową pracownika lub funkcjonowanie firmy¹⁷⁷.

13.4.1. Ocena przedsiębiorstw

Ponad 90% przedsiębiorstw biorących udział w projektach szkoleniowych SPO RZL ocenia ich tematykę jako zgodną ze swoimi potrzebami.

Wykres 13.10. Ocena przydatności projektów SPO RZL

Źródło: Badanie kwartalne Beneficjentów Ostatecznych Działania 2.3 SPO RZL.

Dostosowanie usług szkoleniowych do potrzeb firmy wysoko oceniają również przedsiębiorstwa uczestniczące w projektach PO KL, spośród których 90% uważa je za przydatne¹⁷⁸.

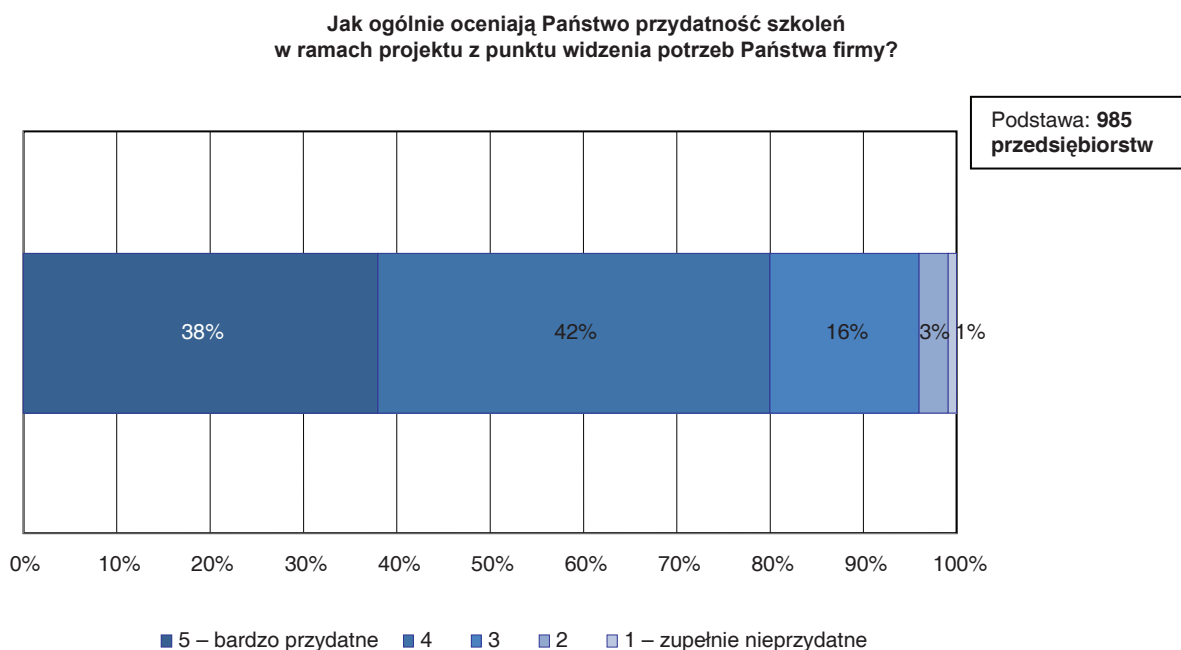
Zdecydowana większość firm (89–92%) jest zdania, że korzyści związane z ich udziałem w projektach szkoleniowych przewyższyły związane z tym nakłady finansowe lub innego rodzaju koszty.

Kwalifikacje zdobyte lub pogłębione przez pracowników w ramach szkoleń i studiów podyplomowych wykorzystuje 89% firm uczestniczących w projektach SPO RZL oraz 88% przedsiębiorstw uczestniczących w projektach PO KL, przy czym w drugim wypadku 73% firm korzysta z nich często lub bardzo często.

¹⁷⁷ Ewaluacja projektów szkoleniowych SPO RZL prowadzona była w ramach *Badania kwartalnego Beneficjentów Ostatecznych Działania 2.3 SPO RZL*. Łącznie zrealizowano 10 edycji badania. Ocena projektów PO KL prowadzona jest natomiast w ramach *Ewaluacji bieżącej Działania 2.1, 2.2 PO KL*. Dotychczas przeprowadzono jedną edycję tego badania, w roku 2010 zrealizowane zostaną trzy kolejne. Badanie będzie kontynuowane w latach następnych, do okresu sześciu miesięcy po zakończeniu ostatnich projektów szkoleniowych. Szczegółowe wyniki oraz informacje dotyczące metodologii dostępne są na stronach internetowych – <http://www.parp.gov.pl/index/more/10558>, <http://www.parp.gov.pl/index/more/10556>.

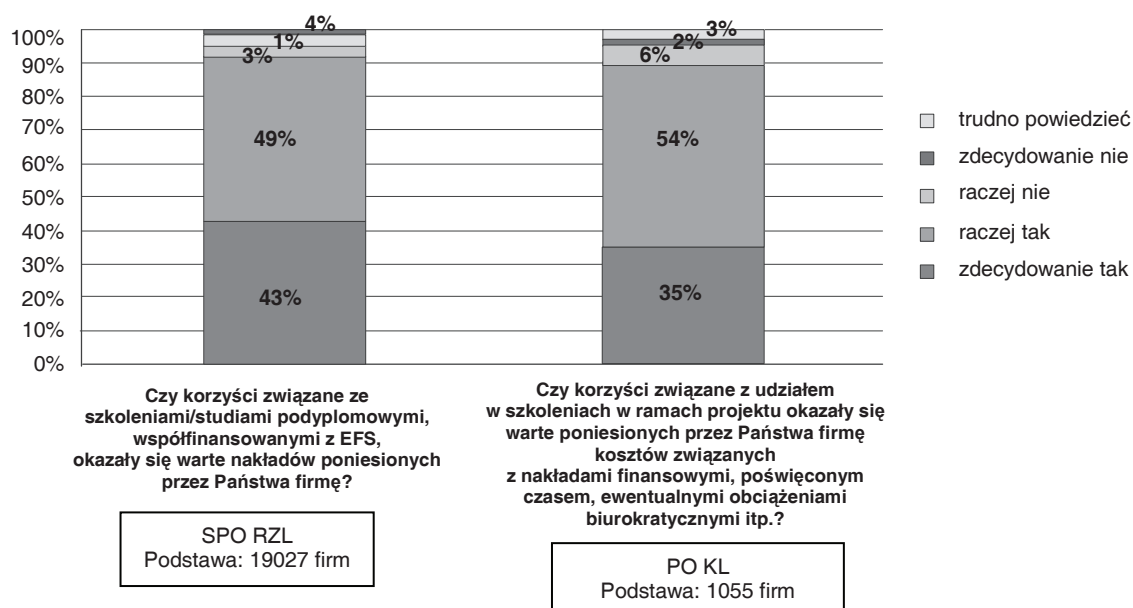
¹⁷⁸ Jako firmy pozytywnie oceniające przydatność usług szkoleniowych uznano podmioty, które wybrały dwie najwyższe oceny na pięciostopniowej skali.

Wykres 13.11. Ocena przydatności projektów PO KL

Źródło: Ewaluacja bieżąca Działów 2.1, 2.2 PO KL – opracowanie własne.

Wykres 13.12. Ocena użyteczności szkoleń i studiów podyplomowych

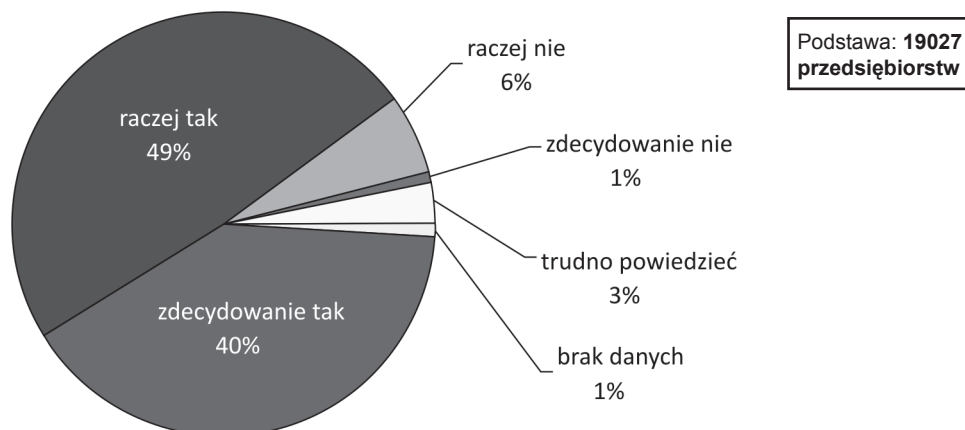
Źródło: Badanie kwartalne Beneficjentów Ostatecznych Działania 2.3 SPO RZL; Ewaluacja bieżąca Działów 2.1, 2.2 PO KL

W okresie sześciu miesięcy od zakończenia udziału w szkoleniach lub studiach podyplomowych 57% firm uczestniczących w projektach SPO RZL dostrzegało poprawę w swym funkcjonowaniu. Spośród nich 70% wiązało poprawę z uczestnictwem pracowników w tych projektach.

W analogicznym okresie od zakończenia uczestnictwa 45% firm korzystających z oferty projektów PO KL wprowadziło nowe oraz znacząco ulepszone produkty lub usługi. Wśród nich 67% ocenia, że udział w projekcie miał na to średni lub duży wpływ, a 20% ocenia ten wpływ jako mały. Drugą najczęstszą zmianą było wprowadzenie nowych sposobów zarządzania i organizacji pracy. Siła wpływu uczestnictwa w danym projekcie szkoleniowym była oceniana podobnie jak w pierwszym przypadku.

Wykres 13.13. Wykorzystywanie kwalifikacji zdobytych przez pracowników – projekty SPO RZL

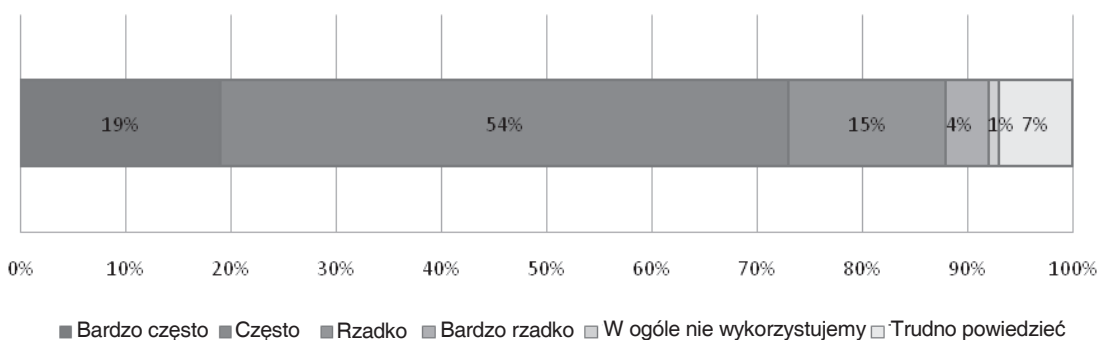
Czy Państwa firma wykorzystuje obecnie umiejętności i wiedzę zdobyte przez pracowników w trakcie szkoleń/studiów podyplomowych współfinansowanych z EFS?

Źródło: Badanie kwartalne Beneficjentów Ostatecznych Działania 2.3 SPO RZL – opracowanie własne.

Wykres 13.14. Wykorzystywanie kwalifikacji zdobytych przez pracowników – projekty SPO RZL

Jak często wykorzystują Państwo wiedzę i umiejętności zdobyte lub pogłębione przez Państwa pracowników w trakcie udziału w szkoleniu w ramach projektu?

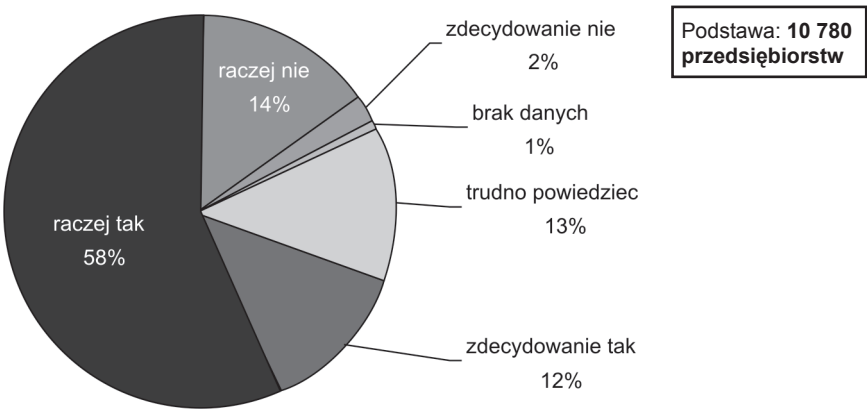
Źródło: Ewaluacja bieżąca Działan 2.1, 2.2 PO KL – opracowanie własne.

Ponad jedna trzecia firm, w ciągu sześciu miesięcy od zakończenia udziału w projektach szkoleniowych PO KL, zwiększyła swoje udziały w rynku. Zmianą wskazywaną rzadziej niż przez co trzecią firmę było pozyskanie nowych rynków zbytu oraz wprowadzenie zmian w promocji produktów lub usług.

Zmianami najsilniej związanymi z korzystaniem z dofinansowanych usług szkoleniowych było wprowadzenie nowych sposobów zarządzania lub organizacji pracy, a także zróżnicowane zmiany zaklasyfikowane do kategorii „inne”. Najsłabszy związek z uczestnictwem w projektach PO KL zaobserwowano natomiast w przypadku zmian dotyczących zwiększenia udziału w rynku.

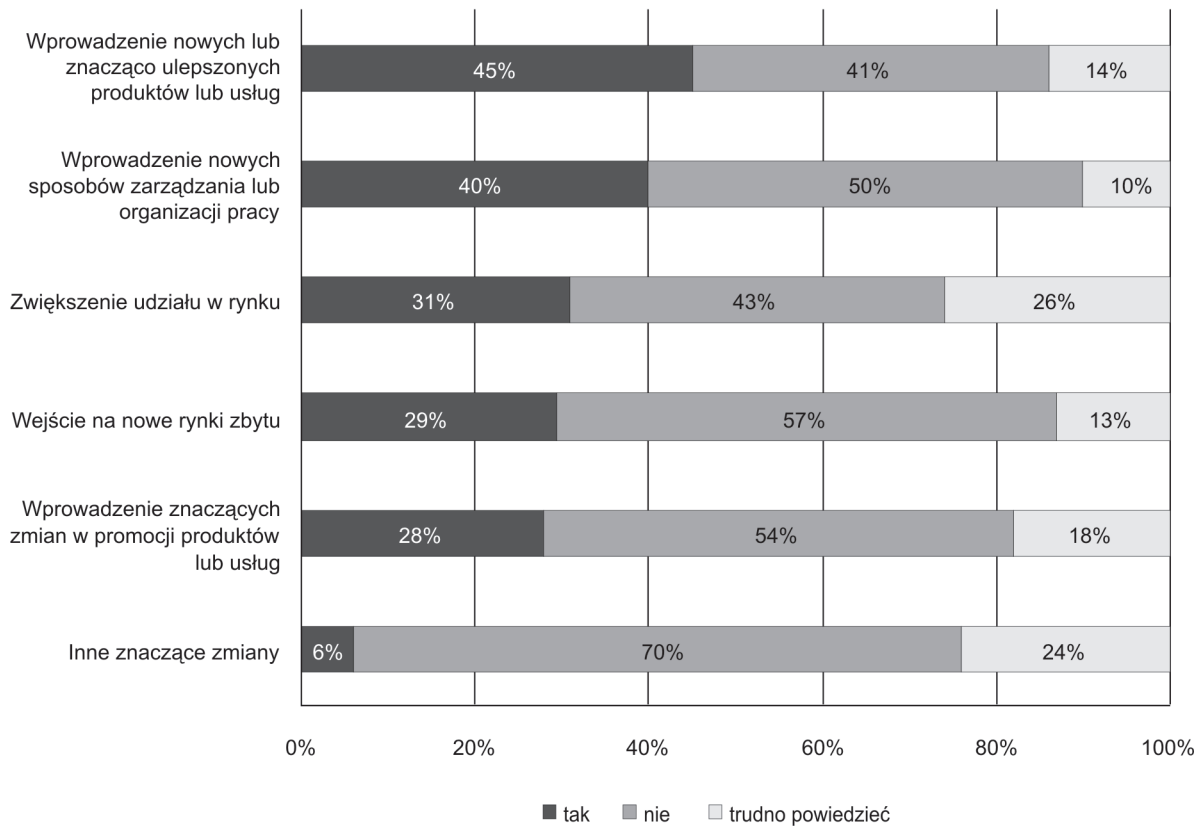
Wykres 13.15. Wpływ dofinansowywanych szkoleń i studiów podyplomowych na poprawę funkcjonowania firm

Czy istnieje związek między poprawą funkcjonowania Państwa firmy
a uczestnictwem Państwa pracowników w szkoleniach/studiach podyplomowych
współfinansowanych z EFS?

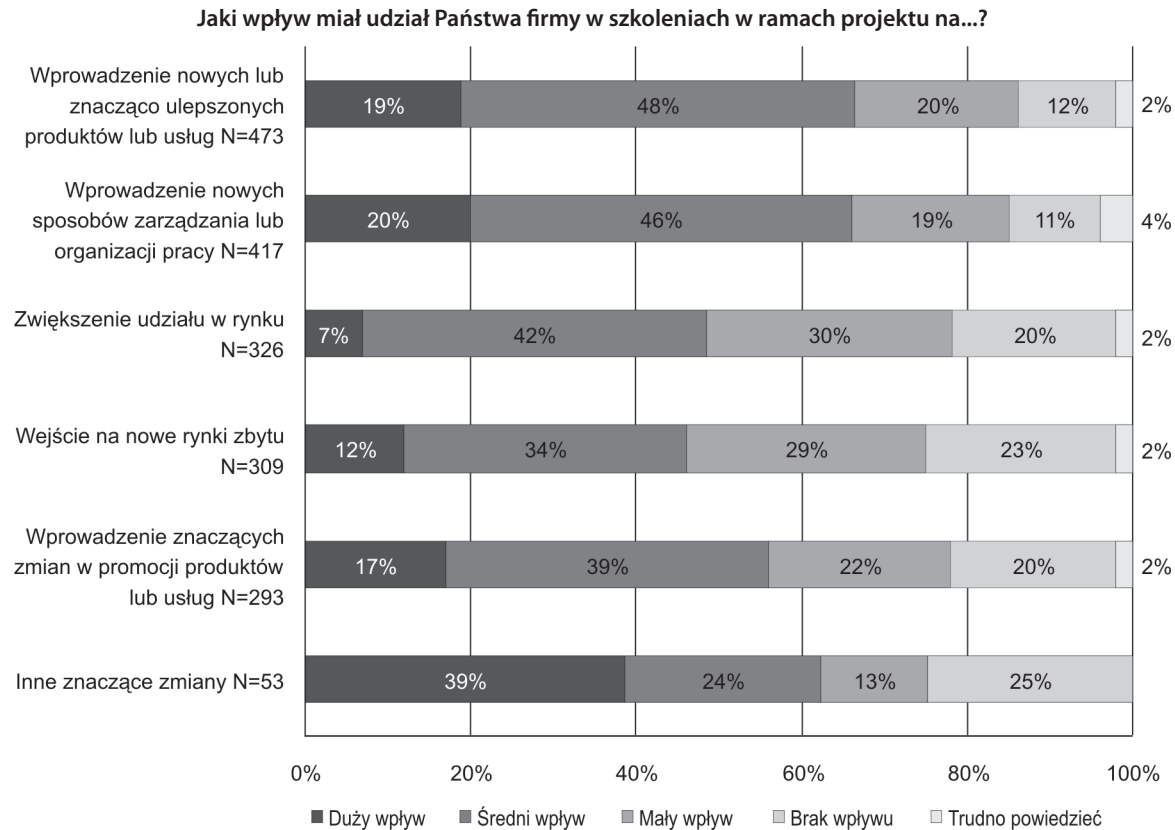
Źródło: Badanie kwartalne Beneficjentów Ostatecznych Działania 2.3 SPO RZL – opracowanie własne.

Wykres 13.16. Zmiany zachodzące w przedsiębiorstwach po zakończeniu udziału w projektach szkoleniowych

Źródło: Ewaluacja bieżąca Działań 2.1, 2.2 PO KL – opracowanie własne.

Wykres 13.17. Wpływ dofinansowywanych usług szkoleniowych na zmiany zachodzące w przedsiębiorstwach

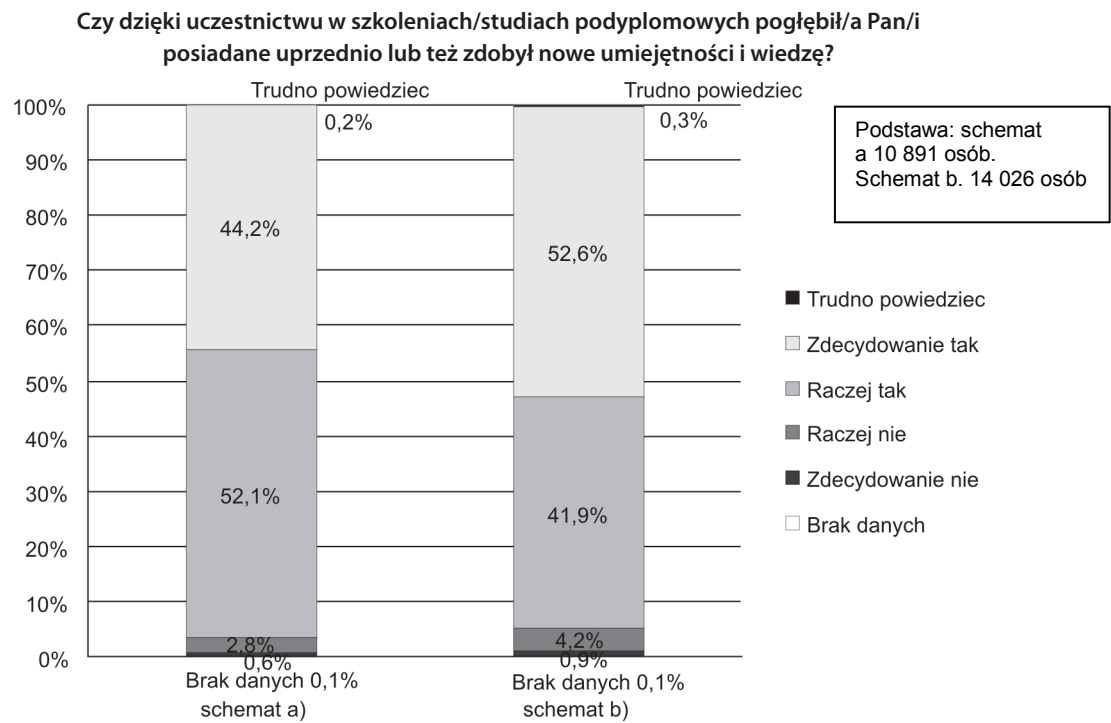

Źródło: Ewaluacja bieżąca Działów 2.1, 2.2 PO KL – opracowanie własne.

13.4.2. Ocena uczestników

Zdecydowana większość uczestników dofinansowywanych szkoleń i studiów podyplomowych rozwinęła dzięki uczestnictwu w nich swoje kwalifikacje.

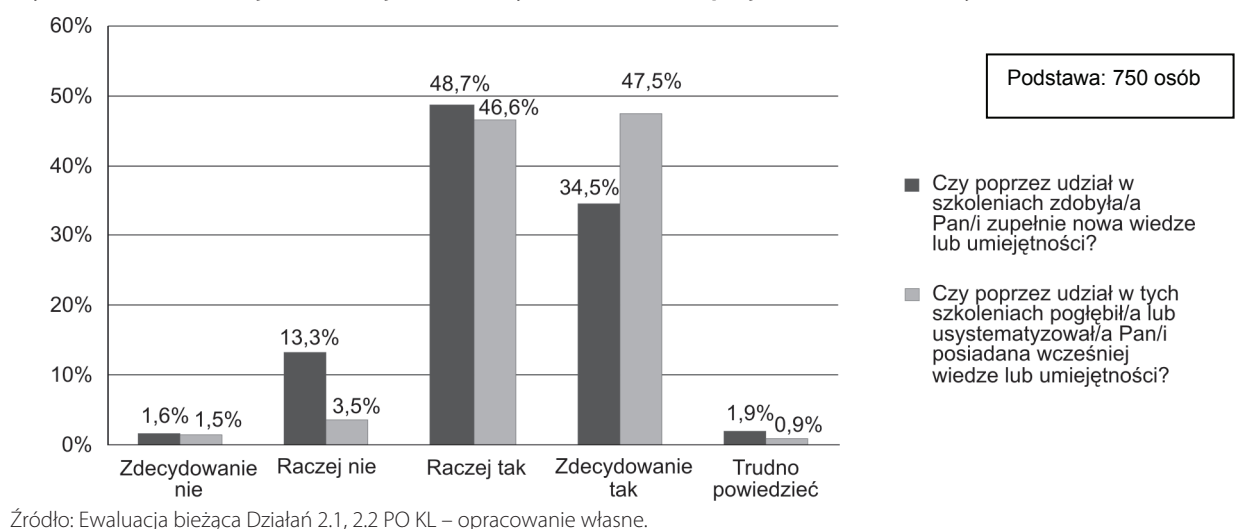
Wykres 13.18. Rozwój kwalifikacji zawodowych uczestników projektów szkoleniowych SPO RZL

Źródło: Badanie kwartalne Beneficjentów Ostatecznych Działania 2.3 SPO RZL – opracowanie własne.

Według oceny przeszło 90% pracowników korzystających z projektów SPO RZL, udział w dofinansowanych szkoleniach lub studiach podyplomowych przełożył się na zdobycie lub pogłębienie wiedzy oraz umiejętności. Opinia taka była szczególnie wyraźna wśród osób uczestniczących w projektach systemowych (schemat b).

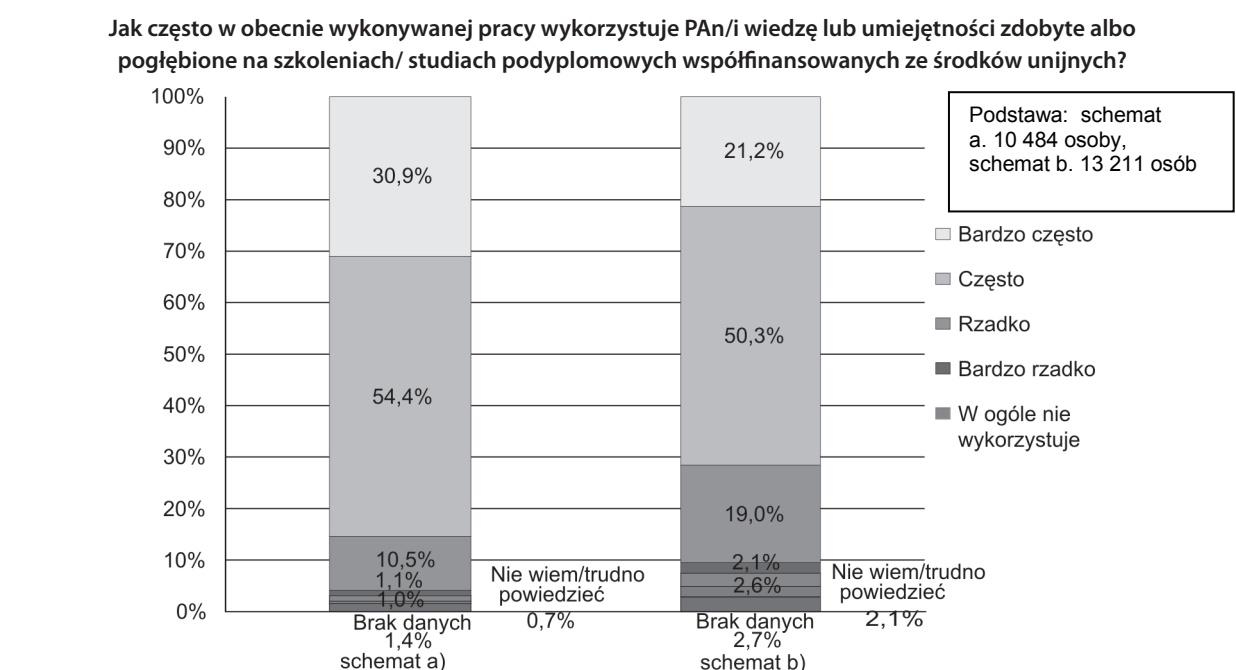
Wykres 13.19. Rozwój kwalifikacji zawodowych uczestników projektów szkoleniowych PO KL

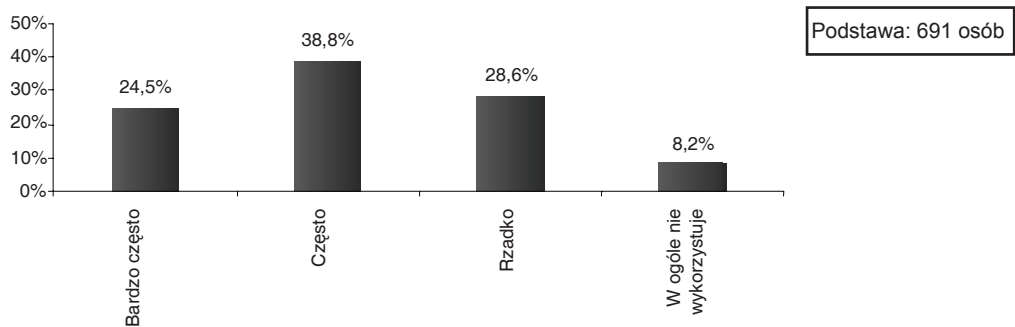
Wśród uczestników projektów PO KL również zaobserwowano znaczną przewagę osób deklarujących, że korzystanie z usług szkoleniowych przełożyło się na poszerzenie lub aktualizację posiadanych przez nich kwalifikacji. Wyraźnie częściej jednak niż zupełnie nowe rozwijane były kompetencje uprzednio posiadane.

Ponad 80% osób uczestniczących w projektach „popytowych” SPO RZL bardzo często lub często wykorzystuje w pracy kwalifikacje zdobyte lub pogłębione w trakcie szkoleń i studiów podyplomowych. Odsetek ten jest jednak wyraźnie niższy wśród osób biorących udział w projektach systemowych („podażowych”) oraz projektach PO KL, gdzie wynosi odpowiednio 71% oraz 63%. W przypadku projektów podażowych różnicę tę można wyjaśnić ich specyfiką, polegającą na promowaniu kwalifikacji i rozwiązań organizatorskich o nowatorskim charakterze, a więc słabo osadzonych w praktyce polskich przedsiębiorstw. W przypadku projektów finansowanych ze środków PO KL należy mieć na uwadze, że dysponujemy wyłącznie opiniami uczestników szkoleń objętych jedną edycją badania. Wyniki kolejnych badań ewaluacyjnych pozwolą rozstrzygnąć czy mamy w tym wypadku do czynienia z jakąś prawidłowością.

Wykres 13.20. Wykorzystywanie zdobytych lub pogłębionych kwalifikacji – projekty SPO RZL

Wykres 13.21. Wykorzystywanie zdobytych lub pogłębionych kwalifikacji – projekty PO KL

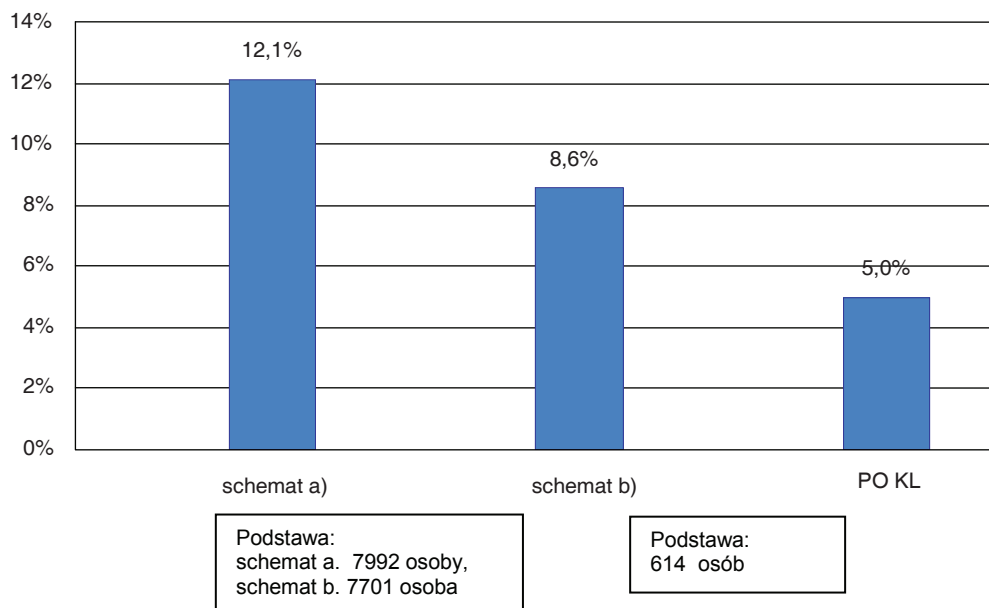

Źródło: Ewaluacja bieżąca Działañ 2.1, 2.2 PO KL – opracowanie Public Profits Sp. z o.o.

W okresie pół roku od zakończenia udziału w dofinansowanych szkoleniach lub studiach podyplomowych na wyższe stanowisko awansowało 12,1% uczestników projektów schematu a) oraz 8,6% osób korzystających z projektów schematu b) Działania 2.3 SPO RZL. W przypadku projektów PO KL awansowało 5% uczestników. Niższy w ostatnim przypadku odsetek może wynikać z faktu, że realizacja projektów szkoleniowych PO KL przypada na okres spowolnienia gospodarczego, a w konsekwencji na gorszą sytuację na rynku pracy i ograniczoną mobilność zawodową pracowników.

Wykres 13.22. Awans zawodowy po zakończeniu udziału w projektach szkoleniowych EFS

Odsetek osób, które awansowały na wyższe stanowisko w ciągu pół roku od momentu udziału w szkoleniach/studiach podyplomowych

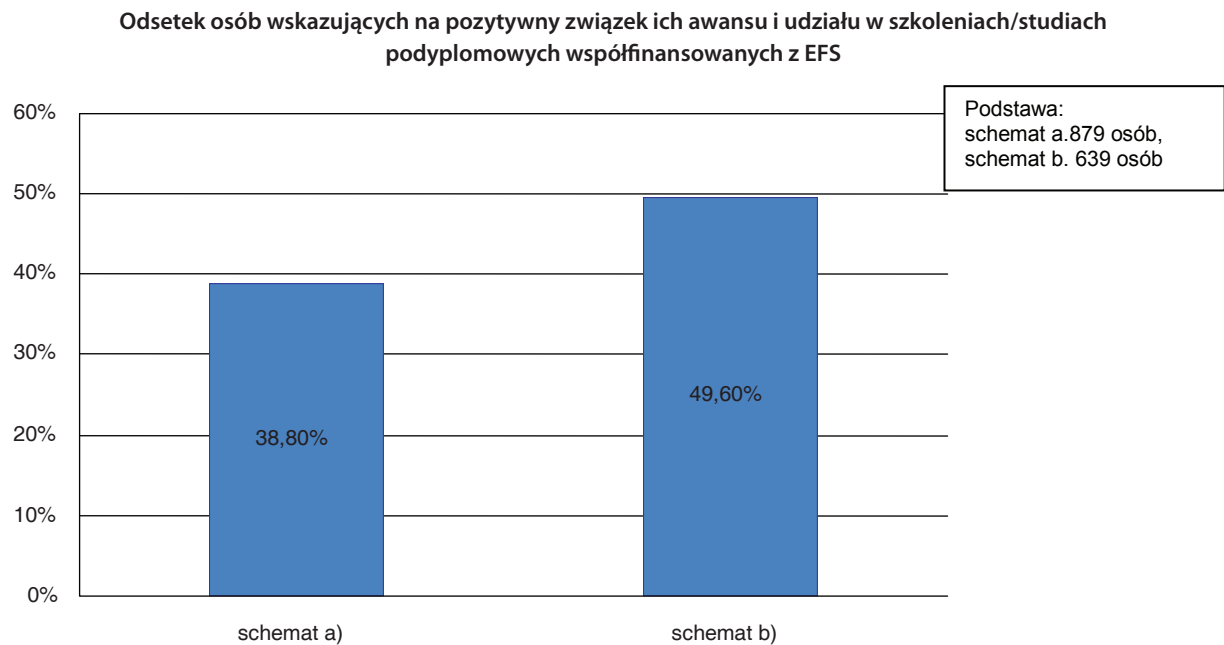

Źródło: PARP – Badanie kwartalne Beneficjentów Ostatecznych Działania 2.3 SPO RZL, Ewaluacja bieżąca Działañ 2.1, 2.2 PO KL – opracowanie własne.

W grupie osób, które awansowały na wyższe stanowisko, związek pomiędzy awansem a udziałem w projekcie szkoleniowym dostrzega 38,8% uczestników projektów schematu a) oraz 49,6% uczestników projektów schematu b)¹⁷⁹. W przypadku projektów PO KL, ze względu na zbyt małą liczebność (31 osób) tej grupy, nie są uprawnione analizy dotyczące zależności między awansem a doksztalcaniem.

¹⁷⁹ Schemat a) miał charakter konkursowy. W ramach schematu b) realizowane były natomiast projekty systemowe ukierunkowane na promocję określonych rozwiązań w zakresie zarządzania przedsiębiorstwem lub też adresowanych do określonych branż. Specyfika poszczególnych schematów Działania 2.3 SPO RZL została omówiona we rozdziale 14.2.1 (porównaj s. 5).

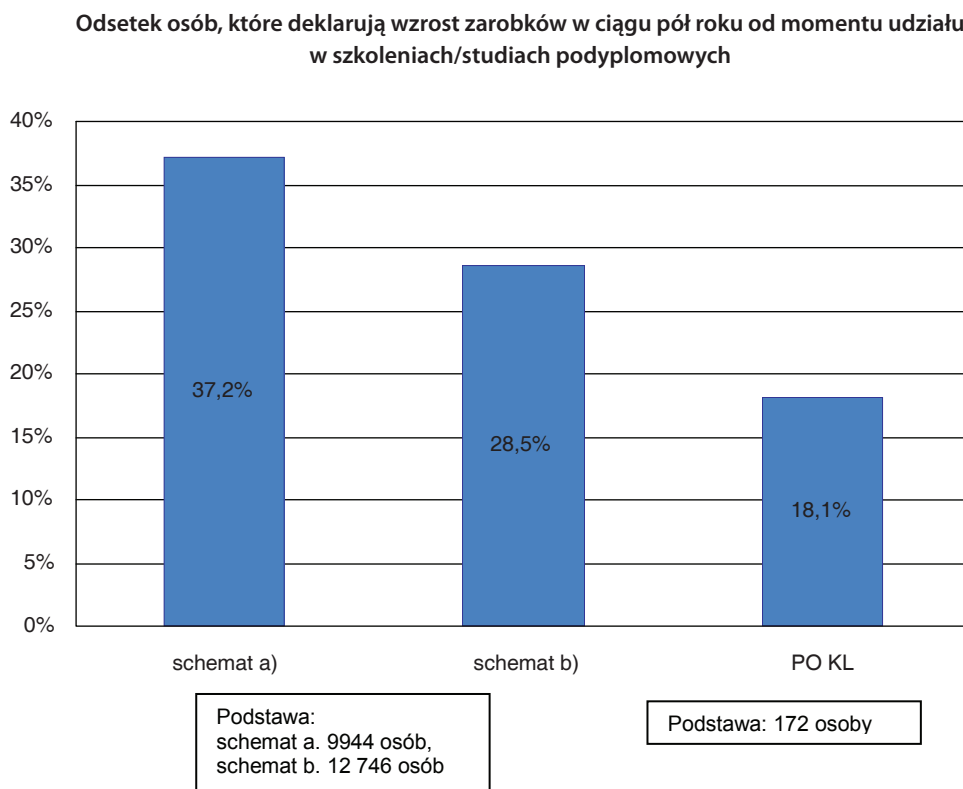
Wykres 13.23. Wpływ szkoleń i studiów podyplomowych na awans zawodowy uczestników projektów SPO RZL

Źródło: PARP – Badanie kwartalne Beneficjentów Ostatecznych Działania 2.3 SPO RZL – opracowanie własne.

W ciągu pół roku od ukończenia szkoleń i studiów podyplomowych wzrosły zarobki 37,2% uczestników projektów schematu a), 28,5% uczestników projektów systemowych SPO RZL oraz 18,1% osób biorących udział w projektach PO KL. Należy założyć, że niższy w projektach PO KL odsetek osób deklaruujących wzrost zarobków jest jeszcze silnie zależny od pogorszenia koniunktury niż w przypadku awansu zawodowego uczestników.

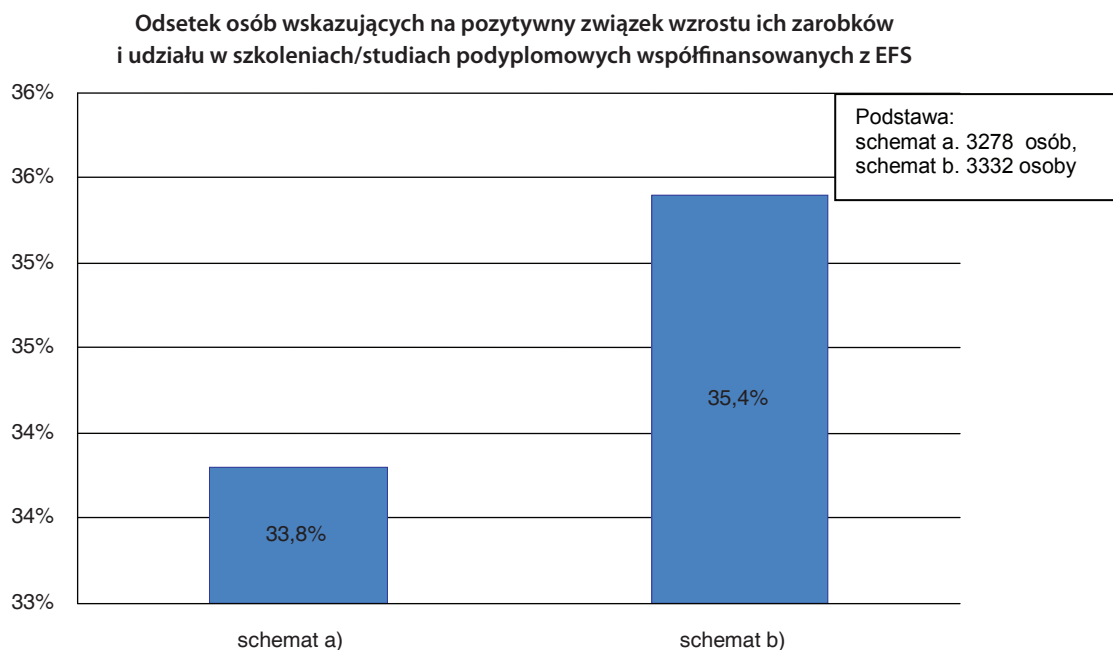
Wykres 13.24. Wzrost zarobków wśród uczestników dofinansowywanych szkoleń i studiów podyplomowych

Źródło: PARP – Ewaluacja bieżąca Działań 2.1, 2.2 PO KL – opracowanie własne; Badanie kwartalne Beneficjentów Ostatecznych Działania 2.3 SPO RZL – opracowanie własne.

Wśród osób, których zarobki wzrosły, związek pomiędzy ich zwiększeniem a udziałem w szkoleniach dostrzegano 33,8% uczestników projektów schematu a) oraz 35,4% uczestników projektów schematu b). W przypadku uczestników projektów PO KL na duży lub średni wpływ dofinansowywanych projektów wskazało 33,1% osób.

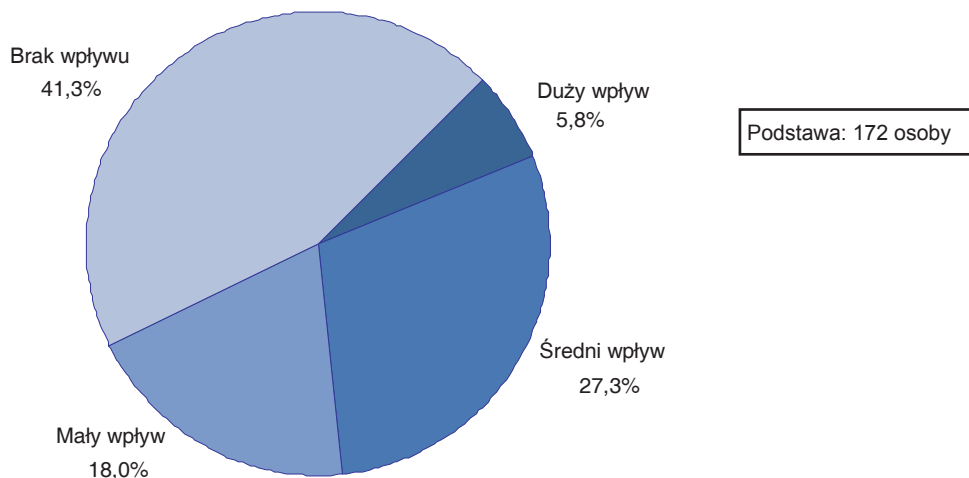
Wykres 13.25. Wpływ szkoleń i studiów podyplomowych na wzrost zarobków uczestników projektów SPO RZL

Źródło: Badanie kwartalne Beneficjentów Ostatecznych Działania 2.3 SPO RZL – opracowanie własne.

Wykres 13.26. Wpływ szkoleń i studiów podyplomowych na wzrost zarobków uczestników projektów PO KL

Jak ocenia Pan/i wpływ tych szkoleń na wzrost Pana/Pani zarobków?

Źródło: Ewaluacja bieżąca Działań 2.1, 2.2 PO KL – opracowanie własne.

13.5. Szkolenia e-learningowe finansowane z EFS – projekt „AKADEMIA PARP”

Jedną ze słabości polskiego systemu kształcenia kadr jest znikomy stopień zastosowania rozwiązań metodycznych wykorzystujących technologie informatyczne pozwalające na poszerzenie kręgu potencjalnych odbiorców usług szkoleniowych i zwiększenie skuteczności oferowanego kształcenia. Dlatego też finansowaniem Europejskiego Funduszu Społecznego objęto działania mające na celu rozpowszechnianie usług szkoleniowych świadczonych w formie e-learningu, a więc kształcenia zdalnego prowadzanego poprzez Internet i wyspecjalizowane portale oraz aplikacje.

Walorem usług e-learningowych jest możliwość elastycznego dostosowywania tematyki do indywidualnych potrzeb uczestników, a także dogodnego kształtowania harmonogramu realizacji programu danego szkolenia. Ze względu na wspomniane cechy e-learning stanowi ofertę adresowaną do grup posiadających bardzo ograniczone

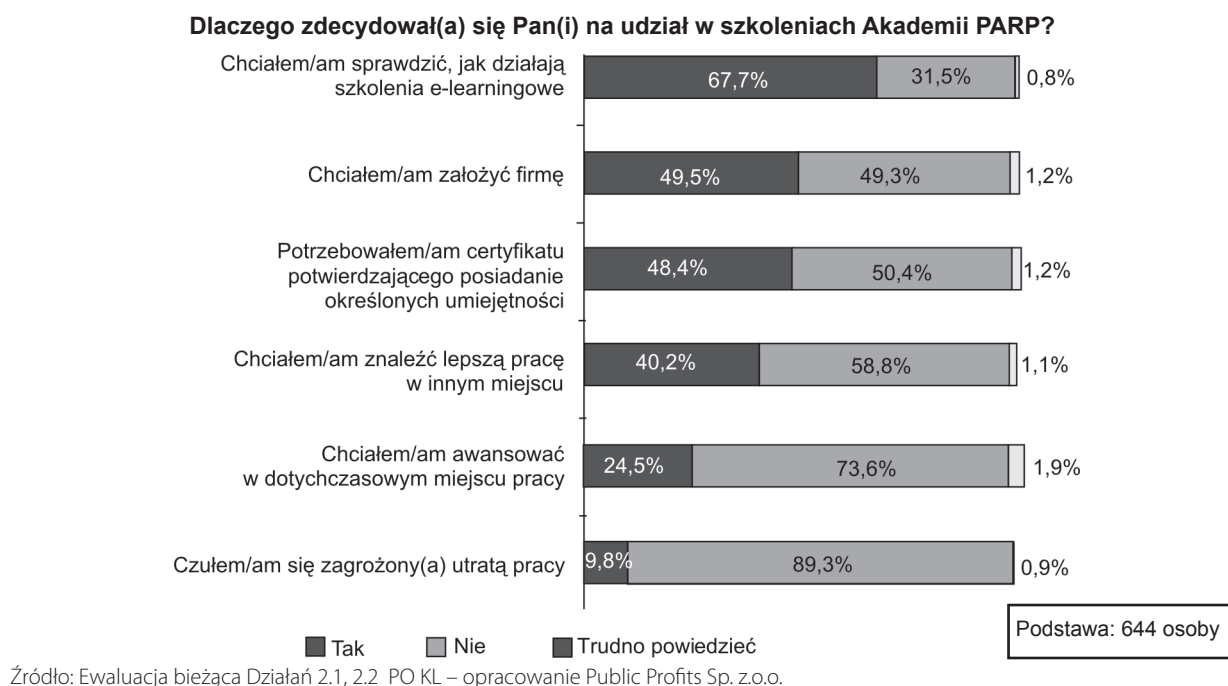
możliwości korzystania ze szkoleń konwencjonalnych. Spośród nich wskazać należy na osoby wychowujące dzieci, osoby niepełnosprawne, a także mieszkańców terenów odległych od dużych miast, gdzie koncentruje swą działalność znakomita większość instytucji szkoleniowych.

Największą dotychczas inicjatywą upowszechniającą na polskim rynku e-learning jest współfinansowany ze środków EFS projekt „Akademia PARP”¹⁸⁰. W jego ramach ze szkoleń internetowych skorzystało dotychczas ponad 30 tysięcy osób¹⁸¹. Z zasobami szkoleniowymi dostępnymi na portalu Akademia PARP zapoznało się około 90 tysięcy użytkowników.

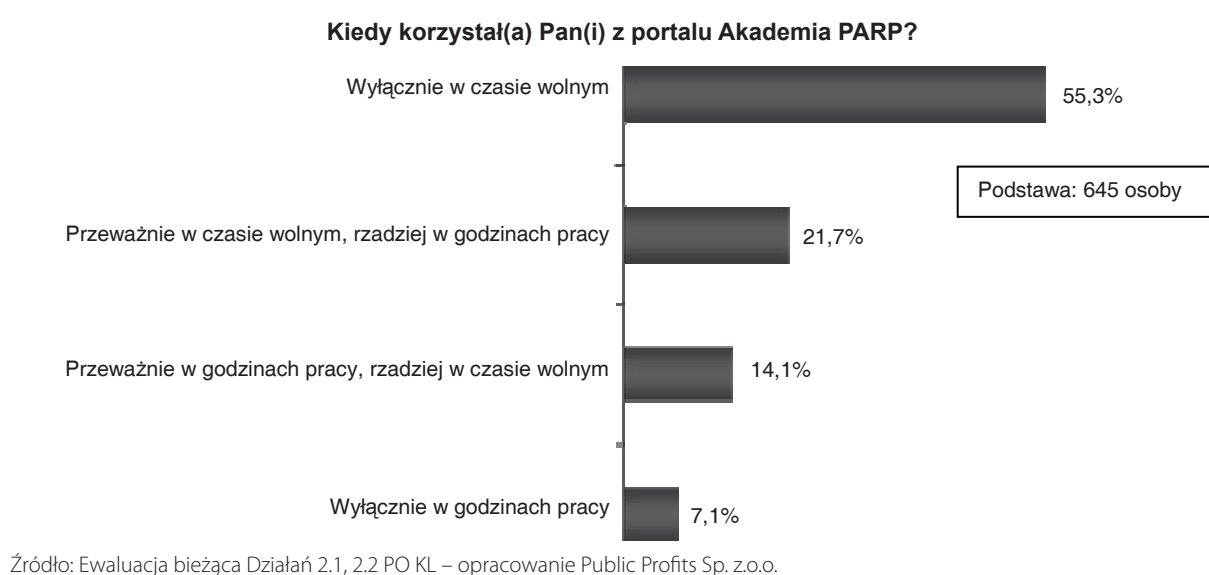
Najczęstszym motywem udziału w Akademii PARP była chęć poznania zasad działania szkoleń e-learningowych. Motywacja ta była także często związana z poszukiwaniem wiedzy potrzebnej podczas zakładania firmy oraz z zamiarem uzyskania certyfikatu potwierdzającego nabycie określonych umiejętności.

Ponad połowa uczestników korzystała ze szkoleń wyłącznie w swoim prywatnym czasie. Co piąta osoba zajęcia związane z udziałem w projekcie wykonywała przeważnie w czasie wolnym oraz rzadziej w godzinach pracy. Przeważnie lub wyłącznie w godzinach pracy w szkoleniach e-learningowych brało udział łącznie 21% osób.

Wykres 13.27. Motywy udziału w szkoleniach e-learningowych

Wykres 13.28. Udział w projekcie – zaangażowanie czasu wolnego i godzin pracy

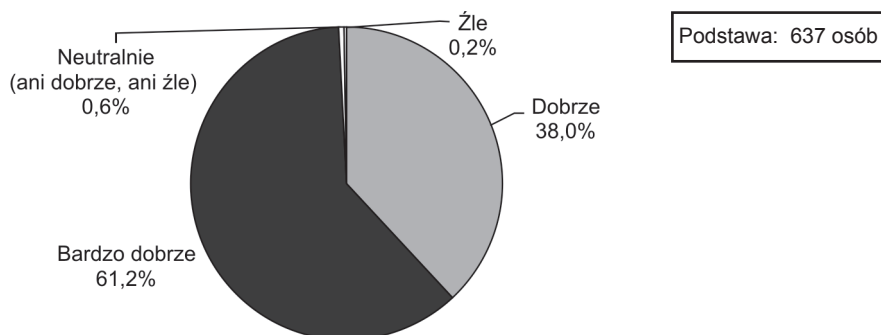
¹⁸⁰ Szczegółowe informacje dotyczące Akademii PARP dostępne są na stronie internetowej projektu - www.akademiaparp.gov.pl

¹⁸¹ Źródło: dane PARP, stan na czerwiec 2010.

Szkolenia oferowane w ramach „Akademii PARP” oceniane są ogólnie dobrze lub bardzo dobrze. Opinię taką wyrażają praktycznie wszyscy uczestnicy szkoleń.

Wykres 13.29. Ogólna ocena szkoleń oferowanych na portalu Akademia PARP

Jak ogólnie ocenia Pan(i) szkolenie/a oferowane na portalu Akademia PARP, z którego Pan(i) korzystał(a)?

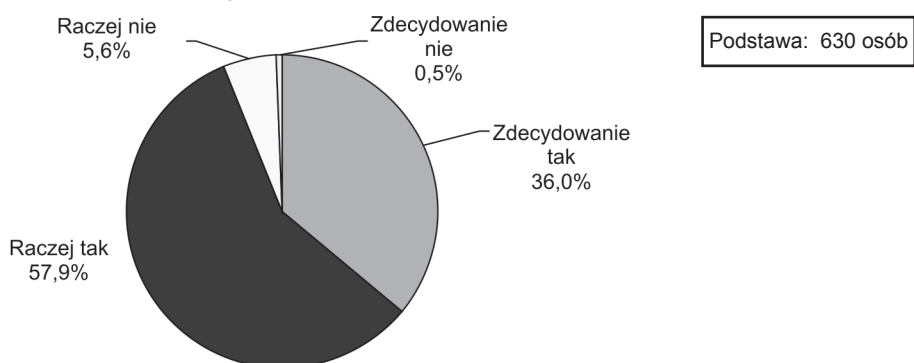

Źródło: Ewaluacja bieżąca Działów 2.1, 2.2 PO KL – opracowanie Public Profits Sp. z o.o.

Zdecydowana większość uczestników (93,2%) uważa, że korzyści związane z udziałem w Akademii PARP sprostają ich oczekiwaniom. Niemal wszyscy (99,7%) są też zdania, że udział w szkoleniach e-learningowych był wart poświęconego czasu.

Wykres 13.30. Ocena korzyści związanych z udziałem w szkoleniach e-learningowych

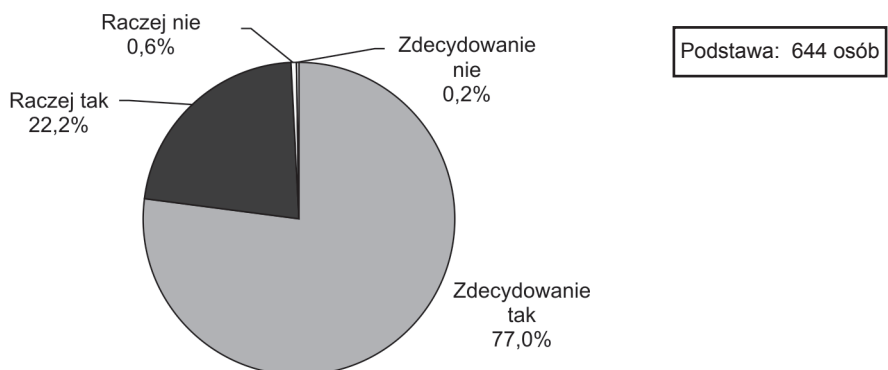
Czy dotychczasowe korzyści związane z udziałem w Akademii PARP sprostają Pana(i) oczekiwaniom?

Źródło: Ewaluacja bieżąca Działów 2.1, 2.2 PO KL – opracowanie Public Profits Sp. z o.o.

Wykres 13.31. Ocena opłacalności uczestnictwa

Czy Pana(i) zdaniem warto było poświęcić czas na udział w Akademii PARP?

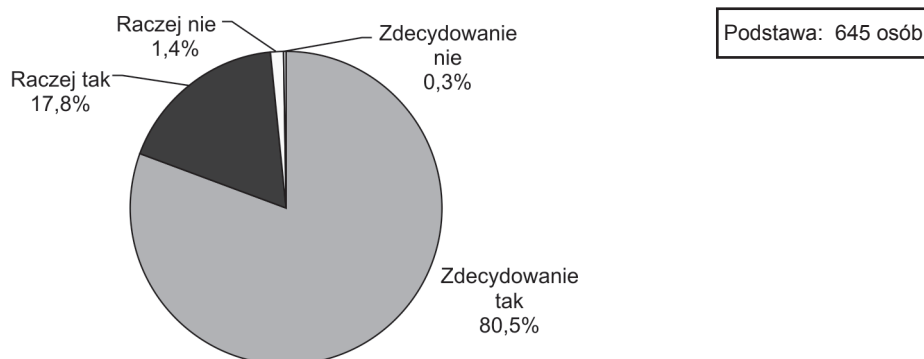

Źródło: Ewaluacja bieżąca Działów 2.1, 2.2 PO KL – opracowanie Public Profits Sp. z o.o.

Satysfakcja z udziału w projekcie Akademia PARP znajduje potwierdzenie również w skłonności uczestników do rekomendowania szkoleń e-learningowych, które skłonnych jest polecać 98,3% uczestników.

Wykres 13.32. Skłonność polecania szkoleń e-learningowych

Czy polecił(a)by Pan(i) udział w szkoleniu e-learningowym znajomym osobom, chcącym podnieść swoje kwalifikacje?

Źródło: Ewaluacja bieżąca Działań 2.1, 2.2 PO KL – opracowanie Public Profits Sp. z o.o.

Obecna edycja Akademii PARP będzie realizowana do roku 2013. Według szacunków PARP do tego czasu ze szkoleń e-learningowych skorzysta dodatkowo przynajmniej 16 000 osób. Duża popularność tej formy dokształcania pozwala przypuszczać, iż będą one kontynuowane również w latach kolejnych. Badania ewaluacyjne PARP dostarczą informacji pozwalających na porównanie ich oceny oraz efektów z wynikami zaprezentowanymi w powyższym rozdziale.

Dostępność środków Europejskiego Funduszu Społecznego stanowi bezprecedensową szansę nie tylko dla poszczególnych przedsiębiorstw, ale również dla całej gospodarki. Wraz z podnoszącym się poziomem rozwoju gospodarczego na znaczeniu tracić zaczynają przewagi wykorzystywane dotychczas przez rodzime przedsiębiorstwa. Wzrost zarobków ogranicza coraz wyraźniej możliwości konkurowania w oparciu o atrakcyjne koszty produkcji i siły roboczej. W tym kontekście priorytetowe wyzwanie stanowi zmiana modelu funkcjonowania firm w kierunku działalności opartej na kapitale intelektualnym oraz wysokim potencjale technologicznym. Czynniki tak ukierunkowanych przemian muszą być kompleksowe i odpowiednio sprofilowane działania inwestycyjne. Ich zasięg nie może się jednak ograniczać do modernizacji procesów produkcyjnych czy też zaplecza infrastrukturalnego. Konieczny element tych działań stanowią inwestycje w rozwój i aktualizację kompetencji osób zatrudnionych. Obszar ten jest w polskim kontekście polem poważnych zapóźnień względem wiodących dziś gospodarek¹⁸². Dominującym wśród polskich firm podejściem wobec nakładów związanych z kadrą jest traktowanie ich w kategoriach kosztów bez dostrzegania waloru inwestycyjnego.

Działania wspierające rozwój zasobów ludzkich i potencjału adaptacyjnego są ważnym wsparciem dla przedsiębiorstw poszukujących możliwości unowocześniania swoich rynkowych profili. Przytoczone badania ewaluacyjne potwierdzają, że działania te wywierają pozytywny wpływ zarówno na funkcjonowanie firm, jak i na sytuację zawodową ich pracowników. Dofinansowanie ze środków EFS zniwelowało bariery kosztowe uniemożliwiające wielu przedsiębiorstwom dokształcanie pracowników. Wraz z regionalizacją działań dostępność do usług szkoleniowych uległa dalszemu poszerzeniu. Upowszechnienie i profesjonalizacja polityki szkoleniowej stanowić będzie więc w najbliższych latach jeden z głównych celów strategicznych stojących przez Polską. Specyfika współczesnej gospodarki sprawia jednak, że kapitał ludzki stanowi niejednokrotnie czynnik rozstrzygający o atrakcyjności inwestycyjnej danego kraju oraz jego potencjale rozwojowym. Możliwość wspierania rozwoju kadr polskiej gospodarki stanowi więc nie mniej istotną szansę niż dostępność instrumentów polityki spójności w obszarze budowy dróg i autostrad, infrastruktury komunalnej czy też transportu publicznego. Odpowiednio wysoki stopień jej wykorzystania rozstrzygnąć może zatem o perspektywach rozwoju naszego kraju w horyzoncie najbliższych dekad.

¹⁸² Według danych GUS przytaczanych w Programie Operacyjnym „Kapitał Ludzki”, w kształceniu ustawicznym uczestniczy 5,2% osób aktywnych, co stanowi jeden z najniższych poziomów odnotowywanych w krajach europejskich.

Załącznik 1

Tabela 1. Wartość dodana brutto wytworzona w przedsiębiorstwach różnej wielkości w 2007 r. z uwzględnieniem szarej strefy gospodarczej (w mln zł)

Wyszczególnienie	Ogółem PKB	w tym wartość dodana brutto											
		z tego przedsiębiorstwa											
		małe						średnie			duże		
		razem	sektor publiczny	sektor prywatny	w tym mikro (zatr. do 9 osób)			razem	sektor publiczny	sektor prywatny	razem	sektor publiczny	sektor prywatny
Ogółem	1 176 737,0	441 755,4	2 145,8	439 609,6	357 150,7	0,0	357 150,7	115 073,9	12 047,1	103 026,8	276 039,3	72 778,4	203 260,9
Ogółem bez sekcji A i B	1 176 737,0	438 879,9	2 047,1	436 832,8	355 582,8	0,0	355 582,8	114 423,7	11 911,2	102 512,5	273 270,0	70 408,3	202 861,7
A. Rolnictwo, łowiectwo i leśnictwo	44 377,0	2 718,5	97,0	2 621,5	1 471,2	0,0	1 471,2	638,7	125,9	512,8	2 769,3	2 370,1	399,2
B. Rybołówstwo i rybactwo	176,0	157,0	1,7	155,3	96,7	0,0	96,7	11,5	10,0	1,5	0,0	0,0	0,0
C+D+E. Przemysł	252 226,0	51 676,3	780,0	50 896,3	31 082,1	0,0	31 082,1	39 020,3	4 397,8	34 622,5	160 547,4	44 120,5	116 426,9
C. Górnictwo i kopalnictwo	23 171,0	725,4	13,8	711,6	319,9	0,0	319,9	1 559,6	213,7	1 345,9	20 885,4	13 190,7	7 694,7
D. Działalność produkcyjna	194 763,0	49 423,6	213,7	49 209,9	30 255,8	0,0	30 255,8	32 881,4	357,8	32 523,6	112 441,8	9 568,4	102 873,4
E. Zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz i wodę	34 292,0	1 527,3	552,5	974,8	506,4	0,0	506,4	4 579,3	3 826,3	753,0	27 220,2	21 361,4	5 858,8
F. Budownictwo	73 459,0	51 517,2	117,6	51 399,6	42 953,3	0,0	42 953,3	10 612,4	372,2	10 240,2	10 402,7	484,0	9 918,7
G. Handel i naprawy	188 743,0	146 160,7	134,2	146 026,5	124 320,1	0,0	124 320,1	19 355,6	457,1	18 898,5	23 069,1	503,0	22 566,1
H. Hotele i restauracje	11 920,0	8 498,2	27,9	8 470,3	6 568,3	0,0	6 568,3	1 149,7	96,3	1 053,4	1 882,9	284,5	1 598,4
I. Transport, składowanie i łączność	72 188,0	27 152,0	123,7	27 028,3	22 199,3	0,0	22 199,3	8 099,8	1 226,4	6 873,4	35 027,9	14 294,5	20 733,4
J. Pośrednictwo finansowe	54 162,0	8 624,5	36,4	8 588,1	2 751,9	0,0	2 751,9	20 774,7	3 536,7	17 238,0	24 644,1	4 002,1	20 642,0
K. Obsługa nieruchomości i firm	141 646,0	111 464,0	558,1	110 905,9	99 422,6	0,0	99 422,6	12 276,1	940,0	11 336,1	11 717,4	3 933,0	7 784,4
L. Administracja publiczna i obrona narodowa	59 624,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
M. Edukacja	49 464,0	4 150,1	3,6	4 146,5	1 837,1	0,0	1 837,1	161,6	13,0	148,6	115,4	0,0	115,4
N. Ochrona zdrowia i opieka społeczna	37 776,0	12 234,9	26,7	12 208,2	9 032,5	0,0	9 032,5	1 344,6	217,3	1 127,3	1 256,1	346,3	909,8
O. Pozostała działalność usługowa komunalna, społeczna i indywidualna	38 019,0	11 740,2	238,9	11 501,3	9 753,8	0,0	9 753,8	1 628,9	654,4	974,5	4 607,0	2 440,4	2 166,6
P. Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników	5 662,0	5 661,8	0,0	5 661,8	5 661,8	0,0	5 661,8	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Tabela 2. Struktura produktu krajowego brutto i wartości dodanej brutto wytworzonej w przedsiębiorstwach w 2007 r. z uwzględnieniem szarej strefy gospodarczej (w %)

Wyszczególnienie	Ogółem PKB	w tym wartość dodana brutto wytworzona przez przedsiębiorstwa (bez sekcji A i B)											
		z tego przedsiębiorstwa						duże					
		małe						średnie					
		razem	sektor publiczny	sektor prywatny	w tym mikro (zatr. do 9 osób)			razem	sektor publiczny	sektor prywatny	razem	sektor publiczny	sektor prywatny
Ogółem	100,0	37,5	0,2	37,4	30,4	0,0	30,4	9,8	1,0	8,8	23,5	6,2	17,3
Ogółem bez sekcji A i B	100,0	37,3	0,2	37,1	30,2	0,0	30,2	9,7	1,0	8,7	23,2	6,0	17,2
A. Rolnictwo, łowiectwo i leśnictwo	100,0	6,1	0,2	5,9	3,3	0,0	3,3	1,4	0,3	1,2	6,2	5,3	0,9
B. Rybołówstwo i rybactwo	100,0	89,2	1,0	88,2	54,9	0,0	54,9	6,5	5,7	0,9	0,0	0,0	0,0
C+D+E. Przemysł	100,0	20,5	0,3	20,2	12,3	0,0	12,3	15,5	1,7	13,7	63,7	17,5	46,2
C. Górnictwo i kopalnictwo	100,0	3,1	0,1	3,1	1,4	0,0	1,4	6,7	0,9	5,8	90,1	56,9	33,2
D. Działalność produkcyjna	100,0	25,4	0,1	25,3	15,5	0,0	15,5	16,9	0,2	16,7	57,7	4,9	52,8
E. Zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz i wodę	100,0	4,5	1,6	2,8	1,5	0,0	1,5	13,4	11,2	2,2	79,4	62,3	17,1
F. Budownictwo	100,0	70,1	0,2	70,0	58,5	0,0	58,5	14,4	0,5	13,9	14,2	0,7	13,5
G. Handel i naprawy	100,0	77,4	0,1	77,4	65,9	0,0	65,9	10,3	0,2	10,0	12,2	0,3	12,0
H. Hotele i restauracje	100,0	71,3	0,2	71,1	55,1	0,0	55,1	9,6	0,8	8,8	15,8	2,4	13,4
I. Transport, składowanie i łączność	100,0	37,6	0,2	37,4	30,8	0,0	30,8	11,2	1,7	9,5	48,5	19,8	28,7
J. Pośrednictwo finansowe	100,0	15,9	0,1	15,9	5,1	0,0	5,1	38,4	6,5	31,8	45,5	7,4	38,1
K. Obsługa nieruchomości i firm	100,0	78,7	0,4	78,3	70,2	0,0	70,2	8,7	0,7	8,0	8,3	2,8	5,5
L. Administracja publiczna i obrona narodowa	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
M. Edukacja	100,0	8,4	0,0	8,4	3,7	0,0	3,7	0,3	0,0	0,3	0,2	0,0	0,2
N. Ochrona zdrowia i opieka socjalna	100,0	32,4	0,1	32,3	23,9	0,0	23,9	3,6	0,6	3,0	3,3	0,9	2,4
O. Pozostała działalność usługowa komunalna, socjalna i indywidualna	100,0	30,9	0,6	30,3	25,7	0,0	25,7	4,3	1,7	2,6	12,1	6,4	5,7
P. Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników	100,0	100,0	0,0	100,0	100,0	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Tabela 3. Wartość dodana brutto wytworzona w przedsiębiorstwach różnej wielkości w 2008 r. z uwzględnieniem szarej strefy gospodarczej (w mln zł)

Wyszczególnienie	Ogółem PKB	w tym wartość dodana brutto z tego przedsiębiorstwa											
		małe						średnie			duże		
		razem	sektor publiczny	sektor prywatny	w tym mikro (zatr. do 9 osób)			razem	sektor publiczny	sektor prywatny	razem	sektor publiczny	sektor prywatny
					razem	sektor publiczny	sektor prywatny						
Ogółem	1 275 432,0	475 821,4	2 271,5	473 549,9	381 893,4	0,0	381 893,4	126 121,6	10 831,9	115 289,7	304 304,5	76 934,2	227 370,3
Ogółem bez sekcji A i B	1 275 432,0	473 050,3	2 175,7	470 874,6	380 272,3	0,0	380 272,3	125 613,7	10 753,7	114 860,0	302 042,7	74 988,4	227 054,3
A. Rolnictwo, łowiectwo i leśnictwo	41 556,0	2 640,2	95,4	2 544,8	1 536,6	0,0	1 536,6	505,4	78,9	426,5	2 261,8	1 945,8	316,0
B. Rybołówstwo i rybactwo	142,0	130,9	0,4	130,5	84,5	0,0	84,5	2,5	-0,7	3,2	0,0	0,0	0,0
C+D+E. Przemysł	271 035,0	56 712,5	751,9	55 960,6	33 132,7	0,0	33 132,7	39 894,7	2 366,9	37 527,8	173 442,6	48 473,1	124 969,5
C. Górnictwo i kopalnictwo	26 806,0	856,4	13,4	843,0	391,3	0,0	391,3	1 524,5	183,0	1 341,5	24 424,6	16 822,2	7 602,4
D. Działalność produkcyjna	208 030,0	54 416,1	176,7	54 239,4	32 373,0	0,0	32 373,0	35 685,2	822,3	34 862,9	117 913,7	9 391,8	108 521,9
E. Zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz i wodę	36 199,0	1 440,0	561,8	878,2	368,4	0,0	368,4	2 685,0	1 361,6	1 323,4	31 104,3	22 259,1	8 845,2
F. Budownictwo	81 074,0	57 658,3	121,9	57 536,4	46 825,9	0,0	46 825,9	11 786,3	411,1	11 375,2	10 638,2	501,4	10 136,8
G. Handel i naprawy	201 936,0	152 828,1	157,7	152 670,4	129 401,7	0,0	129 401,7	21 311,2	552,1	20 759,1	27 522,5	416,1	27 106,4
H. Hotele i restauracje	13 595,0	9 311,9	28,7	9 283,2	7 106,3	0,0	7 106,3	1 116,0	114,6	1 001,4	2 277,9	288,0	1 989,9
I. Transport, składowanie i łączność	76 807,0	29 460,7	113,3	29 347,4	24 151,6	0,0	24 151,6	8 419,0	1 166,4	7 252,6	36 934,3	13 981,5	22 952,8
J. Pośrednictwo finansowe	58 522,0	7 982,5	41,6	7 940,9	3 179,0	0,0	3 179,0	22 354,1	3 318,4	19 035,7	28 031,9	3 765,9	24 266,0
K. Obsługa nieruchomości i firm	158 773,0	121 341,0	606,3	120 734,7	106 931,5	0,0	106 931,5	16 676,1	1 638,0	15 038,1	15 008,2	3 984,8	11 023,4
L. Administracja publiczna i obrona narodowa	66 445,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
M. Edukacja	52 970,0	4 764,1	6,4	4 757,7	2 340,7	0,0	2 340,7	170,7	8,0	162,7	128,1	0,0	128,1
N. Ochrona zdrowia i opieka społeczna	42 902,0	12 953,6	27,8	12 925,8	10 380,6	0,0	10 380,6	1 440,8	261,7	1 179,1	1 765,3	479,7	1 285,6
O. Pozostała działalność usługowa komunalna, społeczna i indywidualna	44 625,0	13 943,2	320,1	13 623,1	10 727,9	0,0	10 727,9	2 444,8	916,5	1 528,3	6 293,7	3 097,9	3 195,8
P. Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników	6 094,0	6 094,4	0,0	6 094,4	6 094,4	0,0	6 094,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Tabela 4. Struktura produktu krajowego brutto i wartości dodanej brutto wytworzonej w przedsiębiorstwach w 2008 r. z uwzględnieniem szarej strefy gospodarczej (w %)

Wyszczególnienie	Ogółem PKB	w tym wartość dodana brutto wytworzona przez przedsiębiorstwa (bez sekcji A i B)												
		z tego przedsiębiorstwa												
		małe						średnie			duże			
		razem	sektor publiczny	sektor prywatny	razem	sektor publiczny	sektor prywatny	razem	sektor publiczny	sektor prywatny	razem	sektor publiczny	sektor prywatny	
				w tym mikro (zatr. do 9 osób)										
				razem	sektor publiczny	sektor prywatny								
Ogółem	100,0	37,3	0,2	37,1	29,9	0,0	29,9	9,9	0,8	9,0	23,9	6,0	17,8	
Ogółem bez sekcji A i B	100,0	37,1	0,2	36,9	29,8	0,0	29,8	9,8	0,8	9,0	23,7	5,9	17,8	
A. Rolnictwo, łowiectwo i leśnictwo	100,0	6,4	0,2	6,1	3,7	0,0	3,7	1,2	0,2	1,0	5,4	4,7	0,8	
B. Rybołówstwo i rybactwo	100,0	92,2	0,3	91,9	59,5	0,0	59,5	1,8	-0,5	2,3	0,0	0,0	0,0	
C+D+E. Przemysł	100,0	20,9	0,3	20,6	12,2	0,0	12,2	14,7	0,9	13,8	64,0	17,9	46,1	
C. Górnictwo i kopalnictwo	100,0	3,2	0,0	3,1	1,5	0,0	1,5	5,7	0,7	5,0	91,1	62,8	28,4	
D. Działalność produkcyjna	100,0	26,2	0,1	26,1	15,6	0,0	15,6	17,2	0,4	16,8	56,7	4,5	52,2	
E. Zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz i wodę	100,0	4,0	1,6	2,4	1,0	0,0	1,0	7,4	3,8	3,7	85,9	61,5	24,4	
F. Budownictwo	100,0	71,1	0,2	71,0	57,8	0,0	57,8	14,5	0,5	14,0	13,1	0,6	12,5	
G. Handel i naprawy	100,0	75,7	0,1	75,6	64,1	0,0	64,1	10,6	0,3	10,3	13,6	0,2	13,4	
H. Hotele i restauracje	100,0	68,5	0,2	68,3	52,3	0,0	52,3	8,2	0,8	7,4	16,8	2,1	14,6	
I. Transport, składowanie i łączność	100,0	38,4	0,1	38,2	31,4	0,0	31,4	11,0	1,5	9,4	48,1	18,2	29,9	
J. Pośrednictwo finansowe	100,0	13,6	0,1	13,6	5,4	0,0	5,4	38,2	5,7	32,5	47,9	6,4	41,5	
K. Obsługa nieruchomości i firm	100,0	76,4	0,4	76,0	67,3	0,0	67,3	10,5	1,0	9,5	9,5	2,5	6,9	
L. Administracja publiczna i obrona narodowa	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
M. Edukacja	100,0	9,0	0,0	9,0	4,4	0,0	4,4	0,3	0,0	0,3	0,2	0,0	0,2	
N. Ochrona zdrowia i opieka społeczna	100,0	30,2	0,1	30,1	24,2	0,0	24,2	3,4	0,6	2,7	4,1	1,1	3,0	
O. Pozostała działalność usługowa komunalna, społeczna i indywidualna	100,0	31,2	0,7	30,5	24,0	0,0	24,0	5,5	2,1	3,4	14,1	6,9	7,2	
P. Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników	100,0	100,0	0,0	100,0	100,0	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	

Tabela 5. Podmioty gospodarcze nowo zarejestrowane w latach 2008–2009 według sekcji gospodarki

Wyszczególnienie	Liczba podmiotów		Rok poprzedni = 100%		Wielkość ogółem = 100%	
	2008	2009	2008	2009	2008	2009
Ogółem (sekcje C-K, M, N oraz O)	339 721	402 065	117,4	118,4	100,0	100,0
C – Górnictwo	332	457	160,4	137,7	0,1	0,1
D – Przetwórstwo przemysłowe	26 083	34 766	102,7	133,3	7,7	8,6
E – Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, wodę	700	824	189,2	117,7	0,2	0,2
F – Budownictwo	58 853	48 893	118,1	83,1	17,3	12,2
G – Handel i naprawy	94 158	127 723	117,5	135,6	27,7	31,8
H – Hotele i restauracje	14 473	21 290	121,4	147,1	4,3	5,3
I – Transport, gospodarka magazynowa i łączność	21 184	22 218	116,1	104,9	6,2	5,5
J – Pośrednictwo finansowe	17 295	17 731	128,7	102,5	5,1	4,4
K – Obsługa nieruchomości, wynajem i usługi związane z prowadzeniem działalności gospodarczej	56 716	67 456	112,0	118,9	16,7	16,8
M – Edukacja	9 468	10 746	148,9	113,5	2,8	2,7
N – Ochrona zdrowia i pomoc społeczna	15 666	20 716	144,6	132,2	4,6	5,2
O – Działalność usługowa, komunalna, społeczna i indywidualna, pozostała	24 793	29 245	112,2	118,0	7,3	7,3

Tabela 6. Przedsiębiorstwa aktywne według sekcji gospodarki w latach 2007–2008

Wyszczególnienie	Rok	Liczba przedsiębiorstw aktywnych					Rok poprzedni = 100%					Liczba przedsiębiorstw ogółem = 100%				
		ogółem	l. zatr. 0-9	l. zatr. 10-49	l. zatr. 50-249	l. zatr. >249	ogółem	l. zatr. 0-9	l. zatr. 10-49	l. zatr. 50-249	l. zatr. >249	ogółem	l. zatr. 0-9	l. zatr. 10-49	l. zatr. 50-249	l. zatr. > 249
Ogółem	2007	1 777 076	1 713 194	45 182	15 452	3 246	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
	2008	1 862 462	1 787 909	54 974	16 327	3 252	104,8	104,4	121,7	105,7	100,2	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
A (dział 02) + B (dział 05) – Leśnictwo, rybołówstwo i rybactwo	2007	11 092	10 878	200	12	2	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	0,6	0,6	0,4	0,1	0,1
	2008	10 929	10 453	330	144	2	98,5	96,1	165,0	1200,0	100,0	0,6	0,6	0,6	0,9	0,1
C+D+E – Przemysł	2007	201 474	177 201	14 971	7 450	1 852	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	11,3	10,3	33,1	48,2	57,1
	2008	206 300	180 311	16 761	7 432	1 796	102,4	101,8	112,2	99,8	97,0	11,1	10,1	30,5	45,5	55,2
w tym: D – Przetwórstwo przemysłowe	2007	197 911	174 872	14 407	6 936	1 696	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	11,1	10,2	31,9	44,9	52,2
	2008	202 536	177 826	16 167	6 902	1 641	102,3	101,7	112,2	99,5	96,8	10,9	9,9	29,4	42,3	50,5
F – Budownictwo	2007	205 438	199 112	4 585	1 555	186	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	11,6	11,6	10,1	10,1	5,7
	2008	231 147	222 521	6 755	1 701	170	112,5	111,8	147,3	109,4	91,4	12,4	12,4	12,3	10,4	5,2
G – Handel i naprawy	2007	575 440	557 909	13 956	3 143	432	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	32,4	32,6	30,9	20,3	13,3
	2008	591 671	571 359	16 549	3 312	451	102,8	102,4	118,6	105,4	104,4	31,8	32,0	30,1	20,3	13,9
H – Hotele i restauracje	2007	57 280	55 330	1 664	249	37	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	3,2	3,2	3,7	1,6	1,1
	2008	63 052	60 625	2 108	280	39	110,1	109,6	126,7	112,4	105,4	3,4	3,4	2,8	1,7	1,2
I – Transport, gospodarka magazynowa i łączność	2007	151 421	148 295	2 138	764	224	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	8,5	8,7	4,7	4,9	6,9
	2008	148 622	144 742	2 848	801	231	98,2	97,6	133,2	104,8	102,1	8,0	8,1	5,2	4,9	7,1
J – Pośrednictwo finansowe	2007	57 664	57 324	254	59	27	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	3,2	3,3	0,6	0,4	0,8
	2008	62 710	62 269	326	81	34	108,8	108,6	128,3	137,3	125,9	3,4	3,5	0,6	0,5	1,0
K – Obsługa nieruchomości i firm; nauka	2007	293 335	286 712	4 536	1 667	420	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	16,5	16,7	10,0	10,8	12,9
	2008	295 149	287 100	5 808	1 797	444	100,6	100,1	128,0	107,8	105,7	15,8	16,1	10,6	11,0	13,7
M – Edukacja	2007	30 838	30 353	452	30	3	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	1,7	1,8	1,0	0,2	0,1
	2008	36 067	35 468	568	28	3	117,0	116,9	125,7	93,3	100,0	1,9	2,0	1,0	0,2	0,1
N – Ochrona zdrowia i opieka społeczna	2007	109 126	107 387	1 555	169	15	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	6,1	6,3	3,4	1,1	0,5
	2008	123 142	121 232	1 712	180	18	112,8	112,9	110,1	106,5	120,0	6,6	6,8	3,1	1,1	0,6
O – Pozostała działalność usługowa, komunalna, społeczna i indywidualna	2007	83 968	82 693	873	354	48	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	4,7	4,8	1,9	2,3	1,5
	2008	93 673	91 829	1 209	571	64	111,6	111,0	138,5	161,3	133,3	5,0	5,4	2,2	3,5	2,0

Tabela 7. Pracujący w przedsiębiorstwach według sekcji gospodarki w latach 2007–2008

Wyszczególnienie	Rok	Liczba pracujących						Rok poprzedni = 100%						Liczba pracujących w MSP ogółem = 100%				Liczba pracujących w sekcji ogółem = 100%			
		ogółem	l. zatr. 0–9	l. zatr. 10–49	l. zatr. 50–249	ogółem MSP	l. zatr. >249	ogółem	l. zatr. 0–9	l. zatr. 10–49	l. zatr. 50–249	l. zatr. >249	MSP razem	l. zatr. 0–9	l. zatr. 10–49	l. zatr. 50–249	MSP razem	l. zatr. 0–9	l. zatr. 10–49	l. zatr. 50–249	
Ogółem	2007	8 969 302	3 592 817	1 007 453	1 619 286	6 219 556	2 749 746	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	69,3%	40,1%	11,2%	18,1%	
	2008	9 494 002	3 727 242	1 949 972	1 698 165	7 375 379	2 873 623	105,8	103,7	193,6	104,9	104,5	100,0	100,0	100,0	100,0	77,7%	39,3%	20,5%	17,9%	
A (dział 02) + B (dział 05) – Leśnictwo, rybołówstwo i rybactwo	2007	59 315	27 789	3 821	#	31 610	#	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	0,5%	0,8%	0,4%	#	53,3%	46,8%	6,4%	#	
	2008	66 593	23 762	7 419	#	31 181	#	112,3	85,5	194,2	#	#	0,4%	0,6%	0,4%	#	46,8%	35,7%	11,1%	#	
C+D+E – Przemysł	2007	3 073 289	479 824	354 983	817 656	1 652 463	1 420 826	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	26,6%	13,4%	35,2%	50,5%	53,8%	15,6%	11,6%	26,6%	
	2008	3 045 275	455 434	388 235	809 475	1 653 144	1 392 131	99,1	94,9	109,4	99,0	98,0	22,4%	12,2%	19,9%	47,7%	54,3%	15,0%	12,7%	26,6%	
w tym: D – Przetwórstwo przemysłowe	2007	2 690 375	473 358	340 284	760 964	1 574 606	1 115 769	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	25,3%	13,2%	33,8%	47,0%	58,5%	17,6%	12,6%	28,3%	
	2008	2 654 832	448 718	372 766	751 138	1 572 622	1 082 210	98,7	94,8	109,5	98,7	97,0	21,3%	12,0%	19,1%	44,2%	59,2%	16,9%	14,0%	28,3%	
F – Budownictwo	2007	793 878	425 389	105 276	155 238	685 903	107 975	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	11,0%	11,8%	10,4%	9,6%	86,4%	53,6%	13,3%	19,6%	
	2008	889 037	465 907	148 175	170 324	784 406	104 631	112,0	109,5	140,7	109,7	96,9	10,6%	12,5%	7,6%	10,0%	88,2%	52,4%	16,7%	19,2%	
G – Handel i naprawy	2007	2 278 784	1 288 846	298 962	302 917	1 890 725	388 059	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	30,4%	35,9%	29,7%	18,7%	83,0%	56,6%	13,1%	13,3%	
	2008	2 407 840	1 313 857	346 706	321 503	1 982 066	425 774	105,7	101,9	116,0	106,1	109,7	26,9%	35,3%	17,8%	18,9%	82,3%	54,6%	14,4%	13,4%	
H – Hotele i restauracje	2007	236 697	145 636	33 476	22 929	202 041	34 656	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	3,2%	4,1%	3,3%	1,4%	85,4%	61,5%	14,1%	9,7%	
	2008	272 387	166 237	41 181	26 207	233 625	38 762	115,1	114,1	123,0	114,3	118,8	3,2%	4,5%	2,1%	1,5%	85,8%	61,0%	15,1%	9,6%	
I – Transport, gospodarka magazynowa i łączność	2007	790 820	270 063	47 353	83 292	400 708	390 112	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	6,4%	7,2%	4,7%	5,1%	50,7%	34,1%	6,0%	10,5%	
	2008	829 731	287 110	61 047	86 601	434 758	394 973	104,9	106,3	128,9	104,0	101,2	5,9%	7,7%	3,1%	5,1%	52,4%	34,6%	7,4%	10,4%	
J – Pośrednictwo finansowe	2007	136 201	85 049	5 054	6 061	96 164	40 037	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	1,5%	2,4%	0,5%	0,4%	70,6%	62,4%	3,7%	4,5%	
	2008	155 067	96 070	6 752	7 754	110 576	44 491	113,9	113,0	133,6	127,9	111,1	1,5%	2,6%	0,3%	0,5%	71,3%	62,0%	4,4%	5,0%	
K – Obsługa nieruchomości i firm; nauka	2007	1 094 381	515 665	99 861	176 630	792 156	302 225	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	12,7%	14,4%	9,9%	10,9%	72,4%	47,1%	9,1%	16,1%	
	2008	1 234 398	522 330	123 155	191 443	836 928	397 470	112,8	101,3	123,3	108,4	131,5	11,3%	14,0%	6,3%	2,6%	67,8%	42,3%	10,0%	15,5%	
M – Edukacja	2007	61 000	48 868	8 427	#	57 295	#	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	0,9%	1,4%	0,8%	#	93,9%	80,1%	13,8%	#	
	2008	72 633	57 844	10 956	#	68 800	#	119,1	118,4	130,0	#	#	0,9%	1,6%	0,6%	#	94,7%	79,6%	15,1%	#	
N – Ochrona zdrowia i opieka społeczna	2007	215 028	162 783	30 501	14 546	207 830	7 198	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	3,3%	4,5%	3,0%	0,9%	96,7%	75,7%	14,2%	6,8%	
	2008	238 577	179 467	33 271	15 621	228 359	10 218	111,0	110,2	109,1	107,4	142,0	3,1%	4,8%	1,7%	0,9%	95,7%	75,2%	13,9%	6,5%	
O – Pozostała działalność usługowa, komunalna, społeczna i indywidualna	2007	229 910	142 906	19 739	36 460	199 105	30 805	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	3,2%	4,0%	2,0%	2,3%	86,6%	62,2%	8,6%	15,9%	
	2008	282 465	159 225	28 075	57 779	245 079	37 386	122,9	111,4	142,2	158,5	121,4	3,3%	4,3%	1,4%	3,4%	86,8%	56,4%	9,9%	20,5%	

Tabela 8. Przeciętne zatrudnienie w przedsiębiorstwach według wielkości i sekcji w latach 2007–2008

Wyszczególnienie	Rok	Liczba zatrudnionych (stan w dniu 31 XII)					Rok poprzedni = 100%				
		ogółem	l. zatr. 0-9	l. zatr. 10-49	l. zatr. 50-249	l. zatr. >249	ogółem	l. zatr. 0-9	l. zatr. 10-49	l. zatr. 50-249	l. zatr. >249
Ogółem	2007	6391352	1337217	915539	1544465	2 594 132	100,0	100,0	100,0	100,0	
	2008	6873843	1398124	1119302	1654927	2701409	107,5	104,6	122,3	107,2	
A (dział 02) + B (dział 05) – Leśnictwo, rybołówstwo i rybactwo	2007	44463	13065	3678	#	#	100,0	100,0	100,0	100,0	
	2008	52656	9843	7183	#	#	118,4	75,3	195,3	#	
C+D+E – Przemysł	2007	2714330	231561	323586	790828	1368355	100,0	100,0	100,0	100,0	
	2008	2780648	215079	368094	803575	1393899	102,4	92,9	113,8	101,9	
w tym: D – Przetwórstwo przemysłowe	2007	2332924	228423	309637	729163	1065700	100,0	100,0	100,0	100,0	
	2008	2400114	212063	353141	746430	1088480	102,9	92,8	114,1	102,1	
F – Budownictwo	2007	522972	172888	97708	147674	104702	100,0	100,0	100,0	100,0	
	2008	602603	196525	139044	164964	102070	115,2	113,7	142,3	111,7	
G – Handel i naprawy	2007	1402200	504180	270523	284397	343101	100,0	100,0	100,0	100,0	
	2008	1527712	516240	320556	306887	384029	109,0	102,4	118,5	107,9	
H – Hotele i restauracje	2007	137616	58366	28912	20911	29427	100,0	100,0	100,0	100,0	
	2008	155388	64295	36240	25068	30786	112,9	110,2	125,3	119,9	
I – Transport, gospodarka magazynowa i łączność	2007	594985	91894	43667	79915	379509	100,0	100,0	100,0	100,0	
	2008	641254	111128	57916	84594	387616	107,8	120,9	132,6	105,9	
J – Pośrednictwo finansowe	2007	53290	18433	4522	5438	24897	100,0	100,0	100,0	100,0	
	2008	69861	22621	11833	6608	28799	131,1	122,7	261,7	121,5	
K – Obsługa nieruchomości i firm; nauka	2007	702176	163794	119314	164635	281432	100,0	100,0	100,0	100,0	
	2008	769796	168751	115836	183905	301303	109,6	103,0	97,1	111,7	
M – Edukacja	2007	23058	12784	6999	#	#	100,0	100,0	100,0	100,0	
	2008	26442	13756	9158	#	#	114,7	107,6	130,8	#	
N – Ochrona zdrowia i opieka społeczna	2007	78847	33119	26037	13157	6535	100,0	100,0	100,0	100,0	
	2008	88138	36636	27892	14049	9562	111,8	110,6	107,1	106,8	
O – Pozostała działalność usługowa, komunalna, społeczna i indywidualna	2007	117415	37133	17593	34236	28453	100,0	100,0	100,0	100,0	
	2008	159346	43250	25551	55061	35483	135,7	116,5	145,2	160,8	

Tabela 9. Podmioty zarejestrowane w rejestrze REGON w latach 2003–2009 według klas wielkości

Lata	ogółem	0–9	10–49	50–249	> 249
2003	3 643 992	3 463 245	144 618	30 106	6 023
2004	3 670 915	3 485 970	149 159	30 029	5 757
2005	3 718 521	3 528 198	154 643	30 174	5 506
2006	3 740 741	3 548 677	156 408	30 219	5 437
2007	3 794 422	3 599 259	159 426	30 266	5 471
2008	3 868 061	3 666 481	164 795	31 225	5 560
2009	3 880 237	3 672 853	170 182	31 648	5 554

Tabela 10. Liczba przedsiębiorstw aktywnych w latach 2003–2008 według klas wielkości

Lata	ogółem	0–9	10–49	50–249	> 249
2003	1 726 536	1 666 696	42 770	14 368	2 702
2004	1 714 983	1 653 856	44 369	14 003	2 754
2005	1 676 775	1 615 167	44 519	14 254	2 835
2006	1 714 915	1 652 998	44 228	14 708	2 981
2007	1 777 076	1 713 194	45 184	15 452	3 246
2008	1 862 462	1 787 909	54 974	16 327	3 252

Tabela 11. Liczba przedsiębiorstw nowopowstałych w latach 2003–2009

Lata	ogółem	0–9	10–49	50–249	> 249
2003	274 837	2 65 946	7569	1071	251
2004	228 538	2 23 863	4144	484	47
2005	289 406	2 82 517	6144	651	94
2006	316 681	311 732	4409	448	92
2007	314 091	309 248	4317	442	84
2008	340 074	334 812	5180	526	82
2009	402 407	397 114	5240	381	53

Tabela 12. Liczba przedsiębiorstw zlikwidowanych w latach 2003–2009

Lata	ogółem	0–9	10–49	50–249	> 249
2003	153 409	148 202	3888	978	341
2004	209 845	204 979	3723	911	232
2005	233 067	228 171	4059	665	172
2006	287 642	283 271	3742	451	178
2007	257 060	253 100	3348	490	122
2008	264 111	257 717	5166	988	240
2009	383 440	377 920	4726	612	182

Tabela 13. Wskaźnik przeżycia pierwszego roku przedsiębiorstw powstałych w latach 2001–2008

2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
64,5	61,5	64,4	62,3	67,6	66,5	70,7	76,4

Tabela 14. Wskaźnik przeżycia do 2009 r. przedsiębiorstw powstałych w latach 2004-2008

2004	2005	2006	2007	2008
31,4	36,7	41,0	54,1	76,4

Tabela 15. Wskaźnik przeżycia do 2009 r. przedsiębiorstw powstałych w 2008 r. według sekcji PKD (w %)

Przemysł	35,7
Budownictwo	28,5
Handel	24,9
Hotele i restauracje	17,2
Transport	37,5
Pośrednictwo finansowe	31,7
Obsługa nieruchomości i firm	37,4
Edukacja	29,3
Ochrona zdrowia	66,7
Pozostała działalność usługowa	35,9

Tabela 16. Liczba pracujących w latach 2003–2008

Lata	Ogółem	0–9	10–49	50–249	> 249
2003	8 139 235	3 396 685	953 636	1 478 707	2 310 207
2004	8 160 688	3 383 470	967 301	1 461 519	2 348 398
2005	8 287 502	3 403 095	972 030	1 494 052	2 418 325
2006	8 556 132	3 474 574	976 451	1 542 386	2 562 721
2007	8 969 302	3 592 817	1 007 453	1 619 286	2 749 746
2008	9 494 002	3 727 242	1 194 972	1 698 165	2 873 623

Tabela 17. Przeciętne wynagrodzenie miesięczne na jednego zatrudnionego w klasach przedsiębiorstw według wielkości w 2008 r. (w zł)

Lata	Ogółem	0–9	0–49	50–249	>249
2003	2 142	1 390	1 584	2 156	2 658
2004	2 336	1 449	1 741	2 372	2 856
2005	2 402	1 483	1 777	2 441	2 949
2006	2 525	1 509	1 831	2 579	3 105
2007	2 732	1 555	1 934	2 839	3 361
2008	3 000	1 726	2 149	3 129	3 715

Tabela 18. Wynagrodzenia brutto ogółem w 2008 r. wg sekcji PKD w tys. zł

PKD	Ogółem	0–9	0–49	50–249	> 249
Ogółem	247 483 106	28 951 925	64 905 401	62 133 077	120 444 628
Handel i naprawy	46 804 259	10 445 235	20 473 040	11 814 278	14 516 941
Hotele i restauracje	3 641 584	1 054 093	1 865 891	717 512	1 058 181
Obsługa nieruchomości i firm	32 100 416	4 487 040	10 113 150	9 555 831	12 431 435
Budownictwo	20 212 944	3 617 303	7 854 793	6 479 978	5 878 173
Przemysł	105 220 955	4 626 237	14 875 104	26 711 693	63 634 158
Transport	24 228 609	2 160 821	3 976 934	3 076 300	17 175 375
Ochrona zdrowia	2 936 457	861 900	1 857 259	570 941	508 257
Pozostała działalność usługowa	6 040 622	787 017	1 838 689	2 042 394	2 159 540
Pozostałe	6 297 260	912 279	2 050 541	1 164 150	3 082 568

Tabela 19. Przychody ogółem w mln zł

Lata	Ogółem	0–9	10–49	50–249	> 249
2003	1 951 154	496 603	300 845	422 572	731 135
2004	2 193 125	541 390	324 257	487 148	840 330
2005	2 264 420	553 120	322 524	501 361	887 415
2006	2 558 711	636 690	340 232	561 269	1 020 520
2007	2 887 730	671 063	382 164	652 516	1 181 987
2008	3 213 835	746 497	464 296	700 829	1 302 213

Tabela 20. Koszty ogółem w mln zł

Lata	Ogółem	0–9	10–49	50–249	> 249
2003	1 855 483	452 728	285 850	408 117	708 788
2004	2 040 831	485 062	306 554	463 898	785 317
2005	2 113 860	489 510	304 234	480 551	839 565
2006	2 381 151	566 336	322 058	531 525	961 233
2007	2 660 974	585 342	353 483	613 776	1 108 374
2008	3 002 038	645 883	433 498	670 213	1 252 444

Tabela 21. Wynik finansowy brutto w mln zł

Lata	Ogółem	0–9	10–49	50–249	> 249
2003	132 631	54 334	21 240	21 464	35 593
2004	172 516	64 225	21 188	27 139	59 964
2005	172 548	70 321	21 927	25 499	54 801
2006	201 945	79 603	24 159	33 170	65 013
2007	253 919	99 797	31 105	42 140	80 877
2008	264 808	116 336	37 437	40 669	70 367

Tabela 22. Wskaźnik rentowności obrotu brutto w %

Lata	Ogółem	0–9	10–49	50–249	> 249
2003	4,8	8,8	7,1	3,4	3,1
2004	6,9	10,4	6,5	4,8	6,5
2005	7,6	12,7	6,8	5,1	6,2
2006	7,9	12,5	7,1	5,9	6,4
2007	8,8	14,9	8,1	6,5	6,8
2008	8,2	15,6	8,1	5,8	5,4

Tabela 23. Przychody ogółem wg sekcji PKD w 2008 r.

PKD	Ogółem	0–9	10–49	50–249	> 249
Ogółem	3 213 835	746 497	464 296	700 829	1 302 213
Handel i naprawy	1 168 127	353 501	233 811	284 710	296 106
Hotele i restauracje	24 059	11 089	4 647	3 582	4 741
Obsługa nieruchomości i firm	223 135	85 483	36 366	56 458	44 828
Budownictwo	210 855	65 435	42 023	56 107	47 291
Przemysł	1 189 993	68 707	101 288	252 327	767 671
Transport	202 117	48 472	23 205	28 682	101 758
Ochrona zdrowia	21 009	14 282	3 354	1 727	1 646
Pozostała działalność usługowa	48 698	13 101	5 397	9 033	21 168
Pozostałe	125 842	86 427	14 205	8 203	17 004

Tabela 24. Wskaźnik płynności finansowej I stopnia w %

Lata	Ogółem	10–49	50–249	> 249
2003	23,9	21,0	22,7	25,8
2004	28,5	24,6	25,8	31,4
2005	32,3	31,0	28,3	35,1
2006	34,9	35,5	33,1	35,9
2007	34,5	35,9	33,0	34,9
2008	35,9	36,8	34,3	36,3

Tabela 25. Wskaźnik płynności finansowej II stopnia w %

Lata	Ogółem	10–49	50–249	> 249
2003	82,9	74,8	87,4	84,3
2004	88,9	83,5	89,9	90,7
2005	99,1	98,3	97,6	100,6
2006	100,5	106,9	102,1	98,0
2007	100,3	108,5	102,0	97,3
2008	101,5	109,2	105,3	97,3

Tabela 26. Zobowiązania długoterminowe w mln zł

Lata	Ogółem	10–49	50–249	> 249
2003	182 971,9	30 330,8	38 533,6	112 815,9
2004	127 414,6	18 724,5	30 185,2	78 140,1
2005	161 701,6	24 236,4	40 402,0	96 113,0
2006	176 444,8	29 918,0	43 401,1	100 665,3
2007	196 154,5	35 982,7	58 399,0	100 314,4
2008	226 828,6	39 031,5	61 385,9	123 500,9

Tabela 27. Zobowiązania krótkoterminowe w mln zł

Lata	Ogółem	10–49	50–249	> 249
2003	355 766,8	72 201,6	100 351,9	178 588,5
2004	298 815,6	52 366,7	85 435,0	158 530,7
2005	371 069,8	63 309,4	110 542,2	194 202,8
2006	417 361,7	66 080,3	124 519,8	224 031,1
2007	476 076,0	71 842,6	140 135,2	260 817,9
2008	523 226,3	83 982,0	141 131,0	293 411,6

Tabela 28. Nakłady inwestycyjne ogółem w latach 2003–2008 w mln zł

Lata	Ogółem	0–9	10–49	50–249	> 249
2003	77 397	10 088	10 680	16 259	40 370
2004	90 392	11 364	11 689	21 944	45 395
2005	99 972	11 842	10 613	21 703	55 815
2006	114 340	14 179	12 845	28 041	59 275
2007	144 280	18 321	15 827	34 759	75 373
2008	160 540	20 356	19 011	34 942	86 230

Tabela 29. Nakłady inwestycyjne ogółem w mln zł wg sekcji PKD w 2008 r.

PKD	Ogółem	0–9	10–49	50–249	> 249
Ogółem	160 539 606	20 355 523	19 011 930	34 942 185	86 229 968
Przemysł	77 591 663	2 570 282	4 980 600	16 151 815	53 888 966
Budownictwo	9 218 668	2 908 077	2 517 234	2 292 568	1 500 789
Handel i naprawy	24 609 412	4 183 890	4 316 105	5 957 764	10 151 653
Hotele i restauracje	2 547 847	953 269	459 578	479 608	655 392
Transport, gospodarka magazynowa i łączność	18 573 050	1 873 131	1 016 837	2 239 809	13 443 273
Pośrednictwo finansowe	2 604 078	305 257	760 311	1 167 469	371 041
Obsługa nieruchomości i firm; nauka	18 068 587	5 707 414	3 687 772	4 345 707	4 327 694
Ochrona zdrowia i opieka społeczna	1 693 031	877 786	235 352	276 515	303 378
Pozostała działalność usługowa	4 662 939	613 204	852 818	1 640 344	1 556 573
Pozostałe	970 331	363 213	185 323	390 586	31 209

Tabela 30. Struktura nakładów na środki trwałe w 2008 r. według grup środków trwałych

Budynki i budowle	Maszyny, urządzenia techniczne i narzędzia	Środki transportu	Pozostałe nakłady
55,9	32,6	10,7	0,7

Tabela 31. Źródła finansowania inwestycji w sektorze przedsiębiorstw w 2008 r. (w %)

Środki własne	Środki budżetowe	Krajowe kredyty i pożyczki	Środki zagraniczne	Inne źródła	Nakłady niesfinansowane
71,4%	2,5%	12,8%	6,5%	2,9%	3,9%

Załącznik 2

Załącznik 2, tabela 1

Tabela 1.1a. Struktura branżowa MSP zarejestrowanych w REGON w województwie dolnośląskim w 2008 r.

Dolnośląskie	Sektor publiczny (%)	Sektor prywatny (%)	Własność zagraniczna (%)	Nowo utworzone (%)	Zlikwidowane (%)	Nowe – zlikwidowane
Ogółem	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	8 559
C	0,07	0,11	0,72	0,08	0,08	6
D	0,87	8,88	22,70	5,89	9,11	-141
E	0,77	0,07	0,29	0,12	0,05	23
F	0,34	11,72	7,92	18,55	12,19	2 861
G	0,15	30,92	35,64	25,09	36,96	-226
H	0,65	3,20	3,88	3,47	3,69	251
I	0,43	7,09	4,11	5,96	6,33	434
J	0,36	3,96	4,59	4,80	4,70	430
K	59,76	19,85	16,90	20,61	14,04	3 076
L	6,85	0,24	0,03	0,04	0,10	-10
M	21,36	1,74	1,12	2,60	3,05	132
N	4,92	4,72	0,75	5,11	3,19	821
O	3,47	7,52	1,32	7,69	6,47	902
P	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0
Q	0,00	0,00	0,02	0,00	0,00	0

Tabela 1.2a. Struktura branżowa MSP zarejestrowanych w REGON w województwie kujawsko-pomorskim w 2008 r.

Kujawsko-pomorskie	Sektor publiczny (%)	Sektor prywatny (%)	Własność zagraniczna (%)	Nowo utworzone (%)	Zlikwidowane (%)	Nowe – zlikwidowane
Ogółem	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	4 471
C	0,00	0,08	0,12	0,09	0,04	12
D	1,35	10,32	31,37	7,72	9,98	26
E	1,40	0,12	1,22	0,27	0,13	32
F	0,77	11,25	7,11	15,97	12,24	1 242
G	0,36	34,52	32,19	29,69	38,32	109
H	1,04	2,74	2,27	3,05	3,31	101
I	0,39	7,57	4,08	7,44	6,88	411
J	0,72	4,22	7,35	5,74	4,54	425
K	28,35	13,66	11,14	13,31	12,38	727
L	12,87	0,42	0,06	0,15	0,12	11
M	38,58	1,55	0,47	2,33	2,55	73
N	8,21	5,88	0,99	6,54	3,01	791
O	5,96	7,68	1,63	7,70	6,52	511
P	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0
Q	0,02	0,00	0,00	0,00	0,00	0

Tabela 1.3a. Struktura branżowa MSP zarejestrowanych w REGON w województwie lubelskim w 2008 r.

Lubelskie	Sektor publiczny (%)	Sektor prywatny (%)	Własność zagraniczna (%)	Nowo utworzone (%)	Zlikwidowane (%)	Nowe – zlikwidowane
Ogółem	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	3 555
C	0,00	0,10	0,08	0,08	0,06	5
D	0,87	8,70	17,57	6,33	8,60	-34
E	1,99	0,10	0,40	0,14	0,15	4
F	0,57	10,95	5,24	16,46	10,08	1 312
G	0,44	36,31	47,38	32,55	42,45	29
H	1,04	2,89	3,22	3,63	3,87	101
I	1,03	7,62	4,59	6,49	6,17	267
J	0,60	4,26	10,23	5,77	5,19	271
K	11,80	12,28	7,74	11,94	10,67	569
L	15,59	1,10	0,00	0,15	0,11	10
M	49,68	1,79	0,48	3,32	3,38	111
N	8,71	5,69	1,53	5,14	2,65	466
O	7,70	8,21	1,37	8,01	6,62	443
P	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0
Q	0,00	0,00	0,16	0,01	0,00	1

Tabela 1.4a. Struktura branżowa MSP zarejestrowanych w REGON w województwie lubuskim w 2008 r.

Lubuskie	Sektor publiczny (%)	Sektor prywatny (%)	Własność zagraniczna (%)	Nowo utworzone (%)	Zlikwidowane (%)	Nowe – zlikwidowane
Ogółem	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	-3 785
C	0,02	0,08	0,61	0,04	0,07	-6
D	0,83	8,89	26,25	7,04	8,65	-486
E	1,21	0,12	0,84	0,34	0,07	23
F	0,44	11,47	7,38	19,02	11,31	330
G	0,38	33,39	36,36	29,68	42,70	-2 896
H	0,67	3,45	4,26	3,68	4,49	-250
I	0,36	7,02	6,73	6,68	7,44	-356
J	0,50	4,02	3,99	4,89	3,11	58
K	46,27	17,20	10,95	14,01	12,37	-308
L	10,77	0,29	0,00	0,13	0,04	8
M	27,47	1,37	0,42	2,50	1,81	-1
N	5,64	4,98	0,61	4,57	2,09	165
O	5,43	7,72	1,60	7,41	5,85	-67
P	0,00	0,00	0,00	0,01	0,00	1
Q	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0

Tabela 1.5a. Struktura branżowa MSP zarejestrowanych w REGON w województwie łódzkim w 2008 r.

Łódzkie	Sektor publiczny (%)	Sektor prywatny (%)	Własność zagraniczna (%)	Nowo utworzone (%)	Zlikwidowane (%)	Nowe – zlikwidowane
Ogółem	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	2 892
C	0,01	0,10	0,17	0,17	0,06	27
D	1,09	14,09	25,78	9,65	13,44	-494
E	1,46	0,07	0,13	0,22	0,07	37
F	0,51	9,58	4,68	14,21	8,78	1 520
G	0,56	36,18	42,55	34,53	42,61	-652
H	0,84	2,76	2,84	3,25	3,53	37
I	0,67	6,61	3,21	5,40	5,19	199
J	0,58	3,92	6,35	5,18	3,94	402
K	27,53	12,72	12,29	13,31	10,54	951
L	12,71	0,55	0,00	0,12	0,13	3
M	37,56	1,76	0,37	2,84	2,93	63
N	8,56	4,41	0,67	4,11	2,41	467
O	7,93	7,25	0,97	7,02	6,38	332
P	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0
Q	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0

Tabela 1.6a. Struktura branżowa MSP zarejestrowanych w REGON w województwie małopolskim w 2008 r.

Małopolskie	Sektor publiczny (%)	Sektor prywatny (%)	Własność zagraniczna (%)	Nowo utworzone (%)	Zlikwidowane (%)	Nowe – zlikwidowane
Ogółem	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	7 776
C	0,10	0,06	0,34	0,08	0,03	16
D	1,00	11,38	17,17	7,40	10,24	-17
E	1,32	0,09	0,26	0,15	0,08	25
F	0,91	12,90	8,15	21,11	12,38	3 466
G	0,36	30,33	32,82	25,15	34,16	75
H	1,45	4,07	4,50	4,51	4,91	267
I	0,67	7,97	4,14	6,60	7,81	259
J	0,50	3,55	6,36	5,15	5,02	426
K	14,98	15,12	21,44	16,06	13,38	1 809
L	10,78	0,46	0,28	0,06	0,10	-2
M	52,94	1,70	1,78	2,65	3,43	44
N	8,03	4,81	1,01	4,03	2,67	598
O	6,96	7,57	1,76	7,04	5,79	810
P	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0
Q	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0

Tabela 1.7a. Struktura branżowa MSP zarejestrowanych w REGON w województwie mazowieckim w 2008 r.

Mazowieckie	Sektor publiczny (%)	Sektor prywatny (%)	Własność zagraniczna (%)	Nowo utworzone (%)	Zlikwidowane (%)	Nowe – zlikwidowane
Ogółem	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	21 349
C	0,03	0,08	0,18	0,12	0,09	34
D	1,70	10,02	10,50	6,39	9,83	280
E	1,21	0,08	0,56	0,27	0,07	118
F	1,06	10,49	5,25	13,47	9,57	4 107
G	0,85	31,52	41,46	25,45	35,86	2 149
H	0,68	2,38	2,07	2,97	2,89	658
I	0,76	8,15	4,02	6,77	6,72	1 462
J	0,74	3,82	4,10	5,33	5,07	1 219
K	23,56	19,89	27,90	24,28	17,26	7 401
L	12,16	0,33	0,50	0,13	0,17	14
M	42,85	1,99	0,82	3,13	3,43	573
N	7,75	4,01	0,61	4,16	2,50	1 412
O	6,62	7,24	1,91	7,52	6,53	1 916
P	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0
Q	0,01	0,01	0,14	0,01	0,00	6

Tabela 1.8a. Struktura branżowa MSP zarejestrowanych w REGON w województwie opolskim w 2008 r.

Opolskie	Sektor publiczny (%)	Sektor prywatny (%)	Własność zagraniczna (%)	Nowo utworzone (%)	Zlikwidowane (%)	Nowe – zlikwidowane
Ogółem	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	1 267
C	0,04	0,04	0,29	0,07	0,05	2
D	0,83	9,93	25,05	8,12	10,47	-35
E	1,28	0,06	0,36	0,07	0,05	2
F	0,32	13,64	9,92	23,44	13,27	894
G	0,23	31,00	26,21	25,83	35,79	-257
H	0,59	3,20	2,46	2,65	3,22	0
I	0,55	6,07	5,14	4,36	5,92	-36
J	0,53	4,46	7,24	4,66	5,61	3
K	45,40	17,35	19,91	16,64	12,53	452
L	8,80	0,61	0,14	0,08	0,12	-1
M	33,11	1,45	0,87	2,69	3,96	-40
N	4,80	4,42	0,72	3,37	2,85	73
O	3,53	7,76	1,67	8,01	6,17	209
P	0,00	0,00	0,00	0,01	0,00	1
Q	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0

Tabela 1.9a. Struktura branżowa MSP zarejestrowanych w REGON w województwie podkarpackim w 2008 r.

Podkarpackie	Sektor publiczny (%)	Sektor prywatny (%)	Własność zagraniczna (%)	Nowo utworzone (%)	Zlikwidowane (%)	Nowe – zlikwidowane
Ogółem	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	2 484,00
C	0,03	0,08	0,00	0,10	0,06	6,00
D	0,92	10,65	21,30	7,93	9,72	20,00
E	1,88	0,07	0,65	0,26	0,07	25,00
F	0,28	11,62	4,81	18,14	11,17	1 138,00
G	0,18	34,44	42,04	29,68	39,99	-279,00
H	1,42	2,96	2,04	3,29	3,69	42,00
I	0,88	7,34	3,80	6,27	6,75	108,00
J	0,26	3,70	10,65	5,85	5,24	206,00
K	14,81	12,79	12,50	12,67	11,51	429,00
L	13,55	0,89	0,00	0,15	0,08	10,00
M	52,09	1,57	0,28	3,20	3,20	80,00
N	6,55	5,15	0,74	4,80	2,49	347,00
O	7,15	8,73	1,20	7,67	6,03	352,00
P	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Q	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00

Tabela 1.10a. Struktura branżowa MSP zarejestrowanych w REGON w województwie podlaskim w 2008 r.

Podlaskie	Sektor publiczny (%)	Sektor prywatny (%)	Własność zagraniczna (%)	Nowo utworzone (%)	Zlikwidowane (%)	Nowe – zlikwidowane
Ogółem	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	1 663
C	0,00	0,12	0,00	0,28	0,01	23
D	0,75	9,56	18,73	7,01	8,60	9
E	1,87	0,08	0,50	0,27	0,06	19
F	0,47	12,13	5,85	18,94	10,82	866
G	1,42	32,90	44,98	30,59	39,33	-85
H	1,45	2,48	2,17	2,50	3,31	-14
I	1,17	8,19	4,35	6,43	5,65	160
J	0,78	4,43	11,20	4,74	5,07	57
K	17,78	12,45	8,03	12,98	11,78	297
L	17,45	0,71	0,00	0,08	0,22	-8
M	40,79	1,66	0,84	2,98	3,87	-11
N	7,84	6,65	1,17	5,82	3,80	234
O	8,21	8,64	2,01	7,37	7,47	116
P	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0
Q	0,00	0,00	0,17	0,00	0,00	0

Tabela 1.11a. Struktura branżowa MSP zarejestrowanych w REGON w województwie pomorskim w 2008 r.

Pomorskie	Sektor publiczny (%)	Sektor prywatny (%)	Własność zagraniczna (%)	Nowo utworzone (%)	Zlikwidowane (%)	Nowe – zlikwidowane
Ogółem	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	7 213
C	0,00	0,07	0,18	0,04	0,03	6
D	0,82	12,23	22,57	10,75	14,30	125
E	1,06	0,17	1,47	0,32	0,08	67
F	0,73	12,49	6,73	17,93	12,08	2 365
G	0,31	27,41	35,07	20,31	28,22	15
H	0,79	5,23	3,54	12,47	11,69	1 042
I	0,75	7,24	6,05	6,26	4,98	687
J	0,52	4,09	5,31	3,93	4,61	158
K	47,17	17,47	15,31	15,18	13,17	1 462
L	8,87	0,26	0,00	0,07	0,60	-93
M	28,86	1,75	0,71	2,49	2,51	177
N	5,37	4,55	0,91	4,03	2,40	591
O	4,75	7,04	1,90	6,23	5,34	611
P	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0
Q	0,00	0,00	0,25	0,00	0,00	0

Tabela 1.12a. Struktura branżowa MSP zarejestrowanych w REGON w województwie śląskim w 2008 r.

Śląskie	Sektor publiczny (%)	Sektor prywatny (%)	Własność zagraniczna (%)	Nowo utworzone (%)	Zlikwidowane (%)	Nowe – zlikwidowane
Ogółem	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	2 027,00
C	0,12	0,06	0,18	0,05	0,05	1,00
D	1,00	10,16	22,77	7,89	9,45	-380,00
E	0,82	0,06	0,43	0,11	0,04	24,00
F	0,42	10,93	6,65	13,69	9,43	1 753,00
G	0,39	35,52	37,73	31,36	40,82	-2 639,00
H	0,50	3,67	3,04	4,09	4,69	-125,00
I	0,66	7,41	5,45	6,20	6,34	80,00
J	0,30	4,30	6,22	6,01	5,25	384,00
K	47,86	14,18	13,31	16,18	12,77	1 508,00
L	6,04	0,22	0,05	0,10	0,14	-15,00
M	29,04	1,73	0,75	2,80	2,54	147,00
N	5,11	4,47	1,09	4,27	2,54	687,00
O	7,75	7,31	2,32	7,25	5,94	602,00
P	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Q	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00

Tabela 1.13a. Struktura branżowa MSP zarejestrowanych w REGON w województwie świętokrzyskim w 2008 r.

Świętokrzyskie	Sektor publiczny (%)	Sektor prywatny (%)	Własność zagraniczna (%)	Nowo utworzone (%)	Zlikwidowane (%)	Nowe – zlikwidowane
Ogółem	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	1 613
C	0,12	0,10	0,00	0,09	0,04	5
D	1,35	9,70	21,27	7,56	9,41	-7
E	2,17	0,07	0,60	0,14	0,09	6
F	0,60	12,37	9,80	19,69	11,41	895
G	0,60	38,97	43,59	34,04	43,94	-141
H	0,65	2,84	1,66	2,79	3,00	30
I	0,82	7,13	3,32	5,65	6,14	57
J	0,53	3,76	9,65	5,65	4,64	162
K	18,63	11,30	6,94	10,38	9,80	208
L	13,86	0,79	0,00	0,14	0,06	8
M	43,34	1,57	1,66	2,75	3,62	-16
N	10,22	4,57	0,45	4,35	2,70	185
O	7,11	6,83	1,06	6,76	5,15	221
P	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0
Q	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0

Tabela 1.14a. Struktura branżowa MSP zarejestrowanych w REGON w województwie warmińsko-mazurskim w 2008 r.

Warmińsko-mazurskie	Sektor publiczny (%)	Sektor prywatny (%)	Własność zagraniczna (%)	Nowo utworzone (%)	Zlikwidowane (%)	Nowe – zlikwidowane
Ogółem	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	2 982
C	0,00	0,10	1,07	0,16	0,05	15
D	0,75	9,45	27,01	8,08	9,40	119
E	1,78	0,13	0,47	0,12	0,11	5
F	0,40	11,91	6,75	20,11	12,29	1 322
G	0,41	30,60	30,45	28,57	37,36	41
H	0,86	3,39	6,28	4,15	4,69	74
I	0,87	6,88	5,81	5,66	6,58	84
J	0,57	4,04	9,72	4,78	4,33	184
K	38,13	16,00	9,00	12,63	10,96	530
L	11,65	0,52	0,00	0,09	0,13	-1
M	31,94	1,79	1,42	2,87	3,98	-16
N	6,72	6,47	0,59	5,38	3,29	353
O	5,93	8,72	1,42	7,39	6,83	272
P	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0
Q	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0

Tabela 1.15a. Struktura branżowa MSP zarejestrowanych w REGON w województwie wielkopolskim w 2008 r.

Wielkopolskie	Sektor publiczny (%)	Sektor prywatny (%)	Własność zagraniczna (%)	Nowo utworzone (%)	Zlikwidowane (%)	Nowe – zlikwidowane
Ogółem	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	9 173
C	0,03	0,08	0,17	0,12	0,06	26
D	1,89	11,47	24,06	7,94	10,97	-10
E	1,57	0,07	0,53	0,19	0,07	45
F	0,65	13,08	6,11	19,26	12,43	3 432
G	0,60	31,93	36,78	27,94	37,90	135
H	1,11	2,53	2,44	2,67	3,23	109
I	0,73	6,66	4,99	5,90	5,73	585
J	0,67	3,64	5,57	4,55	3,65	639
K	27,24	15,71	16,09	16,88	13,48	2 379
L	11,31	0,53	0,02	0,11	0,10	13
M	40,40	1,75	0,66	2,85	3,00	223
N	6,16	5,11	0,95	4,49	2,71	847
O	7,64	7,44	1,60	7,08	6,67	748
P	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	1
Q	0,00	0,00	0,02	0,00	0,00	1

Tabela 1.16a. Struktura branżowa MSP zarejestrowanych w REGON w województwie zachodniopomorskim w 2008 r.

Zachodniopomorskie	Sektor publiczny (%)	Sektor prywatny (%)	Własność zagraniczna (%)	Nowo utworzone (%)	Zlikwidowane (%)	Nowe – zlikwidowane
Ogółem	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	2 420
C	0,01	0,05	0,41	0,06	0,07	-1
D	0,93	8,98	27,16	8,45	11,84	-366
E	1,23	0,18	2,31	0,36	0,12	50
F	0,44	12,32	10,49	21,13	14,90	1 560
G	0,45	29,35	25,10	23,21	31,97	-914
H	1,43	6,43	5,49	6,56	6,42	183
I	0,76	7,08	7,50	5,69	6,00	85
J	0,53	3,68	4,39	4,14	3,65	183
K	48,59	16,97	14,28	15,29	14,15	562
L	10,39	0,22	0,00	0,08	0,09	0
M	25,97	1,64	0,60	2,48	2,50	56
N	5,28	6,05	0,47	5,28	2,92	525
O	3,96	7,06	1,81	7,25	5,35	496
P	0,00	0,00	0,00	0,01	0,01	1
Q	0,04	0,00	0,00	0,00	0,00	0

Tabela 1.1b. Struktura branżowa MSP zarejestrowanych w REGON w województwie dolnośląskim w 2009 r.

Dolnośląskie	Sektor publiczny (%)	Sektor prywatny (%)	Własność zagraniczna (%)	Nowo utworzone (%)	Zlikwidowane (%)	Nowe – zlikwidowane
Ogółem	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	2 922
C	0,06	0,10	0,72	0,07	0,05	9
D	0,72	8,60	22,11	7,33	8,42	-118
E	0,68	0,08	0,52	0,17	0,05	40
F	0,32	11,81	7,86	12,86	12,76	408
G	0,14	30,03	35,16	30,13	38,18	-1 566
H	0,66	3,32	3,93	4,50	3,83	334
I	0,35	6,99	4,25	5,15	6,60	-288
J	0,19	3,82	4,74	4,64	5,76	-202
K	62,90	20,41	17,39	19,29	13,70	2 261
L	5,85	0,24	0,03	0,03	0,03	2
M	20,28	1,89	1,06	2,86	2,17	291
N	4,50	4,98	0,79	5,52	3,13	886
O	3,35	7,73	1,42	7,45	5,32	864
P	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0
Q	0,00	0,00	0,01	0,00	0,00	1

Tabela 1.2b. Struktura branżowa MSP zarejestrowanych w REGON w województwie kujawsko-pomorskim w 2009 r.

Kujawsko-pomorskie	Sektor publiczny (%)	Sektor prywatny (%)	Własność zagraniczna (%)	Nowo utworzone (%)	Zlikwidowane (%)	Nowe – zlikwidowane
Ogółem	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	-8 007
C	0,00	0,09	0,11	0,14	0,03	19
D	1,07	10,06	30,27	8,64	9,64	-987
E	1,27	0,15	1,31	0,22	0,03	40
F	0,77	11,26	7,07	12,17	12,36	-1 031
G	0,39	33,27	32,38	33,61	41,06	-4 889
H	1,12	2,78	2,05	4,03	3,38	-133
I	0,28	7,60	3,93	6,08	7,10	-786
J	0,49	4,10	7,87	4,47	5,03	-524
K	30,82	13,85	11,86	14,65	12,64	-580
L	11,25	0,45	0,06	0,07	0,06	-3
M	38,57	1,69	0,40	2,26	1,47	53
N	7,80	6,51	0,91	5,93	2,47	545
O	6,14	8,18	1,77	7,73	4,73	266
P	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	1
Q	0,02	0,00	0,00	0,01	0,00	2

Tabela 1.3b. Struktura branżowa MSP zarejestrowanych w REGON w województwie lubelskim w 2009 r.

Lubelskie	Sektor publiczny (%)	Sektor prywatny (%)	Własność zagraniczna (%)	Nowo utworzone (%)	Zlikwidowane (%)	Nowe – zlikwidowane
Ogółem	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	4 201
C	0,00	0,12	0,08	0,17	0,08	19
D	0,69	8,66	16,53	8,08	8,23	320
E	1,85	0,11	0,54	0,25	0,11	29
F	0,57	11,13	4,90	12,19	11,55	602
G	0,40	35,69	48,20	35,81	41,10	765
H	1,09	3,06	3,06	4,93	4,09	323
I	0,76	7,60	4,97	5,42	5,76	181
J	0,34	3,97	10,18	4,51	7,00	-158
K	12,79	12,33	7,88	12,64	11,00	760
L	13,98	1,09	0,00	0,08	0,03	10
M	50,90	1,87	0,54	2,99	2,58	184
N	8,64	5,93	1,61	5,55	3,31	547
O	8,00	8,42	1,38	7,37	5,17	618
P	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0
Q	0,00	0,00	0,15	0,01	0,00	1

Tabela 1.4b. Struktura branżowa MSP zarejestrowanych w REGON w województwie lubuskim w 2009 r.

Lubuskie	Sektor publiczny (%)	Sektor prywatny (%)	Własność zagraniczna (%)	Nowo utworzone (%)	Zlikwidowane (%)	Nowe – zlikwidowane
Ogółem	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	322
C	0,04	0,09	0,55	0,08	0,06	3
D	0,75	8,71	26,22	7,42	7,43	23
E	1,21	0,12	0,73	0,19	0,10	12
F	0,43	11,83	7,03	13,69	11,70	272
G	0,30	32,79	36,69	32,52	37,39	-454
H	0,60	3,55	4,17	4,82	4,16	91
I	0,30	7,25	6,44	6,79	5,66	152
J	0,24	3,74	4,21	4,94	7,03	-224
K	49,74	17,07	11,06	14,52	15,03	-11
L	8,81	0,30	0,00	0,11	0,04	8
M	27,06	1,49	0,44	2,31	1,73	74
N	5,15	5,16	0,66	5,37	4,28	142
O	5,36	7,90	1,79	7,21	5,39	231
P	0,00	0,00	0,00	0,01	0,00	1
Q	0,00	0,00	0,00	0,02	0,00	2

Tabela 1.5b. Struktura branżowa MSP zarejestrowanych w REGON w województwie łódzkim w 2009 r.

Łódzkie	Sektor publiczny (%)	Sektor prywatny (%)	Własność zagraniczna (%)	Nowo utworzone (%)	Zlikwidowane (%)	Nowe – zlikwidowane
Ogółem	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	-18 189
C	0,03	0,11	0,16	0,09	0,05	5
D	0,80	13,46	24,89	10,92	14,16	-3 499
E	1,30	0,09	0,19	0,20	0,03	42
F	0,47	9,90	4,66	10,35	8,85	-1 182
G	0,47	34,97	42,49	37,17	42,72	-9 349
H	0,89	2,81	3,04	4,36	3,62	-448
I	0,46	6,65	3,39	4,65	5,43	-1 210
J	0,40	3,70	6,66	4,18	5,01	-1 146
K	27,59	13,15	12,18	14,39	11,75	-1 388
L	11,37	0,61	0,00	0,09	0,07	-7
M	39,16	1,93	0,57	2,63	1,55	25
N	8,56	4,88	0,73	4,24	2,18	191
O	8,51	7,75	1,05	6,73	4,58	-223
P	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0
Q	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0

Tabela 1.6b. Struktura branżowa MSP zarejestrowanych w REGON w województwie małopolskim w 2009 r.

Małopolskie	Sektor publiczny (%)	Sektor prywatny (%)	Własność zagraniczna (%)	Nowo utworzone (%)	Zlikwidowane (%)	Nowe – zlikwidowane
Ogółem	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	14 772
C	0,07	0,07	0,34	0,10	0,06	22
D	0,80	10,96	16,45	8,78	11,06	823
E	1,16	0,09	0,36	0,13	0,13	20
F	0,84	13,03	7,90	14,46	14,35	2 160
G	0,40	30,10	32,83	30,31	32,74	3 972
H	1,53	4,22	4,64	5,39	4,40	1 003
I	0,54	7,88	4,01	6,17	7,67	597
J	0,33	3,40	6,54	3,78	5,75	150
K	14,01	15,42	22,09	16,47	12,74	3 211
L	9,71	0,44	0,27	0,08	0,09	10
M	55,95	1,77	1,68	2,48	2,61	340
N	7,70	4,98	1,07	5,09	3,13	1 161
O	6,95	7,63	1,82	6,75	5,29	1 300
P	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0
Q	0,00	0,00	0,00	0,01	0,00	3

Tabela 1.7b. Struktura branżowa MSP zarejestrowanych w REGON w województwie mazowieckim w 2009 r.

Mazowieckie	Sektor publiczny (%)	Sektor prywatny (%)	Własność zagraniczna (%)	Nowo utworzone (%)	Zlikwidowane (%)	Nowe – zlikwidowane
Ogółem	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	-192
C	0,02	0,09	0,22	0,11	0,07	28
D	1,53	9,60	10,09	7,40	10,87	-2 021
E	1,22	0,10	0,59	0,28	0,07	123
F	0,96	10,35	5,12	9,55	11,44	-1 110
G	0,88	30,61	41,68	28,64	37,09	-4 946
H	0,76	2,52	2,17	4,15	2,92	708
I	0,59	8,08	3,95	5,79	7,10	-765
J	0,46	3,70	4,14	4,60	5,54	-555
K	23,64	20,76	28,02	23,86	15,18	4 978
L	11,49	0,34	0,41	0,10	0,11	-6
M	43,69	2,13	0,82	3,15	2,09	609
N	7,94	4,25	0,62	4,61	2,57	1 167
O	6,82	7,47	1,95	7,72	4,94	1 592
P	0,00	0,00	0,00	0,01	0,01	0
Q	0,01	0,01	0,22	0,01	0,00	6

Tabela 1.8b. Struktura branżowa MSP zarejestrowanych w REGON w województwie opolskim w 2009 r.

Opolskie	Sektor publiczny (%)	Sektor prywatny (%)	Własność zagraniczna (%)	Nowo utworzone (%)	Zlikwidowane (%)	Nowe – zlikwidowane
Ogółem	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	-269
C	0,02	0,05	0,28	0,14	0,05	8
D	0,64	9,76	24,46	9,10	8,93	-10
E	1,14	0,07	0,69	0,13	0,01	10
F	0,34	13,97	10,37	15,71	12,31	253
G	0,21	30,32	27,16	30,09	35,57	-555
H	0,73	3,34	2,42	4,36	3,06	101
I	0,48	6,00	4,98	4,04	4,32	-35
J	0,34	4,05	7,19	4,23	7,81	-322
K	42,78	17,64	19,14	15,68	17,00	-157
L	8,22	0,62	0,07	0,10	0,07	2
M	36,20	1,54	0,97	2,66	2,18	34
N	5,08	4,61	0,55	5,13	3,38	138
O	3,80	8,04	1,73	8,61	5,31	263
P	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0
Q	0,00	0,00	0,00	0,01	0,00	1

Tabela 1.9b. Struktura branżowa MSP zarejestrowanych w REGON w województwie podkarpackim w 2009 r.

Podkarpackie	Sektor publiczny (%)	Sektor prywatny (%)	Własność zagraniczna (%)	Nowo utworzone (%)	Zlikwidowane (%)	Nowe – zlikwidowane
Ogółem	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	1 532
C	0,03	0,10	0,00	0,23	0,05	28
D	0,70	10,37	20,19	9,50	10,40	24
E	1,71	0,08	0,68	0,14	0,04	15
F	0,22	12,08	4,17	15,09	11,70	688
G	0,14	33,87	44,29	31,90	37,11	-212
H	1,46	3,04	2,30	4,09	3,68	119
I	0,69	7,50	4,17	5,66	5,95	48
J	0,26	3,46	10,05	4,29	6,51	-232
K	15,77	12,57	11,33	13,80	14,12	169
L	11,74	0,89	0,00	0,07	0,04	5
M	53,68	1,67	0,43	2,73	1,93	149
N	6,29	5,39	1,02	4,89	3,01	329
O	7,30	8,97	1,36	7,57	5,46	400
P	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0
Q	0,00	0,00	0,00	0,02	0,01	2

Tabela 1.10b. Struktura branżowa MSP zarejestrowanych w REGON w województwie podlaskim w 2009 r.

Podlaskie	Sektor publiczny (%)	Sektor prywatny (%)	Własność zagraniczna (%)	Nowo utworzone (%)	Zlikwidowane (%)	Nowe – zlikwidowane
Ogółem	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	20
C	0,00	0,15	0,00	0,19	0,04	14
D	0,70	9,28	17,01	7,98	9,09	-104
E	1,62	0,11	0,44	0,43	0,15	27
F	0,38	12,31	5,72	12,55	11,75	79
G	0,29	32,41	45,75	33,57	37,88	-406
H	1,62	2,58	2,35	3,94	3,15	76
I	0,89	8,26	3,81	6,23	5,55	67
J	0,64	4,02	10,12	4,73	8,15	-326
K	19,57	12,69	10,41	14,38	12,08	223
L	16,30	0,72	0,00	0,04	0,04	0
M	41,52	1,73	0,88	2,40	1,98	40
N	7,66	6,73	1,17	5,63	5,44	19
O	8,83	9,01	2,20	7,93	4,70	311
P	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0
Q	0,00	0,00	0,15	0,00	0,00	0

Tabela 1.11b. Struktura branżowa MSP zarejestrowanych w REGON w województwie pomorskim w 2009 r.

Pomorskie	Sektor publiczny (%)	Sektor prywatny (%)	Własność zagraniczna (%)	Nowo utworzone (%)	Zlikwidowane (%)	Nowe – zlikwidowane
Ogółem	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	10 083
C	0,00	0,08	0,12	0,08	0,06	13
D	0,72	11,85	21,93	10,55	13,61	505
E	0,97	0,19	2,35	0,34	0,05	86
F	0,73	12,28	6,80	11,64	14,18	711
G	0,32	26,97	34,47	26,08	29,74	1 965
H	0,72	5,80	3,34	11,71	8,06	1 843
I	0,64	7,21	5,83	5,34	5,75	464
J	0,34	3,84	5,66	3,89	6,61	-104
K	47,62	17,81	15,71	16,26	11,78	2 454
L	8,09	0,25	0,00	0,07	0,05	10
M	29,80	1,84	0,68	2,50	2,08	329
N	5,14	4,73	0,90	4,69	2,91	796
O	4,91	7,15	1,96	6,85	5,11	1 009
P	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0
Q	0,00	0,01	0,24	0,01	0,01	1

Tabela 1.12b. Struktura branżowa MSP zarejestrowanych w REGON w województwie śląskim w 2009 r.

Śląskie	Sektor publiczny (%)	Sektor prywatny (%)	Własność zagraniczna (%)	Nowo utworzone (%)	Zlikwidowane (%)	Nowe – zlikwidowane
Ogółem	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	7 377
C	0,09	0,07	0,24	0,10	0,05	27
D	0,77	9,95	22,02	8,61	9,18	396
E	0,71	0,06	0,45	0,07	0,04	16
F	0,34	10,91	6,67	10,12	10,48	593
G	0,34	34,81	37,84	35,30	41,15	148
H	0,52	3,83	3,24	5,66	4,55	887
I	0,53	7,34	5,44	5,59	6,49	35
J	0,21	4,17	6,51	5,12	6,03	-6
K	48,37	14,69	13,45	15,24	11,91	2 525
L	5,14	0,23	0,03	0,07	0,07	8
M	30,10	1,82	0,68	2,53	1,96	425
N	4,82	4,72	1,10	4,90	2,61	1 324
O	8,07	7,41	2,34	6,69	5,49	998
P	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	1
Q	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0

Tabela 1.13b. Struktura branżowa MSP zarejestrowanych w REGON w województwie świętokrzyskim w 2009 r.

Świętokrzyskie	Sektor publiczny (%)	Sektor prywatny (%)	Własność zagraniczna (%)	Nowo utworzone (%)	Zlikwidowane (%)	Nowe – zlikwidowane
Ogółem	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	-1 520
C	0,06	0,11	0,29	0,16	0,03	14
D	1,21	9,58	21,07	8,67	8,99	-169
E	2,15	0,08	0,72	0,09	0,03	5
F	0,60	12,68	9,67	14,47	11,97	76
G	0,52	37,95	43,43	37,10	45,11	-1 512
H	0,78	2,89	1,88	3,72	3,27	-3
I	0,57	7,07	3,03	4,41	5,37	-181
J	0,29	3,55	9,96	4,57	6,23	-266
K	15,53	11,60	7,22	12,55	10,41	63
L	13,12	0,81	0,00	0,07	0,03	3
M	46,86	1,65	1,44	2,66	1,94	44
N	10,51	4,83	0,43	4,37	2,49	156
O	7,81	7,20	0,87	7,15	4,13	249
P	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0
Q	0,00	0,00	0,00	0,01	0,00	1

Tabela 1.14b. Struktura branżowa MSP zarejestrowanych w REGON w województwie warmińsko-mazurskim w 2009 r.

Warmińsko-mazurskie	Sektor publiczny (%)	Sektor prywatny (%)	Własność zagraniczna (%)	Nowo utworzone (%)	Zlikwidowane (%)	Nowe – zlikwidowane
Ogółem	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	51
C	0,00	0,12	1,12	0,15	0,05	15
D	0,59	9,16	26,97	8,90	9,16	-34
E	1,62	0,13	0,56	0,10	0,08	3
F	0,39	12,00	6,63	13,33	12,72	95
G	0,32	29,49	31,12	31,01	38,42	-1 053
H	0,89	3,38	5,73	5,16	5,45	-39
I	0,69	7,06	5,84	5,44	4,91	79
J	0,41	3,79	9,78	4,40	6,21	-258
K	40,28	16,51	8,99	14,88	12,13	405
L	10,47	0,53	0,00	0,03	0,04	-1
M	31,93	1,88	1,35	2,55	2,19	54
N	6,28	6,93	0,56	6,55	3,52	441
O	6,12	9,02	1,35	7,48	5,13	344
P	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0
Q	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0

Tabela 1.15b. Struktura branżowa MSP zarejestrowanych w REGON w województwie wielkopolskim w 2009 r.

Wielkopolskie	Sektor publiczny (%)	Sektor prywatny (%)	Własność zagraniczna (%)	Nowo utworzone (%)	Zlikwidowane (%)	Nowe – zlikwidowane
Ogółem	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	3 301
C	0,02	0,09	0,21	0,11	0,03	31
D	1,78	11,05	23,09	8,96	11,02	-457
E	1,42	0,10	0,69	0,31	0,05	104
F	0,64	13,05	6,11	12,35	13,43	11
G	0,56	31,47	36,95	32,78	36,83	-401
H	1,20	2,60	2,67	3,94	3,41	326
I	0,57	6,72	5,07	5,26	5,52	77
J	0,36	3,54	5,77	4,09	5,07	-224
K	28,73	15,87	16,04	16,13	13,97	1 324
L	10,00	0,52	0,02	0,10	0,05	21
M	40,95	1,89	0,63	2,75	1,97	377
N	5,93	5,48	1,04	5,87	2,94	1 263
O	7,84	7,61	1,70	7,34	5,69	847
P	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0
Q	0,00	0,00	0,02	0,01	0,00	2

Tabela 1.16b. Struktura branżowa MSP zarejestrowanych w REGON w województwie zachodniopomorskim w 2009 r.

Zachodniopomorskie	Sektor publiczny (%)	Sektor prywatny (%)	Własność zagraniczna (%)	Nowo utworzone (%)	Zlikwidowane (%)	Nowe – zlikwidowane
Ogółem	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	2 461
C	0,01	0,06	0,40	0,08	0,03	11
D	0,80	8,69	26,43	8,46	10,54	-177
E	1,02	0,19	2,47	0,24	0,09	33
F	0,34	12,45	10,40	15,08	14,99	387
G	0,42	28,79	24,91	26,57	31,54	-266
H	1,39	6,63	5,73	8,41	7,15	440
I	0,56	7,07	7,61	5,58	5,94	71
J	0,30	3,55	4,46	3,92	4,90	-85
K	51,95	17,17	14,73	16,34	12,90	1 039
L	9,01	0,23	0,00	0,09	0,09	2
M	25,22	1,70	0,61	2,45	2,22	103
N	4,94	6,22	0,45	5,34	3,93	391
O	4,00	7,24	1,75	7,44	5,68	510
P	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	1
Q	0,01	0,00	0,05	0,01	0,01	1

Załącznik 2, tabela 2

Tabela 2.1. Struktura branżowa inwestycji MSP w województwie dolnośląskim w 2008 r.

Dolnośląskie	Udział MSP w nakładach przedsiębiorstw branży w regionie (%)	Struktura inwestycji MSP w regionie (%)	Udział branży w nakładach MSP w regionie do udziału branży w nakładach MSP w kraju (%)	Udział sektora publicznego w inwestycjach MSP (%)	Udział sektora publicznego w inwestycjach, gdy Polska = 100
Ogółem	41,25	100,00	-	10,48	111,73
C	11,55	2,64	2,98	3,19	58,24
D	32,53	26,26	0,98	0,88	74,65
E	24,00	5,39	1,27	45,11	87,47
F	61,42	6,18	0,64	2,41	72,56
G	59,89	20,34	1,11	0,79	109,45
H	64,92	2,94	1,10	0,51	29,89
I	22,19	4,58	0,66	2,47	28,28
J	34,91	3,16	0,82	0,27	15,47
K	75,75	16,97	0,94	24,09	195,28
L	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
M	100,00	0,52	0,62	18,88	137,15
N	51,12	3,50	1,34	27,11	105,63
O	89,53	7,51	1,44	28,59	56,25

Tabela 2.2. Struktura branżowa inwestycji MSP w województwie kujawsko-pomorskim w 2008 r.

Kujawsko- pomorskie	Udział MSP w nakładach przedsiębiorstw branży w regionie (%)	Struktura inwestycji MSP w regionie (%)	Udział branży w nakładach MSP w regionie do udziału branży w nakładach MSP w kraju (%)	Udział sektora publicznego w inwestycjach MSP (%)	Udział sektora publicznego w inwestycjach, gdy Polska = 100
Ogółem	44,06	100,00	-	6,04	64,37
C	55,59	0,31	0,35	3,71	67,89
D	37,72	42,37	1,58	0,57	48,31
E	14,68	2,04	0,48	50,73	98,37
F	86,29	7,62	0,79	6,07	183,16
G	50,80	18,35	1,00	0,32	44,33
H	88,74	2,36	0,88	1,30	76,83
I	42,77	4,64	0,67	6,58	75,42
J	44,06	2,06	0,53	2,42	140,99
K	65,42	10,69	0,59	8,20	66,50
L	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
M	100,00	0,95	1,12	8,34	60,56
N	43,53	4,16	1,59	25,29	98,55
O	43,67	4,45	0,85	41,18	81,02

Tabela 2.3. Struktura branżowa inwestycji MSP w województwie lubelskim w 2008 r.

Lubelskie	Udział MSP w nakładach przedsiębiorstw branży w regionie (%)	Struktura inwestycji MSP w regionie (%)	Udział branży w nakładach MSP w regionie do udziału branży w nakładach MSP w kraju (%)	Udział sektora publicznego w inwestycjach MSP (%)	Udział sektora publicznego w inwestycjach, gdy Polska = 100
Ogółem	44,48	100,00	-	6,27	66,90
C	0,78	0,12	0,14	0,00	0,00
D	46,43	31,95	1,19	1,28	107,76
E	17,84	2,72	0,64	43,31	83,99
F	73,59	5,88	0,61	0,52	15,63
G	73,32	18,18	0,99	0,54	75,04
H	94,07	1,53	0,57	0,43	25,62
I	17,38	7,53	1,09	3,30	37,81
J	39,30	1,76	0,46	0,11	6,69
K	80,09	21,31	1,18	3,94	31,96
L	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
M	69,43	1,95	2,31	15,84	115,09
N	34,74	3,05	1,17	35,47	138,22
O	83,09	4,00	0,77	51,67	101,67

Tabela 2.4. Struktura branżowa inwestycji MSP w województwie lubuskim w 2008 r.

Lubuskie	Udział MSP w nakładach przedsiębiorstw branży w regionie (%)	Struktura inwestycji MSP w regionie (%)	Udział branży w nakładach MSP w regionie do udziału branży w nakładach MSP w kraju (%)	Udział sektora publicznego w inwestycjach MSP (%)	Udział sektora publicznego w inwestycjach, gdy Polska = 100
Ogółem	53,87	100,00	-	7,10	75,71
C	6,58	0,43	0,48	0,17	3,18
D	39,90	28,59	1,07	0,66	56,11
E	20,14	2,41	0,57	61,89	120,01
F	69,94	3,96	0,41	11,22	338,41
G	74,06	17,10	0,93	0,20	28,24
H	96,96	3,73	1,40	1,09	64,42
I	45,69	8,01	1,16	0,79	9,07
J	24,33	0,72	0,19	0,87	50,49
K	88,92	28,87	1,60	4,51	36,53
L	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
M	100,00	0,25	0,30	22,86	166,11
N	47,40	2,44	0,93	49,10	191,33
O	76,36	3,48	0,67	65,14	128,16

Tabela 2.5. Struktura branżowa inwestycji MSP w województwie łódzkim w 2008 r.

Łódzkie	Udział MSP w nakładach przedsiębiorstw branży w regionie (%)	Struktura inwestycji MSP w regionie (%)	Udział branży w nakładach MSP w regionie do udziału branży w nakładach MSP w kraju (%)	Udział sektora publicznego w inwestycjach MSP (%)	Udział sektora publicznego w inwestycjach, gdy Polska = 100
Ogółem	34,80	100,00	-	14,92	159,14
C	4,56	0,57	0,64	0,01	0,25
D	40,12	35,21	1,31	0,19	15,88
E	5,09	2,94	0,69	68,12	132,09
F	74,70	5,89	0,61	2,41	72,57
G	45,90	18,24	1,00	0,76	106,17
H	87,64	2,02	0,75	3,88	228,80
I	19,59	6,69	0,97	20,87	239,21
J	20,94	0,97	0,25	1,41	82,09
K	65,87	17,17	0,95	34,42	279,05
L	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
M	42,41	0,73	0,86	9,20	66,83
N	47,16	2,29	0,88	14,06	54,79
O	90,34	7,28	1,40	65,71	129,28

Tabela 2.6. Struktura branżowa inwestycji MSP w województwie małopolskim w 2008 r.

Małopolskie	Udział MSP w nakładach przedsiębiorstw branży w regionie (%)	Struktura inwestycji MSP w regionie (%)	Udział branży w nakładach MSP w regionie do udziału branży w nakładach MSP w kraju (%)	Udział sektora publicznego w inwestycjach MSP (%)	Udział sektora publicznego w inwestycjach, gdy Polska = 100
Ogółem	44,61	100,00	-	8,85	94,37
C	16,31	1,00	1,13	10,38	189,85
D	37,64	24,74	0,92	0,89	75,12
E	15,63	3,05	0,72	89,54	173,62
F	83,12	8,11	0,85	4,61	138,94
G	44,62	20,14	1,10	0,17	23,60
H	84,33	6,90	2,58	0,58	34,28
I	40,50	7,21	1,04	3,51	40,22
J	12,60	0,64	0,16	0,41	24,21
K	64,29	18,40	1,02	6,63	53,75
L	100,00	0,01	0,49	77,68	530,27
M	38,20	0,76	0,90	7,02	51,01
N	49,97	3,05	1,17	32,71	127,45
O	59,29	5,98	1,15	46,91	92,29

Tabela 2.7. Struktura branżowa inwestycji MSP w województwie mazowieckim w 2008 r.

Mazowieckie	Udział MSP w nakładach przedsiębiorstw branży w regionie (%)	Struktura inwestycji MSP w regionie (%)	Udział branży w nakładach MSP w regionie do udziału branży w nakładach MSP w kraju (%)	Udział sektora publicznego w inwestycjach MSP (%)	Udział sektora publicznego w inwestycjach, gdy Polska = 100
Ogółem	41,67	100,00	-	6,82	72,76
C	89,44	0,60	0,68	11,85	216,67
D	38,07	17,94	0,67	0,67	56,64
E	17,51	3,26	0,77	35,11	68,08
F	79,33	10,85	1,13	6,42	193,69
G	55,05	18,16	0,99	0,57	79,27
H	37,69	1,12	0,42	1,81	106,46
I	13,76	7,23	1,05	8,42	96,50
J	58,27	11,74	3,04	2,18	127,31
K	67,80	22,38	1,24	6,36	51,54
L	100,00	0,02	0,80	25,35	173,04
M	74,81	0,63	0,75	8,02	58,25
N	17,71	1,22	0,47	29,50	114,94
O	45,97	4,86	0,93	40,47	79,62

Tabela 2.8. Struktura branżowa inwestycji MSP w województwie opolskim w 2008 r.

Opolskie	Udział MSP w nakładach przedsiębiorstw branży w regionie (%)	Struktura inwestycji MSP w regionie (%)	Udział branży w nakładach MSP w regionie do udziału branży w nakładach MSP w kraju (%)	Udział sektora publicznego w inwestycjach MSP (%)	Udział sektora publicznego w inwestycjach, gdy Polska = 100
Ogółem	56,10	100,00	-	13,70	146,06
C	100,00	1,24	1,40	1,11	20,20
D	48,37	40,12	1,50	6,30	532,05
E	20,95	2,79	0,66	91,06	176,58
F	85,63	9,67	1,01	7,11	214,57
G	74,51	23,93	1,31	5,33	740,29
H	19,23	0,93	0,35	0,28	16,43
I	48,32	4,87	0,70	4,89	56,04
J	32,28	0,85	0,22	0,24	13,93
K	88,62	4,97	0,28	3,46	28,01
L	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
M	100,00	0,18	0,21	33,85	245,94
N	51,55	2,58	0,99	30,28	117,98
O	87,25	7,88	1,51	68,52	134,81

Tabela 2.9. Struktura branżowa inwestycji MSP w województwie podkarpackim w 2008 r.

Podkarpackie	Udział MSP w nakładach przedsiębiorstw branży w regionie (%)	Struktura inwestycji MSP w regionie (%)	Udział branży w nakładach MSP w regionie do udziału branży w nakładach MSP w kraju (%)	Udział sektora publicznego w inwestycjach MSP (%)	Udział sektora publicznego w inwestycjach, gdy Polska = 100
Ogółem	45,82	100,00	-	12,60	134,35
C	5,10	0,35	0,39	1,12	20,47
D	29,49	26,10	0,97	1,52	128,32
E	40,51	7,97	1,88	78,69	152,58
F	77,51	7,33	0,76	0,69	20,80
G	74,72	19,02	1,04	2,00	278,31
H	96,92	4,45	1,67	0,08	4,95
I	56,55	13,89	2,01	2,14	24,58
J	18,28	0,63	0,16	0,33	19,06
K	61,69	9,90	0,55	8,06	65,36
L	100,00	0,00	0,00	0,00	0,00
M	86,87	1,96	2,32	4,76	34,59
N	42,94	3,42	1,31	14,70	57,26
O	52,42	4,98	0,95	76,30	150,12

Tabela 2.10. Struktura branżowa inwestycji MSP w województwie podlaskim w 2008 r.

Podlaskie	Udział MSP w nakładach przedsiębiorstw branży w regionie (%)	Struktura inwestycji MSP w regionie (%)	Udział branży w nakładach MSP w regionie do udziału branży w nakładach MSP w kraju (%)	Udział sektora publicznego w inwestycjach MSP (%)	Udział sektora publicznego w inwestycjach, gdy Polska = 100
Ogółem	59,77	100,00	-	8,97	95,65
C	100,00	3,85	4,35	0,00	0,06
D	47,41	22,82	0,85	2,94	248,65
E	49,56	11,51	2,72	32,20	62,45
F	95,12	6,56	0,68	1,05	31,70
G	56,79	18,81	1,03	0,04	5,75
H	95,22	1,56	0,58	0,99	58,45
I	60,63	10,11	1,46	13,16	150,92
J	32,20	1,00	0,26	0,90	52,29
K	84,60	17,15	0,95	4,10	33,24
L	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
M	95,11	0,68	0,81	26,52	192,64
N	29,92	1,54	0,59	42,58	165,91
O	97,37	4,39	0,84	36,81	72,42

Tabela 2.11. Struktura branżowa inwestycji MSP w województwie pomorskim w 2008 r.

Pomorskie	Udział MSP w nakładach przedsiębiorstw branży w regionie (%)	Struktura inwestycji MSP w regionie (%)	Udział branży w nakładach MSP w regionie do udziału branży w nakładach MSP w kraju (%)	Udział sektora publicznego w inwestycjach MSP (%)	Udział sektora publicznego w inwestycjach, gdy Polska = 100
Ogółem	50,01	100,00	-	9,18	97,93
C	7,94	0,09	0,10	0,00	0,00
D	29,07	20,97	0,78	1,28	107,91
E	18,86	2,49	0,59	51,37	99,61
F	94,57	18,80	1,96	0,42	12,68
G	50,91	14,38	0,79	0,02	2,98
H	51,47	1,26	0,47	0,08	4,89
I	53,14	9,13	1,32	8,85	101,48
J	36,84	2,17	0,56	0,16	9,22
K	78,87	24,03	1,33	15,46	125,31
L	100,00	0,04	1,68	0,00	0,00
M	100,00	0,98	1,16	16,98	123,39
N	59,41	1,95	0,74	27,33	106,50
O	73,62	3,70	0,71	62,92	123,79

Tabela 2.12. Struktura branżowa inwestycji MSP w województwie śląskim w 2008 r.

Śląskie	Udział MSP w nakładach przedsiębiorstw branży w regionie (%)	Struktura inwestycji MSP w regionie (%)	Udział branży w nakładach MSP w regionie do udziału branży w nakładach MSP w kraju (%)	Udział sektora publicznego w inwestycjach MSP (%)	Udział sektora publicznego w inwestycjach, gdy Polska = 100
Ogółem	0,00	100,00	-	11,30	120,48
C	0,00	1,14	1,29	7,51	137,28
D	0,00	26,66	0,99	1,48	125,27
E	0,00	5,90	1,39	42,18	81,80
F	0,00	9,95	1,04	1,20	36,34
G	0,00	19,56	1,07	1,13	157,04
H	0,00	2,29	0,86	4,06	239,16
I	0,00	6,19	0,90	6,47	74,21
J	0,00	1,36	0,35	0,62	36,45
K	0,00	16,53	0,92	19,23	155,92
L	0,00	0,15	5,69	11,11	75,85
M	0,00	0,67	0,80	41,16	299,06
N	0,00	3,67	1,40	15,98	62,29
O	0,00	5,91	1,13	57,90	113,92

Tabela 2.13. Struktura branżowa inwestycji MSP w województwie świętokrzyskim w 2008 r.

Świętokrzyskie	Udział MSP w nakładach przedsiębiorstw branży w regionie (%)	Struktura inwestycji MSP w regionie (%)	Udział branży w nakładach MSP w regionie do udziału branży w nakładach MSP w kraju (%)	Udział sektora publicznego w inwestycjach MSP (%)	Udział sektora publicznego w inwestycjach, gdy Polska = 100
Ogółem	36,58	100,00	-	15,67	167,06
C	35,73	2,09	2,36	15,17	277,39
D	23,91	38,35	1,43	0,19	15,91
E	36,25	10,54	2,49	95,88	185,91
F	73,80	9,90	1,03	0,25	7,40
G	67,29	14,16	0,77	0,50	69,52
H	65,42	3,44	1,28	0,03	1,86
I	58,64	5,38	0,78	14,78	169,50
J	25,19	0,64	0,17	0,41	24,19
K	71,56	7,39	0,41	6,60	53,53
L	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
M	99,98	0,80	0,94	9,84	71,50
N	31,95	3,43	1,31	21,33	83,13
O	82,19	3,89	0,74	76,69	150,88

Tabela 2.14. Struktura branżowa inwestycji MSP w województwie warmińsko-mazurskim w 2008 r.

Warmińsko- mazurskie	Udział MSP w nakładach przedsiębiorstw branży w regionie (%)	Struktura inwestycji MSP w regionie (%)	Udział branży w nakładach MSP w regionie do udziału branży w nakładach MSP w kraju (%)	Udział sektora publicznego w inwestycjach MSP (%)	Udział sektora publicznego w inwestycjach, gdy Polska = 100
Ogółem	47,11	100,00	-	10,25	109,33
C	100,00	0,65	0,73	0,00	0,00
D	31,01	30,75	1,15	2,17	183,19
E	34,66	4,70	1,11	64,34	124,77
F	90,82	8,07	0,84	2,46	74,18
G	74,41	19,80	1,08	0,08	11,60
H	94,17	7,25	2,71	0,42	24,65
I	23,36	2,98	0,43	12,53	143,69
J	39,35	1,80	0,47	1,25	72,72
K	72,41	13,41	0,74	13,27	107,59
L	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
M	99,91	1,64	1,94	1,98	14,36
N	57,22	4,38	1,68	37,91	147,73
O	43,24	4,56	0,87	53,59	105,45

Tabela 2.15. Struktura branżowa inwestycji MSP w województwie wielkopolskim w 2008 r.

Wielkopolskie	Udział MSP w nakładach przedsiębiorstw branży w regionie (%)	Struktura inwestycji MSP w regionie (%)	Udział branży w nakładach MSP w regionie do udziału branży w nakładach MSP w kraju (%)	Udział sektora publicznego w inwestycjach MSP (%)	Udział sektora publicznego w inwestycjach, gdy Polska = 100
Ogółem	41,69	100,00	-	6,74	71,91
C	7,07	0,33	0,37	0,07	1,26
D	36,65	34,00	1,27	1,37	115,35
E	9,97	1,53	0,36	60,13	116,60
F	85,54	12,86	1,34	1,63	49,07
G	41,84	17,89	0,98	0,21	28,85
H	83,64	1,93	0,72	0,72	42,26
I	34,89	7,05	1,02	20,20	231,60
J	37,28	2,26	0,58	0,77	45,22
K	65,35	14,74	0,82	5,72	46,39
L	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
M	92,70	1,27	1,50	9,52	69,19
N	36,73	2,31	0,88	26,22	102,19
O	36,61	3,84	0,74	54,34	106,91

Tabela 2.16. Struktura branżowa inwestycji MSP w województwie zachodniopomorskim w 2008 r.

Zachodnio- pomorskie	Udział MSP w nakładach przedsiębiorstw branży w regionie (%)	Struktura inwestycji MSP w regionie (%)	Udział branży w nakładach MSP w regionie do udziału branży w nakładach MSP w kraju (%)	Udział sektora publicznego w inwestycjach MSP (%)	Udział sektora publicznego w inwestycjach, gdy Polska = 100
Ogółem	49,05	100,00	-	13,09	139,60
C	41,01	0,58	0,65	0,01	0,11
D	36,58	27,84	1,04	0,67	56,88
E	35,94	9,10	2,15	32,58	63,17
F	74,59	5,41	0,56	7,18	216,49
G	64,65	15,36	0,84	0,67	92,44
H	80,34	6,75	2,52	5,43	320,10
I	34,02	4,96	0,72	8,09	92,79
J	26,35	0,76	0,20	1,57	91,35
K	80,51	19,55	1,08	22,23	180,19
L	100,00	0,00	0,03	100,00	682,60
M	95,27	0,71	0,84	20,88	151,72
N	50,20	3,53	1,35	21,68	84,49
O	45,16	5,46	1,05	62,44	122,86

Załącznik 2, tabela 3

Tabela 3.1. Przychody przedsiębiorstw – struktura branżowa w województwie dolnośląskim w 2008 r.

Dolnośląskie	Przychody ogółem w tys. zł przedsiębiorstw prowadzących księgę przychodów i rozchodów				Przychody netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów przedsiębiorstw prowadzących pełną księgowość w tys. zł				
	Ogółem	0–9	10–49	50 i więcej	Ogółem	0–9	10–49	50–249	>249
C	1 532,86	0,00	1 486,60	0,00	0,00	2 205,33	7 374,00	37 408,22	0,00
D	1 764,57	931,38	1 874,34	3 810,69	47 451,50	4 435,77	6 597,25	27 405,57	275 073,37
E	0,00	0,00	0,00	0,00	360 462,07	0,00	11 434,00	0,00	855 478,17
F					18 555,93	0,00	0,00	13 488,93	174 518,00
G	2 425,03	1 267,00	2 408,50	17 627,67	18 656,80	6 303,36	8 195,10	29 768,50	201 340,17
H	1 787,13	1 354,60	1 965,71	0,00	37 739,75	3 912,52	14 209,82	70 942,40	458 908,29
I	2 221,35	0,00	2 328,67	0,00	20 723,15	1 231,17	8 878,31	26 565,46	94 632,18
J	1 587,10	649,50	1 789,32	0,00	0,00	0,00	2 697,86	11 995,25	0,00
K					17 857,41	0,00	6 802,91	20 573,21	0,00
L	0,00	792,60	0,00	0,00	68 866,31	0,00	39 453,56	197 593,56	0,00
M	1 395,06	868,68	1 429,97	3 896,83	9 540,58	0,00	6 626,69	16 754,65	0,00
N					9 112,51	1 814,27	4 688,60	15 510,15	63 871,13
O					18 153,89	0,00	5 077,64	0,00	80 098,36
P	583,88	393,88	628,59	0,00	2 500,88	0,00	1 908,18	0,00	0,00
Q	1 138,90	0,00	1 176,13	0,00	7 743,72	871,75	3 203,84	9 706,55	27 610,50
R	1 087,51	595,19	1 326,21	0,00	0,00	0,00	6 454,15	7 135,67	0,00
S	1 768,06	1 020,40	1 923,57	3 349,95	6 661,45	0,00	0,00	14 461,25	0,00

Tabela 3.2. Przychody przedsiębiorstw – struktura branżowa w województwie kujawsko-pomorskim w 2008 r.

Kujawsko-pomorskie	Przychody ogółem w tys. zł przedsiębiorstw prowadzących księgę przychodów i rozchodów				Przychody netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów przedsiębiorstw prowadzących pełną księgowość w tys. zł				
	Ogółem	0–9	10–49	50 i więcej	Ogółem	0–9	10–49	50–249	>249
B	1 768,06	1 020,40	1 923,57	3 349,95	24 231,86	0,00	0,00	0,00	0,00
C	0,00	0,00	0,00	0,00	36 999,75	3 375,77	6 712,62	27 809,87	231 592,92
D	1 876,33	1 094,11	1 980,13	2 414,56	37 099,88	0,00	4 896,00	33 770,09	178 124,67
E					12 925,61	0,00	7 044,00	13 647,07	60 990,25
F	2 114,76	0,00	2 282,40	0,00	14 543,05	2 781,36	7 036,04	26 798,60	91 021,00
G	1 979,67	0,00	2 169,23	0,00	37 917,74	13 442,66	13 241,41	71 189,17	495 107,68
H	2 123,38	955,63	2 375,86	0,00	14 327,58	10 245,00	6 678,83	18 511,37	65 950,11
I	1 207,11	487,47	1 401,30	0,00	5 366,76	0,00	0,00	10 757,33	0,00
J					9 772,23	769,00	5 967,00	30 763,17	0,00
K	1 162,78	0,00	1 892,75	0,00	7 386,78	0,00	0,00	0,00	0,00
L	1 256,04	634,20	1 374,37	2 090,86	12 597,58	0,00	5 091,02	31 608,95	0,00
M					11 633,79	0,00	3 837,32	9 792,67	0,00
N					9 088,05	235,00	4 664,55	10 155,29	20 838,00
O	816,84	553,33	851,98	0,00	1 196,25	0,00	0,00	0,00	0,00
Q	1 359,85	894,63	1 476,16	0,00	5 419,16	0,00	0,00	10 287,50	23 628,00
R					24 618,30	0,00	26 647,71	0,00	0,00
S	978,00	357,57	1 488,94	0,00	15 011,09	0,00	1 543,17	0,00	0,00

Tabela 3.3. Przychody przedsiębiorstw – struktura branżowa w województwie lubelskim w 2008 r.

Lubelskie	Przychody ogółem w tys. zł przedsiębiorstw prowadzących księgę przychodów i rozchodów				Przychody netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów przedsiębiorstw prowadzących pełną księgowość w tys. zł				
	Ogółem	0–9	10–49	50 i więcej	Ogółem	0–9	10–49	50–249	>249
B	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	6 999,33	0,00	0,00
C	1 706,31	1 090,93	1 745,69	2 755,42	36 866,43	1 561,17	7 656,65	25 301,71	238 577,04
D	0,00	0,00	0,00	0,00	414 011,53	0,00	0,00	145 422,75	0,00
E					9 019,96	0,00	2 098,17	11 525,82	0,00
F	2 313,99	0,00	2 473,74	0,00	15 776,60	2 155,69	6 267,97	23 693,08	106 757,70
G	2 014,36	1 540,30	2 172,38	0,00	23 804,50	0,00	0,00	46 754,48	372 204,22
H	2 344,31	1 375,29	2 509,76	0,00	15 863,35	1 481,33	7 308,45	21 975,92	114 717,00
I	1 620,64	0,00	1 725,48	0,00	4 934,74	0,00	4 518,35	6 124,43	0,00
J					9 106,29	0,00	4 259,58	7 409,00	0,00
K	1 321,13	0,00	0,00	0,00	114 864,18	0,00	5 662,83	26 060,67	0,00
L	1 126,27	755,96	1 251,49	2 002,00	8 397,07	1 490,45	4 183,40	21 218,92	0,00
M					11 723,98	0,00	0,00	12 782,14	45 838,17
N					3 761,16	0,00	0,00	7 165,78	0,00
O	0,00	0,00	988,50	0,00	2 382,23	0,00	0,00	0,00	0,00
Q	1 215,83	1 368,56	1 177,65	0,00	5 007,61	0,00	2 934,09	7 791,63	0,00
R					0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
S	1 032,33	1 319,20	888,90	0,00	2 050,10	0,00	2 363,00	0,00	0,00

Tabela 3.4. Przychody przedsiębiorstw – struktura branżowa w województwie lubuskim w 2008 r.

Lubuskie	Przychody ogółem w tys. zł przedsiębiorstw prowadzących księgę przychodów i rozchodów				Przychody netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów przedsiębiorstw prowadzących pełną księgowość w tys. zł				
	Ogółem	0–9	10–49	50 i więcej	Ogółem	0–9	10–49	50–249	>249
B	1 571,96	978,48	1 683,20	2 943,25	0,00	0,00	6 612,33	0,00	0,00
C	0,00	0,00	0,00	0,00	34 939,89	2 938,59	5 788,95	27 331,66	242 850,48
D	1 514,40	892,02	1 595,06	2 476,86	45 269,06	0,00	4 898,50	78 500,83	0,00
E					9 046,46	0,00	4 281,65	11 789,86	0,00
F	1 708,98	1 040,30	1 860,95	0,00	13 062,18	0,00	7 327,20	25 516,29	0,00
G	1 731,73	1 238,36	1 901,58	0,00	19 255,15	9 774,47	11 677,46	50 810,67	150 437,67
H	2 299,11	1 117,00	2 400,43	0,00	15 853,19	3 702,33	7 492,26	25 452,05	89 165,17
I	1 414,52	0,00	1 458,78	0,00	14 804,30	573,40	0,00	0,00	0,00
J					9 362,75	0,00	0,00	14 887,75	0,00
K	2 686,20	0,00	0,00	0,00	205 877,75	0,00	0,00	0,00	0,00
L	1 149,30	0,00	1 329,79	0,00	7 406,78	0,00	4 659,23	17 795,00	0,00
M					5 120,63	0,00	2 706,05	6 846,40	0,00
N					7 585,63	0,00	0,00	0,00	12 572,67
O	645,67	0,00	0,00	0,00	1 071,33	0,00	0,00	0,00	0,00
Q	1 267,76	1 162,00	1 308,89	0,00	7 020,12	0,00	2 871,63	12 347,33	0,00
R					0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
S	1 105,65	779,83	1 283,36	0,00	4 531,50	0,00	0,00	0,00	0,00

Tabela 3.5. Przychody przedsiębiorstw – struktura branżowa w województwie łódzkim w 2008 r.

Łódzkie	Przychody ogółem w tys. zł przedsiębiorstw prowadzących księgę przychodów i rozchodów				Przychody netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów przedsiębiorstw prowadzących pełną księgowość w tys. zł				
	Ogółem	0–9	10–49	50 i więcej	Ogółem	0–9	10–49	50–249	>249
B	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	6 693,33	28 187,25	0,00
C	1 410,30	671,59	1 450,67	2 504,00	32 208,40	1 508,39	7 692,52	25 268,43	181 404,35
D	0,00	0,00	0,00	0,00	237 287,90	0,00	0,00	23 861,71	1 162 093,17
E					15 016,89	0,00	0,00	15 098,27	98 261,00
F	2 164,72	0,00	2 206,84	0,00	18 557,71	2 057,31	7 450,93	29 614,83	169 523,25
G	1 834,98	0,00	1 964,75	0,00	28 444,51	9 588,02	13 717,53	48 240,37	556 239,59
H	2 086,39	0,00	2 267,31	0,00	15 561,34	9 369,33	7 002,25	17 901,51	167 200,80
I	1 220,52	714,15	1 317,32	0,00	4 720,00	0,00	2 752,61	10 692,90	0,00
J					15 911,49	0,00	6 109,76	40 821,41	0,00
K	938,67	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
L	1 270,53	762,21	1 269,83	3 379,00	12 266,83	0,00	5 784,34	23 408,31	0,00
M					21 026,46	0,00	5 196,68	0,00	36 705,00
N					21 572,37	1 531,86	4 199,00	18 338,11	62 931,15
O	732,96	410,82	1 028,25	0,00	8 665,60	0,00	2 719,55	7 720,00	0,00
Q	1 375,45	827,44	1 487,86	0,00	3 756,41	456,33	2 724,13	6 900,15	0,00
R					19 999,60	1 887,67	1 189,75	63 191,33	0,00
S	1 455,47	0,00	1 591,03	0,00	9 261,67	0,00	0,00	0,00	0,00

Tabela 3.6. Przychody przedsiębiorstw – struktura branżowa w województwie małopolskim w 2008 r.

Małopolskie	Przychody ogółem w tys. zł przedsiębiorstw prowadzących księgę przychodów i rozchodów				Przychody netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów przedsiębiorstw prowadzących pełną księgowość w tys. zł				
	Ogółem	0–9	10–49	50 i więcej	Ogółem	0–9	10–49	50–249	>249
B	0,00	0,00	0,00	0,00	39 385,00	0,00	0,00	28 793,89	158 334,00
C	1 798,90	862,16	1 888,80	3 311,08	45 239,98	4 162,65	7 676,18	31 338,63	295 929,28
D	0,00	0,00	0,00	0,00	331 623,59	0,00	0,00	0,00	614 979,00
E					20 401,49	0,00	0,00	25 717,15	99 038,17
F	2 292,85	0,00	2 402,33	0,00	20 804,74	3 614,66	8 421,98	28 084,95	169 245,57
G	2 114,73	1 734,00	2 243,00	2 566,33	57 522,49	15 842,74	17 368,85	66 966,19	890 540,56
H	2 088,58	1 267,29	2 277,26	0,00	18 318,27	3 354,50	7 508,22	31 590,10	74 438,80
I	1 343,66	0,00	1 421,18	0,00	6 968,72	1 812,91	3 227,17	12 630,60	32 787,00
J					20 248,84	594,82	5 729,97	20 764,37	190 508,89
K	890,89	317,00	1 350,00	0,00	25 401,61	0,00	11 360,70	0,00	0,00
L	1 161,52	775,17	1 279,60	2 413,50	7 264,58	0,00	5 193,19	16 666,93	0,00
M					13 680,79	3 523,83	6 029,23	18 189,52	103 246,42
N					9 489,94	1 420,83	7 479,77	6 946,07	22 975,82
O	776,06	0,00	871,19	0,00	2 815,56	0,00	0,00	0,00	0,00
Q	1 263,00	744,75	1 342,73	0,00	4 566,47	1 400,44	2 273,18	8 240,93	44 793,00
R					43 878,58	0,00	9 605,25	38 158,00	0,00
S	1 329,26	454,09	1 553,14	0,00	6 725,25	0,00	2 891,00	14 393,75	0,00

Tabela 3.7. Przychody przedsiębiorstw – struktura branżowa w województwie mazowieckim w 2008 r.

Mazowieckie	Przychody ogółem w tys. zł przedsiębiorstw prowadzących księgę przychodów i rozchodów				Przychody netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów przedsiębiorstw prowadzących pełną księgowość w tys. zł				
	Ogółem	0–9	10–49	50 i więcej	Ogółem	0–9	10–49	50–249	>249
B	0,00	0,00	0,00	0,00	58 703,00	0,00	11 513,75	66 831,40	0,00
C	1 789,07	1 002,75	1 897,33	2 516,88	107 613,58	2 656,98	9 423,28	40 399,95	731 511,41
D	0,00	0,00	0,00	0,00	747 011,20	0,00	0,00	344 862,36	2 840 601,07
E					27 543,03	0,00	0,00	22 406,58	162 903,00
F	2 289,47	1 486,16	2 493,34	0,00	50 874,06	6 812,96	12 509,58	50 469,36	564 132,47
G	1 974,65	1 580,83	2 130,95	2 502,67	88 191,38	8 640,95	25 005,05	137 533,35	889 827,39
H	2 298,88	0,00	2 489,25	0,00	105 912,70	4 859,48	10 831,14	60 018,86	533 807,80
I	1 654,53	709,50	1 812,03	0,00	23 758,69	1 257,00	3 790,45	19 254,19	132 509,96
J					128 035,37	18 257,08	11 316,30	49 205,28	1 002 211,79
K	9 468,43	0,00	2 146,29	0,00	61 639,73	0,00	16 493,45	60 628,95	260 061,17
L	1 423,91	962,49	1 530,89	4 184,83	17 601,40	2 809,41	7 738,29	28 234,46	135 080,38
M					32 382,46	3 927,19	11 646,87	51 153,31	138 859,50
N					32 057,22	2 590,12	12 023,11	41 579,15	81 429,21
O	1 221,87	0,00	1 336,78	0,00	9 241,04	0,00	5 185,84	17 754,11	0,00
Q	1 482,70	723,55	1 694,11	0,00	15 531,91	1 906,00	3 386,72	18 820,60	120 912,20
R					277 904,78	0,00	0,00	132 057,25	1 145 393,43
S	1 163,90	493,33	1 391,64	0,00	29 984,88	1 744,11	6 079,06	11 938,57	257 889,00

Tabela 3.8. Przychody przedsiębiorstw – struktura branżowa w województwie opolskim w 2008 r.

Opolskie	Przychody ogółem w tys. zł przedsiębiorstw prowadzących księgę przychodów i rozchodów				Przychody netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów przedsiębiorstw prowadzących pełną księgowość w tys. zł				
	Ogółem	0–9	10–49	50 i więcej	Ogółem	0–9	10–49	50–249	>249
B	0,00	0,00	0,00	0,00	35 072,22	0,00	0,00	33 411,14	0,00
C	1 806,83	0,00	1 877,49	0,00	52 067,45	984,71	7 558,74	34 673,93	304 877,17
D	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	7 406,71	17 573,60	0,00
E					7 443,33	0,00	3 806,95	0,00	0,00
F	2 088,62	1 169,83	2 287,28	0,00	14 480,01	0,00	6 247,60	24 014,36	0,00
G	1 761,53	1 470,28	1 965,78	0,00	25 763,49	7 278,57	14 720,13	61 414,78	418 485,00
H	1 925,23	905,88	2 295,91	0,00	17 582,60	0,00	0,00	21 632,94	38 423,25
I	1 368,73	874,00	1 451,19	0,00	2 269,61	0,00	2 442,77	0,00	0,00
J					12 492,18	0,00	0,00	0,00	0,00
K	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
L	1 284,74	559,00	1 535,96	0,00	9 209,76	0,00	5 469,93	0,00	0,00
M					8 613,70	0,00	5 148,78	10 691,20	0,00
N					21 196,79	0,00	3 253,00	0,00	20 063,83
O	417,40	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Q	1 465,59	951,00	1 579,94	0,00	4 152,78	0,00	2 459,16	12 197,50	0,00
R					123 511,25	0,00	0,00	0,00	0,00
S	772,33	340,21	1 377,30	0,00	1 998,00	0,00	2 666,00	0,00	0,00

Tabela 3.9. Przychody przedsiębiorstw – struktura branżowa w województwie podkarpackim w 2008 r.

Podkarpackie	Przychody ogółem w tys. zł przedsiębiorstw prowadzących księgę przychodów i rozchodów				Przychody netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów przedsiębiorstw prowadzących pełną księgowość w tys. zł				
	Ogółem	0–9	10–49	50 i więcej	Ogółem	0–9	10–49	50–249	>249
B	2 723,75	0,00	2 723,75	0,00	31 470,78	0,00	3 251,80	0,00	0,00
C	1 723,68	789,78	1 800,06	2 837,31	37 330,01	0,00	0,00	24 302,95	178 746,91
D	0,00	0,00	0,00	0,00	139 063,04	0,00	47 217,25	37 133,73	448 394,50
E					11 224,23	0,00	5 482,52	13 427,50	45 807,75
F	2 152,87	1 143,04	2 265,13	0,00	18 414,36	3 267,25	6 166,68	27 171,92	90 875,70
G	1 931,24	1 566,75	2 014,95	6 451,67	25 078,46	10 354,00	12 320,61	55 199,02	196 380,79
H	2 129,60	0,00	2 350,74	0,00	17 731,33	0,00	0,00	26 857,50	45 050,50
I	1 431,04	509,91	1 545,86	0,00	3 826,19	0,00	0,00	6 767,80	0,00
J					0,00	0,00	3 025,19	9 235,20	0,00
K	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
L	1 269,59	0,00	1 306,00	0,00	9 996,51	0,00	5 272,71	22 055,64	0,00
M					10 728,54	0,00	2 833,25	9 826,86	0,00
N					7 849,53	0,00	3 056,55	6 887,14	15 204,67
O	0,00	1 250,83	0,00	0,00	2 079,38	0,00	1 607,33	0,00	0,00
Q	1 457,86	0,00	1 484,74	0,00	4 309,93	1 142,67	2 287,71	0,00	0,00
R					0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
S	773,75	243,36	1 222,54	0,00	1 073,75	0,00	0,00	0,00	0,00

Tabela 3.10. Przychody przedsiębiorstw – struktura branżowa w województwie podlaskim w 2008 r.

Podlaskie	Przychody ogółem w tys. zł przedsiębiorstw prowadzących księgę przychodów i rozchodów				Przychody netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów przedsiębiorstw prowadzących pełną księgowość w tys. zł				
	Ogółem	0–9	10–49	50 i więcej	Ogółem	0–9	10–49	50–249	>249
B	0,00	0,00	0,00	0,00	61 639,73	0,00	16 493,45	60 628,95	260 061,17
C	1 795,36	1 834,40	1 664,59	8 117,33	17 601,40	2 809,41	7 738,29	28 234,46	135 080,38
D	0,00	0,00	0,00	0,00	32 382,46	3 927,19	11 646,87	51 153,31	138 859,50
E					32 057,22	2 590,12	12 023,11	41 579,15	81 429,21
F	2 409,16	1 866,22	2 510,96	0,00	9 241,04	0,00	5 185,84	17 754,11	0,00
G	2 085,77	1 908,23	2 130,16	0,00	15 531,91	1 906,00	3 386,72	18 820,60	120 912,20
H	2 529,39	2 036,75	2 700,74	0,00	277 904,78	0,00	0,00	132 057,25	1 145 393,43
I	1 510,11	0,00	1 536,11	0,00	29 984,88	1 744,11	6 079,06	11 938,57	257 889,00
J					31 821,02	3 480,79	10 433,54	34 723,67	276 934,05
K	0,00	0,00	0,00	0,00	35 072,22	0,00	0,00	33 411,14	0,00
L	1 134,09	0,00	1 146,92	0,00	52 067,45	984,71	7 558,74	34 673,93	304 877,17
M					0,00	0,00	7 406,71	17 573,60	0,00
N					7 443,33	0,00	3 806,95	0,00	0,00
O	1 048,00	556,00	1 294,00	0,00	14 480,01	0,00	6 247,60	24 014,36	0,00
Q	1 393,76	0,00	1 365,86	0,00	25 763,49	7 278,57	14 720,13	61 414,78	418 485,00
R					17 582,60	0,00	0,00	21 632,94	38 423,25
S	0,00	0,00	1 462,17	0,00	2 269,61	0,00	2 442,77	0,00	0,00

Tabela 3.11. Przychody przedsiębiorstw – struktura branżowa w województwie pomorskim w 2008 r.

Pomorskie	Przychody ogółem w tys. zł przedsiębiorstw prowadzących księgę przychodów i rozchodów				Przychody netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów przedsiębiorstw prowadzących pełną księgowość w tys. zł				
	Ogółem	0–9	10–49	50 i więcej	Ogółem	0–9	10–49	50–249	>249
B	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	4 258,11	0,00	0,00
C	1 737,71	1 107,89	1 822,83	5 633,00	49 892,86	6 179,87	8 788,96	28 798,99	409 270,44
D	0,00	0,00	0,00	0,00	423 437,94	0,00	0,00	0,00	858 244,60
E					12 435,66	0,00	4 361,65	15 834,86	96 437,33
F	2 104,26	0,00	2 382,94	0,00	20 864,90	6 655,40	8 696,87	38 450,05	142 823,75
G	1 842,26	1 440,06	2 034,44	0,00	41 703,21	11 798,21	17 521,21	110 985,01	315 721,85
H	2 246,69	1 338,25	2 464,72	0,00	20 424,21	5 654,16	11 895,96	29 000,08	84 884,37
I	1 394,78	737,68	1 595,11	0,00	5 152,99	1 509,83	3 342,73	0,00	0,00
J					35 806,94	3 375,86	6 356,60	64 625,31	200 105,43
K	1 175,80	0,00	0,00	0,00	13 244,37	886,00	13 237,76	0,00	0,00
L	1 248,81	0,00	1 419,97	0,00	10 522,27	2 052,33	6 064,40	0,00	0,00
M					9 709,79	1 940,92	4 310,30	30 636,00	62 475,67
N					9 698,06	1 942,75	4 075,16	17 078,31	24 943,25
O	641,10	509,25	666,21	0,00	8 990,09	0,00	2 846,00	0,00	0,00
Q	1 480,15	788,83	1 628,29	0,00	5 348,21	1 324,80	2 812,48	10 032,15	25 555,33
R					6 049,78	0,00	3 604,33	0,00	0,00
S	1 363,30	559,08	1 664,88	0,00	19 695,43	0,00	0,00	19 666,33	0,00

Tabela 3.12. Przychody przedsiębiorstw – struktura branżowa w województwie śląskim w 2008 r.

Śląskie	Przychody ogółem w tys. zł przedsiębiorstw prowadzących księgę przychodów i rozchodów				Przychody netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów przedsiębiorstw prowadzących pełną księgowość w tys. zł				
	Ogółem	0–9	10–49	50 i więcej	Ogółem	0–9	10–49	50–249	>249
B	2 374,25	0,00	0,00	0,00	450 470,25	0,00	0,00	28 382,90	2 321 075,89
C	1 742,56	1 144,77	1 818,76	3 816,64	69 136,20	3 437,54	8 338,68	33 189,16	424 057,83
D	0,00	0,00	0,00	0,00	279 327,36	0,00	436 498,83	50 207,53	600 952,21
E					27 236,02	2 048,00	7 366,28	37 291,64	79 736,00
F	2 065,39	1 106,81	2 228,36	3 353,67	17 928,53	6 935,82	6 979,69	27 343,60	144 709,31
G	1 965,70	0,00	2 013,32	0,00	36 428,49	8 213,33	17 824,32	92 200,59	305 612,22
H	2 174,93	1 873,97	2 260,54	0,00	20 344,71	0,00	0,00	23 210,46	95 656,13
I	1 349,93	753,77	1 482,22	2 384,75	5 337,07	1 091,60	3 037,80	0,00	0,00
J					12 875,45	1 066,40	5 403,72	18 515,47	126 468,50
K	0,00	1 880,46	1 838,69	0,00	18 998,54	0,00	24 040,47	24 648,00	0,00
L	1 340,86	833,64	1 448,54	2 374,43	12 983,07	1 401,19	6 735,57	28 580,91	56 610,43
M					15 999,41	1 004,05	4 166,60	28 754,18	160 351,27
N					10 019,75	1 724,25	6 547,26	8 947,03	25 628,45
O	998,86	0,00	1 076,79	0,00	4 536,07	579,25	0,00	0,00	0,00
Q	1 215,97	724,04	1 238,93	3 789,33	4 341,88	1 648,31	2 452,54	11 265,66	39 691,00
R					42 332,61	0,00	19 759,46	28 426,00	0,00
S	1 179,93	0,00	1 345,56	0,00	8 216,07	0,00	3 585,53	18 373,89	0,00

Tabela 3.13. Przychody przedsiębiorstw – struktura branżowa w województwie świętokrzyskim w 2008 r.

Świętokrzyskie	Przychody ogółem w tys. zł przedsiębiorstw prowadzących księgę przychodów i rozchodów				Przychody netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów przedsiębiorstw prowadzących pełną księgowość w tys. zł				
	Ogółem	0–9	10–49	50 i więcej	Ogółem	0–9	10–49	50–249	>249
B	1 568,33	0,00	0,00	0,00	54 729,71	0,00	6 874,57	0,00	0,00
C	1 624,35	729,26	1 704,53	2 783,40	45 672,93	1 250,33	8 872,60	26 062,83	234 208,47
D	0,00	0,00	0,00	0,00	242 490,25	0,00	0,00	0,00	719 051,33
E					30 339,03	0,00	3 761,23	53 476,73	0,00
F	2 198,42	1 134,67	2 373,77	0,00	20 470,10	2 714,90	7 357,19	40 483,38	95 162,00
G	1 899,83	0,00	2 011,84	0,00	38 059,70	5 757,13	11 778,89	64 297,67	524 341,47
H	2 048,11	1 521,58	2 311,38	0,00	13 910,07	0,00	5 605,12	24 662,33	0,00
I	1 198,29	0,00	1 350,21	0,00	5 141,70	0,00	2 919,53	0,00	0,00
J					14 695,07	0,00	7 940,67	26 853,00	0,00
K	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
L	1 195,46	0,00	1 286,44	0,00	9 200,74	809,25	7 173,73	0,00	0,00
M					4 751,91	0,00	2 634,57	10 924,17	0,00
N					6 711,00	909,33	3 544,42	0,00	0,00
O	886,80	450,20	1 323,40	0,00	1 743,80	0,00	0,00	0,00	0,00
Q	1 395,86	0,00	1 518,29	0,00	6 039,74	0,00	2 765,53	5 691,00	0,00
R					0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
S	0,00	0,00	1 065,50	0,00	2 524,75	0,00	0,00	0,00	0,00

Tabela 3.14. Przychody przedsiębiorstw – struktura branżowa w województwie warmińsko-mazurskim w 2008 r.

Warmińsko-mazurskie	Przychody ogółem w tys. zł przedsiębiorstw prowadzących księgę przychodów i rozchodów				Przychody netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów przedsiębiorstw prowadzących pełną księgowość w tys. zł				
	Ogółem	0–9	10–49	50 i więcej	Ogółem	0–9	10–49	50–249	>249
B	0,00	0,00	0,00	0,00	31 416,29	0,00	0,00	0,00	0,00
C	1 541,98	792,79	1 592,54	2 814,58	36 772,56	1 787,29	9 312,13	24 408,45	209 302,45
D	0,00	0,00	0,00	0,00	14 280,13	0,00	3 905,27	0,00	0,00
E					6 247,29	0,00	2 719,82	0,00	0,00
F	1 997,44	0,00	2 126,96	0,00	15 777,65	674,00	6 152,32	25 243,93	141 295,80
G	1 847,88	1 274,86	2 145,86	0,00	20 399,24	0,00	0,00	44 685,13	131 386,00
H	2 072,29	832,20	2 341,87	0,00	10 243,11	0,00	5 770,41	14 799,80	0,00
I	1 250,01	591,76	1 442,95	0,00	14 092,24	0,00	2 469,83	11 433,88	0,00
J					0,00	0,00	1 814,13	16 786,00	0,00
K	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
L	1 240,22	0,00	1 228,67	0,00	7 206,46	2 198,67	4 345,73	26 358,00	0,00
M					4 755,69	0,00	0,00	15 274,00	0,00
N					4 544,43	0,00	3 868,80	4 179,00	0,00
O	684,36	983,00	624,63	0,00	2 719,22	0,00	0,00	0,00	0,00
Q	1 320,44	1 008,89	1 424,30	0,00	8 688,71	0,00	3 639,33	10 174,00	0,00
R					0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
S	1 214,11	802,00	1 476,36	0,00	4 515,83	0,00	0,00	0,00	0,00

Tabela 3.15. Przychody przedsiębiorstw – struktura branżowa w województwie wielkopolskim w 2008 r.

Wielkopolskie	Przychody ogółem w tys. zł przedsiębiorstw prowadzących księgę przychodów i rozchodów				Przychody netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów przedsiębiorstw prowadzących pełną księgowość w tys. zł				
	Ogółem	0–9	10–49	50 i więcej	Ogółem	0–9	10–49	50–249	>249
B	2 320,75	0,00	0,00	0,00	114 236,11	0,00	5 166,00	0,00	0,00
C	1 809,44	1 019,18	1 862,58	3 967,68	51 420,03	2 918,18	8 637,11	30 127,14	317 683,61
D	0,00	0,00	0,00	0,00	289 365,37	0,00	0,00	31 606,46	1 885 636,50
E					12 695,25	0,00	6 524,80	14 052,43	0,00
F	1 983,32	1 187,45	2 166,70	3 066,50	26 481,58	2 263,77	12 394,87	39 472,41	282 092,38
G	1 972,24	1 418,44	2 175,81	5 412,67	55 203,81	8 261,73	18 272,87	74 523,31	707 401,20
H	2 193,40	1 388,26	2 447,07	0,00	26 259,42	2 001,50	12 227,60	23 300,75	180 429,38
I	1 237,88	783,18	1 326,19	2 216,50	5 492,55	0,00	0,00	9 398,61	0,00
J					16 288,20	3 087,25	6 684,10	30 106,91	184 798,00
K	0,00	0,00	1 942,25	0,00	61 621,58	0,00	75 930,00	0,00	0,00
L	1 409,67	962,33	1 395,66	3 341,90	16 695,08	2 321,94	7 718,75	38 024,29	94 250,00
M					18 745,28	1 803,00	6 547,00	0,00	0,00
N					12 304,07	2 242,17	6 369,27	15 854,00	27 747,00
O	832,33	432,64	1 126,84	0,00	6 048,72	1 032,33	4 818,23	0,00	0,00
Q	1 261,83	1 005,15	1 329,38	0,00	10 613,25	829,75	3 390,55	12 967,43	58 228,67
R					20 587,36	0,00	15 685,80	0,00	0,00
S	1 133,51	545,70	1 512,74	0,00	9 267,15	0,00	3 461,63	12 431,75	31 791,00

Tabela 3.16. Przychody przedsiębiorstw – struktura branżowa w województwie zachodniopomorskim w 2008 r.

Zachodniopomorskie	Przychody ogółem w tys. zł przedsiębiorstw prowadzących księgę przychodów i rozchodów				Przychody netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów przedsiębiorstw prowadzących pełną księgowość w tys. zł				
	Ogółem	0–9	10–49	50 i więcej	Ogółem	0–9	10–49	50–249	>249
B	0,00	0,00	0,00	0,00	15 388,25	0,00	0,00	33 735,00	0,00
C	1 665,79	0,00	1 784,97	0,00	32 784,91	4 186,54	6 880,07	26 135,96	291 045,82
D	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	4 310,38	21 914,00	0,00
E					11 583,20	0,00	3 013,61	16 438,81	0,00
F	2 240,29	0,00	2 428,65	0,00	17 580,99	0,00	9 531,14	37 627,61	0,00
G	1 736,06	0,00	1 843,06	0,00	28 795,58	11 817,86	16 088,63	66 330,77	354 555,56
H	1 901,73	1 274,80	2 062,49	0,00	20 029,59	2 041,67	10 900,92	32 351,18	74 154,88
I	1 299,37	733,20	1 452,39	0,00	6 711,56	1 482,25	4 513,49	0,00	0,00
J					11 105,35	1 449,00	5 648,39	0,00	0,00
K	1 245,14	456,00	0,00	0,00	145 492,86	0,00	0,00	0,00	0,00
L	1 372,82	804,00	1 602,04	0,00	8 330,08	1 718,07	4 870,32	28 679,95	0,00
M					4 838,70	1 679,00	4 256,33	13 490,00	0,00
N					15 804,43	869,33	11 301,90	8 380,31	47 509,63
O	944,63	0,00	778,52	0,00	1 536,67	0,00	0,00	0,00	0,00
Q	1 274,24	787,63	1 503,24	0,00	8 184,46	1 186,00	4 525,39	8 224,44	28 283,60
R					7 162,40	0,00	0,00	0,00	0,00
S	1 319,91	977,75	1 515,43	0,00	0,00	0,00	2 969,00	0,00	0,00

Załącznik 2, tabela 4

Tabela 4.1. Wymiana handlowa w województwie dolnośląskim w 2009 r.

Dolnośląskie	Liczba firm – eksporterów				Liczba firm – importerów			
	Ogółem	10–49	50–250	>250	Ogółem	10–49	50–250	>250
A	22	14	.	.	28	21	.	.
B	.	4	21	.	.	4	19	.
C	808	306	384	118	776	290	359	127
D	2	0	2	0	5	0	2	3
E	.	3	2	.	.	4	6	.
F	51	22	23	6	94	55	34	5
G	326	215	93	18	416	301	96	19
H	81	49	28	4	50	30	15	5
I	1	0	.	.	19	8	.	.
J	39	24	.	.	41	23	.	.
K	2	1	.	.	4	2	.	.
L	4	3	.	.	3	3	.	.
M	36	26	8	2	20	14	3	3
N	13	5	5	3	12	1	5	6
O	.	.	.	.	.	.	.	.
P	1	.	.	.	2	.	.	.
Q	3	2	1	0	6	3	2	1
R	1	.	.	.	3	.	.	.
S	1	0	1	.	5	2	3	.
Ogółem	1 425	676	592	157	1 522	765	576	181

Tabela 4.2. Wymiana handlowa w województwie kujawsko-pomorskim w 2009 r.

Kujawsko-pomorskie	Liczba firm – eksporterów				Liczba firm – importerów			
	Razem	10–49	50–250	>250	Ogółem	10–49	50–250	>250
A	4	2	1	1	9	7	1	1
B	2	.	.	.	1	.	.	.
C	567	188	303	76	502	161	262	79
D	0	0	0	0	3	0	2	1
E	9	.	3	.	9	.	4	.
F	30	15	11	4	42	18	22	2
G	175	108	58	9	228	146	69	13
H	30	21	.	.	16	8	.	.
I	1	0	.	.	3	0	.	.
J	5	4	.	.	11	7	.	.
K	0	.	.	.	0	.	.	.
L	4	3	.	.	4	3	.	.
M	7	4	.	.	9	6	.	.
N	3	2	1	0	1	1	0	0
O	.	.	.	.	.	.	.	.
P	1	.	.	.	0	.	.	.
Q	0	0	0	0	2	0	1	1
R	1	.	.	.	2	.	.	.
S	2	.	.	.	2	.	.	.
Ogółem	841	354	392	95	844	360	378	106

Tabela 4.3. Wymiana handlowa w województwie lubelskim w 2009 r.

Lubelskie	Liczba firm – eksporterów				Liczba firm – importerów			
	Ogółem	10–49	50–250	>250	Ogółem	10–49	50–250	>250
A	9	5	4	.	9	6	3	.
B	.	0	.	.	.	1	.	.
C	255	80	137	38	229	69	125	35
D	0	0	0	0	7	3	1	3
E	.	0	1	.	.	1	1	.
F	17	8	7	2	18	10	6	2
G	157	112	44	1	151	103	46	2
H	39	24	14	1	14	9	4	1
I	0	0	0	.	0	0	0	.
J	6	3	.	.	5	2	.	.
K	1	.	.	.	1	.	.	.
L	0	0	0	.	4	3	1	.
M	2	0	.	.	3	1	.	.
N	1	1	0	.	1	1	0	.
O	.	.	.	.	.	.	.	.
P	0	0	0	.	1	1	0	.
Q	0	0	.	.	0	0	.	.
R	.	.	.	.	.	.	.	.
S	0	.	.	.	0	.	.	.
Ogółem	489	233	212	44	448	211	190	47

Tabela 4.4. Wymiana handlowa w województwie lubuskim w 2009 r.

Lubuskie	Liczba firm – eksporterów				Liczba firm – importerów			
	Ogółem	10–49	50–250	>250	Ogółem	10–49	50–250	>250
A	15	14	1	.	13	11	2	.
B	.	.	.	.	.	.	.	.
C	369	163	166	40	308	120	150	38
D	2	.	.	.	1	.	.	.
E	.	1	.	.	.	3	.	.
F	13	8	.	.	29	17	.	.
G	94	71	.	.	116	87	.	.
H	54	36	14	4	43	28	12	3
I	1	0	1	.	4	2	2	.
J	5	3	2	.	2	2	0	.
K	1	.	.	.	0	.	.	.
L	0	0	.	.	0	0	.	.
M	4	2	.	.	5	2	.	.
N	6	.	.	0	5	.	.	0
O	.	.	.	.	.	.	.	.
P	.	.	.	.	.	.	.	.
Q	0	0	.	.	0	0	.	.
R	.	.	.	.	.	.	.	.
S	2	.	.	.	1	.	.	.
Ogółem	570	306	216	48	534	279	209	46

Tabela 4. 5. Wymiana handlowa w województwie łódzkim w 2009 r.

Łódzkie	Liczba firm – eksporterów				Liczba firm – importerów			
	Ogółem	10–49	50–250	>250	Ogółem	10–49	50–250	>250
A	5	1	.	.	8	3	.	.
B	.	.	.	.	.	.	.	.
C	723	256	379	88	678	235	353	90
D	0	.	.	0	3	.	.	3
E	.	1	1	.	.	1	3	.
F	21	8	.	.	42	19	.	.
G	312	212	93	7	368	265	91	12
H	61	42	17	2	25	17	6	2
I	0	0	.	.	2	1	.	.
J	15	6	7	2	16	9	4	3
K	1	.	.	.	2	.	.	.
L	3	1	.	.	7	4	.	.
M	16	.	.	3	13	.	.	2
N	5	3	1	1	13	7	2	4
O	.	.	.	.	.	.	.	.
P	0	0	.	.	2	1	.	.
Q	0	0	0	.	3	2	1	.
R	0	.	.	.	0	.	.	.
S	.	.	.	.	.	.	.	.
Ogółem	1 167	541	520	106	1 191	573	494	124

Tabela 4.6. Wymiana handlowa w województwie małopolskim w 2009 r.

Małopolskie	Liczba firm – eksporterów				Liczba firm – importerów			
	Ogółem	10–49	50–250	>250	Ogółem	10–49	50–250	>250
A	10	4	.	.	7	1	.	.
B	5	1	.	.	11	4	.	.
C	623	213	317	93	583	201	291	91
D	5	0	2	3	8	0	5	3
E	7	0	.	.	10	1	.	.
F	54	24	22	8	90	47	32	11
G	367	222	124	21	458	304	129	25
H	62	33	26	3	31	16	14	1
I	1	0	1	0	20	11	9	0
J	47	25	15	7	49	29	15	5
K	1	.	.	.	2	.	.	.
L	1	1	.	.	5	3	.	.
M	50	30	14	6	48	30	13	5
N	14	9	5	0	14	10	2	2
O	.	.	.	.	.	.	.	.
P	0	0	.	.	2	2	.	.
Q	0	0	0	0	2	1	1	0
R	0	0	.	.	3	2	.	.
S	2	.	.	.	5	.	.	.
Ogółem	1 249	563	539	147	1 348	665	531	152

Tabela 4.7. Wymiana handlowa w województwie mazowieckim w 2009 r.

Mazowieckie	Liczba firm – eksporterów				Liczba firm – importerów			
	Ogółem	10–49	50–250	>250	Ogółem	10–49	50–250	>250
A	17	8	.	.	14	6	.	.
B	3	.	.	.	6	.	.	.
C	1 007	339	501	167	944	318	460	166
D	7	.	.	3	15	.	.	8
E	11	8	.	.	18	9	.	.
F	75	27	35	13	169	82	63	24
G	1 047	586	367	94	1 549	958	479	112
H	223	121	65	37	119	54	32	33
I	3	0	1	2	33	9	14	10
J	164	60	68	36	219	96	80	43
K	29	13	11	5	58	29	18	11
L	17	5	11	1	34	16	18	0
M	279	149	111	19	221	112	83	26
N	51	25	18	8	58	23	19	16
O	.	.	.	.	.	.	.	.
P	6	3	.	.	8	6	.	.
Q	3	2	0	1	9	6	2	1
R	2	1	1	0	16	6	6	4
S	8	4	0	4	20	10	4	6
Ogółem	2 952	1 354	1 204	394	3 510	1 743	1 300	467

Tabela 4.8. Wymiana handlowa w województwie opolskim w 2009 r.

Opolskie	Liczba firm – eksporterów				Liczba firm – importerów			
	Ogółem	10–49	50–250	>250	Ogółem	10–46	50–250	>250
A	6	2	.	0	16	11	.	.
B	.	.	2	.	.	.	4	.
C	262	87	140	35	229	70	122	37
D	.	.	.	.	.	.	.	.
E	1	1	.	.	3	1	.	.
F	20	10	8	2	25	13	10	2
G	85	63	19	3	106	82	21	3
H	46	22	23	1	25	12	12	1
I	0	.	.	.	0	.	.	.
J	5	3	2	.	3	1	2	.
K	.	.	.	.	.	.	.	.
L	0	0	0	.	0	0	0	.
M	7	4	.	.	5	2	.	.
N	11	.	.	1	9	.	.	0
O	.	.	.	.	.	.	.	.
P	.	.	.	.	.	.	.	.
Q	0	.	.	.	2	.	.	.
R	.	.	.	.	.	.	.	.
S	0	0	.	.	1	1	.	.
Ogółem	445	198	202	45	431	200	184	47

Tabela 4.9. Wymiana handlowa w województwie podkarpackim w 2009 r.

Podkarpackie	Liczba firm – eksporterów				Liczba firm – importerów			
	Ogółem	10–49	50–250	>250	Ogółem	10–49	50–250	>250
A	2	.	.	.	6	.	.	.
B	4	.	.	.	4	.	.	.
C	426	123	230	73	356	94	191	71
D	1	.	.	0	3	.	.	1
E	4	3	.	.	5	1	.	.
F	20	6	11	3	25	10	9	6
G	267	191	68	8	186	122	56	8
H	29	17	9	3	15	10	4	1
I	1	.	.	.	0	.	.	.
J	.	2	3	.	.	6	2	.
K	.	.	.	.	.	.	.	.
L	0	0	.	.	1	1	.	.
M	8	.	2	.	6	.	2	.
N	2	2	0	0	2	1	1	0
O	.	.	.	.	.	.	.	.
P	0	.	.	.	0	.	.	.
Q	0	.	.	.	1	.	.	.
R	.	.	.	.	.	.	.	.
S	0	.	.	.	0	.	.	.
Ogółem	770	350	329	91	620	254	271	95

Tabela 4.10. Wymiana handlowa w województwie podlaskim w 2009 r.

Podlaskie	Liczba firm – eksporterów				Liczba firm – importerów			
	Ogółem	10–49	50–250	>250	Ogółem	10–49	50–250	>250
A	2	.	.	.	2	.	.	.
B	3	.	.	.	4	.	.	.
C	215	87	100	28	165	53	85	27
D	0	.	.	.	0	.	.	.
E	0	.	.	.	3	.	.	.
F	8	2	.	.	22	9	.	.
G	165	124	.	.	143	97	.	.
H	19	14	3	2	7	4	2	1
I	0	0	0	.	1	1	0	.
J	3	2	1	.	4	3	1	.
K	.	.	.	.	.	.	.	.
L	1	1	.	.	3	2	.	.
M	2	.	.	.	3	.	.	.
N	1	1	.	.	3	1	.	.
O	.	.	.	.	.	.	.	.
P	0	.	.	.	0	.	.	.
Q	0	.	.	.	0	.	.	.
R	.	.	.	.	.	.	.	.
S	.	.	.	.	.	.	.	.
Ogółem	419	234	148	37	361	179	146	36

Tabela 4.11. Wymiana handlowa w województwie pomorskim w 2009 r.

Pomorskie	Liczba firm – eksporterów				Liczba firm – importerów			
	Ogółem	10–49	50–250	>250	Ogółem	10–49	50–250	>250
A	5	4	.	.	15	13	.	.
B	2	.	.	.	3	.	.	.
C	618	229	317	72	512	169	270	73
D	4	.	.	0	5	.	.	1
E	2	.	1	.	2	.	1	.
F	36	21	10	5	36	21	10	5
G	230	142	75	13	286	182	93	11
H	107	77	24	6	54	34	12	8
I	1	1	.	.	5	3	.	.
J	26	16	5	5	24	13	6	5
K	4	2	2	0	4	1	3	0
L	1	1	.	.	5	4	.	.
M	36	25	.	.	29	18	.	.
N	17	12	4	1	12	7	3	2
O	.	.	.	.	.	.	.	.
P	1	1	0	.	5	3	2	.
Q	0	0	0	0	2	0	2	0
R	2	.	.	.	0	.	.	.
S	2	0	.	.	2	0	.	.
Ogółem	1 094	537	451	106	1 018	473	435	110

Tabela 4.12. Wymiana handlowa w województwie śląskim w 2009 r.

Śląskie	Liczba firm – eksporterów				Liczba firm – importerów			
	Ogółem	10–49	50–250	>250	Ogółem	10–49	50–250	>250
A	8	1	.	.	18	9	.	.
B	12	3	2	7	17	5	7	5
C	1 227	432	598	197	1 134	392	542	200
D	4	2	2	0	18	5	7	6
E	23	6	15	2	39	11	23	5
F	74	31	35	8	131	60	56	15
G	568	387	164	17	718	515	184	19
H	137	86	46	5	83	46	31	6
I	4	4	0	.	7	6	1	.
J	46	26	17	3	57	31	22	4
K	1	1	.	.	6	4	.	.
L	1	1	0	0	15	12	3	0
M	46	21	.	.	60	26	.	.
N	11	6	3	2	27	14	8	5
O	.	.	.	.	.	.	.	.
P	0	.	.	.	2	.	.	.
Q	2	1	0	1	8	6	1	1
R	1	1	.	.	6	2	.	.
S	3	.	.	.	3	.	.	.
Ogółem	2 168	1 012	907	249	2 349	1 148	926	275

Tabela 4.13. Wymiana handlowa w województwie świętokrzyskim w 2009 r.

Świętokrzyskie	Liczba firm – eksporterów				Liczba firm – importerów			
	Ogółem	10–49	50–250	>250	Ogółem	10–49	50–250	>250
A	2	2	.	.	1	1	.	.
B	3	.	.	.	3	.	.	.
C	215	61	116	38	187	52	101	34
D	1	.	.	.	1	.	.	.
E	2	0	.	.	4	2	.	.
F	14	5	8	1	21	6	12	3
G	75	49	17	9	90	67	19	4
H	14	7	5	2	9	6	2	1
I	0	0	.	.	1	0	.	.
J	2	1	1	.	6	2	4	.
K	.	.	.	.	.	.	.	.
L	0	0	.	.	4	3	.	.
M	2	1	1	.	3	3	0	.
N	1	0	.	.	3	1	.	.
O	.	.	.	.	.	.	.	.
P	0	0	0	.	0	0	0	.
Q	0	0	.	.	1	0	.	.
R	.	.	.	.	.	.	.	.
S	1	.	.	.	0	.	.	.
Ogółem	332	127	153	52	334	143	144	47

Tabela 4.14. Wymiana handlowa w województwie warmińsko-mazurskim w 2009 r.

Warmińsko-mazurskie	Liczba firm – eksporterów				Liczba firm – importerów			
	Ogółem	10–49	50–250	>250	Ogółem	10–49	50–250	>250
A	6	3	3	.	9	5	4	.
B	3	.	.	.	4	.	.	.
C	327	93	188	46	257	69	143	45
D	0	.	.	.	1	.	.	.
E	2	.	.	.	2	.	.	.
F	8	4	2	2	14	9	3	2
G	86	67	16	3	97	78	17	2
H	17	10	.	.	7	3	.	.
I	1	.	.	.	3	.	.	.
J	.	1	.	.	.	0	.	.
K	.	.	.	.	.	.	.	.
L	0	0	0	.	0	0	0	.
M	2	2	0	.	6	4	2	.
N	1	0	1	0	1	0	1	0
O	.	.	.	.	.	.	.	.
P	0	0	.	.	0	0	.	.
Q	0	.	.	.	0	.	.	.
R	.	.	.	.	.	.	.	.
S	1	.	.	.	1	.	.	.
Ogółem	455	183	219	53	403	173	180	50

Tabela 4.15. Wymiana handlowa w województwie wielkopolskim w 2009 r.

Wielkopolskie	Liczba firm – eksporterów				Liczba firm – importerów			
	Ogółem	10–49	50–250	>250	Ogółem	10–49	50–250	>250
A	34	20	9	5	50	30	13	7
B	2	0	.	.	3	0	.	.
C	1 177	340	671	166	1 063	323	575	165
D	0	0	.	.	6	1	.	.
E	7	7	.	.	10	7	.	.
F	51	25	22	4	88	39	41	8
G	433	289	122	22	595	415	152	28
H	111	73	27	11	53	31	12	10
I	0	0	0	.	9	4	5	.
J	49	27	.	.	53	27	.	.
K	1	.	.	.	3	.	.	.
L	4	3	1	0	11	4	6	1
M	37	.	9	.	38	.	7	.
N	10	8	1	1	10	7	2	1
O	.	.	.	.	.	.	.	.
P	1	0	.	.	3	2	.	.
Q	0	0	0	0	2	2	0	0
R	0	.	.	.	1	.	.	.
S	7	.	.	1	9	.	.	1
Ogółem	1 924	825	885	214	2 007	928	850	229

Tabela 4.16. Wymiana handlowa w województwie zachodniopomorskim w 2009 r.

Zachodnio-pomorskie	Liczba firm – eksporterów				Liczba firm – importerów			
	Ogółem	10–49	50–250	>250	Ogółem	10–49	50–250	>250
A	37	30	.	.	44	37	.	.
B	.	1	.	.	.	1	.	.
C	445	198	216	31	369	154	184	31
D	.	0	.	.	.	0	.	.
E	3	2	.	.	4	1	.	.
F	30	16	.	.	31	19	.	.
G	148	99	44	5	154	113	35	6
H	71	45	23	3	42	25	14	3
I	4	3	1	0	11	7	3	1
J	17	12	.	.	12	6	.	.
K	0	.	.	.	0	.	.	.
L	2	2	0	.	5	4	1	.
M	9	7	2	.	7	6	1	.
N	8	3	2	3	6	4	1	1
O	.	.	.	.	.	.	.	.
P	0	0	.	.	0	0	.	.
Q	0	0	0	0	3	2	0	1
R	1	.	.	.	1	.	.	.
S	1	0	1	.	1	0	1	.
Ogółem	779	419	316	44	693	380	266	47

Załącznik 2, tabele wojewódzkie

Tabela 5a. Materiałochłonność przedsiębiorstw w 2008 r.

	Ogółem	10–49	50–250	>250
Polska	0,23	0,13	0,2	0,28
Dolnośląskie	0,28	0,15	0,18	0,36
Kujawsko-pomorskie	0,29	0,17	0,26	0,36
Lubelskie	0,19	0,14	0,21	0,19
Lubuskie	0,32	0,19	0,33	0,41
Łódzkie	0,25	0,18	0,25	0,28
Małopolskie	0,19	0,12	0,2	0,21
Mazowieckie	0,16	0,07	0,12	0,19
Opolskie	0,33	0,18	0,29	0,42
Podkarpackie	0,27	0,14	0,22	0,37
Podlaskie	0,25	0,15	0,21	0,32
Pomorskie	0,27	0,13	0,15	0,43
Śląskie	0,33	0,13	0,23	0,45
Świętokrzyskie	0,24	0,18	0,22	0,27
Warmińsko-mazurskie	0,35	0,2	0,31	0,49
Wielkopolskie	0,25	0,17	0,26	0,26
Zachodniopomorskie	0,29	0,16	0,27	0,43

Tabela 5b. Materiałochłonność przedsiębiorstw w 2009 r.

	Ogółem	10–49	50–250	>250
Polska	0,22	0,19	0,26	0,45
Dolnośląskie	0,27	0,13	0,20	0,34
Kujawsko-pomorskie	0,28	0,18	0,27	0,33
Lubelskie	0,20	0,12	0,20	0,25
Lubuskie	0,36	0,14	0,28	0,54
Łódzkie	0,25	0,17	0,26	0,27
Małopolskie	0,18	0,11	0,18	0,19
Mazowieckie	0,15	0,07	0,11	0,18
Opolskie	0,31	0,16	0,28	0,40
Podkarpackie	0,23	0,11	0,21	0,34
Podlaskie	0,25	0,14	0,20	0,33
Pomorskie	0,24	0,13	0,17	0,31
Śląskie	0,31	0,12	0,21	0,43
Świętokrzyskie	0,22	0,16	0,19	0,26
Warmińsko-mazurskie	0,36	0,20	0,33	0,49
Wielkopolskie	0,23	0,16	0,26	0,23
Zachodniopomorskie	0,27	0,13	0,24	0,41

Tabela 6a. Energochłonność przedsiębiorstw w 2008 r.

	Ogółem	10–49	50–250	>250
Polska	0,02	0,01	0,02	0,02
Dolnośląskie	0,02	0,02	0,02	0,02
Kujawsko-pomorskie	0,02	0,01	0,02	0,02
Lubelskie	0,02	0,01	0,02	0,01
Lubuskie	0,02	0,01	0,02	0,03
Łódzkie	0,02	0,01	0,02	0,02
Małopolskie	0,02	0,01	0,01	0,02
Mazowieckie	0,01	0,01	0,01	0,01
Opolskie	0,02	0,01	0,02	0,02
Podkarpackie	0,02	0,01	0,02	0,03
Podlaskie	0,02	0,01	0,02	0,01
Pomorskie	0,01	0,01	0,01	0,01
Śląskie	0,02	0,01	0,02	0,03
Świętokrzyskie	0,03	0,02	0,02	0,03
Warmińsko-mazurskie	0,02	0,02	0,02	0,02
Wielkopolskie	0,01	0,01	0,01	0,01
Zachodniopomorskie	0,02	0,01	0,02	0,02

Tabela 6b. Energochłonność przedsiębiorstw w 2009 r.

	Ogółem	10–49	50–250	>250
Polska	0,02	0,01	0,02	0,02
Dolnośląskie	0,02	0,02	0,02	0,02
Kujawsko-pomorskie	0,02	0,02	0,02	0,02
Lubelskie	0,02	0,01	0,02	0,02
Lubuskie	0,02	0,01	0,02	0,03
Łódzkie	0,02	0,02	0,03	0,02
Małopolskie	0,02	0,01	0,02	0,02
Mazowieckie	0,01	0,01	0,01	0,01
Opolskie	0,02	0,01	0,03	0,03
Podkarpackie	0,02	0,01	0,02	0,03
Podlaskie	0,02	0,02	0,02	0,01
Pomorskie	0,01	0,01	0,02	0,01
Śląskie	0,02	0,01	0,02	0,03
Świętokrzyskie	0,03	0,02	0,02	0,04
Warmińsko-mazurskie	0,02	0,02	0,03	0,02
Wielkopolskie	0,01	0,01	0,02	0,02
Zachodniopomorskie	0,02	0,01	0,03	0,03

Tabela 7a. Wydajność pracy w 2008 r.

	Ogółem	10–49	50–250	>250
Polska	0,46	0,5	0,43	0,47
Dolnośląskie	0,39	0,41	0,38	0,39
Kujawsko-pomorskie	0,38	0,38	0,34	0,43
Lubelskie	0,42	0,39	0,35	0,5
Lubuskie	0,34	0,43	0,28	0,34
Łódzkie	0,35	0,43	0,32	0,35
Małopolskie	0,45	0,45	0,43	0,47
Mazowieckie	0,61	0,81	0,72	0,55
Opolskie	0,41	0,4	0,34	0,48
Podkarpackie	0,29	0,37	0,32	0,25
Podlaskie	0,45	0,41	0,37	0,54
Pomorskie	0,53	0,48	0,52	0,55
Śląskie	0,43	0,49	0,41	0,42
Świętokrzyskie	0,43	0,37	0,36	0,52
Warmińsko-mazurskie	0,31	0,36	0,29	0,3
Wielkopolskie	0,46	0,49	0,37	0,51
Zachodniopomorskie	0,38	0,54	0,3	0,37

Tabela 7b. Wydajność pracy w 2009 r.

	Ogółem	10–49	50–250	>250
Polska	0,48	0,48	0,43	0,50
Dolnośląskie	0,41	0,41	0,37	0,43
Kujawsko-pomorskie	0,38	0,34	0,32	0,48
Lubelskie	0,36	0,40	0,35	0,35
Lubuskie	0,37	0,41	0,29	0,43
Łódzkie	0,37	0,39	0,31	0,40
Małopolskie	0,46	0,44	0,40	0,52
Mazowieckie	0,62	0,68	0,72	0,59
Opolskie	0,40	0,39	0,32	0,48
Podkarpackie	0,32	0,46	0,32	0,27
Podlaskie	0,48	0,44	0,39	0,62
Pomorskie	0,55	0,48	0,44	0,69
Śląskie	0,43	0,47	0,43	0,41
Świętokrzyskie	0,44	0,38	0,38	0,52
Warmińsko-mazurskie	0,31	0,38	0,25	0,33
Wielkopolskie	0,50	0,49	0,38	0,58
Zachodniopomorskie	0,38	0,47	0,34	0,38

Tabela 8. Sektor prywatny – udział w regionie w 2008 r. (%)

	Ogółem	0	0–9	10–49	50–249	>249
Polska	96,73	86,99	98,03	75,90	63,49	59,94
Dolnośląskie	95,42	83,56	96,43	75,96	62,51	64,10
Kujawsko-pomorskie	96,80	93,40	98,25	74,41	62,91	57,46
Lubelskie	96,29	93,50	98,21	63,07	53,98	45,99
Lubuskie	95,47	81,09	96,83	73,01	62,43	56,25
Łódzkie	97,07	88,87	98,42	78,27	64,23	64,78
Małopolskie	97,45	94,92	98,85	75,25	67,99	61,19
Mazowieckie	97,99	93,54	99,04	81,64	66,36	62,69
Opolskie	95,40	80,03	96,71	72,39	53,89	57,84
Podkarpackie	95,70	92,26	97,91	60,71	56,40	58,70
Podlaskie	96,48	92,88	98,36	63,99	51,46	52,99
Pomorskie	96,87	84,89	97,93	79,71	65,33	56,38
Śląskie	96,14	76,04	97,38	79,23	67,53	58,13
Świętokrzyskie	96,78	93,18	98,48	69,27	56,57	56,74
Warmińsko-mazurskie	95,18	85,03	96,93	70,23	57,02	51,53
Wielkopolskie	97,20	90,12	98,42	78,83	70,34	68,43
Zachodniopomorskie	96,74	86,23	97,78	75,92	53,25	47,34

Tabela 9. Sektor publiczny – udział w regionie w 2008 r. (%)

	Ogółem	0	0–9	10–49	50–249	>249
Polska	3,27	13,01	1,97	24,10	36,51	40,06
Dolnośląskie	4,58	16,44	3,57	24,04	37,49	35,90
Kujawsko-pomorskie	3,20	6,60	1,75	25,59	37,09	42,54
Lubelskie	3,71	6,50	1,79	36,93	46,02	54,01
Lubuskie	4,53	18,91	3,17	26,99	37,57	43,75
Łódzkie	2,93	11,13	1,58	21,73	35,77	35,22
Małopolskie	2,55	5,08	1,15	24,75	32,01	38,81
Mazowieckie	2,01	6,46	0,96	18,36	33,64	37,31
Opolskie	4,60	19,97	3,29	27,61	46,11	42,16
Podkarpackie	4,30	7,74	2,09	39,29	43,60	41,30
Podlaskie	3,52	7,12	1,64	36,01	48,54	47,01
Pomorskie	3,13	15,11	2,07	20,29	34,67	43,62
Śląskie	3,86	23,96	2,62	20,77	32,47	41,87
Świętokrzyskie	3,22	6,82	1,52	30,73	43,43	43,26
Warmińsko-mazurskie	4,82	14,97	3,07	29,77	42,98	48,47
Wielkopolskie	2,80	9,88	1,58	21,17	29,66	31,57
Zachodniopomorskie	3,26	13,77	2,22	24,08	46,75	52,66

Tabela 10. Przedsiębiorstwa z udziałem kapitału zagranicznego – udział w regionie w 2008 r. (%)

	Ogółem	0	0–9	10–49	50–249	>249
Polska	1,80	2,77	1,56	4,92	9,86	20,11
Dolnośląskie	1,99	3,64	1,72	6,09	13,93	26,65
Kujawsko-pomorskie	0,88	2,97	0,72	2,75	6,69	16,04
Lubelskie	0,77	1,42	0,67	1,91	5,28	6,42
Lubuskie	2,54	2,35	2,19	7,62	14,02	18,75
Łódzkie	1,24	2,34	1,02	3,34	9,75	21,70
Małopolskie	1,24	1,09	1,06	3,50	6,79	13,47
Mazowieckie	4,00	8,22	3,62	9,57	15,25	25,62
Opolskie	1,45	2,68	1,24	4,25	10,06	22,55
Podkarpackie	0,77	1,39	0,66	1,64	5,56	14,35
Podlaskie	0,72	1,12	0,65	1,35	4,37	8,21
Pomorskie	1,55	0,83	1,31	5,04	9,98	17,11
Śląskie	1,30	1,60	1,06	3,99	8,26	17,07
Świętokrzyskie	0,62	1,04	0,51	2,00	3,79	17,73
Warmińsko-mazurskie	0,72	0,96	0,59	2,18	4,74	11,66
Wielkopolskie	1,60	2,43	1,30	5,21	10,18	26,47
Zachodniopomorskie	1,68	2,97	1,42	6,70	12,18	23,40

Tabela 11. Przedsiębiorstwa aktywne na 1000 mieszkańców w 2008 r.

	Ogółem	0–9	10–49	50–249	>249
Polska	48,8	46,9	1,4	0,4	0,1
Dolnośląskie	47,2	45,3	1,4	0,4	0,1
Kujawsko-pomorskie	40,6	38,7	1,4	0,4	0,1
Lubelskie	32,9	31,5	1,1	0,3	0,0
Lubuskie	44,4	42,3	1,6	0,4	0,1
Łódzkie	50,7	48,6	1,6	0,4	0,1
Małopolskie	51,3	49,4	1,4	0,4	0,1
Mazowieckie	56,6	54,4	1,5	0,5	0,2
Opolskie	38,6	36,8	1,3	0,4	0,1
Podkarpackie	35,8	34,2	1,2	0,4	0,1
Podlaskie	40,1	38,6	1,1	0,3	0,0
Pomorskie	58,5	56,3	1,6	0,5	0,1
Śląskie	51,0	48,9	1,6	0,5	0,1
Świętokrzyskie	39,0	37,4	1,2	0,3	0,1
Warmińsko-mazurskie	41,7	40,0	1,3	0,4	0,1
Wielkopolskie	55,7	53,5	1,6	0,5	0,1
Zachodniopomorskie	62,7	61,0	1,3	0,4	0,0

Tabela 12. Pracujący w przedsiębiorstwach aktywnych na 1000 mieszkańców w 2008 r.

	Ogółem	0–9	10–49	50–249	>249
Polska	249,0	97,7	31,4	44,5	75,4
Dolnośląskie	244,2	90,7	31,5	43,6	78,3
Kujawsko-pomorskie	200,2	81,5	31,7	46,3	40,7
Lubelskie	150,9	67,1	22,5	30,3	30,9
Lubuskie	205,6	87,7	34,8	44,4	38,8
Łódzkie	229,6	100,5	33,5	44,7	50,3
Małopolskie	235,3	105,3	30,7	41,8	57,5
Mazowieckie	407,4	115,1	34,6	56,7	201,0
Opolskie	179,8	77,2	28,3	37,1	37,2
Podkarpackie	186,1	72,3	26,5	37,9	49,5
Podlaskie	159,3	72,8	25,1	32,6	28,9
Pomorskie	249,4	117,5	34,5	48,2	49,2
Śląskie	271,4	106,0	33,6	47,2	84,7
Świętokrzyskie	173,6	77,4	25,6	34,2	36,5
Warmińsko-mazurskie	178,2	81,6	27,6	36,9	32,1
Wielkopolskie	276,7	109,9	35,2	53,0	78,6
Zachodniopomorskie	217,9	119,7	28,6	36,2	33,4

Tabela 13. Pracujący na przedsiębiorstwo aktywne w 2008 r.

	Ogółem	0–9	10–49	50–249	>249
Polska	5,1	2,1	21,7	104,0	883,6
Dolnośląskie	5,2	2,0	21,9	101,9	840,7
Kujawsko-pomorskie	4,9	2,1	22,3	107,2	543,3
Lubelskie	4,6	2,1	21,3	94,7	767,5
Lubuskie	4,6	2,1	21,4	105,4	566,8
Łódzkie	4,5	2,1	21,4	102,2	707,7
Małopolskie	4,6	2,1	21,6	101,5	737,9
Mazowieckie	7,2	2,1	22,1	107,6	1 330,6
Opolskie	4,7	2,1	21,4	101,4	609,7
Podkarpackie	5,2	2,1	21,9	107,2	653,0
Podlaskie	4,0	1,9	21,8	103,4	593,1
Pomorskie	4,3	2,1	21,9	100,9	650,3
Śląskie	5,3	2,2	21,6	104,7	902,5
Świętokrzyskie	4,5	2,1	21,4	107,9	546,6
Warmińsko-mazurskie	4,3	2,0	21,4	98,8	618,1
Wielkopolskie	5,0	2,1	22,1	102,8	812,1
Zachodniopomorskie	3,5	2,0	21,4	103,2	725,4

Tabela 14. Udział kosztów w przychodach w przedsiębiorstwach aktywnych w 2008 r. (%)

	Ogółem	0–9	10–49	50–249	>249
Polska	93,4	86,5	89,1	95,6	96,2
Dolnośląskie	92,3	84,6	87,7	96,2	94,4
Kujawsko-pomorskie	93,2	85,9	88,4	96,6	96,8
Lubelskie	92,8	87,9	90,3	96,9	93,9
Lubuskie	94,0	88,5	91,3	96,8	96,7
Łódzkie	92,1	86,8	89,1	95,3	93,7
Małopolskie	93,1	88,2	89,5	95,3	95,9
Mazowieckie	95,2	90,9	91,8	95,5	96,9
Opolskie	89,1	85,7	88,6	94,6	85,8
Podkarpackie	93,8	89,8	91,3	96,7	95,9
Podlaskie	93,2	85,4	88,5	95,2	98,4
Pomorskie	94,2	88,3	91,0	95,5	97,4
Śląskie	94,1	87,8	90,4	95,5	96,7
Świętokrzyskie	91,2	87,6	89,5	95,3	90,5
Warmińsko-mazurskie	92,7	85,9	88,7	94,8	99,5
Wielkopolskie	93,6	87,6	90,1	95,2	95,7
Zachodniopomorskie	80,9	62,7	70,5	96,2	100,4

Tabela 15. Przychody na pracującego w przedsiębiorstwach aktywnych w mln zł w 2008 r.

	Ogółem	0–9	10–49	50–249	>249
Polska	0,339	0,200	0,389	0,413	0,453
Dolnośląskie	0,302	0,186	0,324	0,371	0,387
Kujawsko-pomorskie	0,284	0,183	0,284	0,328	0,435
Lubelskie	0,250	0,175	0,318	0,305	0,309
Lubuskie	0,255	0,183	0,311	0,278	0,339
Łódzkie	0,246	0,153	0,278	0,313	0,349
Małopolskie	0,319	0,190	0,350	0,390	0,486
Mazowieckie	0,482	0,292	0,635	0,678	0,509
Opolskie	0,290	0,163	0,320	0,335	0,485
Podkarpackie	0,252	0,199	0,315	0,286	0,270
Podlaskie	0,303	0,176	0,349	0,354	0,528
Pomorskie	0,327	0,166	0,403	0,497	0,491
Śląskie	0,319	0,179	0,408	0,390	0,418
Świętokrzyskie	0,303	0,183	0,280	0,349	0,529
Warmińsko-mazurskie	0,229	0,174	0,275	0,251	0,303
Wielkopolskie	0,332	0,180	0,392	0,363	0,498
Zachodniopomorskie	0,292	0,247	0,359	0,315	0,370

Tabela 16. Udział sektora publicznego w nakładach inwestycyjnych firm w 2008 r. (%)

	Ogółem	0–9	10–49	50–249	>249
Polska	22,90	0,86	9,99	13,86	32,96
Dolnośląskie	19,22	1,33	9,35	15,72	25,36
Kujawsko-pomorskie	15,57	0,52	8,83	7,24	23,07
Lubelskie	34,97	3,58	2,96	10,05	57,97
Lubuskie	19,51	0,92	12,52	10,45	34,00
Łódzkie	38,62	0,39	28,83	15,35	51,27
Małopolskie	20,42	1,34	11,37	13,40	29,75
Mazowieckie	17,88	0,53	6,97	9,67	25,77
Opolskie	26,03	0,37	7,82	20,05	41,79
Podkarpackie	20,72	0,93	13,09	22,40	27,59
Podlaskie	12,60	1,27	6,98	15,11	17,98
Pomorskie	31,52	0,81	7,88	15,02	53,87
Śląskie	29,61	0,37	11,32	17,39	40,19
Świętokrzyskie	14,60	0,74	5,46	26,21	13,99
Warmińsko-mazurskie	13,89	0,49	14,17	14,72	17,12
Wielkopolskie	18,52	0,78	5,22	10,48	26,94
Zachodniopomorskie	25,89	0,85	15,18	22,28	38,22

Załącznik 3

Symbole sekcje PKD 2004 i 2007

Symbole sekcji Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD 2004)

- Sekcja A – Rolnictwo, łowiectwo, leśnictwo
- Sekcja B – Rybactwo
- Sekcja C – Górnictwo
- Sekcja D – Przetwórstwo przemysłowe
- Sekcja E – Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, wodę
- Sekcja F – Budownictwo
- Sekcja G – Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, motocykli oraz artykułów użytku osobistego i domowego
- Sekcja H – Hotele i restauracje
- Sekcja I – Transport, gospodarka magazynowa i łączność
- Sekcja J – Pośrednictwo finansowe
- Sekcja K – Obsługa nieruchomości, wynajem i usługi związane z prowadzeniem działalności gospodarczej
- Sekcja L – Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe ubezpieczenia społeczne i powszechne ubezpieczenie zdrowotne
- Sekcja M – Edukacja
- Sekcja N – Ochrona zdrowia i pomoc społeczna
- Sekcja O – Działalność usługowa komunalna, społeczna i indywidualna, pozostała
- Sekcja P – Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników
- Sekcja Q – Organizacje i zespoły eksterytorialne

Symbole sekcji Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD 2007)

- Sekcja A – Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo
- Sekcja B – Górnictwo i wydobywanie
- Sekcja C – Przetwórstwo przemysłowe
- Sekcja D – Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych
- Sekcja E – Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją
- Sekcja F – Budownictwo
- Sekcja G – Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle
- Sekcja H – Transport i gospodarka magazynowa
- Sekcja I – Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi
- Sekcja J – Informacja i komunikacja
- Sekcja K – Działalność finansowa i ubezpieczeniowa
- Sekcja L – Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości
- Sekcja M – Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna
- Sekcja N – Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca
- Sekcja O – Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne
- Sekcja P – Edukacja
- Sekcja Q – Opieka zdrowotna i pomoc społeczna
- Sekcja R – Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją
- Sekcja S – Pozostała działalność usługowa
- Sekcja T – Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby
- Sekcja U – Organizacje i zespoły eksterytorialne

